Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΡΑΓΚΑΒΗ

ΑΠΑΝΤΑ

16

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Rizo-Rangabé

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΠΑΝΤΑ
ΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΡΙΖΟΥ

ΤΟΥ

ΡΑΓΚΑΒΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΙΣΤ΄.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Ι. Λ. Η. Ε.
ΑΡΙΘ. Ε.ΣΑΓ. 1251/16

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1888

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ευγένιος Ρίζος Ραγκαβής

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΡΙΖΟΥ ΤΟΥ ΡΑΓΚΑΒΗ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛ... ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1888

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ
Διάφοροι περιπέτειαι τοῦ Ἀττικοῦ πολιτεύματος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.
Μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν.

Γνωστῆς οὔσης τῆς ζωηρᾶς καὶ εὐμεταβόλου φύσεως τῶν Ἀθηναίων, δυσεξήγητον ἴσως φαίνεται πῶς ἐπὶ μακρὰν περίοδον χρόνων ἐνέμειναν εἰς τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν αὐτῶν πολίτευμα, ἐμφρόνως πᾶσαν ἀλλοίωσιν αὐτοῦ ἀποφεύγοντες, ὥστε καὶ διετήρησαν τοὺς κυριωτέρους τύπους αὐτοῦ μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀνεξαρτησίας.

Προῆλθε δὲ τοῦτο κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἦν ὁ πολιτικὸς οὗτος ὀργανισμὸς οὐχί τις ἐπείσακτος καὶ ἐπιβεβλημένος, ἀλλὰ γνησία ἀπόῤῥοια τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ἀναπτυχθεὶς ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν πραγμάτων φορᾶς, καὶ τὸ κῦρος μεγάλης ἀρχαιότητος ἔχων· δι' ὃ καὶ ὁ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δῆμος περιέβαλλεν αὐτὸν δι᾽ ἀγάπης καὶ εὐλαβείας, καὶ ὁσάκις ἐξωτερικὰ συμβάντα ἐκλόνιζον ἢ διέστρεφον αὐτόν, μετὰ πατριωτικῆς προθυμίας κατεβάλλετο πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προτέρας αὐτοῦ ἀκεραιότητος.

Ἀλλὰ μάτην ἐπιδιώκει ἔμφρων εὐλάβεια τὴν ἀμετάβολον διατήρησιν τῶν πολιτευμάτων, καὶ τὴν ἀπρόσκοπτον καὶ σκόπιμον αὐτῶν λειτουργείαν, ὅταν μεταβάλληται τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα οὗ ταῦτα εἰσὶν ἡ ἔκφρασις· διότι τότε μένουσι μὲν ἐπί τινα χρόνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρόν, ἀλλ᾽ ὡς κενὸς τύπος πλέον, ὡς ἱστορικὴ βία, ἀντιφάσκουσα πρὸς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἔθνους κατάστασιν, πολεμουμένη ὑπὸ νέων ἀναγκῶν ἢ ὀρέξεων, κωλύουσα μᾶλλον ἢ ἐπισπεύδουσα τὴν περαιτέρω ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν, μέχρις οὗ τέλος καταπίπτουσιν ὑπὸ τὴν κοινὴν ἀδιαφορίαν, κορυφουμένην ἐνίοτε καὶ εἰς μῖσος.

Οὕτως ἐν Ἀθήναις, ἐν ὅσῳ ἐπεκράτει τὸ ἀρχαϊκὸν φρόνημα τῆς ὀλιγαρκείας, τῆς εἰλικρινοῦς ἰσότητος καὶ τῆς ὁμονοίας, ἡ καθαρὰ δημοκρατία ἦν τῶν διαθέσεων τούτων ἡ γνησία πολιτικὴ ἔκφρασις, καὶ ἕκαστος αὐθορμήτως, εἴτε λέγων εἴτε πράττων, ἐπεδίωκε τότε τὸ κοινὸν καλὸν μόνον, καὶ ἤθελε τὴν ἰσχὺν κυρίως ἵνα δι᾽ αὐτῆς γίνῃ μᾶλλον ὠφέλιμος, ὡς ἐκαυχᾶτο ὁ Θεμιστοκλῆς (1), «*Πόλιν μικρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβών, ἔνδοξον καὶ μεγάλην ἀπεργάσασθαι*». Καὶ αὐταὶ δ᾽ αἱ ἔριδες, οἷα ἡ μεταξὺ Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους, ἦσαν τότε πρὸς κοινὸν ὄφελος, ὡς πανηγυρικῶς ἀλλ᾽ ἀληθῶς λέγει ὁ Ἰσοκράτης (2)· «*Οὕτω δὲ πολιτικῶς εἶχον, ὥστε καὶ τὰς στάσεις ἐποιοῦντο πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ὁπότεροι τοὺς ἑτέρους ἀπολέσαντες τῶν*

(1) Πλούτ. Β. Θεμιστ. Β.
(2) Πανηγ. 22.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λοιπῶν ἄρξουσιν, ἀλλ' ὁπότεροι ὀφθήσονται τὴν πόλιν ἀγαθόν τι ποιήσαντες. Καὶ τὰς ἑταιρείας συνῆγον οὐχ ὑπὲρ τῶν ἰδίᾳ συμφερόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ πλήθους ὠφελείᾳ ». Σφαλερὰ δ' ἦν ἡ ἔποψίς τινων ἐκ τῶν νεωτέρων (3), πρεσβευόντων ὅτι ἡ μὲν φατρία τοῦ Ἀριστείδου ἦν ἡ ἀριστοκρατική, ἡ δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἡ δημοτική.

Καὶ ἦν μὲν πανάρχαιος ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας, μεταξὺ συντηρήσεως καὶ μεταβολῆς, ἀρχόμενος ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων περιορισμῶν τῆς τῶν ἀνάκτων ἐξουσίας, καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς δι' ἀρχῶν αἵτινες ἀπέβαινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δημοτικαί· καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπιμόνως ἡ πάλη καὶ ἀφ' οὗ πλήρη αὐτοῦ τὴν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ δημοτικὸν πολίτευμα, ὡς ἀντεπολιτεύοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ τῆς δημοτικῆς μερίδος ἀρχηγοὶ Πεισιστρατίδαι πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς Ἀλκμαιονίδας, οἵτινες, καίτοι *μισοτύραννοι* λεγόμενοι ὑπὸ Ἡροδότου (4), οὐχ ἧττον κατηγορήθησαν ὡς ἀσπίδα ἄραντες ἐκ τοῦ Πεντελικοῦ, ἵνα φέρωσι τοὺς Πέρσας εἰς Ἀθήνας ἐξ ἔχθρας πρὸς τοὺς δημοκράτας· καὶ ἐν Πλαταιαῖς δ' ἐγένετο, κατὰ Πλούταρχον (5), ἀπόπειρα πρὸς κατάλυσιν τοῦ δήμου, διασκεδασθεῖσα ὑπ' Ἀριστείδου· πρὸ πάντων δ' ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μυρωνίδου εἰς Βοιωτίαν (ἐν Ὀλ. 80, δ'.) συνενοήθησαν οἱ ὀλιγάρχαι μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐκστρατευόντων Σπαρτιατῶν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς δημοτικῆς μερίδος (6)· ἀλλ' αἱ διαιρέσεις αὗται εἶχον ὅπως δήποτε ἐθνικὸν καὶ δημόσιον χαρακτῆρα μέχρι τῶν Μηδι-

(3) Passow, de Aesch. Persis, σ. 11.
(4) ΣΤ, 115. Ἴδ. 121.
(5) Β. Ἀριστ. ΙΓ.
(6) Θουκ. Α, 107.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κῶν (᾿Ολ. 75), καὶ διετηρήθη καθαρὸν τὸ κράτος τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδόλου δημοκρατίας εἴς τε τὸ φρόνημα τῶν πολιτῶν καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς διατάξεις, ἐν ὅσῳ μικραὶ ἔτι καὶ ἄσημοι ἦσαν αἱ ᾿Αθῆναι, καὶ μικρὰ τὰ συμφέροντα, καὶ εὐτελὲς τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐρίδων τὸ ἔπαθλον, τόπος δ᾿ ὑπῆρχε διὰ πάντας εἰς τῆς κοινῆς εὐημερίας τὰς ἀπολαύσεις. ᾿Αφ᾿ ὅτου ὅμως ηὐξήθη ἡ δόξα τῆς πόλεως, ἔκτοτε μετὰ τῶν ὑλικῶν ὠφελημάτων ἃ παρεῖχεν ἡ εἰς τὰ δημόσια μετοχή, ἐπετάθη καὶ τῶν πολιτευομένων ἡ ἰδιοτέλεια, καὶ ἕκαστος οὐχὶ ἐν τῷ ἰδίῳ τὸ δημόσιον, ἀλλ᾿ ἐν τῷ δημοσίῳ τὸ ἴδιον συμφέρον θηρεύων, ἤθελε τῆς δυνάμεως τὴν κάρπωσιν πρὸς βλάβην τῶν ἄλλων· ὅθεν καὶ ἡ πλειονοψηφία, ἡ βάσις αὕτη τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας ὅταν εἶναι ἁγνή, κατέστη ὄργανον δεσποτισμοῦ, καὶ καταθλίψεως τῶν ἀσθενεστέρων, ὑπὸ τοῦ ὄχλου μάλιστα καὶ τῶν παρασυρόντων αὐτὸν δημαγωγῶν κατὰ τῶν πλουσίων ἀντιπαθῶς καταφερομένων, καὶ πιέζον αὐτοὺς δι᾿ ἀδίκων καταδικῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, καὶ δι᾿ ὑπερβολικῶν φορολογιῶν ἐν ταῖς λειτουργίαις καὶ εἰσφοραῖς. Καὶ ἡ τοῦ λόγου δ᾿ ἐλευθερία αὐτή, ὁ ἰσχυρὸς οὗτος προμαχὼν τῶν ἐλευθεριῶν, κατ᾿ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας ἐστράφη ἀφ᾿ ὅτου οἱ ῥήτορες, αὐτοὶ πολλάκις καὶ δημαγωγοί, τὴν ἄδειαν τοῦ τὰ πάντα λέγειν μετεχειρίζοντο οὐχὶ ὑπὲρ σωτηρίας τῆς πόλεως, ἀλλὰ πολλάκις ἰδιοτελῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν φίλων αὐτῶν, τούτους μὲν καὶ τὰς προθέσεις αὐτῶν ἐξαίροντες, τοὺς δ᾿ ἀντιπάλους πρὸς τὸν λαὸν διαβάλλοντες· ἐξ οὗ καὶ φατρίαι παρήχθησαν, ἰδίας καὶ ἀντιθέτους σημαίας συνήθως αἴρουσαι, διότι ἴδια συμφέροντα ἐπεδίωκον, καὶ ἐν καυχήσει ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἢ ἐν διαβολῇ τῶν ἀντιπάλων δι᾿ ἰδίων ἐπωνυμιῶν διακρινόμεναι, ὧν μέχρι τέλους ἀνεδέχοντο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν εὐθύνην. Οὕτω λέγει ὁ Πλάτων(7)· « *Ἀναγκάζονται δή, οἶμαι, ἀμύνεσθαι, λέγοντές τε ἐν τῷ δήμῳ καὶ πράττοντες ὅπῃ δύνανται, οὗτοι ὧν ἐξαιροῦνται... Αἰτίαν δὴ ἔσχον ὑπὸ τῶν ἑτέρων, κἂν μὴ ἐπιθυμῶσι νεωτερίζειν, ὡς ἐπιβουλεύουσι τῷ δήμῳ καὶ εἰσὶν ὀλιγαρχικοί... καὶ τελευτῶντες, εἴτε βούλονται εἴτε μή, οἱ ἀληθῶς ὀλιγαρχικοὶ γίνονται* ».

Αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅτι μία τῶν τὴν ἐξουσίαν θηρευουσῶν φατριῶν ἐτάττετο, ἢ ἐθεωρεῖτο ταττομένη, ὑπὸ σημαίαν τινά, ἣν λόγος ὅπως ἡ ἀντιπολιτευομένη αὐτῇ ἀναπετάσῃ τὴν ἀντίθετον· ἐκτὸς τοῦ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ καταδυνάστευσις τῶν πλουσίων φυσικῶς συνέδεεν αὐτοὺς ἐναντίον τῶν πολλῶν καὶ τῶν αὐτοὺς κινούντων καὶ ἐκμεταλλευομένων. Καὶ οὕτω παρήχθησαν δύο ἀντίπαλα κόμματα, τὸ ἀριστοκρατικὸν καὶ τὸ δημοτικόν, τὸ τῶν ἀπόρων καὶ τὸ τῶν πλουσίων, ὡς πρεσβεύει ὁ Ἀριστοτέλης(8), ὅτι « *ἔστι δημοκρατία μὲν ὅταν οἱ ἐλεύθεροι καὶ ἄποροι, πλείους ὄντες, κύριοι τῆς ἀρχῆς ὦσιν, ὀλιγαρχία δέ, ὅταν οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενέστεροι, ὀλίγοι ὄντες* ». Ἔτεινε δ' ἑκάτερον εἰς τὸ νὰ καταχτήσῃ τὰς ἀρχάς, διεκδικοῦν ἀπροκαλύπτως τὸ δικαίωμα τοῦ καρποῦσθαι αὐτὰς καὶ διαρρυθμίσαι τὸ πολίτευμα πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ πρὸς βλάβην τῶν ἀντιπάλων, ὅλως ἀντιθέτως τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς ἣν πρεσβεύουσιν οἱ πολιτευόμενοι ἐν ταῖς νέαις πολιτείαις, ταῖς στηριζομέναις ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀξιοῦντες ὅτι κυβερνῶσιν οὐχὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων, καὶ πολλάκις ἀπ' ἐναντίας καὶ πρὸς καταστροφὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων. Ἐκ τῆς πάλης δὲ ταύτης τῶν φατριῶν πολλαὶ πολλάκις μεταρ-

(7) Πολιτ. Η, 565, Β.
(8) Πολ. Δ, 319.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ῥυθμίσεις εἰσήγοντο εἰς τὸ πολίτευμα, ὅπερ, ἀπόῤῥοια ὂν τῆς κοινῆς θελήσεως, ἤτοι τῆς πλειονοψηφίας, ἐλαχίστην εἶχε δύναμιν ἀντιστάσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων ταύτης.

Καὶ ἡ μὲν *ἀριστοκρατικὴ* μερίς, ἀπὸ τῶν Περσικῶν, ὑπ' ἀρχηγὸν ταττομένη τὸν Κίμωνα, εὐγενὲς πολιτικὸν ἀξίωμα ἐκήρυττε τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, καὶ ἤθελε διὰ τῆς κοινοπραγίας καὶ τοῦ ὁμοθύμου ἐνθουσιασμοῦ νὰ διατηρήσῃ τῆς Ἑλλάδος τὴν κοινὴν ὁμόνοιαν, καὶ νὰ στρέψῃ πρὸς ἔνδοξον σκοπὸν τὴν φιλοπόλεμον τῶν Ἑλλήνων ὁρμήν.

Τῆς δ' ἀντιστρατευομένης αὐτῇ *δημοτικῆς* οἱ ἀρχηγοί, κολακεύοντες τὸν δῆμον, καὶ τὰς ὀρέξεις αὐτοῦ θεραπεύοντες, ἐκήρυττον ἔχθραν καὶ πόλεμον κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὃ φιλικῶς διακειμένων πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν, καὶ κατέτρεχον διὰ ζημιῶν καὶ μέχρι θανάτου τὸν Κίμωνα ὡς τῆς πατρίδος προδότην καὶ διαφθορέα τοῦ πολιτεύματος, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης (9) «*Κίμωνα, ὅτι τὴν πάτριον μετεκίνησε πολιτείαν ἀφ' ἑαυτοῦ, παρὰ τρεῖς μὲν ἀφῆσαν ψήφους τὸ μὴ θανάτῳ ζημιῶσαι, πεντήκοντα δὲ τάλαντα εἰσέπραξαν*». Καί, ὡς ἄλλοτε οἱ Ἀλκμαιονίδαι πρὸς τοὺς Πεισιστρατίδας, ἀνταγωνιζόμενοι καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἰδίων ἐλευθεριότητα τῶν πλουσίων, καὶ τοῖς πολλοῖς χαριζόμενοι, διένεμον αὐτοῖς τὸν δημόσιον πλοῦτον, ὡς περὶ Περικλέους λέγει ὁ Πλούταρχος(10)· «*Ἐλαττούμενος δὲ πλούτῳ καὶ χρήμασιν, ἐφ' ὧν ἐκεῖνος* (ὁ Κίμων) *ἀνελάμβανε τοὺς πένητας δεῖπνόν τε καθ' ἡμέραν τῷ δεομένῳ παρέχων Ἀθηναίων καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἀμφιεννύων, τῶν τε χωρίων τοὺς φραγμοὺς ἀφαιρῶν*

(9) Κ. Ἀριστοκλ. 688.
(10) Β. Περικλ. Θ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅπως ὀπωρίζωσιν οἱ βουλόμενοι· τούτοις ὁ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος, τρέπεται πρὸς τὴν τῶν δημοσίων κατανομήν». Δι᾽ ὃ καὶ ἡ τάσις τῆς φατρίας ταύτης ἦν νὰ πληρῇ μὲν τὸ δημόσιον ταμεῖον ὅπως δήποτε, καὶ ἰδίως δαπάνῃ τῶν πλουσίων καὶ τῶν συμμάχων, νὰ κατέχῃ δὲ αὐτὸ συγχρόνως μετὰ τῆς ἐξουσίας.

Πλὴν δέ, καὶ μεταξὺ τούτων, ὑπῆρχε τὸ κατ᾽ ἀρχὰς καὶ τρίτη ἄλλη φατρία, ἡ τῶν μετρίων δημοκρατῶν, ὡς ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Εὐριπίδης, λέγων (11)· *« Τρεῖς γὰρ πολιτῶν μερίδες· οἱ γὰρ ὄλβιοι Ἀνωφελεῖς τε, πλειόνων ἐρῶσ᾽ ἀεί· Οἱ δ᾽ οὐκ ἔχοντες καὶ σπανίζοντες βίου Δεινοί, νέμοντες τῷ φθόνῳ πλεῖον μέρος, Γλώσσας πονηρῶν προστατῶν φιλούμενοι. Τριῶν δὲ μοιρῶν ἡ ᾽ν μέσῳ σώζει πόλεις, Κόσμον φυλάσσουσ᾽ ὅντιν᾽ ἂν τάξῃ πόλις».* Οὗτοι ἤθελον τὴν εἰς τὰ δημόσια ἐπιῤῥοὴν οὐχὶ τῶν ἀκτημόνων, ἀλλὰ τῆς μέσης εὐπόρου τάξεως τῶν πολιτῶν, ἧ ἀνῆκον οἱ ἐκ καταλόγου στρατευόμενοι, ἡ ἀληθὴς τῆς πόλεως δύναμις, ἡ κατὰ στερεὰν τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηνῶν ἀσφαλίζουσα. Ἀρχηγοὶ δὲ τῆς μερίδος ταύτης φαίνονται οἱ στρατηγοὶ οἵτινες τροπαιούχους ἀνέδειξαν τὰς Ἀθήνας πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τοιοῦτος ἦν ὁ ἔνδοξος καὶ αὐστηρὸς Μυρωνίδης, ὁ δὶς τοὺς Κορινθίους νικήσας ἐν Ὀλ. 80, ὅτε ἐξεστράτευσαν κατὰ Μεγάρων ἐκδικοῦντες τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡττηθέντας Αἰγινήτας (12), καὶ καταβαλὼν ἐν Οἰνοφύτοις τοὺς Θηβαίους, ὅτε, ἐν Ὀλ. 80, δ΄, ἀποκλεισθέντας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διότι συνετάχθησαν μετὰ τῶν Περσῶν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐβοήθησαν

(11) Ἱκέτ. 250. — Ἴδ. καὶ Πλάτ. Πολ. Η, 564. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Δ, 9, 3.

(12) Θουκ. Α, 105. — Λυσ. Ἐπιτάφ. 40.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτοὺς ὅπως αἱ Θῆβαι γίνωσι τῶν Ἀθηνῶν *ἀντίπολις*(13). Περὶ τούτου λέγει ὁ Ἀριστοφάνης(14)· «*Ἀλλ' οὐχὶ Μυρωνίδης ὅτ' ἦρχεν ὁ γεννάδας, οὐδεὶς ἂν ἐτόλμα τὰ τῆς πόλεως διοικεῖν χρήματα λαβών*». Ἐφάμιλλος δὲ τοῦ Μυρωνίδου, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν βαίνων πολιτικὴν γραμμήν, ἣν καὶ ὁ Τολμίδης, ὅστις ἐν Ὀλ. 81, α', μετὰ τετρακισχιλίων ὁπλιτῶν κατὰ Διόδωρον(15), ἢ μόνον μετὰ χιλίων ἐπιλέκτων κατ' Αἰσχίνην(16), «*διὰ μέσης Πελοποννήσου πολεμίας οὔσης ἀδεῶς διήει*».

Τὸ σπαρτιατικὸν ὅμως κόμμα κατεστράφη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῆς κακῆς πολιτικῆς αὐτῶν τῶν Λακεδαιμονίων, ὅτε, ἐν Ὀλ. 77, δ', ἀπέπεμψαν ἐξ Ἰθώμης ὡς ἀχρήστους ἢ ὑπόπτους τοὺς κατὰ τῶν Μεσσηνίων ἐλθόντας νὰ βοηθήσωσιν αὐτοὺς Ἀθηναίους, στρατηγουμένους ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτῶν Κίμωνος(17). Τότε κατεῤῥύη πᾶσα ἡ πολιτικὴ ἐπιῤῥοὴ τοῦ Κίμωνος, ὅστις μετ' ὀλίγον (ἐν Ὀλ. 80, γ', ἢ 81, α'.) καὶ ἐξωστρακίσθη. Ὁμοίως δ' ἐξησθένησε καὶ ἡ μέση μερίς, ὅτε τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς στήριγμα, οἱ ὁπλῖται, ἐνικήθησαν κατὰ κράτος καὶ κατεκόπησαν ἐν Κορωνείᾳ ὑπὸ τῶν ἐξ Ὀρχομενοῦ προελθόντων Θηβαίων(18), καὶ ἀπώλεσεν ὁ Τολμίδης, κατὰ Πλούταρχον(19), «*Τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμοτάτους*»· ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μαρτυρεῖ(20) ὅτι «*Ἐν Ἀθήναις ἀτυχούντων πεζῇ, οἱ γνώριμοι ἐλάτ-*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(13) Διόδ. ΙΑ, 81, 82.
(14) Ἐκκλ. 320.
(15) ΙΑ, 84. — Ἴδ. Παυσ. Α, 27.
(16) Π. Πρπρσβ. 21.
(17) Διόδ. ΙΑ, 64. — Παυσ. Α, 29. — Δ. 26.
(18) Θουκ. Α, 113.
(19) Περικλ. ΙΗ.
(20) Πολιτ. Ε, 2, 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τους *ἐγένοντο διὰ τὸ ἐκ καταλόγου στρατεύεσθαι ὑπὸ τὸν Λακωνικὸν πόλεμον»*. Ἔκτοτε δ' ἡ στέρησις πασῶν τῶν κατὰ ξηρὰν κατακτήσεων ἠνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ δοθῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ναυτικόν, πρὸς θρίαμβον τῆς μερίδος τοῦ ὄχλου καὶ τῶν κομματαρχῶν αὐτοῦ. Οἱ δὲ κομματάρχαι ἐδίδαξαν τὸν ὄχλον πῶς, ἅπαξ ὑπερισχύσας, νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσχύν, ὠφελούμενος ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ ἐκ τῶν οὐσιῶν τῶν πλουσίων (21).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἐπὶ Περικλέους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ψυχὴ δέ, συνήγορος καὶ ἀρχηγὸς τῆς δημοτικῆς ταύτης μερίδος, ἐπὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ἦν ὁ Περικλῆς, οὐχὶ καθ' ὃ φρονῶν τὸ κράτος τοῦ ὄχλου ὡς τὸ ἠθικώτερον καὶ ὠφελιμώτερον πάντων, ἀλλὰ διότι, ἐν τῇ συναισθήσει τῆς ἰδίας ἀξίας, ἀξιῶν νὰ λάβῃ τὰς ἡνίας τῆς ἐξουσίας, καὶ τὴν δόξαν ἐπιδιώκων τῆς παντοδυναμίας, ἄλλον τρόπον δὲν εὕρισκεν ὅπως, καταβαλὼν τοὺς ἀντιπάλους του, ἀρθῇ αὐτὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἄρῃ τοὺς Ἀθηναίους ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας, εἰμὴ τὴν θεραπείαν τῶν ὑλικῶν συμφερόντων καὶ τῆς ματαιοφροσύνης τοῦ ὄχλου, καὶ τὸν πλουτισμὸν αὐτοῦ· διότι ὁ ὄχλος εὐγνωμονῶν, ἐγίνετο αὐτῷ πρόθυμον ὄργανον, καὶ τῷ ἀπέδιδε δύναμιν πολλαπλάσιον τῆς ἣν παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανεν.

(21) Ἴδ. Ξενοφ. Πολιτ. Ἀθ. 1, 2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἔπραττε δὲ τοῦτο, αὐξάνων τῶν πλουσίων τὴν φορολογίαν, δι᾽ οὗ καὶ τῶν πολλῶν ἐθεράπευε τὴν ζηλοτυπίαν, καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἠλάττου τὴν ἰσχύν. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν κατέσχε καὶ τοὺς συμμαχικοὺς φόρους ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ἀλλ᾽ ἐν πᾶσι μεγαλοφυὴς καὶ μεγαλοπράγμων, διένεμε μὲν τοὺς πόρους εἰς τὸν λαόν, οὐ μόνον ὅμως λόγῳ μισθῶν βουλευτικῶν, δικαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν, καὶ εἰς τὰ θεατρικά, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἀπέναντι εὐγενοῦς ἐργασίας, καὶ διέτρεφε χιλιάδας βιομηχάνων, πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἀθανάτων ἐκείνων οἰκοδομῶν, δι᾽ ὧν κατεκόσμησε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ὡς σεμνὴν βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀνέδειξεν αὐτὴν εὐκλεᾶ μητρόπολιν τῶν τεχνῶν.

Μετεχειρίζετο δὲ συγχρόνως τοὺς φόρους τούτους καὶ εἰς στερέωσιν τῆς τῶν Ἀθηναίων ἐπιρροῆς, καὶ εἰς ταπείνωσιν αὐτῶν ἐκείνων τῶν συμμάχων οἵτινες ἔφερον αὐτούς, πτωχύνων, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (1), τοὺς ἰσχυρωτάτους αὐτῶν, ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς εὐχειρώτους, καὶ κατακτῶν προσέτι ἀναιμωτὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῶν, διότι ἀπῄτει, καὶ πολλοὶ ἔστερξαν ἐξ ἀφροσύνης ἢ ἀδυναμίας, νὰ παραδίδωσι, κενὰ τὰ πλοῖά των εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα οὗτοι μάχωνται ἐν αὐτοῖς, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (2)· «*Ἀθηναῖοι δὲ ναῦς τῶν πόλεων τῷ χρόνῳ παραλαβόντες, ἦρχον, πλὴν Χίων καὶ Λεσβίων, καὶ χρήματα τοῖς πᾶσι τάξαντες φέρειν*». Καὶ οὕτω κατέστρεφεν αὐτοὺς ἐπὶ παντοίαις προφάσεσι διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν πόρων καὶ ὅπλων, ὡς ὁ αὐτὸς ἱστορικός (3)· «*Ἡγεμόνες γὰρ γενόμενοι ἑκόντων . . . ὡς ἐπὶ*

(1) Πολ. Ἀθ. Α, 14.
(2) Α, 19.
(3) ΣΤ, 76.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μήδου τιμωρία, τοὺς μὲν λειποστρατίαν, τοὺς δὲ ἐπ' ἀλλήλους στρατεύειν, τοὺς δ' ὡς ἑκάστοις τινὰ εἶχον αἰτίαν εὐπρεπῆ ἐπενεγκόντες, κατεστρέψαντο»· εἰ καὶ ὁ Ἰσοκράτης πανηγυρικώτερον μᾶλλον ἢ ἀκριβέστερον λέγει(4)· «Οὐ γὰρ ἐφθονοῦμεν ταῖς αὐξανομέναις αὐτῶν (τῶν πόλεων), οὐδὲ ταραχὰς ἐνεποιοῦμεν», προσθέτων ὅτι ἐπολιτεύοντο πρὸς αὐτὰς «συμμαχικῶς ἀλλ' οὐ δεσποτικῶς». Καὶ πρώτη μὲν ὑπέκυψεν εἰς τὴν βίαν, καί, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (5), «παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐδουλώθη», ἡ Νάξος, ἐν Ὀλ. 78, γ΄. «Ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστη συνέβη», τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Σάμος ἐν Ὀλ. 84, δ΄ (6), ἡ Μιτυλήνη ἐν Ὀλ. 88, α΄ (7), καὶ μέχρι τέλους μόνοι οἱ Χῖοι καὶ οἱ Μηθυμναῖοι τῆς Λέσβου ἐκ τῶν συμμάχων ἔμενον αὐτόνομοι, πλοῖα παρέχοντες (8), καὶ ἡ Σάμος ἀνεκτήσατο τὴν αὐτονομίαν της ἐν Ὀλ. 92, α΄(9). Ἀναγαγὼν δὲ καὶ τὰς νησιωτικὰς δίκας εἰς Ἀθήνας, ἐκύρου μὲν καὶ συνεπλήρου τὴν ἐξάρτησιν τῶν συμμάχων, ηὔξανε δὲ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν δικῶν, ἀσχολῶν δι' αὐτῶν καὶ ὠφελῶν τὸν πολυπράγμονα καὶ ἄπληστον δῆμον (10).

Προσέτι δ' ἐξησθένησε τοῦ Ἀρείου Πάγου τὴν δικαιοδοσίαν, οὐχί, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (11), φθονῶν ὅτι, μὴ χρηματίσας ἐκ τῶν 9 ἀρχόντων, δὲν ἀπετέλει μέρος αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι ἦν τὸ δικαστήριον τοῦτο ὁ μόνος εἰς τὸ

(4) Πανηγ. 30.
(5) Α, 98. — καὶ 138.
(6) Θουκ. Α, 115-117.
(7) Θουκ. Γ, 27-60.
(8) Θουκ. ΣΤ, 85.
(9) Θουκ. Η, 21.
(10) Ἴδ. Ξενοφ. Πολ. Ἀθ. Α, 16, 17.
(11) Β, Περικλ. Θ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πολίτευμα ἐναπομένων ὀλιγαρχικὸς θεσμός. Ἐπὶ δὲ τοῦ πολέμου κατέλειπε τὰς ἐγγείους κτήσεις ἀμερίμνως εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς δῃώσεις, δι᾽ οὗ κατέστρεφε τῶν εὐπόρων τὴν τάξιν· τὴν ἰσχὺν δὲ τῆς πόλεως ἐστήριξεν εἰς τὴν θαλασσοκρατίαν, καὶ οὕτως ἐκορύφωσε τὴν παντοκρατορίαν τοῦ ὄχλου, ὅστις ἀπετέλει τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Τούτων δ᾽ ἕνεκα τῶν παραχωρήσεων προσῆπτον αὐτῷ οἱ ἀντίπαλοί του ὅτι διέφθειρε τὸν λαόν, καὶ ἐν ἄλλοις καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων (12)· « *Ταυτὸ γὰρ ἔγωγε ἀκούω, Περικλέα πεποιηκέναι Ἀθηναίους ἀργοὺς καὶ δειλοὺς καὶ λάλους καὶ φυλαργύρους, εἰς μισθοφορίαν πρῶτον καταστήσαντα* ».

Ἀλλ᾽ ὅμως καί τοι περιποιούμενος τὸν ὄχλον, ἐγνώριζεν οὐχ ἧττον αὐτόν, καί, ὡς περιγράφουσιν αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι (13), καὶ οἱ δοκιμώτεροι ἐκ τῶν νεωτέρων (14), δὲν περιεφρόνει μὲν αὐτόν, ἀλλ᾽ οὐδὲ χαμερπῶς τὸν ἐκολάκευεν, οὐδ᾽ ἐνέδιδεν εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς ἀτόπους ὀρέξεις, ἀλλὰ διηύθυνε καὶ ἐχαλιναγώγει μᾶλλον αὐτόν, ὡς εὐγενῶς ἐκφράζει τοῦτο ὁ Θουκυδίδης (15)· « *Κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως, καὶ οὔτε ἤγετο μᾶλλον ὑπ᾽ αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἦγε διὰ τὸ μὴ κτώμενος ἐξ οὐ προσηκόντων τὴν δύναμιν πρὸς ἡδονήν τι λέγειν, ἀλλ᾽ ἔχων ἐπ᾽ ἀξιώσει καὶ πρὸς ὀργήν τι ἀντειπεῖν* ». Καί, κατὰ Πλούταρχον (16), ἀφ᾽ οὗ ἐστήριξε τὴν ἐπιῤῥοήν του, « *Οὐκέτ᾽ ὁ αὐτὸς ἦν, οὐδ᾽ ὁμοίως χειροήθης τῷ δήμῳ καὶ ῥάδιος ὑπήκειν καὶ συνενδιδόναι ταῖς ἐπιθυμίαις, ὥσπερ πνοαῖς, τῶν πολλῶν* »,

(12) Γοργ. 515.
(13) Θουκυδ. — Πλάτ. Γοργ. — Πλούτ. Β, Περικλ.
(14) Bœckh, Staatsh. I, 233. — Barthel. J. Anach. I, sect. 3.
(15) Β, 65.
(16) Παρ. ΙΕ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ (17) «*τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχε καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς καὶ πανούργου βωμολοχίας*». Οὐ δὲ μόνον διὰ τοῦ λόγου τὴν «*δεινότητα*», ὡς φρονεῖ ὁ Διόδωρος (18), ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς παντοίας ἄλλας εὐγενεῖς αὐτοῦ ἀρετάς, ἐκλήθη ὁ Περικλῆς *Ὀλύμπιος*. Διότι ἦν μέγας τὸν χαρακτῆρα, φιλόδοξος μέν, ἀλλὰ καὶ φιλόπολις, καὶ προσέτι φιλάνθρωπος, ὥστε ἀποθνήσκων ἐκήρυττεν ὡς τὸ μέγιστον τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ὅτι δι' αὐτὸν «*οὐδεὶς τῶν Ἀθηναίων μέλαν ἱμάτιον περιεβάλετο*» (19), καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀφιλοκερδής, ὥστε ὁ Πλούταρχος, ὁμιλῶν (20) περὶ αὐτοῦ, «*ἀδωροτάτου περιφανῶς γενομένου καὶ χρημάτων κρείττονος*», προστίθησιν ὅτι «*καὶ γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, .. μιᾷ δραχμῇ μείζονα τὴν οὐσίαν οὐκ ἐποίησεν ἧς ὁ πατὴρ αὐτῷ κατέλιπε*»· Πλὴν δὲ τῆς πολιτικῆς βαθυνοίας του, ἦν καὶ ἱκανώτατος στρατηγός (21), ὥστε «*φοβερὸς μὲν φανεὶς τοῖς πολεμίοις, ἀσφαλὴς δὲ καὶ δραστήριος τοῖς πολίταις*» (22), ἐξωτερικῶς μὲν ὕψωσε τὴν πόλιν, ἐσωτερικῶς δέ, καί τοι τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον ἀνείς, συνεῖχεν ὅμως αὐτὴν ἐντὸς τῆς ἰσχυρᾶς του χειρός, κυρίως ἀπόλυτος ὢν μονάρχης στηριζόμενος ἐπ' ἀκράτου δημοκρατίας.

Ἦν δ' ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ Περικλέους πολιτικὴ ὁ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πόλεμος. Καὶ οἱ μὲν ἀντιπολιτευόμενοι ἀπέδιδον αὐτῷ ταπεινὰς τὰς αἰτίας, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης, ὅτι

(17) Αὐτ. Ε.
(18) ΙΒ, 40. — Ἴδ. Cic. de Orat. II, 22.
(19) Αὐτ. ΙΘ.
(20) Αὐτ. Ε.
(21) Ἴδ. Ἰσοκρ. Παναθην. 143. — Ἀριστ. Πολιτ. Ε, 4, 4.
(22) Πλούτ. Παρ. ΙΘ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπολέμησεν ὅπως ἀποστρέψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τῶν Ἀθηναίων τὴν προσοχὴν καὶ ὀργήν (23)· *«Τὰς φύσεις ὑμῶν δεδοικὼς καὶ τὸν αὐτοδὰξ τρόπον, πρὶν παθεῖν τι δεινόν, αὐτὸς ἐξέφλεξε τὴν πόλιν»*. Καὶ ἀλλαχοῦ (24)· *«Ἐντεῦθεν ὀργῇ Περικλέης οὐλύμπιος Ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα»*. Καὶ κατὰ Διόδωρον (25), ἐνέβαλε τὴν πόλιν εἰς πόλεμον ὅπως ἀποφύγῃ χρηματικὸν ἀπολογισμόν· *«Ὑπελάμβανε διὰ τὴν ταραχὴν καὶ τοὺς τῆς πόλεως περισπασμοὺς καὶ φόβους, ἐκφεύξεσθαι τὸν ἀκριβῆ λόγον τῶν χρημάτων»*. Ἀλλ' αἱ κρίσεις αὗται περὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρός, εἰ οὐχὶ ἐντελῶς ἄδικοι, εἰσὶν ὅμως βεβαίως μονομερεῖς, καὶ ὀρθοτέρα ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκτίμησις περὶ αὐτοῦ παρὰ πολλοῖς, περὶ ὧν ὁ Πλούταρχος (26)· *«Οἱ μὲν ἐκ φρονήματος μεγάλου μετὰ γνώμης κατὰ τὸ βέλτιστον ἀπισχυρίσασθαί φασιν αὐτόν»*. Φυσικώτερον δὲ καὶ συμφωνότερον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Περικλέους ἐξηγεῖ τὴν φιλοπόλεμον αὐτοῦ πολιτικὴν ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ, θέλοντος νὰ ταπεινώσῃ τὴν μετὰ τὰ Μηδικὰ μόνην ἀντίζηλον τῶν Ἀθηνῶν Σπάρτην, ὅπως πρωτεύωσι τῆς Ἑλλάδος αἱ Ἀθῆναι, ἐν αἷς ὁ Περικλῆς ἐπρώτευεν.

Ἀρχηγοὶ δὲ τότε τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος ἦσαν ὁ *Κίμων* καὶ μετ' αὐτὸν *Θουκυδίδης* ὁ Μιλησίου, ὃν λέγει ὁ Πλούταρχος (27) ἕνα *«τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν»*, καὶ ὅστις, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα (28), ἀντετάχθη εἰς τὸν Περικλέα ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ τοῦ ν' ἀ-

(23) Εἰρ. 607.
(24) Ἀχαρν. 529.
(25) ΙΒ, 38.
(26) Παρ. ΛΑ.
(27) Β. Περικλ. Η.
(28) Αὐτ. ΙΑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοβῇ ἐντελῶς μοναρχική. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ἐθραύσθησαν ἀπέναντι τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς μεγάλης δημοτικότητος τοῦ Περικλέους, ὅστις κατώρθωσε νὰ μακρύνῃ ἀμφοτέρους διὰ τοῦ ὀστρακισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Μέχρι τῶν Σικελικῶν.

Ἀλλ' εἰς τοὺς εἴτε πατριωτικοὺς εἴτε ἰδιοτελεῖς αὐτοῦ ὑπολογισμούς, ἓν εἶχε λησμονήσει ὁ Περικλῆς, τὸν θάνατον· διότι, ὅτε παρεῖχεν ἀφέτους τὰς ἡνίας εἰς τὴν ἄκρατον δημοκρατίαν, ἐπὶ τῇ ὑπερηφάνῳ πεποιθήσει ὅτι, ἔχων αὐτὰς ἐν τῇ στιβαρᾷ του χειρί, δὲν ἐφοβεῖτο μὴ ἀφηνιάσῃ ὁ δῆμος, ἔπρεπεν ἡ χεὶρ ἐκείνη νὰ μὴ νεκρωθῇ, ὅπως μὴ καταῤῥυῇ τὸ ἐπ' αὐτῆς καὶ μόνης στηριζόμενον οἰκοδόμημα. Ἀλλ' ὡς πάντες οἱ φιλόδοξοι, ἐθυσίαζε καὶ ὁ Περικλῆς εἰς τοῦ παρόντος τὴν λαμπρότητα τοῦ μέλλοντος τὴν εὐστάθειαν, λέγων, κατὰ Θουκυδίδην (1) ὅτι· « *Ὅστις ἐπὶ μεγίστοις τὸ ἐπίφθονον λαμβάνει, ὀρθῶς βουλεύεται. Μῖσος γὰρ οὐκ ἐπὶ πολὺ ἀντέχει, ἡ δὲ παραυτίκα τε λαμπρότης καὶ εἰς τὸ ἔπειτα δόξα ἀείμνηστος καταλείπεται* ». Καὶ εἰς αὐτὸν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ὅ,τι λέγει ὁ Ἀνδοκίδης (2)· « *Ἐγὼ δὲ νομίζω τὸν τοιοῦτον πονηρὸν εἶναι προστάτην, ὅστις τοῦ παρόντος χρόνου ἐπιμελεῖ-*

(1) Β, 64.
(2) Κ. Ἀλκιβ. 12.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ται, *ἀλλὰ μὴ καὶ τοῦ μέλλοντος προνοεῖται, καὶ τὰ ἥδιστα τῷ πλήθει, παραλιπὼν τὰ βέλτιστα, συμβουλεύει*». Ἀλλὰ μετὰ τοῦ Περικλέους συναπέθανον καὶ τὰ ἐξαίσια αὐτοῦ προτερήματα, ἐπέζησαν δέ, ἐπιβλαβεῖς καρποὺς παράγοντα, τὰ λάθη αὐτοῦ, καὶ συγχρόνως, ἐπὶ τοῦ πάντα τὰ ἠθικὰ θεμέλια διασείσαντος ὀλεθρίου λοιμοῦ (3), ἐξέλιπον καὶ τὰ ἔσχατα ἴχνη τῆς ἀρχαίας πολιτικῆς ἀρετῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ ψυχὴ τῆς δημοκρατίας· διότι ἐν βασιλείαις καὶ προνομιούχοις ἀριστοκρατίαις κυβερνῶσιν οἱ ὀλίγοι, οἱ ἄριστα ἀνατεθραμμένοι, παρ᾽ οἷς ἡ ἀγωγὴ τρέφει ἢ καὶ ἐνίοτε συμπληροῖ τὴν ἀρετήν, καὶ ὅπου τὴν τάξιν ἐπιβάλλει ἡ βία. Ἀλλ᾽ ἐν δημοκρατίαις, ἐπειδὴ πάντες κυβερνῶσι, πρέπει πάντες νὰ εἶναι ἐνάρετοι. Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ὅτου ὁ λοιμὸς ἥρπασε τὸν Περικλῆν καὶ τοὺς ἀρίστους τῶν πολιτῶν, καὶ διέφθειρε τοὺς λοιπούς, ἔμειναν μόνον σπουδάρχαι, ὀγκοῦντες, κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνου, ἀλλ᾽ οὐδὲ μετὰ τῆς αὐτῆς ἱκανότητος, οὐδὲ μετὰ τῶν αὐτῶν μεγαλεπηβόλων σκοπῶν, τὰς ἀξιώσεις τοῦ ὄχλου, πρὸς ἰδίαν μόνον ὑλικὴν ὠφέλειαν· ἔμεινε λαὸς ἐκνενευρισμένος, ἄπιστῶν καὶ ἐκτετραχηλισμένος, τὴν ἕξιν λαβὼν τοῦ τρέφεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι ἐν ἀργίᾳ, εἰς πολέμους ἐξαντληθεὶς δυστυχεῖς, καὶ ὅταν δὲν ἐδύνατο νὰ καταδυναστεύῃ τοὺς ξένους συμμάχους καὶ ὑπηκόους του, πιέζων καὶ φορολογῶν τὸν ἐλάσσονα ἀριθμὸν τῶν πλουσίων συμπολιτῶν του, κατὰ τὸ ἀξίωμα ὅτι· «*δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται, δυνατὰ δὲ οἱ προὔχοντες πράσσουσι καὶ οἱ ἀσθενεῖς συγχωροῦσι*» (4).

Μεταξὺ δὲ τῶν εἰς τὸν Περικλῆν ἐπιζησάντων δημαγω-

(3) Θουκ. Β, 47.
(4) Θουκ. Ε, 89.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γῶν ἐπίσημος ἦν ὁ *Νικίας*, πολὺ μὲν ἐκείνου ἐλαττούμενος, ὑπὸ Πλουτάρχου δ' ἐπαινούμενος (5) διὰ τῶν τρόπων αὐτοῦ τὴν εὐπροσηγορίαν· «*Καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν οὐδ' ἐπαχθὲς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνόν, ἀλλ' εὐλαβείᾳ τινὶ μεμιγμένον*». Ἀλλ' ὑφ' ἑτέρων, καὶ ἰδίως τῶν κωμικῶν, λέγεται ἀπρόϊτος, καὶ προσέτι ἀδρανής, ὀκνός, προληπτικός, ἀπὸ τοῦ πλούτου δημαγωγῶν, ἃ ἐπιμαρτυροῦνται κατὰ μέρος καὶ ὑπὸ τῶν συμβάντων τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἦτον ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἔμφρων καὶ μετριοπαθὴς τὴν πολιτείαν, προτιμῶν τὴν ἀκίνδυνον διατήρησιν τῶν ὧν ἡ πόλις ἐκέκτητο, τῶν ἐπισφαλῶν ὠφελημάτων ἃ ἐδύναντο νὰ φέρωσιν ἀβέβαιοι περιστάσεις, ὡς μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ Θουκυδίδης (6)· «*Νικίας μὲν βουλόμενος, ἐν ᾧ ἀπαθὴς ἦν καὶ ἠξιοῦτο, διασώσασθαι τὴν εὐτυχίαν*... *νομίζων ἐκ τοῦ ἀκινδύνου τοῦτο συμβαίνειν καὶ ὅστις ἐλάχιστα τύχῃ αὐτὸν παραδίδωσι, τὸ δὲ ἀκίνδυνον τὴν εἰρήνην παρέχειν*». Ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀντιστῇ μόνος εἰς τὸ ὀγκούμενον κῦμα τῆς δημαγωγίας, ἣν ἤσκουν ὁ στυππιοπώλης *Εὐκράτης* (7), καὶ ὁ προβατοπώλης *Μνησικλῆς* (8), ὁ τὴν Ἀσπασίαν νυμφευθεὶς μετὰ τοῦ Περικλέους τὸν θάνατον, καὶ ἣν ἐκορύφωσεν εἰς ἀνυπέρβλητον βαθμὸν ἀναιδείας ὁ ἀλλαντοπώλης *Κλέων*.

Οὗτος, ἂν πρέπῃ νὰ πιστεύσωμεν ἐντελῶς τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ (9), ἦν ἄνθρωπος κακοήθης καὶ ἀνάξιος τῆς

(5) Β. Νικ. Β.
(6) Ε, 16.
(7) Ἀριστοφ. Ἱππ. 129. Λυσ. 102.
(8) Ἀριστοφ. Ἱππ. 129. — Ἴδ. Fritsche de Aristoph. Babyloniis, σ. 39.
(9) Ἴδ. Rötschel, Aristoph. σ. 166-176 — Wachsm. I, 2, 181. — Ranke, de Aristoph. Vit. σ. 383.—Poppo, Proleg. ad. Thucyd. I, 2, 82.— Kortüm, ἐν Bremi'su. Doderlein's philol. Beitr. aus der Schweitz. I, 35.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

περιωπῆς εἰς ἣν ἀνεβιβάσθη διὰ τῆς προπετείας, καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἱκανοῦ καὶ τολμηροῦ ἀρχηγοῦ τοῦ δημοτικοῦ κόμματος μετὰ τὸν Περικλῆν. Καὶ ὁ μὲν Κικέρων λέγει αὐτὸν (10) εὔγλωττον, ἀλλὰ καὶ φιλοτάραχον· «*Turbulentem illum quidem civen, sed tamen eloquentem*»· ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ὑβρίζει αὐτὸν *βορβοροτάραξιν* (11), καὶ «*Φάλαιναν ἔχουσαν φωνὴν ἐμπεπρημένης ὑός*» (12), καὶ τὸν προπετῆ τρόπον τῆς ῥητορίας αὐτοῦ περιγράφει ὁ Πλούταρχος (13), καὶ ὁ Θουκυδίδης διηγεῖται (14) τὴν θηριώδη αὐτοῦ πρότασιν τοῦ νὰ σφάξωσιν ἡβηδὸν τοὺς Μιτυληναίους, ἣν ἐπρόλαβεν ὁ Διόδοτος, καὶ τὴν ὁμοίαν αὐτοῦ πρόθεσιν περὶ Σκιωναίων, ἣν μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἐξετέλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι (15)· καὶ ἐκτίθησι πῶς ἐξ ἰδιοτροπίας τοῦ δήμου ἐπέμφθη εἰς Σφακτηρίαν (16), ἔνθα παρὰ προσδοκίαν ἐπιτυχών, διετάχθη νὰ μεταβῇ καὶ εἰς Θράκην κατὰ Βρασίδου, ἀλλ' ἐκεῖ, περιφρονηθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν (17), ἐφονεύθη εἰς Ἀμφίπολιν ἐν Ὀλ. 89, γ΄. Ἐν γένει δ' ἦν εἷς, καὶ ὁ τολμηρότατος ἐκείνων οἵτινες ὑπὸ Πλουτάρχου λέγονται (18) «*δημαγωγοὶ καὶ πολεμοποιοί*», διότι τὴν πόλιν εἰς πράγματα καὶ πολέμους ἐνέβαλλον ὅπως «*ἐν τῷ βορβόρῳ θηρῶσι*» (19)· ὡς καὶ περὶ Πεισάνδρου λέγει ὁ Ἀριστοφάνης (20)· «*Ἵνα γὰρ Πείσανδρος ἔχῃ κλέπτειν,*

(10) Brut. 7.
(11) Ἱππ. 309.
(12) Αὐτ. 36.
(13) Νικ. Η.
(14) Γ, 26.
(15) Δ, 122. — Ε, 32.
(16) Δ, 28.
(17) Ε, 7.
(18) Β. Κίμ. 19.
(19) Ἱππ. 863.
(20) Λυκουρ. 490.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἱ τὰς ἀρχὰς ἐπέχοντες, *Ἀεί τινα κυρκορυγὴν ἐκύκων*».

Μετὰ τούτων δὲ τάττονται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἴσως κατά τι ἀδίκου ἐν τῇ σατυρικῇ αὐτοῦ ὀξύτητι, καὶ οἱ ἄριστοι τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγοί, ὡς ὁ *Λάχης*, ὅστις *Λάβης* (οἷον δωροδόκος) ὑπ' αὐτοῦ παρῳδεῖται (21), καὶ ὁ *Λάμαχος* (22), ὃν κἂν ὅμως λέγει (23) πολὺ ὑπέρτερον τοῦ *Ὑπερβόλου*, λυχνοποιοῦ τὸ ἐπάγγελμα, καὶ εἰς τὸν δῆμον ἐπιβληθέντος ἕνεκα τῆς μετὰ τὸν λοιμὸν δεινῆς λειψανδρίας· διότι, ὡς λέγει ὁ κωμικὸς (24), «*Ἀπορῶν ὁ δῆμος προστάτου, καὶ γυμνὸς ὤν, Τοῦτον τέως τὸν ἄνδρα περιεζώσατο*». Ἐν γένει δ' οἱ προπετέστεροι καὶ οἱ ἐπιτηδειότεροι τὴν δημοκολακείαν, καίτοι τῶν κοινῶν δι' οὐδενὸς προτερήματος ὑπερέχοντες, κατήρχοντο τότε εἰς τὴν πολιτικὴν παλαίστραν, καὶ εἶχον τὴν ἀξίωσιν, ἀνθυποσκελιζόμενοι, νὰ διευθύνωσι τὰ δημόσια (25), ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θουκυδίδης (26)· «*Οἱ δὲ ὕστερον, ἴσοι αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους ὄντες, ἐτρέποντο καθ' ἡδονὰς τῷ δήμῳ καὶ τὰ πράγματα ἐνδιδόναι*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ ὑπερίσχυσε μὲν ἐπ' ὀλίγον ὁ Νικίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος· ἀλλ' ἡ ἀρχαία τῶν φατριῶν ἰσοῤῥοπία εἶχε καταστραφῇ, καὶ αἱ διάφοροι αὐτῶν ἐπωνυμίαι οὐδὲν ἤδη ἦσαν ἢ διάφορα ἰδιοτελείας προσχήματα· ὡς ἡ ἀριστοκρατικὴ μερίς, καί τοι ἔχουσα πάντοτε τὸν εἰδικὸν χαρα-

(21) Σφ. 930.
(22) Ἀχαρν. 602. — Εἰρ. 1290.
(23) Θεσμοφ. 841.
(24) Εἰρ. 683.
(25) Ἴδ. Passow, Gesch. d'Ath. Demagogie ἐν Wachler's Philomathie III. — Kortüm, Gesh. d. hell. Staatsverf. σ. 176. — Manso, üb. d. att. Demagogen.
(26) Β, 65.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κτηρισμὸν τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τῶν Σπαρτιατικῶν συμπαθειῶν, ὡς εἰς τὴν ἄκρατον δημοκρατίαν ἀντιθέτων, διεσπᾶτο ὅμως εἰς *Ἑταιρίας*, ὧν οἱ ἀρχηγοί, ἀλλήλοις ἀντιπολιτευόμενοι, οὐχὶ τὴν κοινὴν τῆς μερίδος, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ἕκαστος ἐπεδίωκον ὑπερίσχυσιν. Τοῦτο μαρτυρεῖ περὶ αὐτῶν ὁ Λυσίας διὰ τῶν ἑξῆς (27)· «*Οὔκουν χαλεπὸν γνῶναι, ὅτι οὐ περὶ πολιτείας εἰσὶν αἱ πρὸς ἀλλήλους διαφοραί, ἀλλὰ περὶ τῶν ἰδίᾳ συμφερόντων ἑκάστῳ*».

Ἦν δ' ὁ ἐπισημότατος τῶν ἐν ταῖς ἑταιρίαις ταύταις κομματαρχῶν ὁ *Ἀλκιβιάδης*, ὅστις, διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς τε καταγωγῆς καὶ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐφαίνετο κατάλληλος νὰ διαδεχθῇ τὸν Περικλῆν. Ἀλλ' ἡ ἀπεριόριστος αὐτοῦ φιλοδοξία ἦν τοῖς πᾶσιν ὕποπτος, καί, ἴσως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, διεβάλλετο εἰς τὸν δῆμον ὅτι καὶ μέχρι τυραννίδος ἐχώρει. Οὕτω λέγει ὁ Θουκυδίδης (28)· «*Φοβηθέντες γὰρ αὐτοῦ οἱ πολλοὶ τὸ μέγεθος . . . ὡς τυραννίδος ἐπιθυμοῦντι πολεμίως καθέστασαν*». Ἀλλὰ καὶ ἡ ὀλιγαρχία ἦν αὐτῷ ὄργανον μᾶλλον ὃ μετεχειρίζετο, ἢ σκοπὸς ὃν ὑπηρέτει, ὡς ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς (29)· «*Ἀλκιβιάδης (ὅπερ καὶ ἦν) οὐδὲν μᾶλλον ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δεῖσθαι ἐδόκει αὐτῷ*»· δι' ὃ καὶ συμμαχήσας μετὰ τῆς ὀλιγαρχικῆς ἑταιρίας τοῦ Φαίακος, ἀπεκύλισεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ἐξοστρακισμὸν ἐπὶ τὸν Ὑπέρβολον, ὅστις εἶχεν ὑποκινήσει αὐτὸν κατ' αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐξηυτέλησε καὶ κατέστησε τοῦ λοιποῦ ἀνίσχυρον τὸ δημοτικὸν τοῦτο ὅπλον, ἔκτοτε πλέον ἐγκαταλειφθέν.

(27) Π. Δημ. καταλ. 9, 10.
(28) ΣΤ, 15.
(29) Η, 48.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἦν δ' ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ μεγαλεπήβολος, καὶ εὐγενεστέρα ἢ ἡ τῶν ἄλλων κομματαρχῶν, διότι τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν ἐπεζήτει ὅπως ἐκτείνῃ ἐξωτερικῶς τὴν κυριαρχίαν τῆς πόλεως, καὶ οὐδὲν ἧττον ὠνειροπόλει ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, κατακτήσαντες τὴν Σικελίαν, τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν καὶ τὴν Καρχηδόνα, νὰ καταστήσωσι τὴν Μεσόγειον Ἀττικὴν λίμνην. Τὴν ἀκόρεστον δὲ ταύτην πολιτικὴν καλεῖ ὁ Πλούταρχος (30) «*τὸν δύσερων καὶ δύσποτμον ἔρωτα τῆς Σικελίας*», προσθέτων· «*Ἦν δὲ καὶ Τυῤῥηνία καὶ Καρχηδὼν αὐτοῖς ὄνειρος*»· καὶ ἀλλαχοῦ (31) λέγει· «*Οὐ γὰρ ἆθλον ἐποιοῦντο πολέμου Σικελίαν, ἀλλ' ὁρμητήριον, ὡς ἀπ' αὐτῆς διαγωνισόμενοι πρὸς Καρχηδονίους, καὶ σχήσονται ἅμα Λιβύην καὶ τὴν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν*». Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν παρεκώλυε τὸ ἀπέραντον καί πως φαντασιῶδες τοῦτο σχέδιον ἡ τοῦ Περικλέους σύνεσις· ἀλλ' ἅμα ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπεκράτησεν ἐν Ἀθήναις, ἐπελήφθη τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ διὰ τῆς Σικελικῆς ἐκστρατείας. Οἱ ἀντίπαλοι ὅμως αὐτοῦ, ἰδίως δ' οἱ δημαγωγοὶ τῆς ὀχλοκρατίας, οὐδὲν τότε πλέον ἔχοντες ἱερόν, ἀνεχαίτισαν αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως τὴν ἐπιτυχίαν, πρόφασιν ἐπινοήσαντες καὶ δίκην ἀσεβείας κινήσαντες κατ' αὐτοῦ, τὴν τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, ἐν ᾗ ἐξεμεταλλεύθησαν τοῦ λαοῦ τὴν ἐμπαθῆ καὶ εὔπιστον ἀφροσύνην (32).

Ἀλλ' ἡ τοῦ Ἀλκιβιάδου μεγαλοφροσύνη ἦν ἐξαίρεσις πρὸς τὴν ταπεινὴν καὶ μικρολόγον διάθεσιν τῶν συνήθως τότε πολιτευομένων, οἵτινες ἀξιώματα μόνον, τιμὰς καὶ πλούτη ἐθήρευον, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης αἰνίτεται ὅτι ἕνεκα

(30) Β. Περικλ. Κ. — Ἴδ. καὶ Ἀριστοφ. Ἱππ. 1314.
(31) Β. Νικ. 12. — Ἴδ. καὶ Θουκ. ΣΤ. 15. — Ισοκρ. π. Εἰρήν. 23.
(32) Ἴδ. Θουκ. ΣΤ, 27-29, καὶ 60. — Ἀνδοκ. π. μυστ. 36.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τούτων ἐπολέμουν, λέγων (33)· «*Νῦν δ' ἐὰν μὴ προεδρίαν φέρωσι καὶ τὰ σιτία* (τὴν ἐν Πρυτανείῳ σίτησιν) «*οὐ μαχεῖσθαι φασίν*». Καὶ πρὸς τὴν Εἰρήνην λέγει (34)· «*Κ' εἴ τις ἐπιθυμῶν ταξιαρχεῖν, σοὶ φθονεῖ εἰς φῶς ἀνελθεῖν*»· καὶ ἀλλαχοῦ, περὶ χρημάτων (35)· «*Ἵνα τ' ἀργύριον σῶν παρέχοιμεν, καὶ μὴ πολεμῆτε δι' αὐτό*»· καὶ τὴν ἀπληστίαν τοῦ δήμου κατειρωνευόμενος, προτείνει (36) ἀνὰ εἴκοσιν ἄνδρες νὰ τρέφωνται ὑφ' ἑκάστης τῶν χιλίων φορολογουμένων πόλεων· καὶ τὸν δημαγωγὸν περιγράφει ἐν τῷ Κλέωνι ὡς αἰσχροκερδῆ καὶ ἐπαίτην ἀπὸ συκοφαντίας καρπούμενον, λέγων (37)· «*Παφλαγὼν δέ, περιθέων τοὺς οἰκέτας, αἰτεῖ, ταράττει, δωροδοκεῖ, λέγων ταδί, κλ.*».

Ὅ,τι δ' οἱ δημαγωγοὶ ἐν Ἀθήναις, τὸ αὐτὸ ἔπραττον καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐν ταῖς ξέναις πόλεσι καὶ παρὰ τοῖς συμμάχοις, σφετεριζόμενοι, δωροδοκοῦντες, καὶ διὰ τοῦ φόβου καὶ τῆς συκοφαντίας ἀργύριον ἐκβιάζοντες, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης (38)· «*Τῶν δὲ συμμάχων ἔσειον τοὺς παχεῖς καὶ πλουσίους, Αἰτίας ἂν προστιθέντες, ὡς φρονεῖ τὰ Βρασίδου*». Καὶ ἐν Θουκυδίδῃ κηρύττουσιν οἱ Μιτυληναῖοι (39)· «*Ἀπὸ θεραπείας τοῦ τε κοινοῦ αὐτῶν καὶ τῶν ἀεὶ προεστώτων περιεγιγνόμεθα*». Καὶ ὁ Λυσίας λέγει ταῦτα περὶ τῶν τὰ δημόσια ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως τότε πραττόντων (40)· «*Πάντες γὰρ ἐπίστασθε ὅτι ἐν τῇ προτέρᾳ*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(33) Ἱππ. 579.
(34) Εἰρ. 446.
(35) Λυσιστρ. 490.
(36) Σφ. 720.
(37) Ἱππ. 65. — Ἴδ. καὶ Ἀντιφ. π. Χορ. 43.
(38) Εἰρ. 640.
(39) Γ, 11.
(40) Π. Δημ. καταλ. 19.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

δημοκρατίᾳ τῶν τὰ τῆς πόλεως πραττόντων πολλοὶ μὲν τὰ δημόσια ἔκλεπτον, ἔνιοι δ' ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις ἐδωροδόκουν, οἱ δὲ συκοφαντοῦντες τοὺς συμμάχους ἀφίστασαν».

Αἱ ἕξεις δ' αὗται καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀπόνως ζῆν ἀπὸ ξένων χρημάτων ἀνεπτύχθη πρὸ πάντων παρ' Ἀθηναίοις ἀφ' ὅτου τὸ γενικὸν τοῦ Περικλέους ἐξοπλίσεως σύστημα ἐπλήρωσε τὴν πόλιν ἀνθρώπων ἀργῶν (41), περιμενόντων νὰ τρέφωνται ἀπὸ τῶν δημοσίων, καὶ οὓς εὐκόλως ὑπεδύοντο οἱ δημαγωγοί, τὰς προσόδους αὐτοῖς διανέμοντες, ὡς αἰνίττεται ὁ Ἀριστοφάνης (42)· «*Κᾆτα δ' ὡς ἐκ τῶν ἀγρῶν ξυνῆλθεν οὑργάτης λεώς, Τὸν τρόπον πωλούμενος τὸν αὐτὸν οὐκ ἐλάνθανεν... καὶ φιλῶν τὰς ἰσχάδας Ἔβλεπε πρὸς τοὺς λέγοντας»*. Καὶ ἀλλαχοῦ (43), πρὸς τὸν Κλέωνα· «*Ὁ δῆμος... μισθοῦ πρὸς σὲ κεχήνῃ*», καὶ πρὸς τὸν δῆμον αὐτόν (44)· «*Ἔνθου, ῥόφησον, ἔντραγε, ἔχε τριώβολον*». Ἐξ οὗ εὐνόητον ἐστι διατί, ὡς ὁ Ἰσοκράτης μαρτυρεῖ (45), αἱ Ἀθῆναι δὲν εἶχον ἐπαίτας, ἀφ' οὗ ἡ πόλις ἔτρεφε τοὺς πολίτας. Καὶ οἱ δημοκόλακες δὲ παντοῖα εἰς τὴν ἀπληστίαν τοῦ δήμου ἐχορήγουν, ἢ ὑπέσχοντο ὑλικὰ ὠφελήματα, ὡς ἐν Ἀριστοφάνει (46)· «*Καὶ μὴν θρέψω γ' αὐτὸν* (τὸν δῆμον), *παρέχων ὅσα πρεσβύτῃ ξύμφορα*»· καὶ θωπείας ἐδαψίλευον αὐτῷ ὑπερβολικάς, ὡς ὁ αὐτὸς ποιητὴς παριστᾷ αὐτοὺς καλοῦντας τὴν πόλιν «*λιπαρὰς καὶ ἰοστεφάνους Ἀθήνας*» (47),

(41) Θουκ. Β, 14-17.
(42) Εἰρ. 633. — Ἴδ. καὶ Σφ. 242.
(43) Ἱππ. 817.
(44) Αὐτ. 51.
(45) Ἀρειοπ. 49.
(46) Σφ. 735.
(47) Ἀχαρν. 642.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ πάλιν λέγει (48)· «*Τούς τε γὰρ τρόπους Τοὺς τῶν ἀγροίκων οἶδα χαίροντας σφόδρα, Ἐάν τις αὐτοὺς εὐλογῇ καὶ τὴν πόλιν . . . Κἀνταῦθα λανθάνουσ' ἀπεμπολώμενοι*»· καὶ ἀλλαχοῦ (49) δριμύτερον· «*Πρῶτον μὲν ὁπότ' εἴποι τις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, Ὦ δῆμ', ἐραστής εἰμι σός, φιλῶ τε σε, καὶ κήδομαί σου καὶ προβουλεύω μόνος, Τούτοις ὁπότε χρήσαιτο τοῖς προοιμίοις, Ἀνωρτάλιξας κἀκερουτίας*». Καὶ διὰ πλαστῶν χρησμῶν ηὔξανον οἱ δημαγωγοὶ τὰς προλήψεις καὶ τὴν εὐπιστίαν τῶν πολλῶν, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (50)· «*Καὶ πολλὰ μὲν λόγια ἐλέγετο, πολλὰ δὲ χρησμολόγοι ᾖδον*», καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (51)· «*Ἄδει δὲ χρησμούς, ὁ δὲ γέρων* (ὁ δῆμος) *σιβυλλιᾷ*». Καὶ ἀλλαχοῦ (52) πρὸς τὸν δῆμον ἀποτεινόμενος· «*Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι*», ἢ (53), «*Αἰετὸς ὡς γίγνει, καὶ πάσης γῆς βασιλεύσεις*». Καὶ διὰ τοιούτων παιδαριωδῶν τρόπων ἀπεφάσιζον τὰ σοβαρώτερα συμφέροντα τῆς πόλεως, ὡς παρ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας ὁ Ἀλκιβιάδης «*λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν. Ἀλλ' ἑτέρους ἔχων μάντεις ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐκ δή τινων λογίων προὔφερε παλαιῶν μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι*» (54). Καὶ ἐν γένει ἐτεχνάζοντο οἱ δημαγωγοὶ νὰ θεραπεύωσι τὸ αἴσθημα τῆς ζηλοτυπίας καὶ τοῦ μίσους τῶν πολλῶν κατὰ Σπάρτης, ἵνα καὶ φιλόδημοι φαί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(48) Αὐτ. 380.
(49) Ἱππ. 1363.
(50) Β, 8. — Η, 1.
(51) Ἱππ. 61. — Ἴδ. καὶ 1022.
(52) Ὄρν. 988.
(53) Ἱππ. 1085.
(54) Πλούτ. Νικ. ΙΓ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νονται, καὶ τὰς ὠφελούσας αὐτοῖς ταραχὰς παράγωσι· δι' ὃ ἐν Ἀριστοφάνει (55) ὁ Ἑρμῆς ψέγει τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀνακράζοντας· «*Ἐξαπατώμεθα, Νὴ τὴν Ἀθηνᾶν· Νὴ Δί' οὐχὶ πειστέον. Ἥξουσι κ' αὖθις ἣν ἔχωμεν τὴν Πύλον*». Καὶ ἀλλαχοῦ (56) ἐκφράζει δυσμένειαν «*ἀνδρᾶσι Λακωνικοῖς, Οἷσιν οὐδὲν πιστόν, εἰμήπερ λύκῳ κεχηνότι*». Ταῦτα δὲ πάντα ηὔξανον ἐπὶ τοσοῦτον τὴν δυσβουλίαν τῆς πόλεως, ὥστε ὁ Ἀριστοφάνης μόνον ἐκ θαύματος τῶν Θεῶν ἐλπίζει ἀκίνδυνα αὐτῆς τ' ἀποτελέσματα (57)· «*Φασὶ γὰρ δυσβουλίαν Τῇ δε τῇ πόλει προσεῖναι· ταῦτα μέντοι τοὺς θεούς, Ἅττ' ἂν ὑμεῖς ἐξαμάρτητ', ἐπὶ τὸ βέλτιον τρέπειν*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Μέχρι τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἥττης. Οἱ Υ'. Οἱ ͵Ε.

Ἡ διαφθορὰ δ' αὕτη καὶ ἡ ἀβουλία ἔφερον ταχέως τὸν πικρὸν αὐτῶν καρπόν, τὸ Σικελικὸν πάθημα, ἐν Ὀλ. 91, δ', καταστρέψαν καὶ τὰς τελευταίας δυνάμεις, καὶ ἐξαντλῆσαν πᾶσαν τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα τῆς πόλεως, στερῆσαν δ' αὐτὴν καὶ τῶν πλουσίων φόρων, οὓς ἔπαυσαν βαθμηδὸν ἀποτίοντες οἱ ἐξηντλημένοι, ἢ τὴν δύναμιν τῶν

(55) Εἰρ. 219.
(56) Λυσιστρ. 629.
(57) Νεφ. 583.—Ἴδ. καὶ Ἐκκλ. 474. Σχολ. Ἱππ. 1052.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀθηνῶν ἀψηφοῦντες τοὐντεῦθεν σύμμαχοι. Ἀλλὰ τὸ μέγα ἀτύχημα ἐπενήργησεν ἀφ' ἑτέρου σωτηριωδῶς ἐπὶ τοῦ φρονήματος τῶν πολιτῶν, σωφρονῆσαν αὐτούς, καὶ ἐκ φόβου διαθὲν αὐτοὺς πρὸς διαγωγὴν συνετωτέραν καὶ εἰρηνικωτέραν, ὡς διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης(1)· «*Πάντα τε πρὸς τὸ παραχρῆμα περιδεὲς (ὅπερ φιλεῖ δῆμος ποιεῖν) ἕτοιμοι ἦσαν εὐτακτεῖν*»· διὸ καὶ ἐν Ὀλ. 92, α' καὶ β' διεξήγαγον ἀμυντικὸν πόλεμον μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ φρονήσεως, ἥτις δὲν ἴσχυσε μὲν νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ἡμαρτημένα, ἀπέδειξεν ὅμως πόση ζωτικότης ὑπῆρχεν εἰς τὸν πολιτικὸν ἐκεῖνον ὀργανισμόν.

Καὶ ἤρξατο μὲν ἡ μεγάλη τῶν Ἀθηναίων στενοχωρία ἀφ' ὅτου (ἐν Ὀλ. 91, δ'.) οἱ Λακεδαιμόνιοι κατέλαβον τὴν Δεκέλειαν, διότι ἔκτοτε ἡ πόλις, κατὰ Θουκυδίδην(2), μετεβλήθη εἰς φρούριον, σχεδὸν πολιορκούμενον, καὶ ἔνοπλοι ἠναγκάζοντο νὰ περιφέρωνται οἱ ἄνδρες εἰς τὴν ἀγοράν(3)· καὶ πάντες οἱ πόροι τῶν Ἀθηναίων κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς ὑπεσχέθη τούτοις ὁ Ἀλκιβιάδης ὅτε τοὺς προέτρεπεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, λέγων (4)· «*Οἷς τε γὰρ ἡ χώρα κατεσκεύασται, τὰ πολλὰ πρὸς ὑμᾶς, τὰ μὲν ληφθέντα, τὰ δ' αὐτόματα ἥξει. Καὶ τὰς τοῦ Λαυρίου τῶν ἀργυρείων μετάλλων προσόδους, καὶ ὅσα ἀπὸ γῆς καὶ δικαστηρίων νῦν ὠφελοῦνται, εὐθὺς ἀποστερήσονται*». Πρὸ πάντων ὅμως μετὰ τὴν Σικελικὴν συμφορὰν ἐκορυφώθη ἡ ἀμηχανία τοῦ δήμου, ὅστις ἐν τοιαύταις περιστάσεσι μικροψυχῶν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν δυσπιστῶν, ἐστρέφετο συνήθως πρὸς τοὺς ὀλιγάρχας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(1) Η, 1.
(2) Ζ, 28.
(3) Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 555.
(4) Θουκ. ΣΤ, 91.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ ἤδη μὲν ἐν Ὀλ. 89, δ', ὅτε ἐκυρώθη ἡ πρώτη μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων εἰρήνη, ἐσκέφθησαν οἱ Ἀθηναῖοι περὶ μεταῤῥυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικώτερον, καὶ πρὸς τοῦτο ἐγκατέστησαν *δέκα ἄνδρας* ὅπως βουλευθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, ὡς ὁ Διόδωρος (5)· «*Διὰ ψηφίσματος ἔδωκαν δέκα ἀνδράσιν ἐξουσίαν ἔχειν βουλεύεσθαι περὶ τῶν τῇ πόλει συμφερόντων*».

Ἡ διάταξις ὅμως αὕτη οὐδὲν ἔφερε τότε ἄμεσον ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ μετὰ τὰ Σικελικά, καταστραφείσης τῆς δημοκρατικῆς ναυτικῆς δυνάμεως, καὶ ἐκλελιπότων τῶν ἀρίστων πολιτῶν, οἱ ὀλιγάρχαι ἐγένοντο θαῤῥαλεώτεροι καὶ ἐπιθετικώτεροι, καὶ κατέφυγον εἰς δολοφονίας, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν ἀρχηγῶν καὶ δραστηριωτέρων μελῶν τῆς ἀντιπάλου αὐτῶν μερίδος, ὡς περιγράφει ὁ Πλάτων(6)· «*Ἐὰν δὲ ἀδύνατοι ἐκβάλλειν αὐτοὺς ὦσιν ἢ ἀποκτεῖναι διαβάλλοντες τῇ πόλει, βιαίῳ δὴ θανάτῳ ἐπιβουλεύουσιν ἀποκτιννύναι λάθρα*»· καὶ ἓν ἐκ τῶν πρώτων θυμάτων ἔπεσεν (ἐν Ὀλ. 92, 6') Ἀνδροκλῆς, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ἀλκιβιάδου (7).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Κατετάραξαν δὲ τὴν πόλιν τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, καὶ οἱ πολῖται ἐπτοημένοι, καὶ πλήρεις ἀμοιβαίων ὑποψιῶν, ἔπαυσαν εἰς ἑαυτοὺς πιστεύοντες, καὶ ἤλπισαν θεραπείαν ἐκ τῆς τῶν ὀλίγων συνέσεως καὶ προνοίας, καὶ ἐκ τῆς τῶν χρησιμωτέρων κοινωνίας εἰς τὰ δημόσια, οὐχὶ πλειόνων τῶν πεντακισχιλίων. Οὕτω κατὰ Θουκυδίδην (8)· «*Λόγος προείργαστο αὐτοῖς ὡς οὔτε μισθοφορητέον εἴη ἄλλους*

(5) ΙΒ, 75.
(6) Πολ. Η, 566, Β.
(7) Θουκ. Η, 65.
(8) Η, 65.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἢ τοὺς στρατευομένους, οὔτε μεθεκτέον τῶν πραγμάτων πλείοσιν ἢ πεντακισχιλίοις, καὶ τούτοις οἳ ἂν μάλιστα τοῖς τε χρήμασι καὶ τοῖς σώμασιν ὠφελεῖν οἷοί τε ὦσιν». Καίτοι ὅμως ὑπερτάτην ἤδη ἐπιῤῥοὴν ἐξασκοῦντες ἐν τῇ πολιτείᾳ οἱ ὀλιγάρχαι, καὶ ἀληθῶς αὐτοὶ τὰ πράγματα διευθύνοντες, τὸν τύπον ὅμως τοῦ πολιτεύματος δὲν μετέβαλον κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸ ἄνω σχέδιον· ἀλλά, ὡς ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ ἱστορικός· «*Δῆμος μέν τοι ὅμως ἔτι καὶ βουλὴ ἀπὸ τοῦ κυάμου συνελέγετο. Ἐβούλευον δὲ οὐδὲν ὅ,τι μὴ τοῖς συνεστηκόσι δοκοίη*». Καὶ ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἐκλέξωσιν ἄνδρας τινὰς ἐκ τῶν ἐμπειροτέρων ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, ὡς πάλιν ὁ Θουκυδίδης(9)· «*Ἐδόκει. . . ἀρχήν τινα πρεσβυτέρων ἀνδρῶν ἑλέσθαι, οἵτινες περὶ τῶν παρόντων, ὡς ἂν καιρὸς ᾖ, προβουλεύσουσιν*». Ὄντες δ' οὗτοι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐκ τῶν ὀλιγαρχῶν, ὑπέσκαψαν τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ δημοτικὸν οἰκοδόμημα (10).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Νέον δὲ καὶ δεινὸν σύμπτωμα τῆς ταπεινώσεως τοῦ φρονήματος τῶν Ἀθηναίων ἦν καὶ ὅτι αἱ φατρίαι αὐτῶν ἤρξαντο τότε στρεφόμεναι πρὸς τὰ ἔξω, ἐπὶ ξένης ἐπιῤῥοῆς τὰς ἐλπίδας αὐτῶν στηρίζουσαι, καὶ οἱ ὀλιγάρχαι χρήματα ἢ εὔνοιαν τοῦ τῶν Περσῶν Βασιλέως ὑπέσχοντο εἰς τὸν δῆμον, ἂν παρεῖχεν αὐτῷ ἐγγυήσεις παύων νὰ δημοκρατῆται, «*εἰ μὴ δημοκρατοῖντο· οὕτω γὰρ ἂν πιστεῦσαι μᾶλλον τὸν βασιλέα*», ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (11)· κατὰ δ' Ἀριστοτέλην (12)· «*Τὸν δῆμον ἐξηπάτησαν φάσκοντες τὸν Βασιλέα χρήματα παρέξειν*».

(9) Η, 1.
(10) Ἴδ. Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 65.—Ἀριστοτ. Ῥητορ. Γ, 18, 6.
(11) Η, 48.
(12) Πολ. Ε, 3, 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τότε δὲ ὁ δῆμος, οὕτω καταβεβλημένος, τεθορυβημένος, καταῤῥαδιουργούμενος, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν φόρων καὶ τὴν πτώχευσιν τοῦ ταμείου οὐδὲν ἐκ τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ ὑλικῶς ὠφελούμενος, καὶ τὴν εἰς τὰ δημόσια δραστηρίαν μετοχὴν βάρος μᾶλλον ἢ πορισμὸν, ὡς ἄλλοτε, θεωρῶν, ἐν Ὀλ. 92, β', κατὰ πρότασιν τοῦ *Πεισάνδρου*, ἐξελέξατο, κατὰ τὰς Ἀτθίδας τοῦ Ἀνδροτίωνος καὶ Φιλοχώρου, μνημονευομένας ὑπὸ Ἁρποκρατίωνος (13), *τριάκοντα* ἄνδρας κληθέντας *συγγραφεῖς*, ὧν οἱ πρώτιστοι δέκα ἐλέγοντο *Πρόβουλοι*, (εἰ καὶ ὁ Θουκυδίδης τούτων μόνων μνημονεύει, *Συγγραφεῖς* αὐτοὺς καλῶν), καὶ κατέστησεν αὐτοὺς «*αὐτοκράτορας*» (14), ἤτοι ἐχορήγησεν αὐτοῖς πληρεξουσιότητα ἵνα προτείνωσιν εἰς τὴν πόλιν τὰς διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἀναγκαίας μεταῤῥυθμίσεις. Κατὰ δὲ Σουΐδαν (15), δέκα πρόβουλοι ἐξελέγησαν κατ' ἀρχάς, καὶ ἔπειτα προσετέθησαν αὐτοῖς ἄλλοι εἴκοσι «*εἰσηγησόμενοι τὰ δοκοῦντα τῇ πολιτείᾳ*». Οὗτοι δέ, ἐπιτηδείως, καὶ ἵνα μὴ προσκρούσωσι πρὸς τὰς δημοτικὰς συμπαθείας, ἓν καὶ μόνον ἐπρότειναν, ἀθῶον κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἀληθῶς πᾶσαν ἀνατροπὴν περιέχον, τὴν κατάργησιν τῆς γραφῆς παρανόμων (16). Τούτου δὲ κυρωθέντος, ἅμα ἐξέλιπον αἱ ποιναὶ κατὰ τῶν προτεινόντων ἐναντίον τοῖς κειμένοις νόμοις, ἀμέσως προτάσεις ἐγένοντο πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ πρὸ πολλοῦ συλληφθέντος σχεδίου περὶ μεταῤῥυθμίσεως τῶν ἀρχῶν, καὶ περὶ παύσεως τῆς τοῦ δήμου μισθοφορᾶς. Τότε δ' ἐξελέξατο ἡ Ἐκκλησία,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(13) Σ. 278.
(14) Θουκ. Β, 67. — Ἴδ. καὶ Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 58.
(15) Φ. Πρόβουλ.
(16) Ἴδ. Τόμ. Α, Μέρ. Γ, Τμ. Α, Διαίρ. Β, Κεφ. Ε, σ. 142.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν ἰσχυόντων ὀλιγαρχῶν, καὶ ἐκ τούτων, *πέντε* ἄνδρας, προέδρους κληθέντας, οἵτινες ὁμοῦ ἐξελέξαντο ἑκατὸν ἄλλους, ἐξ ὧν ἕκαστος προσέλαβεν ἄλλους τρεῖς, ὥστε ἔγιναν πάντες *τετρακόσιοι*. Ὁμιλεῖ δ' ὁ Λυσίας (17) περὶ τῆς κατὰ φυλὰς ἐκλογῆς, ἐννοῶν ἴσως καὶ τὴν τῶν συγγραφέων καὶ τὴν τῶν ἑκατὸν ἐκ τῶν τετρακοσίων.

Ἀντικατέστησαν δ' οἱ οὕτω μονομερῶς καὶ ὀλιγαρχικῶς ἐκλεχθέντες τετρακόσιοι οὗτοι τὴν κληρωτὴν δημοτικὴν Βουλὴν τῶν πεντακοσίων, οὕς, μετὰ ξιφιδίων ἐλθόντες, καὶ βοηθείᾳ τῶν ξένων καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἀπέβαλον τοῦ βουλευτηρίου, δόντες αὐτοῖς ὁλόκληρον τὸν μισθὸν τοῦ ἔτους. Ἡ δ' Ἐκκλησία περιωρίσθη εἰς μόνους *πεντακισχιλίους*, τοὺς εὐπορωτέρους, ὧν ἡ ἐκλογὴ πάλιν ἐκ τῶν τετρακοσίων ἐξηρτᾶτο, ὥστε αὕτη μὲν κατήντησε κατ' ὄνομα μόνον νὰ μετέχῃ τῶν κοινῶν, πᾶσα δ' ἡ ἐπιῤῥοὴ ἦν τῶν τετρακοσίων, οἵτινες κατὰ βούλησιν ἐκυβέρνων, καὶ πολίτας ἐφυλάκιζον, καὶ δικαίωμα καὶ δύναμιν εἶχον τοῦ φονεύειν, εἰ καὶ συνεσταλμένως ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτοῦ (18), καὶ συνθήκας συνωμολόγουν, ὡς ἐπεκηρυκεύσαντο πρὸς τὸν Ἆγιν, ἐπολέμησαν δ' ἔπειτα κατ' αὐτοῦ ἐχθρικῶς ἐπελθόντος, καὶ πάλιν, πέμψαντες εἰς Λακεδαίμονα, ἐπανέλαβον τὰς διαπραγματεύσεις. Πρὸς δὲ τὸν ἐν Σάμῳ στρατόν, ἐξανιστάμενον κατὰ τῆς ὀλιγαρχικῆς αὐτῶν ἐξουσίας, ἔπεμψαν νὰ εἴπωσιν ὅτι εἰσὶ πεντακισχίλιοι καὶ οὐχὶ τετρακόσιοι μόνον· διότι, καίτοι μηδενίζοντες τῶν πεντακισχιλίων πᾶσαν τὴν δύναμιν, διετήρουν ὅμως αὐτούς, ἵνα τοὺς ἔχωσι πρόσχημα, ὡς δῆθεν ὄντας τὸν δῆμον αὐτόν.

(17) Π. Πολυστρ. 2.
(18) Θουκυδ. Η, 70-72.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀλλ᾽ οὐδὲ μεταξὺ τῶν ὀλιγαρχῶν ὑπῆρχε πειθαρχία καὶ ἑνότης φρονήματος· καὶ ἀφ᾽ ὅτου ὑπερίσχυσαν, διῃρέθησαν οἱ ἴδιοι εἰς ἀντίθετα στρατόπεδα· καὶ τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐκηρύττοντο φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὄντες πρόθυμοι, εἰς ἐκείνους ἢ εἰς οἱονδήποτε ἐχθρὸν νὰ παραδόσωσι τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ὅπως ἰσχύωσι διὰ τῆς ξένης ὑποστηρίξεως· καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπέκλιναν πρὸς τὴν Σπάρτην, ὅτε εἶδον τὴν ἐν Σάμῳ δύναμιν εὔνουν πρὸς τὴν δημοκρατίαν, καὶ ἀπειλοῦσαν αὐτούς, ὡς αἰνίττεται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Ἰσοκράτης (19)· «*Οἱ δὲ τοὺς ἐκ Δεκελείας μετεπέμποντο, ἡγούμενοι κρεῖττον εἶναι τοῖς πολεμίοις τὴν πατρίδα παραδοῦναι μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατευομένοις τῆς πολιτείας μεταδοῦναι*». Οὕτως οἱ στρατηγοὶ Ἀρίσταρχος, Ἀριστοτέλης καὶ Μελάνθιος ὕψωσαν ἔρυμά τι εἰς τὸ ὀχύρωμα τῆς Ἠετιωνείας, κατὰ τὴν ἄκραν τοῦ Πειραιῶς, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ δεχθῶσι τὸν ἐχθρὸν ἐντὸς αὐτοῦ, ὅπως ὑποτάξωσι τὴν πόλιν εἰς αὐτόν, καὶ δι᾽ αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς καὶ τοὺς συνεταίρους των (20)· καὶ ὁ αὐτὸς Ἀρίσταρχος μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῆς πτώσεως τῶν φίλων του, τῶν τετρακοσίων, παρέδωκε τὴν Οἰνόην εἰς τοὺς Θηβαίους (21), καὶ ὁ Θηραμένης ὡμολόγει ὅτι ἐτείχισαν τὴν Ἠετιώνειαν, «*ἵνα τοὺς πολεμίους μάλιστα, ὅταν βούλωνται, καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ δέξωνται*» (22). Πλὴν δὲ τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τῶν συστρατήγων αὐτοῦ, διέπρεπον μάλιστα εἰς τὴν φιλολάκωνα ταύτην φατρίαν ὁ Ῥαμνούσιος Ἀντιφῶν (23), ῥήτωρ διάσημος, καὶ ἐπαινούμενος ὑπὸ Θου-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(19) Π. Ζεύγ. 17.
(20) Θουκ. Β, 3, 46.
(21) Ἴδ. Ξενοφ. Ἑλλ. Α, 7, 29.
(22) Θουκ. Η, 90.
(23) Πλούτ. Β. Ι΄. Ῥητ. ΙΒ, 220.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κυδίδου (24) ὡς «*Ἀρετῇ οὐδενὸς ὕστερος, καὶ κράτιστος ἐνθυμηθῆναι γενόμενος*», προσέτι ὁ φίλος αὐτοῦ Πείσανδρος (25), καὶ ὁ Φρύνιχος, ὅστις, κατὰ Θουκυδίδην (26), ὑπῆρξεν εἷς τῶν θερμοτέρων ὀλιγαρχῶν, ἐκ φόβου τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀνὴρ συνετός, κατὰ τὸν αὐτόν (27), καὶ ἱκανώτατος δημαγωγὸς τῆς φατρίας του, κατ' Ἀριστοτέλην (28).

Ἄλλην δὲ πολιτικὴν ὁδόν, καὶ τῆς τῶν ὀλιγαρχῶν ἀνεξάρτητον, ἐβάδιζεν ὁ Θηραμένης, μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπρώτευεν Ἀριστοκράτης, ὁ υἱὸς τοῦ Σκελλίου (29). Ἦν δ' ὁ Θηραμένης ἀνὴρ οὐ μικρᾶς δεξιότητος, «*ἀνὴρ οὔτε εἰπεῖν οὔτε γνῶναι ἀδύνατος*» κατὰ Θουκυδίδην (30)· ὡς πρὸς τὰ φρονήματα δὲ μέτριος, κατὰ τὰς περιστάσεις πολιτευόμενος, καὶ πρὸς ἑκατέραν τῶν μερίδων ἀποκλίνων, ὡς μὲν αὐτὸς διϊσχυρίζετο (31), κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν τότε λίαν δυσθεραπεύτων συμφερόντων τῆς πόλεως, ὡς δ' οἱ ἀντιφρονοῦντες προσῆπτον αὐτῷ, κατ' εἰσηγήσεις φιλοδόξου ἰδιοτελείας, δι' ὃ καὶ χλευαστικῶς ἐπωνομάσθη ὑπ' αὐτῶν *κόθορνος*, ἐκ τοῦ δραματικοῦ ὑποδήματος τοῦ ἁρμοζομένου εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας. Οὐ δὲ μόνον ὁ Κριτίας, ὅστις κατήγγειλε καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς θάνατον (32), ἀλλὰ καὶ ὁ Λυσίας (33) γίνεται ἠχὼ τῶν τοιούτων κατ' αὐτοῦ κατηγοριῶν, λέγων ὅτι ἀφ' οὗ αὐτὸς δραστηρίως συνέπρα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(24) Η, 68.
(25) Ξενοφ. Συμπ. Β'. 14, Σχ.
(26) Αὐτ.
(27) Η, 27.
(28) Πολιτ. Ε, 5, 4.
(29) Ἴδ. Δημ. κ. Θεοκρ. 1343.
(30) Η, 89.
(31) Ξεν. Ἑλλ. Β, 3, 31.
(32) Κατ' Ἐρατοσθ. 62, 65.
(33) Αὐτ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ξεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν τετρακοσίων, ἔπειτα, ἰδὼν τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῶν μειωθεῖσαν, καὶ προσέτι φθονήσας τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἀποσκιρτήσας, συνετάχθη μετὰ τῆς δημοτικῆς μερίδος, καὶ μετὰ τοῦ ἐν Σάμῳ τὴν δημοκρατίαν ἀσπασθέντος στρατοῦ, ὅστις ἐκήρυττεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ πόλις, καὶ ὅτι ἡ πόλις ἀπεστάτησεν ἀπ᾿ αὐτοῦ (34). Ἐγένετο δ᾿ ὁ ἐν Σάμῳ στρατὸς ἔτι μᾶλλον ἐπίφοβος, ὅτε μετ᾿ ὀλίγον ὁ Ἀλκιβιάδης, οὗ μεγάλη ἦν ἡ φήμη, καὶ ὃν οἱ ὀλιγάρχαι ἐνόμιζον συμφατριαστὴν αὐτῶν, ἐλθὼν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ (35), καὶ ἀνεχαίτισε μὲν αὐτὸν προτιθέμενον νὰ κινηθῇ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἀπήτησεν ὅμως ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τὴν ἀποβολὴν τῶν τετρακοσίων, καὶ τὴν κύρωσιν οὐχὶ μὲν τοῦ καθαρῶς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ τῶν πεντακισχιλίων.

Μετὰ παρέλευσιν δὲ τεσσάρων μηνῶν, ἐνθαῤῥυνθεὶς ὁ δῆμος ἐκ τούτων, καὶ ὀργιζόμενος κατὰ τῶν ὀλιγαρχῶν, ὡς διαρπαζόντων καὶ διαφθειρόντων τὰ δημόσια, πρὸ πάντων δ᾿ ἐξαγριωθεὶς διὰ τῆς Εὐβοίας τὴν στέρησιν, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ τὸν Ἀγησανδρίδαν κατεναυμάχησαν, παρὰ τὴν Ἐρέτριαν, τὸν Θυμόχαριν (36), ἐθανάτωσε τὸν Φρύνιχον, ὅστις, ὢν ἡ ψυχὴ τότε τῆς ὀλιγαρχίας, κατὰ μὲν Θουκυδίδην (37), ἅμα ἐπανελθὼν ἐκ πρεσβείας εἰς Σπάρτην, ἐπλήγη ὑπὸ περιπόλου κατὰ τὸ Βουλευτήριον, κατὰ δὲ Λυκοῦργον (38), ἐσφάγη διὰ νυκτὸς «*παρὰ τὴν κρήνην τὴν ἐν τοῖς Οἰσυΐοις ὑπὸ Ἀπολλοδώρου καὶ Θρασυβούλου*». Τότε κατηργήθησαν καὶ οἱ τετρακόσιοι, κατη-

(34) Θουκ. Η, 76.
(35) Ἴδ. Θουκ. Η, 86. — Πλούτ. Ἀλκ. ΚΣΤ΄.
(36) Ἴδ. Θουκ. Η, 95.
(37) Η, 92.
(38) Κ. Λεωκρ. 30. — Ἴδ. καὶ κ. Ἀγυρ. 70.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γορηθέντες ἐνώπιον τῶν δημοτικῶν δικαστηρίων ὑπὸ Θηραμένους καὶ Ἀριστοκράτους ὡς τειχίσαντες τὴν Ἠετιώνειαν, καὶ ὡς καλέσαντες κατὰ τῆς πόλεως τὰ τὴν Εὔβοιαν περιπλέοντα Λακωνικὰ πλοῖα (39), καὶ ψήφισμα εἶπε κατ' αὐτῶν ὁ Δημόφαντος (40)· « *Κτείνειν τὸν τὴν πατρίδα προδιδόντα καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ χειρὶ καὶ ψήφῳ* ».

Ἔκτοτε δ' ἐγκατέστη πάλιν ἡ ἀρχαία Βουλή· ὁ δὲ δῆμος οὔτε συμφέρον οὔτε δύναμιν ἔχων πλέον ν' ἀνακτήσηται τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀφῆκεν αὐτήν, κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, τοὺς εὐπορωτάτους, τῶν ἀρχῶν πασῶν γενομένων ἀμίσθων, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (41)· « *Τοὺς τετρακοσίους καταπαύσαντες, τοῖς πεντακισχιλίοις ἐψηφίσαντο τὰ πράγματα παραδοῦναι. Εἶναι δὲ αὐτῶν ὁπόσοι ὅπλα παρέχονται, καὶ μισθὸν μηδένα φέρειν μηδεμιᾷ ἀρχῇ* ». Ἡ τοιαύτη δὲ τῶν ἐκλεκτοτέρων μόνον πολιτῶν ἀνάμιξις εἰς τὰ δημόσια, καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ τὴν φιλοκέρδειαν τῶν πολλῶν κεντῶντος μισθοῦ, ἐπέφερον ἀμέσως καλὰ εὐνομίας ἀποτελέσματα, δι' ἃ φαίνεται ἐκπληττόμενος μᾶλλον ὁ εἰς τὴν ἀρχαίαν δημοκρατίαν τραφεὶς Θουκυδίδης (42)· « *Καὶ οὐχ ἥκιστα δὴ τὸν πρῶτον χρόνον ἐπί γε ἐμοῦ Ἀθηναῖοι φαίνονται εὖ πολιτεύσαντες. Μετρία γὰρ ἥ τε εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς πολλοὺς ξύγκρασις ἐγένετο* ».

Ἀλλ' ἐπὶ πολὺ δὲν φαίνεται διαρκέσασα ἡ συγκεκερασμένη αὕτη πολιτεία· διότι ὁ δῆμος ἀνέλαβε μέρος τοῦ ἀρχαίου φρονήματος ὅτε τὰ ὅπλα αὐτοῦ ἀνεδείχθησαν αὖθις

(39) Θουκ. Η, 91. — Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 67.
(40) Λυκ. κ. Λεωκρ. 31. — Ἀνδ. π. Μυστ. 96. — Δημοσθ. πρ. Λεπτ. 138.
(41) Η, 97.
(42) Αὐτ. Ἴδ. καὶ Πλάτ. Νομ. ΣΤ, 753, Β΄.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νικηφόρα ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην, Θράσυλλον καὶ Θρασύβουλον, ὡς εἰς Κυνὸς Σῆμα κατὰ Σηστόν (43), εἰς Ἄβυδον, εἰ καὶ συνελήφθη ἐκεῖ ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπὸ Τισαφέρνους (44), εἰς Κύζικον, ὅθεν ὁ Μίνδαρος ἔγραψε τὸ «*ἔῤῥει τὰ καλά*» (45), κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Θάσου, τῶν Ἀβδήρων (46) καὶ τοῦ Βυζαντίου (47), ἔνθα καὶ *δεκατευτήριον* ἐγκατέστη, ὥστε πόροι ἤρξαντο πάλιν εἰσρέοντες εἰς τὴν πόλιν. Μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν δ' ἐπάνοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς Ἀθήνας, ἐν Ὀλ. 93, 6', εἰσήχθη πάλιν ἡ ἄκρατος δημοκρατία (48).

Ἀλλ' αὕτη ἦν ἤδη πλέον ἀναχρονισμὸς ἀπέναντι τῆς ἠθικῆς παρακμῆς τοῦ δήμου, εἰς ὃν ἀπεδίδετο ἡ κυριαρχία· δι' ὃ καὶ ἡ πρώτη πρᾶξις αὐτοῦ, ἅμα ἀναλαβόντος τὴν ἐξουσίαν, ὑπῆρξεν ἐπίσημος ἀγνωμοσύνη κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅτε ὁ ἀντιναύαρχος Ἀντίοχος ἐνικήθη ἐν Ἐφέσῳ διότι ἠθέτησε τοῦ Ἀλκιβιάδου τὰς προσταγάς (49). Τότε, εἰσηγήσει, κατὰ μὲν Πλούταρχον (50), Θρασυβούλου τοῦ υἱοῦ τοῦ Θράσωνος (ὅστις ἦν ἄλλος τοῦ μεγάλου), κατὰ δὲ Φώτιον (51), τοῦ Κλεοφῶντος, ἐξελέγησαν ἄλλοι στρατηγοί, καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀποβληθείς, ἔφυγεν εἰς Χεῤῥόνησον, εἰς τὰ ἑαυτοῦ τείχη.

Ἡ δὲ δευτέρα κυριαρχικὴ πρᾶξις τοῦ δήμου, ἔτι μᾶλλον ἀποδεικνύουσα τὴν ἀσυνεσίαν καὶ τὴν ἀνικανότητα αὐ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(43) Θουκ. Η, 104-6. — Διόδ. ΙΓ, 38-42.
(44) Ξενοφ. Ἑλλ. Α, 155-7. — Διόδ. ΙΓ, 45-47.
(45) Ξενοφ. Αὐτ. 14-23. — Διόδ. Αὐτ. 49-52.
(46) Διόδ. Αὐτ. 72.
(47) Ξενοφ. Α, 3, 14-22. — Διόδ. ΙΓ, 67.
(48) Ξενοφ. Ἑλλ. Α, 4, 12-20. — Διόδ. ΙΓ, 68. — Πλούτ. Β. Ἀλκ. ΛΒ-ΛΔ. — Ἀθήν. ΙΒ, 49.
(49) Ξενοφ. Α, 5, 16. — Διόδ. ΙΓ, 75.
(50) Β. Ἀλκ. ΛΣΤ.
(51) Μυριόβ. 243.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ εἰς τὸ αὐτοκυβερνᾶσθαι, ἣν ἡ ἐν Ὀλ. 93, γ΄ γενομένη εἰς θάνατον καταδίκη τῶν ἐν Ἀργινούσαις νικησάντων στρατηγῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν παρέμειναν εἰς τὸν τόπον τῆς ναυμαχίας ὅπως ἀνασώσωσιν ἐκ τῶν κυμάτων τοὺς ναυαγούς, ἢ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, εἰ καὶ ἀπελογήθησαν ὅτι τοὺς ἐκώλυσε σφοδρὰ τρικυμία. Λέγεται δέ, ἢ τοὐλάχιστον ὑπὸ τοῦ Κριτίου κατηγορεῖτο (52) ὡς πρωτουργὸς τῆς βαρβάρου καὶ ἄφρονος ταύτης καταδίκης ὁ Θηραμένης, ζητήσας νὰ σωθῇ διὰ διαβολῆς τῶν συστρατήγων του· καὶ ἐν γένει ἦν αὖθις ὁ δῆμος ἕρμαιον τῶν θρασυτέρων δημαγωγῶν, καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν παρασυρόμενος εἰς ἀδικίας καὶ εἰς ἐγκλήματα, οὐδένα ἐδέχετο χαλινὸν τῆς αὐθαιρεσίας του, καί, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (53)· *«Τὸ δὲ πλῆθος ἐβόα δεινὸν εἶναι εἰ μή τις ἐάσει τὸν δῆμον πράττειν ὃ ἂν βούληται»*. Περιγράφει δὲ καὶ ὁ Λυσίας (54) οὕτω τὰ τότε πράγματα· *«Ἄξιον δὲ μνησθῆναι τῶν μετὰ τοὺς τετρακοσίους πραγμάτων... Ἴστε γὰρ Ἐπιγένην καὶ Δημοφάνην καὶ Κλεισθένην ἰδίᾳ μὲν καρπωσαμένους τὰς τῆς πόλεως συμφοράς, δημοσίᾳ δὲ ὄντας μεγίστων κακῶν αἰτίους. Ἐνίων μὲν γὰρ ἔπεισαν ὑμᾶς ἀκρίτων θάνατον καταψηφίσασθαι, πολλῶν δ᾽ ἀδίκως δημεῦσαι τὰς οὐσίας, τοὺς δ᾽ ἐξελάσαι καὶ ἀτιμῶσαι τῶν πολιτῶν»*.

Ὠφελοῦντο δ᾽ ἐκ τῶν πραγμάτων τούτων οἱ ὀλιγάρχαι, οἵτινες, ἵνα ἀναλάβωσι τὴν ἐξουσίαν ἧς ἐστερήθησαν, καὶ εἰς ἐγκλήματα δὲν ἐδίσταζον νὰ καταφύγωσι. Καὶ ὀφείλεται μὲν ἡ ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς καταστροφὴ τοῦ Ἀττικοῦ στόλου καὶ τῆς δυνάμεως καὶ ἐλευθερίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ

(52) Ξενοφ. Α, 7, 8, 33.
(53) Αὐτ. Α, 7, 12.
(54) Π. δημ. καταλ. 25-27.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μέγιστον μέρος εἰς τὴν δοκησισοφίαν, ἀπρονοησίαν καὶ ἀνικανότητα τῶν δημοτικῶν στρατηγῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον κατηγορήθησάν τινες καὶ ἐπὶ προδοσίᾳ διὰ δωροδοκίαν, καὶ ἰδίως ὁ Ἀδείμαστος (55) καὶ ὁ Τυδεύς (56), περὶ ὧν λέγει ὁ Λυσίας (57)· «*Οἵ, ἰδιῶται μὲν ὄντες, καθ' ὅσον ἐδύναντο ἐποίησαν ἡττηθῆναι ναυμαχοῦντας*». Κατηγόρησε δ' αὐτῶν, καὶ ἐν γένει ἀνένδοτος ἦν κατὰ τῶν ὀλιγαρχῶν, ὁ Κλεοφῶν «*μέγιστος ὢν τότε δημαγωγός*», κατὰ Διόδωρον (58), τάττοντα αὐτὸν μετὰ τῶν «*πολεμοποιεῖν εἰωθότων, καὶ τὰς δημοσίας ἀρχὰς ἰδίας ποιουμένων προσόδους*». Ἀνθίστατο δ' ἐπιμόνως ὁ Κλεοφῶν εἰς συνομολόγησιν εἰρήνης, καὶ ἀπέκρουσεν αὐτὴν εἰς πολλὰς περιστάσεις ὅτε ἐδύνατο ν' ἀποβῇ ἔνδοξος ἢ σωτηριώδης διὰ τὴν πόλιν, ὡς μετὰ τὴν ἐν Κυζίκῳ μάχην (59), μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις νίκην (60), καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ἧτταν, γενναίως ἀλλ' ἀφρόνως παρώτρυνε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀποποιηθῶσιν εἰσέτι τὰς προτάσεις τῶν νικητῶν, κατὰ ταῦτα τοῦ Λυσίου (61)· «*Οὐκ ἠνέχεσθε ἀκούσαντες περὶ τῶν τειχῶν τῆς κατασκαφῆς, Κλεοφῶν τε ὑπὲρ ὑμῶν πάντων ἀναστάς, ἀντεῖπεν ὡς οὐδενὶ τρόπῳ οἷόν τε εἴη ποιεῖν ταῦτα*»· δι' ἣν ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ὡς αἰτιώτατος γενόμενος τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως, κατ' Αἰσχίνην, λέγοντα (62)· «*Ὃς ἐπὶ τοῦ πρὸς*

(55) Ξενοφ. Αὐτ. Β, 1, 32.
(56) Παυσ. Ι'. 9, 5.
(57) Κ. Ἐρατοσθ. 36. — Ἴδ. καὶ κατ' Ἀλκιβ. Α. 38.
(58) ΙΓ, 53.
(59) Αὐτ.
(60) Σχόλ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1580.
(61) Λυσ. κ. Ἀγορ. 8.
(62) Κ. Κτησ. 46. — Ἴδ. π. Πρπρσβ. 21. — Περιζών. εἰς Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΒ, 43.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Λακεδαιμονίους πολέμου, ὡς λέγεται, τὴν πόλιν ἀπώλεσεν». Καὶ κατὰ τῆς Βουλῆς δὲ προσέτι κατεφέρετο ὁ αὐστηρὸς δημοκράτης, καταγγέλλων αὐτὴν ὡς ὀλιγαρχικὰς ἔχουσαν συμπαθείας, καὶ μὴ εἰλικρινῶς βουλεύουσαν, ὡς ὁ Λυσίας(63)· «*Κλεοφῶν τὴν Βουλὴν ἐλοιδώρει, φάσκων συνεστᾶναι, καὶ οὐ τὰ βέλτιστα βουλεύειν τῇ πόλει*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Οἱ Λ΄.

Ὠφελήθησαν δ᾽ ἐκ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς συμφορᾶς ἐκ νέου οἱ Ὀλιγάρχαι ὅπως ἁρπάσωσιν αὖθις τὴν ἐξουσίαν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ κατεπτοημένου δήμου, καὶ οἱ ἑταῖροι καὶ συνωμόται ἐγκατέστησαν ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην πέντε ἐφόρους ἐξ ἑαυτῶν, εἰς οὓς ἐπέτρεψαν τὴν ἐξάσκησιν τῆς ὑπερτάτης ἐπιῤῥοῆς ἣν αἱ περιστάσεις ἐχορήγουν αὐτοῖς. Ἐκτίθησι δ᾽ ὁ Λυσίας (1) τὰ περὶ αὐτῶν· «*Πέντε ἄνδρες ἔφοροι κατέστησαν ὑπὸ τῶν καλουμένων ἑταίρων, συναγωγεῖς μὲν τῶν πολιτῶν, ἄρχοντες δὲ τῶν συνωμοτῶν... Οὗτοι δὲ φυλάρχους τε ἐπὶ τὰς φυλακὰς (φυλάς;) κατέστησαν, καὶ ὅ,τι δέοι χειροτονεῖσθαι καὶ οὕς τινας χρείη ἄρχειν παρήγγελλον, καὶ εἴ τι ἄλλο πράττειν βούλοιντο κύριοι ἦσαν*». Ἐκ τούτων δ᾽ ἐξάγεται ὅτι τὸ πολίτευμα κατ᾽ οὐδὲν μετεβλήθη, οἱ δ᾽ ἔφοροι ὅτι ἦσαν ἀνε-

(63) Κ. Νικομ. 10.
(1) Κ. Ἐρατοσθ. 43-46.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πίσημοι μόνον ἀλλὰ παντοδύναμοι ἀρχηγοὶ τῶν ἑταίρων(2). Προσέτι δέ, διὰ Πατροκλείδου τινός, ἐπρότειναν καὶ ἐκύρωσαν ψήφισμα καθιστῶν τοὺς ἀτίμους ἐπιτίμους(3), ἀνακαλοῦντες οὕτως εἰς τὴν μετοχὴν τῶν δημοσίων τοὺς ἰδίους συμφατριαστάς, ὅσους ἡ δημοτικὴ μερὶς εἶχεν ἀποκλείσει ἐπὶ τῆς ἰσχύος της.

Ἐν τούτοις ἡ πόλις, κακῶς συμβουλευομένη, καὶ προγνωρίζουσα τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν, ἐπέμενε καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην καταστροφήν, πιθανῶς συμβουλαῖς τοῦ Κλεοφῶντος μᾶλλον καὶ τῶν δημοκρατῶν, εἰς τὴν παράτασιν τῆς πολιορκίας, ἥν, ἀποδοκιμάζων ὁ Θηραμένης, κατέφυγεν εἰς τὸ στρατήγημα (4) τοῦ ν' ἀπέλθῃ εἰς Σπάρτην ὡς πρέσβυς καὶ νὰ χρονοτριβήσῃ ἐκεῖ μέχρις οὗ, πιεζόμενος ὁ δῆμος, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν δεινὴν ἐκείνην σκυτάλην τῶν Λακεδαιμονίων, ἔχουσαν οὕτω (5)· « *Τά δε τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ἔγνω. Καββαλόντες τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ μακρὰ σκέλη, καὶ ἐκβάντες ἐκ πασῶν τῶν πόλεων, τὰν αὐτῶν γᾶν ἔχοντες, ταῦτά κα δρῶντες τὰν εἰράναν ἔχοιτε, ἃ χρὴ δόντες, καὶ τοὺς φυγάδας ἀνέντες· περὶ τῶν ναῶν τῶ πλήθεος ὁκοῖον κα τήνοις δοκέσι, ταῦτα ποιέετε». Ταύτην δὲ προσεδέξαντο τὴν σκυτάλην Ἀθηναῖοι, Θηραμένους τοῦ Ἄγνωνος συμβουλεύσαντος*».

Καὶ τὰ μὲν μακρὰ καὶ Πειραϊκὰ τείχη ἀμέσως κατηδαφίσθησαν, αἱ δὲ πόλεις οὐδ' ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλειφθῶσι, διότι ἀπεσκίρτησαν αὐτομάτως, πλοῖα δ' ἐπετράπησαν αἱ Ἀθῆναι νὰ διατηρήσωσι μόνον δώδεκα, τὰ δὲ

(2) Ἴδ. Bœckh, Staatshh. d. Ath. II, 264. — Sievers, 92.
(3) Λυσ. π. δήμ. καταλ. 27.
(5) Πλούτ. Λυσ. ΙΔ.
(4) Ξεν. Ἑλλ. Β, 2, 16. — Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 68. — Κ. Ἀγοράτ. 9.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λοιπὰ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τὰ νεώρια καθηρέθησαν, καὶ ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ παρακολουθῶσι τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τοὺς πολέμους «*τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντες*» (6), καὶ οὕτως «*ἡ δύναμις ἅπασα τῆς πόλεως παρελύθη, ὥστε μηδὲν διαφέρειν τῆς ἐλαχίστης πόλεως τὴν πόλιν*».

Εὐθὺς δ' ὡς παρεδόθησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ τὰ τείχη κατεστράφησαν, Δρακοντίδης τις (7), ἐκ τῶν φίλων τοῦ Θηραμένους, ἐπρότεινε ψήφισμα εἰς ὃ οὐδεὶς ἐτόλμησε ν' ἀντείπῃ, καὶ καθ' ὃ ἐξελέγησαν *τριάκοντα* ἄνδρες, ἐκ τῶν προκαταργηθέντων τετρακοσίων (8), δέκα μὲν ὑποδειχθέντες ὑπὸ Θηραμένους, ὅστις ἕνεκα τῆς ἀποστολῆς του εἰς Σπάρτην, καὶ τῆς πίστεως ἧς ἀπελάμβανε παρὰ Λακεδαιμονίοις, ἦν τότε ὁ τὴν ἀνωτάτην ἐπιρροὴν εἰς τὰ πράγματα κεκτημένος, δέκα δ' ἐκλεχθέντες ὑπὸ τῶν πέντε προμνημονευθέντων ἐφόρων, καὶ δέκα ἐκ τῶν λοιπῶν παρόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ὅθεν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Λυσίας (9), εἶχον προαπέλθει «*ὅσοι ἄνδρες ἀγαθοί*». Περιελαμβάνοντο δ' ἐν τοῖς Τριάκοντα καὶ ὁ Δρακοντίδης, καὶ ὁ Θηραμένης αὐτός. Ἀλλ' ἦσαν καί τινες ἐκ τῶν Τριάκοντα οἵτινες, ὡς ὁ Θηραμένης, εἶχον κηρυχθῇ κατὰ τῆς διατάξεως τῶν τετρακοσίων, καὶ συντελέσει εἰς αὐτῶν τὴν κατάργησιν, ὡς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἀρχαίων τετρακοσίων τινὲς κατετάχθησαν μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν τῶν Τριάκοντα, ὡς λέγει ὁ Λυσίας (10)· «*Πολλοὶ δὲ τῶν τετρακοσίων μετὰ τῶν ἐκ Πειραιῶς συγκατῆλθον, ἔνιοι δὲ τῶν ἐκεί-*

(6) Ξεν. Αὐτ. Β, 2, 20.
(7) Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 73. — Σχ. Ἀριστοφ. Σφ 157.
(8) Λυσ. κ. Ἀγοράτ. 74. — Κ. Ἐρατοσθ. 42.
(9) Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 76.—Ἰδ. καὶ Ξενοφ. Β, 3, 2.—Πλούτ. Λυσάνδρ. ΙΕ.
(10) Π. Δήμ. καταλ. 9.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νους ἐκβαλόντων αὐτοὶ αὐτῶν τῶν τριάκοντα ἐγένοντο». Συγχρόνως δέ, καὶ ἴσως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐγκατέστησαν καὶ *δέκα ἄρχοντας* ἐν Πειραιεῖ (11), ἐκείνοις ὁμόφρονας.

Ἐξελέγησαν δ' οἱ Τριάκοντα ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ νὰ συναρμολογήσωσιν ἢ συντάξωσι νέον πολίτευμα. Ἀναβάλλοντες ὅμως πάντοτε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου, ἐν τούτοις κατέλαβον τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, καὶ ἐξήσκουν αὐτὴν μετὰ πάσης αὐθαιρεσίας «*ἁρμόζοντες μὲν τῷ λόγῳ, τύραννοι δὲ τοῖς πράγμασιν*», ὡς λέγει ὁ Διόδωρος (12), διότι *τύραννοι* δὲν ἦτον ἡ ἀττικὴ ἐπωνυμία αὐτῶν. Διατηροῦντες δέ, ἐν ὅσῳ ἤθελον, τοὺς ὑφισταμένους τύπους, ἐγκατέστησαν βουλὴν καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς τῆς ἐκλογῆς των, «*ὡς ἐδόκει αὐτοῖς*», κατὰ Ξενοφῶντα (13), καὶ ἐκ τῶν πρὸ αὐτῶν βουλευτῶν πολλοὺς ἐπικυρώσαντες, ὅπερ ὁ Λυσίας θεωρεῖ ὡς τεκμήριον διαφθορᾶς τῆς προτέρας βουλῆς (14)· «*Ἡ δὲ βουλὴ ἡ πρὸ τῶν λ' βουλεύουσα διέφθαρτο καὶ ὀλιγαρχίας ἐπεθύμει, ὡς ἴστε, μάλιστα. Τεκμήριον δέ, οἱ γὰρ πολλοὶ ἐξ ἐκείνης τῆς βουλῆς τὴν ὑστέραν βουλὴν τὴν ἐπὶ τῶν λ' ἐβούλευον*»· καὶ τέλος κατήντησαν νὰ περιορίσωσιν εἰς τρισχιλίους μόνους ἄνδρας τὸ δικαίωμα τῆς ὁπλοφορίας, τῆς πολιτείας, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν τῇ πόλει διαμονῆς, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (15)· «*Προεῖπον μὲν τοῖς ἔξω τοῦ καταλόγου μὴ ἰσιέναι εἰς τὸ ἄστυ*». Ὁ ἀποκλεισμὸς ὅμως οὗτος ἀπὸ τῆς πόλεως δὲν φαίνεται ὅτι ἦν τοσοῦτον ἀπόλυτος, οὐδ' ὅτι ἐνηργεῖτο αὐστηρῶς

(11) Ξεν. Β, 4. 38.
(12) ΙΔ, 3.
(13) Β, 3, 11. — Ἴδ. καὶ Λυσ. κ. Ἐρατ. 48. — Κ. Ἀγορ. 35-38.
(14) Κ. Νικομ. 12. — Ἴδ. καὶ Ξενοφ. Α, 7, 4. — Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 64.
(15) Β, 491.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατὰ πάντα τὸν χρόνον· διότι ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Ξενοφῶντος λέγονται, πλὴν τῶν τρισχιλίων, μένοντας εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ἱππεῖς (16)· «*Οἱ δὲ τριάκοντα ἐβοήθουν ἐκ τοῦ ἄστεος σύν τε τοῖς τρισχιλίοις καὶ σὺν τοῖς ἱππεῦσι*». Ἐπεφυλάχθησαν ὅμως τὸ δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐφ᾽ ὅλων τῶν ἐκτὸς τοῦ καταλόγου πολιτῶν, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν τρισχιλίων ἀπεφάσιζεν ἡ Βουλή (17). Προσέτι δὲ κατηγοροῦνται ὡς ἀποκόψαντες τὸ ναυτικόν, ὅπερ ὅμως ἦν ἐκτέλεσις τῶν ὅρων τῆς πρὸς τὴν Σπάρτην συνθήκης· ὡς πωλήσαντες ἐπὶ καταστροφῇ τοὺς νεωσοίκους, τριῶν ταλάντων (18), ἐν ᾧ ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν ἦν 11,000 τάλαντα· ὡς κλείσαντες τὰ διδασκαλεῖα τῆς ῥητορικῆς (19)· ὡς ἀποστρέψαντες ἀπὸ τῆς θέας τῆς θαλάσσης τὸ βῆμα τῆς Πνυκός, ἵνα μὴ φρονιματίζωνται οἱ Ἀθηναῖοι ἀφορῶντες πρὸς τὸ εὐρὺ στάδιον τῶν ἀρχαίων θριάμβων των (20). Ἀλλ᾽ ἡ τελευταία αὕτη αἰτίασις φαίνεται ὅτι ἀπεδόθη αὐτοῖς μετὰ ταῦτα ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ μίσους ὃ ἐνέπνεον, διότι ἡ κατασκευὴ τῆς νεωτέρας, πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν στερεὰν ἀφορώσης Πνυκὸς εἶναι ὁμολογουμένως χρόνων πολὺ ἀρχαιοτέρων, καὶ ἔργον τοῦ Θεμιστοκλέους (21).

Στηριζόμενοι δ᾽ ἐπὶ τῆς προστασίας τῆς Σπαρτιατικῆς φρουρᾶς, εἰς ἣν παρέδοσαν τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ διὰ τοῦ τρόμου πάντας τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν παραλύσαντες, ἐξήσκουν μετὰ θηριώδους σκληρότητος καὶ μετ᾽ ἀπλήστου αἰσχροκερδείας τὴν τυραννίαν αὐτῶν, καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἤρ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(16) Αὐτ. Β, 4, 2.—Ἴδ. καὶ Γ, 1, 4.—Λυσ. κ. Μαντιθ. 6.—Κ. Εὐάνδρ. 10.
(17) Ξενοφ. Β, 3, 51.
(18) Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 239.
(19) Ξενοφ. Ἀπομ. Α, 2, 31.
(20) Πλούτ. Θεμ. ΙΘ.
(21) Ἴδ. Rang. Ant. Hell. II, Σ. 580.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ξαντο ὑποκριτικῶς προφασιζόμενοι ὅτι κατατρέχουσι τοὺς κακούς, ὅπως ἱδρύσωσιν ἐπὶ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὸν θρόνον τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν πόλιν, «*τῶν ἀδίκων καθαρὰν ποιῆσαι τὴν πόλιν, καὶ τοὺς λοιποὺς πολίτας ἐπ' ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην τραπέσθαι*», ὡς λέγει ὁ Λυσίας (22). Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ῥίψαντες πᾶν προσωπεῖον, καὶ τοὺς *ἕνδεκα* ὑπὸ τὸν Σάτυρον βδελυροὺς ἔχοντες ὑπηρέτας, ἤρξαντο νὰ κατατρέχωσι πάντας τοὺς φιλελευθέρως καὶ δημοτικῶς φρονοῦντας, ὡς περὶ Κλεοφῶντος λέγει ὁ Λυσίας (23)· «*Κλεοφῶντος... ἕτερα μὲν ἂν ἔχοι τις κατηγορῆσαι· τοῦτο δὲ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι Σάτυρος καὶ οἱ τῶν λ' λεγόμενοι οὐχ ὑπὲρ ὑμῶν ὀργιζόμενοι κατηγόρουν, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνον ἀποκτείναντες αὐτοὺς ὑμᾶς κακῶς ποιῶσι*». Οὕτως ἐφόνευον τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἀδικάστως, ἀκατηγορήτως, συλλαμβάνοντες αὐτοὺς ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῶν, ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τοῖς ἱεροῖς, πολλάκις ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἁρπάσωσι τὴν περιουσίαν αὐτῶν (24), ὥστε καὶ κατὰ Ξενοφῶντα (25) ἐφονεύθησαν ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὀλιγομήνου δυναστείας των πλείονες ἢ δι' ὅλου τοῦ δεκαετοῦς Πελοποννησιακοῦ πολέμου, 1300 κατά τινας, 1500 κατ' ἄλλους (26). Ἵνα δ' ἔχωσι πόθεν νὰ μισθῶσι τὴν φρουράν, ἀπεφάσισαν νὰ διανεμηθῶσι τοὺς πλουσίους μετοίκους, καὶ ἀνὰ ἕνα φονεύσας ἕκαστος, νὰ λάβῃ τὰ χρήματα αὐτοῦ (27).

(22) Κ. Ἐρατ. 385. — Ἴδ. καὶ Ξενοφ. Ἑλλ. Β, 3.
(23) Κ. Νικομ. 10. — Ἴδ. καὶ Κ. Ἀγορ. 7-12. 20.
(24) Ξενοφ. Β, 3, 7. 17. 96.
(25) Β, 4, 21.
(26) Ἴδ. Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 67. — Κ. Λοχίτ. 11. — Seneca, de tranq. 3.
(27) Ξεν. Β, 3, 21. — Ἴδ. καὶ Πλάτ. Ἀπολ. Σωκρ. 32, C. — Ἐπιστ. Z, 324, E. — Δημ. κ. Ἀνδροτ. 609, 7. — Ἰσοκρ. Πανηγ. 32.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἡ αἱμοχαρὴς ὅμως αὕτη τῶν τυράννων ὕβρις, ἧς πρωτουργὸς ἦν μάλιστα ὁ Κριτίας (28), οὐ μόνον τοὺς πολίτας ἐπλήρωσε φιλεκδίκου ἀπεχθείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐμφρονεστέρων καὶ μετριοπαθεστέρων ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων ἀπεδοκιμάζετο, ὡς δυναμένη ἐπίφοβον νὰ προκαλέσῃ ἀντίδρασιν, καὶ διχογνωμία ἐπεκράτησεν ἐκ τούτου μεταξὺ αὐτῶν τῶν Τριάκοντα (29), ἧς θῦμα ἔπεσεν ὁ φιλοδημοτέραν πολιτείαν συμβουλεύων Θηραμένης, παρὰ πάντα νόμον τὸ κώνειον ποτισθείς (30). Οἱ δὲ διωκόμενοι δημοκράται, εἰς Θήβας καταφυγόντες, καὶ ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι, κατέλαβον τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς, ἐπὶ μιᾶς τῶν τοῦ Πάρνηθος κορυφῶν (31), ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Θρασύβουλον, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸν Ἄνυτον, ἕνα τῶν ἔπειτα τὸν Σωκράτην κατηγορησάντων (32), καὶ τὸν Ἀρχῖνον, πιθανῶς υἱὸν τοῦ Μυρωνίδου, διότι Μυρωνίδης ἐκαλεῖτο ὁ υἱὸς αὐτοῦ, κατὰ Δημοσθένην (33). Καταβάντες δ' ἐκ Φυλῆς εἰς Πειραιᾶ, τὸ μὲν πρῶτον ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν Τριάκοντα, ἔπειτα δ' ἐνίκησαν αὐτούς, καὶ ἐφόνευσαν τὸν Κριτίαν (34)· οἱ δὲ λοιποὶ κατέφυγον εἰς Ἐλευσῖνα, ἣν εἶχε προηγουμένως κυριεύσει ὁ Κριτίας ὡς καταφύγιον, διὰ φοβερᾶς προδοσίας συλλαβὼν καὶ φονεύσας τοὺς πολίτας αὐτῆς (35), ὡς ἐμελέτα νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Σαλαμῖνα (36).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(28) Ἴδ. Φιλόστρ. Β. Σοφιστ. Α, 16.

(29) Λυσ. π. δήμ. καταλ. 22.

(30) Ξενοφ. Β, 3, 15-56. — Διόδ. ΙΔ, 4, 5.

(31) Ξενοφ. Β, 4, 2. — Ἰσοκρ. κ. Καλλιμ. 23.

(32) Ξενοφ. Β, 3, 44. — Λυσ. Κ. Ἀγορ. 78. — Πλάτ. Μέν. 90, Α.

(33) Κ. Τιμοκρ. 742. — Ἴδ. Αἰσχ. π. Πρπρσβ. 52. — Κ. Κτησ. 61. — Πλούτ. π. δόξ. Ἀθην. 1 καὶ 8. — Ἀριστείδ. Λευκτρ. Β, 661.

(34) Ξενοφ. Β, 4. — Διόδ. ΙΔ, 32. — Παυσ. Α, 29, 3. — Θ, 11, 4. — C. Nep. Thrasyb. 1. — Justin, V, 9.

(35) Ξενοφ. Β, 4, 8.

(36) Λυσ. κ. Ἐρατ. 52. — Πλάτ. Ἀπολ. Σωκρ. 32. — Ξενοφ. Β, 3, 39. — Ἀνδοκ. π. μυστ. 94.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐκ δὲ τῶν ἐν Ἀθήναις τρισχιλίων οἱ ἐπιφανέστεροι καὶ ὀλιγωτέρων ὠμοτήτων ἔνοχοι ἐξελέξαντο δέκα ἄνδρας, «Δεκαδούχους» καθ' Ἁρποκρατίωνα κληθέντας, ἀνὰ ἕνα ἐκ φυλῆς ἑκάστης (37), ἐκ τῶν ὀλιγαρχῶν πάντοτε, ἀλλ' ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντιθέτων εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Τριάκοντα, ἵνα συνομολογήσωσιν εἰρήνην μετὰ τῶν ἐκ Πειραιῶς. Οὗτοι δὲ ἐγκαταστάντες, καθήρεσαν μὲν τοὺς Τριάκοντα, πλὴν δύο μόνων, οἵτινες συνεπολιτεύοντο μετὰ τοῦ Θηραμένους, καὶ ἤλλαξαν τὰς ἀρχὰς πάσας. Ἀλλὰ συγχρόνως πεισθέντες ὑπὸ Λυσάνδρου, ὅστις τοῖς ἐχορήγησε προστασίαν καὶ δάνειον ἑκατὸν ταλάντων (38), ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ Θρασυβούλου πόλεμον, ὡς ἐκτίθησιν ὁ Λυσίας τὰς περιστάσεις (39)· « *Οἱ δὲ εἰς τὸ ἄστυ ἐλθόντες, τοὺς μὲν λ' ἐξέβαλον, πλὴν Φείδωνος καὶ Ἐρατοσθένους· ἄρχοντας δὲ ἐπ' ἐκείνοις ἐχθίστους εἵλοντο, ἡγούμενοι δικαίως ἂν ὑπὸ τῶν αὐτῶν τούς τε λ' μισεῖσθαι καὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ φιλεῖσθαι... οἳ δοκοῦντες ἐναντιώτατοι εἶναι Χαρικλεῖ* (40) *καὶ Κριτίᾳ καὶ τῇ ἐκείνων ἑταιρείᾳ, ἐπειδὴ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρχὴν κατέστησαν, πολὺ μείζω στάσιν καὶ πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ ἢ τοῖς ἐξ ἄστεος ἐποίησαν* » (41).

---

(37) Ξενοφ. Αὐτ.
(38) Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 28. — Ξενοφ. Β, 4. 28.
(39) Κ. Ἐρατ. 54.
(40) Ἀριστοτ. Πολ. Ε, 514.
(41) Ἴδ. καὶ Π. δήμ. καταλ. 14. — Ξεν. Β, 4, 24.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Μέχρι τῶν Μακεδονικῶν.

Ἀλλὰ κατὰ Λυσάνδρου ζηλοτυπῶν Παυσανίας, ὁ ἕτερος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, καὶ ἀκατόρθωτον βλέπων ἀναμφιβόλως τὴν περαιτέρω ὑποστήριξιν τῶν ἐν τῷ Ἄστει ἀπ' ἐναντίας τῆς κοινῆς θελήσεως, ἐνήργησε διαλλαγήν, δι' ἧς οἱ μετὰ Θρασυβούλου ἐπανῆλθον νικηφόροι εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐπετράπη εἰς ἕκαστον ν' ἀπέλθῃ εἰρηνικῶς εἰς τὰ ἴδια, πλὴν τῶν Τριάκοντα, καὶ τῶν Ἕνδεκα, καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ ἀρξάντων Δέκα, εἰς οὕς, ὡς φαίνεται, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας ὅσοι διετήρουν φόβους διὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν, ἐπετράπη ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ἐλευσῖνα (1). Ἀλλ' ἀκούσαντες μετ' ὀλίγον οἱ ἐν ἄστει ὅτι ἐμίσθουν ξένους οἱ ἐν Ἐλευσῖνι, ἐξεστράτευσαν πανδημεὶ κατ' αὐτῶν, καὶ τοὺς μὲν στρατηγοὺς ἀπέκτειναν, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἐχορήγησαν ἀμνηστείαν· καὶ κατὰ Ξενοφῶντα (2), «*Καὶ ὀμόσαντες ὅρκους ἦ μὴν μὴ μνησικακεῖν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ πολιτεύονται*». Μεταξὺ δὲ τῶν φονευθέντων δὲν ἦσαν πάντες οἱ Τριάκοντα, ἀλλὰ τινὲς αὐτῶν, κατὰ Λυσίαν (3), ἐσώθησαν· εἰς δὲ τὴν ἀμνηστείαν περιελαμβάνοντο καὶ οἱ τῶν Τριάκοντα παῖδες, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης (4)· «*Οὐδὲ τοὺς τῶν Τριάκοντα υἱεῖς φυγαδεῦσαι ἐκ τῆς πόλεως*

(1) Ξενοφ. Β, 4, 38. — Ἴδ. καὶ Λυσ. κ. Ἀγορ. 80.
(2) Αὐτ. 43.
(3) Κ. Ἐρατ. 35.
(4) Κ. Βοιωτ. 1818.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ηξιώσατε». Προσέτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ περισωθέντες τῶν Τριάκοντα καὶ τῶν Ἕνδεκα, πιθανῶς καὶ τῶν Δέκα τῶν ἐν Πειραιεῖ, ἠμνηστεύθησαν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὸν περὶ εὐθυνῶν τῶν ἀρχῶν νόμον, ὡς ὁρίζεται ἐν τῷ περὶ τῆς ἀμνηστείας ὅρῳ, διατηρηθέντι παρ' Ἀνδοκίδῃ (5)· «*Καὶ οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδενί, πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν ἕνδεκα, οὐδὲ τούτων ὃς ἂν ἐθέλῃ εὐθύνας διδόναι τῆς ἀρχῆς ἧς ἦρξεν*». Ἡ ἀποσιώπησις δὲ τῶν Δέκα ἐν τῷ ἐπισήμῳ τούτῳ χωρίῳ, ἀπεναντίας τῆς προμνημονευθείσης μαρτυρίας τοῦ Ξενοφῶντος, ἀποδοτέα ἴσως εἰς ἀντιγραφικὸν παρόραμα μόνον.

Συγχρόνως ὅμως διὰ τῆς ἀμνηστείας ταύτης ἠκυροῦντο πάντα τὰ πραχθέντα ἢ δικασθέντα ὑπὸ τῶν Τριάκοντα, ὡς ἐν ἐποχῇ βίας καὶ παρανόμως γενόμενα, ὡς ἀπομνημονεύει ὁ Δημοσθένης (6)· «*Ὁπόσα ὑπὸ τῶν Λ' ἐπράχθη, ἢ δίκη ἐδικάσθη, ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ, ἄκυρα εἶναι*». Πρὸς ἀποφυγὴν ὅμως συγχύσεως καὶ ἀναστατώσεως πάντων τῶν κατά τε τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἐκυρώθησαν ῥητῶς πᾶσαι αἱ προγενέστεραι τῶν ἀνωμάλων ἐκείνων χρόνων δίκαι καὶ ἀποφάσεις, καὶ πλήρης ἰσχὺς ἀπεδόθη εἰς τοὺς ἀρχαίους νόμους, ἀπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος (Ὀλ. 94, 6'), ὡς ἐκτίθησιν ὁ Ἀνδοκίδης (7)· «*Τὰς μὲν δίκας, ὦ ἄνδρες, καὶ τὰς διαίτας ἐποιήσατε κυρίας εἶναι, ὁπόσαι ἐν δημοκρατουμένῃ τῇ πόλει ἐγένοντο, ὅπως μήτε χρεῶν ἀποκοπαὶ εἶεν, μήτε δίκαι ἀνάδικοι γίγνοιντο, ἀλλὰ τῶν ἰδίων συμβολαίων αἱ πράξεις εἶεν· τῶν δὲ δημοσίων ὁπόσοις ἢ γραφαί εἰσιν ἢ φάσεις ἢ ἐνδείξεις ἢ ἀπαγω-*

(5) Π. μυστ. 90.
(6) Κ. Τιμοκρ. 718.
(7) Αὐτ. 89.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γαί, τούτων ἕνεκα τοῖς νόμοις ἐψηφίσασθε χρῆσθαι ἀπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος». Οὕτως ἔλαβε τότε νέον κῦρος διὰ τὸ μέλλον καὶ ὁ νόμος περὶ τῆς γνησιότητος τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀστοῦ ἐκ δύο ἀστῶν· ἀλλ' ἡ αὐστηρότης αὐτοῦ δὲν περιέλαβε καὶ τοὺς πρὸ Εὐκλείδου, ἐπὶ χαλαρώσεως τῶν νόμων, ἐξ ἀστοῦ καὶ μὴ ἀστῆς γεννηθέντας. Καὶ ἐν γένει ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν πρὶν δημοσίων ἀδικημάτων ἡ παραγραφή (8), οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν, δι' ὃ καὶ δίκαι ἐγένοντο κατά τινων ἔκ τε τῶν Λ' (9), καὶ ἐκ τῶν Γ' (10), καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης κατηγορήθη ὡς διδάσκαλος χρηματίσας τοῦ Κριτίου (11).

Ἦν δὲ Τισαμενός τις ὁ προτείνας τὸ ψήφισμα, καθ' ὃ εἰς πλήρη ἐνέργειαν ἐπανήρχετο ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Δράκοντος βεβαίως ἡ τὰ φονικὰ ἀφορῶσα, καὶ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἀπεδόθη ἡ νομοτηρητικὴ αὐτοῦ δύναμις· ἡ δὲ πρότασις νέων νόμων, οὓς ἀπῄτουν αἱ περιστάσεις, ἀνετέθη αὖθις εἰς ὀμωμοκότας, πεντακοσίους, προτείνοντας νόμους, ἢ προεξετάζοντας τοὺς προτεινομένους καὶ ἐνεργοῦντας κατὰ τοὺς ἀρχαίους τύπους. Ἐπετράπη δὲ καὶ ἡ εἰς τὴν Βουλὴν πρόσοδος τῶν ἰδιωτῶν ὅσοι εἶχόν τι νὰ προτείνωσι, δικαίωμα ὅπερ ἄγνωστον ἂν ὑπῆρχε καὶ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις. Ἦν δὲ τοῦ σπουδαίου τούτου ψηφίσματος, τοῦ τὴν ἀρχαίαν δημοκρατίαν παλινορθώσαντος, τὸ κείμενον τοῦτο, ὡς διετήρησεν αὐτὸ ὁ Ἀνδοκίδης (12)· « *Ἔδοξε τῷ δήμῳ· Τισαμενὸς εἶπε· Πολιτεύεσθαι Ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια· νόμοις δὲ χρῆσθαι*

(8) Ἴδ. Λυσ. κ. Ἀγορ. 89. Π. δ. καταλ. 28. — Ἰσοκρ. κ. Καλλιμ. ἀρχῇ.
(9) Λυσ. κ. Ἐρατ.
(10) Λυσ. Νικομ. 844.
(11) Αἰσχ. κ. Τιμοκρ. 169.
(12) Π. Μυστ. 83. — Ἴδ. καὶ Αἰσχ. κ. Τιμάρχ. 37. — Λυσ. κ. Νικομ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῖς Σόλωνος, καὶ μέτροις, καὶ σταθμοῖς· χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς Δράκοντος θεσμοῖς, οἷς περ ἐχρώμεθα ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ· Ὁπόσων δ' ἂν προσδέῃ, οἵδε, ᾑρημένοι νομοθέται ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀναγράφοντες ἐν σανίσιν, ἐκτιθέντων πρὸς τοὺς Ἐπωνύμους... τοὺς δὲ παραδιδομένους νόμους δοκιμασάτω πρότερον ἡ βουλὴ καὶ οἱ νομοθέται οἱ Φ, οὓς οἱ δημόται εἵλοντο, ἐπειδὴ ὀμωμόκασιν. Ἐξεῖναι δὲ καὶ ἰδιώτῃ τῷ βουλομένῳ εἰσιόντι εἰς τὴν βουλὴν συμβουλεύειν ὅ,τι ἂν ἀγαθὸν ἔχῃ. Ἐπειδὰν δὲ τεθῶσιν οἱ νόμοι, ἐπιμελείσθω ἡ βουλὴ ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγου τῶν νόμων, ὅπως ἂν αἱ ἀρχαὶ τοῖς κειμένοις νόμοις χρῶνται». Μνημονεύει δ' ὁ Δημοσθένης (13) καὶ ἑτέρου ψηφίσματος, προταθέντος ὑπὸ Διοκλέους, καὶ ὁρίζοντος· «*Τοὺς νόμους τοὺς πρὸ Εὐκλείδου τεθέντας ἐν δημοκρατίᾳ, καὶ ὅσοι ἐπ' Εὐκλείδου ἐτέθησαν, κυρίους εἶναι*». Ἦν δὲ τοῦτο τοῦ ἑτέρου ἀναγκαία συμπλήρωσις, διότι ἀπέβλεπε πάντας τοὺς νόμους ὅσοι ἀπέῤῥευσαν ἐκ τῶν Σολωνίων, ὡς φυσικὴ ἐκείνων ἀνάπτυξις. Ἐν Ἀνδοκίδῃ δὲ μνημονεύεται (14) καὶ ἕτερος νόμος, καθ' ὃν οὐδὲν ψήφισμα τῆς Βουλῆς ἢ τοῦ δήμου ἐδύνατατο νὰ ἰσχύῃ ὑπὲρ τὸν νόμον. Ἦν δ' αὕτη διάταξις τὴν παρακώλυσιν ὀχλοκρατικῶν ὁρμῶν προτιθεμένη, καὶ συνεπὴς πρὸς τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος.

Οὕτως ὁ ἐκτραχηλισθεὶς δῆμος, δεινῶς τιμωρηθεὶς διὰ τὴν ἀφροσύνην του, καὶ ἀποκοπεὶς τῶν πλεοναζουσῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐστηρὰν νομιμότητα, ἧς οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ μακρυνθῇ. Ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν δὲ τῆς οὕτως ἀναγεννηθείσης εὐνομίας, εἶδον αὖθις αἱ Ἀθη-

(13) Κ. Τιμοκρ. 713.
(14) Π. μυστ. 42.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναι ἀναλαμπούσας ἀκτῖνας τινὰς τῆς ἀρχαίας δόξης, ὅτε ὁ Κόνων, ἄξιος νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τῆς πόλεως, ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς νέας διαστάσεως τῶν Θηβῶν πρὸς τὴν Σπάρτην, ἐν Ὀλ. 96, γ΄, ἐνίκησεν ἐν Κνίδῳ, καὶ ἀνῳκοδόμησε τὰ τείχη τῆς πόλεως (15) διὰ χρημάτων Περσικῶν· διότι ἡ ἑαυτὴν ἐξασθενήσασα Ἑλλὰς ἠναγκάζετο ἤδη νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν ἄλλοτε μέγαν ἐχθρὸν αὐτῆς, παρ᾽ ᾧ καὶ κοινῶς λέγεται ὅτι ἀπέθανεν ὁ Κόνων αἰχμάλωτος. Τοὐναντίον ὅμως διϊσχυρίζονται ὁ Νέπως καὶ ὁ Λυσίας (16)· ὁ δὲ Παυσανίας (17) εἶδε καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ ἐν Κεραμεικῷ. Ἔκτοτε δ᾽ αἱ Ἀθῆναι κατέστησαν ἰσχυραὶ πάλιν, ὥστε ν᾽ ἀντιποιηθῶσιν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, καὶ ν᾽ ἀπαλλαγῶσι τῆς ταπεινωτικῆς τοῦ Λυσάνδρου συνθήκης.

Καὶ ἄλλας δ᾽ ἐπιτυχίας εἶχον τ᾽ ἀττικὰ ὅπλα, ὅτε ὁ Θρασύβουλος μετὰ τεσσαράκοντα τριήρεων ἐνίκησεν ἐν Λέσβῳ τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ ἀμαχητὶ ἐπανήγαγεν εἰς τὴν ὑποταγήν, ἤ, ὡς ἔτι ἐλέγετο, εἰς τὴν συμμαχίαν, τὰς πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐφονεύθη ὅμως ὁ ἴδιος ἄντικρυ τῆς Ῥόδου, ὑπὸ τῶν Ἀσπενδίων (18). Τότε δ᾽ ὑπεβλήθη καὶ τὸ Βυζάντιον ἐκ νέου εἰς δεκάτης ἀπότισιν (19).

Φρονιματισθεῖσα ὅμως τότε ἡ πόλις, ἤρξατο αὖθις ν᾽ ἀκολουθῇ τὰς παραδόσεις τῆς ἀντιπερσικῆς πολιτικῆς, καὶ ὑπεστήριζε τὴν ἐν Ὀλ. 98, β΄ ἀπὸ τῶν Περσῶν ἀποστᾶσαν Κύπρον (20)· δι᾽ ὃ ὀργισθεὶς ὁ Μέγας Βασιλεύς, ὑπε-

(15) Ξενοφ. Ἑλλ. Δ, 8, 10-16. — C. Nep. Cono.
(16) Π. Ἀριστοφ. κλ. 39-40.
(17) Α, 29, 13.
(18) Ξενοφ. Δ, 8, 25-30.
(19) Δημ. κ. Λεπτ. 48.
(20) Διόδ. ΙΕ, 2-9.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χρέωσε τὰς Ἀθήνας, διὰ τῆς Συνθήκης ἣν ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Σπαρτιάτου Ἀνταλκίδου, νὰ ἀποδώσωσιν, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις, πάσας τὰς κατακτήσεις των (21), πλὴν ὅμως τῆς Λήμνου, τῆς Ἴμβρου καὶ τῆς Σκύρου. Ἀλλὰ νέας πάλιν δυνάμεις, καὶ προσωρινὴν σκιὰν τῆς ἀρχαίας ἡγεμονίας ἀνέλαβον μετ' ὀλίγον αἱ Ἀθῆναι, ὅτε ἐν Ὀλ. 101, α', μετὰ τὸ ἀποτυχὸν τόλμημα τοῦ Λακεδαιμονίου ναυάρχου Σφοδριάδου, θελήσαντος νὰ καταλάβῃ ἐπιβούλως τὸν Πειραιᾶ, συνενοήθησαν κατὰ Σπάρτης μετὰ Θηβῶν, καὶ συνδεθεῖσαι μετ' Εὐβοίας, Βυζαντίου, Χίου, Ῥόδου, Μιτυλήνης, καὶ ἑτέρων νήσων καὶ πόλεων, ἐν ὅλοις τὸν ἀριθμὸν 75, κατ' Αἰσχίνην (22), ἀντικατέστησαν ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου συστήματος τῆς κατ' ὄνομα συμμαχίας, ἐν ᾗ ἐκυριάρχουν, τὸ τῶν Συνεδρίων, ἐπὶ τῇ βάσει ἐντελοῦς ἰσοψηφίας, καὶ ἡ πόλις ἀνεγνωρίσθη ἡγεμονὶς αὐτῶν καὶ ἕδρα τοῦ συνεδρίου, ὡς διηγεῖται ὁ Διόδωρος, ὅστις ὅμως λέγει 70 μόνον τὰς συνασπισθείσας πόλεις (23)· «*Ἐδόχθη δ' ἀπὸ τῆς κοινῆς γνώμης τὸ μὲν συνέδριον ἐν ταῖς Ἀθήναις συνεδρεύειν, πόλιν δὲ ἐπίσης καὶ μεγάλην καὶ μικρὰν μιᾶς ψήφου κυρίαν εἶναι, πάσας αὐτονόμους, ἡγεμόσι χρωμένας Ἀθηναίοις*». Ἐδόθησαν δὲ παντοῖαι ἐγγυήσεις τελείας ἀνεξαρτησίας εἰς τοὺς νέους συμμάχους, ὡς ἡ ἀπόδοσις τῶν κληρουχιῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν κυρίους, καὶ νόμος ἀπαγορεύων τοῖς Ἀθηναίοις νὰ καλλιεργῶσιν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, ὡς ἐν Διοδώρῳ (24)· «*Ἐψηφίσαντο δὲ καὶ τὰς*

(21) Ξενοφ. Δ, 8, 24. — Ε, 1, 10. — Λυσ. π. Ἀριστοφ. κλ. 20. 43.
(22) Π. Πρπρσβ. 20.
(23) ΙΕ, 28. — Ἴδ. καὶ 20. — καὶ Ξενοφ. ΣΤ, 3, 19.
(24) ΙΕ, 29. — Ἴδ. καὶ Πλάτ. Εὐθύφρ. 4 C. — Rang. Ant. Hell. II. N. 770b. 785b.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γενομένας κληρουχίας ἀποκαταστῆσαι τοῖς πρότερον κυρίοις γεγονόσι, καὶ νόμον ἔθεντο μηδένα Ἀθηναίων γεωργεῖν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς». Ἐπεβλήθη δὲ καὶ μικρός τις φόρος, εἰς ὃν ὅμως, κατὰ Θεόπομπον (25), ὁ Καλλίστρατος ἔδωκε τὸ ἧττον ἐπαχθὲς ὄνομα τῆς *συντάξεως*· «*Ἔλεγε δὲ τοὺς φόρους συντάξεις, ἐπειδὴ χαλεπῶς ἔφερον οἱ Ἕλληνες τὸ τῶν φόρων ὄνομα, Καλλιστράτου οὕτως ὀνομάσαντος, ὥς φησι Θεόπομπος*».

Διὰ τοῦ ἰσχυροῦ λοιπὸν τούτου δεσμοῦ ἀντετάχθησαν πάλιν αἱ Ἀθῆναι ἰσοπάλως κατὰ τῆς Σπάρτης, καὶ ἐνίκησαν ὁ μὲν Χαβρίας τὸν Πόλλιν ἐν Νάξῳ (26), ὁ δὲ Τιμόθεος τὸν Νικόλοχον ἐν Κερκύρᾳ, ἣν καὶ ἐκυρίευσεν (27), ὥστε ἐπὶ τῆς εἰρήνης, ἥτις ἐν Ὀλ. 102, α΄ συνωμολογήθη διὰ πρεσβείας Καλλίου τοῦ δᾳδούχου (28), ἡ Σπάρτη ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς θαλασσοκρατίας, ἀποσύρασα τοὺς ἁρμοστὰς οὓς εἶχε πέμψει εἰς τὰς πόλεις, καὶ διαλύσασα τὰ στρατεύματα, τά τε ναυτικὰ καὶ τὰ πεζικά, δι' ὧν κατεῖχεν αὐτάς, καὶ αὐτονόμους πάσας καταλιποῦσα.

Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἤρξαντο βλέποντες μετ' ἀνησυχίας τὴν ὀγκουμένην ἐπιρροὴν τῶν Θηβῶν. Οἱ παρ' αὐτοῖς *βοιωτιάζοντες* (29) ἦσαν ἐκ τῶν πρὶν φυγάδων, ὅσοι εὐγνωμόνως ἀνεπόλουν ὅτι βοηθείᾳ τῶν Θηβῶν ἀπέβαλον τοὺς Τριάκοντα καὶ παλινώρθωσαν τὴν δημοκρατίαν, ἢ ἐκ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν, ὡς καὶ λέγει ῥητῶς ὁ Πλούταρ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(25) Ἁρποκρ. 279.
(26) Ξενοφ. Ε, 4, 61 —Διόδ. ΙΕ, 34. —Δημ. κ. Λεπτ. 61.-64.—Πλούτ.
(27) Ξενοφ. Ε, 4, 65.—Δείναρχ. κ. Δημ. 75. Ἰσοκρ. π. Ἀντιδ. 66-67. Καμιλλ. ΙΘ. Φωκ. ΣΤ. Π. Δόξ. Ἀθ. Ζ.
(28) Ξενοφ. ΣΤ, 3, 3.
(29) Ξενοφ. Ε, 4, 34.—Πλούτ. Πελοπ. Ι΄.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χος (30)· *«Οὐδὲ μέν ἐστιν ἀδελφιδοῦς Θρασυβούλου Λυσιθείδης· οὐδὲ δὲ Τιμόθεος, Κόνωνος υἱός· οὗτοι δ' Ἀρχίνου παῖδες, οἱ δ' ἄλλοι τῆς ἑταιρίας τῆς ἡμετέρας πάντες»*· καὶ εἶχον καὶ ῥήτορας ἐν τῇ ἑταιρίᾳ αὐτῶν, οἷος ἦν ὁ Κέφαλος (31), καὶ ὁ Ἀριστοφῶν, οὗ μνημονεύει ὁ Αἰσχίνης (32) διὰ τούτων· *«Ἀριστοφῶν ὁ Ἀζηνιεύς, πλεῖστον χρόνον τοῦ βοιωτιάζειν ὑπομείνας αἰτίαν»*, ἀνὴρ ἀτρόμητος, ὅστις ἔφυγεν 75 γραφὰς παρανόμων, ἐν ᾧ ὁ Κέφαλος οὐδεμίαν (33). Ἡ θέσις ὅμως αὐτῶν δὲν ἦτον πλέον οἵα ὅτε ἀντετάττοντο εἰς ἰσχυρὸν κόμμα ὀλιγαρχικόν, διότι τοῦτο εἶχεν ἤδη ἐντελῶς ταπεινωθῆ, καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ποινὰς ἀπήτει κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶς φρονούντων, ὡς ὅτε λέγει (34)· *«Χρὴ τοίνυν καὶ τοὺς τὴν ὑπὸ τῶν προγόνων τάξιν ἐν τῇ πολιτείᾳ παραδεδομένην λείποντας καὶ πολιτευομένους ὀλιγαρχικῶς ἀτίμους τοῦ συμβουλεύειν ὑμῖν ποιεῖσθαι»*· διὸ ὁ μικρὰ ἦν τῶν Βοιωτιαζόντων τούτων ἡ ἐπιῤῥοή, καὶ ἡ περαιτέρω ἀνάγκη τῆς τῶν Θηβῶν βοηθείας· ἡ ζηλοτυπία δ' ἐξήγειρεν αὖθις τὸ ἀρχαῖον γειτονικὸν μῖσος (35), ὅτε μάλιστα ἐν Ὀλ. 101, γ' οἱ Θηβαῖοι ἐδίωξαν ἐκ Βοιωτίας τοὺς Πλαταιεῖς, θελήσαντας νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν αὐτοὺς ἐν ἰσοπολιτείᾳ (36), καὶ μετὰ τὰς νίκας τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅτε ηὔξησεν ἡ δύναμις, καί, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι παρεπονοῦντο, καὶ ἡ ὑπερηφάνεια αὐτῶν· οὕτω

(30) Π. δαιμ. Σωκρ.
(31) Δείν. κ. Δημ. 38. 76.
(32) Κ. Κτησ. 43.
(33) Περιζών εἰς Αἰλ. ΙΔ, 3.
(34) Π. Ῥόδ. πολιτ. 200.
(35) Δημ. π. συμμορ. 187, 16. — Κ. Λεπτ. 90 (Δούκ.) α.
(36) Ἴδ. Ἀνωτ. Μέρ. Γ, Τμ. Α, Διαίρ. Α, Κεφ. Δ, σ. 178.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λέγει ὁ Δημοσθένης (37)· «*Οὐκ ἀλόγως οὐδ' ἀδίκως αὐτοῖς ὀργιζόμενοι· οἷς γὰρ εὐτυχήκεσαν ἐν Λεύκτροις* (Ὀλ. 102, β') *οὐ μετρίως ἐχρήσαντο*».

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους, πιεζομένη ἡ Σπάρτη ὑπὸ Ἐπαμεινώνδου, ἔπεμψε πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας (38), ἵνα προσφέρωσιν εἰς τὴν πόλιν «*τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάσσης*» (39), ὅπερ καὶ ἐκολάκευσε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ πολλαχῶς τοῖς ἐφάνη συμφέρον· δι' ὃ καὶ ἀπέκλιναν πρὸς τὴν Σπάρτην. Σκοπὸς ὅμως τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦτον οὐδὲ ταύτην νὰ ἐνισχύσωσι καὶ προαγάγωσιν εἰς ἡγεμονίαν, ἀλλά, τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐμφρόνως οἰκονομοῦντες, νὰ διατηρῶσι τὴν ἰσοῤῥοπίαν μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων πόλεων, οὐδεμιᾶς τὴν ἐντελῆ ἐκνίκησιν ἐπιτρέποντες. Τὴν ἐπιδέξιον δὲ ταύτην πολιτικὴν ἐπέστεψεν ἐν Ὀλ. 104, γ' ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη, ἐν ᾗ ἐφονεύθη ὁ Ἐπαμεινώνδας, καὶ ἥτις πάλιν ἀνέδειξε τοὺς Ἀθηναίους πρωτεύοντας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων· ὥστε καὶ ὁ Δημοσθένης λέγει περὶ αὐτῶν (40) ὅτι ἦσαν τότε «*κοινοὶ προστάται τῆς ἁπάντων ἐλευθερίας*», καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν ἐκφράζει διὰ τῶν λέξεων (41)· «*Νυνὶ δὲ πρωτεύειν μὲν ἀξιοῦτε καὶ τὰ δίκαια ὁρίζειν ἄλλοις*», καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου (42)· «*Λακεδαιμονίων μὲν ἀπολωλότων, Θηβαίων δ' ἀσχόλων ὄντων, τῶν δ' ἄλλων οὐδενὸς ὄντος ἀξιόχρεω περὶ τῶν πρωτείων ὑμῖν ἀντιτάξασθαι*». Ἰδίως δὲ τὴν θεωρίαν τῆς

(37) Π. Στεφ. 231. — Ἴδ. καὶ Ἰσοκρ. πρ. Φίλιππ. 53. — Ἀριστείδ. Τ. Α, 610. ἐπ. Dind.
(38) Διόδ. ΙΕ, 63. — Ἴδ. Δημ. π. Στεφ. 258.
(39) Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 65.
(40) Π. Ῥόδ. ἐλευθ. 199.
(41) Π. Συντάξ. 168.
(42) Ὀλυνθ. Γ, 36.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀσφιῤῥόπου ταύτης πολιτικῆς ἐκτίθησιν ὁ ῥήτωρ εἰς τὸν «*ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν*» λόγον, ἐν ᾧ συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ βοηθήσωσι τοὺς Μεγαλοπολίτας ἀποστάντας ἀπὸ τῆς Σπάρτης, πρὸ μικροῦ σωθείσης διὰ τῆς βοηθείας τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἧτταν (43). Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τὰ αὐτὰ πρεσβεύει, λέγων (44)· «*Συμφέρει τῇ πόλει μήτε Θηβαίους μήτε Λακεδαιμονίους ἰσχύειν, ἀλλὰ τοῖς μὲν Φωκέας ἀντιπάλους, τοῖς δ' ἄλλους τινὰς εἶναι. Ἐκ γὰρ τοῦ ταῦθ' οὕτως ἔχειν ὑμῖν ὑπάρξει μεγίστοις οὖσιν ἀσφαλῶς οἰκεῖν*».

Συνεβούλευε δὲ ταῦτα ὁ νουνεχὴς ῥήτωρ, ἐννοῶν ὅτι ὁ μόνος τρόπος δι' οὗ ἐδύνατο νὰ πρωτεύσῃ εἰσέτι τῶν λοιπῶν πόλεων ἡ πατρὶς αὐτοῦ ἦν τὸ νὰ διατηρῇ ἑαυτῆς ἀσθενεστέρας ἐκείνας· διότι εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ἠθικὴν παρακμήν, ἠδυνάτει τοῦ λοιποῦ ν' ἀρθῇ εἰς ἰσχὺν δι' ἰδίων ἀρετῶν καὶ ἀνδραγαθιῶν. Καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ ἐπάνοδος τῶν δημοτικῶν θεσμῶν, καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιωτικοὶ θρίαμβοι, ἀντί, ὡς ἄλλοτε, ν' αὐξήσωσι τὴν πολιτικὴν εὐρωστίαν τῆς δημοκρατίας, συνετέλουν ἐξ ἐναντίας εἰς τοῦ δήμου τὴν ἐξαχρείωσιν (45), καὶ ἡ ἐπιταθεῖσα ἐπιῤῥοὴ ἀφρόνων ἢ κακοήθων δημαγωγῶν καὶ ῥητόρων, τῶν «*ἐθάδων καὶ συνεστώτων ῥητόρων*», ὡς ἀποκαλοῦνται ὑπὸ Δημοσθένους (46), ὁ ἐπικίνδυνος οὗτος σκόπελος τῶν δημοκρατιῶν, ηὔξανε τῆς πόλεως τὴν κουφόνοιαν· διότι ἦσαν αἰσχροκερδεῖς οὗτοι καὶ ἄπληστοι, καὶ ἐσυμβούλευον ὡς εἰς ἐκείνην χρήσιμον ὅ,τι ἦν εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμον, ὃ καταγγέλλει ὁ Λυσίας τοῖς

(43) Διόδ. ΙΣΤ, 37.
(44) Κ. Ἀριστοκρ. 655.
(45) Λυσ. π. δ. καταλ. 29, ἐπ. — Αἰσχ. π. πρπρσδ. 52.
(46) Κ. Ἀνδροτ. 605.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀθηναίοις λέγων (47)· « *Οὐχ ὅ,τι ἂν τῇ πόλει βέλτιστον ἤ τοῦτο οἱ ῥήτορες λέγουσιν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἂν αὐτοὶ κερδαίνειν μέλλωσι, ταῦτα ὑμεῖς ψηφίζεσθε* ». Κατ' ὄνομα δὲ μόνον ὁ δῆμος κυρίαρχος, ὑπ' αὐτῶν ἤγετο καὶ ἐφέρετο, καὶ αὐτοὺς ὑπηρέτει, κερδαινόμενος διὰ ταπεινῶν δωροδοκιῶν, διὰ συχνῶν μισθοδοσιῶν καὶ δι' ἑστιάσεων ἐν ἑορταῖς καὶ θυσίαις, ὡς ἐλέγχει αὐτὸν ὁ Αἰσχίνης (48)· « *Ὁ δὲ δῆμος, ὥσπερ παραγεγηρακὼς ἢ παρανοίας ἑαλωκώς, αὐτὸ μόνον τοὔνομα τῆς δημοκρατίας περιποιεῖται, τῶν δ' ἔργων ἑτέροις παρακεχώρηκε* »· πρὸς ἃ συμφάσκει καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Δημοσθένης (49)· « *Κύριοι μὲν τῶν ἀγαθῶν οἱ πολιτευόμενοι, καὶ διὰ τούτων ἅπαντα πράττεται· ὑμεῖς δ' ὁ δῆμος ἐν ὑπηρέτου καὶ προσθήκης μέρει γεγένησθε, ἀγαπῶντες ἐὰν μεταδιδῶσι θεωρικῶν ὑμῖν ἢ βοίδια πέμψωσιν οὗτοι* »· καὶ ἀλλαχοῦ (50)· « *Οἱ παρ' ὑμῖν ῥήτορες... ὅσοι μῆνες μικροῦ δέουσι νομοθετεῖν τὰ ἑαυτοῖς συμφέροντα* »· καὶ πάλιν (51)· « *Ἐξ οὗ δ' οἱ διερωτῶντες ὑμᾶς οὗτοι πεφήνασι ῥήτορες· τί βούλεσθε; τί γράφειν, τί ὑμῖν χαρίσωμαι; Προπέποται τῆς παραυτίκα ἡδονῆς καὶ χάριτος τὰ τῆς πόλεως πράγματα* »· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Λυσίας (52)· « *Βοηθοῦσι τῷ μὲν ὀνόματι ὑμῖν, τῷ δ' ἔργῳ σφίσιν αὐτοῖς* ». Συνησπίζοντο δ' οἱ κοινοὶ τῶν πολιτευομένων εἰς φατρίας οὐχὶ κατὰ διαφορὰν πολιτικῶν ἀρχῶν ἢ δοξασιῶν διακρινομένας, ἀλλ' ἐκείνην

(47) Π. Νικομ. ἀδ. 16.
(48) Κ. Κτησιφ. 85.
(49) Ὀλυνθ. Γ, λζ (Δούκ.).—Ἴδ. καὶ π. τριήρ. Στεφ. 1232, 4.—Κ. Ἀνδροτ. 605, 3.—Κ. Ἀριστοκρ. 653.
(50) Κ. Τιμοκρ. 744.
(51) Ὀλυνθ. Γ, 34.
(52) Ὑπ. Πολυστρ. 17.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὡς πρόφασιν μόνον προβάλλοντες, ἵνα κατακτήσωσι τὴν ἐξουσίαν καὶ διανεμηθῶσιν αὐτῆς τὰ λάφυρα, ὃ εἰρωνεύεται διὰ τούτων ὁ Δημοσθένης (53)· «*Πρότερον μὲν γὰρ εἰσεφέρετε κατὰ συμμορίας* (54), *νυνὶ δὲ πολιτεύεσθε κατὰ συμμορίας· ῥήτωρ ἡγεμὼν ἑκατέρων, καὶ στρατηγὸς ὑπὸ τούτῳ, καὶ οἱ βοη(θη)σόμενοι οἱ τριακόσιοι, οἱ δ' ἄλλοι προσνενέμησθε οἱ μὲν ὡς τούτους οἱ δ' ὡς ἐκείνους*». Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἐκπεμπόμενοι στρατηγοὶ ἐποιοῦντο πολλάκις χρῆσιν τῆς πληρεξουσιότητος ἣν ἡ θέσις αὐτῶν τοῖς ἐχορήγει ὅπως αὐξάνωσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐπιῤῥοὴν οὐχὶ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἑαυτῶν (55), καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιῤῥοῆς τῶν φατριῶν αὐτῶν ἠψήφουν τὰς δίκας καὶ ἀπέφευγον τὰς τιμωρίας εἰς ἃς ἡ ἰδία αὐτῶν διαγωγή, ἢ καὶ ἡ συγχρόνως εἰς ἀκμὴν ἀναισχυντίας προβᾶσα συκοφαντία ἐξέθετεν αὐτούς· ὥστε, κατὰ Δημοσθένην (56)· «*Νῦν δ' εἰς τοῦθ' ἥκει τὰ πράγματα αἰσχύνης, ὥστε τῶν στρατηγῶν ἕκαστος δὶς καὶ τρὶς κρίνεται παρ' ὑμῖν περὶ θανάτου*».

Ηὔξανε δ' ἡ τῶν τοιούτων πολιτευομένων ἀκόρεστος ἰδιοτέλεια τὴν σπατάλην τῶν δημοσίων, ἥτις ἤρξατο μὲν μετὰ τῆς παντοκρατορίας τοῦ δήμου ἐπὶ Περικλέους, ἀλλὰ τότε εἶχε κἂν τοὺς πλουσίους συμμαχικοὺς φόρους ἐφ' ὧν ν' ἀσκῆται ἀκινδυνώτερον. Ἤδη δέ, καίτοι ἀπόρου ὄντος τοῦ δημοσίου, ἦσαν πολλῷ πλείονες οἱ «*ἐκ τῶν κοινῶν ταῖς ἰδίαις ἀπορίαις βοηθεῖν ζητοῦντες*», κατ' Ἰσοκράτην (57)· καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐπιτιμᾷ τὸν δῆμον διὰ τούτων (58)·

(53) Ὀλυνθ. Β, 26.
(54) Ἴδ. ἀνωτ. Μέρ. Γ, Διαίρ. Β, Τμ. Γ, Κεφ. Δ, γ. Σ. 226.
(55) Ἴδ. Δημ. Προοίμ. Μ. 1448. — Λυσ. κ. Ἀλκιβ. Α, 21.
(56) Φιλιππ. Α, 23.
(57) Παναθ. 140.
(58) Κ. Κτησ. 85.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

« *Ἀπέρχεσθε ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν οὐ βουλευσάμενοι, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ τῶν ἐράνων τὰ περιόντα νειμάμενοι* ». Τότε ὁ Δημάδης, τὰς προσόδους ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ, ὑπέσχετο ἡμίμναιον εἰς ἕκαστον τῶν Ἀθηναίων, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς νὰ βοηθήσωσι τοὺς ἀποστάντας κατ' Ἀλεξάνδρου (59)· τότε τὰ περισσεύματα πάντων τῶν ταμείων ἀπὸ στρατιωτικῶν εἰς θεωρικὰ μετέτρεψεν Εὔβουλος ὁ Ἀναφλύστιος (60), ὁ ἀγενὴς δημοκόλαξ, περὶ οὗ λέγει ὁ Θεόπομπος (61)· « *Δημαγωγὸς ἦν ἐπιφανέστατος, ἐπιμελὴς καὶ φιλόπονος, ἀργύριόν τε συχνὸν πορίζων τοῖς Ἀθηναίοις διένειμε· δι' ὃ καὶ τὴν πόλιν ἐπὶ τῆς τούτου πολιτείας ἀνανδροτάτην καὶ ῥαθυμοτάτην συνέβη γενέσθαι* ». Καὶ οὐδὲ κἂν ἐδικαιολογεῖτο ἡ αἰσχρὰ αὕτη σπατάλη, δι' αἰσθήματος ὑπερβολικῆς εὐσεβείας· διότι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ πανηγυριστοῦ τῶν Ἀθηναίων Ἰσοκράτους (62), μόνον τὰς ἑορτὰς αἷς προσυπῆγεν ἑστίασις ἦγον οὗτοι τότε μεγαλοπρεπῶς, « *ἐν δὲ τοῖς ἁγιωτάτοις τῶν ἱερῶν ἀπὸ μισθωμάτων ἔθυον* », τὰς θυσίας ἐκμισθοῦντες εἰς τὸν μειοληπτοῦντα.

Οὕτως ὁ δῆμος διατεθειμένος ὢν καὶ διαφθειρόμενος, κατέστη ἀναξιόμαχος, καὶ ἀντί, ὡς ἄλλοτε, νὰ ἐκτιμᾷ τὸ εὐγενὲς δικαίωμα τοῦ ἐκ καταλόγου στρατεύεσθαι, ἤδη συνίστα κατὰ μέρος τὸν ἴδιον στρατὸν ἐκ ξένων μισθωτῶν, εἰς οὓς ἐνεπιστεύετο τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὰ προσφιλέστερα συμφέροντα τῆς πόλεως, οἵτινες ὅμως, ὑπ' οὐδενὸς πατριωτικοῦ αἰσθήματος κινούμενοι, καὶ πρὸς μόνον τὸ κέρδος ἀφορῶντες πολλάκις, ἂν ἐστεροῦντο τοῦ μισθοῦ, ἐπέπιπτον

(59) Πλούτ. Πολιτ. παραγγ. 25.
(60) Ἴδ. Ἀνωτ. Μέρ. Γ, Τμ. Β, Διαίρ. Γ, Κεφ. Δ, α. σ. 435.
(61) Ἐν Ἁρποκρ. 130.
(62) Ἀρειοπ. 29.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐπ' αὐτῶν τῶν συμμάχων καὶ τοὺς διεπόρθουν, τὰ τῆς πόλεως καταστρέφοντες συμφέροντα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς ὠφελοῦντες μᾶλλον ἢ βλάπτοντες, ὡς πολλάκις ἀγανακτοῦντες κηρύττουσιν οἱ τότε πατριωτικώτεροι τῶν πολιτευομένων· οἷον ὁ Δημοσθένης λέγων(63)· «*Ἐξ οὗ δ' αὐτὰ καθ' αὐτὰ τὰ ξενικὰ ὑμῖν στρατεύεται, τοὺς φίλους νικᾷ καὶ τοὺς ξυμμάχους, οἱ δ' ἐχθροὶ μείζους τοῦ δέοντος γεγόνασι*», καὶ ὁ Αἰσχίνης (64), καὶ ὁ Ἰσοκράτης (65). Πολλάκις δ' ἐπεχείρουν καὶ στρατείας αὐτογνωμόνως, ἐπικινδύνως ἐκθετούσας τῆς πόλεως τὴν ὑπόληψιν καὶ τὰ συμφέροντα, καὶ μάλιστα ὅταν ἐτύγχανον ἀρχηγῶν ἰδιοτελῶν καὶ αἰσχροκερδῶν, οἷος ἦν ὁ Χάρης, περὶ οὗ λέγει ὁ Διόδωρος(66)· «*Οὗτος δὲ τοὺς μὲν πολεμίους εὐλαβούμενος, τοὺς δὲ συμμάχους ἀδικῶν διετέλει*», καὶ οἷος ὁ Ὠρείτης Χαρίδημος (67). Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ τῆς τακτικῆς τελειοποιήσεις τοῦ συναγωνιστοῦ τοῦ Θρασυβούλου Ἰφικράτους, ὅστις ἐπενόησε τὴν τάξιν τῶν πελταστῶν, φαίνονται ἀποδεικνύουσαι ὅτι ἦν ἤδη ἀνάγκη ν' ἀναπληρῶται διὰ τῆς τέχνης ὅ,τι εἶχεν ἐκλείψει τοῦ ἀρχαίου αἰσθήματος, ἴσως δὲ καὶ τῆς ἀρχαίας ἀνδρείας.

Ἐν ᾧ δ' οἱ ξένοι ἐμάχοντο, οἱ Ἀθηναῖοι κατ' οἶκον εἰς ἑορτὰς καὶ ῥαδιουργίας ἐγκιλινδούμενοι, καὶ ἀσκόπως πολυπραγμονοῦντες (68), ἠσχολοῦντο εἰς ἔκδοσιν ἀλλεπαλλήλων ψηφισμάτων, ἀλλήλως καταστρεφομένων καὶ οὐδόλως ἐκτελουμένων, ὡς μεμψιμοιρῶν λέγει ὁ Δημοσθέ-

(63) Φιλ. Α, 46. — Ἴδ. καὶ π. Χεῤῥόν. 95. Π. Συντάξ. 1681.
(64) Κ. Τιμάρχ. 46.
(65) Π. Εἰρήν. 14, 398.
(66) ΙΕ, 95. — Ἴδ. καὶ Θεόπ. ἐν Ἀθην. ΙΒ, 43.
(67) Θεόπ. Αὐτ. 47. — Δημ. κ. Ἀριστοκρ.
(68) Δημ. π. Συντάξ. 170, 22.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νης (69)· « *Ἡμεῖς δὲ οὐδὲν ποιοῦντες ἐνθάδε καθήμεθα, μέλλοντες ἀεί, καὶ ψηφιζόμενοι, καὶ πυνθανόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν εἴ τι λέγεται νεώτερον* ».

Οὕτω δ' ἀφρόνως ἔχοντες, καὶ ὑπ' ἰδιοτελῶν προϊσταμένων ποδηγετούμενοι οἱ Ἀθηναῖοι, μετ' οὐ πολὺ ἐξέπεσαν πάλιν τῆς ἀξιολόγου θέσεως ἣν εἶχον καταλάβει ἐν τῇ συμμαχίᾳ καὶ τῷ συνεδρίῳ τῆς Ὀλ. 101, δ', διότι ἤρξαντο αὖθις, ἐν ὀλιγωρίᾳ τῶν συνθηκῶν, καὶ παραγνωρίζοντες τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν, νὰ πιέζωσι τοὺς συμμάχους « *παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς ξυνθήκας ἐν αἷς αὐτονόμους εἶναι τὰς πόλεις γέγραπται* », κατὰ Δημοσθένην (70), καὶ ὡς λέγει περὶ Τιμάρχου ὁ Αἰσχίνης (71), ὅτι « *Ἦρξε δὲ ἐν Ἄνδρῳ... εὐπορίαν τῇ βδελυρίᾳ τῇ ἑαυτοῦ τοὺς συμμάχους τοὺς ὑμετέρους ποιούμενος* ». Ἐπανέλαβον δὲ πάλιν καὶ τὰς κληρουχίας, οἷον τὴν Σάμον κατακληρουχήσαντες (72), ἐν Ὀλ. 103, γ' κατὰ Διόδωρον (73), λέγοντα ὅτι ἐν Ὀλ. 114, β' ὁ Περδίκκας, ἀποδοὺς τοῖς Σαμίοις τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν αὐτῶν, κατήγαγεν αὐτοὺς « *πεφευγότας ἔτη τρισὶ πλείω τῶν τεσσαράκοντα* », κατὰ κριτικοὺς ὅμως τινάς (74), ἐν Ὀλ. 107, α'.

Ἐκ τῶν σφαλμάτων δὲ τούτων ἐπωφελούμενος, καὶ τὴν νέαν δυσαρέσκειαν τῶν Ἑλλήνων ἐκμεταλλευόμενος, κατώρθωσεν ἐπ' ὀλίγον ὁ Ἐπαμεινώνδας ν' ἀντικαταστήσῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θαλασσοκρατίαν τὴν πατρίδα του ἀντὶ τῶν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(69) Κ. Ἐπιστ. Φιλίππ. 156. — Ἰδ. καὶ Φιλίππ. Α, 43, 9. — Π. Συντάξ. 176, 3. — Π. Ῥοδ. Ἐλευθ. 191, 3.
(70) Π. Ῥοδ. Ἐλ. 198.
(71) Κ. Τιμάρχ. 44.
(72) Αἰσχ. κ. Τιμ. 23. — Διόδ. ΙΗ, 8.
(73) ΙΗ, 18.
(74) Bœckh, Staatsh. I, 450. — Panofka, res Samior. 97.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀθηνῶν (75). Ἐν δ' Ὀλ. 105, γ' ἀπεσπάσθησαν δριστικῶς ἀπὸ τῆς συμμαχίας ἡ Ῥόδος, ἡ Κώς, καὶ τὸ Βυζάντιον (76), ἐξ οὗ προέκυψεν ὁ κατ' αὐτῶν συμμαχικὸς κληθεὶς πόλεμος, διαρκέσας ἐπὶ τρία ἔτη· καὶ ἀμέσως μὲν κατ' ἀρχὰς ἔπεσεν ὁ Χαβρίας ἐν Χίῳ (77), μετὰ ταῦτα δέ, ἐν Ὀλ. 106, α', καὶ τῷ τρίτῳ ἔτει τοῦ πολέμου, ἐξώσθησαν ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Ἰφικράτης τῆς στρατηγίας, εἰς πολλῶν ταλάντων ζημίαν καταδικασθέντες διὰ τῆς ἑταιρείας τοῦ Χάρητος, διαβαλόντος αὐτοὺς ὡς προδότας (78)· ἤ, ὡς ὁ Ἰσοκράτης ἀκριβέστερον ἐκτίθησιν (79), εἰς χρηματικὴν ζημίαν κατεδικάσθη μόνος ὁ Τιμόθεος, ἀπελύθησαν δ' οἱ συστρατηγοὶ αὐτοῦ Ἰφικράτης καὶ Μενεσθεύς· «*Τὰς μὲν πράξεις Ἰφικράτους ἀναδεχομένου, τὸν δ' ὑπὲρ τῶν χρημάτων λόγον Μενεσθέως, τούτους μὲν ἀπέλυσε, Τιμόθεον δὲ τοσούτοις ἐζημίωσε χρήμασιν, ὅσοις οὐδένα πώποτε*».

Ὁ ἀδέξιος δ' οὗτος Χάρης συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἀποστάτου Πέρσου Ἀρταβάζου κατὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως, ὅστις ἕνεκα τούτου ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τοὺς τοῖς Ἀθηναίοις πολεμοῦντας συμμάχους (80)· τοῦτο δὲ φοβηθέντες οἱ Ἀθηναῖοι, κατέλυσαν τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον μετ' οὐ μικρῶν θυσιῶν, ἃς μνημονεύει καὶ ὁ Οὐλπιανός, χωρίον ὅμως τοὺς Δημοσθένους σχολιάζων (81) ἀναφερόμενον εἰς ἄλλην περίστασιν, καὶ ἀπεκόπησαν τῶν συμμάχων, πλὴν ἐλασσόνων τινῶν, οἵτινες δὲν ἀπέφερον ὁμοῦ ὑπὲρ τὰ 45

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(75) Διόδ. ΙΕ, 78.
(76) Δημ. π. Ῥοδ. Ἐλευθ. 191, 40 — Διόδ. ΙΣΤ, 7.
(77) Διόδ.—Corn. Nep. Chabr. sv.
(78) Διόδ. ΙΣΤ, 21.
(79) Π. Ἀντιδ. 75.
(80) Διόδ. ΙΣΤ, 22.
(81) Ὀλ. Γ, 36, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τάλαντα (82)· δι' ὃ καὶ ὁ Αἰσχίνης καταριθμεῖ εἰσέτι τὴν Τένεδον μετὰ τῶν συμμαχίδων (83).

Ἐν τούτοις ὅμως δὲν ἦσαν εἰσέτι τοσοῦτον καταβεβλημέναι αἱ Ἀθῆναι, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ὠφελῶνται ἐκ τῶν περιστάσεων, καὶ ν' ἀναμίγνυνται ἐπιτυχῶς εἰς τὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων πράγματα. Οὕτως, ἀγανακτοῦντες κατὰ τῶν Θηβαίων, ὅτι ἐν Ὀλ. 103, γ' ἔλαβον τὸν Ὠρωπὸν παρὰ τῶν Ἐρετριέων, ἀφαιρεσάντων αὐτὸν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν (84), καὶ ὅτι ἐσφετερίζοντο τὴν Εὔβοιαν, ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἐν Ὀλ. 105, γ', ὑπὸ μερίδος Εὐβοέων καλούμενοι (85), καὶ πάλιν ἐν Ὀλ. 106, δ', ὅτε μετὰ Φωκίωνος ἐπολέμησαν ἐν Ταμυναῖς ὑπὲρ τοῦ Ἐρετριέως Πλουτάρχου κατὰ Φιλίππου, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐγκαταλειφθέντες καὶ προδοθέντες, ἐτιμώρησαν αὐτὸν ἔπειτα (86).

Συγχρόνως δέ, ἐν Ὀλ. 104, α', ὁ Τιμόθεος κατέκτα καὶ διάφορα μέρη τῆς Θρᾳκικῆς παραλίας, ἰδίως ἐν τῇ Χαλκιδικῇ τὴν Τορώνην, Ποτίδαιαν, Μεθώνην, Πύδναν (87), καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κότυος, ὅστις ἦρχεν εἰσέτι ἐν Ὀλ. 104, γ' (88), ἡ Χερσόνησος παρεχωρήθη ἐν Ὀλ. 105, γ' (89) ὑπὸ Κερσοβλέπτου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, πέμψαντας ἐκεῖ κληρούχους ἐν Ὀλ. 106, δ' (90) ὑπὸ τὸν Διοπείθην, ὅστις ἠθέλησε νὰ τοὺς ἐγκατα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(82) Δημ. π. Στεφ. 305, 15.
(83) Π. Πρπρσβ. 6.
(84) Ξενοφ. Ζ, 4, 1. — Διόδ. ΙΕ, 76.
(86) Ἴδ. καὶ Δημ, π. Εἰρ. 58, 7.
(85) Διόδ. ΙΣΤ, 7.—Αἰσχ. Πρπρσβ. 49. Κ. Κτησ. 26.—Δημ π. Στε. 259.
(87) Διόδ. ΙΕ, 81.
(88) Δημ. κ. Πολυκλ. 1207.
(89) Δημ. κ. Ἀριστογ ἰδίως σ. 677-81.
(90) Διόδ. ΙΣΤ, 34.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στήση εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἀντιποιουμένην Καρδίαν, δι' ὃ κατηγορήθη, καὶ ὑπερησπίσθη αὐτὸν ὁ Δημοσθένης(91).

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ σχέσεις συνέδεον οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Βασιλέων τῆς Θρᾴκης καὶ τοῦ Βοσπόρου, ὧν οἱ μὲν ὑπηρέτουν τὴν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐπιῤῥοὴν αὐτῶν, ὁ δὲ Λεύκων ἐκ Βοσπόρου, ἔτρεφε τὴν πόλιν πέμπων αὐτῇ σίτου φορτία (92).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης.

Ἐν ᾧ δ' οὕτως ἠγωνίζοντο καὶ κατὰ μέρος κατώρθουν αἱ Ἀθῆναι ν' ἀνακτήσωσι μέρος τῆς ἀρχαίας ἐπιῤῥοῆς αὐτῶν, δύναμις κατ' ἀρχὰς ἀγνοουμένη καὶ παρορωμένη, αἰφνηδίως αὐξήσασα, ἡ Μακεδονική, ὑψώθη ἀπέναντι αὐτῶν καὶ τὰς ἀνέτρεψεν. Ἔθετο δὲ τὰς βάσεις αὐτῆς ἡ πονηρὰ καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον ἢ θεῖον αἰδουμένη ἐπιδεξιότης τοῦ Φιλίππου, «*Ὅς γε καὶ ὅρκους θεῶν κατεπάτησεν ἀεί, καὶ σπονδὰς ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο, πίστιν τε ἠτίμασε μάλιστα ἀνθρώπων*», κατὰ Παυσανίαν (1)· Ἐτεχνάζετο δὲ συνήθως θωπείας καὶ ὑποσχέσεις πρὸς τὰς πόλεις, μέχρις οὗ, ἀφοπλίσας καὶ οὐδετερώσας αὐτάς, ἐστρέφετο κατ'

(91) Εἰς Χεῤῥόν. 88, 3.— Ὑπόθ. Λιβαν.
(92) Δημ. πρ. Λεπτ. 416, 21.
(1) Η, 7. 4. — Ἰδ. καὶ Δημ. Ὀλυνθ. Β, 19, ἐπ. Π. Χερσον. 105, 5. Κ. Φιλ. ἐπιστ. 153, b. — Θεόπ. ἐν Πολυβ. Η, 11. — Justin. IX, 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτῶν ἐν καιρῷ. Οὕτω, μέχρις οὗ στηρίξῃ τὸν ἴδιον θρόνον, κλονιζόμενον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀφῆκεν αὐτόνομον τὴν Ἀμφίπολιν εἰς ἣν ἐπωφθαλμίων οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ δι' ἣν ὑπεστήριζον τὸν ἀντίπαλον τοῦ Φιλίππου Ἀργαῖον (2). Ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, ἰσχυρὸς γενόμενος, πρῶτον μὲν ἐν Ὀλ. 105, γ' διὰ τῶν Ὀλυνθίων ἀφήρεσεν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τὴν Πύδναν, τὴν Τορόνην, καὶ τὰς παρακειμένας πόλεις (3), ἔπειτα δέ, ἐν Ὀλ. 108, α', κατέστρεψε καὶ αὐτὰς καὶ τὴν Ὄλυνθον (4).

Τότε δ' ἤρξατο ἀπειλῶν καὶ τὰ λείψανα τῆς τῶν Ἀθηναίων θαλασσοκρατίας· καί, ὡς ἀπομνημονεύει ὁ Δημοσθένης (5), πρῶτον μὲν εἰσβαλὼν εἰς τὰς τῇ Μακεδονίᾳ προσεχεῖς νήσους, τὴν Λῆμνον καὶ Ἴμβρον, ἀπήγαγεν εἰς αἰχμαλωσίαν Ἀθηναίους πολίτας· ἔπειτα δὲ περὶ Γεραιστόν, τὸ εὐβοϊκὸν ἀκρωτήριον, συνέλαβε πλοῖα ἀττικά, καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτῶν ἀφήρεσε χρήματα, καὶ μετὰ ταῦτα, τὰς Ἀθηνὰς ἀφηρῶν, ἀπέβη εἰς αὐτὸν τὸν Μαραθῶνα, καὶ τὴν ἱερὰν τριήρη, τὴν Πάραλον, προσέτι συνέλαβε, καὶ σπουδαίως ἠσχολεῖτο νὰ καταρτίσῃ ναυτικὴν δύναμιν, ὡς ὁ ῥήτωρ περιγράφει αὐτόν (6)· « *Ὁ δὲ τριήρεις κατασκευάζεται καὶ νεωσοίκους οἰκοδομεῖται, καὶ ἀποστόλους ἀποστέλλειν βούλεται* ».

Οὕτως ἐν Ὀλ. 108, β' κατηνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ συνομολογήσωσιν « *αἰσχρὰν καὶ ἀσύμφορον εἰρή-*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(2) Διόδ. ΙΣΤ, 3. — Ἴδ. καὶ Ἡγήσιπ. π. Ἀλον. 83, 22. — Δημ. κ. Ἀριστοκρ. 660, 14. Κ. Φιλ. ἐπιστ. 164, 15.
(3) Διόδ. ΙΣΤ, 8. — Δημ. Φιλιππ. Β, 70, 25.
(4) Διόδ. ΙΣΤ, 53.
(5) Φιλ. Α, 49.
(6) Αὐτ. 80. — Ἴδ. καὶ Φιλ. Β, 74, 18.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νην» (7), τὸ ἐπώνυμον φέρουσαν τοῦ προτείναντος δημαγωγοῦ Φιλοκράτους, δι' ἧς ἀγενῶς κατέλειπον εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τοὺς ἰδίους συμμάχους, καὶ τὸν ἐν Θράκῃ Κερσοβλέπτην, καὶ τοὺς Φωκεῖς, οὓς, μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ Θεσσαλῶν συμμαχοῦντας, ἐπολέμει ἀπό τινων ἐτῶν ἤδη ὁ Φίλιππος. Ὅτε δὲ τῷ ἠνέωξαν καὶ τὰς Θερμοπύλας, τὸ ἀληθὲς τοῦτο προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, ὃ κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Ὀλ. 107, α', τότε μάλιστα ἐδυνήθη ν' ἀναμιγῇ δραστηρίως εἰς τὰ Ἑλληνικά, πρὸς τελευταῖον αὐτῶν ὄλεθρον, ὃ καὶ προσάπτει αὐτοῖς ὁ Δημοσθένης(8)· «*Πρᾶγμα γὰρ ἔντιμον καὶ μέγα καὶ λαμπρόν, καὶ περὶ οὗ πάντα τὸν χρόνον αἱ μέγισται τῶν πόλεων πρὸς αὐτὰς διεφέροντο,... ἡμῶν ἀμελούντων, ἔρημον ἀνείλετο*».

Ὁ δὲ Φίλιππος, καί τοι μετὰ τῆς ἐπιτυχίας συναυξομένης καὶ τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ (9), ἐξηκολούθει ὅμως εἰσέτι χρώμενος τῇ ἀλωπεκῇ, καθησυχάζων τοὺς Ἀθηναίους, οὓς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐφοβεῖτο, προσποιούμενος ὅτι τὰ πάντα αὐτοῖς χαρίζεται, ἵνα τοὺς ἀποκοιμίζῃ, καὶ παντοῖα ὑποσχόμενος, ὡς ἐν Ἡγησίππῳ (10)· «*Εἰ δέ τι μὴ καλῶς γέγραπται ἐν τῇ εἰρήνῃ, τοῦτ' ἐπανορθώσεσθαι, ὡς ἅπαντα Φίλιππον ποιήσοντα, ὅσ' ἂν ὑμεῖς ψηφίσεσθε*». Συγχρόνως δὲ προώδευε βαθμηδὸν ἀλλαχοῦ, ἀναμιγνύμενος εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, φιλίας συνδέων, ἢ πόλεων ὀχυρῶν γινόμενος κύριος, ἢ φίλους ἑαυτοῦ εἰς αὐτὰς ἐγκαθιστῶν, καὶ οὕτως ἰσχυρῶς τὴν ἰδίαν ἐπιῤῥοὴν ἱδρύων ἐν Θράκῃ, ἐν Θετταλίᾳ, ἐν Βοιωτίᾳ, ἐν Πελοπον-

(7) Λιβάν. ὑπόθ. εἰς Δημ. π. Πρπρσβ. — Ἴδ. καὶ Αἰσχ. π. Πρπρσβ.
(8) Φιλ. Δ, 143. — Ἴδ. καὶ π. Στεφ. 231-9. Φιλ. Β, 74, 10. Γ, 119, 14.
(9) Δημ. Φιλιππ. Β, 67. Γ. 115.
(10) Π. Ἀλων. 82, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νήσῳ, ὅπου Ἀρκάδες, Μεσσήνιοι, Ἀργεῖοι, συνεμάχουν ἤδη αὐτῷ (11), καὶ τὴν Ἀττικὴν περιεκύκλου βαθμηδὸν διὰ πλεκτανῶν ἀοράτων, πολλὰς τῶν πέριξ χωρῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἢ ὑπὸ τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτῷ ἀνεπαισθήτως ποιούμενος, ὡς καταγγέλλεται ἐν Ὀλ. 109, δ' ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (12)· «*Ὁ τὴν Εὔβοιαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικήν, καὶ Μεγάροις ἐπιχειρῶν, καὶ καταλαμβάνων Ὠρεόν, καὶ κατασκάπτων πορθμόν, καὶ καθιστὰς ἐν μὲν Ὠρεῷ Φιλιστίδην τύραννον, ἐν δ' Ἐρετρίᾳ Κλείταρχον*».

Ἀπεδύσατο δὲ τότε ὁ ῥήτωρ εἰς ἀγῶνα εὐγενῆ, ἀντιταχθεὶς σχεδὸν μόνος κατὰ τῶν νικηφόρων ὅπλων τοῦ Μακεδόνος διὰ τοῦ φλογεροῦ ὅπλου τῆς εὐγλωττίας, καὶ ἐξεγείρων τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας συμβουλεύων καὶ παροτρύνων, καὶ μετὰ τῶν ἰδίων φίλων παντοίως κατ' ἐκείνου ἀνταγωνιζόμενος, ὡς ἐν τούτοις λέγει (13)· «*Αἱ πέρυσι πρεσβεῖαι αἱ περὶ τὴν Πελοπόννησον ἐκεῖναι καὶ κατηγορίαι, ἃς ἐγὼ καὶ Πολύευκτος ὁ βέλτιστος ἐκεινοσὶ καὶ Ἡγήσιππος καὶ Κλειτόμαχος καὶ Λυκοῦργος καὶ οἱ ἄλλοι πρέσβεις περιήλθομεν, καὶ ἐποιήσαμεν ἐπισχεῖν ἐκεῖνον*».

Ἀνεχαίτισαν δ' ἐπί τι αὐτὸν καὶ αἱ τοῦ Φωκίωνος νίκαι, ὅτε οἱ Μεγαρεῖς, ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἀπειλούμενοι, ἐκάλεσαν τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ὁ Φωκίων ἐπελθὼν προκατέλαβε τὴν πόλιν καὶ ἔκτισε τὰ μακρὰ τείχη εἰς Νίσαιαν, τὸν λιμένα αὐτῆς (14)· ὡς καὶ ὅτε ὁ Φωκίων, ἐκστρατεύσας εἰς

(11) Πολύβ. ΙΖ, 14.—Ἰδ. καὶ Δημ. π. Πρπρσβ. 424.—Ἰσοκ. εἰς Φιλ. 74.
(12) Π. Στεφ. 248, 12.
(13) Φιλ. Γ, 129, 7.
(14) Πλούτ. Β, Φωκ. 15.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εὔβοιαν, ἐν Ὀλ. 109, δ', «*Κατεπολέμησε Κλείταρχον τὸν Ἐρετρίας τύραννον, καθεσταμένον ὑπὸ Φιλίππου*», κατὰ Διόδωρον (15), ἣν ἐκστρατείαν συγχέει ὁ Πλούταρχος (16) μετὰ τῆς ἐν Ὀλ. 106, δ' ὑπὲρ Πλουτάρχου γενομένης.

Τότε δ' ἡ προσωρινὴ αὕτη δόξα συνήγαγε περὶ τὰς Ἀθήνας νέαν μικρὰν συμμαχίαν Εὐβοέων, Ἀχαιῶν, Κορινθίων, Μεγαρέων, Λευκαδίων καὶ Κερκυραίων (17)· ἀλλ' ἡ ἀρχαία περιωπὴ τῆς πόλεως δὲν ὑπῆρχε πλέον, καὶ αὐτοὶ οἱ μετ' αὐτῆς συνασπιζόμενοι ἠμφισβήτουν αὐτῇ τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συνάγειν τὸ συνέδριον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Δημοσθένης (18)· «*Οὕτω διαβεβλήμεθα καὶ καταφρονούμεθα ἐκ τούτων, ὥστε τῶν ἐν αὐτῷ τῷ κινδυνεύειν ὄντων οἱ μὲν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἡμῖν ἀντιλέγουσιν, οἱ δ' ὑπὲρ τοῦ ποῦ συνεδρεύσουσι*».

Καὶ εἰς Θράκην δὲ προσέτι, μάλιστα δ' εἰς Χερσόνησον, ἐξετείνετο τῶν Ἀθηναίων ἡ ἰσχύς, καὶ ἐκεῖ ἐν Ὀλ. 109, β' καὶ γ' ἐπροσπάθει ν' ἀντιπράττῃ τῷ Φιλίππῳ ὁ Διοπείθης (19)· ἐν δ' Ὀλ. 110, α', ὅτε ὁ Φίλιππος ἐπολιόρκησε τὸ Βυζάντιον, τότε ἐλύθη ἐντελῶς ἡ ἐν Ὀλ. 108, β' συνομολογηθεῖσα συνθήκη (20), καὶ ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ἀθηναίων, ἀλλήλως αἰτιωμένων διὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἔναρξιν αὐτοῦ. Προσετέθησαν ὅμως τότε εἰς τὰς Ἀθήνας νέοι φίλοι, ἡ Πέρινθος, καὶ προσέτι οἱ Χῖοι, οἱ Κῷοι, οἱ Ῥόδιοι, δι' ὃ ἀποθαῤῥυνθεὶς ὁ Φίλιππος, ἔλυσε

(15) ΙΣΤ, 74.
(16) Β. Φωκ. ΙΗ.
(17) Δημ. π. Στεφ. 11. — Πλούτ. Δημ. ΙΖ. — Αἰσχ. κ. Κτησ. 30.
(18) Φιλ. Δ, 133.
(19) Δημ. Χεῤῥον. Π. Ἀλων. 87.
(20) Διον. Ἁλικ. Ἐπιστ. Α' εἰς Ἀμμαῖον, Κ. 11, Τ. ΣΤ. σ. 740, Rsk.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὴν πολιορκίαν, καὶ συνήνεσεν ἐκ νέου εἰς εἰρήνην (21).

Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐστεροῦντο τῆς εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας περιστάσεις ἀναγκαίας ἑνότητος τῶν βουλευμάτων καὶ ἐνεργειῶν, καὶ παρέλυεν αὐτοὺς ἡ διχογνωμία, εἴτε ἐξ ἀβουλίας προερχομένη τῶν ἰσχυόντων ῥητόρων, εἴτε ἐκ πονηρίας καὶ προδοσίας αὐτῶν, ἣν πιστεύει μᾶλλον ὁ Δημοσθένης, λέγων (22)· «*Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν οἱ πάντ' ἐξαγγέλλοντες ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν αὐτῶν πλείους τοῦ δέοντος*»· καὶ ἀλλαχοῦ (23) τὰ κακῶς γενόμενα λέγει ἐν τῇ πόλει «*διὰ τὴν τῶν καταράτων καὶ Θεοῖς ἐχθρῶν ῥητόρων πονηρίαν*», περὶ ἑνὸς ἐξ ὧν ἐπιφωνεῖ (24)· «*Μιαρόν, μιαρὸν τὸ θηρίον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο, καὶ ἄμικτον*». Προεῖχον δ' ἐν τοῖς ὑπόπτοις τούτοις ἐπὶ Μακεδονισμῷ ὁ Αἰσχίνης, τοῦ Δημοσθένους ὁ πρώτιστος ἀντίπαλος, καὶ ὁ δημαγωγὸς Εὔβουλος ὁ Ἀναφλύστιος (25), ὅστις ἐν τοῖς Βίοις τῶν Ι' ῥητόρων (26) Προβαλήσιος λέγεται, ἂν δὲν εἶναι ἄλλος ἐκείνου. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς εἶχον συμπολεμήσει μετὰ Δημοσθένους τὴν πολιτικὴν τοῦ Φιλίππου (27)· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, εἴτε ἐκ κακῆς τῶν πραγμάτων ἐκτιμήσεως καὶ ζηλοτυπίας πρὸς τὸν Δημοσθένην, εἴτε διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων τοῦ Φιλίππου ἀγορασθέντες, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, καὶ αὐξάνοντες τοῦ δήμου τὴν ἀκηδίαν καὶ ἀπρονοησίαν, καθίστων αὐτὸν κωφὸν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀγρύπνου φύλακος τῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἐκ μόνης τῆς ἐν-

(21) Διόδ. ΙΣΤ. 77. — Πλούτ. Φωκ. ΙΘ.
(22) Φιλ. Α, 45.—Ἴδ. καὶ Φιλ. Γ, 720. Δ, 132, 24. Π. Χερσον. 104, 25.
(23) Κ. Ἀριστογ. 687.
(24) Αὐτ. 788.
(25) Ἴδ. Ἀνωτ. Μέρ. Γ, Τμ. Β, Διαίρ. Γ, Τμ. Γ, Κεφ. Δ, α. σ. 436.
(26) Πλούτ. Β. Ι' Ρ'. ΙΒ, 248.
(27) Δημ. π. Παραπρ. 344. 348.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τόνου ἀντιστάσεως ἤλπιζε σωτηρίαν, ἀλλὰ παρεπονεῖτο εἰς τὸν δῆμον ὅτι, ὅτε παρῄνει τὰ βέλτιστα (28), «*Εὐθὺς ἀναστάς τις λέγει ὡς οὐ δεῖ ληρεῖν, οὐδὲ γράφειν πόλεμον, παραθεὶς εὐθέως ἑξῆς τὸ τὴν εἰρήνην ἄγειν ὡς ἀγαθόν, καὶ τὸ τρέφειν δύναμιν μεγάλην ὡς χαλεπόν*»· καὶ ἀλλαχοῦ, τὰς κινούσας τοὺς ἀντιλέγοντας αἰτίας αἰνιττόμενος (29)· «*Τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ τῶν ἀναλισκομένων χρημάτων πάντων Φίλιππος ὠνεῖται, αὐτὸς μὲν πολεμεῖν ὑμῖν, ὑφ' ὑμῶν δὲ μὴ πολεμεῖσθαι*». Μεταξὺ δὲ τῶν ἀντιθέτων συμβουλῶν ἀμφιῤῥέπων ὁ δῆμος, καὶ διστάζων τί τὸ πρακτέον, ἔμενεν εἰς ὀλεθρίαν ἀπραξίαν, δι' ὃ καὶ λέγει πάλιν αὐτοῖς ὁ Δημοσθένης (30)· «*Πολύ τι σκότος, ὡς ἔοικεν, ἔστι παρ' ὑμῖν πρὸ τῆς ἀληθείας*».

Ἐν τούτοις δ' ὁ Φίλιππος, νέαν ἐπιζητῶν ἀφορμὴν ἀναμίξεως εἰς τὰ Ἑλληνικά, εὗρεν αὐτὴν ἐν Ὀλ. 110, 6', κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κατ' Ἀμφίσσης Ἀμφικτιονικοῦ πολέμου, ὅστις ἦν ἀνανέωσις τοῦ ἐν Ὀλ. 108, δ' παύσαντος ἱεροῦ. Τότε δ' ἡ ἐπιῤῥοὴ αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες εἶχον καλέσει τὸν Μακεδόνα ἐντὸς τῶν Θερμοπυλῶν, ἠνέῳξεν εἰς αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα ἐκ νέου, καὶ ὅτε κατέλαβε τὴν Ἐλάτειαν, τῆς ἔσω Ἑλλάδος τὴν κλεῖδα, τότε τὰ ἐπιθετικὰ καὶ φιλόδοξα αὐτοῦ σχέδια κατέστησαν προφανῆ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους αὐτοῦ συμμάχους, καλῶς ἐννοοῦντας περὶ Ἐλατείας ὅ,τι λέγει καὶ ὁ Στράβων (31), «*Ὅτι πασῶν μεγίστη τῶν ἐνταῦθα πόλεων καὶ ἐπικαιροτάτη διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τοῖς στενοῖς, καὶ τὸν ἔχοντα ταύτην ἔχειν τὰς*

(28) Φιλ. Δ, 146.
(29) Γ, 113, 4. — Ἰδ. καὶ π. Ἀλον. 77, 26.
(30) Π. Στεφ. 281.
(31) Θ, 639, C. — Ἰδ. Δημ. π. Στεφ. 278.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰσβολὰς τὰς εἰς τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν». Περιγράφει δ' ὁ Διόδωρος (32) ὅτι, ὅτε ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας ἡ ὀλεθρία εἴδησις τῆς εἰσελάσεως τοῦ Φιλίππου, οἱ σαλπιγκταὶ ἐσήμαινον δι' ὅλης τῆς νυκτός, καὶ ἡ πόλις ἦν ὀρθὴ διὰ τὸν φόβον, καὶ πάντες συνέδραμον εἰς τὸ Θέατρον, ὅπου μόνος ὁ Δημοσθένης ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ, συμβουλεύσας συμμαχίαν μετὰ τῶν Θηβαίων. Ἔπεμψαν δ' ἀμέσως οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θήβας, καὶ ἀμφότεραι αἱ πόλεις, λησμονήσασαι τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος, συνησπίσθησαν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ (33), ἀλλ' ἡνώθησαν μόνον ὅπως ὁμοῦ ἡττηθεῖσαι τῇ 7ῃ Μεταγειτνιῶνος (34) τῆς Ὀλ. 110, γ' ἐν Χαιρωνείᾳ, ὅπου τῶν Ἀθηναίων ἐστρατήγουν ὁ Λυσικλῆς καὶ ὁ Χάρης (35), ἔτι μείζονα ἀναδείξωσι τοῦ Φιλίππου τὸν θρίαμβον, καὶ γένωνται ὁμοῦ ἔκπτωτοι τῆς ἡγεμονίας περὶ ἧς πρὸς ἀλλήλας ἤριζον, παραδίδουσαι εἰς τοὺς Μακεδόνας τὸ σκῆπτρον αὐτῆς. Δι' ὃ καὶ δικαίως θεωρεῖ ὁ Ἰουστῖνος (36) τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν ὡς τὴν τελευταίαν τῆς ἀρχαίας δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ὅλης Ἑλλάδος· «*Hic dies universæ Græciæ et gloriam dominationis et vetustissimam libertatem finivit*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(32) ΙΣΤ, 84.
(33) Δημ. Αὐτ. 285.
(34) Πλούτ. Καμίλ. ΙΘ. — Διόδ. ΙΣΤ, 86-89.
(35) Πλούτ. π. Εὐγεν. Β. Τ. 6. Τχν.
(36) ΙΧ, 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν.

Καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον ὅμως τοῦτον ἐξηκολούθησεν ἐπιδεικνύων ὁ Φίλιππος πολιτικὴν ἢ μᾶλλον εἰρωνικὴν φιλοφροσύνην πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες τοσοῦτον ἦσαν τότε περίφοβοι καὶ ἐκνενευρισμένοι, ὥστε οὐδ᾽ ἠδύναντο ν᾽ ἀκολουθήσωσι τὰς ἀνδρικὰς συμβουλὰς τοῦ ῥήτορος Ὑπερίδου, προτρέποντος αὐτοὺς νὰ παρατείνωσι τὴν ἀντίστασιν, καθιστῶντες τοὺς ἀτίμους ἐπιτίμους, τοὺς μετοίκους πολίτας, καὶ τοὺς δούλους μετοίκους (1). Ἐδέχθησαν δὲ τὴν εἰρήνην ἣν προσέφερεν αὐτοῖς ὁ νικητής, γυμνοῦσαν αὐτοὺς πασῶν τῶν ὑπολειπομένων αὐτοῖς κτήσεων, ἰδίως τῶν ναυτικῶν, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (2)· «Ἀθηναίοις δὲ λόγῳ συνθέμενος, ἔργῳ σφας μάλιστα ἐκάκωσε, νήσους τε ἀφελόμενος, καὶ τῆς ἐς τὰ ναυτικὰ πάσης ἀρχῆς». Εἰς μικρὰν δὲ καὶ ἄσημον ἀποζημίωσιν ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν Ὠρωπόν (3)· καὶ κατὰ τοῦτο μόνον ἐδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς εὐτυχέστεροι τῶν Βοιωτῶν, ὅτι τοῖς ἐχάρισε κἂν τὴν αὐτονομίαν των, ὡς ὁ αὐτός (4)· «Ἀθηναῖοι γάρ, μετὰ τὸ ἀτύχημα τὸ ἐν Βοιωτοῖς οὐκ ἐγένοντο Φιλίππου κατήκοοι, ἁλόντων μὲν σφίσι δυσχιλίων, ὧν ἐκράτησε παρὰ τὸ ἔργον, χιλίων δὲ φονευθέντων».

(1) Ψ. Πλούτ. Β. Ι΄ Ῥητ. Θ, 379.
(2) Α, 25.
(3) Αὐτ. Α, 34 — Δημ. Π. δωδεκαετ. Bekk. Τ. Γ. 488.
(4) Ζ, 10. — Ἴδ. καὶ Justin IX, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Οὐχ ἧττον δ' ὅτε ὁ Φίλιππος, τῇ εὐγενεῖ ἑπόμενος πολιτικῇ εἰς ἣν ὁ Ἰσοκράτης προέτρεπεν αὐτόν (5), ἠθέλησεν ἐν Κορίνθῳ ν' ἀναγνωρισθῇ ἡγεμὼν καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων πάντων κατὰ τῶν Περσῶν (6), μετέσχον, προτάσει τοῦ Δημάδου, τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς εἰρήνης καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ συνανεγνώρισαν αὐτόν, καὶ ὑπεσχέθησαν αὐτῷ διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἱππεῖς καὶ τριήρεις (7).

Ὅτε δὲ διεδέχθη τὸν Φίλιππον ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Ὀλ. 111, β', ἀνεγνώρισαν μὲν καὶ τούτου τὴν κατὰ Περσῶν στρατηγίαν (8), ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀπεπειράθησαν ν' ἀποσείσωσι τὸν ζυγὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ κατεπτόησεν αὐτοὺς ἡ δραστηριότης καὶ ἱκανότης τοῦ νέου Βασιλέως, ὅστις ἐπιτακτικῶς ἀπήτησε παρ' αὐτῶν τὴν παράδοσιν τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Πολυεύκτου, τοῦ Λυκούργου, τοῦ Ὑπερίδου, τοῦ Χαριδήμου, καὶ ἑτέρων τινῶν ῥητόρων, ὀκτὼ ἢ δέκα, περὶ ὧν οἱ ἀρχαῖοι διαφωνοῦσι (9). Μόλις δ' ἐξιλέωσεν αὐτὸν ἡ πρεσβεία τοῦ φιλομακεδόνος Δημάδου, καὶ οὕτως ἐπετράπη εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ διατηρήσωσιν εἰσέτι τὴν ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν αὐτῶν.

Κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἐποχὴν ἔφθασεν ἡ πόλις καὶ εἰς ἀκμήν τινα οἰκονομικὴν ὑπὸ τὴν ἔμφρονα καὶ πατριωτικὴν διαχείρισιν τοῦ Λυκούργου, ὅστις διετέλεσε *ταμίας τῆς κοινῆς προσόδου* ἢ *ταμίας τῆς διοικήσεως* ἐπὶ δώδεκα ἔτη, παρὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, τέσσαρα μὲν αὐτός, τὰ δὲ λοιπὰ διὰ συγγενῶν του, ἐν Ὀλ. 110, γ' μέχρι 113, γ',

(5) Ἰσοκ. π. Φίλιππ.
(6) Διόδ. ΙΣΤ, 89.
(7) Πλούτ. Φωκ. ΙΣΤ.
(8) Διόδ. ΙΖ, 4. — Δημ. π. τῶν πρ. Ἀλεξ. Συνθ.
(9) Πλούτ. Δημ. ΚΓ. — Ἀῤῥιαν. Α, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ, κατὰ Πλούταρχον (10) συνήγαγεν ἑξακισχίλια πεντακόσια τάλαντα πλείονα ἢ ὅσα ὁ Περικλῆς, καὶ ἀξίας λόγου ἐπρομήθευσε πολεμικὰς παρασκευάς, καὶ τὸ ναυτικὸν κατήρτισεν ἀξιόμαχον· «*Κατεσκεύασε δὲ πομπεῖα τῇ Θεῷ, καὶ νίκας χρυσᾶς, καὶ παρθένοις κόσμον ἑκατόν, ἐς δὲ πόλεμον ὅπλα καὶ βέλη καὶ τετρακοσίας ναυμαχοῦσιν εἶναι τριήρεις*». Κατὰ δὲ Δημοσθένην (11), ἦσαν μόνον ἑκατὸν αἱ διασκευασθεῖσαι τριήρεις.

Ἱκανῶς δὲ χαρακτηρίζει τὴν τότε ἠθικὴν τῶν Ἀθηνῶν κατάστασιν ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος περιέφερε θριαμβεύοντα τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα ἐν Ἀσίᾳ, οἱ Ἀθηναῖοι προὐργιαιτάτην εἶχον ὑπόθεσιν τὴν περὶ τὸν Ἅρπαλον, ὅστις ἐκ Βαβυλῶνος δραπετεύσας μετὰ τοῦ ἐμπεπιστευμένου αὐτῷ ταμείου τοῦ βασιλέως, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἐν Ὀλ. 113, α' (12). Τότε πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Δημοσθένης, θεωροῦντες πόσον αἰσχρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἦν διὰ τὴν πόλιν νὰ χορηγήσῃ ἄσυλον εἰς τὸν ἐπίσημον τοῦτον κλέπτην, κατηγόρησαν αὐτὸν καὶ προὐκάλεσαν κατ' αὐτοῦ δίκην. Ἀλλὰ τοῦ Δημοσθένους ἡ ἐπὶ ἀφιλοκερδείᾳ ὑπόληψις δὲν εἶναι, φαίνεται, ἀνωτέρα πάσης ὑπονοίας (13), ἢ οἱ καιροὶ ἦσαν τοιοῦτοι, ὥστε πᾶσα ὑπόνοια ἐπετρέπετο· διὰ τοῦτο, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ὡς φρονεῖ ὁ Παυσανίας (14), κατηγορήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὁμόφρονος αὐτῷ Ὑπερίδου καὶ ὑπ' ἄλλων, ὅτι ἐδωροδοκήθη, καὶ διεδόθη τὸ ἀνέκδοτον ἐκεῖνο, ὅτι, ἐξετάσεως γενομένης τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἁρπάλου, καὶ λαβόντος τοῦ

(10) Ψ. Πλούτ. Β. Ι' Ῥητ. ΙΒ, 250.
(11) Π. τ. πρ. Ἀλέξ. Συνθ. 217, 20.
(12) Διόδ. ΙΖ, 108. — Ἀθήν. ΣΤ, 47 — ΙΓ, 67. — Πλούτ. Β. Φωκ. ΚΑ. Δημ. ΚΕ ΚΣΤ. — Δείν. κ. Δημ. Φιλοκλ. καὶ Ἀριστογ.
(13) Πλούτ. Δημ. ΙΔ. Κ. — Διόδ. ΙΖ, 4.
(14) Β, 34.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Δημοσθένους χρυσῆν κύληκα εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἐρωτήσαντος πόσου ἄγει, ἀπεκρίθη ὁ Ἅρπαλος, ὅστις περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο νὰ κερδήσῃ τοῦ δεινοῦ ῥήτορος τὴν εὔνοιαν· « *Ἡ κύλιξ ἄξει σοι εἴκοσι τάλαντα* », καὶ τῷ ὄντι τῷ ἔπεμψεν αὐτὴν μετὰ τοσαύτης ποσότητος, δι' ὃ καὶ τὴν ἐπαύριον παρουσιάσθη ὁ Δημοσθένης εἰς τὸ δικαστήριον περιδεδεμένος τὸν τράχηλον, καὶ ἀρνούμενος νὰ ὁμιλήσῃ, ὡς πάσχων συνάγχην, ἣν οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ χλευαστικῶς ὠνόμασαν *ἀργυράγχην*. Ἐν τῇ δίκῃ δέ, ἐν ᾗ ἀνύποπτοι δωροδοκίας δὲν ἔμειναν οὐδ' αὐτοὶ οἱ δικάσαντες Ἀρειοπαγῖται, κατεδικάσθη ὁ Δημοσθένης εἰς δέκα ταλάντων πρόστιμον καὶ εἰς ἐξορίαν, ἐφ' ἧς, εὐγενῶς συμπαθοῦντες, ἢ ἴσως τὴν ἀδικίαν τῆς καταδρομῆς ἀναγνωρίζοντες, ἐχορήγησαν αὐτῷ ἐφόδια αὐτοὶ οἱ ἐχθροί του· ἀλλὰ μόνος ὁ οὐδὲν λαβὼν ἐνάρετος Φωκίων ἐπροσπάθησεν εἰλικρινῶς νὰ σώσῃ τὸν Ἅρπαλον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅμως ταύτης, ἥτις τοσοῦτον πολύκροτος κατέστη, διότι ἐκίνησε τὴν τότε εὐαισθητοτάτην τοῦ δήμου χορδήν, τὴν τῆς φιλοκερδείας, οὐδ' ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἁρπάλου οὐδόλως ὠφελήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς οὐδ' εἶχον ὠφεληθῇ πρὸ ὀλίγου, ὅτε ἐν Ὀλ. 112, γ', μετὰ τὴν ἐν Ἀρβήλοις μάχην, ἐπανέστησαν ὁ Μέμνων ἐν Θρᾴκῃ, καὶ Ἆγις ὁ Β' ἐν Πελοποννήσῳ (15), ἀλλ' ἔμενον ἡσυχίαν ἄγοντες, « *ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας ὑπ' Ἀλεξάνδρου προτιμώμενοι* », καὶ προσέτι ἐκφοβιζόμενοι καὶ εἰς ἀδράνειαν προτρεπόμενοι ὑπὸ τῶν Μακεδονιζόντων ῥητόρων, ὧν ὁ ἐπισημότατος, ὁ Αἰσχίνης, χλευάζει οὕτω τὸν Δημοσθένην (16)· « *Ἀμπε-*

(15) Διόδ. ΙΖ, 62. 63. — Δείναρχ. 34. — Πλούτ. Δημοσθ. ΚΔ.
(16) Κ. Κτησ. 52. — Ἴδ. καὶ Δημ. π. τ. πρ. Ἀλέξ. συνθ. 214.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λουργοῦσι τινὲς τὴν πόλιν, ἀνατετμήκασί τινες τὰ κλήματα τοῦ δήμου, ὑποτέτμηται τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων». Ἔξευρον ὅμως οἱ Μακεδόνες ὅτι, ἂν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπολέμουν αὐτοὺς ἀναφανδόν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεῖχον οὐχὶ ἐξ εὐνοίας, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ φόβου ἀνάνδρου (17), καὶ ἐξ ἰδιωτελῶν συμφερόντων τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ εὐπόρων, οὓς ἐπιεικεῖς καλεῖ ὁ Πλούταρχος (18), καὶ οἵτινες διὰ πάσης θυσίας ἤθελον τῆς ἡσυχίας τὴν διατήρησιν, ἐν ᾧ οἱ τῆς δημοτικῆς μερίδος ἦσαν φιλοπόλεμοι μᾶλλον, ὡς διακρίνει ὁ Διόδωρος (19)· *« Τῶν μὲν κτηματικῶν συμβουλευόντων τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, τῶν δὲ δημοκόπων ἀνασειόντων τὰ πλήθη».*

Ἀλλ' ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν Ὀλ. 114, β' ἔφερε ῥοπὴν εἰς τὰ πνεύματα, δι' ἣν ὑπερισχύσαντες παρὰ τῷ δήμῳ ὁ Λεωσθένης καὶ ὁ Ὑπερίδης (20), ἀνεπτέρουν αὐτὸν εἰς ἀνάληψιν τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας. Ἀφορμὴν δ' εἰς τοῦτο παρεῖχεν ὁ γενόμενος τότε κατὰ τῶν Μακεδόνων συνασπισμός, προκαλέσας τὸν κληθέντα Λαμιακὸν κατ' Ἀντιπάτρου πόλεμον, καθ' ὃν πρωταγωνίστησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ὁ Διόδωρος (21)· *« Μετ' ὀλίγον, τελευτήσαντος Ἀλεξάνδρου . . . ἐτόλμησαν ἀντιλαβέσθαι τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας».* Ἐχορήγησε δὲ τότε τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Ἅρπαλος χρήματα, καὶ ὀκτακισχιλίους μισθοφόρους προσέτι.

Ἐξηκολούθει ὅμως καὶ ἔτι ὑπάρχουσα, καὶ τούτοις ἀντι-

(17) Ἀῤῥ. Ἀλεξ. Ἀν. Β, 17, 4.
(18) Β. Φωκ. ΚΗ.
(19) ΙΗ, 10 — Ἴδ. καὶ Δημ. Φιλ. Δ, 132.
(20) Ψ. Πλούτ. Β. Ι' Ῥητ. Ὑπερίδ. — Λυκ. κ. Λεωκρ. Ψήφ.
(21) ΙΗ, 9-17. — Ἴδ. Πλούτ. Β. Φωκ. ΚΓ. — Justin. XIII, 5. — Παυσ. Α, 25.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τασσομένη ἑτέρα μερίς, ἡ μακεδονίζουσα, ὑπὸ ταπεινῶν καὶ ἰδιοτελῶν τὸ πλεῖστον κινουμένη συμφερόντων, ἀλλὰ περιλαμβάνουσα καὶ τὸν Φωκίωνα, ὅστις ἐκ προνοίας καὶ εἰλικρινοῦς πεποιθήσεως, συνετάττετο μετ' αὐτῆς, ὡς δικαιοῖ αὐτὸν κατὰ τοῦτο ὁ Πλούταρχος (22), λέγων· «Ὁ Φωκίων οὐκ ἐπαινουμένης προϊστάμενος πολιτείας, ἀλλὰ δοκῶν μακεδονίζειν, ὅμως δι' ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην οὐδὲν οὐδαμοῦ χείρων ἔδοξεν Ἐφιάλτου καὶ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος ἀνὴρ γενέσθαι». Καὶ ἡ δυστυχὴς ἔκβασις τοῦ Λαμιανοῦ πολέμου ἐδικαίωσε τὴν περίσκεψιν καὶ τοὺς φόβους αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λεωσθένους, ἐξενίκησεν ἐντελῶς ἡ μακεδονικὴ φατρία ἐν Ἀθήναις, ἀναγκασθείσαις νὰ ὑποκύψωσιν εἰς ἄτιμον εἰρήνην, ἣν διενήργησε πρὸ πάντων ὁ αἰσχροκερδής, ἄλλως δ' οὐχὶ ἄσημος ῥήτωρ Δημάδης (23), ὅστις τῆς μεγάλης ἱκανότητος καὶ εὐφυΐας αὐτοῦ χρῆσιν κυρίως ἐποιεῖτο ὅπως τρυφᾷ παρὰ τῷ Ἀντιπάτρῳ, καὶ κατ' ἀρχὰς ἡνίοχος χρηματίσας, ἀπαίδευτος, ἀλλ' εἰς τὸ προχείρως λέγειν ἀνώτερος τοῦ Δημοσθένους (24), μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην ἔσωσε διὰ τῆς παῤῥησίας αὐτοῦ τοὺς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους οὓς ἤθελε νὰ σφάξῃ ὁ Φίλιππος, θαῤῥαλέως εἰπὼν αὐτῷ ὅτι πρέπει νὰ προτιμήσῃ νὰ παραστήσῃ Ἀγαμέμνονος μᾶλλον πρόσωπον παρὰ Θερσίτου (22), καὶ ἔκτοτε εὐνοηθεὶς ὑπὸ Φιλίππου, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ γαίας ἐν Βοιωτίᾳ· μετὰ ταῦτα δ' εὐγενῶς ἐπροστάτευσε καὶ τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ ῥήτορας ἀπὸ τῆς ὀργῆς

(22) Β. Δημοσθ. ΙΔ. — Β. Φωκ.
(23) Παυσ. Ζ, 10.
(24) Πλούτ. Δημοσθ. Θ, Ι.
(25) Διόδ. ΙΖ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ Ἀλεξάνδρου. Φαίνεται δ' ὅτι, εἰ καὶ λυπηροὶ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἦσαν ὅμως ἀναπόφευκτοι οἱ ὅροι τῆς μετὰ τὰ Λαμιακὰ συνθήκης πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν νικητῶν Μακεδόνων, δι' ὃ καὶ εἰς τὴν συνομολόγησιν αὐτῆς συνέπραξε καὶ αὐτὸς ὁ Φωκίων. Κατὰ τοὺς ὅρους δὲ τούτους ἀπεκλείοντο τῆς πολιτείας 12,000 Ἀθηναίων, καὶ οὐχί, ὡς ἐσφαλμένως λέγει ὁ Διόδωρος (26), 22,000, πάντες οἱ μὴ κεκτημένοι ὡς ἐλάχιστον ὅρον περιουσίας δισχιλίας δραχμάς(27)· ἀπελαθέντες δ' οὗτοι κατῳκίσθησαν εἰς Θρᾴκην. Ἐναπελείφθησαν δ' ἐννεακισχίλιοι πολῖται, οἷς ἐπετράπη νὰ ἐξακολουθῶσι πολιτευόμενοι κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Εἰσήχθη δὲ Μακεδονικὴ φρουρὰ εἰς Μουνυχίαν, ὑπὸ φρούραρχον τὸν Νικάνορα(28), καὶ οἱ ἐπισημότεροι πολῖται τῶν Ἀθηνῶν, συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἐθανατώθησαν. Εἷς τούτων δ' ἦν καὶ ὁ Δημοσθένης, ὅστις, μετὰ τὴν ἐπὶ Ἁρπάλου φυγήν του, περιερχόμενος τὴν Πελοπόννησον, ὡμίλει διαθέτων αὐτὴν ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν, ὥστε καὶ ἐπανελθόντα ὑπεδέχθη διὰ τοῦτο αὐτὸν ὁ δῆμος θριαμβευτικῶς (29). Ἠναγκάσθη ὅμως ἔπειτα πάλιν νὰ καταφύγῃ εἰς Καλάβριαν, ὅπου ἐδηλητηριάσθη συλληφθεὶς ὑπ' Ἀρχίου τοῦ *φυγαδοθήρα*· τὸν δ' Ὑπερίδην ἐκράτησεν ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἐθανάτωσεν ἐν Κλεωναῖς ὁ Ἀντίπατρος, ἀποκόψας αὐτῷ τὴν γλῶσσαν.

Μετὰ δὲ τοῦ Ἀντιπάτρου τὸν θάνατον, πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κάσσανδρον ἀντιφερόμενος ὁ Πολυσπέρχων, κατήγαγε πάλιν εἰς Ἀθήνας ἐν Ὀλ. 115, δ' τοὺς ἐκβληθέντας

(26) ΙΗ, 18.
(27) Πλούτ. Φωκ. ΚΖ.
(28) Διόδ. ΙΗ, 64-68. — Πλούτ. Φωκ. ΛΑ.
(29) Πλούτ. Φωκ. ΚΘ. — Παυσ. Α, 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πολίτας, δι' ὃ καὶ ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἦσαν αὖθις τὸν ἀριθμὸν 21,000 (30). Ἀφῆκε δ' ἀμετάβολον τὸ πολίτευμα, καὶ ἀπέσπασε μὲν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν τὸν Ὠρωπόν, ἀπέδωκε δ' αὐταῖς τὴν Σάμον, ὡς λέγεται ἐν τῷ ψηφίσματι ὃ διετήρησεν ὁ Διόδωρος (31)· «*Ἀθηναίοις δ' εἶναι τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου. Ὠρωπὸν δὲ Ὠρωπίους ἔχειν καθάπερ νῦν. Σάμον δὲ δίδομεν Ἀθηναίοις*». Ἀλλὰ τῆς παλινορθώσεως ταύτης θῦμα ἔπεσεν ὁ Φωκίων, ὃν ὁ Πολυσπέρχων ἔπεμψε νὰ δικάσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ δ' ἐπανελθόντες δωδεκακισχίλιοι κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς πόσιν κωνείου χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσωσι, μετὰ πολλῶν ἄλλων, οὓς μάτην ἀπεπειράθη νὰ σώσῃ ὁ εὐγενὴς ἀνήρ.

Διατηρήσας ὅμως ὁ Κάσσανδρος τὴν Μουνυχίαν, ὑπερίσχυσεν ἀμέσως κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐν Ὀλ. 116, α', ἐν Ἀθήναις, καὶ διὰ συνθήκης ἀφῆκε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἔχωσι μὲν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ τὰς προσόδους καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἀλλ' ἐπέβαλεν αὐτοῖς νὰ πολιτεύωνται «*ἀπὸ τιμήματος ἄχρι μνῶν δέκα*» (32), ἤτοι νὰ μὴ μετέχωσι τῶν κοινῶν παρ' αὐτοῖς πραγμάτων εἰμὴ οἱ κεκτημένοι εἰσόδημα οὐχὶ ἔλαττον τῶν χιλίων δραχμῶν, καὶ ἀπήτησε νὰ καταστήσωσιν «*Ἐπιμελητὴν τῆς πόλεως*» ἕνα ἄνδρα Ἀθηναῖον, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ὅστις νὰ ἐξακολουθῇ κατέχων «*πρὸς τὸ παρὸν*» τῆς Μουνυχίας τὸ φρούριον, καὶ διατηρῶν τὴν πόλιν ἐν τῇ μετ' αὐτοῦ συμμαχίᾳ.

Ἐξελέξατο δ' ὡς ἐπιμελητὴν ἄνδρα πεπαιδευμένον καὶ

(30) Ἀθήν. ΣΤ, 272C.
(31) ΙΗ, 56. Ἴδ. καὶ 66.
(32) Διόδ. Αὐτ. 74.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νουνεχῆ, Δημήτριον τὸν Φαληρέα, ὅστις ἐπὶ δέκα ἔτη διῴκησεν ἐμφρόνως καὶ δικαίως (33), πρὸς μεγάλην εὐχαρίστησιν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες καὶ ἐν τοῖς προτερήμασιν αὐτοῦ παρηγορίαν εὑρίσκοντες διὰ τὴν στέρησιν τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας, καὶ ἕνεκα τῆς ταπεινώσεως τοῦ δημοσίου πολιτικοῦ φρονήματος τὴν πικρίαν τῆς στερήσεως ταύτης ἧττον αἰσθανόμενοι, ὑπερβολικὰς ἀπέδιδον αὐτῷ τιμάς, ὅσας οὐδενί ποτε ἐκ τῶν πρὶν ἐνδόξων ἡρώων τῆς πόλεως, ἐντὸς 300 ἡμερῶν 360 αὐτοῦ χαλκᾶς εἰκόνας ἱδρύσαντες (34), ἃς ὅμως μετὰ ταῦτα, ὅτε ἄλλος ὑπερίσχυσεν, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάλιν κατέῤῥιψαν.

Ἦν δ' ὁ ἄλλος οὗτος Δημήτριος ὁ Ἀντιγόνου, ὁ ἐπικληθεὶς *Πολιορκητής*, ὅστις, παράγγελμα ἔχων παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νὰ ἐλευθερώσῃ πάσας τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, καὶ πασῶν πρώτην τὴν τῶν Ἀθηνῶν (35), ἐλθὼν ἐν Ὀλ. 108, 6΄, ἐξέβαλε τὴν ἐν Μουνυχίᾳ φρουρὰν τοῦ Κασσάνδρου, καὶ ἀπέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἢ μᾶλλον τὴν σκιὰν αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα, διότι τὸ πρᾶγμα εἶχεν ἐκλείψει ἀπὸ τοῦ φρονήματος ἤδη τῶν πολιτῶν. Τοῦτο δ' ἐν ἄλλοις ἀπέδειξαν καὶ ἡ αἰσχρὰ κολακεία, καὶ αἱ ἐξευτελιστικαὶ ἐκφράσεις εὐγνωμοσύνης μεθ' ὧν ἐδέχθησαν εἰς τὴν πόλιν τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, ὅτε κατὰ προτάσεις μικροσκοπικῶν ῥητόρων, ὧν χείριστος ἦν ὁ Στρατοκλῆς (36), οὐ μόνον χρυσᾶς ἤγειραν εἰκόνας αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πλησίον τῶν τυραννοκτόνων, καὶ ἐστεφάνωσαν αὐτοὺς ἀμφοτέρους ἀπὸ 200 ταλάτων, καὶ ἐνύφανον αὐτοὺς εἰς τὸν

(33) Στράβ. Θ, 609 C.
(34) Διογ. Λαέρτ. Ε, 75.
(35) Διόδ. Κ. 45.
(36) Πλούτ. Δημ. ΙΑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ τῶν ἡρώων καὶ ἡμιθέων, ἀλλὰ καὶ *Θεοὺς σωτῆρας* αὐτοὺς ἐπωνόμασαν, καὶ βωμὸν αὐτῶν ἵδρυσαν, καὶ θυσίαν καὶ ἀγῶνα ὑπὲρ αὐτῶν ἐψήφισαν, καὶ ἱερέα αὐτῶν ἐχειροτόνουν, ὃν ἀπὸ Ὀλ. 118, 6΄-123, α΄ κατέστησαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος, κατὰ Πλούταρχον(37)· «*Καὶ τὸν ἐπώνυμον καὶ πάτριον ἄρχοντα καταπαύσαντες, Ἱερέα Σωτήρων ἐχειροτόνουν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν*». Προσέτι δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλῶν ηὔξησαν ἐκ 10 εἰς 12, Ἀντιγονίδα καὶ Δημητριάδα τὰς δύο νέας ἐπονομάσαντες, δι' ὃ καὶ τῶν δύο βασιλέων τὰ ἀγάλματα ἔστησαν ἐν Δελφοῖς παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐπωνύμοις (38), καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Βουλευτῶν ηὔξησαν ἀπὸ 500 εἰς 600. Μετωνόμασαν δὲ καὶ τὸν Μουνυχιῶνα μῆνα *Δημητριῶνα*, καὶ *Δημητριάδα*, τὴν πρὶν *ἕνην καὶ νέαν* καλουμένην νουμηνίαν (39), καὶ κατῴκησαν τὸν ἐκδεδητημένον θηλυδρίαν εἰς τὸν Ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος, ὡς ἀδελφὸν δῆθεν τῆς Παρθένου θεᾶς. Τὸ δ' αἴσχιστον «*ἔτι δὲ προσεψηφίσατο δεδόχθαι τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων πᾶν ὅ,τι ἂν ὁ Βασιλεὺς Δημήτριος κελεύσῃ, τοῦτο πρὸς Θεοὺς ὅσιον καὶ πρὸς ἀνθρώπους εἶναι δίκαιον!*»

Μόνος δ' ὁ Δημοχάρης, ἄξιος τοῦ Δημοσθένους ἀδελφιδοῦς (πρὸς ἀδελφῆ), ἠγωνίσατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας τῆς πόλεως, καί, κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ, ἐγράφη ψήφισμα, μετὰ τοῦ Δημητρίου τὴν ἀπέλευσιν, οὐδεὶς πολίτης νὰ μὴ φέρῃ πρὸς τὸν δῆμον γράμμα τοῦ Δημητρίου. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος, ἀφ' οὗ περιελθὼν ἐκυρίευσε τὴν Πελοπόννησον, ἐν Ὀλ. 119, 6΄ ἐπανῆλθε,

(37) Αὐτ. I.
(38) Παυσ. Ι΄ 10.
(39) Πλούτ. Αὐτ. 113.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο κατηργήθη, καὶ ἐθανατώθησαν οἱ εἰπόντες, καὶ ἡ κολακεία αὖθις ἐκορυφώθη ὅτε, ἵνα μυηθῇ ὁ Δημήτριος εἰς Ἐλευσῖνα, ἐτέλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μυστήρια δύο μῆνας πρὸ τῆς ὡρισμένης ἐποχῆς, μετονομάσαντες τὸν Μουνυχιῶνα πρῶτον μὲν Ἀνθεστηριῶνα, καὶ ἔπειτα Βοηδρομιῶνα, καὶ ὅτε ἔδωκαν 250 Τάλαντα εἰς σμῆγμα διὰ τὰς ἑταίρας τοῦ Βασιλέως (40).

Ἡττηθέντος δὲ τοῦ Δημητρίου ἐν Ἰψῷ ἐν Ὀλ. 119, δ', ἐπανῆλθεν ὁ Κάσσανδρος, καὶ ἔδωκε τοῖς Ἀθηναίοις ὡς ἐπιμελητὴν τὸν ὠμὸν καὶ ἀνάξιον τύραννον *Λάχαρην*, ὥστε λόγον εἶχον νὰ χαρῶσιν ὅτε μετὰ σφοδρὰν πολιορκίαν καὶ φοβερὸν λιμόν, ἐκυρίευσε πάλιν ὁ Δημήτριος τὰς Ἀθήνας, ἐν Ὀλ. 120, β' (41) ἢ 121, β' (42). Τότε δ' ἠπίως προσενεχθεὶς πρὸς τοὺς πολίτας, συνεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ Θέατρον, καὶ νουθετήσας χωρὶς νὰ κακοποιήσῃ αὐτούς (43), κατέλαβεν ὅμως διὰ φρουρᾶς τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Μουνυχίαν, καὶ προσέτι καὶ κατὰ τὸ ἄστυ τὸν λόφον τοῦ Μουσείου (44).

Ἀπηλλάγησαν δὲ τῆς φρουρᾶς ταύτης οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἀνδρείας τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Ὀλυμπιοδώρου μόνον ὅτε ἐν Ὀλ. 123, α', ὁ Δημήτριος, πολεμηθεὶς ὑπὸ Λυσιμάχου καὶ Πύῤῥου, ἀπώλεσε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας. Τότε δ' οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ Πλούταρχον (45), ἀφήρεσαν ἐκ τῶν ἐπωνύμων τὸν Δίφιλον, ὅστις ἦν *Ἱερεὺς τῶν Σωτήρων*, καὶ ἐψήφισαν οἱ ἐκλεγόμενοι νὰ εἶναι ἄρχοντες

(40) Πλούτ. Αὐτ. ΚΓ-ΚΣΤ. — Ἀθήν. ΣΤ' 62-64.
(41) Clint. F. H. 188. — Gavert. 344.
(42) Droysen, Nachf. d. Alex. 167.
(43) Πλούτ. Αὐτ. Λ-ΛΔ.
(44) Παυσ. Α, 25.
(45) Αὐτ. ΜΣΤ'. — Ἰδ. Παυσ. Α, 26.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πάλιν. Καὶ ἐπανῆλθε μὲν αὖθις κατ᾽ αὐτῶν ὁ Δημήτριος, ἀλλὰ πεισθεὶς ὑπὸ Κράτητος τοῦ φιλοσόφου, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἀπέπλευσεν εἰς Ἀσίαν, ὅθεν δὲν ἐπέστρεψε πλέον.

Καίτοι δ᾽ ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν τούτων καὶ ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ ἐξευτελισμοῦ ἐξηντλημένοι, οὐχ ἧττον ὅμως ἐν Ὀλ. 125, α΄ συνεπολέμησαν γενναίως οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἐν Θερμοπύλαις κατὰ τῶν Γαλατῶν, ὡς ὁ Παυσανίας (46)· «*Ἀθηναῖοι δὲ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων ἀπειρήκεσαν μήκει τοῦ Μακεδονικοῦ πολέμου, καὶ προσπταίοντες τὰ πολλὰ ἐν ταῖς μάχαις. Ἐξιέναι δὲ ὅμως ὥρμηντο εἰς τὰς Θερμοπύλας*»· καὶ ἀλλαχοῦ (47) λέγει αὐτοὺς διακριθέντας τότε μεταξὺ πάντων τῶν Ἑλλήνων· «*Τοὺς μὲν δὴ Ἕλληνας τὸ Ἀττικὸν ὑπερεβάλετο ἀρετῇ τὴν ἡμέραν ταύτην*».

Ὑπερεμάχησαν δ᾽ ἡρωικῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ κατ᾽ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, υἱοῦ τοῦ Δημητρίου, ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ ὑποστάντες, μέχρις οὗ ἐν Ὀλ. 129, γ΄, καί τοι βοηθούμενοι ὑπὸ Πτολεμαίου Β΄ διὰ τοῦ ναυάρχου αὐτοῦ Πατρόκλου, καὶ ὑπὸ Ἀρέως Α΄, τοῦ Βασιλέως τῆς Σπάρτης (48), ἠναγκάσθησαν ὅμως ὑπὸ λιμοῦ νὰ ἐνδώσωσι, δεχθέντες φρουρὰν τοῦ Ἀντιγόνου εἰς διάφορα μέρη τῆς χώρας, καὶ εἰς τοὺς δύο λιμένας καὶ τὸ Μουσεῖον (49), ὑπὸ φρούραρχον τὸν Λυκῖνον (50)· καὶ ἐνήργει παρ᾽ αὐτοῖς κυριαρχικῶς ὁ Ἀντίγονος, ἐγκαθιστῶν ἄρχον-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(46) Α, 4.
(47) Ι΄ 21.
(48) Παυσ. Α, 1. 7. — Rang. Ant. Hell. II. N. 453.
(49) Παυσ. Γ. 6. — Ἴδ. Πολύαιν. Δ, 6, 10.
(50) Στοβ. ΛΗ, 229.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς κατὰ τὸ δοκοῦν, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος (51) ὅτι κατέστησε Θεσμοθέτην Δημήτριόν τινα, ἀπόγονον τοῦ Φαληρέως, αἰσχρόβιον ὅμως, καὶ αὐθαδῶς πρὸς τὸν Ἄρειον Πάγον προσενεχθέντα.

Ἀλλ᾽ ἐν Ὀλυμπιάδι 131, α᾽ οἰκειοθελῶς ἀπέδωκεν ὁ Ἀντίγονος τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους (52), ἐξαγαγὼν τὴν φρουρὰν ἐκ τοῦ Μουσείου (53), διατηρήσας ὅμως τὰς τοῦ Σουνίου καὶ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τὰς τῶν δύο λιμένων. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπέμπεψε καὶ ταύτας ὁ Ἄρατος, διὰ δόσεως 150 ταλάντων, ὧν τὰ 20 προσέφερεν ὁ ἴδιος (54), ἐλπίζων νὰ ἑλκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἔμειναν τοὐναντίον ξένοι εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα, καὶ μᾶλλον προσηλωμένοι εἰς τὰ ὑπερθαλάσσια κράτη, εἰς τοὺς Πτολεμαίους καὶ Ἀτταλίδας, παρ᾽ ὧν ἐλέη ἐλάμβανον, καὶ εἰς οὓς οἱ χαμερπεῖς αὐτῶν ῥήτορες ἐσφύρευον ἀγενεῖς κολακείας, ὡς περιγράφει ὁ Πολύβιος (55) τοὺς περὶ Ὀλ. 140, γ᾽ χρόνους· «*Ἀθηναῖοι δὲ τῶν ἐκ Μακεδονίας φόβων ἀπελέλυντο, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἄγειν ἐδόκουν ἤδη βεβαίως. Χρώμενοι δὲ προστάταις Εὐρυκλείδῃ καὶ Μικίωνι, τῶν μὲν ἄλλων Ἑλληνικῶν πράξεων οὐδ᾽ ὁποίας μετεῖχον, ἀκολουθοῦντες δὲ τῇ τῶν προεστώτων αἱρέσει καὶ ταῖς τούτων ὁρμαῖς, εἰς πάντας τοὺς βασιλεῖς ἐξεκέχυντο, καὶ μάλιστα τούτων εἰς Πτολεμαῖον· καὶ πᾶν γένος ὑπέμενον ψηφισμάτων καὶ κηρυγμάτων διὰ τὴν τῶν προεστώτων ἀκρισίαν*». Τότε δὲ καὶ τὴν Ἀντιγονίδα φυλὴν

(51) Δ, 64.
(52) Εὐσέβ. Συν. 220.
(53) Παυσ. αὐτ.
(54) Παυσ. Β, 8. — Α, 35. — Πλούτ. Ἀράτ. ΛΔ.
(55) Ε, 106.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μετωνόμασαν Πτολεμαΐδα, καὶ Ἀτταλίδα τὴν Δημητριάδα, καὶ τὸν Ἄτταλον, ἐπιδημήσαντα εἰς Ἀθήνας, ὑπεδέχθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἱέρειαι εἰς τὸ Δίπυλον, καὶ τῷ ἠνεώχθησαν πάντες οἱ ναοὶ ἵνα θύσῃ εἰς αὐτούς, καί, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος (56)· «*Τὸ τελευταῖον ἐψηφίσαντο τιμὰς τηλικαύτας, ἡλίκας οὐδενὶ ταχέως τῶν πρότερον εἰς αὐτοὺς εὐεργετῶν γεγονότων*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αἱ σχέσεις ὅμως αὗται περιέπλεξαν τοὺς Ἀθηναίους ἐν Ὀλ. 145, α΄ εἰς πόλεμον μετὰ Φιλίππου, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Γονατᾶ, ὅστις λεηλατήσας τὴν χώραν, προὐχώρησε μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως (1). Ἀναξιόμαχοι δ' ὄντες, καὶ ἀσθενεστάτους συμμάχους ἔχοντες, ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀνέμιξαν αὐτοὺς τότε πρῶτον εἰς τὰ Ἑλληνικά· διὰ βοηθείας δι' αὐτῶν ἀνεκτήσαντο τὰς νήσους Λῆμνον, Ἴμβρον, Σκύρον καὶ Δῆλον ἐν Ὀλ. 146, α΄ (2), καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βοιωτικοῦ συνεδρίου, ἐν Ὀλ. 153, α΄, προσεκτήσαντο καὶ τὴν Βοιωτικὴν πόλιν Ἁλίαρτον (3).

(56) ΙΣΤ, 25, 7.
(1) Παυσ. Α, 36. — Ζ, 7. — T. Liv. XXXI, 5, 24-26 καὶ 44.
(2) Liv. XXXIII, 30.
(3) Πολύβ. Λ, 18.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἦν δὲ ἡ τότε πόλις ἐντελῶς ἀνίσχυρος, πενεστάτη, καὶ εἰς τῆς Ῥώμης τὰ νεύματα εὐπειθῶς ὑπακούουσα, ὡς ὅτε, ἐν Ὀλ. 156, β', κατὰ Παυσανίαν (4), διήρπασε τὴν ὑπήκοον αὐτῇ πόλιν τοῦ Ὠρωποῦ, «*Ἀνάγκῃ πλέον ἢ ἑκουσίως. Πενίας γὰρ ἐς τὸ ἔσχατον Ἀθηναῖοι τηνικαῦτα ἧκον, ἅτε ὑπὸ Μακεδόνων πιεσθέντες μάλιστα Ἑλλήνων*». Δικάσαντες δὲ διὰ τὸ ἔγκλημα τοῦτο τὴν πόλιν οἱ Σικυώνιοι κατ' ἐντολὴν τῶν Ῥωμαίων, ἐπέβαλον αὐτῇ πρόστιμον 500 ταλάντων, ὃ κατώρθωσαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐλαττώσωσιν εἰς 100 τάλαντα, πέμψαντες εἰς Ῥώμην ὡς πρέσβεις τοὺς φιλοσόφους λεγομένους Καρνεάδην, Κριτόλαον καὶ Διογένην (5)· ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα ἀποτίσαντες, προσηνέχθησαν δολίως καὶ ὠμῶς πρὸς τοὺς Ὠρωπίους, πείσαντες αὐτοὺς νὰ δεχθῶσι φρουράν, καὶ ἔπειτα, ὅτε αὐτὴ ἐπίεζε τὸν λαόν, οὐ μόνον μὴ ἀποσύραντες αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἐκ νέου τὴν πόλιν λεηλατήσαντες. Ἡ δ' ἀγενὴς αὕτη πρᾶξις ἐπέφερε ῥῆξιν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀχαϊκοῦ δεσμοῦ, ὅστις εἶχεν ἀναδεχθῆ τῶν Ὠρωπίων τὴν ὑπεράσπισιν, καὶ ἐγένετο ἡ πρώτη καὶ μεμακρυσμένη αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ δεσμοῦ τούτου.

Ἡ Ῥώμη ὅμως, καὶ μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, καί τοι παντοδύναμος ἤδη οὖσα, ἐσεβάσθη τὴν αὐτονομίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οὐδόλως μετέβαλε τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῶν ὀργανισμόν, ὡς σύμμαχον τὴν πόλιν μεταχειριζομένη, ὡς ὁ Στράβων (6)· «*Ῥωμαῖοι δ' οὖν, παραλαβόντες αὐτοὺς δημοκρατουμένους, ἐφύλαξαν τὴν αὐτονομίαν αὐτοῖς καὶ*

(4) Ζ, 11.
(5) Cic. Academ. II, 45. — Πλούτ. Κάτ. πρεσβ. ΚΒ. — Aul. Gell. VII, 15. — Macrob. Saturn. I, 5.
(6) Θ, 610, Α. — Ἴδ. καὶ Tac. Ann. II, 53.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν ἐλευθερίαν... καὶ μέχρι νῦν ἐν ἐλευθερίᾳ τε ἐστὶ καὶ τιμῇ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις». Ἔπεμψαν δέ, κατὰ Παυσανίαν (7), καὶ βοηθείας οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς Ῥωμαίοις ὡς σύμμαχοι κατὰ τῶν Καρχηδονίων.

Ἡ αὐτονομία ὅμως αὕτη ἦτο κατ' ἐπιφάνειαν, καὶ σώζουσα μόνον τῶν Ἀθηναίων τὴν φιλοτιμίαν· διότι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ὑπερτάτην ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν, καὶ νόμους αὐτοὶ τοῖς ἐπέβαλλον, ὡς, ὁμιλῶν περὶ Σύλλα ὁ Ἀπιανός (8), λέγει ὅτι «*νόμους ἔθηκεν ἀγχοῦ τῶν πρόσθεν αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ὁρισθέντων*». Κατ' Ἀθήναιον δέ (9), ὑπῆρχεν ἐμπρὸς τῆς Στοᾶς τοῦ Ἀττάλου, ἥτις ἦν ὑπὸ τὸ Θησεῖον, βῆμα ᾠκοδομημένον διὰ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ῥωμαίων.

Διὰ τοῦτο ἐν Ὀλ. 173, α' (88 π. Χ.) εὐκόλως ἔπεισεν αὐτοὺς ὁ Ἀριστίων, ἤ, κατὰ Ποσειδώνιον (10) Ἀθηνίων καλούμενος, ἵνα συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ εὐτυχοῦς ἐχθροῦ τῶν Ῥωμαίων Μιθριδάτου, τοῦ Βασιλέως τοῦ Πόντου (11). Τὸ ἀπερίσκεπτον ὅμως τοῦτο κίνημα ἀντὶ ἐλευθερίας τοῖς ἐπέφερε τοῦ Σύλλα τὴν πολυμερῆ πολιορκίαν καὶ αἱματηρὰν κατάκτησιν ἐν Ὀλ. 173, γ' (τῇ α' Μαρτίου τοῦ ἔτους 86 π. Χ.), ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν χρονολόγων φρονοῦσι (12). Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ὅμως ταύτην δὲν ἀφῄρεσεν ὁ Σύλλας ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν τὸ ὄνομα κἂν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ τὴν πόλιν, κατὰ Πλούταρχον (13) «*ἐλευθέραν ἀφῆκε καὶ*

(7) Α, 29.
(8) Μιθριδ. πόλ. 196.
(9) Ε, 50. — Ἴδ. Cic. Verr. II, 1, 17.
(10) Ἀθήν. Ε, 48-53. — Ἴδ. καὶ Victor. V. L. XXV, 24.
(11) Ἀππιαν. 189. — Παυσ. Α, 20. — Πλούτ. Σύλλ. ΙΒ-ΙΔ.
(12) Ἴδ. Fréret, Mem de l'Ac. d. I. XXI, p. 4. — Woltersdorf, d. v. Mithr. — Emperius, d. temp. bell. Mithr. — Ahrens, σ. 8.
(13) Σύγκρ. Λυσ. καὶ Σύλλ. Ε. — Στράβ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτόνομον, ὅμως μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, διότι ἐστέρησε τοὺς πολίτας τοῦ δικαιώματος τοῦ ψηφοφορεῖν, εἰς τιμωρίαν διότι κατ' αὐτοῦ ἐπολέμησαν, καὶ ἐπεφύλαξεν αὐτὸ μόνον εἰς τοὺς ἐγγόνους τῶν τότε ζώντων, κατ' Ἀππιανὸν (14)· «*Τὴν ἐλευθερίαν ἔφη διδόναι, ψῆφον δὲ καὶ χειροτονίαν τῶν δε μέν, ὡς οἱ πεπολεμηκότων, ἀφαιρεῖσθαι, τοῖς δ' ἐκγόνοις καὶ ταῦτα διδόναι*».

Ἐπὶ δ' Αὐγούστου, ὅτε ἡ Ἑλλὰς πᾶσα ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, ὡς *ἑβδόμη στρατηγία* ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀχαΐας* καταριθμουμένη, αἱ Ἀθῆναι πάλιν, μετ' ἄλλων τινῶν πόλεων, ἔμειναν διατηροῦσαι ἐλευθερίας σκιὰν καὶ ὄνομα, ὡς καὶ τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα· δι' ὃ καὶ μετὰ ταῦτα γράφει Πλίνιος ὁ νεώτερος (15)· «*Quibus reliquam umbram et residuum libertatis nomen eripere durum, ferum, barbarumque est*».

Ἀφ' οὗ δ' ὁ Νέρων ἀνεκήρυξεν ἐλευθέρους τοὺς Ἕλληνας, ὁ Οὐεσπεσιανὸς πάλιν (τῷ 69 μ. Χ.) «*ἀκούειν ἐκέλευεν ἡγεμόνος, ἀπομεμαθηκέναι φήσας τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν*», κατὰ Παυσανίαν (16)· ἀλλ' εἰς τὴν τύχην ταύτην δὲν φαίνονται ὑποβληθεῖσαι καὶ αἱ Ἀθῆναι (17). Οὐχ ἧττον ὅμως εἶχεν ὁ Ῥωμαῖος ἀνθύπατος πολλὴν τὴν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν διοικήσεως (18). Ἀνέλαβε δὲ καὶ ἡ Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀνώτερον διοικητικὸν χαρακτῆρα, ὡς ἐξάγεται ἐκ Κικέρωνος (19), καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ Γερμανικοῦ ἐπιγραφῶν, ὧν μία (20) ἀναφέρει τὸν

(14) Σ. 195.
(16) Ζ, 17.
(17) Ahrens, σ. 14, καὶ 19.
(18) Ἴδ. Φιλόστρ. Β. Σοφ. Β' 10, 3. — Bœckh C. I. G. n. 355
(19) Pro Balbo, 12. Ἴδ. καὶ ad fam. XIII, 1.
(20) Bœckh. C. I. G. Ἀρ. 397. σ. 180.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παρὰ τῇ Βουλῇ ταύτῃ Κήρυκα ὡς ἄρχοντα ἐπίσημον, ὑπάρξαντα καὶ Βασιλέα καὶ στρατηγόν. Μετεβλήθη δ' ἐπίσης ἡ θέσις καὶ τῶν στρατηγῶν, οἵτινες *στρατηγοῦντες ἐπὶ τοὺς ὁπλίτας* ἐλέγοντο, καὶ μὴ ἔχοντες σχεδὸν πλέον ἀφορμὰς πρὸς ἐξάσκησιν στρατιωτικῶν καθηκόντων, ἀνέλαβον ἔργα διοικητικά, καὶ μάλιστα οἰκονομικά (21), ὥστε, κατὰ Φιλόστρατον (22)· «*Ἡ ἀρχὴ αὕτη πάλαι μὲν κατέλεγε καὶ ἐξῆγε εἰς τὸν πόλεμον, νυνὶ δὲ τροφῶν ἐπιμελεῖται καὶ σίτων ἀγορᾶς*». Οὕτως ἡ διοίκησις, καί τοι τοὺς ἀρχαίους τύπους διατηρήσασα, μετεποιήθη ἐπὶ τὸ ἀριστοκρατικώτερον διὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ αἱ ἀρχαὶ φαίνεται ὅτι ἔπαυσαν οὖσαι κληρωταί (23).

Ἦσαν δὲ καὶ τότε ἔτι τοσοῦτον ἀπερίσκεπτοι καὶ ἀδέξιοι οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν πολιτικήν, ὥστε ἐπὶ τῶν διαιρέσεων τῶν Ῥωμαίων εὑρέθησαν πάντοτε συνασπιζόμενοι μετὰ τῆς ἡττωμένης μερίδος, μετὰ Πομπηίου κατὰ τοῦ Καίσαρος, μετὰ Βρούτου καὶ Κασσίου κατ' Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου, καὶ μετ' Ἀντωνίου κατ' Ὀκταβίου. Τοιαύτη ὅμως ἦν ἡ πρὸς αὐτοὺς τιμὴ καὶ εὔνοια τῶν Ῥωμαίων, ὥστε καὶ ταῦτα τὰ σφάλματα κατὰ τοῦτο μόνον τοὺς ἔβλαψαν, ὅτι ὁ Αὔγουστος ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτῶν τὴν Ἐρέτριαν καὶ τὴν Αἴγιναν, ἃς εἶχε δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀντώνιος (24).

Ὅτι δ' ἦν κενὸς καὶ ἄσημος ὁ τότε δημόσιος βίος τῶν Ἀθηναίων ἀποδεικνύουσι τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῶν χρόνων ἐκείνων, περιστρεφόμενα εἰς οὐδὲν σχεδὸν ἕτερον πλὴν τῶν ἐν Γυμνασίοις ἀσκήσεων καὶ διατριβῶν τῶν ἐφήβων

(21) Bœckh, C. I. G. n. 477-480.
(22) Β. Σοφ. Α, 23.
(23) Ἴδ. Πλούτ. Περικλ. Θ. — Ahrens, 25.
(24) Δ. Κάσσ. ΝΔ, 7. — Ἀππ. π. ἐμφ. πολ. Ε'. 675.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μετὰ τῶν προϊσταμένων αὐτῶν, Γυμνασιαρχῶν, Κοσμητῶν καὶ τῶν ἄλλων (25). Τῆς δ' ἐντελοῦς ἠθικῆς παρακμῆς αὐτῶν τὸ μέτρον δίδωσιν ἡ πρὸς τοὺς προὔχοντας τῶν Ρωμαίων ταπεινὴ κολακεία, ὡς περιγράφει Δίων ὁ Κάσσιος (26) τὴν πρὸς τὸν Ἀντώνιον, καὶ μάλιστα ἡ πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον χαμέρπεια, τὴν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀναπολοῦσα, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χωρήσασα, ὥστε οἱ Αὐτοκράτορες Θεοὶ ἀνεγράφοντο, καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως ἱερεῖς αὐτῶν πολλάκις ἀνηγορεύοντο (27). Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ δεκάτην τρίτην προσέθηκαν φυλὴν οἱ Ἀθηναῖοι, *Ἀδριανίδα* αὐτὴν καλέσαντες, ὅτε καὶ τὴν Βουλὴν πάλιν ἀπὸ 600 εἰς 500 περιώρισαν. Καταριθμεῖται δ' ἔν τισιν ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων (28) μετὰ τῶν Πρυτάνεων ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ τοῦτο βεβαίως διότι, 500 ὄντων τῶν Βουλευτῶν, 13 δὲ τῶν Πρυτανειῶν, ἓξ μὲν φυλαὶ ἔδιδον ἀνὰ 39 Πρυτάνεις, 7 δὲ ἀνὰ 38, καὶ εἰς αὐτὰς βεβαίως προσετίθετο καὶ ἡ Ἀθηνᾶ εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως. Προτάττεται δὲ τότε τῶν Πρυτάνεων, ἐν τοῖς καταλόγοις αὐτῶν, οἵτινες σώζονται ἐπὶ λίθων, καὶ εἷς *ἐπώνυμος*, ὅστις δὲν εἶναι ὁ ἄρχων, καὶ εἷς *Ἐπιστάτης*, οὗ ἡ ἀρχὴ ἦν μηνιαία καὶ οὐχὶ ἡμερησία ὡς πρίν. Ὑπῆρξε δ' ὁ Ἀδριανὸς φίλος αὐτῶν καὶ δαψιλὴς εὐεργέτης, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (29)· «*Βασιλεὺς Ἀδριανὸς ἐς ἄλλους τε, ὧν ἦρξεν, εὐεργεσίας, καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀποδειξάμενος τὴν Ἀθηναίων*»· καὶ πάλιν (30)· «*Ἀθη-*

(25) Bœckh, C. I. G. n. 251, ἐπ.
(26) ΜΗ, 39.
(27) Bœckh, C. I. Ἀρ. 313.
(28) Αὐτ. 189.
(29) Α, 3.
(30) Αὐτ. 20.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναι μὲν οὕτως ὑπὸ τοῦ πολέμου κακωθεῖσαι τοῦ Ῥωμαίων, αὖθις Ἀδριανοῦ βασιλεύοντος ἤνθησαν»· καὶ οὐ μόνον ηὔξησε τὴν πόλιν καὶ κατεκόσμησεν αὐτὴν (31), ἀλλὰ καὶ νόμους ἔθηκεν αὐτῇ, καὶ προσέτι προσεδωρήσατο αὐτῇ τὴν Κεφαληνίαν (32), καὶ ἴσως καὶ τὴν Κέω (33).

Οὐκ ὀλίγον δ' ἐχρησίμευσαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ καὶ ὁ μέγας πλοῦτος τοῦ ῥήτορος, καὶ διδασκάλου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, οὗ τὸν περίεργον βίον ἐκτίθησιν ὁ Φιλόστρατος (34). Ἀλλὰ μέχρι τέλους καὶ κατ' αὐτοῦ προσοχθήσας ὁ ἔτι καὶ τότε ἄστατος δῆμος, παρεκάλεσε τὸν Μάρκον Αὐρήλιον ν' ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν πόλιν.

Ἐπὶ δὲ Σεπτιμίου Σεβήρου, ἀπὸ τοῦ 195 μ. Χ., περιωρίσθησαν, λέγει ὁ Σπαρτιανός (35), τὰ τῶν Ἀθηνῶν προνόμια, ἀλλὰ δὲν ἐξηγεῖ, οὐδ' ἀλλαχόθεν ἐξάγεται, κατὰ τί. Ὁ δὲ Γαλιηνός, ἐν ἔτει 260 μ. Χ. ἦν ἄρχων καὶ Ἀρειοπαγίτης ἐν Ἀθήναις (36), ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες εἶχον πάντοτε ἐν τιμῇ τὴν πόλιν διὰ τὴν ἀρχαίαν δόξαν αὐτῆς. Ἐπὶ δὲ Αὐρηλιανοῦ (270 μ. Χ.) ἀπαντᾶται ἐν ἐπιγραφαῖς (37) ὅτι ἡ Βουλὴ συνέκειτο ἐκ μελῶν 750, μεταγενεστέρως δὲ πάλιν (38) ἐκ μόνων 300.

Τέλος δ' ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἔπαυσε παντάπασιν ἡ αὐτονομία τῆς Ἀττικῆς (39)· ἀλλ' ἐσφαλμένως

(31) Παυσ. Α, 18.
(32) Δ. Κάσσ. ΞΘ, 16.
(33) Bœckh, C. I. σ. 293.
(34) Β. Σοφ. Ἡρώδης. — Παυσ. Α, 19.
(35) v. Severi, 3.
(36) Trébell. Poll. Gallien. 11.
(37) Bœckh, C. I. n. 380.
(38) Αὐτ. n. 372.
(39) Meurs. σ. 1750.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εὑρέθη ὅτι ἐπὶ τετρακόσια ὅλα ἔτη ἔμειναν τότε ἐντελῶς ἔρημοι καὶ ἀκατοίκητοι αἱ Ἀθῆναι, ὡς καὶ ὅτι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐξηλβανίθησαν παντελῶς (40).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(40) Ἴδ. Fallmerayer, die Slaven in Athen, Stuttg. 1835. — Ἀλλὰ Zinkheisen; Das 400jährige Exil d. Ath. auf Salamis und im Pelop. im 6-10 Jahrh. Leipz 1836. — Κ. Παπαῤῥ. Ἑλλ. Ἱστορ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΔΩΡΙΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Κρήτη.

ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Πληθυσμός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν πλείστοις δὲ διάφορος τοῦ Ἀττικοῦ, καὶ ἐν γένει τοῦ Ἰωνικοῦ, τύπου τῶν πολιτευμάτων ἦν ὁ ὀργανισμὸς τῶν δωρικῶν πολιτειῶν, ἐν αἷς προεῖχε μάλιστα καὶ γνωρίζεται ἡ τῆς Σπάρτης.

Ἀλλ' αὕτη θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν(1) ὡς πρότυπον ἔχουσα καθ' ὃ διεπλάσθη τὴν πολιτείαν τῆς Κρήτης, ἀρχαιοτέρας κοιτίδος τοῦ δωρισμοῦ, ἐν ᾗ κατὰ πρῶτον λέγεται ἀναπτυχθεῖσα καὶ ἡ περὶ δικαίου ἰδέα.

Περὶ Κρήτης δὲ πληροφορίας χορηγοῦσιν οἱ ἑπόμενοι συγγραφεῖς, ὁ Πλάτων (2), ὁ Ἀριστοτέλης (3), ὁ Ξενοφῶν (4), ὁ Στράβων (5) ἐκ τῆς ἀπολεσθείσης Κρητικῆς πο-

(1) Ἔφορος ἐν Στράβ. Ι, σ. 733. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 7.
(2) Νομ. Α΄.
(3) Ὅθι ἀνωτ.
(4) Ἑλλην.
(5) Ι, 16-22.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λιτείας τοῦ Ἐφόρου, ὁ Πολύβιος (6) ἐν πολλοῖς διαφωνῶν πρὸς τὸν Πλάτωνα, Ξενοφῶντα καὶ Ἔφορον, ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός (7), ὁ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς (8) καὶ ὁ Αἰλιανός (9). Ἐσχάτως δέ, ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1883 ἀνευρέθη ἐν τεμαχίοις παρὰ Γόρτυνι τῆς Κρήτης καὶ παρὰ τῷ Λαβυρίνθῳ ἐπιγραφὴ (10) ἐν Κρητικῇ διαλέκτῳ, ὑπὲρ τοὺς 650 στίχους περιέχουσα, βουστροφηδὸν γεγραμμένη καὶ εἰς τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα ἀποδιδομένη, πολυτίμους δὲ περιέχουσα εἰδήσεις περί τινων τῶν κρητικῶν νομίμων καὶ τῶν εἰς αὐτὰ ἐπενεχθέντων νεωτερισμῶν.

Ταύτην, ὡς τὸ μόνον σωζόμενον ὁπωσοῦν περιεκτικὸν κείμενον Ἑλληνικῆς νομοθεσίας, δημοσιεύω ὡς παράρτημα εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος *Μέρους* ἐν μεταφράσει.

Ἐξ αὐτῶν δ' ἠρύσαντο διάφοροι τῶν νεωτέρων (11), ἐν οἷς μάλιστα μνείας ἄξιόν ἐστι τὸ σύγγραμμα τοῦ Γερμανοῦ Hœckh (12).

Ἡ ἀρχαιοτάτη ὅμως περιγραφὴ τοῦ Κρητικοῦ πληθυσμοῦ περιέχεται ἐν τοῖς ἑπομένοις ἔπεσι τοῦ Ὁμήρου (13)·

« Κρήτη τις γαῖ' ἔστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
καλὴ καὶ πίειρα, περίῤῥυτος· ἐν δ' ἄνθρωποι
πολλοί, ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόληες.
Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη. Ἐν μὲν Ἀχαιοί,
ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες,
Δωριέες τε τριχάϊκες, δῖοί τε Πελασγοί »

(6) ΣΤ, 43-45.
(7) Περὶ Πολιτ. Γ'.
(8) Συναγ. Παραδόξ. ἠθῶν. Κρῆτες.
(9) Ποικ. Ἱστ. Β, 12.
(10) Lewy, Altes Stadtrecht v. Gortys. — Baunach, die Inschrift v. Gortyn. — Bücheler, das Recht v. Gortyn.
(11) Müller, Dorier, I. — Meursius, Creta. — Flaminius Cornelius, Creta sacra. — Neumann, res Crentesium. — Pashley, Creta.
(12) Hœckh, Creta.
(13) Ὀδυσ. Τ. 174.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐκ τούτων κατάδηλον γίνεται ὅτι ἐπὶ Ὁμήρου ἡ Κρήτη κατῳκεῖτο ἤδη ὑπὸ διαφόρων φυλῶν Πελασγικῶν ἢ Ἑλληνικῶν. Καὶ δύο μὲν ἐξ αὐτῶν παρίστων τὸν ἀρχαιότατον ἰθαγενῆ πληθυσμόν, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Στράβων (14)· « *Τοὺς μὲν οὖν Ἐτεόκρητας καὶ τοὺς Κύδωνας αὐτόχθονας ὑπάρξαι εἰκός* »· οἱ δὲ λοιποὶ (Πελασγοί, Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς) ἐπῴκησαν μεταγενεστέρως, πάντοτε δὲ πρὸ Ὁμήρου.

Ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὅμως χρόνοις ἡ νῆσος φαίνεται κατὰ τὸ πλεῖστον δωρικὸν ἔχουσα τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ πολίτευμα. Ἀλλ' ὁ δωρισμὸς αὐτῆς οὐδόλως ἐστὶ πιθανὸν ὅτι ἐπήγασεν ἐκ τοῦ προομηρικοῦ ἐκείνου μικροῦ Δωριέων πυρῆνος· ἐξ ἐναντίας δὲ καὶ ἱστορικῶς μνημονεύεται ὅτι, ἐπὶ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν (1104 π. Χ.), ὁ Ἡρακλείδης *Ἀλθαιμένης*, ἔγγονος τοῦ Τημένου, ἔφερεν ἀποικίαν ἐξ Ἄργους καὶ Μεγάρων (15) εἰς Ῥόδον καὶ Κρήτην (16). Ὁ δὲ *Πόλις* ἐκ Λακωνίας (17) ἔκτισε τὴν Λυκτὸν ἢ τὴν Γόρτυνα (18), εἰς ἣν ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς Ἀρκαδικῆς πό-

(18) Κόν. 36.

λεως, ὡς καὶ τὸ ὄρος Λύκειον ἦν ὁμώνυμον τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ. Οὗτοι δέ, καί τοι ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ Ἀχαιούς, καὶ Μινυεῖς, καὶ Πελασγούς (17), ὡς τοὺς Κατακαύτας (19) καὶ τοὺς Ἐρατῶνας (20), σωματία προνομιοῦχα, ἐπιμελούμενα τὰς ταφάς, καθ' ὃ ὄντες ἡ κυρίως μάχιμος καὶ ὑπερέχουσα μεταξὺ τῶν εἰσβαλουσῶν φυλῶν, ἐπέβα-

(13) Ι', 945. — Ἴδ. καὶ Στέφ. Βυζ. Δώριον.

(15) Στράβ. 735. — ΙΔ, 965.

(16) Κόν. Διήγ. 47.—Πολύβ. ΣΤ, 42—. Ἄλλως Ἀπολλόδ. Γ, 2, 1. Περὶ αὐτοῦ ἴδ. Höckh.

(17) Πλούτ. Ἑλλ. Ζητ. Ζ, 21. — Π. Γυν. Ἀρετ. 273.

(19) Στράβ. Ι', 734.

(20) Πλούτ. Αὐτ. 186. 187.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λον τῇ νήσῳ τὸν δωρικὸν ὀργανισμόν, ὑφ' ὃν καὶ ἐξήσκησεν ἡ Κρήτη ἐπὶ πολὺ θαλασσοκράτορα ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν πέριξ νήσων (21).

Φημίζεται δὲ μέγας νομοθέτης τῆς Κρήτης ὁ Μίνως, ὅστις ἦν σύγχρονος τοῦ Θησέως, καὶ ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ θετὸς τοῦ Ἀστερίου, υἱοῦ τοῦ Τεκτάμου, υἱοῦ τοῦ Δώρου (22)· ὥστε δύναται νὰ θεωρηθῇ συγχρόνως ὡς ὁ πρῶτος παραστάτης τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς νήσου, τῶν πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ ἐνταυτῷ ὡς ὁ τοῦ δωρικοῦ αὐτῆς πληθυσμοῦ, ἢ ἀκριβέστερον ὡς ὁ ῥυθμιστὴς τῶν ἀρχαίων Δωριέων ἐγκατοίκων, ἐπίσημος πρὸ πάντων γενόμενος διότι ὁ αὐτῷ ἀποδιδόμενος ὀργανισμὸς ἐξετάθη, μετὰ τὴν ἐπέλευσιν καὶ τῶν λοιπῶν δωρικῶν ἀποικιῶν, ἐπὶ πᾶσαν τὴν νῆσον. Πατρὶς δ' αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἡ Κνωσσός, ἥτις ἦν πιθανῶς ἡ ἕδρα τῶν πρώτων Δωριέων, διότι παναρχαιος ἦν ἐκεῖ τοῦ Ἀπόλλωνος ἡ λατρεία.

Ἐπιστεύετο δ' ὅτι τὸν εἰσαχθέντα ὅθεν ὑπὸ Μίνωος πολιτικὸν ὀργανισμὸν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ζεὺς ἐν ἄντρῳ κατὰ τὴν Κνωσσόν, ὅπου καὶ μεταγενεστέρως διὰ τοῦτο ἐτελοῦντο μυστήρια (23), παραμορφωθέντα ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν, ἐχθρικῶς διακειμένων τῷ Μίνωϊ (24).

Ἀλλ' ὁ ὀργανισμὸς οὗτος εἶχεν ἄλλην, πιθανῶς ἧττον θείαν, βεβαίως ὅμως ἧττον τοπικὴν τὴν καταγωγήν· διότι αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ διατάξεις ἦσαν κατὰ τὰ κυριώτερα αἱ αὐταὶ πρὸς τὰ πανταχοῦ ὅπου ἦσαν δωριεῖς ἐπικρατοῦντα

(21) Ἡρόδ. Α, 171. — Θουκυδ. Α, 4. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, ϛ', 2.
(22) Διόδ. Δ, 60.
(23) Ὁμ. Ὀδύσ. Τ. 178, ἐπ.
(24) Πλούτ. Μίν. 318.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νόμιμα, εἰς ἅ, κατὰ Πίνδαρον, καλοῦντα αὐτὰ «θεσμοὺς τοῦ Αἰγιμιοῦ» (25), ἐνέμενον σταθερῶς πανταχοῦ οἱ τὸν χαρακτῆρα μὴ φιλόκαινοι Δωριεῖς· «*Θέλοντι δὲ Παμφύλου καὶ μὰν Ἡρακλειδᾶν ἔκγονοι, ὄχθαις ὑπὸ Ταϋγέτου ναίοντες, αἰεὶ μένειν τεθμοῖσιν ἐν Αἰγιμιοῦ*».

Ἦν δ' ἐν γένει τὸ Δωρικὸν πολίτευμα, οἷον ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις φαίνεται πολλαχοῦ ἐφηρμοσμένον, ἀπόρεια καὶ συνέπεια κατακτήσεων δι' ὧν οἱ φιλοπόλεμοι δωριεῖς εἶχον καταλάβει τὰς μεσημβρινὰς χώρας, ὁρμηθέντες ἀπὸ τῶν ἀφόρων ὀρέων αὐτῶν, καὶ ὡς βάσιν εἶχε πανταχοῦ τὴν ἀριστοκρατικὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν νικητῶν Δωριέων καὶ τῶν κατακτηθέντων αὐτοχθόνων, ὡς ἀποφαίνεται περὶ τούτου ἀνυποστόλως ὁ Βρασίδας, ἐν Θουκυδίδῃ (26) πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους «*Οἵ γε μηδὲ ἀπὸ πολιτειῶν τοιούτων ἥκετε, ἐν αἷς οἱ πολλοὶ ὀλίγων ἄρχουσιν, ἀλλὰ πλειόνων μᾶλλον ἐλάσσους, οὐκ ἄλλῳ τινὶ κτησάμενοι τὴν δυναστείαν, ἢ τῷ μαχόμενοι κρατεῖν*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Διεκρίνοντο δ' ἐν γένει οἱ Δωριεῖς ἐπ' «*ἀνδρίᾳ καὶ σωφροσύνῃ*» (27), καὶ ἦν ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν χαρακτὴρ ἡ ἑνότης, ἡ πειθαρχία, τὸ σέβας πρὸς τὰ παραδεδεγμένα, ἡ αὐτάρκεια, ὅθεν ἐπήγαζον τὸ μισόξενον, ἡ τῶν τρόπων ἀφέλεια καὶ τραχύτης καὶ ἡ βραχυλογία. Ἐπεφυλάττοντο δ' ἑαυτοῖς τὸ κυβερνᾷν καὶ τὸ πολεμεῖν, τοὺς κατακτηθέντας εἰς ὑποδεεστέραν τάξιν τηροῦντες.

Οἱ δ' ἀρχαῖοι αὐτόχθονες ἐξηκολούθουν κατοικοῦντες τὴν νῆσον καὶ μετὰ τὸν ἐκδωρισμὸν αὐτῆς, ἀλλ' ἐν ταπεινοτέρᾳ θέσει, ἐν μέρει ὑπηκόων, καὶ φαίνεται ὅτι εἰς τρεῖς

(25) Πυθ. Α, 121.
(26) Δ, 126.
(27) Πολύβ. Δ, 48. — Ἴδ. Θουκυδ. Α, 84. — Πλάτ. Πολιτ. σ. 306.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

διαφόρους πολιτικὰς βαθμίδας ἐτάττοντο, εἴτε κατὰ διάκρισιν προγενεστέραν τῆς κατακτήσεως, εἴτε ὡς ἐκ τῆς διαφόρου θέσεως ἣν ἐπ' αὐτῆς κατέλαβον ἀπέναντι τῶν κατακτητῶν. Οὕτω·

α'. Οἱ *Περίοικοι* ἦσαν ἐλεύθεροι μέν, ἀλλ' ὑπήκοοι, οἱ αὐτοὶ πιθανῶς οἵτινες καὶ *ἀφέταιροι* ἐλέγοντο (28), καθ' ὃ βεβαίως ἀποκλειόμενοι τῶν δωρικῶν ἑταιριῶν ἢ συσσιτίων. Οὗτοι ἦσαν ἴσως οἱ ἀρχαῖοι πρόκριτοι καὶ γαιοκτήμονες, ἢ οἱ ἐπὶ τῆς κατακτήσεως ἑκουσίως καταθέντες τὰ ὅπλα, καὶ τούτου ἕνεκα ἀνωτέρων ἀπολαύσαντες δικαιωμάτων, οἷα ἦσαν ἡ κτῆσις καὶ καλλιέργεια ἰδίας γῆς, ἴσως ὡρισμένης ἐκτάσεως, ἐπὶ ἀποτίσει φόρου (29), ὅστις ἦν, κατὰ Δοσιάδην (30), ἐν Λυκτῷ, εἷς στατὴρ αἰγινητικός, ἢ τέσσαρες δραχμαὶ κατ' ἔτος.

Αἱ δ' ἄλλαι δύο τῶν πολιτῶν κατηγορίαι, οἱ λεγόμενοι *Μνῶται* καὶ οἱ *Ἀφαμιῶται* ἦσαν ἐν δούλων μέρει, ὡς λέγει ὁ Σωσικράτης (31)· «Τὴν μὲν κοινὴν δουλείαν οἱ Κρῆτες καλοῦσι *Μνοίαν*, τὴν δὲ ἰδίαν *ἀφομοιώτας*, τοὺς δὲ περιοίκους *ὑπηκόους*».

β'. Δημόσιοι λοιπὸν δοῦλοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι *Μνῷται* (32) ἢ *Μνωῖται* ἐκ τοῦ *Μνοία*, *Μνῴα* καθ' Ἡσύχιον, ἥτις, ὡς ὁ Στράβων ἐξηγεῖ (33), ἦν ἡ «Μινωΐα σύνοδος»· καὶ κατ' Ἀριστοτέλην (34), τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα τηρήσαντες, συνήρχοντο ἐνίοτε εἰς ἰδιαιτέρας συνόδους, ὅπερ προφανῶς,

(28) Ἴδ. Ἐπιγρ. Β, στ. 5.
(29) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 4 Ζ, 12.
(30) Ἐν Ἀθην. Δ, 143.
(31) Ἐν Ἀθην. Ζ, 84.
(32) Ἀθήν. ΣΤ, 269. — Εὐστάθ. ἐν Ἰλ Ο. 1024.
(33) ΙΒ, 817.
(34) Πολιτ. Β, 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀποδεικνύει ὅτι ἦσαν καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἐλευθέρων ἀρχαίων κατοίκων τῆς νήσου, ἢ ὅμως κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ἢ εἰς δουλείαν περιελθόντες ὡς ἐπὶ τῆς κατακτήσεως γενόμενοι δορυάλωτοι. Ἰδιαίτερα δ' οὗτοι δὲν εἶχον κτήματα, ἀλλ' ἐκαλλιέργουν τὰ δημόσια. Προὐτάθη δὲ καὶ ἡ οὐχὶ ὅλως ἀπίθανος ὑπόθεσις, ὅτι τὸ ὄνομα Μνῶται ἔχει ἴσως συγγένειάν τινα μετὰ τοῦ τῶν *Μενεστῶν* τῆς Θεσσαλίας.

Οἱ δ' *Ἀφαμιῶται* τοῦ Σωσικράτους ἦσαν ἰδιωτικοὶ δοῦλοι («*ἰδίαν δουλείαν*»), πρὸς τοὺς Εἵλωτας τῆς Λακωνίας ἀντιστοιχοῦντες, καὶ οὕτω κληθέντες ἐκ τοῦ ὅτι *Ἀφαμία*, *Ἀφημία*, ἐλέγετο, καθ' Ἡσύχιον (35), παρὰ Κρησὶν ὁ ἀγρός. Ὁ δ' Εὐστάθιος λέγει (36) ὅτι *Ἀφημίαστοι* ἦσαν «οἱ κατ' ἀγρὸν ἰδίᾳ δοῦλοι. Οὗτοι δ' ἐλέγοντο καὶ *Κλαρῶται*», ἢ ὡς κληρωτοὶ δοῦλοι, κατ' Ἔφορον (37), ἢ ὡς ἐργαζόμενοι τοὺς ἰδιωτικοὺς κλήρους τῶν Δωριέων (38). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ συγγραφέα, εἰς τὰ Ἑρμεῖα, ἀρχαίαν ἰθαγενῆ ἑορτήν, παρέμεινεν ἡ συνήθεια, συμποσιάζοντες οἱ Κλαρῶται, νὰ ὑπηρετῶνται ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν. Οἱ δὲ κατ' οἶκον τοὺς κυρίους αὐτῶν ὑπηρετοῦντες ἐλέγοντο ἰδίως *οἰκεῖς*, καὶ ὁ νόμος ἐπροστάτευεν αὐτοὺς ἐξαιρετικῶς κατ' ἀτόπων καταχρήσεων τῶν κυρίων των (39). Ἐν γένει δ' ἦσαν ἐν Κρήτῃ ἐπιεικέστεροι πολὺ οἱ Δωριεῖς πρὸς τοὺς δούλους ἢ ὅ,τι ἐν Λακωνίᾳ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (40)· «*Κρῆτες τ' ἄλλα ταυτὰ τοῖς δούλοις ἐφιέντες, μόνον ἀπειρήκασι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὅπλων κτῆ-*

(35) Φ. Ἐφημίαι. Ἀφημοῦντες. Ἀφημίαστος.
(36) Εἰς Ἰλ. Σ. 1024.
(37) Ἐν Ἀθην. ΣΤ, 263.
(38) Müll. Dor.
(39) Ἐπιγρ. Κρητ. Β, 8.
(40) Πολιτ. Β, 2, 12.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σιν». Ἀλλὰ πιθανὸν εἶναι ὅτι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν ὁπλοφορίαν ἀπηγόρευον οὐ μόνον εἰς τοὺς δούλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς περιοίκους.

Δ΄. Καὶ *χρυσώνητοι* δοῦλοι δ' ὑπῆρχον ἐν Κρήτῃ, περὶ ὧν ὁ Καλλίστρατος (41). Ἦσαν δ' οὗτοι πιθανῶς ξένοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Κρητῶν ἰδιωτικὸς βίος.

Μία δὲ τῶν πρωτίστων ἐπιμελειῶν ἐν ταῖς δωρικαῖς πολιτείαις ἦν ἡ ἀγωγή, διότι ἐπ' ἀρετῆς, εὐκοσμίας, σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας ἤθελον νὰ στηρίξωσι τόν τε δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν αὐτῶν βίον. Διὰ τοῦτο νόμοι αὐστηροὶ ἐκανόνιζον τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων, οἵτινες ἔμελλον ν' αὐξήσωσιν εἰς πολίτας.

Ἀνετρέφοντο δ' οἱ παῖδες κατ' οἶκον μέχρι τοῦ 17ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, δι' ὃ καὶ *σκότιοι* ἐπελέγοντο (1). Ὑπὸ τῶν πατέρων δ' αὐτῶν ὡδηγοῦντο εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν συσσίτια, ὅπου, χαμαὶ καθήμενοι «*ἐν φαύλοις τριβωνίοις*», τοῖς αὐτοῖς χειμῶνος καὶ θέρους, καὶ τοῖς ἀνδράσιν ὑπηρετοῦντες, ὑπὸ παιδονόμων δ' ἐπιτηρούμενοι, ὧν ἀνὰ εἷς ὑπῆρχε παρ' ἑκάστῳ συσσιτίῳ (2), ἠστιῶντο λαμβάνοντες ἀνὰ ἡμί-

(41) Ἐν Ἀθην. ΣΤ΄. σ. 263. — Ἴδ. καὶ Εὐστ. εἰς Ἰλ. Ξ, 431.
(1) Σχολ. Εὐριπ. Ἄλκηστ. 992.
(2) Ἔφορ. ἐν Στράβ. Ι΄. 403. — Ἡρακλ. Ποντ. 3. — Νικόλ. Δαμασκ. 158. — Cic. Tusc. Quest. II, 14.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σειαν μερίδα κρέατος μόνον ἕκαστος, εἰς δὲ τὰ μικρὰ παιδία ἐδίδετο ἰδίου εἴδους ἄρτος, καλούμενος *Πρόμαχος*, καὶ εἰς τὰ ὀρφανά, σιτία *ἀβαμβάκευτα* (3), ἤτοι ἀκαρίκευτα, διότι «*βάμβα, βάμμα δωριστί*», καθ' Ἡσύχιον. Μετὰ τὸ γεῦμα δ' ἐκάθηντο ἀκούοντες τῶν ἀνδρῶν διαλεγομένων περὶ τῶν δημοσίων. Ἐλέγοντο δὲ μέχρι τῆς ἡλικίας ἐκείνης καὶ *ἀπάγελοι*, ὡς μὴ ἀγέλαις κατατεταγμένοι, ὡς καὶ *ἀπόδρομοι*, οἱ μὴ εἰσέτι εἰς τοὺς *δρόμους*, ὡς ἐκαλοῦντο τὰ γυμνάσια, φοιτήσαντες. Ἐξ ἐναντίας δὲ *δρομεῖς* ἐλέγοντο οἱ ἐνήλικες (4), καὶ *δεκάδρομοι* (5) οἱ ἔφηβοι, οἱ ἐπὶ δέκα ὅλα ἔτη διὰ τῶν γυμνασίων διελθόντες. Οἱ αὐτοὶ δέ, ἀπὸ τοῦ 17ου ἔτους καὶ μετέπειτα, καὶ *ἀγελαστοὶ* ἐκαλοῦντο, καθ' Ἡσύχιον, καθ' ὃ κατατεγμένοι εἰς λόχους, οἵτινες ἐλέγοντο *ἀγέλαι* (6), ὁ δ' ἀρχηγὸς αὐτῶν *ἀγελάτης*. Συνῆγε δ' ἕκαστος τῶν ἐπιφανῶν ἐφήβων ἀγέλην, ἧς ἀρχηγὸς ἦν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐξάγων αὐτὴν εἰς θήραν καὶ δρόμους, καὶ κολάζων τοὺς ἀπειθοῦντας. Ἐσκληραγωγοῦντο δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ νέοι, ἠσκοῦντο, καὶ γυμνόποδες ἔτρεχον εἰς τὴν θήραν ἐπὶ βραχέων τραχέων (7), καὶ κατ' ἀγέλας παραταττόμενοι, ἐν αὐλῷ καὶ λύρᾳ ἐχώρουν κατ' ἀλλήλων, καὶ συνεπλέκοντο εἰς μάχας πλαστάς, πολλάκις καὶ διὰ σιδηρῶν ὅπλων (8). Ἐδιδάσκοντο δὲ προσέτι καὶ γράμματα καὶ μουσικήν, περιλαμβάνουσαν καί τινας ὑπὸ τῶν νόμων ὡρισμένας ᾠδάς, ὡς λέγει ὁ Στράβων· «*Παῖδας δὲ*

(3) Ἀθήν. Δ, 143.
(4) Ἐπιγρ. Γ, 22. — Lewy, σ. 10, III, 22.
(5) Σουΐδ. — Ἡσύχ. — Ammon. de diff. verb. 37. — Εὐστ. εἰς Ἰλ. Θ, 727, 18. — Εἰς Ὀδ. Θ, 1592, 57.
(6) Ἔφορ. ἐν Στράβ. Υ', 483.
(7) Νικ. Δαμασκ. 158. — Μάξ. Τύρ. ΚΒ, 2.
(8) Στράβ. Αὐτ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

γράμματά τε μανθάνειν, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων ᾠδάς, καί τινα εἴδη μουσικῆς». Ἦσαν δὲ πιθανῶς αἱ ἐκ τῶν νόμων αὗται ᾠδαὶ αἱ ἐν ταῖς τελεταῖς τῶν Θεῶν ᾀδόμεναι, καὶ ἴσως καὶ ἡ διὰ στίχων συντεταγμένη νομοθεσία. Ἐνησκοῦντο δὲ καὶ εἰς τὴν βραχυλογίαν καὶ τὴν τῶν λόγων ἑτοιμότητα καὶ εἰς τὴν ἀστειότητα, ἥτις ἦν τῶν Δωριέων προτέρημα, δι' ὃ καὶ ὁ Σωκράτης (9) περίφημα λέγει ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον τ' ἀποφθέγματα τῶν Φαιστείων.

Ἔμενον δ' ἐν ταῖς ἀγέλαις οὐ μόνον μέχρις οὗ ἔφθανον εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἡλικίαν, ἀλλά, ὡς φαίνεται, καὶ μετὰ ταῦτα ἔτι ἐπ' ὀλίγον χρόνον, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας ἐκείνης ἀπελάμβανον ἤδη πολιτικῶν δικαιωμάτων· διότι ἔν τινι πολιτικῇ συνθήκῃ μεταξὺ Λατίων καὶ Ὀλουντίων (10) ὁρίζεται τὸν περὶ τηρήσεως αὐτῆς ὅρκον νὰ ὀμώσωσι καὶ αἱ ἀγέλαι. Οἱ δ' ἐξερχόμενοι τῶν ἀγελῶν ἐνυμφεύοντο πάντες ὁμοῦ, καὶ τὸ 12ον ἔτος ἦν ὁ κατώτερος ὅρος διὰ τὸν γάμον τῶν νεανίδων (11). Ὡς ἐν Σπάρτῃ δέ, δὲν ἐλάμβανον ἀμέσως κατ' οἶκον τὰς γυναῖκάς των, ἀλλὰ μόνον ἀφ' οὗ ἀπεδείκνυντο ἱκαναὶ νὰ διευθύνωσι τὴν τοῦ οἴκου διοίκησιν. Ἐλάμβανον δὲ προῖκα ἢ καὶ ἐκληρονόμουν αἱ νέαι, ἂν εἶχον ἀδελφούς, τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος ἐκείνων (12). Ἐλλείψει δ' υἱῶν ἦσαν αἱ θυγατέρες *Πατροῦχοι* ἢ ἐπίκληροι, ὡς ἐλέγετο ἐν Ἀθήναις (13). Περιουσία δὲ χηρεύουσα ἐξ ἀδιαθέτου ἀπενέμετο διὰ κλήρου, ὡς φαίνεται (14). Ἡ δ' ἐν τῷ γάμῳ πίστις ἦν ἐν μεγίστῃ τιμῇ,

(9) Ἐν Ἀθην. ΣΤ'. 261.
(10) Chishull. σ. 134.
(11) Ἐπιγρ. ΙΒ, 31.
(12) Στράβ. Αὐτ. — Ἐπιγρ. Δ, 41-44.
(13) Ἐπιγρ. Ζ, 15-Θ, 24.
(14) Ἐπιγρ. Ε, 25-28.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἐζημιοῦντο, καὶ εἰς ἀτιμίαν περιέπιπτον (15), πολλάκις μάλιστα ἐλιθοβολοῦντο οἱ εἰς αὐτὴν ἁμαρτάνοντες. Ἐν περιπτώσει διαζυγίου ἢ χηρίας, ἀνελάμβανεν ἡ γυνὴ πᾶσαν τὴν ἰδίαν περιουσίαν, καὶ ἔτι 20 Δραχμὰς ἂν αἴτιος τοῦ διαζυγίου ἦν ὁ ἀνήρ (16).

Συνηστιῶντο δὲ πάντες οἱ ἐλεύθεροι Κρῆτες εἰς ἑταιρίας (17), ὧν προΐστατο ὁ Ἑταιρεῖος Ζεύς (18), καὶ αἵτινες ἐκαλοῦντο, κατὰ μὲν Ἀριστοτέλην *ἄνδρια*, κατὰ δὲ Στράβωνα *ἀνδρεῖα*· ἐξ ἧς ἐπωνυμίας δῆλον ἐστὶν ὅτι εἰς αὐτὰ παρεκάθηντο μόνοι οἱ ἄνδρες· καὶ τῷ ὄντι μὲν αἱ γυναῖκες δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐτρέφοντο καὶ αὐταί, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν (19). Ἐπετηροῦντο δὲ τὰ ἄνδρια ἐφ' ἑνὸς τῶν ἀρχόντων (20), καὶ εἰς αὐτὰ ἐπεστάτει γυνή, βοηθουμένη ὑπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν, τῶν *δημοτικῶν* λεγομένων (21), ὧν ἑκάστῳ διεκόνουν ἀνὰ δύο *καλοφόροι*, ἤτοι πινακοφόροι, «*κάλα γὰρ τὰ ξύλα* - κρητικὴ λέξις», κατ' Εὐστάθιον (22). Οὐδεὶς δὲ κατετάττετο εἰς ἑταιρίαν συσσιτίου εἰμὴ κατὰ συγκατάθεσιν καὶ ψηφοφορίαν τῶν μελῶν αὐτῆς (23).

Περιεῖχε δ' ἕκαστον τῶν ἀνδρίων ἀνὰ δύο οἰκοδομὰς ἢ αἰθούσας, ἤ, ὡς ἐκφράζεται ὁ Δοσιάδης (24)· «*Εἰσὶ δὲ πανταχοῦ κατὰ τὴν Κρήτην οἶκοι δύο ταῖς συσσιτίαις*», τὸ

(15) Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΒ, 12.
(16) Αὐτ. Β, 52.
(17) Δοσιάδ. ἐν Ἀθην. Δ, 143. Ἴδ. καὶ Ἐπιγρ. Ι, 37-39.
(18) Ἡσύχ.
(19) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 7, 4.
(20) Ἡρακλ. Ποντ. 7.
(21) Δοσιάδ. αὐτ.
(22) Εἰς Ἰλ. Ψ. — Παρ' ἡμῖν: *καλαπόδι*.
(23) Πλούτ. Λυκοῦργ. ΙΗ. — Σχλ. Πλάτ. Νόμ. Α, σ. 229.
(24) Αὐτ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λεγόμενον *κοιμητήριον* (25), καὶ τὸ κυρίως συσσίτιον. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὸ πρῶτον ἐχρησίμευεν εἰς ἐνοίκησιν τῶν ξένων, διότι οἱ Κρῆτες διεκρίνοντο καὶ ἐφημίζοντο ἐν τῇ ἀρχαιότητι διὰ τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν· καὶ ἐν τῷ συσσιτίῳ δὲ ὑπῆρχον ἐπὶ κεφαλῆς δύο τράπεζαι, *ξενικαὶ* καλούμεναι (26), εἰς ἑστίασιν ἐπίσης τῶν ξένων, καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ ἡ τοῦ *ξενίου Διός*, ἴσως διὰ τὰς θυσίας· καὶ πολλάκις ἐν ταῖς μεταξὺ Κρητικῶν πόλεων συνθήκαις ἀπαντᾶται καὶ ὁ ὅρος «*προσόδου εἰς τὰ ἀνδρεῖα*».

Ἤρχιζε δὲ τὸ γεῦμα δι' εὐχῶν (27), καὶ ἔτρωγον καθήμενοι (28), κατὰ τὸ ὁμηρικὸν καὶ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔθιμον, οὐχὶ δ' ἀνακεκλιμένοι, ὡς ἐπεκράτησεν ἔπειτα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, προελθὸν ἐξ Ἀσίας. Ἡ δὲ δίαιτα τῶν Κρητῶν ἦν ἀφελεστάτη, ὡς ὁ Πλούταρχος (29)· «*Ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, εὐτελέσιν οὔσαις καὶ αὐστηραῖς*». Ἐκ τῆς τροφῆς δ' ἥτις ἦτον ὀλίγη, ἕκαστος πολίτης ἐλάμβανεν ἀνὰ μίαν μερίδα, ὁ ἄρχων ὅμως, πιθανῶς ὁ πρωτόκοσμος, τέσσαρας (30), ἀφ' οὗ ἐξῄρει ἡ προϊσταμένη γυνὴ τὰς ἀρίστας, ἐπιφυλάττουσα αὐτὰς τοῖς ἐν πολέμῳ καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς ἀριστεύσασιν (31). Ἦσαν δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν πόσιν ἐγκρατέστατοι, καὶ ἡ μέθη ἀπηγορεύετο αὐτοῖς διὰ νόμου, ὡς λέγεται ἐν Μίνωϊ, τῷ ἀποδιδομένῳ τῷ Πλάτωνι· «*Ἐν Κρήτῃ δὲ εἷς οὗτος ἐστὶ τῶν ἄλλων νόμων οὓς Μίνως ἔθηκε, μὴ συμπίνειν ἀλλήλοις εἰς μέθην*».

(25) Εὐστάθ. εἰς Ὀδυσ. Ο.
(26) Ἡρακλ. Ποντ. 7.
(27) Πυργ. ἐν Ἀθην. Δ. 143.
(28) Αὐτ. καὶ Ἡρακλ. Ποντ. 7.— Varro in Serv. ad Æn. VII, 176.
(29) Β, Λυκ. Δ. — Ἴδ. καὶ Ἀριστ. Πολιτ. Β, 7, 5.
(30) Ἡρακλ. Ποντ. 7.
(31) Ψ. Πλάτ. Μίν. — Ἴδ. καὶ Πλάτ. Νόμ. Α, 9.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ τοσοῦτον νηφάλιοι ἠγείροντο τῆς τραπέζης, ὥστε τότε μάλιστα ἔμενον συνδιαλεγόμενοι περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, βουλευόμενοι περὶ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνδραγαθησάντων ἐν τοῖς πολέμοις ἀπομνημονεύοντες.

Εἰς δὲ τὴν δαπάνην τῶν συσσιτίων ἐπήρκει μέρος τῶν δημοσίων προσόδων· διότι «*οἱ καρποὶ τῶν δημοσίων κτημάτων καὶ οἱ φόροι οὓς ἔφερον οἱ περίοικοι*» (32), δίχα διαιρούμενοι, ἐδίδοντο οἱ ἡμίσεις εἰς τὴν τῶν ἱερῶν τέλεσιν, καὶ οἱ ἕτεροι ἡμίσεις διενέμοντο μηνιαίως (33) εἰς τοὺς πολίτας (34), οἵτινες, προσθέτοντες καὶ τὴν δεκάτην τῶν ἰδίων καρπῶν, συνεισέφερον ταῦτα εἰς τὸ συσσίτιον. Καὶ οἱ μὲν πλούσιοι κατέθετον βεβαίως περισσότερα, οἱ δὲ πένητες ὀλιγώτερα, ἀναλόγως τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας ἕκαστος· ἀλλ᾽ ἡ πᾶσι παρατιθεμένη τροφὴ ἦν ἡ αὐτή, «*ὅπως τῶν ἴσων μετάσχοιεν τοῖς εὐπόροις οἱ πενέστεροι, δημοσίᾳ τρεφόμενοι*», λέγει ὁ Ἔφορος (35).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Περίεργον δὲ σύμπτωμα τῶν Κρητικῶν ἠθῶν, ἀνῆκον ὅμως οὐχὶ αὐτοῖς ἰδίως, ἀλλ᾽, ὡς φαίνεται, κοινὸν πᾶσι τοῖς Δωριεῦσιν, ἦν ὁ ἁγνὸς τῶν ἀνδρῶν ἔρως πρὸς τῶν παίδων τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ κάλλος, τὴν τούτων ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν ἀφορῶν, καὶ ἐκ τοῦ καθήκοντος πηγάζων ὃ εἶχον παρὰ Δωριεῦσι πάντες οἱ ἄνδρες ἵν᾽ ἀνατρέφωσι πάντας τοὺς παῖδας (36). Καὶ παρεξηγεῖ μὲν τὸ ἔθος τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης (37), ἐφ᾽ οὗ ὅμως, συγχρόνου τοῦ τὴν Κρητικὴν πολιτείαν γράψαντος Ἐφόρου, εἶχον ἐκλείψει τὰ πλεῖστα τῶν

(32) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 7, 1.
(33) Πλατ. Νομ. Η, 12.
(34) Ἡρακλ. Ποντ. 7.
(35) Ἐν Στράβ. αὐτ.
(36) Müll. Dor. 292-8. — Höckh, III, 106-119.
(37) Πολιτ. Β, 6, 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀρχαίων ἠθῶν τῶν Κρητῶν, καὶ μόνον ἐνιαχοῦ, ἐν Λύκτῳ, ἐν Γόρτυνι, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἐν Κνωσσῷ, ἐσώζοντο ἔτι αὐτῶν τινα λείψανα (38). Ἀλλ', ὡς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους τοὐλάχιστον, ὁ Κικέρων (39) ῥητῶς λέγει ὅτι ἡ σχέσις αὕτη ἦν preter sturpum. Καὶ τῷ ὄντι αὐτὸς ὁ Ἔφορος λέγει (40)· «*Ἐράσμιον δὲ νομίζουσιν οὐ τὸν κάλλει διαφέροντα, ἀλλὰ τὸν ἀνδρίᾳ καὶ κοσμιότητι*», ὥστε ἡ σεμνότης καὶ ἡ ἀνδρία ἦσαν αἱ πρώτισται ἀρεταὶ αἱ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν παρὰ τῶν νέων ἀπαιτούμεναι· καὶ ἀσφαλὴς ἦν ὁ παῖς κατὰ πάσης ἀνοικείου διαγωγῆς τοῦ ἐραστοῦ αὐτοῦ, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐ μόνον νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτοῦ ἐδικαιοῦτο, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἐγκαλέσῃ προσέτι, «*ἵν' εἴ τις αὐτῷ βίᾳ προσήνεκται κατὰ τὴν ἁρπαγήν, ἐνταῦθα πάρα τιμωρεῖν ἑαυτῷ, καὶ ἀπαλλάττεσθαι*» (41). Καὶ πρόστιμα ἐπέβαλλεν ὁ νόμος (42) κατὰ τῆς ἀκολασίας, καὶ ἐν μὴ ἀποτίσει αὐτῶν παρέδιδε τὸν κακουργήσαντα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν παθόντων (43). Τούτου ἕνεκα, καὶ ὡς ἀναξίου διαγωγῆς ἀπόδειξις, καὶ ὡς ἀτιμία ἐνομίζετο ὅταν παῖς δὲν ἐτύγχανεν ἐραστοῦ, ὡς ὁ αὐτὸς Ἔφορος· «*Τοῖς δὲ καλοῖς τὴν ἰδέαν, καὶ προγόνων ἐπιφανῶν, ἐραστῶν μὴ τυχεῖν* [αἰσχρὸν νομίζεται], *ὡς διὰ τὸν τρόπον τοῦτον παθοῦσι*». Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ μὲν ἐρῶντες *φιλήτορες*, οἱ δ' ἐρώμενοι *κλεινοί*, διὰ λέξεως ἥτις καὶ αὐτὴ ἤδη ἀπεδείκνυε τὴν πρὸς τοὺς παῖδας τούτους ὑπόληψιν. Ἦν δ' ἡ συνήθεια ν' ἁρπάζωσιν οἱ φιλήτορες τοὺς κλεινούς. Προέ-

(38) Στράβ. Ι', 4, 17.
(39) De reip. IV, 4.
(40) Αὐτ. Ἴδ. καὶ Ξενοφ. Συμπ 8.
(41) Ἔφορ. αὐτ.
(42) Ἐπιγρ. Β, 2-45. — Ἴδ. καὶ Αἰλιαν. Π. Ἱ. ΙΒ, 12.
(43) Ἐπιγρ. Β, 22-36.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λεγε δ' ὁ ἐραστὴς πρό τινων ἡμερῶν τὴν πρόθεσιν ἑαυτοῦ εἰς τοῦ παιδὸς ὅ ἔμελλε ν' ἁρπάσῃ τοὺς συγγενεῖς· οὗτοι δὲ δὲν ἀπέκρυπτον τότε τὸν παῖδα, αἰσχρὸν τοῦτο νομίζοντες, ὡς ἂν ὡμολόγουν «*ὅτι ἀνάξιος ὁ παῖς εἴη τοιούτου ἐραστοῦ τυγχάνειν*». Καὶ ἂν μὲν ὁ φιλήτωρ ἦν τάξεως κατωτέρας τῆς τοῦ παιδός, ἀνθίσταντο οἱ συγγενεῖς, καὶ τὸν ἀπέκρουον· ἂν δ' ἦν ἴσης ἢ ἀνωτέρας, ἐπροσποιοῦντο μόνον ἀντίστασιν, καὶ ἐδίωκον αὐτὸν μέχρις οὗ ἔφθανεν εἰς τὸ ἴδιον ἀνδρεῖον, ὅτε ἀφίσταντο. Τότε δ' ὁ φιλήτωρ ἐλάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν κλεινὸν ἐπὶ δύο μῆνας, καὶ ἐξῆγεν αὐτὸν εἰς θήραν, συμπεριλαμβάνων καὶ συνευωχῶν καὶ τοὺς συναρπάσαντας, καὶ πᾶσαν ἀπέδιδεν αὐτῷ τιμήν, παραχωρῶν αὐτῷ «*ἔν τε τοῖς δρόμοις καὶ τοῖς θρόνοις... τὰς ἐντιμοτάτας χώρας*». Μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῶν δύο μηνῶν, δοὺς αὐτῷ δῶρα καὶ βοῦν, ὃν ὁ παῖς ἔθυε τῷ Διΐ, καὶ ὅπλα καὶ στολήν, κατῆγε πάλιν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν. Τοσούτῳ δ' οἱ νέοι Κρῆτες ἐνεκαυχῶντο ἐπὶ τῇ σχέσει αὐτῶν ταύτῃ, ὥστε οἱ παῖδες καὶ εἰς ἄνδρας αὐξήσαντες, ἐνεκαλλωπίζοντο ἔτι ἐπὶ τῇ στολῇ ἣν ὡς κλεινοὶ εἶχον λάβει· «*Καὶ τέλειοι γενόμενοι διάσημον ἐσθῆτα φέρουσιν, ἀφ' ἧς γνωσθήσεται ἕκαστος κλεινὸς γενόμενος*» (44).

---

(44) Ἔφορ. Αὐτ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Πολιτικὸς ὀργανισμός.

Ὁ πρῶτος δὲ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς νήσου ἦν μοναρχικὸς κατ' Ἀριστοτέλην (1), αἰνιττόμενον βεβαίως τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν πᾶσα ἡ Ἑλλὰς διετέλει ὑπὸ διογενῶν Ἀνάκτων κυβερνωμένη.

Μετὰ ταῦτα ὅμως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἐκδωρισμοῦ τῆς Κρήτης βεβαίως, ἀπαντᾶται αὕτη κατὰ πολιτείας διῃρημένη, ὧν ἀριστοκρατικὸν ἦν τὸ πολίτευμα, ὡς ἦν ἑπόμενον ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῶν Δωριέων κατακτητῶν καὶ τῆς μεταξὺ αὐτῶν διανομῆς τῆς χώρας. Αἱ ἀπ' ἀλλήλων ὅμως ἀνεξάρτητοι αὗται πολιτεῖαι πολλάκις συνησπίζοντο ἀλληλοβοηθούμεναι, ὅπερ ἐκαλεῖτο συγκρητισμός (2). Ὀλίγας ὅμως ἀκριβεῖς περὶ τῶν διατάξεων αὐτῶν εἰδήσεις διετήρησεν ἡ ἱστορία, διότι οὐ πολὺ ἀνεμίγη ἡ Κρήτη εἰς τὸν μετέπειτα πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος βίον.

Γνωστὸν δ' ἐστὶν ὅτι προΐσταντο ἑκάστης τῶν πολιτειῶν δέκα ἄρχοντες *κόσμοι* λεγόμενοι, διότι *κόσμος* ἐδήλου τὴν κυρίως δωρικὴν ἰδέαν τῆς τῶν μερῶν συναρμολογίας, τοῦ ῥυθμοῦ, τῆς τάξεως ἑπομένως καὶ τῆς πειθαρχίας, ὡς ἐν Θουκυδίδῃ (3) λέγει ὁ Ἀρχίδαμος πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους· «*Κάλλιον γὰρ τόδε καὶ ἀσφαλέστατον, πολλοὺς*

(1) Πολιτ. Β, 7, 3.
(2) Στράβ. Ι, 739. — Δοσιάδ. ἐν Ἀθην. Δ, 143. — Πλούτ. π. ἀδ. φιλ. 19. — Ἐτ. Μ.
(3) Β, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὄντας, ἐνὶ κόσμῳ χρωμένους φαίνεσθαι». Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ λέξις Κάδμος, ἥτις ἦν ἄλλη τοῦ Κόσμος μορφή, ἐδήλου τὴν πανοπλίαν παρὰ Κρησί.

Ἐλαμβάνοντο δ' οἱ κόσμοι οὐχὶ ἐξ ἁπάντων, ἀλλ' ἀριστοκρατικῶς ἔκ τινων μόνον ὡρισμένων γενῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης λέγει· «*Γίνονται γὰρ οἱ τυχόντες*» (4), πιθανόν ἐστιν ὅτι τὰ γένη ταῦτα ἦσαν πάντα τὰ τῶν Δωριέων. Ἐξελέγοντο δ' ἐτησίως, κατὰ Πολύβιον, λέγοντα (5)· «*Τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐπέτεια παρ' αὐτοῖς ἐστί*». Ἂν δ' ἐν Θεοκρίτῳ φέρηται (6)· «*οἱ ἀεὶ κοσμοῦντες*», δηλοῖ τοῦτο πάντας τοὺς ἀλληλοδιαδόχως τὴν ἀρχὴν τῶν Κόσμων καταλαμβάνοντας. Ἦσαν δὲ μάλιστα ἡ ἐπώνυμος τῶν πόλεων ἀρχή, καὶ πρὸ πάντων ὁ πρόεδρος αὐτῶν, ὅστις καὶ *πρωτόκοσμος* ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ψηφίσμασιν ὀνομάζεται, οὐδὲν ἄλλο, ὡς φαίνεται ἔχων πλεονέκτημα ὑπὲρ τοὺς λοιπούς, ἢ ὅτι ὀνομαστὶ ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν ψηφισμάτων, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι μόνον διὰ τῆς φράσεως *οἱ σὺν τῷ δεῖνι κόσμοι*.

Ἦσαν δ' οἱ Κόσμοι ἐν Κρήτῃ, ὡς οἱ ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις, ἡ κυρίως τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἄνακτος, τοῦ *κοσμήτορος λαῶν*, διαδεχθεῖσα καὶ διανεμηθεῖσα ἀρχή· τὰ κυριώτερα δὲ τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἦσαν τὸ στρατηγεῖν ἐν πολέμῳ (7), ὥστε καὶ ὁ Ἡσύχιος ἐξηγεῖ «*Κόσμος στρατηγός*», τὸ βουλεύεσθαι ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν γερόντων, καὶ ὑποβάλλειν τῇ πόλει τὰ δόξαντα, τὸ δέχεσθαι καὶ περιποιεῖσθαι ξένους πρέσβεις, τὸ διδόναι ἀντίγραφα συνθη-

(4) Πολιτ. Β, 715.
(5) ΣΤ, 43.
(6) Ἀδωνιάζ. Στ. 272.
(7) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 7, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κῶν (8), τὸ ἐξασκεῖν καὶ διοικητικὴν καὶ δικαστικήν, πιθανῶς προανακριτικήν τινα ἐξουσίαν (9). Ὥστε κατὰ ταῦτα ἦσαν ἰσχυρώτεροι τῶν ἐν ταῖς Ἰωνικαῖς πολιτείαις ἀρχόντων, συγκεντροῦντες καὶ αὐτῶν καὶ τῆς Βουλῆς καθήκοντα, πρὸς δὲ τῆς Σπάρτης δύνανται νὰ συγκριθῶσιν οὐχὶ τόσον τοὺς Ἐφόρους, ὅσον τοὺς Βασιλεῖς.

Ὑπέκειντο δ' οἱ Κόσμοι, ὡς οἱ τῆς Σπάρτης Βασιλεῖς, εἰς εὐθύνας, καὶ ἐνεδέχετο νὰ ἐναχθῶσιν ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν (10), ὡς καὶ τὸ συνέδριον αὐτῶν εἶχε τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀποβάλλειν συνάρχοντας. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἕκαστος Κόσμος ἐδύνατο καταβάλλειν τὴν ἰδίαν ἀρχὴν πρὶν ἢ αὕτη ἐκπνεύσῃ (11).

Οἱ δ' ἐξιόντες Κόσμοι, μετὰ δοκιμασίαν τινά, βεβαίως περὶ τοῦ ἂν δὲν ὑπέπεσαν εἴς τι ἀναλογοῦν πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις ἀτιμίαν, εἰσήρχοντο εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Γερόντων (12), διατηρηθεῖσαν ἐκ τοῦ ἀνακτορικοῦ πολιτεύματος, καὶ ἀπετέλουν αὐτήν, ὡς ἐν Ἀθήναις οἱ ἐξιόντες ἄρχοντες ἀπετέλουν τὴν Βουλὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐκαλεῖτο δ' ἐν Κρήτῃ ἡ τῶν Γερόντων βουλὴ καὶ *συνέδριον* καὶ *ἀρχή* (13), καὶ περὶ αὐτῆς λέγει ὁ Ἔφορος· « *Καθίστανται δ' εἰς τοῦτο τὸ συνέδριον οἱ τῆς τῶν Κόσμων ἀρχῆς ἠξιωμένοι, καὶ τὰ ἄλλα δόκιμοι κρινόμενοι* ». Τινὲς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἀριστοτέλους (14)· « *Οἱ δὲ γέροντες* [τῆς Σπάρτης] *τοῖς γέρουσιν οὓς καλοῦσιν οἱ Κρῆτες Βουλήν*,

(8) Chishull, antiq. asiat. σ. 121.
(9) Αὐτ. 131.
(10) Baunack, Σ, 95, 50.
(11) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 6, 7.
(12) Αὐτ. 7, 4.
(13) Ἔφορ. ἐν Στράβ. Ι'. 757.
(14) Πολιτ. Β, 7, 7.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἴσοι», ὑπέλαβον ὅτι ἦσαν τριάκοντα, τοῦ *ἴσοι* δηλοῦντος ἰσάριθμοι. Ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι αἰνίττεται μᾶλλον τὸν παραλληλισμὸν τῶν δύο ἀρχῶν ὡς πρὸς τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ· καὶ τῶν γερόντων ὁ ἀριθμὸς ὅτι ἦν ἀπροσδιόριστος, δι' ὃν λόγον καὶ ὁ τῶν Ἀρειοπαγιτῶν(15). Ἐκαλεῖτο δὲ τῶν γερόντων ὁ πρόεδρος *Πρείγιστος* ἢ *Πρήγιστος*, ἤτοι ὁ πρεσβύτατος, διότι *πρείγις*, καὶ αἰολιστὶ *πρέσγυς* ἐλέγετο ὁ πρέσβυς, ἐξ οὗ καὶ *πρειγευταὶ* οἱ πρεσβευταί.

Ἦσαν δ' οἱ Γέροντες ἰσόβιοι καὶ ἀνυπεύθυνοι, συσκεπτόμενοι μετὰ τῶν κόσμων, καὶ ἀποφασίζοντες αὐτογνωμόνως, δηλαδὴ οὐχὶ κατὰ γραπτοὺς νόμους, ἀλλ' ὡς αὐτοῖς ἐδόκει καὶ κατὰ συνείδησιν. «*Τὸ γὰρ ἀνυπεύθυνον*, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, *καὶ τὸ διὰ βίου μεῖζόν ἐστι γέρας τῆς ἀξίας αὐτῆς· καὶ τὸ μὴ κατὰ γράμματα ἄρχειν, ἀλλ' αὐτογνώμονας, ἐπισφαλές*». Ἄγνωστον δέ, κατὰ πόσον ἦν ἀνεξάρτητος ἡ μετὰ τῶν Κόσμων σύσκεψις αὐτῶν, καὶ ἄν, πλὴν αὐτῆς εἶχον καὶ ἄλλην, καὶ τίνα δικαιοδοσίαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Διῃρεῖτο δ' εἰς διαφόρους φυλὰς ὁ Κρητικὸς λαός, αἵτινες, καθ' Ἡσύχιον, ἐλέγοντο *στάρτοι*, (16), καὶ μετεῖχον ἀλληλοδιαδόχως τῆς διοικήσεως, ὡς ἐν τῇ Ἐπιγραφῇ (17)· «ὄκ ὁ Αἰθαλεὺς στάρτος», καὶ ἐν ἄλλῃ τῶν Λυττίων (18)· «τῆς δόσεως τοῖς στάρτοις»... ἐκ τῶν δόσεων ὧν οἱ στάρτοι λαμβάνουσι. . . ἐκ τῶν ταῖς φυλαῖς διδομένων χρημάτων». Πιθανῶς δ' οἱ Κόσμοι ἐλαμβάνοντο ἑκάστοτε κατὰ σειρὰν ἐκ τοῦ (πρυτανεύοντος) στάρτου, διότι ἔν τινι ἐπι-

(15) Ἴδ. ἀνωτ. Τόμ. Α, σ. 277.
(16) Δηλ. Στρατοί. Ἡσύχ. «Σταρτοί, αἱ τάξεις τοῦ πλήθους».
(17) Ε, 5.
(18) Ἐν Conparetti, Mus. ital. Τόμ. Α.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γραφῇ τῆς Δρήρου (19) λέγεται· «Αἰθαλέων κοσμιόντων τῶν σὺν Κωίᾳ».

Δὲν ἐστέρησαν δ' οἱ κατακτηταὶ τοὺς ἀρχαίους τῆς χώρας κατοίκους καὶ τοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ πολιτεύματι γενικῶς τῷ λαῷ δεδομένου δικαιώματος τοῦ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ συνήρχοντο καὶ ἐν Κρήτῃ πάντες οἱ ἐλεύθεροι, ἤτοι, πλὴν τῶν Δωριέων, καὶ οἱ περίοικοι, καὶ πιθανῶς καὶ οἱ Μνῷται, εἰς ἐκκλησίας, αἵτινες διετήρησαν τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς ἀγορᾶς, καὶ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Ὁμηρικῶν ἀγορῶν, ἐν αἷς ὁ λαὸς κυρίως συνήρχετο οὐχὶ ἵνα ἀποφασίζῃ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα παρευρίσκηται εἰς τὰς συζητήσεις τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, καὶ ἀκούῃ τ' ἀποφασιζόμενα (20)· διότι ὁ Ἀριστοτέλης λέγει (21)· «*Ἐκκλησίας δὲ μετέχουσι πάντες. Κυρία δὲ οὐδενός ἐστιν ἀλλ' ἢ συνεπιψηφίσαι τὰ δοκοῦντα τοῖς Γέρουσι καὶ τοῖς Κόσμοις*». Οὐχ ἧττον ὅμως εἰς τὰ ψηφίσματα συνεπεγράφετο μετὰ τῶν Κόσμων καὶ ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὰ ἐν χρήσει ἐν τοῖς δημοκρατικοῖς πολιτεύμασι, διὰ τοῦ τύπου τούτου· «*Ἔδοξε τοῖς κόσμοις καὶ τῇ πόλει*».

Πλὴν δὲ τούτων μνημονεύεται παρὰ τοῖς Κρησὶ καὶ ἀρχή τις *Ἱππεῖς* καλουμένη· ἀλλὰ περὶ αὐτῶν οὐδὲν γινώσκομεν, ἐκτὸς ὅτι πραγματικῶς ὑπεχρεοῦντο νὰ τρέφωσιν ἵππους, κατ' Ἔφορον (22), λέγοντα προσέτι· «*Τῶν ἀρχαίων τὰ μὲν κατὰ τὰς διοικήσεις ἔχειν τὰς αὐτὰς ἐπωνυμίας, ὥσπερ καὶ τὴν τῶν Γερόντων ἀρχὴν καὶ τὴν τῶν Ἱππέων*».

(19) Cauer, del. 38.
(20) Ἴδ. Τόμ. Α, σ. 59.
(21) Πολ. Β, 7, 4.
(22) Στράβ. Ι', 737.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ περὶ τῆς δικαστικῆς δὲ νομοθεσίας τῶν Κρητῶν οὐδὲν γνωρίζομεν ἰδιαίτερον, πλὴν ὅτι αὐτὴ ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ῥαδάμανθυν, καὶ ἐθρυλλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ Ῥαδαμάνθυον δίκαιον(23). Φαίνεται δ' ὅτι κατ' αὐτὸ ἡ κληρονομία τοῦ πατρὸς περιήρχετο εἰς τὸν πρωτότοκον τῶν υἱῶν, ὀφείλοντα νὰ προνοῇ περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἅτινα, κατὰ τὸν Κρῆτα Ἐπιμενίδην (24), ἐκαλοῦντο ἐν Κρήτῃ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν διὰ περιληπτικῆς ἐπωνυμίας Ὁ*μόκαποι*, ἐξ οὗ πιθανολογεῖται ὅτι ὁ κληρονόμος ἦν ὡς πρὸς αὐτοὺς ὁ ἐν ἄλλαις τοὐλάχιστον δωρικαῖς πολιτείαις *ἑστιοπάμων*, ἤτοι ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἑστίας (25), καλούμενος.

Καὶ ὡς πρὸς τὰ δανείσματα δὲ μνημονεύεται (26) νόμος, ἢ μᾶλλον ἔθιμον, ἂν οὐχὶ κοινὸν τῶν Κρητῶν, τοὐλάχιστον τῶν Κνωσσίων, καθ' ὃ ὁ δανειζόμενος ἥρπαζε διὰ προσποιητῆς λῃστείας τὸ δάνειον, οὐχ' ἧττον ὅμως ὀφείλων μετὰ ταῦτα ἀναμφιβόλως νὰ ἀποδώσῃ καὶ ἀρχαῖον καὶ τόκον. Ἦν δὲ τοῦτο βεβαίως λείψανον καὶ ἀνάμνησις τῶν κατὰ τὴν κατάκτησιν, ὅτε οἱ Δωριεῖς, ἀφ' οὗ ἐλῄστευσαν τοὺς ἐγχωρίους, μετὰ ταῦτα, εὐνομίας ἐλθούσης, ἀπέδωκαν τὰ λῃστευθέντα, ἢ ἴσως ὅτε, λεηλατηθέντων τῶν ἰθαγενῶν, ἵνα μὴ φανῇ τις διάκρισις, ἐγένετο τοιαύτη διαρπαγὴ καὶ ἐν Κνωσσῷ, ἀλλὰ πλαστὴ αὐτη, διότι οἱ Κνώσσιοι ἦσαν (ὡς ὑποτίθεται) ὁμόφυλοι τοῖς κατακτηταῖς.

Λέγει δ' ὁ Πλάτων (27) ἁπλουστάτην, ὡς ἦν ἑπόμενον διὰ τὸ ἀρχαϊκὸν αὐτῆς, τῶν Κρητῶν τὴν διαδικασίαν,

(23) Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. Ε, 3.
(24) Ἀριστοτ. Πολιτ. Α, 1, 6.
(25) Ἴδ. κατωτ. Βιβλ. Γ, Μέρ. Β, Κεφ. ΙΑ.
(26) Πλούτ. Ἑλλην. Ζητ. Ζ.
(27) Νόμ. ΙΒ, σελ. 948, ἔκδ. Σέρ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συνισταμένην εἰς ἀμοιβαῖον ὅρκον ὃν ἔδιδον οἱ διάδικοι περὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου πράγματος.

Σπουδαίας δὲ καὶ λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Κρητῶν περιέχει τὸ εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου προσαρτηθὲν παράρτημα.

Ἦν λοιπὸν τὸ Κρητικὸν πολίτευμα κατ' οὐσίαν αὐτὸ τὸ τῶν ἀρχαίων Ἀνάκτων, ἀλλ', ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς καὶ τῆς κατακτήσεως, ἀπὸ βασιλικοῦ εἰς ἀριστοκρατικὸν μεταπεσόν, καὶ συγγενὲς πρὸς τὸ διὰ τὰς αὐτὰς περιστάσεις ἀναλόγως μεταῤῥυθμισθὲν καὶ τῶν ἄλλων δωρικῶν χωρῶν, ἰδίως δὲ τὸ τῆς Σπάρτης, ἀλλ' οὐχὶ ἐκείνου μίμησις, ὡς τινὲς (28) ἕνεκα ταύτης τῆς ὁμοιότητος, καὶ παρὰ πᾶσαν χρονολογικὴν πιθανότητα ἐξέλαβον.

Ἀλλ' εἰς τῶν Κρητῶν τὸν χαρακτῆρα ἀπεδίδοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλαττώματά τινα ἐξ ὧν προέκυψε καὶ ἡ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν θεσμῶν παρακμή. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἡ ψευδολογία, ὥστε περὶ αὐτῶν περιηδέτο τὸ « *Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται* », καὶ ἡ πλεονεξία, ἡ ἐπιθυμία τοῦ « *εἰς ἄπειρον κτᾶσθαι* », κατὰ τὸν Πολύβιον (29), ὅστις καὶ ταῦτα λέγει περὶ αὐτῶν· « *Καθόλου δ' ὁ περὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ πλεονεξίαν τρόπος οὕτως ἐπιχωριάζει παρ' αὐτοῖς, ὥστε παρὰ μόνοις Κρηταιεῦσι τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων μηδὲν αἰσχρὸν νομίζεσθαι κέρδος* ». Ἠλάττου δὲ φυσικῶς ἡ ἰδιοτέλεια τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν *μητρίδα*, ὡς, κατὰ Πλάτωνα (30), ὠνόμαζον τὴν πατρίδα οἱ Κρῆτες, καὶ ἡ διαφθορὰ ἐπέφερε τὴν πρὸς τοὺς νόμους ὀλιγωρίαν καὶ τὴν καταδολίευσιν αὐτῶν. Προσέτι δέ, εἰς τὴν Κρήτην, ὡς νῆσον καὶ ἀποκε-

(28) Στράβ. Ι', 4, 17.
(29) ΣΤ, 43.
(30) Πολιτ. Θ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κομμένην τῆς μεγάλης συγκοινωνίας μετὰ τῶν ἐν τῇ στερεᾷ Δωριέων, ἠλαττώθη βαθμηδὸν εἰς ὀλίγα μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχαίων γενῶν ἐξ ὧν οἱ κόσμοι ἐλαμβάνοντο, καὶ ἕνεκα τούτου ἡ ἀρχὴ αὐτῶν, ἐπὶ Ἀριστοτέλους (31), εἶχεν ἀποβῇ τυραννική, ἢ ἐθεωρεῖτο ὡς τοιαύτη, καὶ ἡ κτῆσις αὐτῆς παρῆγε πολιτικὰς φατρίας, καὶ ἔριδας κορυφουμένας εἰς στάσεις. Ἦν δὲ τούτων ἀποτέλεσμα, ἢ τέχνασμα πολλάκις τῶν ἀντιπολιτευομένων, πρὸς παρακώλυσιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐνοχλούντων αὐτοὺς νόμων, ν᾿ ἀποβάλλωσι τοὺς Κόσμους, ἢ ν᾿ ἀναστέλλωσι τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν, ὅτε ἡ Κρήτη ἔμενεν ἄνευ τακτικῶν ἀρχόντων. *Πολλάκις γάρ*, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, *ἐκβάλλουσι συστάντες τινὲς τοὺς Κόσμους, ἢ τῶν συναρχόντων αὐτῶν, ἢ τῶν ἰδιωτῶν*». Καὶ ἐλέγετο ἡ τοιαύτη ἀναρχικὴ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐν Κρήτῃ *ἀκοσμία*. Ἐκ τῶν αἰτιῶν δὲ τούτων μετέπεσε τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον ἐπὶ Πολυβίου (32), λέγοντος· « *Τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς . . . παρ᾿ αὐτοῖς . . . δημοκρατικὴν ἔχει τὴν διάθεσιν* », καὶ κατέπεσε τῶν Κόσμων ἡ δύναμις καὶ ἐπιῤῥοή, ὥστε περιορίσθη εἰς μόνον δικῶν τινων ἐπιμέλειαν καὶ ἐκτέλεσιν, ἡ δ᾿ ἐκκλησία, καὶ ἑπομένως τὸ δημοκρατικὸν στοιχεῖον τῶν ἰθαγενῶν, ἀπέβη κυριάρχης, καὶ ἔπαυσεν ἡ τέως ὑπάρχουσα ὁμοιότης τοῦ Κρητικοῦ πολιτεύματος μετὰ τοῦ Σπαρτιακοῦ.

---

(31) Πολιτ. Β, 7, 7.
(32) ΣΤ, 43.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ

(Τὰ κεφαλαῖα γράμματα δηλοῦσι τὰς στήλας τῆς ἐπιγραφῆς, οἱ δ' αὐτοῖς ἑπόμενοι ἀριθμοὶ τοὺς στίχους).

α'. (Ἀπαγωγή).

Α. 1-11. Ὁ προτιθέμενος νὰ δικασθῇ πρὸς ἐλεύθερον ἢ δοῦλον, νὰ μὴ ἀπάγῃ, (τὸν ἀντίδικον) πρὸ τῆς δίκης. Ἂν δὲ τὸν ἀπαγάγῃ, νὰ καταδικάζῃ αὐτὸν (ὁ δικαστής), διὰ μὲν τὸν ἐλεύθερον, εἰς (πρόστιμον) δέκα στατήρων (1), διὰ δὲ τὸν δοῦλον πέντε διὰ τὴν ἀπαγωγήν, καὶ ν' ἀποφασίζῃ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ (ἀπαχθέντος) ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Ἂν δ' (ὁ ἀπαγαγὼν) δὲν (τὸν) ἀπολύσῃ, νὰ καταδικάζῃ (αὐτὸν ὁ δικαστής, διὰ μὲν τὸν ἐλεύθερον εἰς στατῆρα, διὰ δὲ τὸν δοῦλον εἰς δραχμήν, καθ' ἡμέραν ἑκάστην, μέχρις οὗ (τὸν) ἀπολύσῃ. Περὶ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν ν' ἀποφασίζῃ ὁ δικαστὴς (κατὰ συνείδησιν), ὀμώσας (2).

11-13. Ἂν δὲ (ὁ διάδικος) ἀρνῆται τὴν ἀπαγωγήν, καὶ δὲν ὑπάρχῃ μάρτυς, ν' ἀποφασίζῃ ὁ δικαστὴς ὀμώσας.

(1) 40 Δραχμῶν.

(2) Ὡς ὁρκωτός, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας συνειδήσεως. Ὁ ὅρκος εἶναι ἡ ἐγγύησις τῆς εὐθυδικίας του.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

14-16. Ἂν δ' ἀμφισβητῆται ἂν (ὁ ἀπαχθεὶς) ἦν ἐλεύθερος ἢ δοῦλος, νὰ νικῶσιν οἱ διϊσχυριζόμενοι ὅτι ἦν ἐλεύθερος (3).

17-23. Ἂν δὲ (οἱ ἀντίδικοι) ἀμφισβητῶσι περὶ τοῦ τίς ὁ ἰδιοκτήτης δούλου, ν' ἀποφασίζῃ (ὁ δικαστὴς) κατὰ τὴν κατάθεσιν μάρτυρος· ἂν δ' ἀμφότεροι ἔχωσι μάρτυρας, ἢ οὐδέτερος, ν' ἀποφασίζῃ ὀμώσας ὁ δικαστής.

23-34. Ἂν δὲ νικηθῇ ὁ κατέχων (τὸν ἀμφισβητούμενον), ἂν μὲν οὗτος ᾖ ἐλεύθερος, νὰ τὸν ἀπολύῃ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν, ἂν δὲ δοῦλος, νὰ τὸν ἀποδίδῃ ἐπὶ χεῖρας· καὶ ἂν δὲν ἀπολύσῃ (τὸν μὲν) ἢ δὲν ἀποδώσῃ (τὸν δέ), νὰ καταδικάζῃ (ὁ δικαστὴς τὸν κατέχοντα), εἰς πρόστιμον, διὰ μὲν τὸν ἐλεύθερον, πεντήκοντα στατήρων, καὶ εἰς στατῆρα δι' ἑκάστην ἡμέραν μέχρι τῆς ἀπολύσεως, διὰ δὲ τὸν δοῦλον, δέκα στατήρων, καὶ εἰς δραχμὴν δι' ἑκάστην ἡμέραν μέχρι τῆς ἐγχειρήσεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

34-38. Ἂν δ' εἰς ταῦτα καταδικάσῃ ὁ δικαστής, νὰ εἰσπράττηται κατ' ἔτος (τούτων) (4) τὸ τρίτον ἢ καὶ ὀλιγώτερον, οὐχὶ δὲ περισσότερον (5)· καὶ περὶ τοῦ καιροῦ (τῆς ἐντελοῦς ἀποτίσεως) ν' ἀποφαίνηται ὀμώσας ὁ δικαστής.

38-45. Ἂν δ' ὁ δοῦλος προσφύγῃ εἰς ναὸν (ὡς εἰς ἄσυ-

(3) Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρας ποινῆς, καὶ μείζονα ἐξασφάλισιν τῶν ἐλευθέρων.

(4) Τοῦ προστίμου.

(5) Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀποτίσεως τῶν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μεγάλων τούτων ποσοτήτων. Ἄλλοι ἐκλαμβάνουσι τὸ *τρίτρα* τοῦ κειμένου ὡς δηλοῦν τριπλάσια, καὶ ἐννοοῦσιν ὅτι «ἐντὸς ἑνὸς ἔτους νὰ μὴ πληρόνῃ ὁ καταδικασθεὶς ἐν ὅλοις πλέον τοῦ τριπλασίου τοῦ προστίμου, ἤτοι διὰ τὸν ἐλεύθερον πλέον τῶν $3 \times 50 = 150$, διὰ τὸν δοῦλον πλέον τῶν $3 \times 10 = 30$ στατήρων»· ἢ ἄλλως «μετὰ παρέλευσιν ἔτους τὸ τριπλάσιον τῆς ἀξίας τοῦ δούλου. Ἴσως δέ, ἂν παρατείνῃ τὴν παράνομον κράτησιν πέραν ἑνὸς ἔτους, νὰ πληρώνῃ μέχρι τριπλοῦ τοῦ προστίμου». Ἡ δ' ἔννοια: ἂν ὁ νικηθεὶς παραδώσῃ τὸν δοῦλον ἐντὸς τοῦ ἔτους, νὰ πληρώνῃ μόνον τὸ τρίτον τοῦ προστίμου, δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ κειμένου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λον), ὁ νικηθεὶς (6) ὀφείλει νὰ (τὸν) καλέσῃ ἐνώπιον δύο μαρτύρων ἐνηλίκων (7) καὶ ἐλευθέρων, ἢ ὁ ἴδιος, ἢ ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ (ἐνεργῶν), καὶ νὰ καταδείξῃ εἰς τίνα ναὸν προσέφυγεν· ἂν δὲ δὲν (τὸν) καλέσῃ ἢ δὲν καταδείξῃ (τὸν ναόν), νὰ ὑπόκειται εἰς τὰς (ἀνωτέρω) διατάξεις (τοῦ νόμου).

45-48. Ἂν δὲ οὐδ' (οὕτω δυνηθῇ) νὰ τὸν ἀποδώσῃ ἐντὸς τοῦ ἔτους, ν' ἀποδίδῃ τὴν διπλῆν ἀξίαν αὐτοῦ (8).

48-50. Ἂν δέ, διαρκούσης τῆς δίκης, ἀποθάνῃ (9), ν' ἀποδίδῃ (ὁ νικηθεὶς) τὴν ἁπλῆν ἀξίαν αὐτοῦ.

50-54. Ἂν δ' ὁ ἀπαγαγὼν ἐστιν εἷς τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Κόσμων, ἢ ἄλλος τις ἀπαγάγῃ (δοῦλον) Κόσμου, ὁ δὲ Κόσμος δὲν θελήσῃ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν δίκην (10), καὶ ὅμως νικηθῇ (κατ' ἐρήμην), νὰ ὑπόκειται εἰς τὴν ἀπότισιν πάντων τῶν ἀνωτέρω ὡρισμένων.

55-Β, 2. Ὁ ἐνάγων νενικημένον (11), ἢ (δοῦλον) εἰς ἐνέχυρον (αὐτῷ) δεδομένον, δὲν ὑπόκειται εἰς ποινήν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

β'. (Βιασμός).

Β, 2-16. Ἂν (τις) βιάσῃ ἐλεύθερον ἢ ἐλευθέραν, νὰ πληρώνῃ ἑκατὸν Στατῆρας, ἂν δὲ τέκνον ἀφεταίρου (1) δέκα.

(6) Ὡς ἡττηθείς, ὀφείλει νὰ τὸν ἀποδώσῃ, ἀλλὰ δὲν δύναται, διότι ὁ δοῦλος κατέφυγεν εἰς ναόν.

(7) *Δρομέων* ἐν τῷ κειμένῳ.

(8) Κείμ. *Τιμὰνς* δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ἐνταῦθα τὸ πρόστιμον, διότι τοῦ δούλου, καταφυγόντος εἰς ναόν, ὁ ἡττηθεὶς κύριος δὲν δύναται νὰ ὑπάγηται ἢ εἰς τὴν πρώτην διάταξιν τοῦ στ. 23-24.

(9) Πιθανῶς ὁ δοῦλος, διότι ὑπὲρ τοῦ δεσπότου ὑπάρχει ἡ πρόληψις ὅτι θὰ τὸν ἀπεδίδεν ἐμπροθέσμως, ἂν ἐνικᾶτο.

(10) Τὸ κείμενον «ἢ κ' ἀποστῇ μωλεῖν», δύναται, μετὰ κόμματος πρὸ τοῦ μωλεῖν», νὰ ἐννοηθῇ καὶ «ὁψέποτε ἐξέλθῃ τῆς ἀρχῆς, νὰ δικάζεται καὶ νὰ ὑπόκειται κτλ.».

(11) Πιθανῶς δοῦλον.

(1) Περιοίκου, ὑπηκόου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἂν δὲ δοῦλος ἐλεύθερον ἢ ἐλευθέραν, τὰ διπλᾶ· ἂν δ' ἐλεύθερος δοῦλον ἢ δούλην οἰκογενῆ (2), πέντε, ἂν δ' ἰδίαν δούλην οἰκογενῆ δύο. Ἂν δὲ δούλην μὴ οὖσαν παρθένον, εἰ μὲν δι' ἡμέρας, ἕνα ὀβολόν, εἰ δὲ διὰ νυκτός, δύο (3)· Ἰσχυρώτερος δὲ νὰ θεωρῆται ὁ ὅρκος τῆς δούλης (4).

16-20. Ἂν δὲ βιάσῃ τὴν ἐλευθέραν, ἀνεχομένου (5) τοῦ κηδεμόνος (αὐτῆς), καὶ ὑπάρχοντος μάρτυρος, νὰ πληρώνῃ 10 στατῆρας.

20-28. Ἂν μὲν συλληφθῇ ὁ μοιχὸς ἐλευθέρας ἐν (τῇ οἰκίᾳ) τοῦ πατρός, τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, νὰ πληρώνῃ 100 στατῆρας, ἂν δ' εἰς οἰκίαν ἄλλου 50 (6). Ὁ δὲ (κόρης) ἀφεταίρου, 10· δοῦλος δὲ (μοιχὸς) ἐλευθέρας, τὰ διπλάσια· δοῦλος δὲ δούλης, πέντε (7).

28-36. Νὰ προσκαλῇ δὲ (ὁ δικαστὴς) πρὸ τριῶν μὲν μαρτύρων τοὺς κηδεμόνας τοῦ συλληφθέντος (ἐλευθέρου), πρὸ δύο δὲ μαρτύρων τὸν κύριον τοῦ δούλου, νὰ λυτρώσωσιν αὐτοὺς (καταβαλόντες τὰ πρόστιμα) ἐντὸς πέντε ἡμερῶν. Ἂν δὲ δὲν τοὺς λυτρώσωσι, νὰ δύνανται (οἱ συλλαβόντες αὐτοὺς) νὰ τοὺς κάμνωσιν ὅ,τι θέλουσι.

36-45. Ἂν δὲ (ὁ συλληφθεὶς) λέγῃ ὅτι κατεδολιεύθη, ὁ συλλαβὼν νὰ ὀμνύῃ, ἐπὶ ποινῇ 50 στατήρων, καὶ ἀνωτέρᾳ, μετὰ τεσσάρων ἄλλων, ἑκάστου καταρωμένου ἑαυτοῦ (ἂν ἐψευδόρκει)· ἂν δ' ᾖ ἀφέταιρος, μετὰ δύο ἄλ-

(2) *Οἰκέα, ἔνδοθ' ἰδία*, ἢ ἴσως *ἐνδοθιδία*, κατὰ τὸ «*κατοικίδιος*».

(3) Διότι διὰ νυκτὸς ἡ παθοῦσα δυσκολώτερον ἐδύνατο ν' ἀποφύγῃ.

(4) Ταύτην ἀποδίδω τὴν ἔννοιαν εἰς τὸ «ὀρκιωτέραν ἦμεν». Ὁ νόμος ἐστὶν εὐνούστερος τῇ παθούσῃ καὶ ἀσθενεστέρᾳ.

(5) Ἀκεύοντος = ἀκέοντος.

(6) Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ νόμου γνωστὴ καὶ τῷ Αἰλιανῷ. Π. Ἱ, ΙΒ, 12.

(7) Αἱ αὐταὶ ποιναὶ ὡς αἱ ἀνωτέρω (2-10) ἐπὶ βιασμοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λῶν· ἂν δοῦλος, νὰ ὀμνύῃ ὁ κύριος αὐτοῦ μεθ' ἑνὸς ἄλλου, ὅτι συνέλαβεν αὐτὸν ἐν μοιχίᾳ, καὶ δὲν (τὸν) κατεδολιεύθη.

γ'. (Διαζύγιον· θάνατος ἑνὸς τῶν συζύγων).

Β, 45-Γ, 1. Ἂν ἀνὴρ καὶ γυνὴ διαζευχθῶσι, νὰ λαμβάνῃ (ἡ γυνὴ) ὅ,τι εἶχεν ὅτε ἦλθεν εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ τὰ ἡμίση τοῦ καρποῦ (1), ἂν προέρχηται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς χρημάτων, καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ κατεργασθέντων (2), καὶ προσέτι πέντε στατῆρας, ἂν ὁ ἀνὴρ ᾖ αἴτιος τοῦ διαζυγίου (3). Ἂν δὲ διϊσχυρίζηται ὁ ἀνὴρ ὅτι δὲν εἶναι (αὐτὸς) αἴτιος, νὰ κρίνῃ ὀμώσας ὁ δικαστής.

Γ, 1-9. Ἂν δὲ (ἡ γυνὴ) λάβῃ ἄλλο τι τοῦ ἀνδρός, νὰ πληρώνῃ 5 στατῆρας, ἀποδιδοῦσα καὶ ὅ,τι ἔλαβε καὶ ὅ,τι κρυφίως ἀφήρεσε (4)· δι' ὅσα δ' ἀρνεῖται (ὅτι τὰ ἔλαβε), νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ δικαστὴς ὅρκον εἰς τὴν γυναῖκα πρὸς τῆς Ἀρτέμιδος, παρὰ τὸ Ἀμυκλαῖον καὶ τὴν Τοξίαν (5).

10-13. Δι' ὅ,τι δ' ἀφαιρέσῃ τις παρὰ γυναικὸς ἥτις ὤμοσε, νὰ πληρώνῃ πέντε στατῆρας καὶ τὴν ἀξίαν (τῶν ἀφαιρεθέντων).

13-16. Ἂν δὲ ξένος συμπράξῃ εἰς τὴν ἀφαίρεσιν (6), νὰ πληρώνῃ 10 στατῆρας καὶ διπλῆν τὴν ἀξίαν τῶν ὅσα ὁ δικαστὴς ὀμώσας κρίνῃ ὅτι ἦσαν τ' ἀφαιρεθέντα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(1) Πιθανῶς τῆς *ἐπικαρπίας* τῶν διὰ χρημάτων αὐτῆς ἀποκτηθέντων.

(2) «*Ὅ,τι κ' ἐνυφάνῃ*», κατὰ πρῶτον λόγον τῶν ὑφαντικῶν ἔργων της, διότι ταῦτα ἦσαν τὰ κυριώτερα ἔργα τῶν γυναικῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

(3) «*Χηρεύσεως*».

(4) «Παρέλῃ».

(5) Ἀμυκλαῖος, ὁ Ἀπόλλων τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀμυκλῶν· *Τοξία* δέ, ἡ τόξον φέρουσα, πιθανῶς ἡ ἐν αὐτῷ λατρευομένη Ἄρτεμις, ὡς *τόξιος* ἐλέγετο ὁ Ἀπόλλων ἐν Σικυῶνι. Ἡσύχ. Τοξίου βουνός.

(6) Ἴσως εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις, 1 καὶ 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

17-24. Ἂν ὁ ἀνὴρ ἀποθάνῃ, τέκνα καταλιπών, ἡ γυνή, ἂν θέλῃ, δύναται νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου, παραλαβοῦσα τὰ ἑαυτῆς, καὶ εἴ τι ἔτι τῇ εἶχε δώσει ὁ ἀνήρ, κατὰ τὰ ὡρισμένα, ἐνώπιον τριῶν ἐνηλίκων καὶ ἐλευθέρων μαρτύρων. Ἂν δ' ἀφαιρέσῃ τι τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ τέκνα, νὰ ὑποβάλληται εἰς δίκην.

24-31. Ἂν δὲ τὴν ἀφήσῃ (ὁ ἀνὴρ) ἄτεκνον, νὰ λαμβάνῃ τὰ ἑαυτῆς, καὶ τῶν εἴ τι εἶχε ἐργασθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τὸ ἥμισυ, καὶ μετὰ τῶν συγκληρονόμων συγγενῶν μερίδα ὡρισμένην τῆς τῶν κτημάτων ἐπικαρπίας, καὶ ὅ,τι τῇ ἔδωκεν ὁ ἀνὴρ κατὰ τὰ ὡρισμένα. Ἂν δ' ἄλλο τι ἀφαιρέσῃ νὰ ὑποβάλληται εἰς δίκην.

31-36. Ἂν δὲ γυνὴ ἀποθάνῃ ἄτεκνος, νὰ δίδωνται τὰ αὐτῇ ἀνήκοντα εἰς τοὺς δικαιουμένους κληρονόμους (αὐτῆς), ὡς καὶ τὰ ἡμίσυ τῶν ὅσα ἠργάσθη ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἐπικαρπίας, καθ' ὅσον πηγάζει ἐκ τῶν κτημάτων αὐτῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

37-40. Ἂν ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ θελήσῃ νὰ δώσῃ ἀμοιβαῖόν τι δῶρον (7), ἔστω τοῦτο ἓν ἔνδυμα, ἢ δώδεκα στατῆρες ἢ ἡ ἀξία δώδεκα στατήρων· οὐχὶ δὲ περισσότερον.

40-44. Ἂν οἰκέτις (8) χωρισθῇ ἀπὸ οἰκέτου εἴτε ζῶντος εἴτε ἀποθανόντος (9), νὰ λαμβάνῃ τὰ ἴδια ἑαυτῆς. Ἂν δ' ἄλλο τι λάβῃ, νὰ ὑποβάλληται εἰς δίκην.

44-52. Ἂν γυνὴ διεζευγμένη (10) ἀποκτήσῃ τέκνον, νὰ φέρηται (αὐτὸ) εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐνώπιον τριῶν μαρτύρων· ἂν δὲ (ὁ ἀνὴρ) δὲν δεχθῇ (αὐτό), νὰ ἐναπόκει-

(7) «*Κόμιστρα*», ἄγνωστον τί τὸ οὕτω καλούμενον. Ἴσως δωρεὰ μεταξὺ ζώντων. Καθ' Ἡσύχ. Κομιστὴς δηλοῖ ἐπιμελητής.

(8) Δούλη οἰκοδίαιτος.

(9) Διὰ διαζυγίου ἢ διὰ θανάτου.

(10) «*Χηρεύουσα*» δηλοῖ ἐν γένει τὴν στερηθεῖσαν τοῦ ἀνδρός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ται εἰς τὴν μητέρα ἢ νὰ θρέψῃ ἢ νὰ ἐκθέσῃ τὸ τέκνον. Ἰσχυρώτερος δὲ νὰ θεωρῆται ὁ ὅρκος τῶν συγγενῶν (τῆς γυναικὸς) καὶ τῶν μαρτύρων περὶ τοῦ ἂν ἔφεραν (τὸ παιδίον εἰς τοῦ πατρὸς τὴν οἰκίαν).

52-Δ, 3. Ἂν δ' οἰκέτις γεννήσῃ ἐστερημένη τοῦ ἀνδρός της, τὸ τέκνον νὰ κομίζηται εἰς τὸν κύριον τοῦ ποτὲ συζύγου της ἐνώπιον δύο μαρτύρων. Ἂν δ' οὗτος δὲν (τὸ) δεχθῇ, νὰ δίδηται τὸ τέκνον εἰς τὸν κύριον τῆς ἱκέτιδος (11).

Δ, 3-7. Ἂν δ' ἤθελε νυμφευθῇ ἐκ νέου τὸν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἐνιαυτοῦ, τὸ παιδίον νὰ δίδηται εἰς τὸν κύριον τοῦ οἰκέτου, καὶ ἰσχυρώτερος νὰ ᾖ ὁ ὅρκος τοῦ κομίσαντος αὐτό, καὶ τῶν μαρτύρων.

8-14. Γυνὴ διεζευγμένη, ἂν ἐκθέσῃ παιδίον πρὶν ἢ πέμψῃ αὐτὸ κατὰ τ' (ἀνωτέρω) ὡρισμένα, καὶ νικηθῇ (ἐν τῇ δίκῃ), ἂν μὲν ᾖ (γυνὴ) ἐλευθέρου, θέλει πληρώνει 50 στατῆρας, ἂν δὲ δούλου, 25.

14-17. Ἂν δὲ (ὁ ἀνὴρ) δὲν ἔχῃ οἶκον εἰς ὃν νὰ κομισθῇ (τὸ παιδίον), ἢ αὐτὸς δὲν φανῇ, ἐὰν (ἡ μήτηρ) ἐκθέσῃ τὸ παιδίον, νὰ μένῃ ἀτιμώρητος.

18-23. Ἂν δ' οἰκέτις ἄγαμος μείνῃ ἔγγυος καὶ γεννήσῃ, τὸ τέκνον νὰ παραδίδηται εἰς τὸν κύριον τοῦ πατρός (της) (12)· ἂν δ' ὁ πατήρ της δὲν ζῇ, εἰς τοὺς κυρίους τῶν ἀδελφῶν της (13).

(11) Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι ἀνὴρ καὶ γυνὴ δὲν ἀνῆκον πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν κύριον.

(12) Οὐχὶ τοῦ παιδίου, διότι οὗτος δύναται νὰ ᾖ ἄγνωστος.

(13) Οὐχὶ εἰς τὸν κύριόν της, ἵνα μὴ οὗτος ἔχῃ ὄφελος ἐκ τῆς ἀκόσμου διαγωγῆς αὐτῆς. Ὁ κύριος τοῦ πατρὸς ἢ τῶν ἀδελφῶν τῆς δούλης ἐδύνατο νὰ ᾖ ἄλλος τοῦ ἰδικοῦ της, διότι διὰ πωλήσεως, διὰ δωρεῶν κτλ. αἱ δοῦλαι ἤλλαζον κυρίους. Ἂν δὲ δὲν ἀνῆκον εἰς ἕνα κύριον πάντες οἱ ἀδελφοί, βεβαίως θὰ ἐδίδετο τὸ παιδίον τῷ τοῦ πρεσβυτέρου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δ'. (Κληρονομικὸν δίκαιον, καὶ σχέσεις περιουσίας),

Δ. 23-27. Ὁ πατὴρ ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν τέκνων καὶ ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν κτημάτων· ἡ δὲ μήτηρ ἐπὶ τῶν ἰδίων κτημάτων.

27-29. Ἐν ὅσῳ ζῶσι δὲν ὑφίσταται ἀνάγκη διανομῆς.

29-31. Ἂν δέ τις (ἐκ τῶν τέκνων) ὑποστῇ ζημίαν (1), ν' ἀπονέμηται εἰς τὸν ζημιωθέντα ἡ κατὰ τὸν νόμον (μερὶς αὐτοῦ) (2).

31-44. Ἐὰν δέ τις ἀποθάνῃ, αἱ μὲν ἐν τῇ πόλει οἰκίαι καὶ πάντα τὰ ἐν αὐταῖς, καὶ ὅσας δὲν κατοικοῦσιν οἰκέται εἰς τὴν χώραν (3), καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰ κερασφόρα (4), ὅσα δὲν ὦσι τοῦ οἰκέτου, νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τοὺς υἱούς. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ κτήματα νὰ διαιρῶνται καλῶς, καὶ (ἐξ αὐτῶν) νὰ λαμβάνωσιν οἱ μὲν υἱοί, ὅσοι καὶ ἂν ὦσιν, ἀνὰ δύο μερίδας ἕκαστος, αἱ δὲ θυγατέρες, ὅσαι καὶ ἂν ὦσιν, ἑκάστη ἀνὰ μίαν μερίδα.

45-46. Νὰ διανέμωνται δὲ καὶ τὰ κτήματα τῆς μητρός, ἂν ἀποθάνῃ, ὡς ὡρίσθη περὶ τῶν τοῦ πατρός.

46-48. Ἂν δὲ κτήματα ἄλλα δὲν ὑπάρχωσι, μόνον δὲ μία οἰκία, νὰ λαμβάνωσιν αἱ θυγατέρες ὅ,τι ὡρίσθη (5).

48-Ε, 1. Ἂν δὲ θέλῃ, ζῶν ἔτι ὁ πατήρ, νὰ δώσῃ

(1) «*Ἀταθείῃ*», ἐκ τοῦ ἄτη.

(2) Διὰ νὰ ἔχῃ πῶς νὰ πληρώσῃ τὴν ζημίαν.

(3) Οἱ Κλαρῶται ἢ ἀφομιῶται.

(4) «*Καρταίποδα*» (Κραταίποδα), τὰ μεγάλα ζῶα. Πίνδ. Ὀλ. ΙΓ, 114.

(5) Ἂν ὑπάρχῃ, πλὴν τῆς οἰκίας, περιουσία τῆς μητρός, τότε μέρος αὐτῆς· ἂν ὅμως ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς μόνον οἰκία καταλείπηται, τότε ἀσαφὲς ἂν (κατὰ τὰ ὡρισμένα) οὐδὲν θὰ λαμβάνωσιν, ἢ ἄν, πωλουμένης αὐτῆς, θὰ διανέμηται ἡ ἀξία της.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(προῖκα) εἰς τὴν νυμφευομένην (θυγατέρα του), νὰ τῇ δίδῃ κατὰ τὰ (ἀνωτέρω) ὡρισμένα, οὐχὶ περισσότερα· ἂν δ' εἴς τινα πρὶν (6) ἔδωκεν ἢ τῇ ἐγγυήθῃ (τι), ταῦτα μόνα (αὔτη) νὰ λαμβάνῃ, οὐχὶ δ' ἄλλην μερίδα κατὰ τὴν διανομήν.

E, 1-9. Γυνὴ κτήματα μὴ ἔχουσα, ἂν ὁ ἀδελφὸς (τῇ) εἴτε δώσει ἢ ἐγγυηθῇ (τι), ἢ ἂν αὐτὴ εἶχέ (τι) κληρονομήσει ὅτε ὁ Αἰθαλεὺς στάρτος (ἐπρυτάνευε) (8), Κόσμοι δ' ἦσαν Κύλλος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, νὰ μετέχῃ τῆς διανομῆς, διὰ δὲ ὅσα ἔλαβε πρίν, νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς δίκην (9).

9-13. Ἂν δ' ἀποθάνῃ ἀνὴρ ἢ γυνή, καὶ ὑπάρχωσι τέκνα ἢ ἔγγονοι ἢ δυσέγγονοι, αὐτὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα (κατὰ τὰς ἀνωτέρω διατάξεις).

13-17. Ἂν δ' οὐδεὶς τούτων ὑπάρχῃ, ἀλλ' ἀδελφοὶ τοῦ ἀποθανόντος, καὶ ἀδελφῶν τέκνα ἢ ἔγγονοι, αὐτὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα.

17-22. Ἂν δ' οὐδὲ τούτων τις ᾖ, ἀλλ' ἀδελφαὶ τοῦ ἀποθανόντος, καὶ τούτων τέκνα ἢ ἔγγονοι, αὐτὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα.

22-24. Ἂν δ' οὐδεὶς τούτων ὑπάρχῃ, νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα οἱ (ἄλλοι) δικαιοῦχοι οἷοι δήποτε (10).

25-28. Ἂν δὲ δικαιοῦχοι δὲν ὑπάρχωσι, νὰ λαμβάνωσι

(6) Πρίν, δηλαδὴ πρὸ τούτου τοῦ νόμου.

(7) «*Ἐπέσπευσε*».

(8) Στάρτοι, καθ' Ἡσύχ: *«αἱ τάξεις τοῦ πλήθους»*. Μία δ' αὐτῶν ἐν Κρήτῃ ἦν ὁ τῶν *Αἰθαλέων*. Ἴδ. Rang. Ant. Hell. II, N. 2477. Πιθανῶς δ' εἰς τὰς λέξεις *Αἰθαλεὺς στάρτος* παρελείφθη τὸ ἓν Σ ἐκ λάθους τοῦ λιθοξόου. Φαίνεται δὲ ὅτι, ὡς αἱ ἀττικαὶ φυλαί, οὕτω καὶ οἱ στάρτοι ἤρχοντο ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐλαμβάνοντο οἱ ἑκάστοτε Κόσμοι.

(9) Αἰνίττεται βεβαίως ἐποχὴν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νέου νόμου, καὶ θέλει τοῦτον μὴ ὀπισθενεργὸν διὰ τὰς ἀπόρους γυναῖκας.

(10) «*Ὀποῦκ' ἦ*» ἢ «*ὀπόκ' ἦ*». Ἴσως: Ὅσοι καὶ ἂν ὦσι;

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ κτήματα ἐκεῖνοι οἵτινες κληρωθῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν (11).

28-34. Ἂν δ' ἐκ τῶν δικαιούχων οἱ μὲν θέλωσι νὰ διανεμηθῶσι τὰ κτήματα οἱ δὲ οὐχί, νὰ ὁρίζῃ ὁ δικαστὴς νὰ δίδωνται ὅλα τὰ κτήματα εἰς τοὺς θέλοντας τὴν διανομήν, πρὶν ἢ διανεμηθῶσι (12).

35-39. Ἂν δέ, μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστοῦ, εἰσβάλλῃ (τις) διὰ βίας, ἢ διαρπάζῃ, θέλει πληρόνει 10 στατῆρας καὶ τὴν ἀξίαν (τῶν διαρπαγέντων) διπλῆν.

39-44. Ἂν δὲ δὲν θέλωσιν (οἱ δικαιοῦχοι) νὰ διανεμηθῶσι τινὰ τῶν ζώων (13) καὶ καρπῶν καὶ ἱματίων, καὶ δεμάτων (14), καὶ ἄλλων μικρῶν ἀντικειμένων (15), ὁ δικαστὴς ὀμώσας ν' ἀποφασίζῃ ὡς πρὸς τ' ἀμφισβητούμενα.

44-51. Ἂν δέ, διανεμόμενοι τὰ κτήματα, δὲν συμφωνῶσιν ὡς πρὸς τὴν διανομήν, νὰ πωλῶνται τὰ κτήματα, καὶ δίδοντες αὐτὰ εἰς τὸν πλειοδότην, νὰ λαμβάνωσιν ἕκαστος τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος τῆς ἀξίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

52-54. Ἐπὶ δὲ τῆς διανομῆς τῶν κτημάτων νὰ παρευρίσκωνται μάρτυρες ἐνήλικες, ἐλεύθεροι, τρεῖς ἢ περισσότεροι.

55-ΣΤ, 2. Ἂν δέ (τις) δίδῃ εἰς τὴν θυγατέρα του (προῖκα), νὰ ἰσχύωσιν οἱ αὐτοὶ ὁρισμοί.

ΣΤ, 2-7. Ἂν ὁ πατὴρ ζῇ, κτήματα τοῦ πατρὸς νὰ μὴ ἀγοράζωνται οὐδὲ παραλαμβάνωνται εἰς παρακαταθήκην

(11) «*Ἴωντι ὁ κλᾶρος τᾶς οἰκίας*». Πρέπει νὰ εἰκασθῇ ὅτι ὅταν ἔμενεν οἰκία ἀδέσποτος ἐξ ἀδιαθέτου, οἱ πολῖται ἐκληροῦντο εἰς κατοχὴν αὐτῆς.

(12) Ἐκλέγων μεταξὺ τῶν ἀξιώσεις ἐχόντων τοὺς ἧττον ἀπαιτητικούς.

(13) «*θηνῶν*». Ἴδ. Ἡρόδ. Β, 68. — Α, 216.

(14) «*Ἀμφιδήμαν*». Ἴσως στρωμάτων.

(15) «*Ἐπιπολαίων χρημάτων*». Ἴσως ἐπίπλων; Ἀλλ' ἐν Ἡσυχίῳ: «*Ἐπιπολαΐδες, περόναι, αἷς αἱ γυναῖκες περονῶνται*» ὥστε ἴσως ἀντικειμένων καλλωπισμοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

(ὑπὸ τρίτου) παρὰ τοῦ υἱοῦ. Ὅ,τι ὅμως οὗτος ὁ ἴδιος κερδήσῃ ἢ ἀποκτήσῃ, τοῦτο δύναται νὰ τὸ πωλήσῃ, ἂν θέλῃ.

7-12. Οὐδ' ὁ πατὴρ τὰ τῶν τέκνων, ὅσα αὐτὰ ἤθελον κερδήσει ἢ ἀποκτήσει, οὐδ' ὁ ἀνὴρ τὰ τῆς γυναικὸς νὰ πωλῇ ἢ ὑποθηκεύῃ, οὐδ' ὁ υἱὸς τὰ τῆς μητρὸς (αὐτοῦ).

12-25. Ἂν δέ τις ἀγοράσῃ, ἢ λάβῃ εἰς ὑποθήκην ἢ ὡς ἐγγύησιν, καὶ δεχθῇ ἄλλως γεγραμμένα καὶ μὴ σύμφωνα πρὸς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα, τὰ μὲν κτήματα νὰ εἶναι τῆς μητρὸς ἢ τῆς γυναικός (16), ὁ δὲ πωλήσας, ἢ παρακαταθείς, ἢ δοὺς τὴν ἐγγύησιν, νὰ πληρώνῃ εἰς τὸν ἀγοράσαντα ἢ δεχθέντα τὴν παρακαταθήκην ἢ τὴν ἐγγύησιν τὸ διπλοῦν, καὶ τὸ ἁπλοῦν διὰ πᾶσαν ἄλλην βλάβην (ἣν ἤθελε τῷ ἐπιφέρει) (17). Διὰ δὲ τὰ πρὶν γενόμενα νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς δίκην (18).

25-31. Ἂν δ' ὁ ἀντίδικος ἀμφισβητῇ περὶ τῆς ἀμφισβητουμένης ἀξίας ὅτι δὲν εἶναι τῆς μητρὸς ἢ τῆς γυναικός, νὰ διεξάγηται ἡ δίκη ὅπου ἀνήκει, παρὰ τῷ δικαστῇ, ὡς ἐστὶν ὡρισμένον δι' ἑκάστην τῶν περιστάσεων.

31-36. Ἂν δ' ἀποθάνῃ μήτηρ τέκνα καταλιποῦσα, ὁ πατὴρ νὰ ἔχῃ τὴν διάθεσιν τῶν μητρῴων, ἀλλ' οὐδὲν νὰ πωλῇ ἢ νὰ ὑποθηκεύῃ ἂν δὲν συγκατανεύωσι τὰ τέκνα ὅταν εἶναι ἐνήλικα.

37-44. Ἂν δέ τις ἄλλως ἀγοράσῃ ἢ δεχθῇ ὑποθήκην, τὰ μὲν κτήματα ν' ἀποδίδωνται εἰς τὰ τέκνα, εἰς τὸν ἀγοράσαντα δὲ ἢ δεχθέντα ὑποθήκην ὁ πωλήσας ἢ ὑποθηκεύσας νὰ πληρώνῃ τὸ διπλάσιον τῆς (ἣν ἔλαβε τιμῆς), καὶ πάσης ἄλλης ζημίας τὸ ἁπλοῦν.

(16) Ἐννοεῖται «καὶ τῶν τέκνων», παραλειφθέν.

(17) Διότι διὰ τῆς παρανόμου πωλήσεως κτλ. τοῦτον μάλιστα ἔβλαψε.

(18) Δηλαδὴ ὅτι ὁ νόμος δὲν ἔχει ὀπισθενεργὸν δύναμιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

44-46. Ἂν δὲ (ὁ πατὴρ) ἄλλην νυμφευθῇ, τὰ τέκνα νὰ λαμβάνωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὰ κτήματα τῆς μητρός.

ΣΤ, 46-55. Ἂν δὲ προσφύγῃ τις (19) μακρόθεν ἐξ ἄλλης πόλεως ἀναγκαστικῶς κρατούμενος, καὶ ζητήσῃ (παρά τινος) νὰ λύσῃ τὸ χρέος του, ν' ἀνήκῃ εἰς τὸν λύσαντα αὐτό, μέχρις οὗ ἀποδώσῃ τὸ ὀφειλόμενον (20). Ἂν δὲ δὲν συμφωνῶσιν ὡς πρὸς τὴν ποσότητα, ἢ δὲν θελήσῃ νὰ λύσῃ (τὸ χρέος), ὁ δικαστὴς ὀμώσας νὰ κρίνῃ τὴν ἀμφισβήτησιν.

55-Ζ, 4. Ἂν ἀπελεύθερος (21) νυμφευθῇ ἐλευθέραν, τὰ τέκνα νὰ εἶναι ἐλεύθερα· ἂν δ' ἐλευθέρα δοῦλον, δοῦλα νὰ εἶναι τὰ τέκνα.

Ζ, 4-10. Ἂν δ' ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς γεννηθῶσιν ἐλεύθερα καὶ δοῦλα τέκνα, ὅταν ἀποθάνῃ ἡ μήτηρ, ἂν ὑπάρχωσι κτήματα (αὐτῆς), νὰ τὰ λαμβάνωσιν οἱ ἐλεύθεροι. Ἂν δ' ἐλεύθεροι δὲν ὑπάρχωσι, νὰ λαμβάνωσιν αὐτὰ οἱ δικαιούμενοι (συγγενεῖς).

10-15. Ἂν δέ τις ἀγοράσας δοῦλον ἐκ τῆς ἀγορᾶς, δὲν τὸν μεταπωλήσῃ (22) ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν, διὰ πᾶν προηγούμενον ἢ μετὰ ταῦτα γενησόμενον ἀδίκημα (τοῦ δούλου) ἔσται ὑπεύθυνος πρὸ τῶν δικαστηρίων ὁ ἀγοραστής (23).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(19) Ἐνταῦθα τὸ κείμενον ἐλλειπές. Πιθανῶς πρόκειται περὶ ξένου, φυγάδος διὰ χρέη.

(20). Ὡς ἐν Ἀθήναις Δημοσθ. ΝΓ,11. «Τοῦ λυσαμένου ἐκ τῶν πολεμίων εἶναι τὸν λυθέντα ἐὰν μὴ ἀποδιδῷ τὰ λύτρα».

(21) ΕΚΕΙΘΕΡΟΤΟΝ, εἶπον τινες Ε[L]Ε[Υ]ΘΕΡΟΤΟΝ. ἄλλοι «*ἐκεῖθ'* (ἐκ τῆς ξένης) *ἐρωτῶν* (εἰς γάμον ζητῶν) (;)

(22) «*Περαιώσῃ*», περάσῃ εἰς ἄλλον. Ἴδ. Ὁμήρ. Ἰλ. Φ, 102.

(23) Τοῦτο τὸ ἐδάφιον καὶ τὸ ΣΤ, 46-55 εἰσὶ ξένα εἰς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ε΄. (Περὶ πατρούχων).

Ζ, 15-21. Ἡ πατροῦχος (1) νὰ νυμφεύηται τὸν πρεσβύτερον τῶν ζώντων ἀδελφῶν τοῦ πατρός της. Ἂν δ' ὑπάρχωσι πολλαὶ πατροῦχοι καὶ πολλοὶ ἀδελφοὶ τοῦ πατρός, (αἱ ἄλλαι) νὰ νυμφεύωνται τοὺς μετὰ τὸν πρεσβύτερον.

21-24. Ἂν δὲ δὲν ὑπάρχωσιν ἀδελφοὶ τοῦ πατρός, ἀλλ' υἱοὶ τῶν ἀδελφῶν (αὐτοῦ), νὰ νυμφεύηται τὸν υἱὸν τοῦ πρεσβυτέρου.

24-27. Ἂν δ' ὑπάρχωσι πλείονες πατροῦχοι καὶ πλείονες υἱοὶ ἐξ ἀδελφῶν (τοῦ πατρός), (αἱ ἄλλαι) νὰ νυμφεύωνται ἄλλους, τοὺς μετὰ τὸν πρεσβύτερον.

27-29. Μίαν δὲ μόνον πατροῦχον νὰ λαμβάνῃ ὁ δικαιούμενος, οὐχὶ δὲ περισσοτέρας (2).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

29-35. Ἂν δ' ὁ δικαιούμενος ἢ ἡ πατροῦχος ἦ ἄωρος διὰ γάμον, τὴν μὲν οἰκίαν, ἐὰν ὑπάρχῃ, νὰ ἔχῃ ἡ πατροῦχος, τῆς δὲ πάντων ἐπικαρπίας τὸ ἥμισυ νὰ λαμβάνῃ ὁ δικαιούμενος εἰς τὸν γάμον.

36-40. Ἂν δ' ἀνήλικος (3) ὢν ὁ δικαιούμενος εἰς τὸν γάμον, δὲν θελήσῃ, γενόμενος ἔφηβος, νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην, ἔφηβον γενομένην, ἡ πατροῦχος νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ κτήματα καὶ τὴν ἐπικαρπίαν μέχρις οὗ (τὴν) νυμφευθῇ.

40-52. Ἂν δ' ἐνῆλιξ ὢν ὁ δικαιούμενος εἰς τὸν γάμον, δὲν θέλῃ νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην, καί τοι οὖσαν ἡβῶσαν

(1) *Ἐπίκληρος*, κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον.

(2) Προλαμβάνει, μὴ ἡ πλεονεξία παρεξηγήσῃ τὸν νόμον ὡς δικαιοῦντα εἰς πολυγαμίαν.

(3) «Ἀπόδρομος» ἐν τῷ κειμένῳ. Ἴδ. 6΄, σημ. 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ θέλουσαν, νὰ τὸν ἐγκαλῶσιν οἱ συγγενεῖς τῆς πατρούχου, καὶ ὁ δικαστὴς νὰ ἐκδίδῃ ἀπόφασιν νὰ τὴν νυμφευθῇ ἐντὸς δύο μηνῶν. Ἂν δὲ δὲν τὴν νυμφευθῇ κατὰ τὴν ἀπόφασιν, νὰ λαμβάνῃ αὐτὴ πάντα τὰ κτήματα, καί, ἂν ὑπάρχῃ ἕτερος δικαιούμενος, τοῦτον νὰ νυμφεύηται, ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ, ὅν τινα θέλει ἐκ τῆς φυλῆς τῶν ἀπαιτούντων αὐτήν.

52-Η, 8. Ἂν δ' ἐνῆλιξ οὖσα αὐτὴ δὲν θέλῃ νὰ νυμφευθῇ τὸν δικαιούμενον, ἢ ὁ δικαιούμενος ἐστὶν ἔτι ἀνήλικος ὅτε ἡ πατροῦχος ἦν ἐν ὥρᾳ γάμου, τὴν μὲν ἐν τῇ πόλει οἰκίαν, ἂν ὑπάρχῃ, νὰ ἔχῃ ἡ πατροῦχος, καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τῶν δὲ λοιπῶν νὰ λαμβάνῃ τὰ ἡμίση, καὶ νὰ νυμφεύηται ὅν τινα ἄλλον θέλῃ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν ἀπαιτητῶν. Εἰς τὸν (δικαιούμενον) ὅμως νὰ δίδηται ἡ ἀνήκουσα μερὶς τῶν κτημάτων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

8-12. Ἂν δὲν ὑπάρχωσι δικαιούμενοι συγγενεῖς τῆς πατρούχου κατὰ τὰς διατάξεις, νὰ ἔχῃ αὐτὴ τὰ κτήματα πάντα, καὶ νὰ νυμφεύηται ἐκ τῆς φυλῆς ὃν ἂν θέλῃ.

13-20. Ἂν δ' ἐκ τῆς φυλῆς οὐδεὶς θέλῃ νὰ (τὴν) νυμφευθῇ, οἱ συγγενεῖς τῆς πατρούχου νὰ λέγωσιν εἰς τὴν φυλήν· «Δὲν θέλει οὐδεὶς νὰ (τὴν) νυμφευθῇ;» Καὶ ἂν μέν τις ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν (συγκατατεθῇ νὰ τὴν) νυμφευθῇ, νὰ γίνηται ὡς ἀνήγγειλεν, εἰδεμή, (νὰ νυμφεύηται) ἄλλον ἐλεύθερον, ὃν ἂν δύναται.

20-27. Ἂν δὲ γίνῃ πατροῦχος ἀφ' οὗ ὁ πατὴρ ἢ ὁ ἀδελφός (της τὴν) ἔδωκεν εἰς γάμον, κἂν ὁ σύζυγός της θέλῃ νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὸν γάμον, ἐκείνη δὲ δὲν θέλῃ, ἐὰν μὲν ὑπάρχωσι τέκνα, νὰ λαμβάνῃ τὴν μερίδα της ἐκ τῶν κτημάτων, καὶ νὰ νυμφεύηται ἄλλον ἐκ τῆς φυλῆς (4).

(4) Βεβαίως τὸν «ἐπιβάλλοντα», τὸν δικαιούμενον θεῖον, ἐξάδελφον κτλ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

27-30. Ἂν δὲ τέκνα δὲν ὑπάρχωσι, νὰ λαμβάνῃ πάντα τὰ κτήματα καὶ νυμφεύηται μετὰ τοῦ δικαιουμένου, ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτος, εἰδεμή, ὡς (ἀνωτέρω) ὡρίσθη (5).

30-33. Ἀνὴρ ἂν ἀποθάνῃ, καταλιπὼν τέκνα εἰς πατροῦχον, ἂν θέλῃ (αὐτή), νὰ νυμφεύηται ἐκ τῆς φυλῆς ὃν δύναται, ἀλλὰ νὰ μὴ βιάζηται (εἰς τοῦτο).

33-36. Ἂν δὲ τέκνα δὲν καταλίπῃ ὁ ἀποθανών, νὰ νυμφεύηται (αὕτη) τὸν δικαιούμενον κατὰ τὰ ὡρισμένα.

36-40. Ἂν δ' ὁ δικαιούμενος νὰ νυμφευθῇ τὴν πατροῦχον ἀποδημῇ, ἡ δὲ πατροῦχος ᾖ ὥριμος, νὰ νυμφεύηται (αὕτη) τὸν (μετ' ἐκεῖνον) δικαιούμενον, κατὰ τὰ ὡρισμένα.

40-42. Πατροῦχος δὲ νὰ εἶναι ἐκείνη ἥτις δὲν ἔχει πατέρα, ἢ ἀδελφὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρός.

42-46. Τὴν δὲ διοίκησιν τῶν κτημάτων νὰ ἔχωσιν οἱ πατρικοὶ συγγενεῖς, καὶ ἐκ τῆς ἐπικαρπίας νὰ λαμβάνωσι τὸ ἥμισυ ἐν ὅσῳ (ἡ κόρη) ἐστὶν ἀνήλικος.

47-53. Ἂν δὲ τῆς ἀνηλίκου δὲν ὑπάρχῃ δικαιούμενος συγγενής, ἡ πατροῦχος νὰ ᾖ κυρία τῶν κτημάτων καὶ τῆς ἐπικαρπίας, (ἀλλ') ἐν ὅσῳ ἐστὶν ἀνήλικος, νὰ ζῇ παρὰ τῇ μητρὶ (αὐτῆς)· ἂν δὲ μητέρα δὲν ἔχῃ, νὰ ζῇ παρὰ τοῖς μητρικοῖς συγγενέσιν.

53-55. Ἂν δέ τις νυμφευθῇ τὴν πατροῦχον κατὰ παράβασιν τῶν ὡρισμένων, νὰ ἐγκαλῆται πρὸ τοῦ *κόσμου* (6).

Θ, 1-7. Ἂν ἀποθανών τις καταλίπῃ πατροῦχον, οἱ δικαιούμενοι συγγενεῖς ἢ αὐτοὶ νὰ διαχειρίζωνται τὰ κτήματα, ἢ νὰ τὰ ἐνεχυριάζωσιν εἰς τοὺς μητρῴους συγγε-

(5) Δηλ. ὃν θέλει ἐκ τῆς φυλῆς.

(6) Ἡ ἐπιγραφὴ ἐφθαρμένη ἐνταῦθα, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις, κατὰ Lewy φαίνεται ἀσφαλής. Αὕτη, ὡς ἀνωτάτη παράβασις τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, κρίνεται ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου τῶν δικαστῶν, αὐτοῦ τοῦ Κόσμου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νεῖς. Ἂν δ' εἰς ἄλλους τὰ πωλήσωσιν ἢ τὰ ἐνεχυριάσωσι, νὰ μὴ εἶναι νόμιμος ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ ἐνεχυρίασις.

7-17. Ἂν δ' ἄλλως ἀγοράσῃ τις κτήματα ἐκ τῶν τῆς πατρούχου, ἢ δεχθῇ αὐτὰ ὡς ἐνέχυρα, τὰ μὲν κτήματα νὰ μένωσι τῇ πατρούχῳ, ὁ δὲ πωλήσας ἢ ἐνεχυριάσας, ἂν καταψηφίσῃ αὐτοῦ ὁ δικαστής, να πληρώνῃ τὰ διπλάσια εἰς τὸν ἀγοράσαντα ἢ λαβόντα τὴν παρακαταθήκην, καὶ ἁπλῆν πᾶσαν ἄλλην βλάβην ἣν ἤθελε (τῷ) ἐπιφέρει, κατὰ τὰς διατάξεις τούτου τοῦ νόμου. Διὰ δὲ τὰ πρὸ αὐτοῦ δὲν ὑπάγεται εἰς δίκην.

18-21. Ἂν δ' ὁ ἀντίδικος ἀμφισβητῇ ὅτι ἡ διάδικος περιουσία δὲν εἶναι τῆς πατρούχου, νὰ κρίνῃ περὶ τούτου ὁ δικαστής.

21-24. Ἂν δὲ νικήσῃ (ἐκδοθείσης ἀποφάσεως), ὅτι (ἡ περιουσία) δὲν εἶναι τῆς πατρούχου, νὰ συζητῆται τίς ὁ εἰς αὐτὴν δικαιούμενος κατὰ τὰ περὶ ἑκάστων ὡρισμένα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ϛʹ. (Διαδικασία ἐπὶ θανόντος ἢ μὴ ἐγχωρίου).

Θ, 24-31. Ἂν τις ἐγγυησάμενος, ἢ δίκην ἀπολέσας, ὀφείλων ἐπ' ἐνεχύρῳ (1), ἢ ἀναβάλλων τὴν πληρωμὴν (2), ἢ εἰς συμφωνίας ἐλθὼν (3), ἀποθάνῃ, ἢ ἄλλος (ἀποθάνῃ) ὅστις εἰς αὐτὸν (ὀφείλει κτλ.), νὰ ἐνάγηται (ὁ ὀφείλων

(1) ϛʹ 26. οἰωτάνς, βεβαίως ἐγκοιωτάνς, κατωτ. 35. Τινὲς (Lewy) ἐνθυμίζοντες τὸ «οἰωτός χιτών», δηλοῦν καθ' Ἡσύχιον δερμάτινον ἔνδυμα, ὑπέλαβον τὸ ἀπίθανον, ὅτι σημαίνει ἴσως ὁμολογίαν ἐπὶ μεμβράνης γεγραμμένην. Ἀλλ' ἐγκοιωτάνς, ἐστὶν αὐτὸ τοῦτο τὸ «ἐνεχυριάζων», διότι, καθ' Ἡσύχιον, «*Κοῖον*» τὸ ἐνέχυρον.

(2) Διαβαλλόμενος.

(3) Διειπάμενος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κτλ.) πρὸ (παρελεύσεως) ἐνιαυτοῦ (ἀπὸ τοῦ θανάτου), ὁ δὲ δικαστὴς νὰ δικάζῃ κατὰ τὰς καταθέσεις.

31-34. Ἂν διϊσχυρίζηται ὅτι εἶχε νικήσει, ζῇ δ᾽ ἔτι καὶ πολιτεύηται ὁ δικαστὴς καὶ ὁ μνήμων (4), οὗτοι ἔστωσαν οἱ κατάλληλοι μάρτυρες.

34-40. Περὶ ἐνεχύρων καὶ ὀφειλῶν καὶ ἀναβολῆς καὶ συμφωνίας (5) ἂς καταθέτωσιν οἱ δικαιούμενοι μάρτυρες· ἂν δ᾽ ἀρνῶνται (ταῦτα), ὁ δικαστὴς ὀμώσας ἂς δικάζῃ τὰ περὶ αὐτῶν, καὶ οἱ μάρτυρες ἂς κερδίζωσι τὴν ἁπλῆν ἀξίαν (6).

40-43. Ἂν υἱὸς ἐγγυηθῇ, ζῶντος τοῦ πατρός του, νὰ ὑπάγηται αὐτὸς εἰς κατάσχεσιν καὶ τὰ κτήματα ὅσα (ὁ ἴδιος) ἀπέκτησε.

43-51. Ἂν τις συναλλαγῇ μετά (τινος) ἐκτὸς τῆς χώρας (7) οἰκοῦντος, ἢ εἰς ἐκτὸς τῆς χώρας οἰκοῦντα καὶ θέντα κατάσχεσιν (;) (8) δὲν πληρώσῃ, ἂν διὰ μὲν ἑκατὸν στατήρων καὶ πλείονος (ὀφειλὴν) τρεῖς ἐνήλικες μάρτυρες, διὰ δ᾽ ὀλιγωτέρων μέχρι δέκα στατήρων δύο, δι᾽ ἔτι ὀλιγωτέρων εἷς, ὁμολογῶσιν, ὁ δικαστὴς νὰ δικάζῃ ἀποβλέπων εἰς τὰς μαρτυρίας των.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

51-54. Ἂν δὲ μάρτυρες δὲν ἀποφανθῶσι, καὶ ἐλ-

(4) Ἀνώτερος λειτουργός, ἴσως γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου. Ἴδ. Ἀριστοτ. Πολιτ. Ζ, 8. Δικαστὴς ἐφ᾽ οὗ εχε διεξαχθῇ ἡ δίκη, καλεῖται ὡς μάρτυς.

(5) Διῤῥήσεως. Ἐπειδὴ ὁ εἷς τῶν διαδίκων ἀπέθανε, μόνον οἱ μάρτυρες δύνανται ν᾽ ἀποφανθῶσιν ἂν ὑπῆρχον ἢ οὐ τοιαῦται σχέσεις.

(6) Ὁ διάδικος ἐστὶν ἀποθανών· διὰ τοῦτο χρειάζονται μάρτυρες. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἦσαν οἱ «ἐπιβάλλοντες», οἱ δικαιούμενοι κληρονόμοι, ἂν ἡ μαρτυρία των κριθῇ ἔγκυρος, κερδίζουσι τὴν ἀμφισβητουμένην ἀξίαν, ἀλλ᾽ ἁπλῆν, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀντιδίκους δὲν ἐπιβάλλεται ποινή, διότι δὲν ὑπάρχει δόλος οὐδὲ βλάβη.

(7) «*Πέραν*». Ὅτι αὕτη ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν μαρτύρων. Ἡ διαδικασία ἀνάλογος τῇ πρὸς ἀποθανόντα.

(8) «Ἐπιθέντι».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

θῃ (9) ὁ συναλλαγείς, νὰ ἐκλέγῃ ὁ ἐνάγων τινὰ ἄλλον, (ὅστις) ἢ ν' ἀρνηθῇ ἢ νὰ συνομολογήσῃ, καὶ ὁ δικαστὴς ὀμώσας νὰ δικάζῃ τὰ περὶ αὐτῶν.

ζ'. (Περὶ δωρεῶν μεταξὺ ζώντων)

(Ἐφθαρμένοι 10 στίχοι, καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ οἱ ἕτεροι 5).

I, 10-14. (Ἂν ὁ ἀνὴρ θέλῃ νὰ δώσῃ κτήματα εἰς τὴν μητέρα του, νὰ τῇ δίδῃ) ἀξίας... στατήρων, (οὐχὶ περισσοτέρων. Ἂν δὲ περισσότερα δώσῃ, οἱ δικαιούμενοι συγγενεῖς, ἂν θέλωσι, νὰ δίδωσι τὸ ἀργύριον καὶ λαμβάνωσι τὰ κτήματα).

14-20. Εἰς μητέρα δ' ὁ υἱὸς νὰ δίδῃ, ἂν θέλῃ, κτήματα ἑκατὸν στατήρων (ἀξίας) ἢ ὀλιγωτέρων, οὐχὶ δὲ περισσοτέρων. Ἂν δὲ δώσῃ περισσότερα, οἱ δικαιούμενοι συγγενεῖς, ἂν θέλωσι, δόντες τὸ ἀργύριον, νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα.

20-25. Ἂν δέ τις δώσῃ (δωρεὰν) ἐν ᾧ ὀφείλει ἀργύριον, ἢ κατεδικάσθη εἰς χρηματικὴν ζημίαν, ἢ ἐκκρεμοῦς οὔσης δίκης (κατ' αὐτοῦ), ἢ ἂν τὰ (αὐτῷ) ὑπολειπόμενα δὲν ἀντιστοιχῶσι πρὸς τὴν ζημίαν, ἡ δωρεὰ νὰ εἶναι ἄκυρος.

25-32. Νὰ μὴ ἀγοράζηται ἄνθρωπος εἰς ἐνέχυρον δεδομένος πρὶν ἢ τακτοποιήσῃ (τὰ κατ' αὐτὸν) ὁ ἐνεχυριάσας (1). Ἐπίσης δὲ οὐδ' ἐπίδικον (2) νὰ δέχηταί (τις) ἢ νὰ

(9) Τὸ χωρίον ἐντελῶς ἐφθαρμένον: «εκε.θει» = *ἒ κ' ἔ[λ]θῃ* ἐστὶ συμπλήρωσις ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ διαδίκου ἐκτὸς τῆς χώρας οἰκοῦντος. Ἴσως δύναται τὸ ὅλον χωρίον νὰ συμπληρωθῇ οὕτως· «*ἒ κ' ἔ(λ)θῃ ὁ συναλλάκτα(ν)ς...ότερον ἐλέ(σθω) ὁ μεμφό(μ)ενος ἢ ἀπομόσαι ἢ συν...*».

(1) Ἤτοι ἄρῃ τὸ ἐνέχυρον. — Τοῦτο τὸ χωρίον ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὰ ἀνωτέρω περὶ δούλων.

(2) Δοῦλον περὶ οὗ δύο κύριοι δικάζονται.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

διδῃ εἰς ἐγγύησιν ἢ εἰς ἐνέχυρον. Ἂν δέ τις τι τούτων πράξῃ, οὐδεμίαν ἡ πρᾶξις νὰ ἔχῃ ἀξίαν, ἂν δύο μάρτυρες ὁμολογῶσι.

η΄. (Περὶ υἱοθεσίας).

Ι, 33-34. Υἱοθέτησις (1) δύναται νὰ γίνηται ὅταν τις θέλῃ.

34-36. Νὰ γίνηται δὲ ἡ υἱοθεσία εἰς τὴν ἀγοράν. ἐνώπιον συναθροίσεως τῶν πολιτῶν, ἀπὸ τοῦ λίθου ἀφ' οὗ γίνονται αἱ ἀγορεύσεις.

37-39. Ὁ υἱοθετῶν νὰ δίδῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἑταιρίαν (2) ἓν ἀρνίον πρὸς θυσίαν καὶ ἓν ἀγγεῖον οἴνου.

39-45. Καὶ ἂν μὲν λάβῃ πάντα τὰ κτήματα (τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν θετόν), καὶ δὲν ἔχῃ γνήσια τέκνα, νὰ ἐκτελῇ πάντα τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα (καθήκοντα) τοῦ θέτου, καὶ νὰ ἀναδέχηται (τὸν θετὸν) ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις τοῖς ἰσχύουσι διὰ τὰ γνήσια.

45-47. Ἂν δὲ δὲν θέλῃ νὰ ἐκτελῇ τὰ ὡρισμένα, τὰ κτήματα (τοῦ θετοῦ) νὰ λαμβάνωσιν οἱ δικαιούμενοι (συγγενεῖς αὐτοῦ).

48-52. Ἂν δ' ὁ θέτης ἔχῃ γνήσια τέκνα, ἄῤῥην ὢν ὁ θετός, νὰ λαμβάνῃ τὴν αὐτὴν μερίδα ἣν αἱ θήλειαι λαμβάνουσιν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν (αὐτῶν).

52-ΙΑ, 6. Ἂν δ' ἄῤῥενες δὲν ὑπάρχωσιν ἀλλὰ θήλειαι, νὰ ἔχῃ ὁ θετὸς ἴσην μετ' αὐτῶν μερίδα, καὶ νὰ μὴ ᾖ ἠναγκασμένος νὰ ἐκπληρῇ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ θέτου, οὐδὲ νὰ

(1) «*Ἄνπανσις*» = Ἄνφανσις, ἀναφάνησις, διακήρυξις τῆς ἀναδοχῆς. Ὅθεν «*ἀμφανάμενος*» ὁ θέτης, «*ἀμφαντός*» ὁ θετός.
(2) Ἴδ. ἀνωτ. Κεφ. Β.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παραλαμβάνῃ τὰ κτήματα ὅσα οὗτος ἤθελε καταλείπει. Περισσότερα ὅμως ὁ θετὸς νὰ μὴ λαμβάνῃ.

ΙΑ, 6-10. Ἂν δ' ἀποθάνῃ ὁ θετός, μὴ καταλιπὼν γνήσια τέκνα, τὰ κτήματα νὰ δίδωνται εἰς τοὺς δικαιουμένους συγγενεῖς τοῦ θέτου.

10-17. Ἂν δὲ θέλῃ ὁ θέτης, δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν υἱοθεσίαν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀπὸ τοῦ λίθου ἐφ' οὗ γίνονται αἱ ἀγορεύσεις, πρὸ συνηγμένων τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ καταθέσῃ δέκα στατῆρας εἰς τὸ δικαστήριον, ὁ δὲ μνήμων (3) νὰ δίδῃ τὴν ποσότητα ταύτην ὡς ξένιον (4) εἰς τὸν ἀποκηρυχθέντα.

18-19. Γυνὴ δὲ δὲν υἱοθετεῖ, οὐδ' ἄνηβος.

19-23. Νὰ ἰσχύωσι δὲ ταῦτα ὡς ἐνταῦθα ὁρίζονται· διὰ δὲ τὴν πρὸ (τοῦ νόμου τούτου) οἱανδήποτε θέσιν ἢ πρὸς θετὸν ἢ παρ' αὐτοῦ, νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀγωγή.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

θ'. (Συμπληρωτικοὶ ὁρισμοί).

ΙΑ, 24-25. Τὸν πρὸ τῆς δίκης ἀπάγοντα ἄνθρωπον νὰ δέχηται πάντοτε (ὁ δικαστὴς ὡς ὑπόδικον) (1).

26-31. Ὁ δικαστής, δι' ὅσα μὲν εἰσὶν ὡρισμένα νὰ δικάζωνται κατὰ μαρτυρίας, ἢ κατὰ μάρτυρα ὀμνύοντα, νὰ δικάζῃ κατὰ τὰ ὡρισμένα· ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲ νὰ ὀμνύῃ ὁ ἴδιος καὶ νὰ κρίνῃ συνεπῶς πρὸς τὴν συζήτησιν.

(3) Ἴδ. Ἀνωτ. σ. 135 (4).

(4) Δῶρον φιλοξενίας.

(1) « *Ἄνθρωπον ὅς κ' ἄγῃ πρὸ δίκας αἰεὶ (ἢ αἶ ἧ) ἐπιδέχεσται* ». Ἐπιδεκέσθαι, ἐπιδέχεσθαι. Lewy: « ν' ἀνθίσταται πᾶς τις εἰς αὐτόν », ἐπὶ λόγῳ ὅτι παρ' Ὁμήρῳ λέγεται « δέχομαι » τὸν ἐχθρόν, τὴν μάχην. Baunaek: Νὰ δέχηται (πρὸς σωτηρίαν) πᾶς τις πάντα ἄνθρωπον, ὃν ἄλλος ἀπαγάγῃ πρὸ δίκης. Ἀλλὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην δὲν ἐπιτρέπει ἡ σύνταξις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

31-37. Ἂν τις ἀποθάνῃ ὀφείλων ἀργύριον ἢ καταδικασθεὶς (εἰς ἀποζημίωσιν), ἂν μὲν θέλωσιν οἱ δικαιούμενοι νὰ λάβωσι τὰ κτήματα, ἀποτίοντες τὴν ζημίαν καὶ τὸ ἀργύριον εἰς ὃν ὀφείλεται, νὰ κρατῶσι τὰ κτήματα.

37-42. Ἂν δὲ δὲν θέλωσι, τὰ μὲν κτήματα νὰ δίδωνται εἰς τοὺς τὴν δίκην κερδήσαντας ἢ εἰς ἐκείνους εἰς οὓς (ὁ ἡττηθεὶς) ὀφείλει τὸ ἀργύριον, ἄλλη δὲ ζημία νὰ μὴ γίνηται εἰς τοὺς δικαιούχους

42-45. Νὰ λαμβάνωνται δὲ (ὑπὸ τῶν οἷς ἡ ὀφειλή), διὰ μὲν τοῦ πατρὸς (τὴν ὀφειλὴν) τὰ πατρῷα (κτήματα), διὰ δὲ τῆς μητρὸς τὰ μητρῷα (κτήματα).

46-50. Ἂν γυνὴ διαζευγνύηται τοῦ ἀνδρός της, ἐὰν ὁ δικαστὴς τῇ ἐπιβάλῃ ὅρκον, ὀφείλει νὰ ὀμώσῃ ἐντὸς εἴκοσ ἡμερῶν παρουσίᾳ τοῦ δικαστοῦ.

50-54. Δι' ὅ,τι δὲ (τὴν) ἐγκαλεῖ ὁ ἐνάγων ἀνήρ, νὰ τὸ λέγῃ (οὗτος) πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν, ἔμπροσθεν μαρτύρων, εἰς τὴν γυναῖκα, εἰς τὸν δικαστὴν καὶ εἰς τὸν μνήμονα.

ΙΒ(2), 15-19. Ἂν υἱὸς ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του ἢ ἀνὴρ εἰς τὴν γυναῖκά του κτήματα κατὰ τὰς διατάξεις τὰς πρὸ τούτων τῶν ὁρισμῶν, νὰ μὴ ὑπάγηται εἰς δίκην. Εἰς τὸ ἐξῆς δὲ νὰ δίδῃ μόνον ὅπως ἐνταῦθα ὁρίζεται.

20-31. Ὡς πρὸς τὰς πατρούχους, ἂν δὲν ὑπάρχωσιν ὀρφανοδικασταὶ (3) ἐν ὅσῳ εἰσὶν ἀνήλικοι, νὰ ἐπικρατῶσι τὰ ὡρισμένα. Ὅπου δὲ ἡ πατροῦχος, μὴ ὑπάρχοντος δικαιούχου οὐδ' ὀρφανοδικαστοῦ, τρέφεται παρὰ τῇ μητρὶ αὐτῆς, νὰ διαχειρίζωνται τὰ κτήματα καὶ τὴν ἐπικαρπίαν αὐτῶν ὅσον δύναται καλήτερον ὁ ὡρισμένος συγ-

(2) Ἐλλείπουσιν οἱ 14 πρῶτοι στίχοι.
(3) Ἄγνωστον ἂν δημόσιοι ἢ ἰδιωτικοὶ κατ' οἰκογενείας ἐπίτροποι τῶν ὀρφανῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γενής, ὁ πατρικὸς καὶ ὁ μητρικός (4), μέχρις οὗ αὐτὴ νυμφευθῇ.

31-33. Νὰ νυμφεύηται δὲ δωδεκαετὴς ἢ πρεσβυτέρα.

Αὐτόθι εὑρέθη καὶ ἄλλο τεμάχιον περιέχον διατάξεις περὶ ζημιῶν ἃς ἐπιφέρουσι τὰ ζῶα εἰς τοὺς ἀγρούς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(4) Οὐχὶ ἐκ τῶν ἐχόντων δικαιώματα, ἀλλ' ἐλλείψει τοιούτων, ἐκ μᾶλλον μεμακρυσμένων, ὡς ἴσως ὥριζεν ὁ παλαιὸς νόμος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Σπάρτης πολίτευμα.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Πληθυσμός.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Α΄.

Δωριεῖς.

Κυρίως δ᾽ ἀνεπτύχθη τὸ Δωρικὸν πολίτευμα, ἢ κἂν γνωστοτέρα ἐγένετο αὐτοῦ ἡ ἀνάπτυξις ἐν τῇ περιωνυμωτέρᾳ ἕδρᾳ τῶν Δωριέων, τῇ Σπάρτῃ.

Ἦσαν δ᾽ οἱ Δωριεῖς κλάδος τῶν Δωδωναίων Ἑλλῶν ἢ Ἑλλήνων, τῶν ἀρχαιότατα εἰς Φθιώτιδα μεταναστευσάντων ὑπὸ γενάρχην τὸν Δευκαλίωνα, οὗ ἔγγονος, καὶ υἱὸς τοῦ Ἕλληνος, ἦν ὁ Δῶρος.

Καὶ ἐν Ἑστιαιώτιδι μὲν εὑρίσκονται πολεμοῦντες κατὰ τῶν Λαπιθῶν, οἵτινες εἶχον κυριεύσει τὸν τόπον ἐπὶ τῶν Περραιβῶν. Ἐπειδὴ δ᾽ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἐβοηθήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν μῦθον, ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Αἰγιμιός, ὁ υἱὸς τοῦ Δώρου, παρεχώρησε τὸ τρίτον τῆς γῆς εἰς Ὕλλον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους (1).

Ἐξεδιώχθησαν δ᾽ ἐκ τῆς Ἑστιαιώτιδος ὑπὸ τῶν Καδ-

(1) Στράβ. Θ, 671.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μείων, λέγει ὁ Ἡρόδοτος (2), τῶν φυγόντων ἐκ Θηβῶν ἐπὶ τοῦ πολέμου τῶν Ἐπιγόνων, ὃ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Διόδωρος οὕτως (3)· « *Αὐτοὶ δὲ* (οἱ Καδμεῖοι μετὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἐπιγόνων) *μεταναστάντες ἐκ τῆς πόλεως, ἐπὶ Δωριεῖς ἐστράτευσαν, καὶ μάχῃ νικήσαντες τοὺς ἐγχωρίους, ἐκείνους μὲν ἐξέβαλον ἐκ τῶν πατρίδων...* » Ὁ Μυλλέρος ὅμως (4), ἀπ᾽ ἐναντίας τούτων τῶν μαρτυριῶν, θέλει ὅτι οἱ Παίονες τοῦ Ἀξιοῦ ἀπέβαλον ἐκ τῆς Ἑστιαιώτιδος τοὺς Ἕλληνας, διότι οὗτοι, ἀντὶ νὰ διωχθῶσι πρὸς τὰ βορειότερα, ὡς θὰ συνέβαινεν ἂν ἐπολεμοῦντο ὑπὸ λαοῦ ὁρμωμένου ἐκ μεσημβρίας, κατῆλθον ἐξ ἐναντίας, καὶ ἐκυρίευσαν τὴν μεταξὺ Οἴτης καὶ Παρνασσοῦ Δρυοπίαν, ἥτις ἔκτοτε, κατὰ τὸν γενάρχην ἢ ἀρχαῖον ἡγεμόνα αὐτῶν Δῶρον, ἐκλήθη *Δωρίς*, ὡς ὁ Διόδωρος (5)· « *Οἱ δ᾽ ἐκ τῶν πατρίδων ἐξελαθέντες ὕστερόν τισι χρόνοις κατῆλθον εἰς τὴν Δωρίδα, καὶ κατῴκησαν ἐν Ἐρινεῷ καὶ Κυτινίῳ καὶ Βοιῷ* ». Οἱ δ᾽ ἀρχαῖοι Δρύοπες, καταγωγῆς ὄντες Πελασγικῆς ἢ Ἀρκαδικῆς κατ᾽ Ἀριστοτέλην καὶ ἄλλους (6), οἱ μὲν μετηνάστευσαν εἰς Ἑρμιόνην καὶ Ἀσίνην τῆς Πελοποννήσου, εἰς Στύρα καὶ Κάρυστον τῆς Εὐβοίας, εἰς Κύθνον, κτλ. (7), οὐδ᾽ ἔμειναν ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ὑποταχθέντες ἀφιερώθησαν ὡς ἱερόδουλοι, ὑπὸ τὸ ὄνομα Κραυγαλλίδαι, εἰς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα.

Ἐκ Δωρίδος δέ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Δωριεῖς, καταβάντες πρὸς μεσημβρίαν, μεθ᾽ ἑαυτῶν ἔχοντες καὶ τοὺς Ἡρακλείδας,

(2) Η, 43.
(3) Δ, 67.
(4) Dor. 33.
(5) Αὐτ.
(6) Στράβ. 373.
(7) Παυσ. Δ, 34.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὡς διϊσχυρίζοντο ἔπειτα (8), διέβησαν εἰς Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ῥίου, περὶ τὸ ἔτος 1104 π. Χ., συναρρωγοὺς ἔχοντες καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς ὑπὸ τὸν Ὀξύλον (9), καὶ κατώρθωσαν ὅ,τι λέγονται καὶ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ἀνεπιτυχῶς ἀποπειραθέντες, νὰ εἰσβάλωσι δηλαδὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Ὕλλου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους (10).

Διῃροῦντο δ' οἱ Δωριεῖς ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, πανταχοῦ ὅπου διέμενον τῆς Ἑλλάδος, εἰς τρεῖς φυλάς, δι' ὃ καὶ *Τριχάϊκες* ἐκαλοῦντο, ὡς, κατὰ τὸ μέγα Ἐτυμολογικόν, λέγει ὁ Ἡσίοδος· «*Πάντες γὰρ Τριχάϊκες καλέονται, Οὕνεκα τρισσὴν γαῖαν ἑκὰς πάτρας ἐδάσαντο*». Εἰσὶ δ' οἱ στίχοι οὗτοι ἐκ τοῦ ἀπολεσθέντος ποιήματος τοῦ Ἡσιόδου, ὃ ἐπεγράφετο Αἰγιμιός. Τὰ δ' ὀνόματα τῶν φυλῶν τούτων ἦσαν *Ὑλλεῖς*, *Δυμᾶνες*, καὶ *Πάμφυλοι* (11).

Λέγονται δ' οἱ Ὑλλεῖς ἐπικληθέντες οὕτω καθ' Ὕλλον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἦν θετὸς τοῦ Αἰγιμιοῦ. Ἀλλ' ἐπίσης αὐτοῦ ἐπώνυμοι ἦσαν καὶ οἱ Ὕλλοι ἢ Ὑλλεῖς τῆς Ἰλλυρίας (12)· ὥστε πιθανῶς δύναται νὰ ῥηθῇ, ὅτι συγκάθοδος τούτων μετὰ τῶν Δωριέων ἔδωκε μᾶλλον τὸ ὄνομα εἰς τὴν μίαν τῶν Δωρικῶν φυλῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αἱ δ' ἕτεραι δύο φυλαὶ πιστεύεται ὅτι ἦσαν ἐπώνυμοι τοῦ Δυμᾶνος καὶ τοῦ Παμφύλου, τῶν δύο υἱῶν τοῦ Αἰγιμιοῦ καὶ ἐγγόνων τοῦ Δώρου· προφανῶς ὅμως ἡ τελευταία ἐμφαίνει τοὺς συγκαταβάντας μετὰ τῶν Δωριέων ἐπικού-

(8) Αἰσχ. κ. Κτησ. 68, 40. — Ἁρποκρ.
(9) Ἀπολλόδ. Β, 8. — Παυσ. Ε', 3.
(10) Ἡρόδ. Θ', 26.
(11) Ἡρόδ. Ε, 68. — Στέφ. Βυζ. Φ. Ὑλλεῖς. — Φ. Ἁλλικαρνασσός.
(12) Σχόλλ. Σ. 7.—Ἀπολλών. Ῥόδ. Δ, 521.—Σοχ. ἀντ. καὶ 1125, 1149. — Στ. Β. Ὑλλεῖς. — Εὐστ. εἰς Διον. Περιηγ. 286. — Ἐτυμ. Μ. 776. 394.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρους, τοὺς ἐκ παντοίων φυλῶν συγκειμένους. Ὅπου δ' εἰς δωρικὰς χώρας τινὲς συγγραφεῖς διακρίνουσι καὶ τετάρτην φυλήν, τὴν τῶν *περιοίκων*, αὕτη δὲν συνέκειτο ἐκ Δωριέων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρχαίων τοῦ τόπου κατοίκων.

Ἀφ' οὗ δὲ κατέλαβον τὰ πλεῖστα τῆς Πελοποννήσου οἱ Δωριεῖς, ἵνα νομιμοποιήσωσι τὴν κατάκτησιν αὐτῶν, διέδωκαν καὶ ἐκύρωσαν τὴν παράδοσιν, ὥστε μετὰ ταῦτα γενικῶς ἐπιστεύετο, ὅτι κατῆγον τοὺς Ἡρακλείδας εἰς χώρας αἵτινες δῆθεν ἦσαν ποτὲ τοῦ ἡμιθέου προγόνου αὐτῶν (13), ἀπαραλλάκτως, παρατηρεῖ ὁ Μυλλέρος (14), ὡς οἱ Ἰσραηλῖται, ὅτε ἐκυρίευσαν τὴν Χαναναίαν, διέδιδον ὅτι ἀνεκτήσαντο τὸν τάφον τοῦ Ἀβραάμ.

Πρὶν δὲ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν διῃρεῖτο ἡ Πελοπόννησος κατ' ἀρχὰς εἰς τρία γένη Πελασγικά, καὶ ἰδίως Αἰολικὰ (15), τοὺς *Αἰγιαλεῖς*, τοὺς *Ἀργείους*, καὶ τὸν κλάδον αὐτῶν τοὺς *Ἀρκάδας*, ὧν τὴν προσάλληλον συγγενικὴν σχέσιν ἀποδείκνυσιν ἡ παραδεδεγμένη γενεαλογία τῶν γεναρχῶν αὐτῶν, καθ' ἣν υἱοὶ τοῦ Ἰνάχου ἦσαν ὁ Αἰγιαλεὺς καὶ ὁ Φορωνεὺς (ἀρχηγὸς τοῦ Ἀργείου γένους), τοῦ δὲ Φορωνέως υἱὸς ὁ Ἆπις, ἀφ' οὗ καὶ Ἀπία ἡ Ἀργολὶς ἐπελέγετο· ὁ δ' Ἆπις πάλιν ἦν πατὴρ τῆς Νιόβης, ἧς υἱοὶ ὁ Ἄργος καὶ Πελασγὸς (ὁ Ἀρκαδικός) (16).

Κατεῖχον δὲ τὰ γένη ταῦτα, ἢ τὰ μετ' αὐτὰ τὴν χώραν καταλαβόντα, οὕτω τὴν Πελοπόννησον·

Οἱ Αἰολεῖς *Σισυφίδαι*, καταλύσαντες τὸ ἀρχαῖον βασί-

(13) Ἰσοκρ. Ἀρχίδ. 18.—Ἀπολλόδ. Β, 7, 3.—Αἰλ. π. Ἱ. Δ, 5.—Παυσ. Β, 18, 6.

(14) Dor. I, 47.

(15) Ἴδ. Τόμ. Α. Βιβλ. Α, Κεφ. Α. σ. 23.

(16) Ἀπολλόδ. Β, 1.—Παυσ. Β, 15.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λειον τῆς Αἰγιαλείας, κατεῖχον αὐτὸ καὶ τὴν Κόρινθον(17). Κατέλαβον δὲ Ἴωνες τὴν Αἰγιαλικὴν δωδεκάπολιν(18), ἣ ἐξηκολούθουν κατοικοῦντες αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Αἰγιαλεῖς, διότι ὁ Ἡρόδοτος ὡς τοὺς αὐτοὺς θεωρεῖ τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς ἀρχαίους Αἰγιαλεῖς, διὰ τούτων(19)· «*Ἴωνες δέ, ὅσον μὲν χρόνον ἐνοίκεον τὴν νῦν καλεομένην Ἀχαΐην, καὶ πρὶν ἢ Δαναόν τε καὶ Ξοῦθον ἀπικέσθαι εἰς Πελοπόννησον, ἐκαλέοντο Πελασγοὶ Αἰγιαλέες, ἐπὶ δὲ Ἴωνος τοῦ Ξούθου Ἴωνες.*

Ἡ δ' Ἀργολίς, ἡ Λακωνία καὶ ἡ Μεσσηνία κατείχοντο ὑπὸ τῶν *Ἀτρειδῶν* ἢ Πελοπιδῶν(20), Ἀχαιῶν, ἤτοι ἔθνους αἰολικοῦ, κατὰ Στράβωνα· εἰς δὲ τὴν Μεσσηνίαν μετὰ τοὺς Ἀτρείδας λέγονται ἄρξαντες καὶ οἱ *Νηλεῖδαι*, ὡς ὁ γεωγράφος(21)· «*Μετὰ δὲ τὴν Μενελάου τελευτήν, ἐξασθενησάντων τῶν διαδεξαμένων τὴν ἀρχήν, οἱ Νηλεῖδαι τῆς Μεσσηνίας ἐπῆρχον*». Αὕτη δ' ἡ ἱστορικὴ παράδοσις, ἂν ἀληθής, ἐξηγεῖ τὴν ταυτωνυμίαν τῆς Μεσσηνιακῆς Πύλου μετὰ τῆς Τριφυλιακῆς, ἂν δὲ μὴ ἀληθής, ἐξηγεῖται ἴσως ὑπ' ἐκείνης. Τὸ Ἄργος δὲ ἰδίως κατῴκουν οἱ *Δαναοί*, οὓς ὁ Μυλλέρος(22) ἐπίσης ὡς Ἀχαιοὺς θεωρεῖ, καὶ ἀποίκους τῆς Δωδώνης, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ λατρεία τοῦ Ἀχιλλέως.

Αἰολεῖς δ' ἐπίσης ἦσαν καὶ οἱ *Νηλεῖδαι*(23), οἵτινες κατεῖχον τὴν Πισάτιδα, τὴν Τριφυλίαν, καὶ Πύλον τὴν Τριφυλιακήν, συγγενεῖς ἑαυτοὺς θεωροῦντες τοῖς ἐν Μεσσηνίᾳ

(17) Παυσ. Β, 4.
(18) Στράβ. Η, 587.
(19) Ηρόδ. Ζ, 94. — Ἴδ. καὶ Α, 145.
(20) Διόδ. ΙΕ', 66. — Στράβ. Η, 541.
(21) Στράβ. Η, 550.
(22) Orchom. 109-113. — Dor. I, 10.
(23) Ἀπολλόδ. Α, 9, 9. — Διόδ. Δ', 68. — Παυσ. Δ. 2.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πελοπίδαις, ὡς λέγει ὁ Στράβων (24)· «*Οἴτε Μησσήνιοι καὶ οἱ Πύλιοι συγγένειάν τινα προσποιοῦνται, καθ' ἣν καὶ Μεσσήνιον τὸν Νέστορα οἱ νεώτεροι ποιηταὶ φασί.*

Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν βόρειον Ἤλιδα κατεῖχεν αἰολικὸν γένος, οἱ *Ἐπεοί*, συγγενεῖς τῶν Αἰολέων Αἰτωλῶν, δι' ὃ καὶ ὁ Αἰτωλὸς Ὀξύλος, ὅτε συγκατῆλθε πρὸς αὐτοὺς μετὰ τῶν Δωριέων, δὲν ἐπολεμήθη ὑπ' αὐτῶν (25).

Μόνοι δ' ἐκ τῶν ἀρχαίων, αὐτοχθόνων, αἰολικῶν πάντως, γενῶν ἀνεξάρτητοι διέμενον οἱ *Ἀρκάδες*, μὴ ὑποστάντες μεταβολάς, καὶ εἰς μικρὰς πολιτείας κατατετμημένοι (26).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Κάθοδος Ἡρακλειδῶν.

Εἰσβαλόντες δ' οἱ Δωριεῖς διὰ τοῦ Ῥίου, ὡς κατάγοντες δῆθεν τοὺς ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου κληρονομικὰ δικαιώματα ἀντιποιουμένους Ἡρακλείδας, κατὰ τὸν εἴτε τότε, εἴτε μεταγενεστέρως πρὸς κύρωσιν τῆς κυριαρχίας αὐτῶν διαδοθέντα διϊσχυρισμόν, προέβησαν κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν, διότι οἱ τὰ βορειότερα αὐτῆς κατέχοντες, ἐπειδὴ διέκειντο φιλικῶς τοῖς συνεισβαλοῦσιν Αἰτωλοῖς, ἐξεδίωξαν ἐκ Πύλου Μέλανθον, τὸν υἱὸν τοῦ Νηλέως (1), καὶ παρακολουθοῦντες τὴν παραλίαν πρὸς μεσημβρίαν,

(24) ΙΔ, 938.
(25) Ἡρόδ. Η, 73. — Παυσ. Ε, 1, 2. — 13, 2. — Στράβ. Η, 543. 548.
(26) Ἡρόδ. Β, 171. — Στράβ. Η. 514.
(1) Στράβ. Η, 550. — Θ, 602. — Παυσ. Β, 18.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔπειτα δὲ κάμψαντες πρὸς ἀνατολάς, ἐξέβαλον ἀλληλοδιαδόχως ἐκ τοῦ πλείστου τῆς Μεσσηνίας, τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Ἀργολίδος τοὺς Ἀχαιούς, ὧν μέρος μὲν ἀπῆλθεν εἰς ἀποικίας, μέρος δ' ἀνῆλθεν εἰς Αἰγιάλειαν, ἀποκατέστη αὐτόθι καὶ ἐκάλεσε τὴν χώραν Ἀχαΐαν (2), ἀποκροῦσαν τοὺς Ἴωνας, οἵτινες ἐκεῖθεν μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἀττικήν, καὶ ἐξ Ἀττικῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μεθ' ἑξήκοντα δ' ἔτη, τὰ Μέγαρα κυριεύσαντες, ἐξεστράτευσαν οἱ Δωριεῖς καὶ κατὰ τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἐφόνευσαν Κόδρον, τὸν υἱὸν τοῦ ἐκ Πύλου ἐκβληθέντος Μελάνθου (3).

Διενεμήθησαν δὲ τὰ τρία βασίλεια τῶν Ἀτρειδῶν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀριστομάχου, ἀξιοῦντες ὅτι ἐξ Ἡρακλέους εἷλκον τὸ γένος, διότι ὁ Ἀριστόμαχος ἦν υἱὸς τοῦ Κλεοδαίου, ὅστις ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ὕλλου, υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους· καὶ ἔλαβεν ἐκ τούτων ὁ μὲν *Τήμενος* τὴν Ἀργολίδα, ὁ δὲ *Κρεσφόντης* τὴν Μεσσηνίαν, καὶ τοῦ Ἀριστοδήμου οἱ ἀνήλικες υἱοὶ *Προκλῆς* καὶ *Εὐρυσθένης* τὴν Λακωνίαν.

Δὲν ὑπετάγησαν δὲ κατὰ πρῶτον ἐντελῶς πανταχοῦ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα οἱ Ἀχαιοί, ἀλλ' ἡ κατάκτησις προὐχώρει βαθμηδόν, καὶ μετὰ διαφόρου ἐπιτυχίας. Οὕτως ἐν Μεσσηνίᾳ κατέλαβον κατ' ἀρχὰς οἱ Δωριεῖς τὴν Στενύκλαρον, καὶ ἐκεῖ κατέστησαν τὴν δυναστείαν αὐτῶν, ἥτις ἀπὸ Αἰπύτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρεσφόντου, ἔμεινε καλουμένη τῶν *Αἰπυτιδῶν*, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέτειναν βαθμηδὸν τὰς κατακτήσεις αὐτῶν ἐπὶ τὰς λοιπὰς πόλεις, ὑποσπόνδους, ὡς φαίνεται, παραδιδομένας.

Ἐν δ' Ἀργολίδι ὁ Τήμενος κατέλαβε καὶ ὠχύρωσε κατ' ἀρχὰς τὸ ἀπ' αὐτοῦ κληθὲν Τημένιον, ἔχων αὐτὸ ὡς ὁρμη-

(2) Ἡρόδ. Α, 145. — Πολύβ. Β, 41. — Στράβ. Η, 561. — Παυσ. Ζ, 1.
(3) Ἡρόδ. Α, 147.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τήριον πρὸς κατάκτησιν τῆς λοιπῆς χώρας, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (4)· «*Καταλαβὼν γὰρ καὶ ὀχυρωσάμενος τὸ χωρίον, ἐπολέμει σὺν τοῖς Δωριεῦσιν αὐτὸν τὸν πρὸς Τισαμενὸν καὶ Ἀχαιοὺς πόλεμον*». Προσέβαλε δὲ καὶ ἐκυρίευσεν ἐπὶ Τισαμενοῦ, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ἀγαμέμνονος, πρῶτον τὸ Ἄργος, δευτερεύουσαν θέσιν κατέχον ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν, ὅτε, καθ' Ὅμηρον, εἶχεν ἴδιον, πιθανῶς ὑποτελῆ Βασιλέα, τὸν Διομήδην, ἐν ᾧ ὁ εὐρυκρίων Ἀγαμέμνων ἥδρευεν ἐν Μηκύναις. Παρὰ τὴν Κόρινθον δὲ κατέλαβον οἱ Δωριεῖς τὸν Σολύγιον λόφον (5), ἀλλὰ μόνον μετὰ τριακονταετίαν λέγεται κυριεύσας τὴν Κόρινθον ὁ Ἀλήτης (6), υἱὸς Ἱππότου τοῦ Φύλαντος, Βασιλέως τῶν Δρυόπων, ὅστις καὶ οὗτος λέγεται υἱὸς Ἀντιμάχου τοῦ Ἡρακλέους. Φάλκης δ' ὁ Τημένου ἐξεδώρισε τὴν Σικυῶνα (7), καὶ Δηϊφόντης ὁ γαμβρὸς τοῦ Τημένου, υἱὸς δὲ τοῦ Ἀντιμάχου καὶ ἑπομένως ἔγγονος τοῦ Ἡρακλέους, κατέλαβε τὴν Ἐπίδαυρον (8), ἐν ᾧ ἄλλοι, ἀποσπάσαντες ἀπὸ τῆς Ἐπιδαύρου τὴν αὐτῇ ὑποκειμένην Αἴγιναν (9), ἵδρυσαν καὶ ἐκεῖ ἀνεξάρτητον δωρικὴν ἀρχήν.

Ἐν τῇ Λακωνικῇ δ' ἐγένοντο οἱ Δωριεῖς κύριοι κατ' ἀρχὰς τῆς Σπάρτης, ἥτις καὶ αὐτὴ φαίνεται μὴ οὖσα λίαν ἐπίσημος πόλις ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν, διότι, εἰ καὶ ὁ Ὅμηρος ταυτίζει αὐτὴν μετὰ τῆς Λακεδαίμονος ἐνιαχοῦ (10), ἀλλαχοῦ ὅμως διακρίνει τὰς δύο πόλεις (11), καὶ ὀρθότερον,

(4) Β, 28.
(5) Λουκ. Δ, 42.
(6) Διόδ. Ζ. — Σχολ. Πινδ. Ὀλ. ΙΓ, 17.
(7) Παυσ. Β, 6.
(8) Παυσ. Β, 26.
(9) Ἡρόδ. Ε, 83.
(10) Ὀδυσ. Α, 459. — Ν, 412-15.
(11) Ἰλιάδ. Β, 581-2. — Ὀδυσσ. Δ, 1-10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὡς φαίνεται, διότι, κατὰ τὸν αὐτὸν ποιητήν(12), ἡ Σπάρτη εἶχεν ἄσημον μικρὸν βασιλέα, τὸν Ἀλέκτορα, πιθανῶς ὑποκείμενον τῷ ἐν Λακεδαίμονι τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἔχοντι Μενελάῳ. Ἐντεῦθεν δέ, ὡς ἀπὸ κέντρου, ἐξηκολούθουν κυριεύοντες πόλιν μετὰ πόλιν τῆς Λακωνικῆς, καὶ οὕτως ἡ μὲν Αἶγως ἑάλω ἐπὶ Λυκούργου, ὑπὸ τῶν Βασιλέων Ἀρχελάου καὶ Χαριλάου (13), τὴν δ' ἄλλοτε ἐπισημοτάτην πόλιν τῶν Ἀμυκλῶν, εἰς ἣν ἀρχαιότατα εἶχον καταφύγει Καδμεῖοι καὶ Αἰγίδαι ἐκ Θηβῶν καὶ Μινύοι ἐκ Λήμνου, καὶ αἵτινες εἶχον ἐκπέμψει τὰς εἰς Μῆλον, Θήραν καὶ Κρήτην Λακωνικάς (14), προσέτι δὲ τὰς εἰς Τένεδον καὶ Λέσβον Αἰολικὰς ἀποικίας (15), ταύτην ὑπέταξαν μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν, μόνον ἐπὶ Τηλέκλου, κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐνάτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ ἡ Φάρις καὶ αἱ Γερόνθραι παρεδόθησαν, τῶν κατοίκων αὐτῶν ἀπελθόντων ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου. Τὸ δ' Ἕλος ἐξεπορθήθη ὑπὸ Ἀλκαμένους, τοῦ υἱοῦ τοῦ Τηλέκλου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Κατεῖχε δ' ἡ ἀρχαία Σπάρτη τὴν θέσιν ἥτις ἐξ ἐλαχίστων ἐρειπίων διαγινώσκεται, καὶ ἔνθα ἀνηγέρθη ἡ νέα Σπάρτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε δὲ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῆς περίμετρον σταδίων 48, ἤτοι δύο ὡρῶν καὶ ἐπέκεινα, καὶ εὐτελέστατα μὲν τὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, οὐχὶ δὲ λίαν πολυτελῆ τὰ δημόσια, ἐν οἷς διέπρεπεν ὁ ναὸς τῆς πολιούχου τῆς Σπάρτης *Χαλκιοίκου* Ἀθηνᾶς, κείμενος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως (16), ἡ *Περσικὴ*

(12) Ὀδυσσ. Δ, 10.
(13) Παυσ. Γ, 2.
(14) Ἡρόδ. Ε, 145-148. — Η, 48. — Θουκ. Ε, 84. 112. — Müll. Αἰγιν. σ. 47. — R. Roch. Colonies, III, 113. 188. 195.
(15) Πινδ. Νεμ. ΙΑ, 44-45. — Παυσ. Γ. 6.
(16) Παυσ. Γ, 17.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στοά, λαμπρὰ οἰκοδομὴ πρὸς ἐπίδειξιν ἀνεγερθεῖσα ἀπὸ τῶν Περσικῶν λαφύρων (17), ἡ *Σκιάς*, τὸ *Βουλευτήριον* καὶ τὰ *Ἀρχεῖα*, ἔνθα συνήρχοντο ὁ Δῆμος, ἡ Γερουσία καὶ οἱ Ἔφοροι, τὸ *Θέατρον*, ἐκ λίθου λευκοῦ (18), ὁ *Χορός*, καὶ ὁ τοῖς ἐν Κρήτῃ ὁμώνυμος *δρόμος*, μέρη ἔνθα οἱ ἔφηβοι ἐχόρευον ἐν ἑορταῖς καὶ ἐγυμνάζοντο, ὡς καὶ ὁ παρὰ τῷ δρόμῳ *πλαταριστός*, πλατάνοις πεφυτευμένον πεδίον, ἔνθα ἠσκοῦντο εἰς μάχας πλαστάς.

Διέῤῥει δὲ τὴν πόλιν ὁ ποταμὸς Εὐρώτας, ἔχων, φαίνεται, μικρὸν ὁμόῤῥουν τὸν *Κνακίωνα*, καί τις θέσις ὑπῆρχε περὶ τὴν Σπάρτην, καθ' ἣν καὶ γέφυρά τις ἐπὶ τοῦ Εὐρώτου, καλουμένη *Βαβύκα*.

Ἔμειναν δὲ πολλαχοῦ, ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν, οἱ ἐγχώριοι Ἀχαιοὶ εἰρηνικῶς συζῶντες μετὰ τῶν Δωριέων, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (19), ὅτι οἱ Βασιλεῖς τῆς Κορίνθου Δωρίδας καὶ Ὑαντίδας «*παραδόντες τὴν βασιλείαν Ἀλήτῃ, καταμένουσιν αὐτοῦ*» καὶ ὁμοίως καὶ οἱ Νηλεῖδαι παρέμενον καὶ μεταγενεστέρως ἐν Πύλῳ (20). Γενικώτερον ὅμως ἔμενον οἱ πλεῖστοι τῶν ἡττηθέντων ἐλεύθεροι μέν, ἀλλ' ὑποτελεῖς καὶ ψήφου ἐστερημένοι, ὅσοι, ὡς φαίνεται, ὑπετάγησαν ἑκουσίως, οἱ κοινῶς καλούμενοι *περίοικοι*, οἱ ἐν Σπάρτῃ ἰδίως διατηρήσαντες τὸ ὄνομα *Λακεδαιμόνιοι*, ἐκ τοῦ ὅτι ἡ παλαιὰ τῆς χώρας πρωτεύουσα ἦν ἡ Λακεδαίμων, διάφορος, ὡς εἰκάσαμεν, τῆς Σπάρτης ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων (21).

(17) Αὐτ. Γ, 12.
(18) Αὐτ. Γ, 14.
(19) Β, 4.
(20) Στράβ. Η, 545. — Παυσ. Δ, 18-23. — Πλούτ. Ἀποφθ. Βασ. Τ. Η', σ. 208 Hutt.
(21) Ἀνωτ. σ. 148.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἄλλοι ὅμως τῶν ἡττηθέντων περιέστησαν εἰς θητῶν ἢ εἰς δούλων μέρος, καὶ οὗτοι ἦσαν πιθανῶς οἱ δι' ὅπλων ἀντιστάντες καὶ δοριάλωτοι γενόμενοι, ὡς οἱ ἐν Κρήτῃ *Ἀφαμιῶται* ἢ *μνῷται*, ἐν δὲ Πελοποννήσῳ οἱ ἐν Ἄργει *Ὀρνεᾶται*, οἵτινες καὶ *γυμνῆται* καὶ *γυμνήσιοι* ἐκαλοῦντο(22), οἱ ἐν Σικυῶνι *κορυνοφόροι* ἢ *κατωνακοφόροι*, ἐν Ἐπιδαύρῳ οἱ *κονίποδες*, ἐν Κορίνθῳ οἱ *κυνόφαλοι*, καὶ ἐν Σπάρτῃ οἱ *Εἵλωτες*. Καὶ ἐκτὸς δὲ τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρχον τοιοῦτοι ἰθαγενεῖς δοῦλοι ὅπου ὑπῆρξε δωρικὴ κατάκτησις, οἱ *Πενέσται* ἢ καὶ *Μενέσται* ἐν Θεσσαλίᾳ (23), οἱ *Βιθυνοὶ* ἐν Βυζαντίῳ (24), οἱ *καλλικυριεῖς* ἐν Συρακούσαις (25), καὶ ἐν τῇ Ποντικῇ Ἡρακλείᾳ οἱ *Μαριανδυνοί* (26), πάντες γεωργοῦντες τὴν γῆν τῶν κυρίων αὐτῶν, καὶ μόνον ὡς θεράποντες, ἢ κἂν ὡς ψιλοὶ εἰς τὸν πόλεμον αὐτοῖς ἑπόμενοι (27).

Εἰς τὸν Λυκοῦργον δ' ἀποδίδοται ἡ κατειρήνευσις τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ συμβιβασμὸς τῶν ἀρχαίων φυλῶν μετὰ τῆς Δωρικῆς διὰ τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκεχειρίας, ὁριζούσης τὴν Ἠλείαν ἱερὰν καὶ ἀπόρθητον (28), καὶ τὴν παῦσιν πάσης ἐχθροπραξίας ἐπὶ τῶν ἀγώνων (29). Ἐγκαταστήσας δὲ λέγεται τὴν ἐκεχειρίαν μετὰ τοῦ Ἰφίτου, ἐπὶ τῆς 1 Ὀλυμπιάδος (30), ἢ κατ' ἄλλους 13, ἢ καὶ 27 Ὀλυμπιά-

(22) Ἴδ. Ἁρποκρ. καὶ Σουΐδ. Φ. *Εἱλωτεύω*. — Ἀθήν. ΣΤ, 267. — Ἡσύχ. Φ. Πενέσται. — Ἐτ. Μ. Φ. Εἵλωτες, εἱλωτεύω. — Ἀμμών. Φ. Πενέστης καὶ θής. Ἡρακλ. Ποντ. Β.

(23) Ἀθήν. ΣΤ, 88. — Διον. Ἁλικ. Β, 9, σ. 255.

(24) Ἀθήν. ΣΤ, 101.

(25) Ἡρόδ. Ζ, 155.

(26) Πλάτ. Νόμ. ΣΤ, 776.

(27) Wachsm. I, 1, 169. — Müll. Dor. II, 52.

(28) Πολύβ. Δ, 73.

(29) Θουκ. Ε, 49.

(30) Πλούτ. Λυκ. Α. — Ἱέρων ἐν Ἀθην. ΙΔ, 37.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δας πρὸ τοῦ Κοροίβου, ἀφ᾽ οὗ αἱ Ὀλυμπιάδες ἄρχονται ἀριθμούμεναι (31).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Σπάρτης περίοικοι.

Ὡς δ᾽ εἰς πάσας τὰς δωρικὰς χώρας, οὕτω καὶ ἐν Λακωνίᾳ ἐπεκράτησε μετὰ τὴν κατάκτησιν ἡ ἀριστοκρατικὴ διάκρισις μεταξὺ τῶν κατακτητῶν Δωριέων καὶ τῶν κατακτηθέντων Ἀχαιῶν, ἐξ ὧν πιθανῶς οἱ ἑκουσίως καὶ διὰ συνθηκῶν ὑποταγέντες περιῆλθον εἰς θέσιν *περιοίκων* (1). Περὶ Μεσσηνίων κἂν μαρτυρεῖται ῥητῶς ὑπὸ Παυσανίου (2), ὅτι τοιαῦται συνθῆκαι ἐγένοντο· «*Μεσσηνίων δὲ τῶν ἀρχαίων οὐκ ἐγένετο ὑπὸ τῶν Δωριέων ὁ δῆμος ἀνάστατος, ἀλλὰ βασιλεύεσθαί τε συγχωροῦσιν ὑπὸ Κρεσφόντου, καὶ ἀναδάσασθαι πρὸς τοὺς Δωριεῖς τὴν γῆν*». Ἀναφέρει δ᾽ ὁ αὐτὸς (3) καὶ «*Ἀχαιοὺς τοὺς Παρακυπαρισσίους*», οἷον περιοίκους τῶν Κυπαρισσίων.

Οἱ τῆς Σπάρτης δὲ περίοικοι ἐκαλοῦντο ἰδίως *Λακεδαιμόνιοι*· ἀλλὰ καὶ περιληπτικῶς ἐδίδετο τὸ ὄνομα εἰς πᾶν τὸ ἔθνος, ὅτε δὲν ἐγίνετο ἀντιδιαστολὴ μεταξὺ Δωριέων καὶ μή. Διῃροῦντο δὲ κατ᾽ ἀρχὰς εἰς *πέντε* τμήματα, ὧν πρωτεύουσαι ἦσαν αἱ Ἀμύκλαι, ἡ Λᾶς, ἡ Αἶγις, ἡ Φάρις, καὶ

(31) Ἀριστόδ. Ἠλεῖοι. — Καλλίμαχος.
(1) Ἔφ. ἐν Στράβ. Η, 364.
(2) Δ. 3.
(3) Γ, 22.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐπίδαυρος ἡ Λιμηρὰ (ἢ τὸ Γύθειον) (4)· μετὰ δὲ ταῦτα, πιθανῶς ὅτε ἡ Λακωνικὴ ἔλαβε πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, ἐμπεριλαβοῦσα καὶ τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Κυνουρίαν, ἤτοι περὶ Ὀλ. 53 (543 π. Χ.), διῃρέθησαν εἰς ἑκατὸν πόλεις, ὡς καὶ ὅτε καὶ ἡ Ἀττικὴ διῃρέθη εἰς ἑκατὸν δήμους ὑπὸ Κλεισθένους, δι' ὃ καὶ ἡ *Λακεδαίμων Ἑκατόμπολις* λέγεται παρὰ Στράβωνι (5), εἰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ μόνον τριάκοντα ἐκ τῶν ἑκατὸν ἐσώζοντο πλέον τοῖς Λακεδαίμοσιν ἀνήκουσαι.

Ἀπελάμβανον δ' οἱ περίοικοι ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ οὐ μικρᾶς τῆς ἐλευθερίας, ὥστε καὶ πολλάκις ἀπαντῶνται ἐν τοῖς Ὀλυμπιονίκαις (6), καὶ περίοικος ἦν ὁ Μύσων, ὁ ταττόμενος ἐνίοτε μετὰ τῶν ἑπτὰ σοφῶν, καὶ ἐν Θουκυδίδῃ (7) περίοικος ἐκλέγεται μάλιστα καὶ εἰς ναυτικὴν διοίκησιν. Ἦν δ' εἰς χεῖρας τῶν περιοίκων καὶ πᾶσα τῆς χώρας ἡ γεωργία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, διότι καὶ τὰ ἤθη καὶ αἱ ἕξεις τῶν μαχίμων Δωριέων ἀπέκρουον τὰς εἰρηνικὰς ταύτας ἐνασχολήσεις καὶ ῥητὴν διάταξιν, ἀπαγορεύουσαν αὐτὰς τοῖς Σπαρτιάταις, ἀποδίδωσιν ὁ Πλούταρχος (8) εἰς τὸν Λυκοῦργον, θελήσαντα νὰ καταστήσῃ δῆθεν τὸ πολίτευμα εὐγενὲς καὶ ἄμικτον βαναυσουργίας, καὶ «*χωρίσαντα τοὺς βαναύσους καὶ χειροτέχνας, ἀστεῖον ὡς ἀληθῶς τὸ πολίτευμα καὶ καθαρὸν ἀποδεῖξαι*». Καὶ πολλὰ ἀπαριθμεῖ τεχνουργήματα τῶν Λακεδαιμονίων ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (9)· «*Δι' ὃ καὶ τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα,*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(4) Ἔφορ. αὐτ.

(5) Η, 557. — Ἴδ. καὶ Στέφ. Β. φ. Ἀνθάνα. — Εὐστάθ. εἰς Ἰλ. Β, 293. — Διονύσ. περιηγ. Στ. 419.

(6) Ἡρόδ. Στ. 132. — Παυσ. Γ, 28, 4.

(7) Η, 22.

(8) Λυκ. Δ.

(9) Αὐτ. Θ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κλιντῆρες καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώθων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας, ὥς φησι Κριτίας». Καὶ ὑπ' ἄλλων δὲ μνημονεύονται· *κύλιξ λάκαινα* (10)· *κρατὴρ* (11)· *ἅρματα* (12)· *χάλυψ* (13)· *ὅπλα σιδηρᾶ* (14), *ξυήλη λακωνική*· *ἐγχειρίδια* (15)· *μάστιγες* (16)· *ἀμυκλαΐδες, λακωνικὰ ὑποδήματα* (17)· *ἁπλαῖ, ἀνδρῶν ἐμβάδες* (18)· *λακωνικαί, χλαμύδες πορφυραῖ* (19)· *λατομεῖα* εἰς Ταίναρον (20), καὶ πιθανῶς καὶ μεταλλεῖα, διότι ὁ σίδηρος ὑπολογίζεται παρ' αὐτοῖς εὐθυνώτατος (21), καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις εἶχον καὶ τορρευτὰς καὶ χαλκουργούς, τὸν Χάρταν, τὸν Σκιάδαν, τὸν Γιτιάδαν, καὶ ἄλλους, ὁλόκληρον ἐργαστήριον (22). Καὶ τὴν ἁλιείαν δὲ τῆς *πορφύρας* ἤσκουν (23), καὶ πολλὰ χειρωνακτικὰ ἐπαγγέλματα ἦσαν διαδοχικὰ παρ' αὐτοῖς, οἷον τὸ τῶν ὀψοποιῶν, τῶν ἀρτοποιῶν, τῶν οἰνοποιῶν, τῶν αὐλητῶν καὶ λοιπά (24).

Καὶ συνεξεστράτευον δ' οἱ περίοικοι μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ὥστε καὶ ἐν Πλαταιαῖς ἦσαν 5000 ὁπλῖται Λακεδαιμόνιοι, ἴσοι τοῖς Δωριεῦσι Σπαρτιάταις, ἐν δὲ Σφακτη-

(10) Ἡσύχ. φ. Χίος.
(11) Ἀθήν. Ε.
(12) Θεόφρ. Φ. Ἰ. Γ, 17, 3.
(13) Στέφ. Β. Λακεδ.
(14) Ξεν. Ἑλλ. Γ', 3, 7.
(15) Πολυδ. Α, 10, 137.—Αὐτ. 149.
(16) Στέφ.—Εὐστ.
(17) Ἡσύχ.—Θεόκρ. Ι', 35.—Ἀθήν. Ε, 215. ΙΑ, 483.—Στέφ. Β.
(18) Σχ. Ἀριστοφ. Θεσμοφ. καὶ Σφ.—Σουίδ.—Κριτ.—Πολυδ. Ζ, 22, 80.
(19) Σουίδ.—Ἀθήν. Ε, 198.—ΙΑ, 488.
(20) Στράβ. Η, 367.—Πολ. Ζ, 23, 100.
(21) Müll. Dor. II, 28.
(22) Ἴδ. Ῥαγκ. Ἱστορ. Καλλιτ. Τ. Α, Σ. 164.
(23) Plin. IX, 36, 60.—XXI, 8.—XXXVI, 5.
(24) Ἀγάθαρχ. ἐν Ἀθην. ΙΒ, 550.—Περιζών. C. Αἰλιαν. Π. Ἱ. 14. 7.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ρα ἦσαν 120 ἐπὶ 172 Σπαρτιατῶν. Λέγει δ' ὁ Ἡρόδοτος αὐτοὺς (25) κατωτέρους μὲν τῶν Δωριέων κατὰ τὴν ἀνδρίαν, ἀνδρείους ὅμως καὶ αὐτούς.

Πολιτικῶν δὲ δικαιωμάτων ἦσαν βεβαίως μέτοχοι ἐντὸς τῶν ἰδίων κωμῶν ἢ πόλεων· ὀρθῶς ὅμως λέγει ὁ Ἰσοκράτης (26), ὅτι ἐλάσσων δόσις ἐλευθερίας ἦν κατανεμεμημένη ταῖς κώμαις αὐτῶν ἢ τοῖς δήμοις τῶν Ἀθηναίων, διότι οὗτοι κατῳκοῦντο ὑφ' ὁμογενῶν τοῖς πολίταις καὶ ἐντελῶς ἴσα ἐκείνοις ἐχόντων τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἐνῷ οἱ περίοικοι, ἀνήκοντες τῇ ὑποταγείσῃ φυλῇ, δὲν ἦσαν τοῖς Σπαρτιάταις ἰσόνομοι (27), οὐδὲ μετεῖχον τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, ἴσως δ' οὔτε τῆς ἐκκλησίας. Ἦσαν δὲ *συντελεῖς*, ὡς λέγει αὐτοὺς ὁ Ἔφορος, ὅ ἐστίν, ἀκριβέστερον, ὑποτελεῖς τοῖς Σπαρτιάταις· ἀλλὰ περὶ τοῦ φόρου αὐτῶν οὐδὲν γινώσκεται.

Τινὲς ὅμως τῶν Ἀχαιῶν ἐνέμειναν καὶ ἐν Σπάρτῃ καὶ συμπεριελήφθησαν μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ἱερὰ γένη μάλιστα, ἴσως δι' ὃ ἐνέπνεον θρησκευτικὸν σέβας, οἷοι οἱ *Ταλθιβιάδαι*, καὶ οἱ κατὰ διαδοχὴν κήρυκες (28).

---

(25) Ζ, 234.
(26) Παναθ. 73.
(27) Ἔφορ. ἐν Στράβ.
(28) Ἡρόδ. ΣΤ, 60.—Ζ, 134, 137.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Σπάρτης δοῦλοι.

Μέρος δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Λακωνίας περιέστη εἰς κατάστασιν δουλείας, κατὰ μὲν Μυλλέρον (1) οἱ ἤδη πρὸ τῶν Δωριέων δεδουλωμένοι τοῖς ἀρχαίοις κατοίκοις, κατὰ δὲ Θουκυδίδην (2) οἱ ὑπ' αὐτῶν δουλωθέντες· «*Πλεῖστοι δὲ τῶν Εἱλώτων ἐγένοντο οἱ τῶν παλαιῶν Μεσσηνίων, τότε δουλωθέντων, ἀπόγονοι· ᾗ καὶ Μεσσήνιοι ἐκλήθησαν οἱ πάντες*». Πιθανώτατον δὲ φαίνεται ὅτι οὗτοι ἦσαν οἱ μὴ συγκατανεύσαντες νὰ παραδοθῶσιν ἐπὶ συνθήκαις, ἀλλὰ μέχρι τέλους ἀντιστάντες, καὶ αἰχμάλωτοι γενόμενοι. Ἐπειδὴ δέ, κατὰ τ' ἀρχαῖα νόμιμα, ἡ ζωὴ τοῦ αἰχμαλώτου ἦν κτῆμα τοῦ νικητοῦ, διὰ τοῦτο ἡ δουλεία αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ὡς ἔνδικος, καὶ μάλιστα ὡς τῆς τύχης αὐτῶν ἐλάφρυνσις. Ὥστε καὶ ἡ ἐπωνυμία αὐτῶν *Εἵλωτες*, παραγομένη κατά τινας (3) ἐκ τοῦ *Ἕλος*, ὀνόματος τῆς πόλεως ἣν δῆθεν κατῴκουν, ἦν, κατὰ τὴν πιθανωτέραν εἰκασίαν τοῦ Μυλλέρου, παράγωγος τοῦ *Ἕλω*, τοῦ κυριεύω, σχηματισθεῖσα ὡς ἐκ τοῦ *δαμάω* τὸ *δμώς*.

Ἦσαν δὲ καὶ οὗτοι, ὡς οἱ ἐν Κρήτῃ Μνῷται καὶ Ἀφαμιῶται, Ἀχαιοὶ τὸ γένος (4), δοῦλοι δὲ τοῦ κοινοῦ (5), εἰς ὃ ἐπετρέπετο ν' ἀπελευθερῇ μὲν ἂν ἤθελεν, οὐχὶ ὅμως καὶ

(1) Müll. Dor. II, 37.
(2) Α, 101.
(3) Ἔφορ. ἐν Στράβ. 365. — Ἁρποκρ. ἐξ Ἑλανίκου.
(4) Θεόπ. ἐν Ἀθην. ΣΤ΄, 265.
(5) Παυσ. Γ, 20.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νὰ πωλῇ αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς χώρας (6). Οἱ πλεῖστοι δ' ἦσαν κατανεμεμημένοι εἰς ἰδιώτας, μὴ ἔχοντας τὸ δικαίωμα οὐδ' ἐκτὸς τοῦ τόπου νὰ πωλῶσιν αὐτοὺς οὐδ' ἐντὸς νὰ τοὺς ἀπελευθερῶσιν, ἀλλὰ θεωροῦντας αὐτοὺς ὡς γεωδούλους. Ὑπηρέτουν δὲ πολλοὶ τῶν Εἱλώτων τοῖς Δωριεῦσιν ὡς θεράποντες ἐν τοῖς οἴκοις (7), ὡς Εἱλωτὶς ἦν ἡ τοῦ Ἀγησιλάου τροφός (8). Οἱ δ' οἰκόδουλοι, ὅσοι ἐντὸς τῶν οἴκων ἐγεννῶντο, ἐκαλοῦντο καὶ *οἰκότροφοι* καὶ *τρόφιμοι* (9), καὶ ἰδίως ἐν Σπάρτῃ καὶ *Μόθωνες* (10). Οὕτω δέ, καὶ *Μώθακες* προσέτι, ἐλέγοντο μάλιστα οἱ μετὰ νέων Σπαρτιατῶν συνανατραφέντες, καὶ τούτου ἕνεκα τυχόντες τῆς ἐλευθερίας (11), ὅτε καὶ φαίνεται ὅτι ἐλέγοντο *Ἀφέται*, ὡς ἦσαν ὁ Γύλιππος, ὁ Καλλικρατίδας καὶ ὁ Λύσανδρος (12).

Ἕτεροι δὲ τῶν Εἱλώτων ἐκαλλιέργουν ἐν τῇ χώρᾳ τοὺς κλήρους τῶν κυρίων αὐτῶν, ἀποφέροντες ἕκαστος ἀνὰ 82 μεδίμνους σίτου καὶ ἀναλόγους ὑγροὺς καρποὺς εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ, τὴν δὲ λοιπὴν πρόσοδον φυλάττοντες εἰς ἰδίαν διατροφήν (13).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ συνεξεστράτευον δ' οἱ Εἵλωτες, ἀλλὰ μόνον ὡς ψιλοὶ στρατιῶται, παρακολουθοῦντες τοὺς κυρίους αὐτῶν, καὶ καλούμενοι *Ἀμπίτταρες*, ἤτοι ἀμφιστάντες, καθ' Ἡσύχιον, καί, πιθανῶς ἀφ' οὗ ἀπηλευθεροῦντο, *Ἐρυκτῆρες*, καθ' ὃ ἐρύκοντες, ἤτοι ἐξέλκοντες ἐκ τῆς μάχης τὸν τραυματισθέντα

(6) Στράβ Αὐτ.
(7) Πλούτ. Νουμ. Β. —Nepos, Pausan. III.
(8) Πλούτ. Ἀγησ. Γ.
(9) Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΒ, 43.
(10) Ἡσύχ.
(11) Ἀθήν. ΣΤ, 271. —Σχ. Ἀριστοφ. Πλούτ. 279. — Ἁρποκρ.
(12) Αἰλ. αὐτ.
(13) Πλούτ. Ἀγησ. Η.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Σπαρτιάτην. Τούτους αἰνίττεται ἴσως ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλ. Δ, 3, 14) λέγων· «*Τούτους ἐκέλευον τοὺς ὑπασπιστὰς ἀραμένους ἀποφέρειν*». Εἷς δ' ἐξ αὐτῶν ἦν ὁ κυρίως *θεράπων* λεγόμενος, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν page τῶν ἐν μεσαίωνι ἱπποτῶν (14). Ἐπέβαινον δὲ πιθανῶς καὶ αὐτοί, ἀπελευθερωθέντες, καὶ τοῦ στόλου ὡς ναῦται, καλούμενοι *Δεσποσιοναῦται* (15). Μνημονεύονται δὲ καὶ *ἀδέσποτοι*, ἴσως οἱ μὴ ἔχοντες ἰδιώτας δεσπότας, ἀλλ' ὄντες μόνον δοῦλοι τοῦ δημοσίου.

Πολὺ κατηγοροῦντο οἱ Σπαρτιᾶται διὰ τὴν πρὸς τοὺς Εἵλωτας σκληρότητα αὐτῶν, οὐχὶ ἴσως ὅμως κατὰ πάντα δικαίως. Οὕτως ὁ Πλούταρχος διηγεῖται ὅτι, ἵνα καταδείξωσι τοῖς νέοις τὰ τῆς μέθης ἄτοπα, ἐβίαζον τοὺς Εἵλωτας νὰ μεθύωσι (16)· «*πίνειν ἀναγκάζοντες πολὺν ἄκρατον, εἰς τὰ συμπόσια παρεισῆγον, ἐπιδεικνύμενοι τὸ μεθύειν οἷόν ἐστι τοῖς νέοις· καὶ ᾠδὰς ἐκέλευον ᾄδειν καὶ χορείας χορεύειν ἀγεννεῖς καὶ καταγελάστους*». Ἀλλὰ τοῦτο ἦν πιθανῶς πρόληψις μόνον κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἥττονος τῶν νόμων αὐστηρότητος ὡς πρὸς τὴν τῶν δούλων ἐγκράτειαν, δι' ὃ καὶ ὁ Ἀγησίλαος τὰ «*πέμματα καὶ τὰ τραγήματα*», ἃ οἱ Θάσιοι προσέφερον αὐτῷ, παρέπεμψε, κατὰ Θεόπομπον (17), τοῖς Εἵλωσιν, «*ὅτι τούτους δέον διαφθείρεσθαι τρώγοντας αὐτὰ πολὺ μᾶλλον, ἢ αὐτὸν καὶ τοὺς παρόντας Λακεδαιμονίων*». Αἱ δὲ ᾠδαὶ καὶ αἱ γελοῖαι ὀρχήσεις, περὶ ὧν ὁ Πλούταρχος λέγει, ἦσαν βεβαίως κωμικαί τινες καὶ φορτικαὶ τῶν

(14) Ἡρόδ. Ζ, 209. — Εὐστάθ. Ἰλ. Σ. 1246.
(15) Ἀθ. ΣΤ, 102.
(16) Β. Λυκ. 28.
(17) Ἐν Ἀθην. ΙΔ, 74.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀρχαίων χωρικῶν, διατηρηθεῖσαι παρ' αὐτοῖς, διότι, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, τοῖς ἀπηγορεύοντο τῶν ἐλευθέρων Δωριέων τὰ ᾄσματα καὶ οἱ χοροί, ὠρχοῦντο δὲ τὸν αὐτῶν ἐπώνυμον, ἢ ἴσως μᾶλλον οὗ αὐτοὶ ἔλαβον τὴν ἐπωνυμίαν, *Μόθωνα*, ὃν ὁ Πολυδεύκης λέγει (18) «*φορτικὸν ὄρχημα*». Καὶ ὁ Μύρων δὲ (19) «*ἔργον ὑβριστικὸν*» ἀποδίδωσι τοῖς Σπαρτιάταις πρὸς τοὺς Εἵλωτας, ὅτι ἐβίαζον δῆθεν αὐτοὺς νὰ φέρωσι «*κυνῆν καὶ διφθέραν*». Ἀλλ' ἀμφότερα ἦσαν ἡ συνήθης ἐνδυμασία τῶν γεωργῶν, ὡς μνημονεύεται ἡ «*Κυνῆ ἀρκάς*» (20), καὶ ἡ «*Κυνῆ βοιωτία*» ἐν Ἡσυχίῳ καὶ Πολυδεύκῃ (21).

Ἡ δὲ μᾶλλον ἀποτρόπαιος τῶν ἀποδιδομένων τοῖς Σπαρτιάταις καταδυναστεύσεων κατὰ τῶν Εἱλώτων ἦν ἡ λεγομένη *Κρυπτεία* (22) ἢ *Κρυπτία* ἢ *κρυπτή*, καθ' ἣν ὑπετίθετο ὅτι δι' ἐνέδρας ἐφόνευον οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς Εἵλωτας. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δὲν φαίνεται οὐδ' ἀποδεδειγμένον οὐδὲ πιθανόν· διότι μόνος ὁ Ποντικὸς Ἡρακλείδης λέγει αὐτὴν συστηματικὴν τῶν Εἱλώτων θήραν, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μνημονεύει ὅτι οἱ Ἔφοροι ἐγκαθιστάμενοι ἑκάστοτε, ἐκήρυττον τοῖς Εἵλωσι πόλεμον (23). Τὰ δύο ὅμως ταῦτα χωρία εἰσὶ πιθανῶς ἄσχετα πρὸς ἄλληλα, καὶ ὁ κηρυττόμενος πόλεμος ἦν βεβαίως τυπικόν τι λείψανον ἔθους ἐπικρατήσαντος ἐπὶ τῆς κατακτήσεως, ὅτε οἱ Εἵλωτες ἐνέμενον εἰς τὴν γενναίαν αὐτῶν ἀντίστασιν. Διηγεῖται δὲ καὶ ὁ Θουκυδί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(18) Δ. 14, 101.
(19) Ἀθην. ΙΔ, 74.
(20) Ἀποσπ. Ἰναχ. Ἴδ. καὶ Ἀριστοφ. Ὄρν. 1203.
(21) Δ, 41, 1.
(22) Ἴδ. Manso, Sparta. — Barthélémy. Voy. du j. Anacharsis, IV, 42, N. 3. — Müller, Dor. II, 42.
(23) Ἐν Πλουτ. Λυκούργ. ΚΗ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δης (24), ὅτι ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Σπαρτιᾶται ἠλευθέρωσαν δισχιλίους Εἵλωτας, οἵτινες αἴφνης ἐγένοντο ἄφαντοι. Ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν τοῦτο κακούργημα, ὅπερ οὔτε πόλεμος ἦν οὔτε θήρα, ἀλλὰ θηριώδης δολοφονία, ὑπῆρξε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξαιρετικὸν καὶ ἅπαξ συμβάν, ὅτε, διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πύλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐφοβήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπανάστασιν τῶν Εἱλώτων, καὶ κίνδυνον τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως. Περὶ τοῦ τοιούτου δ' ἀπαισίου τῆς Κρυπτείας χαρακτῆρος οὐδεὶς ἕτερος ἀναφέρει τι, πλὴν μόνου τοῦ Ἰσοκράτους (25), ὅστις ὅμως καὶ αὐτὸς συγκεχυμένως μόνον καὶ ἐξ ἀκοῆς περὶ αὐτῆς ὁμιλεῖ. Οὐδὲ θὰ ἦν δὲ δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ νενομοθετημένη τοιαύτη τακτικὴ τῶν Εἱλώτων δολοφονία, χωρὶς νὰ περιαγάγῃ αὐτοὺς εἰς ἐσχάτην ἀπελπισίαν καὶ εἰς ἀδιάκοπον ἐπανάστασιν, προκρίνοντας βεβαίως ν' ἀποθάνωσιν ἔνοπλοι καὶ ἀμυνόμενοι ἢ νὰ σφάζωνται ὡς κτήνη. Ὁ Πλάτων δέ, ὅστις πιθανώτερον εἶναι ὅτι μᾶλλον ἠρεύνησε καὶ ἀκριβέστερον ἐγνώριζε τὰ περὶ τῆς διατάξεως ταύτης, ἀποδίδωσι τῇ Κρυπτείᾳ τὸν ἀληθῆ αὐτῆς χαρακτῆρα, σκληραγωγίας τῶν νέων κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ ὄρη, ἀναλόγου πρὸς τῶν Κρητῶν τὰς θήρας, καὶ πρὸς τῶν νέων Ἀθηναίων τὰς περιπολίας. Λέγει δὲ περὶ αὐτῆς ταῦτα (26)· «*Ἔτι δὲ καὶ κρυπτεία τις ὀνομάζεται θαυμαστῶς πολύπονος πρὸς τὰς καρτερήσεις, χειμώνων τε ἀνυποδησίαι καὶ ἀστρωσίαι καὶ ἄνευ θεραπόντων αὐτοῖς ἑαυτῶν διακονήσεις, νύκτωρ τε πλανωμένων διὰ πάσης τῆς χώρας καὶ μεθ' ἡμέραν*». Ἦν ἄρα κατὰ τοῦτο ἁπλῆ σωμασκία

(24) Δ, 80.
(25) Παναθην. 73.
(26) Νόμ. Α, 633.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἡ κρυπτεία καὶ φρούρησις τῆς χώρας. Καὶ ἀλλαχοῦ δ' ὁ Πλάτων (27), τὴν ἰδανικὴν αὐτοῦ πολιτείαν σχεδιάζων, προτείνει τὴν ἐκλογὴν 720 νέων 25 - 30 ἐτῶν, οἵτινες μετὰ πάσης σκληραγωγίας ἐπὶ διετίαν περιερχόμενοι τὴν χώραν, νὰ ἐπιτηρῶσιν αὐτήν, καὶ τὴν ὀχύρωσιν καὶ ὁδοποιΐαν τοῦ τόπου, καὶ τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, πανταχοῦ τοὺς δούλους καὶ τὰ ὑποζύγια ἀκωλύτως μεταχειριζόμενοι, καὶ καλεῖ τοὺς νέους τούτους ἀδιαφόρως ἀγορανόμους ἢ κρύπτας· ὥστε εἰς τὴν λέξιν δίδει πᾶσαν ἄλλην σημασίαν ἢ τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην εἰς ἣν μεταγενέστεροι αὐτοῦ ἐπίστευον. Φαίνεται δ' ὅτι ἐπέμποντο οἱ ἔφηβοι εἰς τὰς κρυπτείας μικρὸν πρὸ τοῦ 20^{οῦ} ἔτους καὶ τῆς στρατευσίμου ἡλικίας, ὅτε περίπου οἱ νέοι Ἀθηναῖοι εἰς τὰς ἐν τοῖς Μέρεσι στρατείας, καὶ ἐγίνετο τοῦτο κατὰ προκήρυξιν ἐκδιδομένην ὑπὸ τῶν Ἐφόρων κατ' ἔτος ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς διοικητικῆς αὐτῶν περιόδου (28). Ἐπ' αὐτῆς δ' ἴσως εἶχον καὶ ἰδιαιτέραν ἐντολὴν οἱ νέοι, νὰ ἐπιβλέπωσι καὶ τοὺς Εἵλωτας, καί, ἀναλόγως τῆς τραχύτητος τῶν ἠθῶν αὐτῶν, ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ἐν τοιαύταις περιπτώσεσι δὲν προσεφέροντο πρὸς αὐτοὺς πάντοτε ἀβροφρόνως. Ἐν βίῳ δὲ Κλεομένους μνημονεύει ὁ Πλούταρχος καὶ ἄρχοντος τεταγμένου ἐπὶ τῆς κρυπτείας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὰ διηγήματα μάλιστα ἐκεῖνα περὶ τῆς πρὸς τοὺς Εἵλωτας συμπεριφορᾶς τῶν Σπαρτιατῶν ἥκιστα συμβιβάζονται μετὰ τῆς ἀλλαχόθεν συμπεραινομένης ἀγάπης μεθ' ἧς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσεφέροντο πρὸς αὐτούς, ἐλευθεροῦντες αὐτοὺς πολλάκις, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Μύρων (29)· «*Πολλάκις ἠλευθέρωσαν Λακεδαιμόνιοι δούλους, καὶ οὓς μὲν*

(27) ΣΤ, 760 - 763.
(28) Πλούτ. Κλεομ. Θ. Λυκ. ΚΗ.
(29) Ἐν Ἀθην. ΣΤ, 102.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀφέτας ἐκάλεσαν, οὓς δὲ ἀδεσπότους, οὓς δὲ ἐρυκτῆρας, δεσποσιοναύτας δ' ἄλλους, οὓς εἰς τοὺς στόλους κατέτασσον, ἄλλους δὲ νεοδαμώδεις, ἑτέρους ὄντας τῶν Εἱλώτων». Ἡ ἀπελευθέρωσις ὅμως ἐγίνετο, ὡς ἀνωτέρω ἐῤῥέθη, ὑπὸ τῆς πόλεως μόνον, οὐχὶ δ' ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν.

Καὶ *ἀφέται* μὲν ἦσαν οἱ μὴ ὑποχρεούμενοι εἰς ἐργασίαν, οἵτινες ἴσως καὶ μικρὸν κλῆρον ἐλάμβανον, οὐχὶ ὅμως καὶ πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα· διότι, κατὰ Δίωνα τὸν Χρυσόστομον (30), *«οὐδὲ ὑπάρχει τοῖς Εἵλωσι γίνεσθαι Σπαρτιάταις».* *Νεοδαμώδεις* δ' ἦσαν οἱ μετά τινα χρόνον ἀπελευθερώσεως μεταξὺ τῶν πολιτῶν ταττόμενοι, καὶ λαμβάνοντες τὴν ἄδειαν τοῦ *«οἰκεῖν ὅπου ἂν βούλωνται»*(31), ἴσως ὅμως οὐχὶ οἱ ἐξ Εἱλώτων, ὡς φαίνεται αἰνιττόμενον τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Μύρωνος. Τοιαύτη δ' ἦν ἐνίοτε ἡ πρὸς τοὺς Εἵλωτας οἰκειότης τῶν Σπαρτιατῶν, ὥστε οἱ ἀπελευθερούμενοι, εἰς τινας περιστάσεις, ἐνυμφεύοντο καὶ τὰς χήρας τῶν πρώην κυρίων των, ὅτε καὶ *Ἐπευνάκται* ἐλέγοντο (32).

---

(30) ΛΣΤ.
(31) Θουκ. Ε, 34.
(32) Ἀθήν. ΣΤ, 102.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἰδιωτικὸς βίος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Σπαρτιατικὴ δίαιτα.

Ἀπόῤῥοια δὲ τοῦ δωρικοῦ πνεύματος ἦν ἡ σπαρτιατικὴ δίαιτα, διακρινομένη ἐν πᾶσι διὰ τῆς αὐστηρότητος, τῆς ἀφελείας καὶ τῆς λιτότητος.

α΄ Κατοικία.

Καὶ τοὺς μὲν οἴκους κατεσκεύαζον ὅλως ἀπερίττως, καὶ ῥήτρα μνημονεύεται τοῦ Λυκούργου (1) τὴν περὶ αὐτοὺς πολυτέλειαν ἀπαγορεύουσα, «*ὅπως οἰκία πᾶσα τὴν μὲν ὀροφὴν ἀπὸ πελέκεως ἠργασμένην ἔχῃ, τὰς δὲ θύρας ἀπὸ πρίονος μόνου*», ὅ ἐστιν ὅτι αἱ μὲν δοκοὶ τῆς ὀροφῆς ὤφειλον νὰ ὦσι στρογγύλαι ὡς ἐκόπησαν ἐκ τοῦ δένδρου, αἱ δὲ θύραι νὰ σύγκεινται ἐξ ἁπλῶν καὶ ἀπελεκήτων σανίδων. Ἕνεκα τούτου διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν(2), ὅτι ἐπὶ Ἀγησιλάου ἡ οἰκία τῶν βασιλέων διέμενεν οἵα ἦν ἐπ' αὐτῆς τῆς δωρικῆς κατακτήσεως, καὶ διετήρει πάντοτε «*ἅς περ Ἀριστόδημος, ὅτε κατῆλθε, λαβὼν ἐπεστήσατο θύρας*»· καὶ τὴν ἀφέλειαν ταύτην καὶ τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν ἠθῶν ἐμφαίνει

(1) Πλούτ. Λυκοῦργ. ΙΓ.
(2) Ἀγησιλ. Η, 7. Ἴδ. καὶ Ἑλλην. Ε, 3, 20. — Πλούτ. Ἀγησίλ. ΙΘ. — — Παυσ. Γ, 12, 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

προσέτι καὶ τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (3) ἀνέκδοτον· «*Λεωτυχίδην τὸν πρεσβύτερον* (ἐν Ὀλ. 72) *ἐν Κορίνθῳ δειπνοῦντα, καὶ θεασάμενον τῆς στέγης τοῦ οἴκου τὴν κατασκευὴν πολυτελῆ καὶ φατνωματικήν, ἐρωτῆσαι τὸν ξένον εἰ τετράγωνα παρ᾽ αὐτοῖς τὰ ξύλα φύεται*». Ἀδιάφορον δ᾽ ὅτι τὴν αὐτὴν εἰρωνικὴν ἐρώτησιν ἀποδίδωσιν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀλλαχοῦ εἰς ἄλλον Σπαρτιάτην, τὸν Ἀγησίλαον (4). Σύμφωνος δὲ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἁπλότητα τῶν οἰκιῶν ἦν καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν ἀποσκευή, ἀφ᾽ ἧς πᾶσα τρυφὴ ἀπεκλείετο.

Ἡ λιτότης ὅμως αὕτη τῆς ἰδιωτικῆς οἰκοδομίας οὐδόλως ἐκώλυσε τὴν δημοσίαν ἀρχιτεκτονικήν, ἰδίως τὴν νεωδομίαν, τοῦ ν᾽ ἀναπτυχθῇ μεγαλοπρεπῶς παρὰ Δωριεῦσιν· ἐξ ἐναντίας μάλιστα καὶ συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ἕνεκα διττοῦ λόγου, πρῶτον μὲν διότι ἡ τέχνη, μὴ ὑπηρετοῦσα βιωτικαῖς ἀνάγκαις, ὑψοῦτο ἀκωλύτως εἰς τὴν εὐγενεστέραν αὐτῆς κλῆσιν, τὴν παράστασιν τοῦ καλοῦ, καὶ δεύτερον διότι εἰς ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ πολυτέλειαν μὴ προσφεύγουσα, ἠρύετο τὸ κάλλος αὐτῆς ἐκ μόνης τῆς ἐσωτερικῆς τῶν μερῶν ἁρμονίας, ἣν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην φυλὴν ὀξύτερον καὶ καθαρώτερον ᾐσθάνετο ἡ δωρική, καὶ ἐκ τῶν ἀφελῶν τῆς ξυλοδομίας ἀναλογιῶν (5) παρήγαγε τ᾽ ἀριστουργήματα τοῦ δωρικοῦ ῥυθμοῦ, ὅστις ἦν ὁ πάντων ἁπλούστατος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ μεγαλοπρεπέστατος.

Καὶ αἱ πόλεις δὲ τῶν Δωριέων ἦσαν ἄνευ σχεδίου, καὶ ἀῤῥυμοτόμητοι (6).

(3) Λυκ. ΙΓ. — Ἴδ. καὶ Ἀποφθ. Α, 16, 6.
(4) Ἀποφθ. Β, 5.
(5) Ἴδ. Ῥαγκ. Ἱστορ. Καλλιτ. Α. σ. 112.
(6) Παυσ. ΣΤ, 24, 2. — Στράβ. ΙΔ, 646.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

β΄ Ἱματισμός.

Ἀναλόγως δ' ἀφελὴς καὶ λιτὸς ἦν καὶ ὁ ἱματισμὸς τῶν Δωριέων, ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικός, καθ' Ἡρόδοτον (7), ὃν καὶ αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης χαρακτηρίζει ὡς «*μετρίαν ἐσθῆτα*», ἀλλ' ὑπολαμβάνων αὐτὸν ὡς νεωτερισμόν (8), τὸν δ' Ἀττικὸν ἢ Ἰωνικόν, ὃν ὅμως ὁ Ἡρόδοτος ὀρθότερον λέγει ἐκ Καρίας προελθόντα, ἐσφαλμένως θεωρῶν ὡς τὸν ἀρχαιότερον ἐθνικὸν τῶν Ἑλλήνων.

Ἔφερον δ' οἱ ἄνδρες τὸν παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν ἐν χρήσει ἀχειρίδωτον χιτῶνα ἐξ ἐρίου, ὅστις ἦν καὶ τὸ μόνον ἔνδυμα τῶν παιδίων μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας των (9).

Πλὴν δὲ τοῦ χιτῶνος ἔφερον οἱ ἄνδρες καὶ ἱμάτιον, ἐξ ἁδροῦ ἐρίου καὶ τοῦτο, ἢ τετράγωνον ἢ στρογγύλον, εὐρύ, περικαλύπτον ὅλον τὸ σῶμα, διερχόμενον δ' ὑπὸ τὴν δεξιὰν μάλην καὶ εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον ῥιπτόμενον, ἐν ᾧ τὸ ἄλλο πέρας αὐτοῦ ἐκρέματο συνήθως περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. Καλεῖται δὲ τοῦτο καὶ *χλαῖνα*, συνηθέστατα δέ, παρ' Ὁμήρῳ, καὶ *τρίβων* ἐπίσης, ἐκτὸς ἂν αἱ δύο αὗται ἐπωνυμίαι ἐνέφαινον ἱμάτια διαφέροντα κατά τι κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ποιότητα, τοῦ τρίβωνος ὄντος τοῦ εὐτελεστέρου.

Λέγει δ' ὁ Ἡσύχιος ὅτι ὁ τρίβων οὗτος ἐκαλεῖτο ἐν Σπάρτῃ καὶ *Δαμοφανής*, διότι τοῦτον κυρίως φέροντες ἐπὶ τοῦ χιτῶνος προήρχοντο οἱ Σπαρτιᾶται ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἐνεφανίζοντο εἰς τὸ δημόσιον.

(7) Α, 6.
(8) Ε, 87.
(9) Πλούτ. Λυκ. ΙΣΤ. — Ξεν. Λακ. Πολ. Β, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τὸ δ' ἱμάτιον τοῦτο ἦν τὸ μόνον ἔνδυμα ὃ οἱ νέοι, ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, ἔφερον δι' ὅλου τοῦ ἔτους (10), ὀφείλοντες, ὅταν ἐπεριπάτουν, νὰ ἔχωσιν εἰς αὐτὸ ἐνειλιγμένας τὰς χεῖρας, καὶ αἰδημόνως ν' ἀποβλέπωσι πρὸς τὴν γῆν (11).

Τέλος δ', ἐν πολέμῳ, ἔφερον οἱ ἄνδρες καὶ τὴν *χλαμύδα*, ἢ τὰ λεγόμενα *Θετταλικὰ πτερά*, ὕφασμα ἐξ ἐρίων καὶ τοῦτο, ἐπίμηκες δέ, καὶ εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον πορπούμενον, ἵνα καταλείπῃ ἐλευθέραν τὴν δεξιὰν χεῖρα πρὸς χρῆσιν τῶν ὅπλων, ἔχον δὲ τὰ ἄκρα ὀξέα. Τοῦ ἐνδύματος τούτου οὐδαμοῦ μνείαν ποιεῖται ὁ Ὅμηρος· πρώτη δ' ἀναφέρει αὐτὸ ἡ Σαπφώ, ἐφ' ἧς πιθανὸν ὅτι καὶ εἰσήχθη ἐκ τῶν βορειοτέρων μερῶν, τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, ὡς στρατιωτικὸν περίβλημα (12).

Ἔφερον δ' ἀχρωμάτιστα τὰ ἐνδύματα ταῦτα, καὶ ἐν γένει οἱ βαφεῖς καὶ οἱ μυροπλάσται ἀπεκλείοντο τῆς Σπάρτης, «*ὡς φθείροντες τὸ ἔλαιον καὶ τὴν λευκότητα τῶν ἐρίων*» (13)· διὸ καὶ ἔλεγον οἱ Σπαρτιᾶται, κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα (14)· «*Δολερὰ μὲν τὰ ἵματα, δολερὰ δὲ τὰ χρίματα*», παροιμιακῶς οὕτω τὰς βαφὰς τῶν φορεμάτων καὶ τὴν χρίσιν τῶν σωμάτων, τὴν ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοσοῦτον περισπούδαστον, ὡς ἐπιβλαβῆ τρυφὴν καταδικάζοντες. Τὸ ἀπόφθεγμα ὅμως τοῦτο ὁ Ἡρόδοτος, ἀλλ' ἐσφαλμένως, ὡς φαίνεται, ἀποδίδωσιν εἰς Αἰθίοπα βασιλέα (15).

(10) Πλούτ. Αὐτ. Λακ. Ἀποφθ. σ. 175. — Ξεν. Αὐτ. — Iustin. 33.
(11) Ξενοφ. Λ. Π. 3, 5. — Λογγ. Π. Ὕψ. 1, 3. σ. 114.
(12) Ἀριστ. Λυσιστρ. Στ. 988 1139. — Ἴδ Πλούταρχ. Κίμ. ΙΣΤ.
(13) Ἀθήν. ΙΕ, 686. — Ἴδ. καὶ Πλούτ. Λ Ἀπ. 224. — Senec qu. nat. IV, 13.
(14) Στρώμ. Α, σ. 294.
(15) Ἴδ. Πλούτ. Ῥωμ. Ζητ. 26. Συμποσ. Γ, 1, 2. Π. Ἡροδ. κακοηθ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δ' ἔφερον οἱ Σπαρτιᾶται πίλους, ὡς τοὺς Θεσσαλικούς, ἔχοντας πλατὺ τὸ σκιάδιον. Τούτους δ' εἶχον οἱ ψιλοὶ καὶ ἐν πολέμῳ προσέτι, ὅτε οἱ λοιποὶ ἔφερον τὴν περικεφαλαίαν (16). Ἡ δ' ὑπόδεσις αὐτῶν εἶχεν ἰδιαίτερόν τινα χαρακτῆρα, ὥστε καὶ ἐξ αὐτῆς, κατὰ Παυσανίαν (17), ἐγνωρίζοντο οἱ Λάκωνες. Ἐφόρουν δέ, οἱ ἄνδρες κυρίως, τὰς ὑπὸ τῶν περιοίκων κατασκευαζομένας, καὶ λεγομένας, ἢ διὰ τὸ σχῆμα *ἁπλᾶς*, ἢ διὰ τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς *Λακωνικὰς* (ἐμβάδας), αἱ γυναῖκες δὲ κυρίως τὰς πολυτελεστέρας, ἐξ Ἀμυκλῶν προερχομένας, *Ἀμυκλαΐδας* (18). Εἶχον δὲ καὶ *σαντάλας*, πιθανῶς ῥαβδία, ἀνὰ χεῖρας (19), ἃς ὅμως ἀπηγορεύετο αὐτοῖς νὰ λαμβάνωσι καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας (20).

Ὤφειλον δ' οἱ παῖδες πρὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους νὰ ξηρίζωσι τὴν κεφαλήν των, «*ἐν χρῷ κείρεσθαι*» (21), ὡς ἐκείροντο οἱ δοῦλοι καὶ χειρονάκται (22). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ἔτρεφον κόμην, κατὰ διάταξιν εἰς αὐτὸν τὸν Λυκοῦργον ἀποδιδομένην (23), πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν περιοίκων καὶ δούλων. Ἥπλουν δ' αὐτὴν λυτὴν ἀπὸ τῶν ὤμων, κατὰ τὸ ἀποδιδόμενον αὐτοῖς ἐπίθετον *σπαρτιοχαίτης* (24). Κατ' Ἀριστοφάνην ὅμως (25), οὐ μόνον αἱ γυ-

(16) Θουκ. Δ, 34. — Πολυδ. Α, 149.
(17) ΣΤ'. 14, 2.
(18) Ἴδ. Walpole. Ὑπομν. σ. 454.
(19) Ἀριστοφ. Ὄρν. 1283. Ἐκκλ. 74.
(20) Πλούτ. Λυκ. ΙΑ.
(21) Πλούτ. Λυκ. ΙΣΤ.
(22) Στράβ. ΣΤ', 278. — Ἀριστοτ. Ῥητορ. 1, 9. — Ἴδ. καὶ Πλούτ. Ἀλκιβ. ΚΓ.
(23) Πλούτ. Λυκ. ΚΒ. Λυσ. Α. — Ξεν. Λακ. Πολ. Η, 3.
(24) Ἀσπάσιον ἐν Ἠθ. Νικομ. Δ, 7. — Lobeck. Φρυν. 662.
(25) Λυσιστρ. Στ. 1319.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναῖκες, ἀλλὰ πολλάκις καὶ οἱ ἄνδρες ἀνέδουν αὐτὴν δι᾽ ἄμπυκος ἢ περόνης ἐπὶ τὴν κεφαλήν.

Ἔτρεφον δὲ καὶ γένειον οἱ Σπαρτιᾶται, ὥστε καὶ *ἠπινόβιοι* ἐλέγοντο (26) καὶ «*ἠπίνας ἕλκοντες*», ὑπ᾽ Ἀριστοφάνους (27). Περὶ δὲ τοῦ μύστακος, ὑπῆρχε διάταξις περιλαμβανομένη ἑκάστοτε εἰς τὴν προκήρυξιν τῶν εἰσιόντων Ἐφόρων· «*Κείρεσθαι τὸν μύστακα καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις*» (28). Καὶ εἰ μὲν αὕτη ἡ ἐντολὴ ἀπέβλεπε τοὺς Σπαρτιάτας, ὥς τινες πιστεύουσιν, ἀπετείνετο βεβαίως εἰς μόνους τοὺς ἀγενείους ἐφήβους, ἵνα ἐθίζῃ αὐτοὺς εἰς ὑποταγὴν τοῖς νόμοις καὶ ταῖς ὑπ᾽ αὐτῶν ἐπιβαλλομέναις θυσίαις. Ἀλλὰ πιθανώτερα φαίνονται λέγοντες οἱ διϊσχυριζόμενοι ὅτι ἡ διαταγὴ αὕτη ἐδίδετο τοῖς μὴ ἐλευθέροις, πρὸς ἐξωτερικὴν αὐτῶν διάκρισιν ἀπὸ τῶν Σπαρτιατῶν.

Αἱ δὲ γυναῖκες, ὧν ἡ δίαιτα ἦν ἐν Σπάρτῃ αὐστηρὰ καὶ ἡ σεμνότης μεγάλη, ἔφερον τὸν ἀχειρίδωτον χιτῶνα, καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἀμπεχόνην ἢ ἱμάτιον, καὶ ἴσως καὶ καλύπτραν εἰς τὴν κεφαλὴν (29). Διέφερε δ᾽ ἡ ἀμπεχόνη, φαίνεται, ὀλίγον τοῦ ἀνδρικοῦ ἱματίου κατὰ τὸ σχῆμα, δι᾽ ὃ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ τὴν Σπαρτιατικὴν δίαιταν ζηλοῦντος Φωκίωνος πολλάκις ἐξήρχετο ἐν Ἀθήναις φέρουσα αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον (30).

Ἀλλ᾽ ἡ αὐστηρότης τῆς διαίτης δὲν ἐξετείνετο ἐν πᾶσι καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων, αἵτινες δὲν ὤφειλον, ὡς αἱ γυναῖκες, νὰ οἰκουρῶσι τοῦ οἴκου προϊστάμεναι (31), ἐλευθέρως δ᾽ ἐξήρχοντο, καὶ τῶν ἑορτῶν μετεῖχον καὶ τῶν ἀγώνων, καὶ

(26) Πλούτ. Λυσ. Α.—Πλάτ. Σχολ. ἐν Ἀσπ. εἰς Ἀριστ. Ἠθ. Νικομ. 4. 7.
(27) Λυσιστρ. στ. 1072.
(28) Ἀριστοτ. ἐν Πλουτρχ. Κλεομ. Θ.
(29) Πλούτ. Λακ. Ἀπ. 235. — Ἀποστόλιος, 18, 17.
(30) Πλούτ. Β. Φωκίων.
(31) Πλάτ. Νόμ. Ζ, 805.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀπολύτως ἐπ' αὐτῶν μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἀνεστρέφοντο· κατὰ δὲ Πλούταρχον, ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις αἱ κόραι ἐπόμπευον, ἔψαλλον καὶ ὠρχοῦντο γυμναί· καὶ ἐξηγεῖ καὶ δικαιολογεῖ τοῦτο, ὡς τῆς αἰδοῦς ἱκανῶς συγκαλυπτούσης αὐτάς (32)· « *Τὰς κόρας γυμνάς τε πομπεύειν καὶ πρὸς ἱεροῖς τισιν ὀρχεῖσθαι καὶ ᾄδειν . . . Ἡ δὲ γύμνωσις τῶν παρθένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν, αἰδοῦς μὲν παρούσης, ἀκρασίας δὲ ἀπούσης· ἀλλ' ἐθισμὸν ἀφελῆ καὶ ζῆλον εὐεξίας ἐνειργάζετο, καὶ φρονήματος τὸ θῆλυ παρέγευεν οὐκ ἀγενοῦς, ὡς μηδὲν ἧττον αὐτῷ καὶ ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας μετουσίαν οὖσαν* ». Ἐπικυροῖ δὲ ταῦτα καὶ ὁ Ἀθήναιος (33), λέγων ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται « *ἐγύμνουν τὰς παρθένους τοῖς ξένοις* ». Καὶ ἀληθῶς μὲν ἡ γυμνότης οὐδόλως ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν Δωριέων ὡς αἰσχρὰ ἢ ἄσεμνος, καὶ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀπέβαλλον τὰ ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ἔτι εἰθισμένα διαζώματα, καὶ ἐδείχθησαν δημοσίως ὅλως γυμνοί, αὐτοὶ πρῶτον, κατὰ μὲν τινὰς οἱ Μεγαρεῖς (34), κατ' ἄλλους οἱ Κρῆτες (35), κατὰ Θουκυδίδην ὅμως οἱ Σπαρτιᾶται (36). Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ περὶ τῆς γυμνώσεως τῶν παρθένων διήγησις ἦν βεβαίως μῦθος ἢ παρεξήγησις. Αὐτὸ τὸ ἐπίθετον *Φαινομηρίδες*, ὃ ὁ Ἴβυκος ἔδωκεν εἰς τὰς Σπαρτιάτιδας νέας (37), καὶ ὃ πολλοὶ πολλάκις ἔκτοτε ἐπανέλαβον, οὐδόλως θὰ ἦν χαρακτηριστικόν, οὐδ' ἔννοιαν θὰ εἶχεν, ἂν αἱ Σπαρτιάτιδες νέαι ἐδείκνυον ὅλον τὸ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(32) Λυκ. ΙΔ.
(33) ΙΓ, Σ. 566.
(34) Εὐστάθ. εἰς Ἰλ. Ρ, 1324. Ψ, 683. — Ἡσύχ. Φ. Ζώσατο. — Ἐτ. Μ. Φ. Γυμνάσιον. — Παυσ. Α, 44.
(35) Πλάτ. Πολιτ. Ε, 452. — Διον. Ἁλικ. ΣΤ, 72.
(36) Α, 6.
(37) Πλούτ. Σύγκρ. Λυκ. καὶ Νουμ. Γ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σῶμα γυμνόν. Προέκυψε δέ, ὡς φαίνεται, ἡ πρόληψις αὕτη περὶ τῆς γυμνότητος τῶν Σπαρτιατίδων ἐκ τοῦ ὅτι, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ βίου τῶν ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως ἐν ταῖς ἰωνικαῖς χώραις εἰς γυναικωνίτας κατακλείστων, καὶ ἁβρῶς καὶ πλουσίως ἐνδεδυμένων νεανίδων, αὗται ἐλευθέρως εἰς τὰ δημόσια μέρη ἀναστρεφόμεναι, ἔφερον ἐλαφροτάτην ἐνδυμασίαν, ἁπλοῦν μόνον τὸν χιτῶνα, ἄνευ ἱματίου, δι' ὃ καὶ *μονοχίτωνες* καὶ *μονόπεπλοι* οὐ σπανίως ἐλέγοντο. Ἦν δ' ὁ χιτὼν οὗτος ὕφασμα ἐξ ἐρίου, πορπούμενον εἰς τοὺς δύο ὤμους, ὥστε νὰ διέρχωνται οἱ δύο βραχίονες ἐλεύθεροι καὶ γυμνοί· πρὸς τὸ ἓν δὲ πλάγιον ἦν συνεῤῥαμμένος ἀπὸ τῆς μάλης μέχρι τῆς ὀσφύος, τὸ δ' ἐπίλοιπον ἔμενεν ἄῤῥαφον, καὶ πορπούμενον μόνον κατὰ βούλησιν, δι' ὃ καὶ *σχιστὸς* ἐλέγετο ὁ χιτών, οἷος παρίσταται συνεχῶς ἐν γλυφαῖς, καὶ ἰδίως τῆς δωρικῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἔφερον δ' αὐτὸν ἄνευ ζώνης, ὥστε καὶ *ἄζωστοι* πολλάκις λέγονται. Κατὰ τοὺς δρόμους λοιπὸν καὶ τὰ γυμνάσματα ἀφίεντο πρὸς εὐκολίαν αἱ κατὰ τὸ πλάγιον τοῦ χιτῶνος πτέρυγες ἀναπεπταμέναι, ἢ ἠνοίγοντο ἐκ τῶν βιαίων κινήσεων, καὶ ἐκεῖθεν καὶ τὸ ἐπίθετον τῶν φανομηρίδων καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῆς διαδοθείσης φήμης περὶ γυμνώσεως τῶν νέων Σπαρτιατίδων.

Εἰς κάθαρσιν δὲ καὶ κράτυνσιν τοῦ σώματος ἐλούοντο οἱ Σπαρτιᾶται εἰς τὰ ψυχρὰ κύματα τοῦ Εὐρώτα(38), ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν *πυριάμασιν*, ἤτοι ξηροῖς λουτροῖς, προκαλοῦσι τὸν ἱδρῶτα· ἀλλὰ τὰ θερμὰ ἢ χλιαρὰ λουτρά, τὰ τοσοῦτον προσφιλῆ πᾶσι τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ἦσαν αὐτοῖς αὐστηρῶς ἀπηγορευμένα, ὡς τὸ σῶμα ἐκλύοντα.

(38) Πλούτ. Ἀλκιβ. ΚΓ. — Ξενοφ. Ἑλλ. Ἱστ. Ε', 4, 28.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γ΄ Τροφή.

Συνηστιῶντο δ' οἱ Σπαρτιᾶται εἰς συσσίτια ὡς οἱ Κρῆτες, καὶ ὡς κατ' ἀρχὰς πάντες οἱ Δωριεῖς. Ἦν δὲ πιθανῶς τὸ ἔθος λείψανον τῶν Ὁμηρικῶν *δαιτῶν* τῶν Ἀνάκτων, διότι οἱ Δωριεῖς ἦσαν πάντες Ἄνακτες, ἤτοι ἡ ὑπερτάτη ἀριστοκρατία ὡς πρὸς τοὺς περιοίκους. Ἐκαλοῦντο δ' οἱ συνεστιώμενοι, κατ' Ἀλκμᾶνα κἂν, *δαιτυμόνες* ἐν Σπάρτῃ (39), ὡς παρ' Ὁμήρῳ· τὰ δὲ συσσίτια, κατ' ἀρχὰς *ἀνδρεῖα*, ὡς τὰ ἐν Κρήτῃ (40), ἐκλήθησαν ἔπειτα *φιδίτια*, ὡς ἐκ τῆς φειδοῦς τῶν παρατιθεμένων, ἢ *φιλίτια*, ὡς ἐκ τῆς φιλικῆς σχέσεως τῶν συνεστιωμένων, ἢ ἴσως ἐκ τῆς *ἐδωδῆς*, οἷον *ἐδίτια* (μετὰ τοῦ δίγαμμα) (41). Πιθανὸν ὅμως οὐδὲ Σπαρτιατικὴ κἂν νὰ ἦτον ἡ λέξις *φιδίτια*, ἀλλὰ ν' ἀπεδόθη τοῖς συσσιτίοις τούτοις ὑπὸ ξένων, εἰρωνευομένων ἴσως αὐτῶν τὴν λιτότητα.

Παρῆσαν δ' εἰς τὰ συσσίτια οἱ ἄνδρες μόνοι, ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς καὶ τὰ μικρὰ αὐτῶν παιδία ἐπὶ ταπεινῶν ἑδρῶν καθήμενα, καὶ ἀνὰ 15 δαιτυμόνες ἢ φιδίται ἀπετέλουν ἕκαστον συσσίτιον (42), πιθανῶς ὁμοῦ συνταττόμενοι καὶ ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς παρατάξεσιν. Οἱ δὲ νέοι καὶ οἱ ηὐξημένοι παῖδες συνηστιῶντο εἰς ἰδίας ἀγέλας ἑκάτεροι (43), καὶ αἱ γυναῖκες κατ' οἶκον (44).

Εἰς τὰς τραπέζας δὲ ταύτας δὲν περιεκάθηντο οἱ Σπαρτιᾶται καθὼς οἱ παρ' Ὁμήρῳ Ἕλληνες, καὶ ὡς καὶ μετὰ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(39) Ἀλκμ. ἐν Στρβ. Ι, 482.
(40) Στράβ. Ι΄, 277. — Ἔφορ. αὐτ. Ι΄, 482. — Ἀριστοτ. Β΄, 7.
(41) Πλούτ. Λυκ. ΙΒ.
(42) Πλούτ. Λυκ. ΛΒ.
(43) Πλούτ. αὐτ. — Στράβ. αὐτ.
(44) Πλάτ. Νόμ. ΣΤ΄, 780. 781.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ταῦτα οἱ Κρῆτες, ἀλλ' ἦσαν ἀνακεκλιμένοι (45), κατὰ τὸ κοινὸν παρ' Ἕλλησιν ἐπικρατῆσαν ἔθος, ἐπὶ γυμνῶν ὅμως τῶν ἐδωλίων, εἰς ἃ μόνον ἐπὶ μεταγενεστέρων χρόνων, ὅτε παρήκμασαν τὰ Σπαρτιακὰ ἤθη, προσετέθησαν ἁβρὰ στρώματα καὶ προσκεφάλαια (46).

Παρεσκευάζοντο δὲ τὰ δεῖπνα ὑπὸ μαγείρων ἐκ τῆς τάξεως τῶν περιοίκων λαμβανομένων, καὶ διαδοχικῶς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν τὴν τέχνην αὐτῶν ἀσκούντων (47). Εἶχε δ' ἕκαστος μάγειρος ὡρισμένην εἰδικότητα, καὶ ἑνὸς εἴδους μόνον βρώματα κατεσκεύαζε. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ὀψοποιοὶ διὰ τὰ κρέα (48), οἱ ζωμοποιοί (49), οἱ ἀλφιτοποιοί. Τὰ δὲ παρατιθέμενα βρώματα εἰς τὸ δεῖπνον, τὸ παρὰ Σπαρτιάταις *αἶκλον* ἢ *ἄϊκλον* καλούμενον (50), ἦσαν *ἄλφιτα* ἢ *μάζα*, ἤτοι κρίθινος ἄρτος, ἀφθόνως διανεμόμενος· *ὕειον* ἢ χοιρινὸν *κρέας* (51), οὗ τὰ τεμάχια ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν *Ὀρθαγορίσκοι* ἢ *Βορθαγορίσκοι* καθ' Ἡσύχιον· καὶ ὁ περίπυστος *μέλας ζωμός*, ὃν ὁ Ἡσύχιος καλεῖ καὶ *βάφαν*. Ὁ δὲ Πολυδεύκης λέγων· «*Ὁ δὲ μέλας ζωμός, τὸ λακωνικὸν ἔδεσμα, ἐστὶν ἡ καλουμένη αἱματία*», φαίνεται γνωρίζων, ἢ ἴσως εἰκάζων, ὅτι ὁ ζωμὸς οὗτος παρεσκευάζετο κυρίως ἐξ αἵματος. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιᾶται πολὺ ἠγάπων αὐτόν, ὥστε, κατὰ Πλούταρχον (52), οἱ πρεσβύτεροι ἐπροτίμων αὐτὸν τῶν κρεάτων ἃ παρεχώ-

(45) Ἀθήν. ΙΒ, 518. — Δ, 147. — Πλούτ. Λυκ. ΙΗ.

(46) Ἀθήν. Δ, 142. — Πλούτ. Λυκ. Β. — Σουΐδ. Φ. Φιδίτια καὶ Λυκοῦργος.

(47) Ἡρόδ. ΣΤ, 60.

(48) Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΔ, 7. — Ἀθήν. ΙΒ, 550.

(49) Πλούτ. Λακ. Ἀποφ. Τόμ. 6, σ. 856, ἔκδ. Reisk.

(50) Ἀθήν. Δ, 140.

(51) Δικαίαρχ. ἐν Ἀθην. Δ, 141.

(52) Λυκ. ΙΒ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρουν τοῖς νεωτέροις. Ἀλλὰ δὲν φαίνεται ὅτι ἦν τοιοῦτος ὥστε ν᾽ ἀρέσκῃ εἰς πάντας, διότι, ὡς γνωστὸν, εἰς Διονύσιον τὸν τύραννον, οὗ τὴν γεῦσιν δυσηρέστησεν, εἶπεν ὁ Σπαρτιάτης μάγειρος ὅτι τῷ ἔλειπεν ἓν ἄρτυμα, ἡ σωμασκία. Καὶ τυρὸς δὲ καὶ σῦκα (53), προὐτίθεντο ὡς ἐπιδόρπιον ἢ *ἐπάϊκλον*, καὶ προσέτι, διὰ μὲν τοὺς ἄνδρας ἄρτος σίτου, διότι ὁ σῖτος, ἐκ Σικελίας τὸ πρῶτον εἰσαχθείς, ἦν κατ᾽ ἀρχὰς σπάνιος ἐν Ἑλλάδι, καὶ κατ᾽ ἀρχαῖον ἔθιμον ἐξηκολούθει θεωρούμενος ὡς ἐντρύφημα ἐν τῇ πιστῶς τοῖς ἀρχαίοις ἐμμενούσῃ Σπάρτῃ· διὰ δὲ τὰ παιδία, τὰ μετὰ τῶν πατέρων παρακαθήμενα, παρετίθεντο τὰ καλούμενα *κάμματα*, ἤτοι μικρά τινα πλακούντια ἐλαιόπηκτα, καὶ ἐφθά, ἤτοι ἑψημένα εἰς φῦλλα δάφνης, ἅτινα *καμματίδες* λεγόμενα, ἐτρώγοντο ὁμοῦ μετὰ τῶν πλακουντίων. Εἰς τὸ ἐπάϊκλον δὲ κατηριθμοῦντο καὶ ὅσα, τῆς θήρας ἢ τῶν κτημάτων αὐτῶν προϊόντα, προσέφερόν τινες ὡς φιλοδωρήματα, ἢ ἠναγκάζοντο νὰ προσαγάγωσιν ὡς δικαστικὰ πρόστιμα τοῖς συσσίτοις αὐτῶν. Τὴν τοιαύτην δ᾽ ἔκτακτον συνεισφορὰν τῶν ἐπαΐκλων εἰσῆγον ἐπισήμως οἱ μάγειροι, κηρύττοντες μεγαλοφώνως τὸ τοῦ συνεισφέροντος ὄνομα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀπηλλάττοντο δὲ τῶν φιδιτίων μόνοι οἱ εἰς θήραν ἐξελθόντες ἢ οἱ θυσίαν τελοῦντες, μετὰ τῶν προσκεκλημένων αὐτῶν (54). Συνηθέστατα δ᾽ οἱ προσκεκλημένοι ἦσαν οἱ σύσσιτοι, δι᾽ οὓς τότε ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐκαλεῖτο *ἀφείδιτος* ἢ *ἀφίδιτος*, καθ᾽ Ἡσύχιον. Προσεκαλοῦντο δ᾽ εἰς τὰ δεῖπνα ταῦτα καὶ οἱ δύο Βασιλεῖς (55), οἷς παρετίθεντο διπλαῖ μερίδες. Καὶ βάσις μὲν τοῦ δείπνου ἦσαν τότε τὰ κρέα τῶν

(53) Ἀθήν. Δ, 141.
(54) Πλούτ. Λυκ. ΙΒ.
(55) Ἡρόδ. ΣΤ, 57.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἱερείων, ἀλλὰ τούτοις προσέθετε βεβαίως ὁ ἑστιῶν καὶ εἴ τι παρῆγον οἱ ἀγροὶ αὐτοῦ.

Μὴ διακρινόμενοι δ' οἱ Σπαρτιᾶται ἐπὶ φιλοξενίᾳ ὡς οἱ Κρῆτες, ξενικὰς τραπέζας δὲν εἶχον ὡς ἐκεῖνοι εἰς τὰ ἀνδρεῖά των. Ἀλλὰ πᾶσαν μετὰ ξένων σχέσιν ἀδύνατον τοῖς ἦν ν' ἀποφύγωσι, καὶ ν' ἀρνηθῶσιν αὐτοῖς πᾶσαν φιλοφροσύνην· προσεκάλουν αὐτοὺς ἑπομένως ἐνίοτε εἰς ἑστιάσεις τινάς, αἵτινες ἐκαλοῦντο *κοπίδες*, καὶ ἐγίνοντο ἐπ' ἀφορμῇ ἰδιαιτέρων τινῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν, ἐκτὸς ἂν τοὐναντίον αἱ ἑορταὶ δὲν ἐτελοῦντο ἐπ' ἀφορμῇ τῆς τῶν ξένων προσκλήσεως. Φαίνεται δ' ὅτι αἱ *κοπίδες* ἦσαν ἢ ἰδιωτικαὶ ἢ δημόσιαι, καὶ ὅτι αἱ ἰδιωτικαὶ ὤφειλον νὰ γίνωνται ἐκτὸς τῆς Σπάρτης, ὅπερ νομίζομεν ὅτι ἐστὶν ἀπόδειξις ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῶν ἦν ἡ τῶν ξένων ἑστίασις, χαρακτριζομένων πάντοτε ἐν Σπάρτῃ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἀρχαίων ἠθῶν καὶ τοῦ ἀρχαίου δικαίου. Αἱ δὲ δημόσιαι κοπίδες, συνηθέστερον μὲν καὶ αὐταὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἐτελοῦντο, ἐπετρέπετο ὅμως νὰ τελῶνται καὶ ἐντὸς αὐτῆς, καὶ εἰκάζομεν ὅτι ἀντεστοίχουν εἰς τὴν παρ' Ἀθηναίοις *ἐπὶ ξένια ἐν Πρυτανείῳ* πρόσκλησιν. Μία τῶν κοπίδων τούτων, περιγραφομένη ὑπὸ Πολέμωνος (56), ἐγένετο ἐκτὸς τῆς πόλεως, περὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, ὅπου σκηναὶ ἐπήγησαν, καὶ στιβάδες κλάδων διετέθησαν ἐν αὐταῖς, καὶ τάπητες ἐπεστρώθησαν διά τε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς ἐπιδημοῦντας ξένους. Παρετέθησαν δ' ὡς βρώματα τὰ κρέα τῶν ἱερείων, ἅτινα ἦσαν αἶγες, καὶ τὰ ἐντόσθια αὐτῶν, καὶ προσέτι τυρός, καὶ εἶδος ἄρτου ἢ πλακοῦντος, ὅστις ἐκαλεῖτο *φυσίκελλος*, καὶ ὡς ἐπάϊκλον σῦκα ξηρά, καὶ κύαμοι, καὶ φάσαλοι χλωροί. Ὁ δὲ Μόλων, ἐν χωρίῳ ἐκ

(56) Ἀθήν. Δ, 138-141.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας, διατηρηθέντι αὐτόθι ἐπίσης ἐν Ἀθηναίῳ, λέγει· «*Ἔστι δ' ἡ κοπὶς δεῖπνον, μᾶζα, ἄρτος, κρέας, λάχανον ὠμόν, ζωμός, σῦκον, τράγηνον, θέρμος*», τὰ ἐξ ὧν συνέκειτο, οὐχὶ δὲ τὸν σκοπὸν καὶ χαρακτῆρα αὐτῆς ἐκτιθέμενος.

Τὸν οἶνον δ' ἔπινον κεκραμένον, κατ' ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔθος, καθ' ὃ καὶ ἕκαστος, ἔχων τὸ ποτήριόν του πρὸ ἑαυτοῦ, ἔπινε καθ' ἑαυτόν, ἐγχέοντος τοῦ οἰνοχόου, μὴ ἐπιτρεπομένου τοῦ *ἐπιδέξια πίνειν*, ἤτοι προπίνειν περιφέροντας τὴν κύληκα ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, διότι οἱ ἐκ Λυδίας οὗτοι εἰσαχθέντες τρόποι (57) προὐκάλουν εἰς μέθην, τὸ δὲ *πίνειν εἰς μέθην*, ἤτοι μέχρις ὅτου μεθύσωσιν, ἦν ἀπηγορευμένον, ἢ κἂν ἀσύνηθες τοῖς Σπαρτιάταις, καὶ ἀνωτέρω ἐρρέθη ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων, ἥτις ὅμως φαίνεται ἐσφαλμένη, ἐμέθυον οὗτοι τοὺς εἵλωτας, ἵνα τὸ ἐλεεινὸν αὐτῶν παράδειγμα ἀποτρέπῃ τοὺς νέους τῆς αὐτῆς ἐκδιαιτήσεως. Τὸ ἀληθὲς δὲ μόνον φαίνεται, ὅτι τὴν μέθην ἐθεώρουν οἱ Σπαρτιᾶται ἀγενὲς καὶ δουλικὸν ἐλάττωμα, καὶ τοῦτο ἤρκει τοῖς αὐστηροῖς καὶ φιλοτίμοις ἐκείνοις ἀνδρᾶσι, καὶ χωρὶς ῥητῶς ν' ἀπαγορεύῃ αὐτὴν ὁ νόμος.

Ἦν δὲ φαιδρὰ ἡ ἐν τοῖς Φιδιτίοις συνεστίασις, καὶ ἐν αὐτοῖς οἱ δαιτυμόνες πολλὰ συνεζήτουν περὶ τῶν δημοσίων, καὶ πολλὰ ἔλεγον τῶν εὐφυῶν ἐκείνων σκωμμάτων ἅτινα ἐχαρακτήριζον τὸ δωρικὸν πνεῦμα, καὶ μάλιστα τὸ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἐγέλων καὶ ἔψαλλον (58).

---

(57) Ἀθήν. Ι, 432. ΙΑ, 463. — Ξεν. Πολ. Λακ. Ε, 4. 5.
(58) Ξεν. Πολ. Λακ. Ε, 6. — Πλούτ. Λυκ. ΙΒ. — Ἀλκμ. Ἀποσπ. 37.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Σπαρτιατικὴ ἀγωγή.

Τῆς Σπαρτιατικῆς δ᾽ ἀγωγῆς ἀξίωμα ἦν ὅτι πάντες οἱ νέοι ἀνετρέφοντο ὑπὸ πάντων τῶν πρεσβυτέρων, σκοπὸς δέ, ἡ μόρφωσις ἀξίων καὶ τοῖς νόμοις εὐπειθῶν πολιτῶν, δι᾽ ὃ καὶ ἐκανόνισεν αὐτὴν ὁ νομοθέτης, κατὰ Πλούταρχον (1), « *ὡς μάλιστα διὰ τῶν ἐθῶν τοὺς πολίτας τοῖς νόμοις πειθηνίους καὶ χειροήθεις ποιοῦσαν, ὥσπερ ἵππους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δαμαζομένους* ».

Ὤφειλον δ᾽ ἀληθῶς εὐπείθειαν οἱ Σπαρτιᾶται τῇ πόλει, ᾗ ὤφειλον καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς αὐτῶν· διότι ἅμα γεννώμενον τὸ βρέφος, ἔφερεν ὁ πατὴρ αὐτὸ εἰς τὴν λεγομένην *Λέσχην*, ὅπου καθήμενοι οἱ πρεσβύτεροι τῶν φυλετῶν, ὑπέβαλλον αὐτὸ εἰς δοκιμασίαν τῆς σωματικῆς αὐτοῦ εὐεξίας, καί, κατὰ Πλούταρχον (2), « *εἰ μὲν εὐπαγὲς εἴη καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον, κλῆρον αὐτῷ τῶν ἐννεακισχιλίων προσνείμαντες· εἰ δ᾽ ἀγεννὲς καὶ ἄμορφον, ἀπέπεμπον εἰς τὰς λεγομένας ἀποθέτας, παρὰ τὸ Ταΰγετον, βαραθρώδη τόπον, ὡς οὔτε αὐτῷ ζῆν ἄμεινον, οὔτε τῇ πόλει, τὸ μὴ καλῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην πεφυκός*. Καὶ κυρίως μὲν ἀντεστοίχει ἡ εἰς τοὺς φυλέτας παρουσίασις αὕτη τῶν βρεφῶν πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις γινομένην ἐν Ἀπατουρίοις ἐνώπιον τῶν Φρατόρων· ἀλλ᾽ ἀναλόγως τῆς ἀκάμπτου τραχύτητος τῶν

(1) Ἀγησίλ. Α. — Ἴδ. καὶ Αὐτ. Λυκούργ. ΙΓ. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Η, 43.
(2) Λυκ. Ι΄.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ηθῶν ἐν Σπάρτῃ, προϋπῆρχεν ἐνταῦθα καὶ ἡ ἀποτρόπαιος διάταξις τῆς ἐπισήμου παιδοκτονίας τῶν μὴ γεννωμένων τοιούτων ὥστε ν' αὐξήσωσί ποτε εἰς χρησίμους πολίτας. Ἀληθὲς ὅμως ὅτι ἡ εὐρωστία ἣν ἡ ἰσχυρὰ δίαιτα περιεποίει τοῖς γονεῦσιν ἦν ἐγγύησις ὅτι σπανίως ἐγεννῶντο δύσμορφα βρέφη, ἐφ' ὧν νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ ἄγριος νόμος.

Ἀφ' οὗ δὲ τὸ παιδίον διέφευγε τὸν πρῶτον τοῦτον κίνδυνον τῶν *Ἀποθετῶν*, ἀπεδίδετο τοῖς γονεῦσι, καὶ ἀνετρέφετο ὑπ' αὐτῶν δι' Εἱλωτίδων τροφῶν, αἵτινες ἦσαν ἔξοχοι εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην, ἠξεύρουσαι τό τε σῶμα νὰ κρατύνωσιν εἰς εὐρωστίαν, καὶ εἰς τὰς νέας ψυχὰς τὰ σπέρματα νὰ καλλιεργῶσι ἐξ ὧν ἀνεφύετο ἐν αὐταῖς ἡ ἀνδρία καὶ ἡ καρτερία. Εἰς τὰ μέλη τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν ἐπιτρέπουσαι, οὐδέποτε ἐσπαργάνουν αὐτά, ὡς ἦν ἕξις ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ἔκειρον αὐτὰ ἐν χρῷ, καὶ ἵνα δώσωσι τόνον τοῖς σώμασιν, ἔλουον πολλάκις τὰ βρέφη εἰς οἶνον. Μὴ ἐπιτρέπουσαι δ' ἀγενεῖς κλαυθμηρισμούς, ἤθιζον νηπιόθεν τὰ παιδία εἰς τόλμην, καὶ καθίστων αὐτὰ ἄφοβα πρὸς ἐρημίαν, καὶ σκότου ἀταρβῆ, διότι καὶ εἰς τοῦτο ἀπῄτει ὁ νόμος γεγυμνασμένους τοὺς Σπαρτιάτας, ἀπαγορεύων νὰ φωταγωγῶνται τὴν νύκτα διὰ φανῶν, πλὴν τῶν ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότων (3), ὃ ὅμως ὁ Ξενοφῶν (4) καὶ ἄλλως αἰτιολογεῖ, ἵνα, λέγει, μετρίως πίνωσιν εἰς τὰ συσσίτια, φοβούμενοι μὴ ἔπειτα σφάλλωνται καθ' ὁδόν.

Οὕτως ᾠκοτροφοῦντο τὰ παιδία ὑπὸ τὰς ὄψεις τῶν γονέων αὐτῶν, ὧν πόσον τρυφερὰ ἦν ἡ στοργὴ καὶ ἡ πρὸς αὐτὰ οἰκειότης ἀποδεικνύει καὶ τὸ διηγούμενον περὶ Ἀγησιλάου, ὅτι καλάμου ἐπιβεβηκὼς ὥσπερ ἵππου, ἐθεᾶτο συμ-

(3) Λυκ. ΙΒ.
(4) Ξενοφ. Λακ. Πολ. Ε. 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παίζων πολλάκις μετὰ τῶν μικρῶν αὐτοῦ τέκνων (5). Προσελάμβανον δ' ὡς ἐῤῥέθη οἱ πατέρες τὰ παιδία αὐτῶν καὶ εἰς τὰ φιδίτια, καὶ εἶχον αὐτὰ πλησίον των ἐπὶ ταπεινῶν ἑδωλίων καθήμενα.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν παίδων, ἔπαυον τὰ ἄμεσα ἐπ' αὐτῶν δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν γονέων, καὶ ἐπελαμβάνετο αὐτῶν τοὐντεῦθεν διὰ πάντα τὸν ἔπειτα χρόνον ἡ πόλις, καὶ ἔκτοτε ἤρχετο ἡ δημοσία ἀγωγὴ διὰ τοὺς κυρίως Σπαρτιάτας, τοὺς *πολιτικοὺς* λεγομένους *παῖδας*, μεθ' ὧν ὅμως συνανετρέφοντο καί τινες τῶν οἰκογενῶν δούλων, ὡς εἴδομεν, οἱ ἕνεκα τούτου μετὰ ταῦτα ἐλευθερούμενοι Μώθακες, καὶ οἱ νόθοι προσέτι, ἤτοι οἱ ἐκ Σπαρτιάτου καὶ μὴ Σπαρτιάτιδος γεννηθέντες, ἀλλὰ καὶ ξένοι οὐχ ἧττον, ὡς φαίνεται, οἱ ἕνεκα ὑπηρεσιῶν τῶν γονέων, τὴν χάριν ἢ δωρεὰν ταύτην λαβόντες παρὰ τῆς πόλεως (6).

Καὶ ὅτι μὲν ὁ Σπαρτιάτης ὁ μὴ μετασχὼν τῆς δημοσίας ἀγωγῆς ἐστερεῖτο τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, ξένος δ' ἐξ ἐναντίας ταύτῃ ὑποβληθεὶς ἀπελάμβανεν ἐντελῶς τῶν δικαιωμάτων τῶν Σπαρτιατῶν, τοῦτο διϊσχυρίζεται ὁ Πλούταρχος, λέγων (7)· «*Ὃς ἂν μὴ ὑπομείνῃ τὴν τῶν παίδων ἀγωγήν, οὐ μετεῖχε τῶν τῆς πόλεως δικαίων... Ὃς δ' ἂν τῶν ξένων ὑπομείνῃ ταύτην τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτείας κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Λυκούργου, μετεῖχε τῆς ἀρχῆθεν διατεταγμένης μοίρας*». Ἀλλ' ὡς μὲν πρὸς τὸ πρῶτον, ἀκριβέστερον φαίνεται λέγων ὁ Ξενοφῶν (8), ὅτι ὁ

(5) Πλούτ. Λακ. Ἀποφθ. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Η, 6, 1. — Μιχ. Ἀποστόλ. ΙΣΤ, 21. — Σουΐδ. Φ. Πλαταγή.

(6) Ξενοφ. Ἑλλην. Ε, 3, 9. — Πολύβ. ΚΕ, 8, 1.

(7) Πλούτ. Λακ. Ἀπ.

(8) Λακ. Πολ. Γ, 3. — Ἑλλ. Ε, 3, 9.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νέος Σπαρτιάτης, ὁ εἴς τινας τῶν κακουχιῶν τῆς ἀγωγῆς ταύτης μὴ ὑποβληθείς, ἐστερεῖτο παντάπασι τῆς εἰς αὐτὴν μετοχῆς, «*οὐδενὸς ἔτι τῶν καλῶν ἐτύγχανε*», καὶ στερούμενος μέρους τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, ἤ, ὡς ἐν Ἀθήναις ἐλέγετο, ὑποπίπτων εἰς μερικὴν ἀτιμίαν, δὲν κατετάττετο μετὰ τῶν ὁμοίων. Τὸ δεύτερον δὲ καὶ πιθανώτερον, πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς ταῦτα, ὅτι ὁ σπαρτιατικῆς τυχὼν ἀγωγῆς εὐκολώτερον ἐτύγχανε τῆς δωρεᾶς τῆς πολιτείας (9), ἢ ὅτι, ἄνευ τοῦ ὅρου τούτου, ἡ δωρεὰ αὕτη δὲν ἐδίδετο. Μόνοι δ' ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ μετάσχωσι πάσης τῆς σκληραγωγίας τῆς τοιαύτης ἀνατροφῆς οἱ βασιλόπαιδες, οἱ *ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφόμενοι*, ἤτοι ὡρισμένοι ἵνα διαδεχθῶσι τὸν θρόνον, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Βασιλέων υἱοί (10), δι' ὃ καὶ δύο τῶν ἐπισημοτάτων Βασιλέων, ὁ Λεωνίδας καὶ ὁ Ἀγησίλαος, γνωστόν ἐστιν ὅτι μετέσχον τῆς Σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς ἐν ταῖς ἀγέλαις τῶν λοιπῶν Σπαρτιατῶν, διότι ὅτε ἦσαν παῖδες δὲν ἦσαν οἱ ἄμεσοι διάδοχοι, ἀλλὰ μετέπειτα μόνον, τούτων ἐκλιπόντων, ἦλθον εἰς τὸν θρόνον.

Ἐπετείνετο δὲ τῶν παίδων ἡ σκληραγωγία κυρίως ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, καὶ ἔκτοτε ἀχίτωνες, ἢ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἱμάτιον δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἐνδεδυμένοι, εἰς ὅ, ὅτε διήρχοντο διὰ τῶν ὁδῶν, εἶχον σεμνοπρεπῶς τὰς χεῖρας ἐνειλιμμένας, ἀνάλειπτοι, καὶ τῆς τρυφῆς θερμῶν λουτρῶν ἐστερημένοι, μόνον δὲ πιθανῶς εἰς τὸν Εὐρώταν ψυχρολουτοῦντες, ἐβάδιζον ἀνυπόδυτοι, ἔπαιζον γυμνοί, κατανεμεμημένοι, ὡς ἐν Κρήτῃ, εἰς ἀγέλας, αἵτινες ἐν Σπάρτῃ

(9) Πλουτ. Λακ. Ἀπ. ΣΤ, Σ. 886, Ῥ.
(10) Πλούτ. Ἀγησιλ. Α.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βοῦαι ὠνομάζοντο, καὶ ὑποδιηροῦντο εἰς *Ἴλας*(11), τὴν ἱππικὴν διαίρεσιν, ἐμφαίνουσαν πιθανῶς ὅτι καὶ εἰς τὴν ἱππασίαν οἱ νέοι ἠσκοῦντο. Οὕτω δὲ διηρημένοι, συνεσιτοῦντο εἰς ἰδίας τραπέζας. μετὰ μείζονος ἔτι, ὡς προεῤῥέθη, λιτότητος τῆς τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐκάθευδον ἐπὶ στιβάδων καλαμῶν, ἃς ὤφειλον αὐτοὶ διὰ τῶν χειρῶν καὶ οὐχὶ διὰ σιδηρῶν ἐργαλείων νὰ κλῶσιν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα, ἐπιστρωννύντες μόνον *λυκοφάνους*, ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι τὸ ἄγριον τοῦτο φυτὸν περιεῖχε τινὰ θερμότητα(12). Ἐπειδὴ ὅμως καὶ *σιδεῦναι* ἐλέγοντο περὶ τὸ 15ον ἢ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας των(13), πιθανὸν φαίνεται ὅτι, πλὴν τοῦ λυκοφάνους, μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ἐπίστρωσιν καὶ σίδην, τὴν ἄλλως νυμφαίαν, ἢ ἴσως ὅτι ἐπετρέπετο αὐτοῖς τότε, ἀντὶ τῶν σκληρῶν καλάμων, ν' ἀντικαθιστῶσι τὸ ἁπαλώτερον ἔνυδρον φυτόν.

Κατ' ἄλλας δ' ἐπωνυμίας ὑποκοριστικὰς καὶ περιληπτικὰς ἐκάλουν οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς παῖδας καὶ νεανίας *Κοραΐσκους* (14), *Κυρσανίους* (15), *Σμύρθακας*, *Σκύθρακας* ἢ *Σκυρθάνια* (16), ἴσως, ἂν ἡ πρώτη γραφὴ ἔστιν ἡ ὀρθοτέρα, ὡς λείους τινὰς κατὰ τὸ σῶμα, ἐκ τοῦ σμυρίζω ἢ σμηρίζω, τοῦ λειαίνω, ἤ, ἂν ἡ δευτέρα, ἐκ τοῦ σκυρὸς ἢ σκιῤῥός, τοῦ σκληρὸς καὶ στερεός, ἀναφερομένου εἰς τὴν διὰ σωμασκίας σκλήρυνσιν τῶν νέων αὐτῶν μελῶν.

Ἐχώρει δ' ἡ Σπαρτιατικὴ ἀγωγὴ μέχρι τῆς ἡλικίας καθ' ἣν ὁ νέος ἐκαλεῖτο *Εἴρην*, ἴσως ἐκ τοῦ *εἴρω*, τοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(11) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΣΤ. — Ξενοφ. Λ. Π. Β, 11.
(12) Πλούτ. Αὐτ.
(13) Φωτ. Λεξ. Φ.
(14) Ἡσύχ. Φ.
(15) Ἀριστοφ. Λυσιστρ. — Σουΐδ. καὶ Ἡσύχ. Φ.
(16) Ἡσύχ. Φ. Σκύρθαξ καὶ Σκυρθάλιος. — Φωτ. Λεξ. Φ. Σκυρθάνια.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λέγω, ὡς τότε πρῶτον ἐπιτρεπομένου αὐτῷ λέγειν ἐν ἐκκλησίαις. Ἦν δ' αὕτη, ὡς φαίνεται (17), ἡ περὶ τὸ 19ον ἔτος, καὶ ἀντεστοίχει περίπου πρὸς τὴν τῶν ἐφήβων ἐν Ἀθήναις· οἱ δὲ πρὸ τῆς ἡλικίας ταύτης, οἱ ὀκτοκαιδεκαέτεις ἐλέγοντο *μελλείρηνες* (18), καὶ *πρωτείρηνες* ἢ *πρωτεῖραι* (19), οἱ ὑπερβάντες τῶν εἰρήνων τὴν ἡλικίαν, οἱ εἰκοσαετεῖς, εἰ καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς γνωστὸν ἐστὶν ἂν ἐπὶ ἓν καὶ μόνον ἔτος διήρκει ἑκάστη τῶν ἡλικιῶν τούτων. Κατὰ δὲ τὴν περίοδον τῆς ἀπὸ τῶν πρωτείρων εἰς τοὺς ἄνδρας μεταβάσεως ἐκαλοῦντο *σφαιρεῖς* (20), ὡς ἴσως τότε γυμναζόμενοι εἰς τὴν σφαίρισιν, ἣν ἤσκουν μετὰ ζήλου οἱ Σπαρτιᾶται ἐν τάξει πολεμικῇ, καὶ ὡς προπαρασκευὴν τοῖς τακτικοῖς γυμνάσμασιν.

Ἑκάστης δ' ἀγέλης, ἤτοι βούας κατὰ Πλούταρχον (21), κατὰ δὲ Ξενοφῶντα (22) ἑκάστης ἴλης, ἴσως δ' ἀληθῶς ἑκατέρας, προΐστατο ἀνὰ εἷς εἴρην, «ὁ τορώτατος τῶν *ἡλικιωτῶν*», ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (23), ἤτοι ὁ ἱκανώτατος καὶ δραστηριώτατος, καὶ οὗτοι ἦσαν πιθανῶς οἱ ἐν μεταγενεστέραις ἐπιγραφαῖς ἀπαντώμενοι *βουαγοί*, οὓς ὁ Ἡσύχιος ὡς παῖδας, δηλαδὴ νεανίσκους, χαρακτηρίζει. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν ἐπιγραφῶν, ὡς βουαγοὶ ἐλαμβάνοντο οὐχὶ πλέον εἴρενες, ἀλλὰ πρεσβῦται, καὶ πολλάκις ἐκ τῶν ἐπισήμους ἄλλας ἀρχὰς τῆς πόλεως διεπόντων. Μνημονεύονται δὲ καὶ

(17) Πλούτ. Λυκ. ΙΖ.
(18) Πλούτ. Αὐτ. — Ἐτυμ. Μ. Φ. Εἰρην. — Ἡσύχ. Φ. Εἴρηνες καὶ Εἶρανες καὶ Μελλείρην. — Ἴδ. Ἡρόδ. Θ, 85.
(19) Φωτ. Λεξ. Φ.
(20) Παυσ. Γ, 14.
(21) Αὐτ.
(22) Λακ. Πολ. Β, 2, 2.
(23) Αὐτ. Β, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄμπαιδες ὡς παιδαγωγοὶ παρὰ Λακεδαιμονίοις (24), καὶ οὗτοι ἴσως ἦσαν οἱ ἰδίως τῆς τῶν παίδων ἀνατροφῆς τὴν ἐπιμέλειαν ἔχοντες. Ὑπεύθυνοι δ᾽ ὄντες οἱ εἴρενες πρὸς πάντας τοὺς πρεσβυτέρους διὰ τὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν τῶν αὐτοῖς ὑποτεταγμένων, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλωσιν αὐτοῖς καὶ τὰς ἐλαχίστας ὑπηρεσίας τῆς βούης, ὡς τὴν συγκομιδὴν ξύλων τοῖς εὐρωστοτέροις, λαχάνων τοῖς μικροτέροις. Προσέτι δ᾽ οἱ Βουαγοὶ ὡδήγουν καὶ εἰς τὸν πόλεμον τὰς βούας, ἤτοι τοὺς ἐν αὐταῖς ἡλικίαν στρατευσίμων ἔχοντας, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι πᾶς ὁ τῆς Σπάρτης ὀργανισμὸς ἦν καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις στρατιωτικός, καὶ ἡ πόλις ὅτι ἦν μέγα στρατόπεδον.

Πασῶν δὲ τῶν βουῶν ἡγεῖτο ὁ *παιδονόμος*, ἀνὴρ ἡλικίας ὡρίμου ἐκ τῶν καλῶν κἀγαθῶν (25), ἤτοι ἐκ τῶν διασήμων Σπαρτιατῶν, περὶ οὗ ὁ Ξενοφῶν λέγει ὅτι ἐλαμβάνετο ἐξ ἐκείνων, ἐξ ὧν αἱ μέγισται ἀρχαὶ καθίσταντο (26). Εἶχε δ᾽ οὗτος ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ἀμφίβολον ἂν ἐπὶ πάσης τῆς νεολαίας ἢ ἐπὶ μόνων τῶν παίδων, καὶ συνῆγε, καὶ ἐπώπτευεν αὐτούς, καὶ ἐκόλαζεν αὐστηρῶς τοὺς παρεκτρεπομένους. Τούτου ἕνεκεν εἶχε παρ᾽ ἑαυτῷ τοὺς *μαστιγοφόρους* (27), ἐφήβους βοηθοῦντας αὐτὸν εἰς συντήρησιν τῆς πειθαρχίας, καὶ ἐκτελεστὰς τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐπιβαλλομένων ποινῶν. Μνημονεύονται δ᾽ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου ἐτυμολογικοῦ καὶ *σωφρονισταὶ* ἢ *σωφρονηστῆρες τῶν ἐφήβων* (28), καὶ ἦσαν ἢ οἱ αὐτοὶ τοῖς μαστιγοφόροις, ἢ ἴσως, οἱ μὲν διὰ μαστιγώσεων τὰ παιδία, οἱ δὲ δι᾽ ἧττον ἐξευτελεστικῶν ποι-

(24) Ἡσύχ. Φ.
(25) Πλούτ. Λυκ. ΙΖ.
(26) Λακ. Πολ. Β, Ι, 2.
(27) Ξεν. Αὐτ.
(28) Μ. Ἐτ. Φ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν τοὺς ἐφήβους εἰς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν βιάζοντες. Καὶ τιμωροῦντες μὲν τοὺς αὐτοῖς ὑποκειμένους, ἀδόλως ἐκωλύοντο ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων· ἀπελθόντων δμως τῶν παίδων, ἔδιδον λόγον καὶ εὐθύνας εἰ ὀρθῶς ἐκώλυσαν, ἢ τραχύτερον ἢ ἠπιώτερον ἴσως τοῦ δέοντος (29).

Ἦν δὲ τῆς ἀγωγῆς τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον ἡ μόρφωσις τῶν νέων εἰς εὐπειθεῖς πολίτας καὶ εἰς ἀνδρείους πολεμιστάς· ἡ δὲ σπουδὴ τῶν γραμμάτων ἦν δευτερεύουσα, καὶ περιωρίζετο εἰς τ' ἀπαραίτητα ταῖς βιωτικαῖς ἀνάγκαις, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (30)· « *Γράμματα μὲν οὖν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον· ἡ δὲ ἄλλη παιδεία πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον* ».

Τούτου ἕνεκα κυρίως φιλολογία δὲν παρήχθη ἐν Σπάρτῃ, πλὴν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἥτις ἐξέφραζε τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ ἦν συγγενὴς πρὸς τὴν μουσικήν. Διότι καὶ τὴν μουσικὴν ἐδιδάσκοντο οἱ νέοι Σπαρτιᾶται, μεγάλως ἐκτιμῶντες αὐτὴν ὡς εἰς τὴν διάπλασιν τῆς ψυχῆς ἐπενεργοῦσαν, καὶ ἑπομένως καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πολιτικῆς καταστάσεως δυναμένην νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιῤῥοήν, ὡς καὶ ὁ Πλάτων φρονεῖ λέγων (31)· « *Οὐδαμοῦ γὰρ κινοῦνται μουσικῆς τρόποι ἄνευ πολιτικῶν τροπῶν τῶν μεγίστων* ». Οὕτω σκεπτόμενοι καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες καὶ ἐκ χαρακτῆρος ἀπέκρουον πάντα νεωτερισμόν, ἐνέμενον εἰς τὴν ἀφελῆ καὶ σώφρονα πατροπαράδοτον αὐτοῖς μουσικήν, τὴν Δωρικήν, οὖσαν αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, τὴν τῆς λύρας τοῦ Μουσηγέτου Θεοῦ τῶν Δωριέων, ἐν ᾧ οἱ δύο ἄλλοι τρόποι ἦσαν

(29) Πλουτ. Λυκ. ΙΗ.
(30) Πλούτ. αὐτ. ΙΣΤ.
(31) Πολ. Δ, 424.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἱ ἐξ Ἀσίας προελθόντες, ὁ Φρύγιος καὶ ὁ Λύδιος. Γνωστὸν δὲ καὶ τὸ ὑπὸ πολλῶν διηγούμενον (32), ὅτι τῶν Μουσικῶν Φρύνιδος καὶ Τιμοθέου τοῦ Μιλησίου ἀποπειραθέντων νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς Σπάρτην ἐνδεκάχορδον λύραν, ἐψηφίσθη ν' ἀποκοπῶσιν αὐτῆς αἱ χορδαὶ αἱ ὑπὲρ τὰς 7 ἀνέκαθεν παραδεδεγμένας, καὶ σώζεται, ἀλλὰ πιθανῶς πλαστόν, τὸ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐκδοθὲν ψήφισμα (33). Εἶχον δὲ τὰ ᾄσματα αὐτῶν χαρακτῆρα ἢ πολεμικὸν καὶ πατριωτισμοῦ διεγερτικόν, ἢ τὴν φιλοτιμίαν ἐξάπτοντα καὶ τὴν διάπλασιν τῶν ἠθῶν προτιθέμενον.

Μετὰ τῶν ᾀσμάτων δὲ συνεδέοντο καὶ ὀρχήσεις, καὶ αὐταὶ σεμναὶ καὶ ἀνδρώδεις, καὶ ἢ γυμναστικῆς καὶ στρατιωτικοῦ χαρακτῆρος μετέχουσαι, ὡς αἱ *γυμνοπαιδίαι*, ἃς μετὰ γυμνασμάτων συμπλεκομένας ἐχόρευον γυμνὰ τὰ παιδία ἐν δεκαημέρῳ, ὡς φαίνεται, ἑορτῇ (34), εἰς ἐνθύμησιν τῶν παρὰ τὴν Θυρέαν πεσόντων (35), ἢ ἐν θρησκευτικαῖς πομπαῖς τελούμεναι, ὡς ἐκεῖναι καθ' ἃς αἱ τρεῖς ἡλικίαι, ἰδίως ὀρχούμεναι, ἔψαλλον ἐν χορῷ, οἱ μὲν γέροντες·

« Ἄμμες πόκ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι ».

οἱ δὲ νέοι·

« Ἄμμες δέ γ' εἰμές· αἰ δὲ λῇς, πεῖραν λάβε ».

οἱ δὲ παῖδες·

« Ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάῤῥονες ».

Σπουδαῖον δὲ μέρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων Σπαρτιατῶν ἦν καὶ ἡ Γυμναστική, ἥτις γενικώτερον μὲν ἐδήλου τὴν καθόλου τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν καὶ ἀνάπτυξιν, ἐν δὲ τῇ

(32) Πλούτ. Ἄγιδ. Ι'. — Παυσ. Γ, 12, 8.
(33) Boeth. I, 1.
(34) Ἀθήν. ΙΕ, 678.
(35) Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 4, 16. — Ἀθήν. ΙΔ, 631, 632.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στενωτέρᾳ αὐτῆς σημασίᾳ ἦν κυρίως δωρικὴ ἄσκησις, διότι καὶ ἐπεκλήθη ἀπὸ τῶν Δωριέων, πρώτων ἐντελῶς γυμνωθέντων ἐν τοῖς ἀγῶσιν. Αὐτοῖς δὲ τούτοις ἐπίσης φαίνεται ὀφειλομένη καὶ ἡ ἐξευγένισις τῶν γυμνικῶν ἀγώνων εἰς στεφανίτας, πρὶν ὑλικῶν τινων δώρων διδομένων εἰς ἆθλα, πρώτου δὲ στέφανον λαβόντος τοῦ Δωριέως Δαϊκλέους τοῦ Μεσσηνίου ἐν τῇ δωριζούσῃ Ὀλυμπίᾳ κατὰ τὴν 6ην Ὀλυμπιάδα (725 π. Χ.).

Πρὸ πάντων δὲ τῶν Δωριέων οἱ Σπαρτιᾶται μάλιστα ἐπεδίδοντο εἰς τὴν γυμναστικήν, δι' ὃ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὅτι «*φιλογυμναστοῦσιν οἱ Λάκωνες*» (36). Σπουδαῖοι ὅμως ἐν πᾶσιν, ἤσκουν σπουδαίως καὶ τὴν τέχνην ταύτην οὐδ' ἐπέτρεπον τὴν ἐξαχρείωσιν αὐτῆς εἰς ἄσκοπον καὶ ἐπιδεικτικὴν ἀθλητικήν (37). Δι' ὃ καὶ πάντα τὰ γυμνάσματα, ὅσα δὲν συνέτεινον εἰς τὴν τῆς ῥώμης ἀνάπτυξιν, καὶ ἐφαίνοντο βάναυσα καὶ τῇ λίαν τοῖς Σπαρτιάταις προσφιλεῖ σεμνότητι προσκρούοντα, ἀπηγορεύοντο ὑπὸ τοῦ νόμου, «*ταῦτα μόνα μὴ κωλύσαντος ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεὶρ οὐκ ἀνατείνεται*», λέγει ὁ Πλούταρχος (38). Καὶ ὁ μὲν Σενέκας ἐξηγεῖ τοῦτο (39) διὰ τοῦ ὅτι ἡ ἀνάτασις τῆς χειρὸς ἦν ὁμολογία ἥττης, εἰς ἣν δὲν ἐπετρέπετο εἰς Σπαρτιάτην νὰ συγκαταβῇ· ἀλλ' ἡ ἀληθὴς αἰτία φαίνεται οὖσα ὅτι τ' ἀγωνίσματα ἐν οἷς χεὶρ ἀνετείνετο ἦσαν τὰ κυρίως χαρακτηρίζοντα τοὺς κατ' ἐπιτήδευμα πήκτας, ὥστε ἀπηγορεύετο τοῖς Σπαρτιάταις ἡ πυγμή, τὸ

(36) Δίων Χρυσόστ. ΛΖ, 33. — Πλάτ. πρωταγ. σ. 342.
(37) Ἀριστ. Πολιτ. Η, 3, 3. — Ἴδ. καὶ Πλούτ. Λακ. Ἀποφθ. Τόμ. ΣΤ, 870. 880. R.
(38) Λούκ. ΙΘ. — Ἴδ. καὶ Βασ. ἀπ. 128.
(39) De Benefic. V, 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

παγκράτιον καὶ ἡ ἀθλητικὴ ὁπλομαχία (40), τῆς τῶν ὅπλων ἀσκήσεως εἰς τὰ σοβαρώτερα στρατιωτικὰ γυμνάσια ἐπιφυλαχθείσης. Καὶ τῷ ὄντι, ἐν ᾧ ἐν συγγραφεῦσι καὶ σωζομέναις ἐπιγραφαῖς συχνὰ μνημονεύονται Σπαρτιᾶται νικηταὶ ἐν δρόμῳ, πεντάθλῳ καὶ πάλῃ, οὐδὲ εἷς ἀπαντᾶται νικήσας πυγμῇ ἢ παγκρατίῳ (41), πλὴν τοῦ ὑφ' Ἑρμίππου παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ ὡς Ὀλυμπιονίκου πυγμῇ μνημονευομένου υἱοῦ τοῦ Χίλωνος. Ἀλλ' ἡ μαρτυρία τοῦ ἀνακριβεστάτου τούτου συγγραφέως οὐδαμῶς δύναται ν' ἀντιταχθῇ τῇ τοῦ Πλάτωνος. Καὶ τὸ τοῦ Πλουτάρχου δὲ (42)· «*Καὶ πυκτεύουσι διὰ τὴν ἔριν ὅπου ἂν συμβάλλωσι· διαλύειν μέντοι τοὺς μαχομένους πᾶς ὁ παραγενόμενος κύριος*», ὁμολογουμένως αἰνίττεται οὐχὶ γυμνάσιον καὶ ἀγῶνα, ἀλλ' ἰδιωτικὴν ἔριν μεταξὺ νέων. Ὡς δὲ τοῖς Σπαρτιάταις, οὕτω καὶ τοῖς Ἠλείοις, πιθανῶς ἀπ' αὐτῶν μιμησαμένοις, ἢ ἐπίσης τὸ ἀρχαῖον διατηρήσασιν ἔθιμον, ἀπηγορεύετο ἐπίσης, τοῖς παισὶ κἄν, τὸ παγκράτιον ἐν Ὀλυμπίᾳ μέχρι τῆς 145ης Ὀλυμπιάδος, ἤτοι 200 ἐτῶν π. Χ. Προΐσταντο δὲ τῶν γυμασίων ἐν Σπάρτῃ ἄρχοντες οἱ λεγόμενοι *Βιδιαῖοι* (43). Ἀλλὰ τὰ γυμνάσια ἐγίνοντο πρὸς σωμασκίαν καὶ οὐχὶ πρὸς διασκέδασιν· τούτου ἕνεκα ἀργοῖς θεαταῖς οὐδόλως ἐπετρέπετο ἡ εἰς αὐτὰ παρουσία, ἀλλ' ὤφειλον οἱ παρευρισκόμενοι, κατὰ Πλάτωνα (44) «*ἢ ἀπιέναι ἢ ἀποδύεσθαι*».

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν παρθένων ἡ εὐεξία ἐνδιέφερε τὴν πόλιν, ἵνα γίνωνται ἀνδρεῖαι μητέρες εὐρώστων καὶ εὐανθούν-

(40) Πλάτ. Λάχ. 183.
(41) Ἴδ. Corsini, Πίνακες Ὀλυμπιονικῶν, Πυθιονικῶν, κτλ.
(42) Λακ. Πολ. Δ, 6.
(43) Παυσ. Γ, 11.
(44) Θεαίτ. σ. 162. 169.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

των πολιτῶν, διὰ τοῦτο καὶ αὐταί, καὶ *κῶραι*, καὶ *πῶπαι* καὶ *πάλλακες* προσέτι καλούμεναι (45), εἶχον ἰδιαίτερα γυμνάσια (46), ἐν οἷς εἰς ἀγέλας ἐπίσης διῃρημέναι, ἠσκοῦντο γυμναί, πιθανώτερον ὅμως ἐλαφρῶς ἐνδεδυμέναι, εἰς δρόμον, εἰς πάλην, εἰς δίσκον καὶ εἰς ἀκόντιον (47), οὐχὶ βεβαίως ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν νέων, ὡς κοινῶς ἐκλαμβάνεται, διότι ἀδύνατον νὰ μὴν ἴσχυε καὶ δι' αὐτάς, ἔτι μᾶλλον ἢ διὰ τοὺς ἄῤῥενας, ἡ ἀπαγόρευσις τῶν ἀργῶν θεατῶν· πλὴν δὲ τούτου, ὁ Πλούταρχος οὐδόλως μνημονεύει τῶν γυμνασίων ὅτε λέγῃ ὅτι οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες ἐλευθέρως συνηντῶντο καὶ συνανεστρέφοντο ἐν πομπαῖς καὶ ὀρχήσεσιν. Ἀλλ' ὅσον ἀθῶαι καὶ ἂν ἦσαν κατ' ἀρχὰς αἱ συναντήσεις αὗται, ἐπὶ τῆς παρακμῆς ὅμως τῆς Σπάρτης συνετέλεσαν εἰς τῶν ἠθῶν τὴν ἐκθήλυνσιν· δι' ὃ καὶ λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (48) περὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ Σπαρτιατῶν· «*Ζῶσι γὰρ ἀκολάστως πρὸς πᾶσαν ἀκολασίαν καὶ τρυφῶσι*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀλλ' ἡ κυριωτέρα ἄσκησις τῶν νέων Σπαρτιατῶν ἦν ἡ εἰς σκληραγωγίαν, εἰς καρτερίαν καὶ εἰς τὸ ἐν πολέμοις εὐμήχανον, πρὸς ὃ ἀπὸ παίδων ἐτρέφοντο. Διὰ τοῦτο μικρόθεν ἠθίζοντο τὰ παιδάρια, παρεισχωροῦντα εἰς τῶν ἀνδρῶν τὰ συσσίτια, εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους, νὰ κλέπτωσιν ἐπιτηδείως, καὶ ὅταν εὕρισκον ἀμελοῦντας τοὺς φύλακας, σιτία καὶ λάχανα· ἀλλ' ἂν συνελαμβάνοντο, ἐμαστιγοῦντο διότι ἀδεξίως ἔκλεψαν. Ἐν δὲ τῇ μετὰ ταῦτα ἡλικίᾳ, ἀφ' οὗ ἠσκοῦντο εἰς πᾶσαν κακουχίαν καμάτου καὶ ψύχους, εἰς πᾶσαν στέρησιν τροφῆς καὶ ποτοῦ, ἐπέμποντο

(45) Müll. Dor. II, 303.—Ἴδ. Θεόκρ. ΙΗ, 23.—Τίμ. ἐν Πορφυρ. Πυθ. Η, 61.
(46) Νικολ. Δαμασκ. Παραδ. ἐθ. Λακεδ.
(47) Πλούτ. Λυκ. ΙΔ. — Λακ. Ἀποφθ. Τ. ΣΤ, 848, Ρ.
(48) Πολιτ. Β, 6, 3. — Ἴδ. καὶ Αὐτ. Ῥητορ. Α, 5, 6. — Πλάτ. Νόμ. Α, 637. ΣΤ, 781. Ζ, 806.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐπὶ ῥητὸν χρόνον μακρὰν τῆς πόλεως καὶ τῆς κοινωνίας, καὶ κατελείποντο εἰς δρυμοὺς καὶ ὄρη, ἢ κατ᾽ ἀγροὺς περιφερόμενοι, ἄνευ ἄλλων ἐφοδίων ἢ ὅσα διὰ κλοπῆς ἐπορίζοντο, λάθρα εἰς ἀγροκήπια παρεισδύοντες, διότι, ἂν ἐνοοῦντο, συνελαμβάνοντο καὶ ἐμαστιγοῦντο ἀνιλεῶς. Ἀλλ' ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπηγορεύετο αὐτοῖς νὰ λάβωσι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον πλείονα τῶν ἐπαρκούντων ἀπολύτως εἰς τροφὴν αὐτῶν, καὶ ῥητῶς ὡρίζοντο τ᾽ ἀντικείμενα ὧν ἐπετρέπετο αὐτοῖς ἡ κλοπή· ἦν δ᾽ ἐκ τούτων ὁ τυρὸς τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, ἐξ οὗ εἶχον ἄδειαν νὰ λαμβάνωσιν ὅσον ἂν ἤθελον.

Ἐκ τούτων ἄρα γίνεται δῆλον ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο σκοπὸν μόνον εἶχε τὸ γυμνάζειν τοὺς παῖδας εἰς τὴν ἐν πολέμῳ αὐτάρκειαν καὶ ταλαιπωρίαν, καὶ εἰς στρατηγημάτων ἐπίνοιαν, δὲν ἦτο δ᾽ ἀληθὴς κλοπὴ καὶ προσβολὴ τῆς ξένης ἰδιοκτησίας· διότι, ὡς γνωστόν, αἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀποθῆκαι ἦσαν κατὰ τὸν νόμον ἀνοικταὶ πάντοτε, καὶ ἑκάστῳ ἐπετρέπετο νὰ λαμβάνῃ ἐξ αὐτῶν ὅσα πρὸς τροφὴν ἐχρειάζετο. Πιθανῶς ἑπομένως καὶ οἱ οὕτως ἐκπεμπόμενοι παῖδες ἔκλεπτον κυρίως μόνον «*ὅσα μὴ κωλύῃ ὁ νόμος*» (49), ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἐπινοηθέντα πρὸς ἐξάσκησιν αὐτῶν, καὶ ἴσως ἐναπομείναντα εἰς μνημόσυνον τῶν ἀρχαίων ληστρικῶν ἕξεων τῶν Δωριέων, ὅτε διῆγον τραχὺν ληστῶν βίον κατὰ τὸν Ὄλυμπον καὶ τὴν Οἴτην (50). Πόση δ᾽ ἦν ἡ τῶν παιδίων φιλοτιμία ἵνα μὴ φωραθῶσι κλέψαντα, καὶ πόση συγχρόνως ἡ καρτερία εἰς ἣν ἐνησκοῦντο, ἀποδεικνύει ἡ διήγησις περὶ τοῦ παιδός, ὅστις κλέψας ἁλώ-

(49) Ξεν. Κυρ. Ἀναβ. Δ, 6, 14. — Ἰδ. Αὐτ. Πολ. Λακ. Β, 6. — Ἡρακλ. Πολ. Β. — Ἰσοκρ. ΙΒ, 211. — Müller, Dor. II, 210.
(50) Ἰδ. Πλούτ. Λακ. Ἀπ. 239. — Β. Λυκ. ΙΖ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πεκα, ἀφῆκεν αὐτὴν νὰ σπαράξῃ τὴν πλευράν του, χωρὶς ἡ ὀδύνη νὰ τὸν προδώσῃ.

Τοῦ ἔθους δὲ τούτου ἐξακολούθησις, καὶ οὐχ ἧττον τῶν ἐφήβων ἄσκησις, ἦν ἡ παρεξηγηθεῖσα Κρυπτεία, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς περὶ τῶν Εἱλώτων.

Ἄλλη προάσκησις εἰς τὰ πολεμικά, καὶ αὕτη τῇ ἀγωγῇ ἀνήκουσα, ἦν ἡ τῶν *προσποιητῶν μαχῶν*, ὁποίας εἶχον καὶ οἱ νέοι Κρῆτες Ἐν δὲ Σπάρτῃ, θύσαντες οἱ ἔφηβοι τῷ Ἐνυαλίῳ σκύλακα, ὡς δῆθεν τὸ μαχιμώτατον τῶν κατοικιδίων ζώων, ἐν τῷ λεγομένῳ Φοιβαίῳ, ἢ ἴσως ὀρθότερον Ἐφηβείῳ, πλησίον τῆς κώμης Θεραπνῶν, συνῆπτον εἰς μάχην τιθασσοὺς κάπρους ὡς οἰωνόν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν, ἐν τεχνιτῷ νησιδίῳ, πλησίον θέσεως καλουμένης Πλατανιστός, ἤρχοντο καὶ αὐτοὶ εἰς χεῖρας, καί, πλὴν ὅπλων, πάντα ἄλλον τρόπον καὶ πᾶσαν μηχανὴν μετεχειρίζοντο ἵνα ἀναδειχθῶσιν ἑκάτεροι νικηφόροι (51).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ πασῶν δ' αὐστηροτέρα δοκιμασία, σκληρὰ μέχρι βαρβαρότητος, εἰς ἣν ὑπεβάλλετο τῶν νέων ἡ πρὸς τὰς ἀλγηδόνας καρτερία, ἦν ἡ δημοσία μαστίγωσις. Καθ' ὡρισμένην τοῦ ἔτους ἐποχήν, ἐπὶ τῆς τελετῆς τῆς τοῦ αἵματος τῶν Λιμνητῶν ἐξιλεώσεως (52), πάντες οἱ ἔφηβοι οἱ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς ὡρισμένην τινὰ φθάσαντες ἡλικίαν, ἴσως τὴν πρὸ τῆς εἰς τοὺς ἄνδρας μεταβάσεως, ἐκομίζοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ ὑπεβάλλοντο εἰς ἰδιαιτέραν, ὡς φαίνεται, σωμασκίαν, ἥτις *φουάξηρ* λέγεται ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου, ἐξηγοῦντος αὐτὴν οὕτω· « *Φουάξηρ, ἡ ἐπὶ τῆς χώρας σωμασκία τῶν μελλόντων μαστιγοῦσθαι* », καὶ θεωρεῖται παρα-

(51) Παυσ. ΙΔ, 8-9. Ἴδ. Γ, 11. — Πλάτ. Νόμ. Α, 633. — Σχολ. Πλάτ· αὐτ. — Σουΐδ. Φ. Λυκοῦργος.

(52) Πλούτ. Λακ. ἀπ. 254. — Ἀθήν. Η, 350. — Λουκ Ἰκαρομ. 16.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γομένη ἡ λέξις ἐκ τοῦ *φούα*, ἤτοι φύα ἢ φύσις, καὶ τοῦ *ἄξηρ* δηλαδὴ ἄξης, συγκοπῆς δῆθεν τοῦ ἄσκησις. Μετ' αὐτὴν δ' ὡδηγοῦντο εἰς τὸν ἐν τῷ Λιμναίῳ, προαστείῳ τῆς Σπάρτης ναὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, ἥτις, ἕνεκα πιθανῶς αὐτῆς ταύτης τῆς ἀγρίας τελετῆς καὶ *Λιγοδέσμα* καὶ *φακελῖτις* ἐκαλεῖτο, καὶ ἦν ἡ ὑποτιθεμένη ὅτι ὑφ' Ὀρέστου ἐκομίσθη ἐκ τῆς Ταυρικῆς. Ἐκεῖ δ' ἠπλοῦντο ἐπὶ τὸν βωμόν, καὶ προσδεθέντες, γυμνοί, ὡς φαίνεται, ἐμαστιγοῦντο οὐ μόνον μέχρις αἵματος, ἀλλὰ καὶ μέχρι θανάτου, ὡς λέγει αὐτόπτης μάρτυς ὁ Πλούταρχος (53)· « *Ἐφήβων . . . ὧν πολλοὺς ἐπὶ τῆς Ὀθρίας ἑωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς* ». Ἀλλ' οὐδὲ κραυγὰς οὐδ' οἰμωγὰς ἐκπέμποντες, ἔμενον « *ἱλαροὶ καὶ γαῦροι* », καὶ ὁ καρτερικώτερον τὴν βάσανον ταύτην ὑπομείνας καὶ ἐπιζήσας, ἐδοξάζετο ἀνακηρυττόμενος *βωμονίκης* (54). Πιθανῶς δ' ἔλαβεν ἡ ἥκιστα Ἑλληνικὴ αὕτη ἑορτὴ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐξ αὐτῆς τῆς ξενικῆς λατρείας τοῦ ἀγάλματος, εἰς ὃ ἐν τῇ βαρβάρῳ Ταυρικῇ προσεφέροντο ἀνθρωποθυσίαι· ἐν Σπάρτῃ δ' ἀντικατέστη ἀντ' αὐτῶν ἡ μαστίγωσις, ἥτις κατὰ τρόπον φρικτὸν μὲν καὶ αὐτόν, ἀλλ' ἧττον ἀποτρόπαιον, καὶ συντελοῦντα εἰς τῆς νεολαίας τὴν ἄσκησιν, ᾑμάτου οὐχ ἧττον τὸν βωμὸν τῆς αἱμοχαροῦς θεότητος (55).

Ὡς δ' εἰς τὴν ἐγκράτειαν πρὸς τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας, οὕτω καὶ πρὸς τὴν τῶν λόγων ἐγύμναζε τοὺς νέους ἡ Σπαρτιατικὴ ἀγωγή, καὶ ἦν ἡ *βραχυλογία* οἰκεία τῷ ἐμβριθεῖ καὶ τὰ περιττὰ ἀποφεύγοντι χαρακτῆρι τοῦ Σπαρτιάτου. Τὴν δ' ἀρετὴν ταύτην κατὰ προχρονισμὸν ἀποδίδωσιν ὁ Ὅμη-

(53) Β. Λυκ. ΙΑ.
(54) Πλούτ. Λακ. ἀπ. Τ. ΣΤ. σ. 889-90.—Β. Λυκ. ΙΗ.—Ἀθήν. Η, 350. Ἴδ. Παυσ. Γ, 16.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρας εἰς τὸν Σπαρτιάτην μὲν καὶ αὐτόν, ἀλλ' Ἀχαιὸν καὶ οὐχὶ Δωριέα Μενέλαον, λέγων περὶ αὐτοῦ (56).

« Ἤτοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην ἀγόρευε,
παῦρα μέν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος,
οὐκ ἀφαμαρτοεπής, εἰ καὶ γένει ὕστερος ἦεν ».

Ἐπεδίωκε δ' ἡ βραχυλογία τὴν ἀφελῆ τῆς ἰδέας ἔκφρασιν, καὶ τὴν ἐνίσχυσιν αὐτῆς διὰ τῆς βραχύτητος· δι' ὃ καὶ εὐφυῶς παραβάλλει ὁ Πλούταρχος (57) τὸν Λακωνικὸν λόγον πρὸς τὸ πολλὴν ἀξίαν ἔχον μικρὸν νόμισμα, ἢ τὰς μικρὰς Λακωνικὰς μαχαίρας, τὰς νικώσας τὰ μακρὰ ξίφη. Τοῦτο δὲ τοῦ λόγου τὸ σύντονον, συνδυαζόμενον μετὰ τῆς εὐφυΐας τῶν Σπαρτιατῶν, παρῆγε τὰ *ἀποφθέγματα*, ἐφ' οἷς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους διέπρεπον οἱ Δωριεῖς, καὶ κυρίως οἱ Λάκωνες. Διότι, ἂν αὐστηροὶ ἦσαν οἱ τρόποι, ἀλλ' ἄνετον καὶ ἱλαρὸν καὶ τῷ καλῷ προσιτὸν ἦν τὸ πνεῦμα τῶν Δωριέων, ὡς χαρακτηριστικὴ αὐτοῦ ἐστιν ἡ ὑπὸ Πλουτάρχου διατηρηθεῖσα αὕτη τῶν Σπαρτιατῶν προσευχὴ (58) « *Διδόναι τὰ καλὰ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ πλέον οὐδέν* ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἦν δὲ πᾶσα ἡ ἀγωγὴ μετὰ τῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων ἀνατεθειμένη τῇ ἀνωτάτῃ ἐποπτείᾳ τῶν ἐφόρων, οἵτινες καθ' ἑκάστην ἐπετήρουν τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν στρωμνὴν τῶν ἐφήβων, κατὰ δεκαήμερον δ' ἐπεθεώρουν γυμνοὺς τοὺς νέους ἐν τῷ ἐφορείῳ, ἵνα πεισθῶσιν ἐκ τῆς εὐρωστίας ἢ χαυνότητος τῶν σωμάτων, τῆς ἰσχνότητος ἢ πολυσαρκίας αὐτῶν, εἰ ἐνέμενον αὐστηρῶς εἰς τὴν δωρικὴν δίαιταν, ἢ παρεξέκλινον εἰς ἁβρότητα (59).

(56) Ἰλ. Γ, 213.
(57) Λυκ. ΙΘ.
(58) Λακ. Ἀποφθ. Τ. ΣΤ.
(59) Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΔ, 7. — Ἀθήν. Β, 550.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀλλ' ἡ ἀσφαλεστάτη τῆς ἐντελοῦς κατὰ τὸν νόμον ἀγωγῆς ἐγγύησις ἦν ἐν τῇ ἀρχῇ ὅτι ἐν Σπάρτῃ οἱ παῖδες ἀνῆκον εἰς τὴν πολιτείαν, δι' ὃ καὶ ἀνέτρεφον αὐτούς, οὐχὶ οἱ γονεῖς, ἀλλὰ πάντες οἱ πολῖται», «*πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοί*», ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (60). Διὰ τοῦτο οἱ νεώτεροι ὡς πατέρας ἑαυτῶν ἐσέβοντο τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ τῆς ὁδοῦ ἐξετρέποντο καὶ ἀνίσταντο ἐμπρὸς αὐτῶν, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἀκοσμοῦντας ἀπαντῶντες νέους, ἐδύναντο «*βακτηρίᾳ παίειν*» (61).

Ἰδίως ὅμως ἕκαστος τῶν πρεσβυτέρων ὤφειλεν, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ἐν Κρήτῃ, καὶ κατὰ γενικὴν περὶ Δωριέων ἀρχήν, ν' ἀναλαμβάνῃ τὴν παιδαγωγίαν ἑνὸς τῶν νέων (62), καὶ ἐκ τούτου σχέσις τρυφερᾶς συμπαθείας ἀνεπτύσσετο μεταξὺ τοῦ παιδαγωγοῦντος καὶ τοῦ παιδαγωγουμένου, ὧν ὁ μὲν ἐλέγετο *εἰσπνήλας* (63), ἤτοι ὁ ἐμπνέων τὰ φρονήματα τῆς κοσμιότητος καὶ ἀρετῆς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ νέου, ὁ δὲ *αἴτας* ἢ *ἀείτας* (64), ἤτοι ὁ ἀΐων, ἀκούων, ὡς καὶ ἐλέγετο παρὰ Θεσσαλοῖς, τῶν μαθημάτων ἐκείνου, καὶ ἀντεστοίχουν πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ, ἐκεῖνος μὲν τὸν *Φιλήτορα*, οὗτος δὲ τὸν *Κλεινόν*. Καὶ ὤφειλε μὲν πᾶς χρηστὸς νέος νὰ ἔχῃ εἰσπνήλαν (65), ὥστε καὶ ἐνίοτε νέοι μὴ τυχόντες τοιούτου, παρεκάλουν ἄνδρας ἵνα γίνωσιν εἰσπνῆλαι αὐτῶν· ἀλλὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν ἐκανόνιζεν ἡ ἐπ' ἀρετῇ καὶ χρηστότητι φήμη τοῦ ἀνδρὸς εἰς ὃν προσηρτῶντο, καὶ αἰσχρῶς πράττων ἐθεωρεῖτο, καὶ ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἐκολάζετο, ὁ εἰσ-

(60) Λυκ. ΙΖ.
(61) Διον. Ἀλ. Ἀποσπ. Κ, 2.
(62) Ξεν. Λακ. Π. Β, 13.
(63) Αἰλ. Π. Ἱ. Γ, 12. — Πλούτ. Κλεομ. Γ.
(64) Θεόκρ. 113, 14. — Ἀλκμάν, ἐν Σχολ. — Ἐτυμ. Μ. 43, 31.
(65) Serv. ad Æn. X, 325.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πνήλαν ἐκλέγων ἢ δεχόμενος ἕνεκα τοῦ πλούτου αὐτοῦ(66). Πρὸ πάντων δὲ τῷ ἀνδρὶ ἀπέκειτο τὸ καθῆκον τοῦ ἐκλέγειν τὸν ἀίταν(67), νέον εὖ πεφυκότα, ἵνα ἐν καλῷ τῷ σώματι καλὴν μορφώσῃ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ μέλλοντος πολίτου, εὐγενῆ αὐτῷ ἐμφυσῶν φρονήματα. Τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀνδρὸς ὅμως ἔπρεπε νὰ κυρώσῃ καὶ τοῦ νέου ἡ συγκατάθεσις, διότι ἄλλως δὲν ἐδύνατο νὰ παραχθῇ ἡ ἐγκάρδιος ἐκείνη σχέσις, ἥτις ἀνεδείκνυε τὸν τοιοῦτον δεσμὸν ἴσον σχεδὸν πρὸς τὴν τῶν γονέων καὶ τέκνων ἀμοιβαίαν φιλοστοργίαν, καὶ τοσοῦτον τελεσφόρον διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν Σπαρτιατῶν.

Οὕτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολλὰ μνημονεύονται τὰ παραδείγματα ἐπισήμων ἀνδρῶν, οἵτινες ὡς ἀίται ὑπ' ἄλλων ἀνετράφησαν, ἢ ὡς εἰσπνῆλαι ἐπεμελήθησαν ἄλλων τὴν ἀγωγήν. Καὶ ὁ μὲν Ἀγησίλαος ἦν τοῦ Λυσάνδρου ἀίτας(68), καὶ εἶχεν αὐτὸς ἄλλον ἀίταν ἀφ' οὗ κατετάχθη ἐν τοῖς ἀνδράσι(69)· ὁ δ' υἱὸς αὐτοῦ Ἀρχίδαμος ἀίταν εἶχε τὸν καλὸν καὶ γενναῖον Κλεώνυμον τὸν Σφοδρίου(70), τὸν ἐν Λεύκτροις ὑπὲρ αὐτοῦ προμαχήσαντα καὶ θανόντα· Κλεομένης δ' ὁ Γ' ἦν ὡς νέος μέν, ἀίτας τοῦ Ξενάρους(71), μετὰ δὲ ταῦτα, ὡς ἀνήρ, εἰσπνήλας τοῦ Παντέως(72).

Ὡς πνευματικός τις δὲ πατὴρ θεωρούμενος ὁ εἰσπνήλας, τοσοῦτον ὤφειλε νὰ ἐπιτηρῇ, καθοδηγῇ καὶ διδάσκῃ τὸν ἀίταν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(66) Αἰλ. Αὐτ. 12.
(67) Αὐτ. 10.
(68) Πλούτ. Β· Ἀγησ. Β. — Β. Λυσ. ΚΒ.
(69) Πλούτ. Β. Ἀγησ. ΙΓ. — Ἀποφθ. Βασ. καὶ Στρατ. Τ. ΣΤ, 722. R. — Λακ. Ἀποφθ. Τ. ΣΤ. Σ. 788.
(70) Ξενοφ. Ἑλλ. Ε, 4, 25.
(71) Πλούτ. Β. Κλεομ. Γ.
(72) Αὐτ. ΛΖ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς πάντα τὰ καλὰ καὶ τὰ εὐγενῆ, ὥστε ὑπὸ τῆς πόλεως ἐθεωρεῖτο ὡς ὑπεύθυνος τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ, καὶ ἔπαινον ἀπέφερε διὰ τὴν ἀγαθὴν τοῦ νέου διαγωγήν, ἢ ἐψέγετο καὶ ἐτιμωρεῖτο μάλιστα διὰ τὰ ἐλαττώματα, τὴν ἀνανδρίαν ἢ διὰ παρεκτροπὰς αὐτοῦ (73)· προσέτι δ' ἦν ὁ εἰσπνήλας ὁ φυσικὸς τοῦ ἀΐτου ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ (74), ἀφ' ἧς ἐκεῖνος διὰ τὴν ἡλικίαν ἐκωλύετο, καὶ ἐν ταῖς μάχαις εἶχεν αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ παρατεταγμένον, ἐκήδετο αὐτοῦ, καὶ οὐ σπανίως ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἀπέθνησκεν (75). Ἂν δὲ συνέπιπτε δύο ἄνδρες νὰ ἔχωσι κλίσιν καὶ σχέσιν εἰσπνήλου πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν νέον, οὐ μόνον τοῦτο οὐδεμίαν παρῆγεν ἀντιζηλίαν μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ φιλικοῦ δεσμοῦ αἰτία ἐγίνετο μεταξὺ αὐτῶν (76).

Τὴν χρηστοστάτην δὲ ταύτην σχέσιν, τὴν ὅλως ἐν τῷ πνεύματι οὖσαν τοῦ ἀρχαιοτάτου Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν τῷ χαρακτῆρι τῆς κοσμιωτέρας καὶ ἀνδρικωτέρας φυλῆς, τῆς τῶν Δωριέων, διέβαλον παρεξηγήσαντες τινὲς τῶν κωμικῶν, οἷς δυστυχῶς ὅμως ἐπίστευσε καὶ ὁ Πλάτων (77), ὡς ἂν ἦν δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς αὐστηροῖς καὶ σώφροσι Σπαρτιάταις, ἐπὶ χίλια ἔτη ἀποτρόπαιον ἔθος ἑταιρισμοῦ κοινὸν καὶ πανθολογούμενον καὶ ὑπὸ τῶν νομοθετῶν συνιστώμενον, χωρὶς νὰ ἐξεγείρῃ πάσης τῆς Ἑλλάδος τὸν βδελυγμόν. Ἀλλ' ὅλως τἀναντία μαρτυροῦσιν ὁ Ξενοφῶν (78), καὶ ὁ Τύριος Μάξιμος (79)· καὶ ὁ Κι-

(73) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΗ. — Αἰλ. Π. Ἱ. Γ, 10.
(74) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΕ.
(75) Ξενοφ. Ἑλλ. Δ, 8, 39.
(76) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΗ.
(77) Νόμ. Α, 639.
(78) Λακ. Πολ. Β, 13. — Συμπ. Η, 35.
(79) Ι΄.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χέρων βεβαιοῖ ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπέτρεπον πᾶσαν ἔνδειξιν ἀγάπης præter sturpum. Τοῦ δ' Αἰλιανοῦ τὸ χωρίον ἐστιν ἐκφραστικώτατον (80)· «*Σπαρτιάτης δὲ ἔρως αἰσχρὸν οὐκ' οἶδεν. Εἴτε γὰρ μειράκιον ἐτόλμησεν ὕβριν ὑπομεῖναι, εἴτε ἐραστὴς ὑβρίσαι, ἀλλ' οὐδετέροις ἐλυσιτέλησε τῇ Σπάρτῃ καταμεῖναι. Ἢ γὰρ τῆς πατρίδος ἀπηλλάγησαν, ἤ, καὶ τὸ ἔτι θερμότερον, καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ*». Τοιαύτη ὅμως ποινὴ ἀειφυγίας ἢ θανάτου δι' αἰσχρουργίαν οὐδεμία ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διότι ἡ αἰσχρουργία ἦν ἀπαραδειγμάτιστος, καὶ τὸ γενικὸν τοῦτο ἔθος, τὸ σταθερῶς παραμεῖναν ἄνευ παρεκτροπῶν, ἔστιν ἴσως ἡ ἰσχυρωτέρα ἀπόδειξις τῆς ἁγνότητος τῶν Σπαρτιατικῶν ἠθῶν, τοσοῦτον συμφώνου πρὸς πάντα τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα.

Καὶ ὠνόμασε μὲν ὁ Θεόκριτος (81) τοὺς διὰ τοιούτων αἰσθημάτων συνδεδεμένους, *Ἀχιλλείους φίλους*, κατὰ τὴν φιλίαν δῆθεν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Πατρόκλου, ὡς καὶ ὁ Ἀρριανός (82) λέγει τὸν Ἀχιλλέα «*ἐρωτικὸν καὶ ἐπαποθανεῖν ἑλόμενον τοῖς παιδικοῖς*» ἀλλὰ ταῦτα μᾶλλον ὀφείλονται τῇ τάσει τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων, τοῦ ἀναζητεῖν πᾶσαν πηγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσι. Πολὺ δ' οἰκειότερον πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ὁ τύπος τοῦ Δωρικοῦ τούτου ἐθίμου τῆς ἀμοιβαίας τῶν ἀνδρῶν καὶ νέων ἀφοσιώσεως ἐν τῇ ἀποδιδομένῃ τῷ Ἡρακλεῖ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Θειομένην καὶ τὸν Ἑλίκατον.

Τὸ αὐτὸ δὲ σύστημα τῆς ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀνατροφῆς τῶν νεωτέρων δι' ἀμοιβαίας ἐγκαρδίου καὶ τρυφερᾶς

(80) Π. Ι. Γ, 12.
(81) Εἰδυλλ. Παιδικ. Στ. 29. 34.
(82) Περίπλ. Εὐξ. Πόντ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀγάπης ἐπεκράτει, φαίνεται, καὶ μεταξὺ τῶν γυναικῶν, διότι ὁ Ἀλκμὼν μνημονεύει καὶ «*ἀϊτίας κόρας*» (83).

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Γ΄.

Προσωπικαὶ σχέσεις κατ' οἶκον.

Συνεχεῖς, ὡς εἴδομεν, ἦσαν αἱ περιστάσεις καθ' ἃς οἱ νέοι ἐν Σπάρτῃ συνηντῶντο μετὰ τῶν νεανίδων, διότι, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (1), «*Κόροις καὶ κόραις κοινὰ τὰ ἱερά*». Οὕτως ἐν διαφόροις θρησκευτικαῖς ἑορταῖς, ὡς ῥητῶς μνημονεύεται περὶ τῶν Ὑακινθίων (2), ἔτρεχον αἱ νέαι ἐπὶ καναθρων, ἢ δίφρων κατακόσμιων, καὶ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τὸ Σπαρτιατικὸν πνεῦμα εὐφυΐας καὶ ἑτοιμότητος, ἀπέτεινον τοῖς περιισταμένοις νέοις σκώμματα ἢ ἐπαίνους.

Καὶ τῷ μὲν Εὐριπίδῃ «*αἱ ξὺν νέοισιν ἐξερημοῦσαι οἴκους*» (3) ἐφαίνοντο ἄτοπα πράττουσαι, καὶ ἐπίσης αὐστηρῶς ἐκρίνοντο ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων παρ' οἷς διὰ τῶν Ἰώνων εἰσέφρυσεν ἡ Ἀσιανὴ δυσπιστία πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ ἡ αὐτῶν κατάκλεισις. Ἀλλ' αἱ Σπαρτιάτιδες ἦσαν αἱ τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔθος διατηρήσασαι τῆς τοῦ γυναικείου φύλου ἐλευθερίας, ἣν παράγει καὶ ἐξ ἧς συγχρό-

(83) Πλουτ. Β. Λυκ. ΙΗ. — Etym. Gud. 23, 3.
(1) Λακ. Ἀπ. 889. R.
(2) Ἀθήν. Δ, 139. — Ξεν. Ἀγησ. 8. 7. — Πλούτ. Ἀγησ. ΙΘ.
(3) Ἀνδρομ. 588.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νως πηγάζει ἡ πρὸς τὰς γυναῖκας ὑπόληψις. Ἡ δὲ φιλοτιμία ἣν παρὰ τοῖς νέοις ἐξῆπτον αἱ δηκτικαὶ τῶν παρθένων παρατηρήσεις (4), ὑποβοηθουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ σπανίου αὐτῶν κάλλους, ὃ βεβαίως ἀνέπτυσσε καὶ ἡ ὑγιεινὴ δίαιτα καὶ ἄσκησις αὐτῶν, καὶ ὃ ἠνίττετο ὁ χρησμὸς ἐπαινῶν «*Λακεδαιμονίην τε γυναῖκα*», ἐξέκαιε μεταξὺ τῶν δύο φύλων αἴσθημα ἔρωτος ὁποῖον ἦν ἄγνωστον ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου, ὡς ἐν Ἀθήναις φερ' εἰπεῖν, οἱ μελλόνυμφοι σπανίως ἐγνώριζον ἀλλήλους, καὶ ὁ γάμος ἦν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέρος μόνον ἐκτελέσεως κληρονομικῶν διατάξεων. Δι' ὃ καί, ἐν ᾧ οὐδ' ἓν μόνον παράδειγμα ἀληθοῦς ἔρωτος ἀπαντᾶται ἐν πάσῃ τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων, ἐν Σπάρτῃ πλειστάκις μνημονεύονται γάμοι δι' ἔρωτος γενόμενοι, καὶ ὁ Ἡρόδοτος (5) ἐν μόνῃ τῇ διηγήσει περὶ τῆς ἐκπτώσεως τοῦ Βασιλέως Δημαράτου, δύο ἀναφέρει τοιούτους.

Καὶ ἐφαίνετο μάλιστα ἀπαιτῶν ὁ Λυκούργειος νόμος ἵνα ὁ γάμος ᾖ προϊὸν ἀμοιβαίου αἰσθήματος καὶ οὐχὶ συμφέροντος, δι' ὃ καὶ ἀπηγόρευεν ἐντελῶς τὴν προῖκα, ἥτις *δωτίνη* δωριστὶ ἐλέγετο (6). Ἐχορήγει δὲ τὴν νέαν εἰς γάμον ὁ πατὴρ ἢ πάππος αὐτῆς, ἤ, ἐλλείψει τούτων, ὁ τὴν θέσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις Κυρίου ἐπέχων πρεσβύτερος ἀδελφός, ἤ, ἂν ἦν ὀρφανὴ καὶ ἐπίκληρος, ὁ Βασιλεύς, εἰς τὸν ἐγγύτερον δικαίωμα ἔχοντα. καὶ ἡ μνήστευσις ἐκαλεῖτο καὶ *ἅρμωσις* (7). Ἀλλ' ἡ σεμνότης ἀπῄτει νὰ μὴ φαίνηται ἡ παρθένος οἰκειοθελῶς ἑαυτὴν παραδιδοῦσα, ἀλλὰ ν' ἁρπά-

(4) Πλούτ. Λυκ. ΙΔ.
(5) ΣΤ, 63.
(6) Πλουτ. Λακ. Ἀπ. ΣΤ, 850. — Αἰλ. Π. Ἱ. Β, 6.
(7) Πλούτ. π. Γυν. ἀρετ. — Πολυαιν. στρατηγ. Η, 41.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ζηται ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος, ὅστις ἐνεχείριζεν αὐτὴν εἰς τὴν *νυμφεύτριαν*. Αὕτη δὲ ἔκειρεν ἐν χρῷ τῆς κόρης τὴν κεφαλήν, εἰς σύμβολον ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τὸν ἄνδρα, περιέβαλλεν αὐτῇ ἀνδρὸς ἱμάτιον, ὑπέδεεν ὑποδήματα, ὡς ἴσως μεταμφιεννῦσα αὐτὴν ἵνα μὴ γνωρισθῇ ὑπὸ τῶν δῆθεν ζητούντων αὐτὴν συγγενῶν αὐτῆς, καὶ κατέκλινεν αὐτὴν ἐπὶ στιβάδος ἐν σκοτεινῷ δωματίῳ. Ἐνταῦθα δὲ παρεισήρχετο κρυφίως ὁ νυμφίος, τὸν λοιπὸν καιρὸν μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν αὐτοῦ ὡς πρὶν ἐν τοῖς φιδιτίοις διατρίβων, καί, ἀπαραλλάκτως ὡς ἐγίνετο καὶ ἐν Κρήτῃ, μετὰ μακρὸν χρόνον, καὶ πολλάκις ἀφ᾽ οὗ ἤδη πατὴρ ἐγίνετο, ἐλάμβανε τὴν γυναῖκά του ἀναφανδὸν εἰς τὸν οἶκόν του (8)· αἱ δ᾽ εὐλαβεῖς αὗται καὶ αἰδήμονες προφυλάξεις οὐκ ὀλίγον συνετέλουν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύωσι καὶ παρατείνωσι τὴν ζωηρότητα τῶν ἐρωτικῶν αἰσθημάτων μεταξὺ τῶν συζύγων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἦν δὲ πᾶσιν ἐπιβεβλημένη ἡ ὑποχρέωσις τοῦ νυμφεύεσθαι, δι᾽ ὃ καὶ ὑπῆρχε ποινὴ *ἀγαμίου* (9), εἶδος ἐπιφέρουσα ἀτιμίας, καὶ εἰς πολλὰς ἐκθέτουσα τοὺς ἀγάμους περιφρονήσεις. Ἀλλ᾽ ὁ νόμος, ὑπὲρ τῆς εὐεξίας τῶν γεννωμένων τέκνων προνοῶν, καὶ συμφώνως πρὸς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν διάταξιν, ἥτις καὶ παρὰ Σόλωνι ἀπαντᾶται (10), ἤθελε νὰ νυμφεύωνται *πέπηροι*, ἤτοι ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ, οἱ μὲν ἄνδρες περὶ τὸ 30ὸν ἔτος, αἱ δὲ παρθένοι μεταξὺ τοῦ 16ου καὶ 20οῦ ἔτους (11), ἤτοι κατὰ τὸ ἔαρ αὐτῶν, δι᾽ ὃ καὶ ἐν Ῥόδῳ ἐκαλοῦντο, καθ᾽ Ἡσύχιον, *Ἀνθεστηριάδες* (12),

(8) Πλούτ. Λυκ. ΙΕ. Λ. Ἀπ. 224. — Ξεν. Λακ. Π. 1, 5.
(9) Πλούτ. Λυκ. ΙΕ. Λυσ. ΙΓ. Λ. Ἀπ. 223. — Πολυδ. Γ, 48.
(10) Πολυδ. Η, 40.
(11) Ἡσίοδ. Ε. καὶ Η, 695. — Πλατ. Νομ. Η, 185. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Ζ, 14, 6.
(12) Φ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὥστε καὶ *ὀψιγαμίου* ποινὴ ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἐν μᾶλλον προκεχωρημένῃ ἡλικίᾳ τῆς ὡρισμένης νυμφευομένους (13), ὅπερ οὐχ ἧττον πολλάκις συνέβαινε (14).

Ὑπῆρχε δὲ προσέτι καὶ *κακογαμίου* ποινή, διὰ τούς, καθ' οἷον δήποτε λόγον ἀκατάλληλον γάμον συνάπτοντας, καὶ ὑπὸ σωματικὴν ἔποψιν ἔτι, διότι ἐκ τοιούτων γάμων ἐῤῥωστοι δὲν ἐδύναντο νὰ γεννηθῶσι πολῖται· ὡς ὁ Ἀρχίδαμος κατηγορήθη διότι μικρὰν ἐνυμφεύθη γυναῖκα (15). Ἴσως δ' ἀπέβλεπεν ἡ διάταξις αὕτη καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν νυμφεύσεως μετὰ γυναικὸς ἐξ ἀνίσου γένους, οἷον δούλης ἢ περιοίκου, ἢ καὶ μὴ τελειοπολίτιδος. Τὸν δὲ μετ' ἀλλοδαπῆς γάμον διὰ μόνους τοὺς Ἡρακλείδας ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ὡς ἀπηγορευμένον (16).

Ἔπαυε δὲ μετὰ τὸν γάμον ἡ μεγάλη ἐκείνη ταῖς παρθένοις παραχωρουμένη διαίτης ἐλευθερία, καὶ εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας μετοχή, διότι ἔκτοτε ἡ γυνὴ ὡς ἐγκαύχημα ἑαυτῆς ἐθεώρει «*εὖ οἰκεῖν οἶκον*», ὡς ἀπεκρίθη ἡ Λάκαινα ἡ ἐρωτηθεῖσα τί ἠξεύρει (17)· καὶ ἐπεκαλεῖτο *οἰκέτις*, κατὰ Θεόκριτον (18), καὶ *Μεσοδάμα* καθ' Ἡσύχιον, διὰ λέξεως δηλούσης τὴν οἰκουροῦσαν, καὶ ὑπέκειτο τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, ὡς ἄλλη Σπαρτιᾶτις ἔλεγε· «*Παῖς μὲν οὖσα ἔμαθον τῷ πατρὶ πείθεσθαι· γυνὴ δὲ γενομένη τῷ ἀνδρί*»· οὐδ' ἠξίου ἀπόλυτον ἰσότητα μετὰ τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἦν ὁ ὑπέρτατος κύριος τῆς οἰκίας, ἐξ οὗ τὸ ὑποτιθέμενον ἐκεῖνο Λυκούργειον· «ἐν πρώτοις ἐν τῇ οἰκίᾳ ποίη-

(13) Πλούτ. Λυσ. Λ. — Κλημ. Στρωμ. Β, 423. Ἔκδ. Σιβουργ.
(14) Πλούτ. Λυκ. ΙΕ. — Ξενοφ. Λ. π. Α, 7.
(15) Θεόφρ. ἐν Πλουτ. Ἀγ. Β. — Π. Παιδ. Ἀγ. Β.
(16) Β. Ἀγιδ. ΙΑ.
(17) Πλούτ. Λ. Ἀπ. 262. — Πλάτ. Νομ. Ζ, 805.
(18) ΙΗ, 28.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σον δημοκρατίαν», πρὸς τοὺς ἀπαιτοῦντας νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἀνέφικτον τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἐντελῆ ἰσότητα. Ἀλλ' ἡ εὐπείθεια αὕτη μακρὰν ἀπεῖχε τῆς δουλικῆς ἐκείνης, εἰς ἣν οἱ Ἴωνες ὑπέβαλλον τὰς γυναῖκας αὐτῶν, κατακλείστους αὐτὰς ἔχοντες ἐν γυναικωνίταις, κατ' ἤθη ἃ ᾠκειώσαντο ἐξ Ἀσίας. Ἐξ ἐναντίας αὗται ἦσαν ἐντελῶς ἐλεύθεραι πάντοτε, σύντροφοι καὶ σύμβουλοι τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, παρ' ὧν ἀπελάμβανον πᾶσαν τιμήν, καὶ αἱ διὰ λόγου καὶ παραδείγματος εἰς πᾶν τὸ καλὸν καὶ γενναῖον καθοδηγοῦσαι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, ὡς ἡ εἰποῦσα τὸ ἀνδρικὸν ἐκεῖνο λόγιον «*ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν*» τῷ υἱῷ αὐτῆς, ἢ ἡ μήτηρ τοῦ Παυσανίου, ἡ τὸν πρῶτον λίθον θεῖσα ἵνα ἀποτειχισθῇ ὁ προδοὺς τὴν πατρίδα. Ἕνεκα δὲ τῶν μεγάλων καὶ σπανίων αὐτῶν ἰδιωτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρετῶν, ἐτιμῶντο μεγάλως αἱ Σπαρτιάτιδες ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, καί, ὡς αἱ Θετταλίδες, ἐκαλοῦντο Δέσποιναι ὑπ' αὐτῶν, ἁβρῶς φιλοφρονουμένων αὐτάς· ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἔλεγον ὅτι ἐγυναικοκρατοῦντο οἱ Λάκωνες (19). Τοσοῦτον δ' ἔξοχοι ἕνεκα τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν καὶ τῆς θέσεως ἣν εἶχον ἐν τῷ οἴκῳ ἀνεδείκνυντο πολλάκις αἱ Σπαρτιάτιδες, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεγνώριζον τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν, καὶ πᾶν σέβας ἀπένεμον εἰς ἐνδόξους γυναῖκας, οἵα ἦν ἡ τοῦ Λεωνίδου σύζυγος Γοργώ, καὶ ἡ Λαμπιτώ (20), τῶν Βασιλέων Λεωτυχίδου, Ἀρχιδάμου καὶ Ἄγιδος, τοῦ μὲν θυγάτηρ, τοῦ δὲ σύζυγος, τοῦ δὲ μήτηρ· καὶ τοιαύτη ἦν αὐτῶν ἡ ἀξία καὶ φήμη, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν φιλόψογον Ἀριστοφάνην ἀφώπλιζε. Καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις, ὅτε τὰ ἤθη εἶχον ἐν πολλοῖς παρακμάσει ἐν Σπάρτῃ,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(19) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΔ. — Ἀριστοτ. Β, 6, 7-8.
(20) Ἡρόδ. ΣΤ, 71. — Πλούτ. Β. Ἀγησ. Α. — Πλάτ. Ἀλκιβ. Α, 123.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐφημίζετο ἔτι ἡ ἀρετὴ Χειλωνίδος, τῆς γυναικὸς τοῦ τελευταίου Κλεομβρότου (21), Κρατησικλείας, τῆς μητρὸς τοῦ Κλεομένους, καὶ Ἀγιάτιδος, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς τοῦ Παντέως ὡραίας καὶ ἀνδρείας συζύγου (22).

Ἐθεώρει δ' ἡ πολιτεία τὸν γάμον κυρίως ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς γεννήσεως εὐρώστων τέκνων, μελλόντων ν' αὐξήσωσί ποτε εἰς ἀνδρείους καὶ χρησίμους πολίτας, καὶ ὑπὸ τὴν τῆς μὴ ἀποσβέσεως τῶν δωρικῶν οἴκων. Εἰς τὰς δύο δὲ ταύτας ἐπόψεις ὑπέβαλλε τὴν ῥύθμισιν τῶν συζυγικῶν σχέσεων κατὰ τρόπον προσβάλλοντα τὸ περὶ τοῦ δέοντος καὶ κοσμίου αἴσθημα τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· διότι, ἂν ἄγονος ἔμενεν ὁ γάμος, ὁ σύζυγος, ἀντί, ὡς ἐν Ἀθήναις, νὰ υἱοθετήσῃ ἄλλων γονέων τέκνον, δι' οὗ νὰ διατηρήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδίου οἴκου, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν περιουσίαν του, ἔδιδε τὴν γυναῖκά του εἰς ἄλλον ἄνδρα, καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς τικτόμενον ἀνεγνώριζεν ὡς ἴδιον, καίτοι θεωρούμενον συγχρόνως ὡς ἀνῆκον καὶ τῷ γένει τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρός (23)· καὶ ἡ παραχώρησις αὕτη τῆς γυναικὸς ἐγίνετο, φαίνεται, πολλάκις καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἐλπίδι ἀποκτήσεως ὡραιοτέρων καὶ εὐρωστοτέρων τέκνων. Οὕτω, κατὰ Πλούταρχον (24), ἀπερχόμενος ὁ Λεωνίδας εἰς Θερμοπύλας ἀπέναντι βεβαίου θανάτου, ἔδιδεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Γοργὼ τὴν Κλεομένους τὴν τελευταίαν ἐντολὴν «*ἀγαθοῖς ὁμιλεῖν καὶ ἀγαθὰ τίκτειν*». Οὕτω καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς Σπάρτης, θριαμβευτικῶς ὑποδεχόμενοι τὸν κατὰ Πύῤῥου ἀριστεύσαντα Ἀκρότατον, ἐβόων πρὸς αὐτὸν παρουσίᾳ τοῦ περικεχυμένου λαοῦ,

(21) Πλούτ. Β. Ἀγιδ. ΙΖ-ΙΗ.
(22) Πλούτ. Β. Κλεομ. ΚΒ. ΛΗ.
(23) Πλούτ. Λυκ. ΙΕ. — Ξεν. Λακ. Πολ. Α, 7-9.
(24) Α. Ἀπ. σ. 40 R.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐπευφημοῦντες εἰς τὸν ἔρωτα αὐτοῦ πρὸς τὴν Χελιδονίδα, καὶ προσθέτοντες· «*μόνον παῖδας ἀγαθοὺς τῇ Σπάρτῃ ποίει*».

Ἂν ὅμως ἀπεδείκνυτο ὅτι ἡ ἀτεκνία προήρχετο ἐκ στειρίας τῆς γυναικός, τότε ὁ ἀνὴρ ἐδικαιοῦτο, ὤφειλε μάλιστα ν' ἀποπέμψῃ αὐτήν. Οὕτως οἱ Ἔφοροι ἐβίαζον τὸν Βασιλέα Ἀναξανδρίδαν τὸν Λέοντος ν' ἀποβάλῃ τὴν ἄτεκνον αὐτοῦ σύζυγον καὶ νὰ λάβῃ ἄλλην, «*ὥστε τὸ γένος Εὐρυσθένεος μὴ γενέσθαι ἐξίτηλον*». Ἀλλ' οὗτος, τὴν γυναῖκά του περιπαθῶς ἀγαπῶν, ἐπροτίμησε μᾶλλον νὰ προσλάβῃ καὶ ἄλλην γυναῖκα, καί τοι τοῦ ἤθους τῆς διγαμίας μὴ ὑπάρχοντος ἐν Σπάρτῃ, καὶ εἶχεν ἑκατέραν τῶν συζύγων του εἰς ἰδίαν οἰκίαν (25).

Τὰς δὲ χήρας τῶν ἐν πολέμῳ πιπτόντων, ὅσαι παιδία δὲν εἶχον, ἔδιδεν ἡ πόλις εἰς ἄλλους, δούλους πολλάκις ἐλευθερουμένους, τοὺς ἐπευνάκτας ἢ *εὐνάτας* τότε λεγομένους, ἤ, κατ' Ἀθήναιον (26), *ἐπευνάκτους* ἢ *ἐνευνάκτους*, ἐν ᾧ ἡ ἐπωνυμία αὕτη ἀληθῶς φαίνεται ὅτι ἀπεδίδετο τοῖς ἐκ τούτων γεννηθεῖσι τέκνοις, ἅτινα, πιθανώτατα, ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ δικαιώματα ἃ ἤθελον ἔχει τὰ γνήσια τέκνα τοῦ ἀποθανόντος συζύγου.

Τὰ δ' ἐκ τῆς πρώτης συζυγικῆς σχέσεως γεννηθέντα παιδία, πρὶν ἢ ὁ ἀνὴρ λάβῃ παρ' ἑαυτῷ ἀναφανδὸν τὴν γυναῖκά του, ἐλέγοντο *Παρθενίαι* (27), καὶ μετεῖχον πάντων τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων τῶν λοιπῶν παιδίων. Μόνον δ' ἐπὶ τοῦ πρώτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου, ἐπειδὴ ἕνεκα τῶν περιστάσεων τῆς πόλεως ἀδύνατον κατέστη νὰ δοθῶσι κλῆ-

(25) Ἡρόδ. Ε, 39. 40.
(26) ΣΤ, 271.
(27) Ἡσύχ. Φ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ρα εἰς τοὺς τότε γεννηθέντας Παρθενίας (28), διὰ τοῦτο, δυσαρεστηθέντες οὗτοι, ἀπῆλθον εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἔκτισαν ἐκεῖ τὴν Τάραντα (29). *Νόθοι* δ' ἐλέγοντο ἐν Σπάρτῃ, ὡς καὶ ἐν Ἀθήναις, οἱ καταγόμενοι ἐκ γάμου ἀστοῦ καὶ μὴ ἀστῆς, οἵτινες, ὡς φαίνεται, δὲν ἀπελάμβανον πάντων τῶν τοῦ τελειοπολίτου δικαιωμάτων.

Ἦσαν δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς Σπάρτης ἁγνὰ τὰ ἤθη, καὶ ἀπαραδειγμάτιστος σχεδὸν ἡ συζυγικὴ ἀπιστία (30)· οὐχ ἧττον ὅμως αἱ ὁπωσοῦν ἀνεκτικαὶ ἐκεῖναι ἀρχαὶ ὡς πρὸς τὰς ἐν τῷ γάμῳ σχέσεις, ἐπέφερον μέχρι τέλους ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν ὅτε ἡ ἀρχικὴ αὐστηρότης τῆς Σπαρτιατικῆς κοινωνίας ἠλαττώθη, καὶ ἤδη ἀποδίδωσιν ὁ Ἀριστοτέλης πολλὴν τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ εὐχέρειαν καὶ ἀκολασίαν εἰς τὴν δίαιταν τῶν γυναικῶν ἐν Σπάρτῃ.

(28) Justiuus, III, 4.
(29) Στράβ. ΣΤ. 3, 2. 3.
(30) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΕ. — Λακ. Ἀπ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

Πολιτικὸς τῆς Σπάρτης ὀργανισμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Νομοθεσία.

Περὶ δὲ τοῦ πολιτικοῦ τῆς Σπάρτης ὀργανισμοῦ διάφοροι τῶν ἀρχαίων ἔγραψαν, ἐν οἷς, μεταξὺ τῶν ἀπολεσθέντων, ἐπισημότατοι ἦσαν ὁ «*Διοσκορίδης*, ὁ *συντεταγμένος τὴν Λακωνικὴν πολιτείαν*»(1), «*Κριτίας*, *ἐν Λακεδαιμονίων πολιτείᾳ*»(2), καὶ ὁ Λέσβιος *Ἑλλάνικος*, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰ 500 π. Χ. Ἐκ τῶν σωζομένων δὲ ἀξιολόγους εἰδήσεις περιέχοντες εἰσίν, εἰδικῶς μὲν ὁ *Ξενοφῶν*, ἐν «*Λακεδαιμονίων πολιτείᾳ*», ὁ *Ἀριστοτέλης*, ἐν *Πολιτειῶν Β*(3), ὁ *Πλούταρχος*, ἐν *Βίῳ Λυκούργου*, ὁ *Ἰουστῖνος* (4)· σποράδην δὲ πολλοῦ λόγου ἄξια περιέχοντες, ὁ *Ἡρόδοτος*, ὁ *Θουκυδίδης*, ὁ *Πλάτων* ἐν πολλοῖς τῶν *διαλόγων* καὶ ὁ *Πολύβιος*(5). Νεώτεροι δέ, συναρμολογήσαντες τὰς ἀρχαίας εἰδήσεις, καὶ τὸ τῆς κριτικῆς φῶς ἐπ᾿ αὐτὰς ἐπιῤῥίψαντες εἰσί, μεταξὺ ἄλλων οἱ κυριώτεροι, ὁ Μον-

(1) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΑ.
(2) Ἀθήν. σ. 483.
(3) Β, 6.
(4) ΙΙΙ, 3.
(5) Ἱστορ. ΣΤ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τέσκιος(6), ὁ Μυλλέρος(7), ὁ Μάνσων(8), ὁ Λαχμάννος(9), ὁ Κ. Φ. Ἑρμάννος (10) καὶ ὁ Γρόττης (11).

Ἀπέβλεπε δ' ὁ ὀργανισμὸς οὗτος οὐχὶ πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς, ἀλλὰ μόνους τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς κυρίους τῆς χώρας, διότι οἱ λοιποὶ Λακεδαιμόνιοι, ἐν μοίρᾳ ὄντες περιοίκων ἢ ὑπηκόων, δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν πολιτικὴν κοινωνίαν.

Πλὴν δὲ μόνου τοῦ Ἑλλανίκου, ὅστις τοὺς Βασιλεῖς Εὐρυσθένην καὶ Προκλῆ λέγει νομοθέτας τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος (12), πᾶσα ἡ λοιπὴ ἀρχαιότης ἀπέδιδε τὸν καταρτισμὸν αὐτοῦ εἰς τὸν Λυκοῦργον, περὶ οὗ ὅμως μεγάλη ἐπεκράτει διαφωνία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης, κατὰ Πλούταρχον (13), θέλει αὐτὸν σύγχρονον τοῦ Ἰφίτου, καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν Ὀλυμπιακὴν συνδιαθέντα ἐκεχειρίαν, ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων, ὧν ἡ πρώτη ἄρχεται λογιζομένη ἀπὸ τοῦ Ὀλυμπιονίκου Κοροίβου, 776 ἔτη π. Χ. Πρὸς τοῦτο δὲ συμφωνοῦσι, παρὰ Κλήμεντι (14), ὅ τε Ἐρατοσθένης, λέγων αὐτὸν ἀκμάσαντα 108 ἔτη πρὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος (ἤτοι κατὰ 884 π. Χ.), καὶ ὁ Διευχίδας (15), καθ' ὃν ὁ Λυκοῦργος ἑνδέκατος ὢν ἀπὸ Ἡρακλέους, καὶ ἕκτος ἀπὸ Προκλέους, ἔζη 290 μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τρωάδος, ἤτοι

(6) Montesquieu, de l'Esprit des lois, VI, 6.
(7) O. Müller, Dorier, II, 3 Buch.
(8) Manso, Sparta.
(9) Lachmann, d. Spartanische Verfassung.
(10) K. F. Hermann, Laconia.
(11) Grotte, History of Greece.
(12) Στράβ. Η, 5, 5.
(13) Β. Λυκ. Α.
(14) Στρωμ. Α, 138.
(15) Αὐτ. 119.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

890 π. Χ., καὶ 114 πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν Ὀλυμπιάδων. Παρατίθησι δ' ὁ αὐτὸς Κλήμης καὶ τὸν Ἀπολλόδωρον, λέγοντα τὸν Λυκοῦργον σφόδρα νέον, ἐν ᾧ ἔζη ἔτι ὁ Ὅμηρος, οὗ τὴν ἀκμὴν τίθησιν εἰς 100 ἔτη μετὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἀποικίαν τῶν Αἰγιαλέων Ἰώνων, ἤτοι 164 ἔτη πρὸ τῆς πρώτης Ὀλιμπιάδος, καὶ 940 π. Χ. (16)· καὶ τούτῳ συμφωνεῖ καὶ ὁ Κλήμης (17), διατεινόμενος ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἐνομοθέτησεν 150 ἔτη πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων. Ὁ Ξενοφῶν ὅμως (18) λέγει τὸν νομοθέτην σύγχρονον τῶν Ἡρακλειδῶν, ἤτοι 370 ἔτη πρὸ τῆς α' Ὀλυμπιάδος ζήσαντα, καὶ ὁ Τίμαιος ἐν Πλουτάρχῳ (19) παραδέχεται δύο Λυκούργους, ὧν τὸν ἀρχαιότερον σύγχρονον τοῦ Ὁμήρου, τῶν πράξεων ἀμφοτέρων εἰς τὸν ἕνα ἀποδιδομένων.

Λέγεται δ' ὁ Λυκοῦργος ὑπὸ Πλουτάρχου υἱὸς τοῦ *Εὐνόμου*, ἤ, κατὰ Σιμωνίδην, τοῦ *Προκλείδου Πρυτάνιδος* (20), καὶ ὀκτὼ μῆνας βασιλεύσας ὁ ἴδιος, ὅπερ ὅμως οὐδαμῶς φαίνεται ἐχόμενον ἱστορικῆς ἀληθείας, διότι ἐν Σπάρτῃ ἀνεγράφοντο τακτικῶς τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων εἰς καταλόγους διατηρουμένους, οὓς εἶδεν ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ὅμως οὐδαμῶς ἀναφέρει ὡς περιεχόμενον ἐν αὐτοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Λυκούργου· ἄλλως δέ, ἐὰν ἦν ἐν αὐτοῖς ἀναγεγραμμένος, τοσαύτη ἀμφιβολία δὲν θὰ ἐπεκράτει ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔζησεν. Ἡ κοινοτέρα δὲ γνώμη ἦν ὅτι ὑπῆρξε *πρόδικος*, ἤτοι ἐπίτροπος τῆς βασιλείας τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, ὅστις, κατὰ μὲν Ἡρόδοτον (21) ἐκαλεῖτο Λαβώτας,

(16) Αὐτ. 117.
(17) Αὐτ. 79.
(18) Πλούτ. Αὐτ.
(19) Αὐτ.
(20) Πλούτ. Αὐτ. Γ.
(21) Α, 65.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατ' ἄλλους δὲ (22) Χαρίλαος. Κατὰ τὰς πιστευομένας δὲ παραδόσεις, παρητήθη τῆς προδικίας ἐκ φόβου μή, ἀποθανόντος τοῦ βασιλικοῦ βρέφους, ἀποδοθῇ αὐτῷ ὁ θάνατος, καὶ ἀφ' οὗ ἔδωκε τοὺς νόμους αὐτοῦ τοῖς Σπαρτιάταις, καὶ μετὰ πεισματώδη ἀντίστασιν, ἐφ' ἧς καὶ τοῦ ἑτέρου αὐτοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπεκόπη, ἐπέβαλεν αὐτούς, ἀπεδήμησε τέλος κατὰ χρόνους μὴ συμβιβαζομένους μετὰ τῆς προδικίας αὐτοῦ, ζητήσας καὶ λαβὼν τὴν ὑπόσχεσιν τῆς τηρήσεως αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπανόδου του, καὶ μετέβη εἰς Δελφούς, ὅθεν ἔλαβε χρησμὸν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ εἰς Κρήτην, ἔνθα συνανεστράφη μετὰ τοῦ νομοθέτου καὶ μελοποιοῦ Θάλητος (23). Ἐκεῖ δ' ἀποθανών, διέταξεν ἵνα τὸ σῶμα αὐτοῦ καῇ, καὶ ῥιφθῇ ἡ κόνις αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ οὕτω μὴ μετακομισθῶσι ποτὲ τὰ λείψανα αὐτοῦ εἰς Σπάρτην, καὶ μὴ χρησιμεύσωσιν ὡς πρόφασις τοῖς Σπαρτιάταις εἰς ἀπαλλαγὴν τῆς ὑποσχέσεως αὐτῶν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐδείκνυτο ὁ τάφος αὐτοῦ ἐν Περγαμίᾳ τῆς Κίῤῥας, καὶ ἄλλος ἐν Κίῤῥᾳ, τῷ ἐπινήῳ τῶν Δελφῶν, καὶ τρίτος ἐν Ἤλιδι.

Τ' ἀσυνάρτητα λοιπὸν ταῦτα καὶ ἀλλήλως πολλάκις ἀνατρεπόμενα ἱστορήματα, πρὸ πάντων δ' ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ Λυκούργειος λεγομένη νομοθεσία τὰς αὐτὰς ἔχει βάσεις τῇ ἐν Κρήτῃ καὶ τῇ ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς δωρικαῖς χώραις, ὅσων ἐν μέρει γινώσκονται αἱ πολιτικαὶ διατάξεις, καθιστᾶσιν ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἂν καὶ ἀληθῶς ὑπῆρξε ποτὲ ὁ Λυκοῦργος καὶ ἔπραξεν ἐν Σπάρτῃ πολιτικῶς, ὅπερ οὐδόλως ἐστὶν ἀπίθανον, ἀλλὰ βεβαίως ἔργον αὐτοῦ δὲν ἦν πᾶσα ἡ πολιτεία τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς ἐκ τῶν λέξεων τούτων

(22) Πλούτ. αὐτ.
(23) Στράβ. Ι, 477.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ Ποντικοῦ Ἡρακλείδου (24) «*Τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν τινὲς Λυκούργῳ προσάπτουσι πᾶσαν*», φαίνεται ὅτι καὶ ὑπὸ πολλῶν τῶν ἀρχαίων ἀνεγνωρίζετο. Καὶ πολλὰ τῶν περὶ αὐτοῦ διηγημάτων εἰσὶ προφανῶς μυθικὰ ἢ μᾶλλον συμβολικά, ὥστε καὶ καθ᾿ ὃ μυθικὸς ἥρως, εἶχε καὶ ἱερὸν ὁ Λυκοῦργος (25). Καὶ τὰ κυριώτερα τῶν αὐτῷ ἀποδιδομένων νομοθετημάτων εἰσὶν αὐτὰ τὰ δωρικὰ νόμιμα, καθ᾿ ἃ φαίνεται ὅτι οἱ Δωριεῖς ἀνέκαθεν ἐπολιτεύοντο, καὶ ὅτε ἔτι ἦσαν ἐν ταῖς ἀρχαίαις αὐτῶν ἕδραις ὑπὸ τὸν πρῶτον αὐτῶν ὑποτιθέμενον γενάρχην, τὸν Αἰγιμιόν, ὡς ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Πίνδαρος διὰ τούτων (26)· «*Θέλοντι δὲ Παμφύλου καὶ μὰν Ἡρακλειδᾶν ἔκγονοι, ὄχθαις ὑπὸ Ταϋγέτου ναίοντες, αἰεὶ μένειν τεθμοῖσιν ἐν Αἰγιμιοῦ, Δωριεῖς*».

Καὶ κατ᾿ ἀρχὰς μέν, ὅτε κατέλαβον οἱ Δωριεῖς τὴν Πελοπόννησον, τὸ πρῶτον καὶ φυσικὸν τῆς κατακτήσεως ἀποτέλεσμα, προελθὸν καὶ ἐκ τῆς ἀναστατώσεως τῶν ἀρχαίων κατοίκων καὶ ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν συμφερόντων τῶν κατακτητῶν, ἦν στάσις καὶ σύγχυσις πανταχοῦ, καὶ ἐν τῇ Σπάρτῃ αὐτῇ, ὡς καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἀπομνημονεύει (27)· «*Τὸ δὲ ἔτι πρότερον τούτων καὶ κακονομώτατοι ἦσαν* (Λακεδαιμόνιοι) *σχεδὸν πάντων Ἑλλήνων*». Τ᾿αὐτὰ δὲ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θουκυδίδης διὰ τούτων (28)· «*Ἡ γὰρ Λακεδαίμων μετὰ τὴν κτίσιν τῶν νῦν ἐνοικούντων αὐτὴν Δωριέων ἐπὶ πλεῖστον ὧν ἴσμεν χρόνον στασιάσασα, ὅμως*

(24) Πλούτ. Λύτ. Β.
(25) Ἡρόδ. Α, 66. — Ἔφορ. ἐν Στράβ. Η, 366. — Πλούτ. Λυκ. ΛΑ.
(26) Πυθ. Α, 121.
(27) Α, 65.
(28) Α, 18.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἐκ παλαιτάτου καὶ εὐνομήθη». Ὅτε δ' ἀπ' ἐναντίας ὁ Ἰσοκράτης λέγῃ τοὺς Δωριεῖς Σπαρτιάτας ἀνέκαθεν σωφρονοῦντας (29), ἐννοεῖ καὶ οὗτος τοὺς μετὰ τὴν Λυκούργειον ἐποχήν, διότι ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ (30) ὁμολογεῖ ὅτι «*Στασιάσαι φασὶν αὐτοὺς οἱ τὰ ἐκείνων ἀκριβοῦντες ὡς οὐδένας ἄλλους τῶν Ἑλλήνων*». Τούτων δὲ κατά τι διαφέρων ὁ Στράβων (31), φρονεῖ ὅτι πάντοτε μὲν ἐσωφρόνουν οἱ Σπαρτιᾶται, πρὸ πάντων ὅμως μετὰ τὸν Λυκοῦργον· «*Οἱ δὲ κατασχόντες τὴν Λακωνικὴν καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσωφρόνουν, ἐπειδὴ δὲ Λυκούργῳ τὴν πολιτείαν ἐπέτρεψαν...*». Τὴν κακονομίαν δὲ καὶ ταραχὴν τῶν πραγμάτων οὕτω περιγράφει ὁ Πλούταρχος (32)· «*Τοῦ μὲν δήμου θρασυνομένου, τῶν δὲ ὕστερον βασιλέων τὰ μὲν ἀπεχθανομένων τῷ βιάζεσθαι τοὺς πολλούς, τὰ δὲ πρὸς χάριν ἢ δι' ἀσθένειαν ὑποφερομένων, ἀνομία καὶ ἀταξία κατέσχε τὴν Σπάρτην ἐπὶ πολὺν χρόνον*». Καὶ τοὺς πρὸ τοῦ Λυκούργου βασιλεῖς τυράννους λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (33), ὡς καὶ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός· «*Λυκοῦργος καταλαβὼν πολλὴν ἀναρχίαν ἐν τῇ πατρίδι, καὶ Χαρίλαον τυραννικῶς ἄρχοντα...*». Ἐκ τούτων οὖν δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι τῷ Λυκούργῳ, ὃν οὐδὲν κωλύει ὡς καὶ ἱστορικὸν πρόσωπον νὰ παραδεχθῶμεν, πολλὰ ὅμως καὶ ἁπλῶς συμβολικὰ ἀποδίδονται, καὶ ὅτι οὗτος δὲν συνέταξε μὲν τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης, διότι οὗτοι προϋπῆρχον ἀνέκαθεν, ἀλλά, διὰ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος καὶ ἐπιρροῆς ἀπήλλαξε τὴν πατρίδα αὐτοῦ

(29) Συμμαχ. 32.
(30) Παναθήν. 177.
(31) Η, 365.
(32) Β. Λυκ. Β.
(33) Πολιτ. Ε, 10, 3.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς ἐπικρατούσης ἀναρχίας καὶ κακονομίας, τὸ σέβας ἀναζωπυρήσας πρὸς τοὺς ἀμεληθέντας ἐκείνους νόμους, καὶ διὰ νέων ἴσως τινῶν διατάξεων κυρώσας αὐτούς, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἁγνότητα ἐπαναγαγὼν τὴν ἀγωγὴν καὶ τὰ ἤθη, ἅτινα ἦσαν ἡ βάσις τῶν νόμων· ὥστε λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Πλούταρχος (34)· «*Τὰ μὲν οὖν κυριώτατα ἐν τοῖς ἤθεσιν ᾤετο καὶ ταῖς ἀγοραῖς τῶν πολιτῶν ἐγκατεστοιχειωμένα μένειν ἀκίνητα*». Πρὸς τούτοις δ' αὐτῷ πιθανῶς ἀποδοτέον ὅτι καὶ τὰς δυναστικὰς καὶ ἄλλας προσωπικὰς τῶν κατακτητῶν ἔριδας ἐξομαλύνας, καὶ τὰς σχέσεις μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κατακτηθέντων ῥυθμίσας, ἐπανέφερεν ἐντελῶς εἰς τὴν Σπάρτην τὴν χαρακτηριστικὴν τῷ δωρικῷ βίῳ κοσμιότητα καὶ σωφροσύνην, ἣν ὁ Βασιλεὺς Ἀρχίδαμος ἀναγνωρίζει, ἐν Θουκυδίδῃ (35), τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ, καὶ ἣν ὁ Πλάτων (36), μετὰ τῶν παραγώγων αὐτῆς ἀρετῶν, φημίζει διὰ τούτων παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις· «*Εἰ δ' ἂν ἐθελήσῃς εἰς σωφροσύνην τε καὶ κοσμιότητα ἀποβλέψαι, καὶ εὐχέρειαν καὶ εὐκολίαν καὶ μεγαλοφροσύνην καὶ εὐταξίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν καὶ φιλοπονίαν καὶ φιλονεικίαν καὶ φιλοτιμίας τὰς Λακεδαιμονίων, παῖδα ἂν ἡγήσαιο σαυτὸν πᾶσι τοῖς τοιούτοις*».

Ἐκ τούτου καὶ τὸ βεβαίως συμβολικὸν ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Λυκούργου, *Εὔνομος*, ὡς καὶ τὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ *Εὔκοσμος* (37). Τῶν δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐν Σπάρτῃ ταραχῶν μνημονεύει καὶ ῥητῶς ἡ ἱστορία αὐτοῦ, ὅτε καὶ λέγεται ἀπο-

(34) Β. Λυκ. ΙΓ.
(35) Α, 84.
(36) Ἀλκ. Α, 38.
(37) Παυσ. Γ, 16, 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κοπεὶς τὸν ὀφθαλμὸν ὑπὸ νέου τινὸς καλουμένου Ἀλκάνδρου. Καὶ οὐδὲν μὲν ἀναγκάζει νὰ μὴ θεωρήσωμεν τὸ συμβὰν τοῦτο ὡς ἱστορικόν· οὐχ ἧττον ὅμως τινὲς καὶ τοῦτο ὡς συμβολικὸν ἐκλαμβάνουσι, καὶ δὴ ὡς εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐν Σπάρτῃ τιμωμένης *Ὀπτιλέτιδος*, ἤτοι Ὀφθαλμίτιδος Ἀθηνᾶς (38), ἐν ᾧ ἴσως ἡ λατρεία ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου παρήχθη.

Ἐπίσης δὲ λόγος οὐδεὶς ὑπάρχει ἵνα ὡς ὅλως ἀδύνατος θεωρηθῇ ἡ εἰς Κρήτην μετάβασις τοῦ Λυκούργου. Ἀλλ' οὐδὲ πιθανή ἐστιν οὐδ' ἀναγκαία· διότι βεβαίως δὲν ἐδανείσθη ἐκεῖθεν τοὺς νόμους αὐτοῦ, ὡς ὑπετέθη, ἀλλ' ἡ τῆς Σπάρτης καὶ ἡ Κρήτης ἦσαν μᾶλλον, ὡς τὰς λέγει ὁ Πλάτων (39), «*ἀδελφαὶ πολιτεῖαι*», ἐκ τῶν αὐτῶν ἐπίσης πηγάσασαι τεθμῶν τοῦ *Αἰγιμιοῦ*, ἢ ἄλλων ἀρχαίων δωρικῶν νομίμων· καὶ ταύτην τὴν ταυτότητα τῶν δύο νομοθεσιῶν αἰνίττεται συμβολικῶς ἢ παρεξηγεῖ τὸ περὶ ἀποδημίας τοῦ Λυκούργου εἰς Κρήτην διήγημα, ὡς καὶ ἡ δόξα περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐν Περγαμίᾳ· ἐν ᾧ ὁ ἐν Ἠλείᾳ δεικνύμενος ἕτερος αὐτοῦ τάφος αἰτίαν εἶχε τὴν σύστασιν τῶν Δωρικῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, καὶ τὴν Ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν, εἰς ἃ ἴσως κυρίως συνετέλεσαν οἱ πάντων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Δωριέων προέχοντες Σπαρτιᾶται, ἴσως δὲ καὶ ἀτομικῶς αὐτὸς ὁ τῆς ἐν Λακεδαίμονι ὁμονοίας ἱδρυτὴς Λυκοῦργος. Καὶ ἡ εἰς Δελφοὺς δ' ὁδοιπορία τοῦ Λυκούργου, καὶ ὁ ἐν Κίρρᾳ ἐπίσης δεικνύμενος τάφος αὐτοῦ δύνανται οὐχ ἧττον συμβολικῶς νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῆς λατρείας τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ὅστις ἦν ὁ τῶν Δωριέων

(38) Πλούτ. Λυκ. ΙΑ.
(39) Νομ. Γ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Θεός, καὶ διὰ τῆς ἀνάγκης τοῦ καθιεροῦν τὰ κατ᾽ οἶκον πράγματα διὰ τοῦ ὑπερτάτου κύρους αὐτοῦ.

Πρὸς τοῦτο δὲ λέγεται ζητήσας καὶ λαβὼν μαντείαν παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, ῥήτραν λεγομένην, ὡς ὁ Πλούταρχος (40)· *Οὕτω δὲ περὶ ταύτην ἐσπούδασε τὴν ἀρχὴν ὁ Λυκοῦργος, ὥστε μαντείαν ἐκ Δελφῶν κομίσαι περὶ αὐτῆς, ἣν ῥήτραν καλοῦσιν*»· ὥστε καὶ ὡς πυθόχρηστοι ἐχαρακτηρίζοντο οἱ νόμοι αὐτοῦ (41), καὶ διὰ τοῦτο δῆθεν, ὡς διὰ ῥήτρας κυρωθέντες, ἐλέγοντο καὶ αὐτοὶ ῥῆτραι, ὡς ὁ αὐτὸς Πλούταρχος ἀλλαχοῦ (42)· «*Τὰ μὲν τοιαῦτα νομοθετήματα ῥήτρας ὠνόμασεν, ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ νομιζόμενα καὶ χρησμοὺς ὄντα*». Κατ᾽ ἄλλους δ᾽ ἐκλήθησαν οὕτως οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης, ὡς οὐχὶ ἐγγράφως, ἀλλὰ διὰ στόματος αὐτοῖς παραδοθέντες, ὡς ἀλλαχοῦ λέγει ὁ Πλούταρχος (43)· «*Αἱ ῥῆτραι, δι᾽ ὧν ἐκόσμησε τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν Λυκοῦργος, ἐδόθησαν αὐτῷ καταλογάδην*»· ἢ μᾶλλον ἐκαλοῦντο ἐν γένει οὕτως οἱ νόμοι παρὰ τοῖς Δωριεῦσι, καὶ ἀπεδίδετο τοῦτο εἰς τὸ ὅτι ἔμενον καὶ παρεδίδοντο ἄγραφοι παρ᾽ αὐτοῖς. Οὕτως ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ (44)· «*Ῥήτρα γὰρ κατὰ Δωριεῖς ὁ νόμος, ὡς ἐκ στόματος καὶ ῥητῶς παραδιδόμενος*». Ὁ δὲ Πλούταρχος ἐκλαμβάνει μάλιστα ὡς νομοθέτημα αὐτοῦ τοῦ Λυκούργου τοῦτο τὸ Δωρικὸν ἔθιμον τοῦ νὰ ἔχωσι τοὺς νόμους ἀγράφους (45)· «*Νόμους δὲ γεγραμμένους ὁ Λυκοῦργος οὐκ ἔθηκεν, ἀλλὰ καὶ μία τῶν καλουμένων*

(40) Β. Λυκ. ΣΤ.
(41) Ξενοφ. Λακ. Πολ. Ι΄.
(42) Β. Λυκ. ΙΓ.
(43) Αὐτ. ΣΤ.
(44) Ἐν Φ.
(45) Αὐτ. ΙΓ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρητρῶν ἐστὶν αὕτη». Ἀλλά, ὡς πρὸς τὴν λέξιν κἄν, αὕτη εἰ καὶ ἐπεκράτησεν ἐφαρμοζμένη τοῖς ἀγράφοις νόμοις τῶν Σπαρτιατῶν, ἀνέκαθεν ὅμως ἐσήμαινεν ἁπλῶς τὴν ἐπὶ ῥητοῖς συμφωνίαν, ὡς ὁ Ἀπολλόνιος (46)· «*Ῥήτρα... βέλτιον τὴν ἐπὶ ῥητοῖς τισι συνθήκην*», καὶ ὁ Ἡσύχιος, ἴσως ἧττον ἀκριβῶς· «*Ῥῆτραι, συνθῆκαι διὰ λόγων*».

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μετεβιβάζοντο οἱ νόμοι ἢ αἱ ἄγραφοι ῥῆτραι ἐν Σπάρτῃ ἐκ στόματος εἰς πεζόν, βραχὺν καί πως παροιμιακὸν λόγον· μετὰ ταῦτα ὅμως, ἐν Ὀλ. 26, ἐστιχούργησεν αὐτοὺς ὁ Τέρπανδρος (47), ἵνα, ᾀδόμενοι, ὡς καὶ ἐν Κρήτῃ ἐγίνετο, ὦσιν εὐμνημονευτότεροι.

Τῇ περὶ Λυκούργου δὲ παραδόσει στηριζόμενοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι Βασιλεῖς, ὁψέποτε ἤθελον νὰ περιάψωσιν ἀνώτερον κῦρος εἰς μεταῤῥυθμίσεις ἃς ἤθελον νὰ εἰσαγάγωσιν, ἔπεμπον εἰς Δελφοὺς τοὺς λεγομένους *Πυθίους* (48), οὓς εἶχον συσκήνους καὶ ὁμοτραπέζους, ἵνα κομίσωνται ὑπὲρ αὐτῶν χρησμὸν τοῦ μαντείου (49). Οὕτω λέγει ὁ Πλούταρχος περὶ τῶν Βασιλέων Πολυδώρου καὶ Θεοπόμπου· «*Ἔπεισαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν πόλιν ὡς τοῦ Θεοῦ ταῦτα προστάσσοντος, ὥς που Τυρταῖος ἐπιμέμνηται διὰ τούτων*».

«Φοίβου ἀκούσαντες Πυθωνόθεν οἴκαδ' ἔνεικαν
μαντείας τε Θεοῦ καὶ τελέεντ' ἔπεα».

---

(46) Λεξ. Ὁμ. ἐν Φ.
(47) Κλημ. Ἀλεξ.
(48) Ξενοφ. Λακ. Πολ. Ι'.
(49) Φωτ. Λεξ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Πολιτική διαίρεσις τῶν Σπαρτιατῶν.

Σπαρτιᾶται δέ, τοῦ πλήρους δικαιώματος τοῦ πολίτου ἀπολαμβάνοντες, ἦσαν, ἀνέκαθεν μὲν πάντες οἱ Δωριεῖς εἰς οὓς ἐπὶ τῆς κατακτήσεως κατεκληρουχήθη ἡ χώρα, καί τινες ὀλίγοι οἶκοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων, ὡς οἱ *Κήρυκες* καὶ οἱ *Ταλθυβιάδαι*, οἵτινες, τῇ ἐγχωρίῳ λατρείᾳ ὑπηρετοῦντες, ἕνεκα τούτου, φαίνεται, μετὰ σεβασμοῦ κατετάχθησαν ὑπὸ τῶν νέων ἐποίκων μεταξὺ αὐτῶν· ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις δὲ μόνοι οἱ τῶν δύο κατηγοριῶν τούτων γνήσιοι ἀπόγονοι, ἤτοι οἱ ἐκ πατρὸς Σπαρτιάτου καὶ μητρὸς Σπαρτιάτιδος γεννηθέντες, ἐν ᾧ οἱ τὸν ἕτερον τῶν γονέων ξένον ἔχοντες ἐλέγοντο νόθοι, ὡς προεῤῥέθη, καὶ δὲν ἦσαν τελειοπολῖται. Ἀγνοεῖται ὅμως τίνων ἀπελάμβανον ἐν τῇ πόλει καὶ τίνων ἐστεροῦντο δικαιωμάτων, καὶ πιθανὸν φαίνεται ὅτι, ἂν ὁ πατὴρ ἦν Σπαρτιάτης, καὶ οὗτοι ἔμενον ἐν Σπάρτῃ, καὶ μετεῖχον τῆς στρατιωτικῆς ἀγωγῆς, δὲν ἐτίθεντο κἂν εἰς θέσιν ἥττονα τῶν δούλων καὶ εἱλώτων οἵτινες ἀπηλευθεροῦντο, καὶ ἐδύναντο εἰς εὔνους περιστάσεις νὰ τύχωσι καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς πολιτείας (1).

Ἀνῆκον δὲ καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἐκ καταγωγῆς εἰς ἃς καὶ πάντες οἱ Δωριεῖς τρεῖς φυλάς, τοὺς *Ὑλλεῖς*, τοὺς *Δυμάνας*, καὶ τοὺς *Παμφύλους*, διότι ὁ μὲν Πίνδαρος καλεῖ αὐτοὺς *Παμφύλου ἐκγόνους*, ὑπῆρχε δὲ καὶ μεταγενεστέ-

(1) Ἴδ. Ἀνωτ. Τμ. Β, Κεφ. Β. σ. 434.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

χως ἐν Σπάρτῃ τόπος *Δύμη* καλούμενος (2), ἐπώνυμος μιᾶς τῶν φυλῶν ἐκείνων.

Ὑποδιῃροῦντο δ' αἱ τρεῖς αὗται φυλαὶ ὁμοῦ εἰς τριάκοντα *φρατρίας* (3), ἑκάστης φυλῆς περιεχούσης πιθανῶς ἀνὰ δέκα φρατρίας, αἵτινες συνήθως ἐν Σπάρτῃ ἐκαλοῦντο *Ὠβαί*, διότι Ὠβὰ ἦν διαλεκτικὴ μετάπλασις τοῦ *Οἴη* ἤτοι *κώμη*, καί, ἐνέφαινε βεβαίως ἐν τῇ πρώτῃ Δωρικῇ οἰκήσει τῆς Σπάρτης τὴν διοικητικὴν μονάδα τῆς τοῦ Σπαρτιατικοῦ λαοῦ διαιρέσεως.

Ἑκάστη δὲ τῶν τριάκοντα Ὠβῶν περιελάμβανεν ἀνὰ δέκα *γένη*, τὰ ἐν ἄλλαις τισὶ δωρικαῖς πόλεσιν, ὡς ἐν Κορίνθῳ, ἐν Αἰγίνῃ, καὶ παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς Ἴωσι *Πάτρας* ἢ Πατριὰς καλούμενα, ἐν δὲ Σπάρτῃ, ὡς ἐν Ἀθήναις πρὸ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δήμων ὑπὸ Κλεισθένους, *Τριακάδες*. Ὥστε ἦσαν ἐν ὅλοις τριακόσια γένη ἢ τριακάδες.

Τὸ δ' ὄνομα αὐτὸ τῶν Τριακάδων οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ ἐμφαίνῃ, ἢ ὅτι ἑκάστη τριακὰς συνέκειτο ἐκ *τριάκοντα οἴκων* ἢ οἰκογενειῶν· ὥστε ἐν ὅλοις ἦσαν, κατ' ἀρχάς, ὅτε ἐγένετο ἡ διαίρεσις, 300 × 30 = 9000 αἱ οἰκογένειαι τῶν Δωριέων Σπαρτιατῶν, ὡς καὶ ἀληθῶς ἠξεύρομεν ὅτι εἰς τόσους κλήρους διῃρέθη ἡ χώρα.

Τοπικῶς δὲ διῃροῦντο οἱ Σπαρτιᾶται εἰς πέντε τμήματα, ἅτινα καὶ *μέρη τῆς πόλεως*, *κῶμαι*, *δῆμοι* ἢ (τοπικαὶ) *φυλαὶ* ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐξ ὧν, κατὰ Θουκυδίδην (4), συνῳκίσθη ἡ πόλις. Ἐκ τούτων δ' ἀναφέρεται ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἡ « *Μεσόα, τόπος Λακωνικῆς, φυλὴ Λακωνική* », ὑπὸ Ἡσυχίου « *Πιτάνα*,

(2) Ἡσύχ. Φ.

(3) Ἀθήν. Δ, 141.

(4) Α, 10. — Ἴδ. καὶ Ἡρόδ. Γ, 55. — Στράβ. Η, 5, 3. — Παυσ. Γ, 16.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φυλὴ» καὶ *«Κυνόσουρα, φυλὴ Λακωνική»*, ἥτις καὶ ἔν τινι ἐπιγραφῇ ἐκ τῶν Φουρμοντίων, ἴσως πλαστῇ, ἀναγράφεται. Ἡ δὲ τετάρτη ἐκαλεῖτο *Λίμναι* ἢ *Λιμναῖον*. Πέμπτον δ᾽ ὄνομα ὑπ᾽ οὐδενὸς συγγραφέως μνημονεύεται, ὥστε ἴσως πρέπει νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ πέμπτον ἢ μᾶλλον πρῶτον τμῆμα ἦν αὐτὸ τὸ τῆς κυρίως πόλεως, τὸ τῆς Σπάρτης, πιθανῶς κατοικούμενον ὑπὸ τῶν Ὠβῶν τῆς πρώτης καὶ εὐγενεστέρας φυλῆς, τῆς τῶν Ὑλλέων, καὶ ἴσως μία τῶν Ὠβῶν τούτων νὰ ἔφερε τὴν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ ἀποδιδομένην εἰς *«τόπον τῆς Σπάρτης»* ἄλλως ἄγνωστον ἐπωνυμίαν *Ἀγιάδος*, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ ἕτερος τῶν Βασιλικῶν οἴκων, ὁ τῶν Ἀγιδῶν· ἄλλη δ᾽ Ὠβή, καὶ ὁ τόπος ὃν κατῴκει, πιθανὸν νὰ ἐκαλεῖτο *Εὐρυποντίδαι*. Τὰ δ᾽ ἄλλα τέσσαρα τμήματα ἦσαν ἴσως μόνον κῶμαι περὶ τὴν πόλιν, βαθμηδὸν μετ᾽ αὐτῆς συγχωνευθεῖσαι, καὶ μάλιστα ὅτε ἡ τέως ἀτείχιστος Σπάρτη (5) περιετειχίσθη, περιλαβοῦσα καὶ ταύτας ἐν τῷ αὐτῷ περιβόλῳ.

Ἐκ διαφόρων δὲ χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων ἐξήχθη τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἀριστοκρατική τις διάκρισις τάξεων, οὐχὶ μόνον μεταξὺ τῶν Δωριέων καὶ τῶν περιοίκων, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Δωρικῷ πληθυσμῷ τῆς Σπάρτης, διότι οὐ σπανίως μνημονεύονται οἱ *Ὅμοιοι*, καὶ κατ᾽ ἀντίθεσιν αὐτῶν οἱ *Ὑπομείονες*. Οὕτω λέγει ὁ Ξενοφῶν (6) ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης εἶχεν ἐπὶ τῶν ἐκστρατειῶν συσκηνοῦντας αὐτῷ πλὴν τῶν πολεμάρχων καὶ τρεῖς ἄλλους ἐκ τῶν Ὁμοίων, καὶ ἀλλαχοῦ (7), ὅτι ὁ παραβὰς ἢ ἀμελήσας τὰ καθήκοντα ὅσα ὁ νόμος ἐπέβαλλεν, ἐστε-

(5) Παυσ. Α, 13. ΣΤ, 8. — T. Liv. XXXIV, 33, 5, 38.
(6) Λακ. Πολ. ΙΓ, 1.
(7) Αὐτ. Ι', 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρεῖτο τῆς ἐν τοῖς Ὁμοίοις τάξεως. Ἐν δὲ τοῖς Ἑλληνικοῖς (8) διηγεῖται ὅτι ὁ Κινάδων, καθ᾽ ὃ μὴ ἐκ τῶν Ὁμοίων ὤν, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν *ὑπομειόνων*, συνώμοσε κατὰ τοῦ Ἀγησιλάου πρὸς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, καὶ τ᾽ αὐτὰ ἐπιχωροῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (9). Καλεῖ δ᾽ ὁ Ξενοφῶν τοὺς Ὁμοίους καὶ *Ὁμοτίμους* (10).

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι *ὅμοιοι* μὲν ἦσαν πάντες οἱ τελειοπολῖται Σπαρτιᾶται, *ὑπομείονες* δὲ οἱ μὴ κεκτημένοι πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, εἴτε Σπαρτιᾶται ἕνεκά τινος λόγου ἀπολέσαντες τὴν πλήρη αὐτῶν χρῆσιν, ἢ δοῦλοι ἀπελευθερωθέντες, ὡς νεοδαμώδεις ἢ Μώθονες, ἢ ξένοι πολιτογραφηθέντες καὶ μέρους τῶν δικαιωμάτων τούτων στερούμενοι. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Δημάρατος, ὁμιλῶν μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην πρὸς τὸν Ξέρξην, λέγει αὐτῷ, καθ᾽ Ἡρόδοτον (11)· «*Ἔστιν ἐν τῇ Λακεδαίμονι Σπάρτη πόλις ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων μάλιστα· καὶ οὗτοι πάντες εἰσὶν ὁμοῖοι τοῖσι ἐνθάδε μαχεσαμένοισιν. Οἵ γε μὴν ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι τούτοισιν οὐκ ὁμοῖοι*». Καὶ ἀναφέρεται μὲν ἐνταῦθα ἡ λέξις *ὁμοῖοι* εἰς ἰσότητα ἀνδρείας καὶ οὐχὶ δικαιωμάτων· ἀλλ᾽ ἐν Σπάρτῃ αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἦτον ἐκείνης, ὡς καὶ τῆς ταυτότητος τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς συνέπεια.

Πρὸς τὴν περὶ τῶν Ὁμοίων ὅμως ταύτην θεωρίαν δὲν φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως συμβιβαζόμενον τὸ ἑπόμενον χωρίον τοῦ Δημοσθένους (12)· «*Ἐπειδάν τις εἰς τὴν κα-*

(8) Γ, 3, 5. 11. καὶ 6.
(9) Πολ. Ε, 6. 2.
(10) Κυρ. παιδ. Β, 1, 2.
(11) Ζ, 234.
(12) Π. Λεπτ. 46.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λουμένην γερουσίαν ἐγκριθῇ... ἔστι τῆς ἀρετῆς ἆθλον, τῆς ἀρχῆς κυρίῳ γενέσθαι μετὰ τῶν ὁμοίων», διότι κατ' αὐτὸ οἱ ὅμοιοι ἀναφέρονται ὡς μικρά τις προνομιοῦχος τάξις ἐξ ἧς ἐλαμβάνοντο οἱ γερουσιασταί. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξηγεῖ ἡ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ταχεῖα ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, ὥστε ἐπὶ Ἡροδότου ἤδη ἀντὶ 9000 ἦσαν μόνον 8000 οἶκοι, ἐπὶ δὲ Ἄγιδος οὐχὶ πλείονες τῶν 700 (13). Ἐπειδὴ δ' οὕτως ἐξέλειπον οἱ γνήσιοι καὶ ἐκ καταγωγῆς Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἦσαν οἱ μόνοι Ὅμοιοι, προσετίθεντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλείονες διὰ πολιτογραφήσεως· ἐπὶ Δημοσθένους ὅμως φαίνεται ὅτι ἔμενον ἱκανοὶ εἰσέτι, ὥστε ἐξ αὐτῶν κυρίως νὰ λαμβάνωνται οἱ Γερουσιασταί· ἤρχισαν ὅμως ν' ἀναβιβάζωνται καὶ νεοπολῖται εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἀλλὰ τότε οὗτοι ἐθεωροῦντο πλέον ὡς ὅμοιοι καὶ τέλειοι Σπαρτιᾶται.

Μνημονεύονται δ' ἐν Σπάρτῃ καὶ *πρῶτοι ἄνδρες* (14), καὶ *οἱ ἄριστοι* (15), καὶ *οἱ καλοὶ κἀγαθοί* (16)· ἀλλ' αἱ ἐπωνυμίαι αὗται ἢ τοὺς περιοίκους Λακεδαιμονίους καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν αὐτῶν ἀφορῶσιν, ἢ εἰσὶ γενικαὶ μόνον ἐκφράσεις τοὺς μᾶλλον ἐν Σπάρτῃ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ διακριθέντας ἐμφαίνουσαι.

---

(13) Πλούτ. Β. Ἄγ. Ε. — Ξενοφ. Ἑλλην. Γ, 3, 5. Ε, 3, 8.
(14) Θουκ. Δ, 108. — Ε, 15.
(15) Πλούτ. Λυσ. Λ.
(16) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 6.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Βασιλεῖς.

Ἦν δὲ τὸ Σπαρτιατικὸν πολίτευμα ἀπόῤῥοια καὶ αὐτό, ὡς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἑλληνικά, τοῦ ἀρχαίου πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν προομηρικῶν χρόνων, καὶ ἐκείνῳ πλησιέστερον τῶν πλείστων ἄλλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Κρητικοῦ, καθ᾿ ὅσον διετήρησε τὴν Βασιλικὴν ἀρχὴν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολιτείας.

Διέγραφε δ᾿ αὐτό, ὡς πρὸς τὰς θεμελιώδεις αὐτοῦ διατάξεις, ἡ ἑπομένη πυθόχρηστος ῥήτρα, ἥτις ἀπεδίδετο τῷ Λυκούργῳ (1)· «*Διὸς Ἑλλανίου καὶ Ἀθηνᾶς Ἑλλανίας ἱερὸν ἱδρυσάμενον, φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα, τριάκοντα, γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακίωνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι. Δάμῳ δὲ κυρίαν ἦμεν καὶ κράτος*».

Οἱ ἐν τῇ ῥήτρᾳ δὲ ταύτῃ λεγόμενοι *ἀρχηγέται* ἦσαν οἱ Βασιλεῖς, ὄντες, μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἐν μόνῃ τῇ Σπάρτῃ, κατ᾿ ἐξαίρεσιν, δύο τὸν ἀριθμόν, διότι ἐλέγετο ὅτι ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλείδου Ἀριστομάχου, οἵτινες διενεμήθησαν τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κατακτήσεις, ἀποθανὼν ὁ Ἀριστόδημος, ᾧ ἔλαχεν ἡ Λακωνία, ἀφῆκε δύο υἱούς, τὸν Εὐρυσθένην καὶ τὸν Προκλέα, οἵτινες συνεβασίλευσαν, ἀμφιβόλου δῆθεν οὔσης μεταξὺ αὐτῶν τῆς πρωτο-

(1) Πλούτ. Λυκ. ΣΤ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοκίας· καὶ τοῦ μὲν υἱὸς ἦν ὁ Ἆγις, ἐξ οὗ κατήγοντο οἱ Ἀγίδαι Βασιλεῖς, τοῦ δ' ἔγγονος ἦν ὁ Εὐρυπῶν, οὗ ἀπόγονοι ἦσαν οἱ Εὐρυποντίδαι.

Καὶ ταῦτα μὲν διηγεῖτο ἡ πιθανῶς ἔπειτα, καὶ πρὸς ἐξήγησιν καὶ κύρωσιν τῶν ὑπαρχόντων, διαπλασθεῖσα παράδοσις. Ἀλλ' ἀληθὲς ὅτι καὶ ἤδη ἐπὶ Ὁμήρου, ὡς εἴδομεν, δύο ἦσαν τῆς χώρας οἱ Βασιλεῖς, ὁ μὲν ἐν Σπάρτῃ, ὁ δὲ ἐν Λακεδαίμονι (2). Ἂν δὲ καὶ τοῦτο θεωρηθῇ ὡς ἁπλῆ σύμπτωσις, λίαν πιθανὸν φαίνεται ὅτι ἐκ τῶν τριῶν Δωρικῶν φυλῶν αἵτινες συγκατῆλθον εἰς Σπάρτην, αἱ δύο, ἡ τῶν Ὑλλέων καὶ ἡ τῶν Δυμαίων ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχωσιν ἑκάστη ἴδιον Βασιλέα, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ τρίτη, ἡ τῶν Παμφύλων, ἄν, ὡς τὸ ὄνομα αὐτῆς ὑποδεικνύει, δὲν εἶχε γνησίαν τὴν δωρικὴν καταγωγήν, ἀλλ' ἀπετελεῖτο ἐκ μίγματος διαφόρων φυλῶν. Ἕνεκα τούτου μᾶλλον ὑπῆρχον ἴσως δύο οἱ Βασιλεῖς, καὶ οὐχὶ διὰ λόγους γενεαλογικούς.

Ἀληθὲς μὲν φαίνεται ὅτι ἂν οὗτος ἦν ὁ λόγος τῆς διπλῆς βασιλείας, ἔπρεπεν ἴσως αὕτη νὰ ὑπάρχῃ καὶ πανταχοῦ ὅπου Δωριεῖς ἐπεκράτησαν· ἀλλὰ πρῶτον μὲν διὰ τὰς ἄλλας χώρας οὐδὲν ἔχομεν διδόμενον βεβαιοῦν ὅτι καὶ ἐκεῖ συνυπῆρχον, ὡς ἐν Σπάρτῃ, καὶ αἱ τρεῖς δωρικαὶ φυλαί· δεύτερον δέ, ἡ βασιλεία μόνον ἐν Σπάρτῃ κατέμεινε καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ λίαν ἐνωρὶς ἀπεσβέσθη, καὶ μόνον διὰ μυθικῶν παραδόσεων μένει γνωστή, ὥστε ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς δὲν ἔχομεν.

Ὡς δὲ πάντες οἱ Ἄνακτες ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἦσαν Διογενεῖς, εἰς θεοὺς τὴν καταγωγὴν αὐτῶν ἀναφέροντες, καὶ διὰ τούτου τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν κυροῦντες, οὕτω

(2) Ἴδ. Ἀνωτ. Μέρ. Β, Τμ. Α, Κεφ. Β, σ. 413.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ τῆς Σπάρτης οἱ Βασιλεῖς ἠξίουν ὅτι κατήγοντο ἐκ τοῦ Ἡρακλέους. Τοσαύτη δ' ἦν ἡ περὶ τούτου κοινὴ πεποίθησις, ὥστε ἀπεδίδετο αὐτοῖς σεβασμὸς ἰδιαίτατος, σχεδὸν ὡς εἰς ἱερὰ πρόσωπα, καὶ μετὰ θάνατον ἠξιοῦντο τιμῶν ἡρώων, καί, «*σεμνοτέρα ἢ κατ' ἄνθρωπον ἦν ἡ ταφὴ αὐτῶν*», κατὰ Ξενοφῶντα (3), ὅστις προσέτι παρατηρεῖ ὅτι ἐνῷ ἐπὶ ζωῆς τῶν Βασιλέων περιώριζον οἱ Σπαρτιᾶται τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, μετὰ θάνατον οὐδεμιᾶς ἐφείδοντο ὑπερβολῆς σεβασμοῦ πρὸς αὐτούς, τιμῶντες αὐτοὺς οὐχὶ ὡς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὡς ἡμιθέους (4). Περιγράφει δ' ὁ Ἡρόδοτος (5) ὅτι, κατὰ χρησμὸν παραγγέλλοντα· «*Πενθήσει βασιλῆ φθίμενον Λακεδαίμονος οὖρος*», ἅμα Βασιλεὺς ἀπέθνησκεν, ἀπεστέλλοντο ἱππεῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Λακωνικὴν ἀναγγελοῦντες τὸ λυπηρὸν συμβάν, καὶ γυναῖκες κρούουσαι λέβητας περιήρχοντο τὰς ὁδοὺς τῆς Σπάρτης γνωστὸν αὐτὸ τοῖς πολίταις ποιοῦσαι. Τότε δ' ὤφειλεν, ἐπὶ βαρείᾳ ποινῇ, ἐξ ἑκάστης οἰκίας ἀνὰ ἓν ζεῦγος, ἀνὴρ καὶ γυνή, νὰ πενθηφορήσῃ, καὶ μέγας, ὡρισμένος ἀριθμὸς περιοίκων καὶ εἱλώτων συνέρρεον ἐκ τῆς χώρας πάσης πανοικὶ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐκαλύπτοντο τέφρᾳ τὴν κεφαλήν, καὶ ἐκόπτοντο μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἐπῄνουν τὸν ἀποθανόντα ὡς τὸν ἄριστον πάντων τῶν προβασιλευσάντων. Συγχρόνως δ' ἐκλείετο ἡ ἀγορά, καὶ ἐστρώννυτο ἄχυρα, καὶ ἔπαυε πᾶσα ἀγοραπωλησία, καὶ σιγὴ ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ, κατὰ μὲν Ἡρόδοτον καὶ Ξενοφῶντα ἐπὶ δέκα ἡμέρας, κατὰ δὲ Ἡρακλείδην τὸν Ποντικόν, ἐπὶ τρεῖς (6). Ἂν δ' ὁ Βασι-

(3) Ἑλλην. Γ, 3, 1.
(4) Λακ. Πολ. Ἐν τέλ.
(5) ΣΤ, 58.
(6) Β.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λεὺς ἀπέθνησκεν ἐν πολέμῳ, ἔφερον καὶ ἐξέθετον τὸ εἴδωλον, ἤτοι τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐπὶ κλιντῆρος λαμπρῶς ἐστρωμένου.

Ἕνεκα δὲ τοῦ ἐκ καταγωγῆς ἱεροῦ αὐτῶν τούτου χαρακτῆρος, προΐσταντο οἱ Βασιλεῖς καὶ ἐν Σπάρτῃ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν θυσιῶν, ὡς εἴδομεν ὅτι τὴν αὐτὴν ὑπερτάτην ἐπιμέλειαν εἶχον ἄλλοτε οἱ Ἄνακτες πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἣν ἡ μόνη σχεδὸν ἣν ἐν Ἀθήναις διετήρησεν ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀξίας ὁ ἄρχων Βασιλεὺς μετὰ τοῦ ὀνόματος. Εἶχον δ' ἰδίως οἱ Βασιλεῖς τῆς Σπάρτης τὴν ἱερατείαν τοῦ *Διὸς οὐρανίου* καὶ τοῦ *Διὸς Λακεδαίμονος*· προσέτι δ' ἔθυον ἀνὰ πᾶσαν νουμηνίαν καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἑβδόμην ἱσταμένου εἰς *Ἀπόλλωνα* τὸν *νουμήνιον* καὶ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν *ἑβδομαγέτην* (7), καὶ πιθανῶς ταύτας ἢ ἄλλας θυσίας «*πρὸ τῆς πόλεως*» (8)· ἐπίσης δὲ τὰ *διαβατήρια*, ἤτοι τὴν θυσίαν ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ στρατοῦ διερχομένου διὰ πολεμίας (9)· καὶ εἶχον πλὴν τούτων τὰς σπονδαρχίας, τὸ κατάρχεσθαι πασῶν τῶν ἐν ταῖς ἐκστρατείαις θυσιῶν, διότι ἐλάμβανον πασῶν τούτων τὰς ἀπαρχάς (10). Αὐτοῖς προσέτι ἀνῆκε, καὶ ἕνεκα τοῦ βαθμοῦ καὶ ἕνεκα τῆς ἱερότητος αὐτῶν, ἡ προεδρεία ἐν τοῖς ἀγῶσι, διότι ἱεραὶ τελεταὶ ἦσαν καὶ οἱ ἀγῶνες.

Ἓν δὲ τῶν ἱερῶν προνομίων αὐτῶν, σπουδαιότατον τοῦτο, διότι ἐδύνατο καὶ πολιτικὴν νὰ ἔχῃ ἐπιῤῥοήν, ἦν ὅτι αὐτοὶ ἐζήτουν, ἐλάμβανον, ἀνεγίνωσκον καὶ διετήρουν τοὺς χρησμοὺς τοῦ Ἀπόλλωνος, οἵτινες ὡδήγουν τὴν πόλιν εἰς πά-

(7) Ξεν. Ἑλ. Γ, 3, 6.
(8) Λακ. Πολ. ΙΕ, 2.
(9) Πλούτ. Β. Ἄγ. ΣΤ.
(10) Ἡρόδ. ΣΤ. 56. 57.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σας τὰς σπουδαίας αὐτῆς ἐπιχειρήσεις, καὶ πρὸς τοῦτο ἕκαστος τῶν Βασιλέων εἶχε τὴν ἐκλογὴν δύο ἀνδρῶν, οἵτινες Πύθιοι ὠνομάζοντο, καὶ συσκηνοῦντες καὶ συσσιτούμενοι μετ' αὐτοῦ ἐν τοῖς στρατοπέδοις, ἐπέμποντο ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ μαντεῖον, ἔφερον αὐτῷ τοὺς χρησμούς, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀνεγίνωσκον καὶ ἐξήγουν αὐτούς.

Τὸ θεόθεν δὲ κῦρος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἐνίσχυε καὶ ἀνενέου καί τι ἔθιμον, καθ' ὃ ἀνὰ πᾶν ἔνατον ἔτος, καθ' ὡρισμένον χρόνον ἀναμφιβόλως, οἱ ἔφοροι, ἐκλέγοντες καθαρὰν καὶ ἀσέληνον νύκτα, ἠγρύπνουν δι' ὅλης αὐτῆς κατασκοπεύοντες τὸν οὐρανόν, καί, ἂν ἔβλεπον διάττοντά τινα ἀστέρα, ἐξήγουν τοῦτο ὡς σημεῖον ὅτι οἱ Βασιλεῖς ἐξήμαρτόν τι περὶ τὸ θεῖον, καὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ παύωσιν αὐτοὺς προσωρινῶς, μέχρις οὗ χρησμὸς ἐρχόμενος ἐκ Δελφῶν ἐκήρυττεν αὐτοὺς ἀθώους, καὶ ἀπέδιδεν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν (11), ὥστε οὕτως ἐπανελαμβάνετο κατ' ἐννεαετίαν ἡ ἐγκατάστασις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ μὲν ἔθιμον τοῦτο ἴσως ἦν ἀνέκαθεν παρομαρτοῦν τῇ δωρικῇ βασιλείᾳ ἐν γένει· διότι, ὡς ὑπὸ τοῦ Βοικχίου παρετηρήθη, καὶ περὶ Μίνωος λέγει ὁ Ὅμηρος (12)·

> «Ἔνθα τε Μίνως
> ἐννέωρος βασίλευσε Διὸς μεγάλου Ὀαριστύς.»

Ἡ δὲ κατ' ἐννέα ἔτη ἐπανάληψις τῆς δοκιμασίας ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐννεαετηρίδα, ἥτις ἦν ὁ ἀρχαιότατος ἀστρονομικὸς ἢ χρονολογικὸς κύκλος, ὅν, ὡς τὰ Ἀσιανὰ ἔθνη, εἶχον καὶ οἱ Ἕλληνες, πρὶν ἢ ὁ Μέτων εἰσαγάγῃ τὸν τῶν δεκαεννέα ἐτῶν.

Ὡς διογενεῖς δέ, καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον τῶν Ἀνάκτων δί-

(11) Πλούτ. Β. Ἄγ. ΙΑ.
(12) Ὀδυσ. Ι, 178.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καιον, ἦσαν οἱ βασιλεῖς διαδοχικοί, καὶ ὁ δῆμος οὐδὲν εἶχε δικαίωμα ἐπεμβάσεως κατὰ τὴν ἐνθρόνισιν τῶν νέων βασιλέων, εἰ μή τις συνέβαινεν ἀμφισβήτησις κληρονομικὴ μεταξὺ τῶν ἀξιώσεις ἐχόντων, ὅτε αὐτὸς ἀπεφαίνετο περὶ τῶν ἑκάστου δικαιωμάτων. Ἐκληρονόμουν δ' οἱ υἱοὶ κατὰ πρωτοτοκίαν, προτιμωμένου τοῦ γεννηθέντος ὅτε ὁ πατὴρ ἐβασίλευεν, καὶ ἂν ἦτο νεώτερος. Ἂν δ' ὁ πρωτότοκος υἱὸς εἶχεν ἀποθάνει πρὶν βασιλεύσῃ, διεδέχετο οὐχὶ ὁ ἀδελφὸς ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ μόνον υἱῶν, ἢ κατ' εὐθεῖαν ἀπογόνων μὴ ὑπαρχόντων, ἐκαλοῦντο εἰς τὴν διαδοχὴν οἱ ἄλλοι τοῦ Βασιλέως υἱοί, ἤ, ἐλλείψει καὶ τούτων, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἐλλείψει δὲ καὶ αὐτῶν, οἱ λοιποὶ ἀγχιστεῖς(13). Κατεβάλλετο δὲ μεγίστη ἐπιμέλεια ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἰδίως καὶ ὑπὸ τῶν Γερόντων, ἵνα μὴ γένωνται ἐξίτηλα τὰ δύο βασιλικὰ γένη (14), καὶ διατηρῶνται εὔρωστα καὶ ἀνόθευτα.

Ἀλλ' ἡ περιοδικὴ ἐκείνη κύρωσις τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐν ᾧ ἐνίσχυε, συγχρόνως καὶ περιώριζε τὴν βασιλείαν, διότι ὑπέβαλλεν αὐτὴν εἰς ἔλεγχον, καὶ μὲν τοῦ Ἀπόλλωνος, ᾧ ἀπέκειτο ἡ ἀπόφασις, ἀλλ' ἐνεργούμενον ὑπὸ τῶν Ἐφόρων. Οὗτοι δὲ καὶ δι' ἑτέρου τύπου ὑπέταξαν τῷ ἑαυτῶν ἐλέγχῳ τοὺς Βασιλεῖς, ὑποβάλλοντες αὐτοὺς κατ' ἔτος εἰς ἐπανάληψιν ὅρκου δι' οὗ ὑπέσχοντο ὅτι βασιλεύσουσι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, ἀνθ' οὗ οἱ Ἔφοροι ἀντώμνυον ὅτι «*ἐμπεδορκούντων τῶν Βασιλέων, ἀστυφέλικτον τὴν βασιλείαν παρέξει ἡ πόλις*». Ἐν γένει δ' ἡ ἰσχὺς τῶν Βασιλέων, τιμωμένων μᾶλλον ἢ δυναμένων, οὐκ ἦν πλέον ἀπόλυτος, ὡς ἡ τῶν Ἀνάκτων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ

(13) Ἡρόδ. Ε, 42. ΣΤ, 52. Ζ, 3. Η, 131.—Ξενοφ. Ἑλλ. Γ, 3, 2.—C. Nep. Ages. I, 3.
(14) Ἡρόδ. Ε, 39, 40.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ δήμου περιωρισμένη, τοῖς νόμοις ὑποκειμένη, καὶ συμφωνοτέρα πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, αἵτινες βαθμηδὸν εἶχον εἰσχωρήσει καὶ ἐπεκράτησαν εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο δὲ λέγει ῥητῶς ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς (15)· «*Οὐδὲ γὰρ Λακεδαιμονίων οἱ Βασιλεῖς οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν ὅ,τι βούλοιντο πράττειν, ἀλλ' ἡ Γερουσία πᾶν εἶχε τῶν κοινῶν τὸ κράτος*». Καὶ ἀληθῶς ἦσαν οἱ Βασιλεῖς μέλη μόνον καὶ πρόεδροι τῆς Γερουσίας, δι' ὃ καὶ ἡ προμνημονευθεῖσα ῥήτρα μετ' αὐτῆς συναναφέρει αὐτούς, καὶ εἶχον ἐν αὐτῇ ἕκαστος οὐχὶ δύο ψήφους, ὡς φαίνεται ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ Ἡροδότου (16), καὶ ὡς ἐπιστεύετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι (17), ἀλλὰ μίαν μόνην, ὡς ῥητῶς ἐπανορθοῖ ὁ Θουκυδίδης (18)· «*Οὐκ ὀρθῶς οἴονται· ὥσπερ τούς τε Λακεδαιμονίους Βασιλεῖς μὴ μιᾷ ψήφῳ προστίθεσθαι ἑκάτερον, ἀλλὰ δυεῖν*». Πιθανὰ δ' εἰκάζει ὁ Διδότος (19), ὅτι ἐπὶ ἰσοψηφίας πρέπει νὰ εἶχον τὴν νικῶσαν, δι' ὃ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει μόνον, ἂν μυστικὴ ἦτον ἡ ψηφοφορία, ἔῤῥιπτον ἴσως δύο ψήφους ἀντὶ μιᾶς, ὅπερ παρεξηγήθη ὡς γενικῶς γινόμενον. Καὶ παρὼν μὲν ὁ Βασιλεύς, ἠγόρευε πρῶτος ἐν τῇ Γερουσίᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου· ἀπόντα δ' αὐτὸν ἀντεπροσώπευεν ὁ κατὰ γένος ἐγγύτατος αὐτῷ τῶν Γερουσιαστῶν, ὅστις τότε πρὸς τῇ ἰδίᾳ ψήφῳ εἶχε καὶ τὴν τοῦ Βασιλέως.

Ἀλλ' ἓν τῶν κυριωτέρων προσόντων τῶν Βασιλέων, παραμεῖναν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καιρῶν τῶν Ἀνάκτων, ἦν ἡ ἐν πολέμοις στρατηγία, ἣν αὐτοδικαίως ἐξήσκουν, ὡς πρὸς

(15) Β, 14.
(16) Ζ, 57 τέλ.
(17) Ἴδ. καὶ Λουκ. Ἁρμον. Γ.
(18) Α, 20.
(19) A. F. Didot, Trad. de Thuc. Vol. I, p. 456.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰ καθ᾽ ἕκαστα αὐτῆς αὐτογνωμόνως, καὶ ὡς στρατηγοὶ αὐτοκράτορες (20), δυνάμενοι καὶ στρατιὰν αἴρειν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὅσην ἐβούλοντο, καὶ κινεῖν καὶ πέμπειν αὐτήν, ἢ στρατοπεδεύειν κατ᾽ ἰδίαν κρίσιν, καὶ χρήματα εἰσπράττειν ἔνθα ἐξεστράτευον· ἔχοντες δὲ καὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἐπὶ πολέμου, ἐδικαιοῦντο νὰ φονεύσωσι τὸν ἔνοχον «*ἐν χειρὸς νόμῳ*», κατ᾽ Ἀριστοτέλην (21), ἤτοι ἐκ τοῦ παραχρῆμα καὶ ἀδικάστως (22). Ὁ δὲ τολμῶν διακωλύσαι αὐτοὺς ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν σπουδαίων αὐτῶν τούτων καθηκόντων, «*ἐνείχετο ἐν τῷ ἄγει*» καθ᾽ Ἡρόδοτον, ἤτοι ἦν ἐναγής, καὶ ἕκαστος ἐδικαιοῦτο ἀποινὶ νὰ φονεύσῃ αὐτόν. Οὐ μόνον ὅμως πόλεμον δὲν ἐδύναντο οἱ Βασιλεῖς νὰ κηρύξωσιν, ἀλλ᾽ οὐδὲ συνθήκας νὰ συνομολογήσωσιν, οὐδὲ περὶ τῆς τύχης τῶν καταχτηθεισῶν πόλεων ν᾽ ἀποφασίσωσιν, οὐδ᾽ ἐκεχειρίας ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν κατὰ τὴν πόλιν τελῶν, πλὴν διὰ βραχύτατον χρόνον, καὶ διὰ περιστάσεις μὴ ἐπιδεχομένας τὴν ἐλαχίστην ἀναβολήν (23). Δι᾽ ὃ καὶ ὡς ἀξιόποινον παράβασιν τοῦ Ἄγιδος ἐθεώρησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὅτε, ἄνευ ἀδείας αὐτῶν, ἐποιήσατο τετραμήνους σπονδὰς μετὰ τῶν Ἀργείων (24). Καὶ ἐν γένει δὲ διὰ πᾶσαν τὴν ἐξάσκησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ἥτις ἦν ἀπεριόριστος ἐν τῇ ὑπερορίᾳ καὶ ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας, μετὰ τὸ τέλος ταύτης, ἐπιστρέφων εἰς Σπάρτην ὁ Βασιλεύς, ἐδύνατο νὰ κληθῇ νὰ δώσῃ εὐθύνας, ὅπερ ἦν μέγας τῆς ἰσχύος αὐτοῦ περιορισμός.

Ἵνα δὲ μὴ τοιαύτην ἢ ἄλλην κατάχρησιν τῆς δυνάμεως

(20) Ἀριστοτ. Γ, 9, 2 καὶ 8. — Ἰσοκρ. Νικοκρ. Σ. 39. — Ἡροδ. ΣΤ, 56.
(21) Αὐτ.
(22) Ξεν. Λ, Πολ. ΙΓ, 10, 11.
(23) Ξεν. Ἑλ. Β, 2, 12. Ε, 3, 24. — Θουκ. Ε, 60.
(24) Θουκ. Ε, 63.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτῶν ποιῶνται οἱ Βασιλεῖς, καὶ ἵνα ἔχωσι μετὰ τίνων νὰ συσκέπτωνται περὶ τῶν σπουδαίων ἀντικειμένων τῶν ἀφορώντων τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολέμου, ἐδίδοντο αὐτοῖς δέκα *σύμβουλοι*, ἐκλεγόμενοι ἐπὶ τούτῳ (25), οἵτινες βεβαίως συμβουλευτικὴν μόνον εἶχον ψῆφον· προσέτι δ' ἐνίοτε παρηκολούθουν αὐτοὺς καί τινες τῶν ἐφόρων (26), καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεκράτησε νὰ συνεκστρατεύωσι δύο ἔφοροι μεθ' ἑκάστου Βασιλέως, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ(27).

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδύναντο νὰ συνεκστρατεύωσιν οἱ δύο Βασιλεῖς, εἰ καὶ οὐχὶ πάντοτε τοῦτο συνέβαινεν (28)· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἡ ἔρις μεταξὺ Δημαράτου καὶ Κλεομένους, ἐν 'Ολ. 68, γ, τὸ 506ον ἔτος π. Χ., ἐματαίωσε τὴν κατὰ τῶν 'Αθηναίων ἐκστρατείαν, ἀπηγορεύθη ῥητῶς διὰ νόμου ν' ἀπέρχωνται ἀμφότεροι οἱ Βασιλεῖς ὁμοῦ εἰς τὸν πόλεμον (29), ἐξ' οὗ ηὔξησε τοῦ ἐκστρατεύοντος ἡ δύναμις, διότι ἔμενε μόνος αὐτοκράτωρ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὴν διχόνοιαν ὅμως ταύτην μεταξὺ τῶν συμβασιλέων δὲν ἔβλεπον, ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις, μετὰ δυσαρεσκείας οἱ ἔφοροι, καὶ ἐπέχαιρον αὐτῇ μάλιστα, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἐλευθερίας τοῦ δήμου ἐχέγγυον, ὡς λέγει ὁ 'Αριστοτέλης (30)· «*Σωτηρίαν ἐνόμιζον τῇ πόλει εἶναι τὸ στασιάζειν τοὺς βασιλέας*».

'Εδύναντο δ' οἱ Βασιλεῖς καὶ *ναύαρχοι* νὰ ἐκλέγωνται, ὡς ἦν 'Αγησίλαος ὁ 'Αρχιδάμου (31). Καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι

(25) Θουκ. Αὐτ.
(26) Ἡρόδ. Θ, 76. — Θουκ. Δ, 15.
(27) Ξενοφ. Λακ. Πολ. ΙΓ, 5.
(28) Ξεν. Ἑλλ. Ε, 3, 10.
(29) Ἡρόδ. Ε, 75.
(30) Πολιτ. Β, 6, 20.
(31) Πλούτ. 'Αγησ. Ι. — Ξενοφ. Ἑλλην. Γ, 4, 27.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν ἀποκλειστικὸν αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὡς καὶ τοῖς Ἀθηναίοις στρατηγοῖς. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐξελέγοντο καὶ ἴδιοι ναύαρχοι, διότι ὁ Ἀριστοτέλης λέγει (32)· «*Τῷ δὲ περὶ τοὺς ναυάρχους νόμῳ καὶ ἕτεροί τινες ἐπιτετιμήκασιν, ὀρθῶς ἐπιτιμῶντες. Στάσεως γὰρ γίνεται αἴτιος. Ἐπὶ γὰρ τοῖς Βασιλεῦσιν οὖσιν στρατηγοῖς ἀϊδίοις ἡ ναυαρχία σχεδὸν ἑτέρα βασιλεία καθέστηκε*»· καὶ ἐπὶ τῶν μηδικῶν ἤδη τὸ προνόμιον τοῦτο δὲν ὑπῆρχε τοῖς Βασιλεῦσι, διότι οὔτε ὁ Εὐρυβιάδης, οὔτε ὁ Παυσανίας, οἱ ναυαρχοῦντες τότε, δὲν ἦσαν Βασιλεῖς. Ὡς τῶν στρατιωτικῶν δὲ προϊστάμενοι ἐπεμελοῦντο οἱ Βασιλεῖς καὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ὁδῶν(33), καὶ ἐδίκαζον τὰ περὶ ταύτης ἐγκλήματα.

Καὶ τῶν ἐξωτερικῶν δὲ σχέσεων τὴν ἐπιμέλειαν εἶχον οἱ Βασιλεῖς, δι' ὃ καὶ πρέσβεις ἀπέστελλον, καὶ αὐτοὶ εἰς πρεσβείας ἀπήρχοντο (34), εἴτε μόνοι εἴτε μετὰ συμπρέσβεων τῆς ἑαυτῶν ἐκλογῆς, οὓς ὅμως ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων τῆς παρακμῆς καὶ τῆς δυσπιστίας οἱ ἔφοροι ἐξέλεγον οἱ ἴδιοι, καὶ μάλιστα κυρίως μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων τῶν Βασιλέων (35). Ἐπίσης δ' ἀνεδείκνυον καὶ ἐν Σπάρτῃ τοὺς προξένους τοὺς ἐπιμελουμένους τὰς τῶν ἀλλοδαπῶν ὑποθέσεις, ὅσοι ὑπὸ τῶν ξένων πόλεων δὲν ἐλάμβανον τοῦτο ὡς δωρεάν, καὶ κυρίως ἦσαν αὐτοὶ οἱ γενικοὶ τῶν ξένων πρόξενοι.

Ἐσωτερικῶς δ' ἐναπέκειτο τοῖς Βασιλεῦσιν ἰδίως ἡ ἐπιμέλεια τῆς τῶν δωρικῶν οἴκων διατηρήσεως, δι' ὃ καὶ

(32) Πολ. Β, 6, 22.
(33) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 8, 4.
(34) Αὐτ. 6, 20.
(35) Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 5, 4. — Ἀγησ. 2, 25.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐφρόντιζον περὶ υἱοθεσιῶν παρὰ τῶν ἀκλήρων, καὶ ἐδίκαζον τὰς *πατρούχους* κόρας, τὰς παρ' Ἀθηναίοις καλουμένας *ἐπικλήρους*, τοῖς δικαιουμένοις νὰ λάβωσιν αὐτάς.

Τὰ δὲ *γέρα*, ἢ αἱ ὑλικαὶ ἀμοιβαὶ ἃς ἑκάτερος τῶν Βασιλέων ἐλάμβανεν, ἦσαν·

α΄. Ὁ *βασιλικὸς φόρος* (36), προερχόμενος ἐκ κτημάτων ἅτινα ἔκειντο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν περιοίκων, καὶ ἐκαλλιεργοῦντο, ὡς φαίνεται, ὑπ' αὐτῶν.

β΄. Εἰς τὰ συσσίτια μερὶς διπλῆ, ὡς καὶ ὅτε παρ' ἰδιώταις ἐκαλοῦντο εἰς δεῖπνον. Ἂν δ' ὁ Βασιλεὺς ἀπῆν τοῦ συσσιτίου, ἐπέμποντο εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δύο χοίνικες ἀλφίτων καὶ μία κοτύλη οἴνου.

γ΄. Ἀπὸ πασῶν τῶν δημοτελῶν θυσιῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἀπαρχαί, καὶ τὰ δέρματα τῶν θυομένων προβάτων· ῥητῶς δὲ ἀπὸ τῶν ἑβδομαδιαίων καὶ μηνιαίων θυσιῶν ἀνὰ εἷς μέδιμνος ἀλφίτων, καὶ οἴνου τετάρτη λακωνική.

δ΄. Ἀπὸ πασῶν τῶν συῶν τῆς Λακωνικῆς, πιθανῶς τῶν τε ἰδιωτικῶν καὶ τῶν δημοσίων, ἀνὰ ἓν κατ' ἔτος χοιρίδιον (37).

ε΄. Ἐν Πολέμῳ μερὶς ἐξαιρομένη ἐκ τῶν λαφύρων. Οὕτω Παυσανίας ὁ Κλεομβρότου ἔλαβεν ἐκ τῶν λαφύρων ἐν Πλαταιαῖς δέκα ἵππους, δέκα καμήλους, δέκα γυναῖκας, καὶ ἀνὰ δέκα ἐκ πάντων τῶν λοιπῶν (38). Ἐν δὲ τοῖς μετέπειτα χρόνοις φαίνεται ὅτι καθιερώθη νὰ λαμβάνῃ ὁ ἐκστρατεύων Βασιλεὺς τὸ τρίτον ὅλων τῶν λαφύρων (39).

ϛ΄. Προσέτι ὑπῆρχε πρὸς χρῆσιν τῶν Βασιλέων εἷς βα-

(36) Πλατ. Ἀλκ. Α, 39.
(37) Ξεν. Λακεδ. Πολ. ΙΕ, 5.
(38) Ἡρόδ. Θ, 81.
(39) Πολύβ. Β, 62.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σιλικὸς οἶκος κοινὸς ἀμφοτέροις, πλὴν τῶν ἰδιωτικῶν αὐτῶν, οἰκοδομηθείς, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ Ἀριστοδήμου, τοῦ κοινοῦ ἀμφοτέρων προπάτορος (40), ἔχων μεγάλην δεξαμενὴν ἀφθόνου ὕδατος (41).

Ἐκ τούτων δὲ τῶν εἰσοδημάτων ἐπορίζοντο πολλὰ οἱ Βασιλεῖς, καὶ πολλάκις ἐπλούτουν· ὥστε καὶ τὸ πρόστιμον ὃ εἰς Ἆγιν Γ' τὸν Ἀρχιδάμου, (ἐν Ὀλ. 111), ἠθέλησαν νὰ ὑποβάλωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἦν 100,000 δραχμῶν (42), πιθανῶς Αἰγινητικῶν· ὁ δὲ Ἆγις ὁ Δ', ὁ Εὐδαμίδου, (περὶ Ὀλ. 144), ἐκέκτητο, κατὰ Πλούταρχον (43), 600 τάλαντα, ἤτοι 3,600,000 τῶν τότε δραχμῶν. Ἐν δὲ τῷ κοινῶς τῷ Πλάτωνι ἀποδιδομένῳ Ἀλκιβιάδῃ τῷ Α' λέγεται (44), ὅτι τῆς Σπάρτης οἱ Βασιλεῖς ἦσαν πλουσιώτεροι τοῦ πολυταλαντοτέρου τῶν Ἀθηναίων.

Παρηκολούθει δὲ τὸν Βασιλέα ἐν πολέμῳ ἡ λεγομένη *δαμοσία*, ἤ, ἂν δημοσία ἦν ἡ Βασιλικὴ σκηνή, ὡς φαίνεται ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος (45), τότε οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν ἦσαν *οἱ περὶ τὰν δαμοσίαν* (46), ἤτοι τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Βασιλέως, πολυάνθρωπον ὂν καὶ λαμπρόν.

Τὴν ἐξουσίαν δὲ τῶν Βασιλέων θεωροῦνται ὡς αὐξήσαντες μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν, περὶ Ὀλ. 10, οἱ Βασιλεῖς Θεόπομπος, ὁ ἔγγονος τοῦ υἱοῦ τοῦ ὑπὸ Λυκούργου ἐπιτροπευθέντος Χαριλάου, καὶ Πολύδωρος, διὰ τῆς ἑπομένης (47) προσθέτου ῥήτρας· «*Αἱ δὲ σκολιὰν ὁ δᾶμος*

(40) Ξενοφ. Ἀγησ. 8, 7. — Πλούτ. Β. Ἀγησ. ΙΘ.
(41) Ξενοφ. Λ. — Πολδ. ΙΕ, 6.
(42) Θουκυδ. Ε, 63.
(43) Β. Ἄγιδ. Θ.
(44) 38.
(45) Λακεδ. Πολ. ΙΕ, 4.
(46) Αὐτ. Β, 7. — Ἑλλην. Δ, 5, 8. — Ε, 4, 14.
(47) Πλούτ. Β. Λυκ. ΣΤ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔλοιτο, *τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας ἦμεν*». Διὰ ταύτης ἐδίδετο τοῖς Βασιλεῦσι μετὰ τῆς Γερουσίας ἡ ἐξουσία τοῦ ἀναθεωρεῖν τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπανορθοῦν αὐτά, ἤ, ὥς τινες ἐξέλαβον, μόνον τοῦ διαλύειν τὴν ἐκκλησίαν, ὅπερ ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ ἀπέληγεν, ἂν τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐδύνατο νομίμως νὰ ἐξασκῆται ἄνευ περιορισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Γερουσία.

Διετηρήθη δ' ἐν τῷ Λακωνικῷ πολιτεύματι ἐκ τοῦ παναρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ ἡ τοῖς πρεσβυτερικοῖς Ἄναξι παρακαθημένη Βουλὴ τῶν *μεγαθύμων γερόντων*, αὐτῶν ἐπώνυμος μείνασα, διότι *Γεροντία* ἐλέγετο κατὰ Ξενοφῶντα(1) τὸ ἀξίωμα τῶν Γερόντων, τὸ δὲ σῶμα ἐλέγετο *Γερουσία*, ἤ, κατὰ τὴν ἐπιτόπιον διάλεκτον, *Γερωνία*, ὡς λέγει ὁ Ἡσύχιος, ἢ *Γερώα*, βεβαίως ἐκ τοῦ *Γερωΐα*, προφερομένου πιθανῶς *Γερωχία* ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἐν Λακωνίᾳ, ὡς ἀπαντᾶται ἐν Ἀριστοφάνει (2). Αὐτοὺς δὲ τούτους τοὺς γέροντας καλεῖ ἡ προμνημονευθεῖσα ῥήτρα τοῦ Πολυδώρου καὶ Θεοπόμπου *πρεσβυγενέας*.

Ἦν δ' ὁ ἀριθμὸς τῶν Γερόντων ἢ Γερουσιαστῶν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, ἢ μᾶλλον τριάκοντα, ὁμοῦ μετὰ τῶν δύο Βα-

(1) Λακ. Πολ. Ι΄, 10.
(2) Λυσιστρ. 980.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σιλέων, οἵτινες καὶ ἐν τῇ Λυκουργίῳ ῥήτρᾳ (3) μετὰ τῶν γερουσιαστῶν συγκαταριθμοῦνται διὰ τῶν λέξεων «*γερουσίαν σὺν ἀρχαγέταις καταστήσαντα*». Τινὲς μάλιστα ἠθέλησαν καὶ τὴν λέξιν *τριάκοντα*, ἥτις προηγεῖται τῆς φράσεως ταύτης, ν᾿ ἀποδώσωσιν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν γερουσιαστῶν· ἀλλ᾿ ἡ ἐξήγησις αὕτη εἶναι λίαν βεβιασμένη. Ἡ ὀρθὴ στίξις εἶναι βεβαίως «*φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα τριάκοντα*», ἤτοι νὰ διαιρεθῇ, ἢ μᾶλλον νὰ διαιρῆται, ὁ λαὸς εἰς φυλάς, ὧν ὁ ἀριθμὸς δὲν μνημονεύεται, διότι δὲν ἦτο μεταβλητὸς καὶ αὐθαίρετος, ἀλλὰ σύναρχος μετὰ τοῦ πρώτου ὀργανισμοῦ τῶν *τριχαΐκων* Δωριέων· νὰ διαιρῆται δὲ συγχρόνως καὶ εἰς ὠβὰς τριάκοντα. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα προσδιωρίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Γερόντων κατὰ τὸν τῶν ὠβῶν, ἑνὸς ἐκλεγομένου ἐξ ἑκάστης τῶν 28, ἐκ δὲ τῶν δύο, αἷς ἀνῆκον αἱ βασιλικαὶ οἰκογένειαι, λαμβανομένων, οὐχὶ κατ᾿ ἐκλογήν, ἀλλ᾿ ὑποχρεωτικῶς, αὐτῶν τῶν Βασιλέων. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν τριάκοντα ἐξελέξαντο οἱ Σπαρτιᾶται καὶ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῶν Ἀθηνῶν ὁπότε ἐκυρίευσαν αὐτὰς εἰς τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἐγίνετο δ᾿ ἡ ἐκλογὴ ἐκ μόνων τῶν ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότων, καὶ οἱ ἐκλεγόμενοι ἦσαν, ὡς ἐν Κρήτῃ, ἰσόβιοι, ὅπερ δὲν ἠξεύρω τί παθὼν κακίζει ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τούτων (4)· «*Τό γε διὰ βίου κυρίους εἶναι κρίσεων μεγάλων ἀμφισβητήσιμον· ἔστι γὰρ ὥσπερ καὶ σώματος καὶ διανοίας γῆρας*. Ταῦτα δὲ λέγων, φαίνεται ἐπιλαθόμενος ὅτι καὶ οἱ Ἀρειοπαγῖται ἦσαν ἐν Ἀθήναις ἰσόβιοι, ἀποτελοῦντες, ὡς τῆς Σπάρτης οἱ Γερουσιασταί, τὴν ἀρι-

(3) Ἀνωτ. Κεφ. Γ, σ. 219.
(4) Πολιτ. Β, 6, 17.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στοκρατίαν τῆς πείρας καὶ τῆς εὐκλείας, ἥτις πηγάζει ἐκ μακρῶν ὑπηρεσιῶν. Καὶ ἀπαντῶνται μὲν ἐν ἐπιγραφαῖς Γέροντες πολλάκις ἄρξαντες, ὧν ἑπομένως ἡ ἀρχὴ ἦν προσωρινή (5)· ἀλλ᾿ εἰσὶν αὗται ἐκ χρόνων μεταγενεστέρων, ὅτε τὸ πολίτευμα εἶχε μεταβληθῆ.

Ἐξετελεῖτο δὲ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ ἐκλογή· Χηρευούσης θέσεως Γερουσιαστοῦ, ὅσοι ἐκ τῆς ᾠδῆς πιθανῶς, ἧς ἡ θέσις ἔμελλε νὰ πληρωθῆ, ὑπερεξηκοντούτεις ὄντες, ἤθελον νὰ συναγωνισθῶσι, παρουσιάζοντο ἀνὰ εἷς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καὶ διεπορεύοντο αὐτὴν ἐν σιωπῇ, ὁ δὲ δῆμος ἐδήλου τὴν ἐπιδοκιμασίαν αὐτοῦ δι᾿ ἀνευφημιῶν. Ἄνδρες δέ τινες, ἔγκλειστοι εἰς ἰδιαίτερον οἴκημα, ἐξ οὗ ν᾿ ἀκούωσι μόνον ἐδύναντο, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ βλέπωσι τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐσημείουν τὴν ἔντασιν τῶν κραυγῶν, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἠξεύρωσιν ὑπὲρ τίνος τῶν εἰσαγομένων ἑκάστοτε ἐξεπέμποντο, καὶ ἀνηγορεύετο ἐκεῖνος, οὗ ἡ τάξις τῆς εἰσαγωγῆς ἀντεστοίχει εἰς τὴν τῶν πλείστων ἐπευφημιῶν· ὁ δ᾿ οὕτως ἐκλεχθεὶς περιήρχετο ἐστεφανωμένος τοὺς ναοὺς τῶν Θεῶν, πλήθους νέων καὶ γυναικῶν ἑπομένων καὶ μακαριζόντων αὐτόν. Ἕκαστος δὲ τῶν οἰκείων αὐτοῦ παρετίθη αὐτῷ τράπεζαν, λέγων· «*Ταύτῃ ἡ πόλις σε τιμᾷ τῇ τραπέζῃ*»· εἰς δὲ τὸ συσσίτιον τῆς ἡμέρας παρετίθεντο αὐτῷ δύο μερίδες, ὧν τὴν μίαν, προϊὼν εἰς τὴν θύραν, ὅπου ἦσαν συνηγμέναι αἱ οἰκεῖαι γυναῖκες, ἔδιδεν εἰς ἐκείνην ἐξ αὐτῶν, ἣν ἐτίμα μάλιστα, ἐπιλέγων· «*Ταύτην αὐτὸς λαβὼν ἀριστεῖόν σοι δίδωμι*», καὶ ἡ προτιμηθεῖσα ἐκείνη προεπέμπετο ἐπευφημουμένη ὑπὸ τῶν ἄλλων γυναικῶν (6).

(5) Bœckh, C. I. G. 25.
(6) Πλουτ. Β. Λυκ. ΚΣΤ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἦν δ' ἡ πρωτίστη ἐντολὴ τῆς Γερουσίας, μεταξὺ Βασιλέων καὶ δήμου παρεντεθειμένη, νὰ μετριάζῃ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων δυνάμεων τὰς συγκρούσεις, καὶ νὰ τηρῇ σωτήριον ἰσοῤῥοπίαν μεταξὺ αὐτῶν, ὡς οὕτως ὡραίως ὁρίζει αὐτὴν ὁ Πλούταρχος· « *Αἰωρουμένη γὰρ ἡ πολιτεία, καὶ ἀποκλείνουσα νῦν μὲν ὡς τοὺς Βασιλεῖς ἐπὶ τυραννίδα, νῦν δὲ ὡς τὸ πλῆθος ἐπὶ δημοκρατίαν, οἷον ἕρμα τὴν τῶν Γερόντων ἀρχὴν ἐν μέσῳ θεμένη καὶ ἰσοῤῥοπήσασα, τὴν ἀσφαλεστάτην τάξιν ἔσχε καὶ κατάστασιν* ».

Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τούτου καταφαίνεται προδήλως ὅτι ὁ Πλούταρχος ἐθεώρει τὴν Γερουσίαν ὡς κατέχουσαν ἐν τῷ Σπαρτιατικῷ πολιτεύματι ἣν ὁ Ἄρειος Πάγος κατεῖχε, κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ (7), ἐν τῷ Ἀττικῷ. Συγχρόνως ὅμως, ὡς ἡ Ὁμηρικὴ Βουλὴ τῶν Γερόντων, συνεσκέπτετο μετὰ τῶν Βασιλέων περὶ πασῶν τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, καὶ ὡς ἡ ἐν Ἀθήναις Βουλὴ τῶν πεντακοσίων, εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ προβουλεύειν, ἤτοι τὸ δι' ὡρίμου σκέψεως προπαρασκευάζειν τὰς προτάσεις ὅσαι ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ταύτην δὲ θεωρεῖ ὡς τὴν ἀνωτέραν αὐτῶν ἐξουσίαν ὁ Πλούταρχος, λέγων· « *Τοὺς Γέροντας οἷς τὸ κράτος ἦν ἐν τῷ προβουλεύειν* (8). Καὶ ἦν δ' ἀληθῶς κατὰ τοσοῦτο μεῖζον ἡ ἐξουσία αὕτη ἐν Σπάρτῃ ἢ ἐν Ἀθήναις, καθ' ὅσον ἐλάσσων ἦν ἐκεῖ ἡ τῆς ἐκκλησίας ἰσχύς, καὶ μάλιστα ὅτε, κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ῥήτραν τοῦ Πολυδώρου καὶ Θεοπόμπου, οἱ Γέροντες μετὰ τῶν Βασιλέων ἐδύναντο νὰ ἐπανορθῶσι τὰς ἀποφάσεις τοῦ δήμου. Ὡς Βουλὴν δ' ἐθεώρει καὶ ὁ Παυσανίας τῆς Σπάρτης τὴν Γερουσίαν, διότι τὸ ἀρχεῖον αὐτῆς καλεῖ

(7) Ἴδ. Τόμ. Α, σ. 278.
(8) Β. Ἄγ. ΙΑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Βουλευτήριον (9). Τοσαύτη δ' ἦν, ἣ κατήντησεν, ἡ ἐπιῤῥοὴ καὶ ὑπερέχουσα θέσις αὐτῆς ἐν τῷ πολιτεύματι, ὥστε ὁ Δημοσθένης λέγει περὶ αὐτῆς (10) ὅτι «*Δεσπότης ἐστὶ τῶν πολλῶν*», καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (11), ὅτι «*Ἡ Γερουσία πᾶν εἶχε τῶν κοινῶν τὸ κράτος*».

Εἶχε δὲ προσέτι ἡ Γερουσία καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, καὶ δή, ὡς ἐν Ἀθήναις ὁ Ἄρειος Πάγος, τὰς φονικὰς δίκας πρὸ πάντων, καταγινώσκουσα ἀτιμίαν καὶ θάνατον, ὡς ὁ Πλούταρχος (12)· «*Κύριον ὄντα θανάτου καὶ ἀτιμίας, καὶ ὅλως τῶν μεγάλων*». Ἐδίκαζε δέ, οὐχὶ κατὰ γραπτοὺς νόμους, μὴ ὑπάρχοντας ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ κατὰ πεποίθησιν, καὶ ἄγραφα ἔθιμα, καὶ ἦν ἀνεύθυνος διὰ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς (13). Ἂν δέ, μετὰ ταῦτα, ηὐθύνοντο καὶ οἱ Γερουσιασταὶ ὡς καὶ οἱ Βασιλεῖς ὑπὸ τῶν ἐφόρων, ἡ εὐθύνη ἐκείνη ἀπέβλεπε βεβαίως τὴν πολιτικήν, καὶ οὐχὶ τὴν δικαστικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν.

Ὡς δὲ συνεκέντρουν ἐν ἑαυτοῖς οἱ Γέροντες πάντα τὰ λοιπὰ καθήκοντα τῆς ἐν Ἀθήναις Βουλῆς, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου, οὕτω καὶ τὴν τῷ Ἀττικῷ Ἀρείῳ Πάγῳ ἀνατεθειμένην ἐπιτήρησιν τῶν ἠθῶν τῶν πολιτῶν, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον αὕτη ἀπέῤῥεεν ἐκ τῆς γενικῆς ἀρχῆς ὅτι ἐν Σπάρτῃ οἱ Γέροντες ἐπεμελοῦντο τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων, ὡς πρὸς τοὺς Γερουσιαστὰς δὲ πάντες οἱ λοιποὶ πολῖται ἐθεωροῦντο ὡς νεανίσκοι (14).

(9) Παυσ. Γ, 11.
(10) Π. Λεπτ. 46.
(11) Β, 14.
(12) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΣΤ. — Ἴδ. καὶ αὐτ. Λακ. ἀποφθ. σ. 197. — Ξεν. Λακ. Πολ. Ι, 2. — Ἀριστοτ. Πολ. Γ, 1. Δ, 9. — Διον. Ἁλικ. Β, 14. — Παυσ. Γ, 11.
(13) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 6, 18. Β, 7, 6. — Πλάτ. Νομ. Ζ, 193.
(14) Νικολ. Δαμασκ. Λακεδαίμ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐκκλησία.

Ὡς δὲ τὰ δύο ἕτερα στοιχεῖα τοῦ παναρχαίου πολιτεύματος, ἡ Βασιλεία, καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Γερόντων, οὕτω παρέμεινεν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἀλλὰ μετὰ δικαιοδοσίας εὐρυτέρας τῆς παλαιᾶς ἀγορᾶς, ἀναλόγως τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐκφράζεται δ' οὕτως ἡ Λυκούργιος ῥήτρα περὶ τῆς ἐκκλησίας· «*Ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν μεταξὺ Βεβύκας καὶ Κνακίωνος, οὕτως ἐκφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι. Δάμῳ δὲ κυρίαν ἦμεν καὶ κράτος*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ τὸ μὲν *ἀπελλάζειν* δηλοῖ τὸ *ἐκκλησιάζειν*, διότι ἐν Σπάρτῃ ἡ συνέλευσις τοῦ δήμου ἐκαλεῖτο μὲν καὶ *ἐκκλησία*, ἀλλ' ἐπίσης καὶ *Ἡλία* (1), ὅπερ ἦν ταὐτὸ τῷ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Τάραντι, ἐν Ἐπιδάμνῳ, λεγομένῳ *Ἁλιαία* (2), ἐν Ἀθήναις δ' *Ἡλιαία*· ὥστε *ἀπελλάζειν* ἦν τὸ συγκαλεῖν τὴν Ἁλίαν. Καλεῖ δὲ πολλάκις ὁ Ἡρόδοτος (3) τὴν σπαρτιατικὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς *πλεῦνας*, ὅ ἐστι τοὺς πλείονας, τοὺς πολλούς, ἢ τὸ πλῆθος.

Τὸ δ' *ὥρας ἐξ ὥρας* δηλοῖ ὅτι περιοδικῶς, καθ' ὡρισμένας ἐποχάς, συνεκαλεῖτο ἡ Ἁλία, καὶ ἦσαν αἱ ἐποχαὶ αὗται ἑκάστη πανσέληνος, ὡς διδάσκει τοῦ Θουκυδίδου ὁ σχολια-

(1) Ἡρόδ. Ζ, 134.
(2) Ἡσύχ. Φ. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Ε, 1, 6.
(3) Ζ, 149.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στης(4)· ἀλλὰ καὶ ἐκτάκτως συνήρχετο ὁ λαός, ὁσάκις ἦν ἀναγκαῖον, καὶ ἐνίοτε μάλιστα συνεχέστατα (5).

Ἡ δὲ θέσις εἰς ἣν συνήρχετο ὁ λαός, ἡ μεταξὺ τῆς γεφύρας Βαβύκας καὶ τοῦ χειμάρου Κνακίωνος, ἦν χωρίον ὕπαιθρον, κατὰ τὰ δυτικὰ τῆς πόλεως κείμενον· μεταγενεστέρως ὅμως συνεκαλεῖτο ἐντὸς οἰκοδομήματος καλουμένου Σκιάς (6), ὡς καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ μὲν πάλαι συνηθροίζετο ἐν Πνυκί, ἔπειτα δ' ἐν τῷ Θεάτρῳ.

Μετεῖχον δὲ τῆς Ἁλίας μόνοι οἱ Σπαρτιᾶται, οὐ μόνον διότι οἱ περίοικοι δὲν ἐδύναντο νὰ συνέρχωνται μακρόθεν, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι τὰ δημόσια πράττειν καὶ περὶ αὐτῶν ἀποφασίζειν ἦν τὸ κυριώτερον καὶ ἀποκλειστικὸν τοῦ πολίτου πλεονέκτημα. Δικαίωμα δ' εἰσόδου εἶχον μόνοι οἱ τὸ τριακοστὸν ἔτος συμπληρώσαντες· οἱ δὲ νεώτεροι οὐ μόνον τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἀγορᾶς ἀπεκλείοντο (7).

Ἡ δικαιοδοσία δὲ τῆς Ἁλίας ὁρίζεται διὰ τῶν λέξεων τῆς ῥήτρας «*εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι*», αἵτινες ἐν τῇ λακωνικῇ αὐτῆς βραχυλογίᾳ δηλοῦσιν ὅτι τὰ προβουλεύματα τῆς Γερουσίας καὶ τῶν Βασιλέων ἔπρεπε νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἴσως νὰ συζητῶνται καὶ ἀποφασίζωνται ἐν ἀπουσίᾳ αὐτῶν, ἂν τὸ *ἀφίστασθαι* σημαίνῃ, εἰσαγαγόντες αὐτά, ν' ἀπομακρύνωνται, ἢ νὰ τ' ἀφήνωσιν εἰς τὴν διάκρισιν καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δήμου, κατὰ τὰς τελευταίας λέξεις τῆς ῥήτρας· «*δάμῳ δὲ κυρίαν ἦμεν καὶ κράτος*». Ἀλλὰ τὴν λέξιν *κυρίαν* τινὲς γράφουσιν, ἴσως ὀρθότερον *κυρείαν*, ἤτοι τὸ κῦρος, ἢ τὸ δικαίωμα

(4) Α, 67.
(5) Ἡρόδ. Ζ, 134.
(6) Παυσ. Γ, 12, 8.
(7) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΕ. — Λιβάν. Ἀρχιδ. 24.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ κυροῦν· ἄλλοι δ' ἀτόπως διώρθωσαν *ἀνωγάν*, καὶ ἔτι ἀτοπώτερον *ἀγοράν*.

Εἶχε λοιπὸν ἡ ἐκκλησία τὴν περὶ πάντων ἀπόφασιν, καὶ περὶ ὅσων οἱ Βασιλεῖς δὲν ἐδύναντο αὐτογνωμόνως ν' ἀποφασίσωσιν, ὡς περὶ κηρύξεως πολέμου, περὶ συνομολογήσεως συνθηκῶν, περὶ μακρῶν ἀνακωχῶν ὅπλων· δι' ὃ καὶ ὁ Ἡρόδοτος λέγει, «*περὶ σπονδῶν ἀνοίσειν εἰς τοὺς πλεῦνας*» (8), καί, κατὰ Θουκυδίδην (9), ὁμιλοῦσιν οἱ Κορίνθιοι περὶ συνθηκῶν «*πρὸς ξύλλογον τὸν εἰωθότα*», ὅστις οὐδεὶς ἕτερος ἐστὶν ἢ αὐτὸ *τὸ πλῆθος*, πρὸς ὅ, κατὰ τὸν αὐτὸν (10) ὁμιλοῦσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ἀργείους συνθήκη ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων τούτων· «*Καττάδε δοκεῖ τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Λακεδαιμονίων*» (11). Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Ξενοφῶντι ἡ ἐκκλησία μετὰ τῶν Ἐφόρων ἀποφασίζει ἐκστρατείαν (12)· «*Ἔδοξε τοῖς Ἐφόροις καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγκαῖον εἶναι στρατεύεσθαι*», ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει ἀναφέρει «*τοὺς Ἐφόρους καὶ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως*» (13).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Εἶχε δ' ἡ ἐκκλησία ὑπερτάτην ἐπιῤῥοὴν καὶ ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν τῆς πολιτείας, διότι ὑπ' αὐτῆς, ὡς ἐῤῥέθη, ἐγίνετο ἡ ἐκλογὴ τῶν γερόντων· εἰς δὲ τὴν τῶν Βασιλέων ἐνίδρυσιν ἐπενέβαινεν ἐπίσης, ἀλλὰ μόνον ὅτε ὑφίσταντο κληρονομικαὶ ἀμφισβητήσεις, ἃς τότε αὐτὴ ἐδίκαζεν, ὡς ἀπεφάσισε περὶ τῆς διαδοχῆς μεταξὺ Λεωνί-

(8) Ζ, 149.
(9) Ι, 67.
(10) Αὐτ. 72.
(11) Αὐτ. Ε, 77.
(12 Ἑλλ. Δ, 6, 3.
(13) Αὐτ. Ε, 2, 32.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δου καὶ Κλεομβρότου (14), καὶ μεταξὺ Λεωτυχίδου καὶ Ἀγησιλάου (15).

Καὶ τὰ περὶ πολιτικῶν διατάξεων δέ, εἴ τινα ποτὲ ἀπεφασίζοντο, ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐξηρτῶντο, δι' ὃ καί, κατὰ Πλούταρχον (16), ὅτε ὁ Λυκοῦργος εἰσήγαγε τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνέθετο αὐτῆς τὴν τήρησιν. Ἀπομνημονεύει δ' ὁ Πλούταρχος (17) καὶ περιστάσεως καθ' ἥν, μὴ ὁμοφωνούντων τῶν Γερόντων περί τινος ῥήτρας, συνεκάλεσε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Λύσανδρος.

Ἐπίσης δ' ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐξήρτητο καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Εἱλώτων, καθ' ὅσον πάντες οἱ Εἵλωτες ἦσαν δοῦλοι τοῦ δημοσίου, καὶ ἡ ἀπονομὴ τῆς ἐλευθερίας ἀπέβλεπε τὰ προσφιλέστατα τῆς πόλεως συμφέροντα, καὶ αὐτὴν τοῦ πολίτου τὴν ἰδιότητα, ὅθεν καὶ διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης (18), ὅτι « *Οἱ Λακεδαιμόνιοι* (ὃ ἐστὶν ὁ δῆμος, ἡ ἐκκλησία τῶν Λακεδαιμονίων) *ἐψηφίσαντο τοὺς μετὰ Βρασίδου Εἵλωτας μαχεσαμένους ἐλευθέρους εἶναι* ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τὰς εὐρείας ὅμως ταύτας ἐξουσίας τῆς ἐκκλησίας ἠλάττωσε κατά τι ἡ τῷ πνεύματι αὐτῷ τοῦ Λακωνικοῦ πολιτεύματος ἀντιστρατευομένη ῥήτρα τοῦ Πολυδώρου καὶ Θεοπόμπου· διότι, ἐν ᾧ κατὰ τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν Λυκούργιον ῥήτραν τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐπὶ τῶν προτάσεων τῶν Βασιλέων καὶ τῆς Γερουσίας εἶχεν ἡ ἐκκλησία, κατὰ τὴν μεταρρύθμισιν ἐκείνην, οἱ Βασιλεῖς ἐδικαιοῦντο ἐξ ἐναντίας ν' ἀναθεωρῶσι καὶ ἀνατρέπωσι τῆς ἐκκλησίας τὰς ἀποφάσεις.

(14) Πλούτ. Ἀγ. Η,
(15) Ξενοφ. Ἑλλ. Γ, 3, 2.
(16) Β. Λυκ. ΚΘ.
(17) Β. Ἄγ. Θ.
(18) Ε, 34.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὑπῆρχον ὅμως περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περιορισμοὶ οἵτινες ἦσαν λείψανα τῆς ἐλάσσονος θέσεως ἣν κατεῖχεν ἡ ἀγορὰ τοῦ δήμου ἐπὶ τῶν Ἀνάκτων, ὅτε ὁ λαὸς συνήρχετο μᾶλλον ἵνα ἀκούσῃ τὰ ὑπὸ τῶν Βασιλέων διατατόμενα ἢ ἵνα συζητήσῃ αὐτά. Καὶ ἐν Σπάρτῃ δὲ κυρίως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐσυζήτουν καὶ ἠγόρευον μόνοι οἱ ἐν τέλει, ἢ μάλιστα μόνοι οἱ Ἔφοροι καὶ οἱ Βασιλεῖς, καὶ προσέτι καὶ οἱ παῖδες τῶν Βασιλέων (19), ὡς ὁμιλεῖ ὁ Ἀρχίδαμος ἐν Θουκυδίδῃ (20), καὶ ὡς ὁ συγκαλέσας τὴν ἐκκλησίαν Λύσανδρος διὰ τὴν ἀμφισβητουμένην ῥήτραν (21) περὶ ἧς προεῤῥέθη. Οἱ δ' ἀγορεύοντες περιωρίζοντο εἰς λόγους αὐτοσχεδίους, καὶ βραχεῖς κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα Σπαρτιατικὸν χαρακτῆρα. Πρῶτον δ' ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (22) Κλέωνα τὸν Ἁλικαρνασσέα, παρασκευάσαντα γραπτὸν λόγον τῷ Λυσάνδρῳ περὶ ἀνατροπῆς τῶν καθεστώτων. Ἠγόρευον δὲ καὶ οἱ ξένοι πρέσβεις, ὅτε εἰσήγοντο εἰς τὴν Ἁλίαν, καὶ ἄδειαν ἐπὶ τούτῳ ἐλάμβανον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς τὸν λαὸν ὅμως ἐναπέκειτο, ἀκούσας τὰ λεγόμενα, νὰ παραδεχθῇ ἢ ἀποῤῥίψῃ αὐτά· τοῦτο δ' οὐχὶ διὰ ψήφου, ἢ διὰ χειροτονίας, ὡς ἐγίνετο ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ σπανίως μὲν δι' ἀποχωρισμοῦ τῶν κατανευόντων καὶ τῶν ἀπονευόντων ἐπὶ θάτερα, συνήθως δὲ διὰ βοῆς, «*βοῇ καὶ οὐ ψήφῳ*», κατὰ Θουκυδίδην (23)· καὶ τοῦτο βεβαίως κατ' ἐξακολούθησιν τῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀγορῶν γινομένων, ὅτε οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ κωλύσῃ τὴν διὰ βοῶν ἔκφρασιν τῆς εὐαρεσκείας ἢ δυσαρεσκείας τοῦ συνελθόντος πλήθους, ἐπὶ τῇ

(19) Λιβάν.
(20) Α. 80.
(21) Πλούτ. Β. Ἄγ. Θ.
(22) Πλούτ. Β. Λυσ. ΚΕ.
(23) Α, 87.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σπουδαία ὅμως διαφορᾷ, ὅτι ἐν Σπάρτῃ αὕτη ἴσχυεν, ἐπιφέρουσα τὴν κύρωσιν ἢ ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως. Λέγει δὲ τοῦτο ῥητῶς ὁ Πλούταρχος (24)· «*Τοῦ δὲ πλήθους ἀθροισθέντος, εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ἐφεῖτο, τὴν δ' ὑπὸ τῶν Γερόντων καὶ τῶν Βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρῖναι κύριος ἦν ὁ δῆμος*». Ἄλλως ὅμως φαίνεται ἐκτιμῶν τὴν θέσιν τῆς ἐκκλησίας ἐν Σπάρτῃ, καὶ σχεδὸν οὐδεμίαν ἐπιρροὴν αὐτῇ ἀποδιδοὺς ὁ Ἀριστοτέλης, ταῦτα λέγων περὶ Καρχηδόνος (25)· «*Ἃ δ' ἂν εἰσφέρωσιν οὗτοι, οὐ διακοῦσαι μόνον ἀποδιδόασι τῷ δήμῳ τὰ δόξαντα τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ κύριοι κρίνειν εἰσί. Καὶ τῷ βουλομένῳ τοῖς εἰσφερομένοις ἀντειπεῖν ἔξεστιν, ὅπερ ἐν ταῖς ἑτέραις πολιτείαις οὐκ ἔστιν*». Μὴ ἐξαιρῶν δ' ἐκ τῶν *ἑτέρων πολιτειῶν* τὴν Σπάρτην, δῆλος ἐστὶ φρονῶν ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ περιορισμὸς τοῦ λόγου εἰς μόνους τοὺς ἄρχοντας, συνδυαζόμενος μετὰ τοῦ δικαιώματος αὐτῶν τοῦ ἐπανορθοῦν τὰ τῇ ἐκκλησίᾳ δόξαντα, οὐδεμίαν πραγματικὴν δύναμιν αὐτῇ κατέλειπε, δι' ὃ καὶ ἐνίοτε, προκειμένου περὶ πολιτικῶν ἀποφάσεων, μνημονεύονται τὰ τέλη αὐτὰ τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐν Ξενοφῶντι (26)· «*Ἔδοξε τοῖς ἐφόροις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ σωφρονίσαι αὐτούς. Πέμψαντες οὖν πρέσβεις εἰς Ἦλιν, εἶπον, ὅτι τοῖς τέλεσι τοῖς Λακεδαιμονίων δίκαιον δοκοίη εἶναι*»... Ἀλλὰ τῶν Ἐφόρων ἡ θέσις ἔσωζε κατὰ μέρος ἢ ἀντικαθίστα τοῦ δήμου τὴν ἐπιρροήν.

Ἀναφέρει δ' ὁ Ξενοφῶν καὶ *μικράν τινα ἐκκλησίαν* (27),

(24) Αὐτ.
(25) Πολιτ. Β, 8, 3.
(26) Ἑλλην. Γ, 2, 23.
(27) Ἑλλ Γ,. 3, 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἢ ἦν ἀνατεθειμένη, ὡς τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ ἐν Ἀθήναις, ἡ περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτεύματος πρόνοια, ἥτις ὅμως, ὡς προεῤῥέθη, τῇ Ἁλίᾳ ὑπὸ Λυκούργου ἐνεπιστεύθη· καὶ περὶ αὐτῆς μὲν οὐδὲν ἄλλο γινώσκεται. Ἴσως δὲ συνέκειτο αὕτη ἐκ τῶν ἀρχικῶν καὶ τὴν καταγωγὴν Δωριέων Σπαρτιατῶν, τῶν, ὡς εἰκάσαμεν, καλουμένων Ὁμοίων, οὓς μάλιστα ἐνδιέφερεν ἡ τήρησις τοῦ δωρικοῦ πολιτεύματος, καὶ ὑφίστατο κατὰ διάκρισιν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἢ τῆς Ἁλίας, εἰς ἥν, καθ' ὅσον ἠλαττοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν γνησίων Σπαρτιατῶν, ηὔξανεν ὁ τῶν νεοδαμωδῶν. Τινὲς δ' ἐνόμισαν ὅτι τὰ μέλη τῆς μικρᾶς ταύτης ἐκκλησίας ἦσαν οἱ ὑπὸ Ξενοφῶντός που καλούμενοι *Ἔκκλητοι*· «*Ἀκούσαντες δὲ πάντων αὐτῶν οἱ ἔφοροι καὶ οἱ ἔκκλητοι* (28). Ἀλλὰ πιθανῶς *Ἔκκλητοι* ἦσαν ἁπλῶς τὰ μέλη τῆς *Ἐκκλησίας*, ὡς *Γέροντες* ἦσαν τὰ μέλη τῆς *Γερουσίας*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἔφοροι.

Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἑτέρα τις ἀρχὴ ἐν Σπάρτῃ, ἡ τῶν *Ἐφόρων*, μεγάλην ἰσχὺν ἔχουσα ἢ προσκτησαμένη, περὶ ἧς οὐδεὶς γίνεται λόγος ἐν τῇ θεμελιώδει ἐκείνῃ ῥήτρᾳ τῇ ὁριζούσῃ τὰς ἐξουσίας εἰς ἃς διῃρεῖτο ἡ Λακωνικὴ πολιτεία. Ὅτε μάλιστα τρεῖς ἦσαν ἐκεῖναι, εἰς μὲν τὰ δύο

(28) Ἑλλ. Β. 4, 38. — Ἴδ. καὶ Ἡσύχ. Φ. **Ἔκκλητοι καὶ Ἀνέκλητοι.**

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἄκρα ἡ Βασιλεία καὶ ἡ Ἁλία, ἐν τῷ μέσῳ δ' ἡ Γερουσία, ἰσοῤῥοποῦσα ἐκείνας, δυσκόλως δύναται νὰ ἐννοηθῇ πῶς ἐχώρει εἰς τὸν μηχανισμὸν καὶ τετάρτη ἄλλη σπουδαία ἀρχή, καὶ τίς ἐδύνατο νὰ εἶναι ἐν αὐτῷ ἡ θέσις αὐτῆς καὶ λειτουργία, μὴ περιπλέκουσα καὶ συγχέουσα τὴν τῶν ἄλλων ἐνέργειαν (1).

Καὶ ὁ μὲν Ἡρόδοτος (2), ὁ Ξενοφῶν (3) καὶ ὁ Πλούταρχος (4) φρονοῦσιν αὐτὴν εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λυκούργου· ὁ δ' Ἀριστοτέλης καὶ ἕτεροι (5), ὑπὸ Θεοπόμπου, αὐτοῦ ἐκείνου εἰς ὃν ἀποδίδοται ἡ πρόσθετος ῥήτρα ἡ συμπληρώσασα ἢ μᾶλλον ἀλλοιώσασα τὴν Λυκούργιον (6). Διογένης δ' ὁ Λαέρτιος (7) λέγει συστήσαντα τὴν Ἐφορείαν τὸν φιλόσοφον Χίλωνα, καὶ μᾶλλον ἴσως ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ὡς ὁ Εὐσέβιος (8), τὸν σύγχρονον τῷ φιλοσόφῳ Χείτωνα, τὸν δῆθεν πρῶτον ἐφορεύσαντα, ἐν Ὀλυμπιάδι 55 ἢ 56. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Κλεομένης (9), πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ὁμιλῶν, διισχυρίζεται ὅτι καθιδρύθησαν οἱ Ἔφοροι ἐπὶ τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμων ὡς ὑπηρέται καὶ ἐπίτροποι τῶν τότε ἐπὶ μακρὸν ἀπουσιαζόντων βασιλέων, καὶ προστίθησιν ὅτι ὁ πρῶτος ἰσχὺν δοὺς εἰς τὴν ἐφορείαν ἦν ὁ Ἔφορος *Ἀστερωπός*, πολλὰς γενεὰς μετὰ τὸν Θεόπομπον.

Ἀλλ' ὀρθαὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αἱ εἰδήσεις αἱ

(1) Müll. Dor. II, 113.
(2) A, 65. — Ἴδ. Πλάτ. Ἐπιστ. Η, 354, Β.
(3) Πολ. Λακ. 8, 3.
(4) Β. Ἀγησ. Ε.
(5) Ἀριστ. Πολιτ. Ε, 9, 1. — Cic. de legg. III, 1. — De Rep II, 33. — Δίων Χρυσόστ. ΝΣΤ, 565.
(6) Ἴδ. ἀνωτ. Κεφ. Γ, σ 236
(7) Α, 68.
(8) Ἴδ. καὶ Περιζών. ἐν Αἰλ. Π. Ἱ. 17.
(9) Πλούτ. Β. Κλεομ. Ι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θέτουσαι τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐφορείας εἰς χρόνους μεταγενεστέρους, διότι, καθ' Ἡρακλείδην τὸν Ποντικόν, ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦν κοινὴ εἰς πολλὰς δωρικὰς πολιτείας, καὶ ἐνιαχοῦ ἦν ἀρχαιοτάτη, ὡς ἐν Θήρᾳ, ἥτις ᾠκίσθη ἐκ Λακωνίας πολὺ πρὸ τοῦ Θεοπόμπου, καὶ μικρὸν μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἐφόρους δ' ἐγκατέστησαν καὶ οἱ Μεσνήνιοι ὅτε ἀνωργάνωσαν τὴν πολιτείαν αὐτῶν ἐπὶ Ἐπαμεινώνδου, καὶ πιθανὸν δὲν εἶναι ὅτι θὰ ἐδανείζοντο τὴν διάταξιν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐχθρᾶς αὐτῶν Σπάρτης, ἂν δὲν εὕρισκον αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ἀρχαῖον πολίτευμα.

Ἡ δ' εἰς τὸν Θεόπομπον τὴν εἰσαγωγὴν τῶν Ἐφόρων ἀποδιδοῦσα γνώμη ἀντιστρατεύεται ἄντικρυς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰς τὸν Βασιλέα ἐκεῖνον ἀποδιδομένης ῥήτρας, ἥτις ἐπεδίωκε τὴν αὔξησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς τοῦ δήμου ἐπιῤῥοῆς, ἐν ᾧ οἱ Ἔφοροι ἦσαν, ἀπ' ἐναντίας τῶν διϊσχυρισμῶν τοῦ Κλεομένους, ὃν ἐσφαλμένως παραδέχονται καὶ τινὲς τῶν νεωτέρων (10), ἡ τῇ Βασιλείᾳ ἀντιταχθεῖσα καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς ἐλαττώσασα ἀρχή.

Πιθανώτατον ἑπομένως ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἐφορεία ἦν οὐχὶ μεταγενεστέρα προσθήκη τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ μέρος ἀνέκαθεν συμφυὲς τοῦ καθόλου πολιτικοῦ τῶν Δωριέων ὀργανισμοῦ· οὐδὲ τετάρτη δ' ὅτι ἦν τις ἀρχή, αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν ἄλλων τριῶν, ἀλλ' ἀνῆκεν εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, καὶ δὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ κατεῖχον ἴσως οἱ Ἔφοροι ἣν θέσιν οἱ Πρυτάνεις ἐν τῇ τῶν Ἀθηναίων. Δι' ὃ καί, προκειμένου ἐν Θουκυδίδῃ (11) περὶ ἀποστολῆς πρέσβεων, ἥτις ἐγίνετο ὑπὸ

(10) Manso, Spartà.
(11) ΣΤ, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς Ἐκκλησίας, μνημονεύονται ὡς πέμψαντες αὐτοὺς «*οἱ ἔφοροι καὶ τὰ τέλη*», οἱ ἀντιπρόσωποι ἄρα τῆς Ἐκκλησίας. Ἦν δὲ πιθανῶς περιωρισμένη κατ᾽ ἀρχὰς ἡ δικαιοδοσία αὐτῶν εἰς τὰ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τῆς ἐκκλησίας, τὰ μετὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς συνεχόμενα, ἴσως τὴν προεδρίαν τῶν συνεδριάσεων αὐτῆς, ἢ καί, ἐν ἀπουσίᾳ αὐτῆς, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν αὐτῇ ἀνηκόντων διοικητικῶν καθηκόντων· βαθμηδὸν δέ, καθ᾽ ὅσον αἱ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσαι δημοκρατικαὶ ἀρχαὶ ἤρξαντο ἀντανακλώμεναι καὶ ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἑπομένως σπουδαιοτέρα ἀπέβαινεν ἐν αὐτῇ ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ καθ᾽ ὅσον ἐπισημοτέρα προσέτι ἐγίνετο ἡ πολιτικὴ θέσις τῆς Σπάρτης, καὶ ἑπομένως ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ μείζονες ἦσαν αἱ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας ὑποβαλλόμεναι ὑποθέσεις, κατὰ τοσοῦτον ηὔξανε, φαίνεται, καὶ τῶν Ἐφόρων ἡ σημασία, μέχρις οὗ τῇ ἑαυτῶν ἰσχύϊ καταχρώμενοι, ἠρθησαν καὶ ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν ἐξ ἧς αὐτὴν ἠρύοντο· καὶ ἴσως ὡς ἱστορικῶς ἀληθὲς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι τὸν ἀνώτερον τοῦτον ὄγκον ἔλαβεν ἡ Ἐφορεία ἐπὶ ἢ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου Ἀστεροποῦ, ὃν ἀναφέρει ὁ πιθανῶς τῆς πατρίδος αὐτοῦ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καλῶς γινώσκων Κλεομένης.

Καὶ τινὲς μὲν τῶν ἀρχαίων, ὁ Ἀριστοτέλης (12), ὁ Ἔφορος (13), ὁ Κικέρων (14), ἐνόμισαν ὅτι οἱ Ἔφοροι ἀντεστοίχουν πρὸς τοὺς Κόσμους τῆς Κρήτης, οἵτινες ὅμως, καὶ διὰ τὴν ἀνέκαθεν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ διὰ τὴν θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, πρὸς τοὺς Βασιλεῖς τῆς Σπάρτης πρέπει μᾶλλον νὰ παραβληθῶσιν (15)· ἄλλοι δὲ παρέβαλον αὐτοὺς πρὸς

(12) Πολ. Β, 6, 14.
(13) Στράβ. Ι', 484.
(14) D. Rep. II, 33.
(15) Müll. Dor. II, 130.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοὺς τῆς Ῥώμης Δημάρχους (Tribuni) (16), κατὰ τοῦτο σφαλλόμενοι, ὅτι οἱ Δήμαρχοι ἦσαν οἱ μόνοι τοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωποι, ἐν ᾧ ἐν Σπάρτῃ οἱ Ἔφοροι ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀντιπροσώπων. Οὐχὶ δ' ἀτόπως συνέκρινάν τινες αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις δημαγωγούς, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (17) πρὸς τοὺς τυράννους, διότι οἱ τύραννοι καὶ οἱ δημαγωγοὶ τὴν αὐτὴν πηγὴν ἔχοντες, ἦσαν ἀμφότεροι, ὡς καὶ οἱ Ἔφοροι, οἱ ὑπὲρ ἑαυτῶν χρῆσιν ποιούμενοι τῆς δυνάμεως ἣν ἐλάμβανον παρὰ τοῦ λαοῦ. Τὸν χαρακτῆρα δὲ τοῦτον τῆς ἐν Σπάρτῃ Ἐφορείας ἀναγνωρίζει πληρέστατα ὁ Ἀριστοτέλης, λέγων (18)· «*Συνέχει μὲν οὖν τὴν πολιτείαν τὸ ἀρχεῖον τοῦτο· ἡσυχάζει γὰρ ὁ δῆμος διὰ τὸ μετέχειν τῆς μεγίστης ἀρχῆς· ὥστε εἴτε διὰ τὸν νομοθέτην εἴτε διὰ τύχην τοῦτο συμπέπτωκε, συμφερόντως ἔχει τοῖς πράγμασιν*».

Ἕνεκα δὲ τούτου μάλιστα τοῦ δημοτικοῦ τῆς Ἐφορείας χαρακτῆρος, καὶ τοῦ ὅτι ἀναλαβόντες οἱ Ἔφοροι τὴν δημοτικὴν ἐξουσίαν, ἔτι ὀγκωδεστέραν αὐτὴν ἀνέδειξαν, ὅτε ὁ Ἆγις καὶ Κλεομένης ἠγωνίσθησαν, εἰ καὶ ματαίως, ν' ἀνορθώσωσι τὸ Λυκούργιον πολίτευμα, αὐτὴν πρὸ πάντων κατήργησαν, ὡς ξένην, καθ' ὃν ἔλαβε μετὰ ταῦτα χαρακτῆρα, εἰς τὸν ἀρχικὸν πολιτικὸν τῆς Σπάρτης ὀργανισμόν.

Ὡς δὲ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἐφόρων, παραδόξως μὲν λέγεται ἐν τῷ Λεξικῷ Τιμαίου (19)· «*Ἔφοροι πέντε μείζους καὶ πέντε ἐλάττους*». Ἀναμφισβήτητον ὅμως φαίνε-

(16) Cic. de Legg. III, 7. — De Rep. II, 33. — Val. Max. IV, 1. — Niebh. Röm. Gesch. I, 420.
(17) Αὐτ.
(18) Πολιτ. Β. 6, 15.
(19) Ruhnk, 128. — Ἴδ. καὶ Göttling, εἰς Ἀριστ. Πολιτ. 466.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ται ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦν ἀληθῶς *πέντε*· οἱ δὲ πέντε ἐλάττους ἐκεῖνοι, ἢ ἀνῆκον ὑποδιεστέρᾳ τινὶ ἀρχῇ, ὁμώνυμοι ὄντες τοῖς τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἴσως ἦσαν ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις οἱ τῆς μικρᾶς ἐπικληθείσης Ἐκκλησίας, ὄντες, ὡς δύναται νὰ ὑποτεθῇ, τῶν ἄλλων διάφοροι, καὶ τοῦτο ἦν πιθανώτατον, διότι ὤφειλον νὰ ὦσι ἐκ τῶν Ὁμοίων, ὅπερ διὰ τοὺς ἄλλους δὲν ἀπῃτεῖτο.

Καὶ αὐτὸς δ' οὗτος ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐφόρων φαίνεται ἀποδεικνύων τὸν δημοτικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα. Ἡ Ἁλία τῷ ὄντι συνέκειτο, ὡς εἴδομεν, ἐκ παντὸς τοῦ λαοῦ τῆς Σπάρτης, ὅστις κατῴκει τὰς πέντε κώμας αὐτῆς. Φυσικὸν ἄρα ἦν ἑκάστης κώμης ὁ λαὸς νὰ εἶχεν ἐν τῇ Ἁλίᾳ τὸν προϊστάμενον ἢ Ἔφορον αὐτοῦ, καὶ οὕτω νὰ κατέστησαν οἱ πέντε Ἔφοροι, ἐν ᾧ ἡ κατὰ 3 φυλὰς καὶ 30 Ὠβὰς διαίρεσις, τὴν καταγωγὴν ἀφορῶσα, ἀντεπροσωπεύετο ἐν τῇ Γερουσίᾳ. Καὶ ἐν γένει δὲ παρετηρήθη (20), ὅτι πανταχοῦ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πολιτείαις δημοτικοὶ μὲν ἦσαν οἱ ἀριθμοὶ 5 καὶ 10, ἀριστοκρατικὸς δ' ὁ ἀριθμὸς 3, κυρίως βεβαίως διότι τριπλῆ ἐστιν ἡ κοινωνικὴ βαθμολογία, εἰς ἀνωτάτους, κατωτάτους καὶ μέσους. Οὕτω τρεῖς ἦσαν ἐν Ἀθήναις αἱ τάξεις τῶν πολιτικὰ δικαιώματα ἐξασκούντων πολιτῶν, ἡ τῶν πεντακοσιομεδίμνων, ἡ τῶν ἱππέων καὶ ἡ τῶν ζευγιτῶν· τριακοσίων εὐπατριδῶν δικαστήριον ἐδίκασε τοὺς Ἀλκμαιωνίδας (21)· τριακοσίων Βουλὴν κατέστησαν δι' Ἰσαγόρου οἱ Εὐπατρίδαι διώξαντες τὸν Κλεισθένην (22), καὶ τριάκοντα τυράννους ἐγκατέστησαν ἐν Ἀθήναις οἱ πρὸς τὸ ἀριστοκρατικώτερον τὸ Ἀττικὸν πολίτευμα μεταρρυθ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(20) Müll. Dor. II, 80. 116.
(21) Πλούτ. Β. Σόλ. ΙΒ.
(22) Ἡρόδ. Ε, 72.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μίσαντες περὶ τὸν Λύσανδρον Σπαρτιᾶται, ἐν ᾧ ἐξ ἐναντίας ὁ Κλεισθένης κατέστησε Βουλὴν τῶν πεντακοσίων, ἀνεξάρτητον τῶν ἀριστοκρατικῶν διαιρέσεων, καὶ σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὰς κατὰ τόπους φυλάς.

Ἐξελέγοντο δ' οἱ Ἔφοροι ἐτησίως «*ἐξ ἁπάντων*», ὡς ἐκφράζεται ὁ Ἀριστοτέλης (23), δηλαδὴ βεβαίως οὐχὶ ἐκ μόνων τῶν Ὁμοίων, ἢ τῶν ἐκ καταγωγῆς γνησίων Σπαρτιατῶν, διότι οὐδ' ἡ Ἁλία ἐκ τοιούτων συνέκειτο. Περὶ τοῦ τρόπου δὲ τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν οὐδὲν εὐκρινὲς μαρτυρεῖται. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ χωρίου τούτου, ἐν ᾧ λέγει ὁ Ἀριστοτέλης «*πάσας ἀρχὰς αἱρετὰς εἶναι καὶ μηδεμίαν κληρωτήν*», πρέπει νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι οὐδ' οἱ ἔφοροι διὰ κλήρου ἐλαμβάνοντο, ἀλλὰ δι' ἐν ἐπιγνώσει ψηφοφορίας· ἀλλ' αὐτόθι πάλιν λέγει ὅτι οἱ δημόται «*τοὺς μὲν γέροντας αἱροῦνται, τῆς δ' Ἐφορείας μετέχουσι*», καὶ ἡ ἀντίθεσις ἀποδεικνύει ὅτι κυρίως ἐκλογὴ δὲν ἐγίνετο. Ἀλλαχοῦ δ' ἀποφαίνεται ῥητῶς (24) ὅτι ἀνεδείκνυντο οἱ Ἔφοροι οὐχὶ διὰ κυρίως ἐκλογῆς, ἀλλὰ κατὰ τρόπον παιδαριώδη· «*Αἱρετὴν ἔδει ἀρχὴν εἶναι ταύτην . . . μὴ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ὃν νῦν· παιδαριώδης γάρ ἐστι λίαν*». Ἀναμφισβήτητον ὅμως εἶναι ὅτι ὑπῆρχεν ἐκλογὴ μετέχουσα καὶ κληρώσεως, ἣν ὁ Πλάτων (25) λέγει «*ἐγγὺς τῆς κληρωτῆς*», διότι, κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χείλωνος παρεπονεῖτο ὅτι κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἐπροτιμήθη αὐτοῦ ὁ Χείλων. Ἐγίνετο δ' ἡ οἵα δήποτε αὕτη ἐκλογή, κατὰ Πλούταρχον (26), ὑπὸ τῶν Βασιλέων,

(23) Πολ. Δ, 7, 5.
(24) Πολ. Β, 6, 16.
(25) Νομ. Γ, 692.
(26) Λακ. Ἀποφθ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἴσως οἱ Βασιλεῖς ἐξέλεγον μεταξὺ κληρωθέντων ὑπὸ τῆς Ἁλίας.

Ἐγκαθιδρύοντο δ' οἱ Ἔφοροι κατὰ τὴν χειμερινὴν ἰσημερίαν, ἥτις ἦν ἡ ἀρχὴ τοῦ Λακωνικοῦ ἔτους, καὶ ὁ πρῶτος αὐτῶν ἦν τοῦ ἔτους ἐπώνυμος, κατὰ Παυσανίαν (27)· «*Παρέχονται τὸν ἐπώνυμον*», καὶ συνηδρίαζον καὶ συνηστιῶντο ἐν τῷ Ἐφορείῳ (28), καὶ ἐξένιζον ἐν αὐτῷ τοὺς ξένους πρέσβεις (29), ὅπερ ἐστὶν ἄλλη ἀπόδειξις τῆς ταυτότητος αὐτῶν μετὰ τῶν Πρυτάνεων.

Ἐκ τῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν δὲ τῶν Ἐφόρων ὑπαγομένων καθηκόντων μνημονεύονται διάφορα παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσιν, ἀποῤῥέοντα τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῆς τῆς θέσεως αὐτῶν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ ἐκ τῆς καταχρήσεως τῆς δυνάμεως εἰς ἣν βαθμηδὸν προήχθησαν. Οὕτως, οὐ μόνον ἠδύναντο νὰ συγκαλῶσι τὴν Ἁλίαν ἐκτάκτως, ὅτε ἐνόμιζον αὐτὸ ἀναγκαῖον (30), ἀλλὰ, κατὰ Θουκυδίδην, λέγοντα (31) «*Ἐπιψηφίζει αὐτὸς, ἔφορος ὤν*», εἶχον, ὡς οἱ ἐν Ἀθήναις Πρυτάνεις, τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιψηφίζειν, ἤτοι τοῦ προκαλεῖν τὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τῶν προτάσεων. Προσέτι δ' ἠγόρευον ἐν τῇ Ἁλίᾳ, καὶ ἐπειδή, πλὴν τῶν Βασιλέων, μόνοι αὐτοὶ ἠγόρευον, διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐναπέκειτο πᾶσα ἡ συζήτησις, καὶ πᾶσα τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολιτικὴ σπουδαιότης ἐν αὐτοῖς συνεκεφαλαιοῦτο, ὅθεν ἐπήγασεν ἡ μεγάλη αὐτῶν ἰσχύς.

Ὡς ἐπίτροποι δὲ τοῦ λαοῦ διηύθυνον τὰς σχέσεις μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν, καθὼς οἱ Πρυτάνεις παρ' Ἀθη-

(27) Γ, 11.
(28) Παυσ. Αὐτ. — Πλούτ. Κλεομ. Β. — Ἆγις, ΙΣΤ.
(29) Πλούτ. Λακ. Ἀποφθ. σ. 237. — Αἰλ. Π. Ἱ. Β, 15.
(30) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 6, 16.
(31) Α, 87.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναίοις, καὶ ἑπομένως ἐδέχοντο ἢ ἀπέπεμπον τοὺς πρέσβεις αὐτῶν (32), διεπραγματεύοντο μετ' αὐτῶν (33), συνεζήτουν καὶ ὑπέγραφον συνθήκας (34), καὶ ἐκήρυττον πόλεμον (35). Προσέτι δέ, τὰ μὲν κατ' ἀπόφασιν τοῦ δήμου, τὰ δὲ αὐτογνωμόνως, ἐξέπεμπον στρατεύματα εἰς ξένας χώρας (36), ἢ «*φρουρὰν ἔφαινον*», ὡς ἔλεγον τὸ ἐκστρατείαν διατάττειν ὑπὸ τοὺς Βασιλεῖς ἢ ἄλλους στρατηγούς, κατ' ἰδίαν ἐκλογὴν καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν αὐτοὶ ἐνέκρινον (37), καὶ ἀνεκάλουν τοὺς στρατηγούς, ὡς ἀνεκάλεσαν τὸν Ἀγησίλαον (38), ὃ λέγει ὁ Ξενοφῶν ὅτι ἔπραξεν ἡ *πόλις* (39), ἀλλαχοῦ δέ, ὅτι *τὰ οἴκοι τέλη* (40). Ἐδίδον δὲ καὶ διαταγὴν καὶ ὁδηγίας διὰ σκυταλῶν ἢ δι' ἐντολοφόρων τοῖς Βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς (41), οὓς συνηκολούθουν, μεταγενεστέρως κἂν, δύο ἔφοροι εἰς τὰς ἐκστρατείας, ἐπιτηροῦντες, ἢ μᾶλλον κατασκοπεύοντες αὐτούς, ὡς οἱ représentans du peuple ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (42), χωρὶς ὅμως ν' ἀναμιγνύωνται εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας, ἂν δὲν ἐζήτει τοῦτο ὁ Βασιλεὺς παρ' αὐτῶν (43). Ἐδίδοντο δ' ἐνίοτε ἴδιοι σύμβουλοι στρατιωτικοὶ εἰς τὸν Βασιλέα, ὡς εἰς τὸν Ἆγιν (ἐν Ὀλ. 89) ἐδόθησαν δέκα.

(32) Ξενοφ. Ἑλλ. Β, 2, 13. 17.
(33) Ἡρόδ. Θ, 8. — Ξεν. Ἑλλ. Β, 2, 17. Γ, 1, 1. — Πολύβ. Δ, 34, 5. — Θουκ. Α, 90.
(34) Θουκ. Ε, 19, 24.
(35) Θουκ. Ε, 36. — Ξεν. Ἑλλ. Ε, 249. — Γ, 2, 23. — Δ, 6, 3.
(36) Ξεν Ἑλλ. Β, 4, 29. Γ, 2, 25. Δ, 2, 9. Ε, 4, 14. ΣΤ, 4, 17. — Ἡρόδ. Θ, 7, 10. — Πλούτ. Β, Λυσ. Κ. Β. Ἀριστδ. Ι'. — Θουκ. Η, 10.
(37) Ξεν. Ἑλλ. Δ, 29. — Θουκ. Θ, 10.
(38) Πλούτ. Β. Ἀγ. ΙΕ.
(39) Ἑλλ. Δ, 2, 3.
(40) Ἀγησ. Α, ΛΣΤ.
(41) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 1, 8. — 2, 6. — ΣΤ, 4, 3.
(42) Ἡρ. Θ, 76. — Ξεν. Λ. Π. 15, 5. Ἑλλ. Β, 4, 35. 36. — Θουκ. Δ, 5
(43) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΓ, 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πολλάκις ὅμως οἱ κατ' οἶκον μένοντες ἔφοροι εἰς αὐτὰ τὰ καθέκαστα τῆς πειθαρχίας τοῦ στρατοῦ ἀντεποιοῦντο δικαίωμα ἐπεμβάσεως, ὡς ὅτε, κατ' Αἰλιανόν (44), ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀκούσαντες ὅτι οἱ ἐν Δεκελείᾳ στρατιῶται ἐχρῶντο περιπάτῳ δειλινῷ, καὶ εἴτε ἀσυμβίβαστον τοῦτο θεωροῦντες πρὸς τὴν αὐστηρότητα τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, εἴτε διότι Γυμνάσια καὶ οὐχὶ περίπατοι ἦσαν ἡ πάτριος σωμασκία, ἐπέστειλαν αὐτοῖς οἱ Ἔφοροι τὸ Λακωνικώτατον τοῦτο· «*Μὴ περιπατεῖν*». Ἐπεμελοῦντο δὲ πιθανῶς, ἢ κἂν ἐπετήρουν, καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων (45), ὧν τὸ μέρος τὸ ἀνῆκον τῷ δημοσίῳ, πεμπόμενον εἰς Σπάρτην, κατετίθετο εἰς τὸν θησαυρὸν ὑπὸ τῶν οἴκοι διαμεινάντων Ἐφόρων (46). Ἐπιστρέφοντες δ' οἱ Βασιλεῖς ἀπὸ ἐκστρατειῶν, κατὰ πρῶτον εἰς τὸ *Ἐφορεῖον*, τὸ ἀρχεῖον τῶν Ἐφόρων, ὤφειλον νὰ παρευρεθῶσιν (47), ὡς ἵνα δώσωσι λόγον τῶν πεπραγμένων τῷ δήμῳ, ὑφ' οὗ ἐξεπέμφθησαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αὐτοῖς δ' ἐπίσης ἐναπέκειτο καὶ ἡ φροντὶς περὶ τῆς τύχης τῶν ὑποτασσομένων πόλεων, περὶ τῆς ὑποτελείας ἢ αὐτονομίας αὐτῶν, ὡς ὅτε, ἐκβαλόντες τὰς ὑπὸ Λυσάνδρου ἐπιβληθείσας Δεκαδαρχίας, ἀποκατέστησαν τοῖς κατακτηθεῖσι τὰς πατρίους πολιτείας (48).

Εἰς τὴν στρατιωτικὴν δὲ τέλος αὐτῶν δικαιοδοσίαν ἀνῆκε καὶ ἡ φροντὶς τοῦ ἀποβάλλειν τῆς Σπάρτης ξένους ἐπικινδύνους (49).

(44) Π. Ί. Β. 5.
(45) Ἡρ. Θ, 76.
(46) Πλούτ. Β. Λυσ. ΙΣΤ. — Διόδ. ΙΓ, 106.
(47) Πλούτ. Β. Λυσ. Κ.
(48) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 4, 2. — Θουκ. Δ, 86. 88.
(49) Ἡρόδ. Γ, 148. — Πλούτ. Λ. Ἀπ. σ. 214.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ ὅτι μὲν τὰ πλεῖστα καὶ ὑπέρτατα τῶν ἔργων τούτων ἐξεπλήρουν οἱ Ἔφοροι κατ᾽ ἐντολὴν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς ἐκτέλεσιν τῶν αὐτῆς ἀποφάσεων, ἐστὶ πρόδηλον, καὶ καταφαίνεται καὶ ἐκ μαρτυριῶν συγγραφέων, ὡς ὅτε, κατὰ Θουκυδίδην (50), ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τῶν Κορινθίων καὶ Συρακουσίων τὴν Ἐκκλησίαν προσπαθῶν νὰ πείσῃ νὰ πέμψῃ βοήθειαν, εἶχεν ἀντιλέγοντας τοὺς Ἐφόρους καὶ τὰ τέλη, ὥστε ἡ ἀπόφασις ἦν ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Λυσάνδρου, ἐν ᾧ, κατὰ Πλούταρχον (51), τὰ περὶ αὐτῆς ἔγγραφα καὶ τ᾽ ἀφορῶντα τὴν μετ᾽ αὐτὴν εἰρήνην ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῶν *Ἐφόρων* καὶ τῶν *τελῶν*, ὁ Ξενοφῶν λέγει (52) ὅτι τὴν εἰρήνην ἐποιήσατο ἡ *ἐκκλησία* τῶν Λακεδαιμονίων. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν (53) περὶ τοῦ Κλεομβρότου, ὅτι ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἠρώτησε τὰ τέλη καὶ τοὺς Ἐφόρους, ἔδωκε δὲ τὴν ἀπαντῶσαν διαταγὴν ἡ Ἐκκλησία. Ἀλλὰ καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὡς καὶ πανταχοῦ, ἑπόμενον ἦν οἱ ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ τοιαῦτα ἀνώτατα ἔργα ἀσκοῦντες, καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ τὴν δύναμιν αὐτῶν στηρίζοντες, νὰ ἐπιβάλλωνται τέλος εἰς τὸν λαόν, καὶ νὰ συγκεντρῶσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν ὑπερτάτην τῆς πολιτείας ἀρχήν.

Τοσοῦτο δ᾽ ἤρθησαν οἱ Ἔφοροι καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς τοὺς Βασιλεῖς, ὥστε οὐ μόνον αὐτοὶ ἦσαν οἱ ὑποσχόμενοι τοῖς διαδόχοις τῶν Διογενῶν Ἀνάκτων ἀσφαλῆ τὴν Βασιλείαν μόνον ὅτε ἐκεῖνοι ἐτησίως ὡρκίζοντο τὴν τῶν νόμων τήρησιν (54), καὶ κατ᾽ ἐννεατίαν εἶχον εἰς χεῖρας αὐτῶν διὰ τῆς

(50) ΣΤ, 88.
(51) Β. Λυσ. ΙΔ.
(52) Ἑλλ. Β, 2, 19. 20.
(53) Αὐτ. ΣΤ, 4, 2. 3.
(54) Ξεν. Λακ. Πολ. ΙΕ, 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οὐρανοσκοπίας τὴν τύχην τῶν Βασιλέων (55), ἀλλά, καί, εἰ οὐκ ἀπ' ἀρχῆς ὑπῆρχε τοῦτο, ἐπεκράτησεν ὅμως ἔπειτα τὸ ὑπόκεισθαι τοὺς Βασιλεῖς εἰς εὐθύνας ἐνώπιον τῶν Ἐφόρων, καὶ δύνασθαι *ὑπαχθῆναι* αὐτοῖς, δηλαδὴ ἐναχθῆναι ἐνώπιον αὐτῶν, ὁσάκις ἐκινεῖτο κατηγορία τις κατ' αὐτῶν, καὶ ὑπ' αὐτῶν ζημιοῦσθαι, ὡς, πρὸ τῶν Μηδικῶν ἤδη, ἐν Ὀλ. 64, α', (524 π. Χ.), κατηγορήθη ἐνώπιον αὐτῶν Κλεομένης ὁ Ἀναξανδρίδου ἐπὶ δωροδοκίᾳ (56), καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγησίλαος ἐζημιώθη διότι ἤθελε νὰ γίνῃ δημοτικός, καί, ὡς εἶπον οἱ ἔφοροι (57), «*Τοὺς κοινοὺς πολίτας ἰδίους ποιεῖται*», καὶ ὁ Ἀρχίδαμος ἐπεπλήχθη ὡς γήμας γυναῖκα μικρόσωμον (58). Καὶ θανάτου δὲ ποινὴν κατὰ τοῦ Βασιλέως ἐδύναντο νὰ προτείνωσιν («*ὑπάγειν θανάτου*», ὡς ἐλέγετο) (59)· ἀλλ' εὐλαβούμενοι τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν ἄκρων ἐκείνων ἀρχόντων καὶ πρώτων ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους, οὐδέποτε εἰς τοιοῦτον ἄκρον μέτρον προέβησαν πρὸ τῆς καταδίκης τοῦ ἀτυχοῦς Ἄγιδος τοῦ νεωτέρου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καλούμενος δ' ὁ Βασιλεὺς ἐνώπιον τῶν Ἐφόρων, δὲν ἐδύνατο ν' ἀποποιηθῇ ἀνθιστάμενος, καὶ μετὰ τριπλῆν μόνον κλῆσιν παρουσιάζετο, ἀλλὰ τότε οὐχὶ τρέχων αὐτός, ὡς ὤφειλον πάντες οἱ ἄλλοι ὑπ' αὐτῶν καλούμενοι, ἀλλὰ βάδην χωρῶν (61)· καὶ τὴν τοιαύτην ἐπίδειξιν ἀντιστάσεως ἐπρότεινεν ὁ Κλεομένης ὡς ἐπιχείρημα ἵν' ἀποδείξῃ τὸ βε-

(55) Ἀνωτ. Κεφ. Γ, σ. 223
(56) Ἡρόδ. ΣΤ, 82.
(57) Θεόφρ. ἐν Πλούτ. Ἀγησ. Ε.
(58) Πλούτ. π. παίδ. ἀγωγ. Β.
(59) Παυσ. Γ, 5, 3. — Ξεν. Ἑλλ. Γ, 5, 25.
(60) Πλούτ. Β. Ἄγ. ΙΘ.
(61) Πλούτ. Β. Κλεομ. Ι'.—Ξεν. Λ. Π. Η, 2.—Ἴδ. καὶ Πλούτ. Β. Ἀγησ. Δ.—Ξενοφ. Ἀγησ. Α, 36

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δαίως μικρᾶς ἀποδείξεως χρῆζον, ὅτι ἀνέκαθεν δὲν εἶχον οἱ Ἔφοροι ὃ διὰ καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἀντεποιήθησαν μέχρι τέλους δικαίωμα.

Ἂν δὲ τοὺς Βασιλεῖς, πολλῷ μᾶλλον πάσας τὰς ἄλλας ἀρχὰς ὑπέβαλλον εἰς εὐθύνας οἱ Ἔφοροι, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (62)· « *Δόξειαι δ' ἂν ἡ τῶν Ἐφόρων ἀρχὴ πάσας εὐθύνειν τὰς ἀρχάς* »· καὶ ἐδύναντο καὶ ζημίας ἢ πρόστιμα νὰ ἐπιβάλλωσι πάσαις, καὶ νὰ παύωσι τὸν κατηγορούμενον ἄρχοντα ὃν ἤθελον νὰ δικάσωσι, καὶ νὰ φυλακίσωσι, καὶ εἰς θάνατον αὐτὸν νὰ καταδικάσωσιν, ὡς ὁ Ξενοφῶν (63)· « *Ἔφοροι οὖν ἱκανοὶ μὲν εἰσι ζημιοῦν ὃν ἂν βούλωνται, κύριοι δὲ εἰσπράττειν παραχρῆμα, κύριοι δὲ καὶ ἄρχοντας μεταξὺ καταπαῦσαι, καὶ εἶρξαι, καὶ περὶ ψυχῆς εἰς ἀγῶνα καταστῆσαι* ». Μόνον δὲ πρὸς τοὺς Γέροντας ἐστεροῦντο τῆς ἐξουσίας ταύτης, ἂν καὶ τοῦτο δύναται ἴσως ν' ἀμφισβητηθῇ διὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους (64). Ὁ μόνος δὲ περιορισμὸς εἰς τὴν εὐρυτάτην αὐτῶν ταύτην ἐξουσίαν ἦν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἔφοροι, οἱ προεφορεύσαντες δηλαδή, ἐπίσης ἐδύναντο νὰ ἐναχθῶσιν ἐπ' εὐθύνῃ ἐνώπιον τῶν κατεχόντων τὴν ἐφορευτικὴν ἐξουσίαν (65).

Δὲν ἐδίκαζον δὲ μόνοι ἐπὶ τοιούτων σπουδαίων εὐθυνῶν τῶν Βασιλέων ἢ τῶν ἄλλων ἀρχῶν οἱ Ἔφοροι, ἀλλὰ « *συνῆγον* » δικαστήριον (66), ὃ ἦν ἡ Γερουσία προσλαμβάνουσα καὶ αὐτούς. Ἦσαν δὲ παρ' αὐτῷ εἰσαγωγεῖς κυρίως τῆς δίκης καὶ κατήγοροι, ἀλλ' ὡς ὑπολαμβάνεται, συγχρόνως καὶ δικασταί· ὁσάκις δ' ὁ δικαζόμενος ἦν εἷς τῶν Βασι-

(62) Πολ. Β, 6, 18.
(63) Λακ. Πολ. Η, 4.
(64) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 6, 16-18.
(65) Πλούτ. Β. Ἄγιδ. ΙΒ.
(66) Ἡρόδ. ΣΤ, 85.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λέων, μετὰ τῆς Γερουσίας συνήδρευεν ὁ ἕτερος Βασιλεύς(67)· ὁσάκις δ' ἦν ἄλλος τις τῶν ἀρχόντων, πιθανῶς ἀμφότεροι. Ἐδίκαζε δὲ τὸ δικαστήριον τοῦτο, ὡς ἐῤῥέθη ἐν τῷ περὶ Γερουσίας, «*αὐτογνωμόνως*» καὶ οὐχὶ «*κατὰ γράμματα καὶ νόμους*» (68), ἀλλὰ πάντοτε, ὡς καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀρείου Πάγου ἐλέγετο, μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως καὶ ἀταραξίας· ὥστε ὡς ἐξαίρεσιν κατακριτέαν θεωρεῖ ὁ Θουκυδίδης (69) τὴν ἀπερίσκεπτον διαγωγὴν τῶν δικαστῶν τούτων ἀπέναντι τοῦ Βασιλέως Ἅγιδος τοῦ Ἀρχιδάμου.

Καὶ αἱ δίκαι μὲν αὗται δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς ἐν Ἀθήναις Εἰσαγγελικάς, διότι, ὡς ἐν ἐκείναις ὁ δῆμος ἐκαλεῖτο νὰ ἐνάξῃ εἰς τὸ δικαστήριον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα οἱ Ἔφοροι, τὸν δῆμον ἀντιπροσωπεύοντες, ἐνῆγον εἰς τὴν Γερουσίαν. Ὑπῆρχεν ὅμως ἑτέρα κατηγορία δικῶν, καθ' ἃς οἱ Ἔφοροι ἦσαν οὐδόλως ἐνάγοντες, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ κυρίως καὶ μόνοι δικασταί, *αἱ πολιτικαὶ δίκαι*, ἢ αἱ περὶ τὰ *συμβόλαια*. Ὡς ἐν Ἀθήναις αἱ πολιτικαὶ δίκαι ἐδικάζοντο ὑπὸ τῆς δημοτικῆς Ἡλιαίας, ἤτοι τῆς δικαζούσης συνελεύσεως τοῦ λαοῦ, αἱ δὲ φονικαὶ ὑπὸ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ Ἀρείου Πάγου, οὕτω καὶ ἐν Σπάρτῃ, ἐν ᾧ τὰς φονικὰς ἐδίκαζεν ἡ Γερουσία, τὰς τῶν συμβολαίων εἶχον οἱ τῆς Ἁλίας ἀντιπρόσωποι Ἔφοροι, ὡς ὁ Πλούταρχος (70)· «*Τὰ τῶν συμβολαίων δίκαια ἑκάστης ἡμέρας κρίνουσιν οἱ ἔφοροι*». Δὲν ἦσαν δὲ τῶν δικῶν τούτων εἰσαγωγεῖς, ἢ πρόεδροι τῶν διεξαγόντων αὐτὰς δικαστηρίων,

(67) Παυσ. Γ, 5, 3.
(68) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 6, 18. Β, 7, 6.
(69) Ε, 63.
(70) Λακ. Ἀποφθ. Η, 207.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

διότι οἱ Ἔφοροι δὲν ἦσαν κυρίως ἄρχοντες, κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοὶ οἱ ἀληθεῖς δικασταί, καθ᾽ ὃ ὄντες οὕτως εἰπεῖν αὐτὸς ὁ δῆμος, ἡ ἐπιτομὴ τῆς δικαζούσης Ἁλίας. Λέγει δ᾽ ὁ Ἀριστοτέλης(71)· «*Τὰς τῶν συμβολαίων δικάζει Ἐφόρων ἄλλος ἄλλας*», ὅπερ δηλοῖ ὅτι δὲν συνεδίκαζον πάντες ὁμοῦ, ὡς ἓν δικαστήριον, ἀλλ᾽ ἕκαστος τινὰς τῶν δικῶν· ἀγνοεῖται δὲ πῶς, ἂν κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ καθ᾽ ὕλην, ἤ, ὡς ἐν Ἀθήναις, διὰ κληρώσεως διενέμοντο αὗται εἰς αὐτούς, καὶ οὐδαμόθεν ἐξάγεται ὅτι εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τούτων εἶχον οἱ Ἔφοροι καὶ συνδικαστὰς ἢ παρέδρους. Ὁσάκις δ᾽ ἐπέβαλλον χρηματικὰς ποινάς, εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ εἰσπράττειν αὐτὰς παραχρῆμα (72).

Ἕνεκα δὲ τῆς τοιαύτης αὐτῶν δικαιοδοσίας, εἶχον οἱ Ἔφοροι καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐπιμέλειαν τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾗ πᾶσαι σχεδὸν αἱ τῆς φύσεως ταύτης δίκαι ἐνέπιπτον, καθ᾽ ὅσον, διὰ τὴν ὀλιγοχρηματίαν καὶ τὸν λοιπὸν τρόπον τοῦ βίου αὐτῶν οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ περίοικοι καὶ οἱ Εἵλωτες, ἐν τῇ ἀγορᾷ κυρίως, ὅπου ἐγίνοντο αἱ ἀγοραπωλησίαι, εἶχον ἀφορμὴν νὰ συμβάλλωνται. Ἦν δ᾽ ἡ τῆς ἀγορᾶς ἐπιμέλεια σπουδαιοτάτη ἐν Σπάρτῃ, διότι ἐνταῦθα εἶχον ἀφορμὴν νὰ συνέρχωνται κατακτηταὶ καὶ κατακτηθέντες, ἐνταῦθα ἐνέδιδέ πως τὸ αὐστηρὸν τῆς Σπαρτιατικῆς διαίτης, δι᾽ ὃ καὶ ἀπηγορεύετο ἡ τῆς ἀγορᾶς εἴσοδος καὶ χρῆσις τοῖς νεωτέροις τῶν τριάκοντα ἐτῶν, καὶ τοῖς διά τινα παράβασιν τιμωρουμένοις Σπαρτιάταις (73). Διὰ τοῦτο ἑπόμενον ἦν τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐκοσμίαν αὐτὴ ἡ πόλις ἀνέ-

(71) Πολ. Γ, 1, 7.
(72) Ξενοφ. Λακ. Πολ. Η, 10
(73) Θουκ. Ε, 34.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καθεν νὰ ἐπετήρει δι' ἰδίων αὐτῆς ἀντιπροσώπων, ἀνωτάτων τῆς Ἁλίας ἀρχῶν, καὶ λίαν πιθανὸν ὅτι ἐκ τῆς ἐπιμελείας ταύτης, συνάρχου μετὰ τοῦ πολιτεύματος, καὶ ἡ ἐπωνυμία αὐτῶν νὰ ἐπήγασε· διότι καὶ ἐν Ἀθήναις ἡ τῆς ἀρχῆς ἐπιτήρησις *Ἐφορεία* ἐλέγετο ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀττικοῖς νόμοις(74), καὶ κατὰ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικόν, ἐν γένει «*Ἔφοροι οἱ τὰ τῶν πόλεων ὤνια ἐπισκεπτόμενοι*». Φαίνεται ἑπομένως ὅτι πανταχοῦ ὑπῆρχε, μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ στοιχειωδεστάτων διατάξεων, δημοτική τις ἀγρονομικὴ ἀρχή, ἥτις ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἕνεκα τῆς πολιτικῆς τῆς ἀγορᾶς σπουδαιότητος, ὠγκώθη μέχρι τέλους εἰς τὴν ὑπερτάτην σχεδὸν ἐξουσίαν τῆς πόλεως. Ἕνεκα δὲ τῆς σχέσεως ταύτης τῶν Ἐφόρων μετὰ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τὸ *Ἐφορεῖον*, ἢ ἀρχεῖον αὐτῶν ἔκειτο ἐν τῇ ἀγορᾷ(75). Συνηστιῶντο δ' ἐν αὐτῷ(76), καὶ ἠστίων ἐκεῖ τοὺς ξένους πρέσβεις(77), ἀπαραλλάκτως ὡς οἱ Ἀθηναῖοι Πρυτάνεις ἐν τῷ Πρυτανείῳ.

Ἕνεκα δὲ ταύτης τῆς ἀνωτάτης αὐτῶν ἐπιβλέψεως ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀνατρεφομένων, καὶ καθ' ὃ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ τῶν κατακτητῶν, εἶχον οἱ Ἔφοροι καὶ ἐπὶ τῶν περιοίκων ἀνωτάτην ἐπιῤῥοήν, δι' ὃ καὶ κατ' ἔτος, τὴν ἐξουσίαν ἀναλαμβάνοντες, ἐξέδιδον προκήρυξιν ἐν ᾗ, ὁρίζοντες τοὺς μέλλοντας ἐπιτηρεῖν τὴν χώραν *Κρυπτούς*(78), προσέθετον καὶ τὴν παραγγελίαν «*Κείρεσθαι τὸν μύστακα καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις*». Ἀπηυθύνετο δ' ἡ παραγγελία

(74) Δημ. κ. Ἀριστοκρ. 630.
(75) Αἰλ. Π. Ἱ. Β, 15.
(76) Παυσαν. Γ, 11, 2. — Πλούτ. Β. Κλεομ. Ζ.
(77) Πλουτ. Λακ. Ἀπ. Αἰλ. Π. Ἱ. Β, 15.
(78) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΗ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὕτη βεβαίως τοῖς περιοίκοις, διότι παρὰ Λάκωσιν ὁ *Μύτταξ* ἢ μύσταξ ἦν τοῦ τελειοπολίτου χαρακτηριστικόν (79), καὶ διὰ τῆς διαφορᾶς ταύτης ἐξωτερικῶς ἀπῃτεῖτο, ὡς φαίνεται, νὰ διακρίνηται ὁ περίοικος ἀπὸ τοῦ Σπαρτιάτου.

Τοῖς Ἐφόροις προσέτι ἐναπέκειτο, καὶ αὖθις ὡς ἐπιτρόποις τοῦ δήμου, καὶ τῶν ἀγώνων ἡ ἐπιμέλεια, καὶ ἐπομένως καὶ πᾶσα ἐξ αὐτῶν πηγάζουσα δίκη (80)· δι᾽ ὃ καὶ μνημονεύεται ὅτι ἐπέπληξάν τινα διότι ὑπερεσάρκει καὶ ἦν ὑπέρπαχυς (81), ἀκατάλληλος οὕτως ὢν πρὸς τοὺς ἀγῶνας, κατὰ παράβασιν βεβαίως τῶν περὶ σπαρτιατικῆς διαίτης, καὶ περὶ τῶν κυρίως ἀθλητικῶν ἀσκήσεων ἐν Σπάρτῃ ὡρισμένων.

Εἰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἀγωγῆς ἐπιτήρησις ἐναπέκειτο τοῖς Γέρουσιν ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἐν Σπάρτῃ οἱ πρεσβύτεροι πάντες ἀνέτρεφον καὶ ἐπετήρουν τοὺς νεωτέρους, ὑφ᾽ ἑτέραν ἔποψιν ὅμως, τὴν πολιτικήν, συνεμερίζοντο τὴν ἐπίβλεψιν ταύτην καὶ οἱ Ἔφοροι (82), διότι ἡ πόλις ἐνδιεφέρετο εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἠθῶν, ἐφ᾽ ὧν ἐστηρίζετο αὐτὸ τὸ πολίτευμα. Τούτου ἕνεκα ἀναφέρεταί που (83) ὅτι ἔτυψάν τινα οἱ Ἔφοροι, κατηγορούμενον ῥαθυμίας, καὶ ἐτιμώρησαν ἕτερον ἀργύριον κεκτημένον παρὰ τὸν νόμον (84), καὶ ἐζημίωσαν ἄλλον διότι *ὑπὸ πολλῶν ἠδικεῖτο* (85), ἤτοι διότι, διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ ἐγίνετο κοινῆς χλεύης ἀντικείμενον, ἢ καὶ διότι σκωπτόμενος δὲν εἶχε τὴν παρὰ τοῖς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(79) Ἡσύχ. Φ. Μύτταξ. — Walckenaer, ἐν Θεοκρ. σ. 288.
(80) Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 4, 16. — Πλουτ. Β. Ἀγησ. ΚΘ.
(81) Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΔ, 7.
(82) Ξεν. Λακ. Πολ. Δ, 3, 6. — Αἰλ. Π. Ἱ. Γ, 10 - ΙΔ, 7.
(83) Σχολ. Θουκ. Α, 84.
(84) Πλούτ. Β. Λυσ. ΙΘ.
(85) Πλούτ. Λακ. Ἀποφθ. ΙΓ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Σπαρτιάταις περίφημον ἑτοιμότητα τοῦ ἀντισκώπτειν καὶ διὰ δηκτικῶν λόγων ἀμύνεσθαι.

Τὴν ἤδη δὲ μεγίστην πολιτικὴν αὐτῶν ἰσχὺν ηὔξησαν ἔτι μᾶλλον οἱ Ἔφοροι καὶ εἰς τῆς θρησκείας τὴν ἐπικουρίαν αὐτὴν στηρίξαντες. Οὕτω καὶ εἰς τὰς τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς τὰς θυσίας συνέπραττον (86), καὶ παρὰ τὸ Ἐφορεῖον ὑπῆρχεν ἱδρυμένος, καὶ πιθανῶς μετ᾽ αὐτοῦ συνεχόμενος, ναὸς τοῦ Φόβου (87), καὶ διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν οὐρανῶν ἀπεφαίνοντο περὶ τῆς τύχης τῶν Βασιλέων, καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς Πασιφάης κατακλινόμενοι, ἐζήτουν, εἴ τι ἐνυπνιάζοντο, ὡς θείας ἀποκαλύψεις περὶ τῶν πολιτικῶν τῆς Σπάρτης πραγμάτων (88). Οὕτω λοιπὸν ὡς ταμίαι καὶ τῶν βουλῶν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν θείων βουλῶν παριστώμενοι, ὑψώθησαν εὐκόλως ἴσα τὸ ἀξίωμα τοῖς Βασιλεῦσιν, οἷς, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (89), «*ἕδρας πάντες ὑπανίστανται, πλὴν οὐκ ἔφοροι ἀπὸ τῶν ἐφορικῶν ἑδρῶν*», καί, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (90), ἐπίφοβοι μάλιστα ἐγένοντο εἰς τοὺς Βασιλεῖς· «*Διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν εἶναι λίαν μεγάλην καὶ ἰσοτύραννον, δημαγωγεῖν αὐτοὺς ἠναγκάζοντο οἱ Βασιλεῖς*». Οὕτω δ᾽ ἐν ἑαυτοῖς τὴν δημοτικὴν ἐπιῤῥοὴν ὑπερμέτρως ὑψώσαντες, διέστρεψαν τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος, ἐχάλασαν τοῦ ἀρχαίου νόμου τὴν αὐστηρότητα, καὶ εἰσήγαγον τὴν «*ἀνειμένην δίαιταν*» ἐκείνην, ἣν κατακρίνει ὁ Ἀριστοτέλης (91), καὶ ἥτις τέλος ἐπέφερε τῆς Σπάρτης τὴν παρακμήν.

(86) Πολύβ. Δ, 35, 2.
(87) Πλούτ. Β. Κλεομ. Η.
(88) Πλούτ. Β. Ἄγ. Θ. — Cic. d. div. I, 43, 96.
(89) Λακ. Πολ. ΙΕ, 6.
(90) Πολ. Β, 6, 14.
(91) Πολιτ. Β, 6, 16.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Ζ΄.

Τέλη, δικαστικαὶ ἀρχαί.

Καὶ οἱ μὲν Βασιλεῖς, ἡ Γερουσία καὶ οἱ Ἔφοροι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρχον αἱ ἀνώταται ἐξουσίαι τῆς πολιτείας· ὑπ᾽ αὐτὰς δ᾽ ἦσαν αἱ κατώτεραι δικαστικαὶ *ἀρχαὶ* ἢ τὰ *τέλη*.

Ἔλεγον δ᾽ οἱ Σπαρτιᾶται τὸ ἄρχειν κατ᾽ ἀντίθεσιν τοῦ βασιλεύειν, καὶ ἑπομένως δὲν συμπεριελάμβανον τὴν βασιλείαν μεταξὺ τῶν ἀρχῶν· δι᾽ ὃ καί, καθ᾽ Ἡρόδοτον, ὁ Λεωτυχίδης ἠρώτα τὸν τῆς Βασιλείας ἐκπεπτωκότα, εἰς ὑποδεεστέραν δ᾽ ἀρχὴν αἱρεθέντα Δημάρατον τὸν Ἀρίστωνος, «*ὁποῖόν τι εἴη τὸ ἄρχειν μετὰ τὸ βασιλεύειν*». Οὐδ᾽ ἡ Γερουσία δ᾽ ἐλέγετο ἀρχή, καὶ ὁ Παυσανίας (1) καλεῖ αὐτὴν *συνέδριον*, ἀπ᾽ ἐναντίας τῆς ἐφορείας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιμελειῶν, ἃς ὀνομάζει ἀρχάς, δι᾽ ὃ καὶ ἀρχεῖα μὲν λέγει τὰ μέρη ἔνθα ἐκεῖναι συνήρχοντο, Βουλευτήριον δὲ τὸ τῆς Γερουσίας κατάστημα. *Ἀρχεῖα* ὅμως πολλάκις ἐλέγοντο καὶ αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ ὅταν ἐκ πολλῶν συνέκειντο (2).

Ὅσαι δὲ τῶν ἀρχῶν τούτων μετεῖχον τῆς ἀνωτάτης διευθύνσεως τῆς πολιτείας, ἐκαλοῦντο περιληπτικῶς πᾶσαι ὁμοῦ καὶ τέλη, καὶ ἐνίοτε μὲν ἡ λέξις συνυπακούει καὶ τοὺς ἐφόρους, «*τὰ οἴκοι τέλη*», ἐνίοτε δὲ τίθεται κατ᾽ ἀντίθεσιν αὐτῶν, «*οἱ ἔφοροι καὶ τὰ τέλη*», εἰς τὴν ση-

(1) Γ, 11.
(2) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 6, 14. Δ, 12, 6. Ε, 3, 5, κτλ. — Πλούταρ. Λακ. Ἀποφθ. — Β. Κλεομ. Ι΄.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μασίαν τῶν ἐπιλοίπων, τῶν κυρίως διοικητικῶν ἀρχῶν. Ἦσαν δ' αἱ ἀρχαὶ αὗται πᾶσαι αἱρεταὶ καὶ ἐτήσιαι, καὶ πολὺ ἐλάσσονα τὴν σημασίαν ἔχουσαι ἢ αἱ ἀντιστοιχοῦσαι αὐταῖς ἐν Ἀθήναις, ἕνεκα τοῦ ὄγκου τῶν ἐφόρων, οἵτινες ἐντελῶς αὐτὰς ἐπεσκίαζον. Ἦσαν δὲ αἱ ἑπόμεναι·

Οἱ *νομοφύλακες*. Ὄντες καὶ αὐτοί, ὡς οἱ ἔφοροι, πέντε τὸν ἀριθμὸν κατ' ἐπιγραφάς (3), εἶχον ἣν ἐπιμέλειαν ἐκφράζει τὸ ὄνομα αὐτῶν, τὴν τῆς τηρήσεως δηλαδὴ τῶν νόμων. Τὸ ὅτι δὲ νόμοι γραπτοὶ δὲν ὑπῆρχον ἐν Σπάρτῃ, τοῦτο οὐ μόνον περιττὴν δὲν καθίστα τὴν θέσιν αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα ἀναπόφευκτον, καὶ ἐχορήγει αὐτῇ πολλὴν σπουδαιότητα, διότι αὐτοῖς ἀπέκειτο ἡ παρακαταθήκη καὶ ἡ φροντὶς τῆς μὴ ἀλλοιώσεως τῶν ἐκ μνήμης παραδιδομένων ῥητρῶν, καὶ ἐν γένει τοῦ τῆς *συνηθείας δικαίου*, ἀποτελοῦντος πᾶσαν τῆς Σπάρτης τὴν νομοθεσίαν, καὶ οὗτοι ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ζῶν νομοθετικὸν ἀρχεῖον τῆς πόλεως. Ἐπ' αὐτοῖς ἄρα ἦν ἡ τοῦ πολιτεύματος συντήρησις, ἥτις ὅμως ὑπὸ Ξενοφῶντος λέγεται ἐμπεπιστευμένη τῇ *Μικρᾷ Ἐκκλησίᾳ*, περὶ ἧς προεῤῥέθη (4). Ἐκ τούτου δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὡς πιθανὸν τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ νομοφύλακες ἀνῆκον τῇ μικρᾷ ἐκκλησίᾳ, ἐπέχοντες παρ' αὐτῇ ἣν θέσιν οἱ ἔφοροι παρὰ τῇ μεγάλῃ, καὶ ἴσως ἦσαν αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ ὑπό τινος λεξικογράφου λεγόμενοι *ἐλάττους ἔφοροι* (5), ἤτοι ἔφοροι τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας. Εἶχον δ' οἱ Νομοφύλακες τὸ ἀρχεῖον αὐτῶν εἰς τὴν ἀγοράν (6).

Οἱ *Βιδιαῖοι*, κατὰ Παυσανίαν (7), ἐν ἐπιγραφαῖς δὲ καὶ

(3) Bœckh. Corp. Inscr. Grec. σ. 614, ἀρ. 1257 κτλ.
(4) Ἀνωτ. Κεφ. Ε. σελ. 241.
(5) Ἀνωτ. Κεφ. ΣΤ, σελ. 246.
(6) Παυσ. Γ, 11, 2.
(7) Αὐτ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Βειδιαῖοι (κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν χρόνων τῆς παρακμῆς), καὶ Βιδαῖοι (ὃ ὁ Βοίκιος κηρύττει ἐσφαλμένον), καὶ Βίδυοι, συνηθέστερον δὲ Βίδεοι καλούμενοι, εἶχον τὴν ἐπιστασίαν τῆς γυμναστικῆς ἀγωγῆς τῶν ἐφήβων, καὶ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτῶν κατά τε τοὺς ἐν τῷ καλουμένῳ Πλατανιστῷ, καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀγῶνας. Ἦσαν δὲ πέντε τὸν ἀριθμόν, λαμβανόμενοι πιθανῶς ἀνὰ εἷς ἐξ ἑκάστης κώμης. Εἶχον δὲ καὶ προϊστάμενον ἢ πρόεδρον, ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, διότι ἔν τινι ἐπιγραφῇ (8) ἀναφέρεται ἕκτος, καὶ ἦν ὡς πρὸς αὐτοὺς ἐπώνυμος, ἐν ἐπιγραφαῖς μνημονευόμενος ὁτὲ μὲν διὰ τῆς περιφράσεως· «*Βιδιαῖοι οἱ περὶ τὸν δεῖνα*», ὁτὲ δὲ ὡς *πρέσβυς τῶν Βιδιαίων*, διότι *πρέσβεις* λέγονται ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἐν Σπάρτῃ οἱ πρόεδροι τῶν ἀρχῶν. Ἴσως δ' ἦν ὁ πρόεδρος οὗτος τῶν Βιδιαίων αὐτὸς ὁ ἀρχαιότερον καλούμενος *παιδονόμος* (9). Εἶχον δὲ καὶ οὗτοι ἐπίσης τὸ ἀρχεῖον αὐτῶν εἰς τὴν ἀγοράν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ *Ἁρμόσυνοι* (10), ἐπιτηρηταὶ τῆς τῶν γυναικῶν διαγωγῆς καὶ τῶν ἠθῶν αὐτῶν.

Οἱ *Βουαγοί*, περὶ ὧν ὁ Ἡσύχιος (11)· «*Βουάγωρ, ἀγελάτης, ὁ τῆς ἀγέλης ἄρχων παῖς*». Ἀλλά, κατ' ἐπιγραφάς (12), ὁ Βουαγός, ἢ Βουάγωρ, κατὰ τὴν Λακωνικὴν διάλεκτον, ἦν οὐχὶ παῖς, ἀλλ' ἀνὴρ ὥριμος, πολλάκις καὶ ἄλλας ἀνωτάτας διέπων τῆς πολιτείας ἀρχάς, οἷον ἐφόρου, νομοφύλακος ἢ ἀρχιερέως. Ὥστε ἢ ἀπατᾶται ὁ Ἡσύχιος

(8) Bœckh C. J. G. N. 1364.
(9) Ἀνωτ. Τμ. Β, Κεφ. Β. σελ. 182.
(10) Ἡσύχ. ἐν Φ.
(11) Ἐν Φ.
(12) Bœckh C. I. G. N. 1240. 1241. 1245.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λέγων παῖδα τὸν Βουαγόν (13), ἢ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ἐπὶ τῆς ἐκλύσεως τῆς ἀρχαίας αὐστηρότητος καὶ ἀφελείας τῶν Σπαρτιατικῶν ἠθῶν, ἐκρίθη ἀναγκαῖον ν' ἀνατεθῇ ἡ διεύθυνσις τῆς ἐν ταῖς βούαις ἢ ἀγέλαις ἀγωγῆς τῶν νέων εἰς ἄνδρας σπουδαίους καὶ ἐπισήμους.

Οἱ *Ἐμπέλωροι*, οἱ, καθ' Ἡσύχιον, ὑπὸ τοὺς Ἐφόρους τὰ τῆς ἀγορανομίας διέποντες, μεταγενεστέρως δὲ *ἀγορανόμοι*, ὡς ἀπαντῶνται ἐν ἐπιγραφαῖς (14). Καὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς αὐτῶν ἐστὶν ἄγνωστος· πιθανῶς δ' ἦσαν πέντε καὶ οὗτοι κατὰ τὰς πέντε κώμας· γνωστὸν δ' ἐξ ἐπιγραφῶν ὅτι εἶχον καὶ οὗτοι πρόεδρον, προσαγορευόμενον *πρέσβυν ἀγορανόμων*, καὶ πρὸς τούτοις μνημονεύεται καὶ *αἰώνιος ἀγορανόμος* (15), ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὁ πρόεδρος ἐκεῖνος ἦν, βεβαίως ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις πάντοτε, ἰσόβιος καὶ οὐχὶ ἐτήσιος ἄρχων,

Οἱ *Ἁρμοσταὶ* φαίνεται ὅτι ἦσαν ἀρχὴ παλαιὰ μέν, ἀλλ' οὐχὶ διαρκής, ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν ἀνατροπῶν ἐκλεγομένη ἵνα διακοσμῇ καὶ ῥυθμίζῃ τὰ τῆς συνταραχθείσης πολιτείας. Ἐντεῦθεν δ' ἐπεκράτησε καὶ εἰς ξένας πολιτείας, ἃς κατέκτων οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὧν μετεῤῥύθμιζον τὰ πολιτεύματα, νὰ πέμπωσιν ἁρμοστάς, οἵτινες συνήθως ἔμενον καὶ σταθερῶς ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις ἐξασκοῦντες τῆς Σπάρτης τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν.

Οἱ *Πρόξενοι*, πλὴν τῶν, ὡς ἀλλαχοῦ, παρὰ ξένων πόλεων ἐπὶ τιμῇ λαμβανόντων τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πολιτῶν αὐτῶν ὅτε ἐπεδήμουν ἐν Σπάρτῃ, ἦσαν προσέτι καὶ ἀρχὴ ὑπὸ τῶν Βασιλέων ἐγκαθισταμένη (16), καὶ ἄλλα πιθανῶς καθή-

(13) Ἴδ. Müll. Dor. II, σ. 302, Σημ. 2.
(14) Bœckh, C. J. G. N. 1241. 1277.
(15) Αὐτ. N. 1363-4. 1375-9.
(16) Ἡρόδ. ΣΤ, 57.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κοντα ἔχουσα (17), προσέτι δὲ καὶ τὸ ἐξασκεῖν τὴν τοῖς Βασιλεῦσιν ἀνατεθημένην δεξίωσιν καὶ προστασίαν τῶν ξένων ἐν τῇ πόλει, δι' ἧς ἐμετριάζετο τῶν ἀρχαίων διατάξεων τὸ μισόξενον.

Οἱ *Πρόδικοι* ἦσαν καὶ οὗτοι ἐκτελεσταὶ μέρους τῆς τῶν Βασιλέων δικαιοδοσίας, τῆς ἀφορώσης τὰς ὀρφανικὰς ὑποθέσεις, τὰς τῶν ἐπικλήρων καὶ τὰς τῶν εἰσποιήσεων (18). Ἴσως δὲ πρὸς τοῦτο ἐξελέγοντο οἱ προσεχέστατοι τοῦ ἐνδιαφερομένου συγγενεῖς, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν ἀνηλίκων Βασιλέων οἱ προσεχεῖς συγγενεῖς εἶχον αὐτῶν τὴν ἐπιτροπείαν, λεγόμενοι *πρόδικοι*. Οὕτως ἦν ὁ Λυκοῦργος πρόδικος τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Χαριλάου.

Οἱ *Πολέμαρχοι*, ἀρχὴ στρατιωτική, καὶ ἑπομένως τοῖς Βασιλεῦσιν ὑποκειμένη, καὶ ἴσως ἐξ αὐτῶν ἀποῤῥέουσα, ἢ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγομένη, εἶχον, πλὴν τῶν στρατιωτικῶν, καὶ πολιτικά τινα καθήκοντα μετὰ τῶν πρώτων συνεχόμενα, ἀλλ' ἡ φύσις καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῶν ἀγνοεῖται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μετὰ δὲν τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ πολιτεύματος, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἀπαντῶνται καὶ ἄλλαι τινὲς ἀρχαί, ὧν οὐδεμία γίνεται μνεία ἐν ἀρχαιοτέροις συγγράμμασιν ἢ μνημείοις. Τοιαῦται δ' εἰσιν·

Ἡ *Βουλή*, ἀπαντωμένη ἐν ἐπιγραφαῖς χρόνων ῥωμαϊκῶν, καὶ ὡς κυριωτάτη ἀρχὴ τῆς πόλεως διὰ τοιούτων τύπων μνημονευομένη· « *Ἡ λαμπροτάτη Βουλή* »· « *Ψηφίσματι Βουλῆς* »· « *Υἱὸς Βουλῆς* »· Εὑρίσκεται δὲ καὶ τὸ ὄνομα *Βουλευτής*· καὶ πιθανώτατον φαίνεται ὅτι Βουλὴ ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Γερουσία, κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πολιτειῶν, δι' ὃ καί, ὡς ἐρ-

(17) Ἴδ. Bœckh, C. I. 4.
(18) Ἡρόδ. Αὐτ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρέθη, *Βουλευτήριον* καλεῖ ὁ Παυσανίας (19) τὸ ἀρχεῖον τῆς Γερουσίας. Ἵνα δὲ συμφωνήσωμεν πρὸς τὸν Βοίκχιον, μὴ παραδεχόμενον τὴν ταὐτότητα τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐντελῆ ἀνατροπὴν τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος, καὶ ἐξομοίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἀττικόν, καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχε Βουλὴν ἀντὶ Γερουσίας.

Οἱ *πατρονόμοι*. Ἂν τοιοῦτοι ἄρχοντες ὑπῆρχον καὶ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις, ἔχοντες ἴσως τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀνδρῶν, ὡς οἱ *παιδονόμοι* εἶχον τὴν τῶν παιδίων, εἶναι ἄγνωστον, διότι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται. Ἀλλ' ὁ Κλεομένης, ὅτε μετέβαλε τὸ πολίτευμα, κατήργησε καὶ Ἐφορείαν καὶ Γερουσίαν, καὶ ἀντικατέστησε τοὺς πατρονόμους τούτους (20). Ἐν δὲ τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἀποκατέστη πάλιν ἡ Γερουσία, οὐχ ἧττον ὅμως ἐξηκολούθουν ὑφιστάμενοι καὶ οἱ Πατρονόμοι, καὶ μάλιστα ἐπισημοτάτην ἔχοντες θέσιν· διότι ἐν ἐπιγραφαῖς ἐν αἷς μνημονεύονται καὶ Ἔφοροι, καὶ Νομοφύλακες καὶ Γέροντες καὶ Βίδαιοι, ἐπώνυμος φέρεται ὁ πατρονόμος, διὰ τῶν λέξεων «*ἐπὶ πατρονόμου δεῖνος*»· ὥστε καὶ ὅταν λέγηται μόνον «*ἐπὶ δεῖνος*», ὑπονοεῖται *πατρονόμου*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ *Γερσάκται* μνημονεύονται μόνον ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου, καὶ μεθερμηνεύονται *δήμαρχοι*, οἷον *δημογέροντες*.

Οἱ *Πύθιοι*, ἢ καὶ *Πείθιοι* Λακωνιστί, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν Βασιλέων, ἀνὰ δύο ὑφ' ἑκάστου, ἦσαν οἱ βοηθοῦντες αὐτοὺς εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ μαντείου, καὶ ἴσως καὶ εἰς ἐξήγησιν τῶν χρησμῶν (21).

Οἱ *Σύνδικοι* εἰσὶ μόνον ἐξ ἐπιγραφῶν γνωστοί, πασῶν

(19) Παυσ. Β, 9, 1.
(20) Αὐτ. Γ, 11, 2.
(21) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΕ, 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μεταγενεστέρων (22). Φαίνεται δ' ἔχουσα τότε γενικήν τινα σημασίαν ἡ λέξις, καὶ δηλοῦσα ἁπλῶς τὸ ἐπίτροπος, ἢ ἐπιμελητής, διότι ἀναφέρονται *Σύνδικοι ἐπὶ τὰ ἤθη*, πιθανῶς ἄρχων τις ἐγκατεστημένος ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἵνα ἐπιτηρῇ τὰ ἤθη ὧν αὐτὴ εἶχε τὴν ἐπίβλεψιν. «*Σύνδικος ἐπὶ τοὺς νόμους*», νομοφύλαξ τις, ἢ ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων δι' εἰδικήν τινα ἐργασίαν αὐτῶν ἐγκαθιστάμενος· ἀλλὰ καὶ *Σύνδικοι ἐπὶ τὴν μεγάλην συνδικίαν*, ὅπερ φαίνεται δυσνόητον, αἰνιττόμενον ἴσως ἀρχήν τινα περιλαμβάνουσαν καὶ συγκρατοῦσαν πάντας τοὺς συνδίκους, ἤτοι πάσας τὰς ἐπιμελείας· καὶ τὸ παράδοξον, «*Σύνδικος Θεοῦ Λυκούργου*», ἐξ ἐποχῆς καθ' ἥν, ὡς οἱ Αὐτοκράτορες, οὕτω καὶ ὁ νομοθέτης Λυκοῦργος ἐπεκαλεῖτο Θεός, καὶ τοῦτο πολὺ δικαιότερον, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διότι ἀνέκαθεν εἶχεν ὁ Λυκοῦργος ἡρῷον ἐν Σπάρτῃ. Τοῦ Θεοῦ λοιπὸν τούτου ἢ τοῦ ἡρῴου αὐτοῦ ὑπῆρχε Σύνδικος ἢ Ἐπιμελητής.

Οἱ *Δημοσιομάσται* φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐλεγκταί τινες τῶν δημοσίων προσόδων, ἀνάλογόν τι πρὸς τοὺς *μαστῆρας* ἢ *μάστρους*, οἵτινες ἀναφέρονται ἐν Πελλήνῃ, ἐν Ῥόδῳ καὶ ἀλλαχοῦ (23). Ἦσαν δ' ἐν συναφείᾳ μετὰ τῶν συνδίκων, καὶ ὁ αὐτὸς ἐδύνατο νὰ ᾖ καὶ *σύνδικος* ἐνταυτῷ καὶ *δαμοσιομάστης*, διότι ἔν τινι ἐπιγραφῇ λέγεται (24)· «*Σύνδικος καὶ δαμοσιομάστης*».

Ἐξηγητὴς τῶν Λυκουργείων ἀπαντᾶται ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ, καὶ ἦν πιθανῶς ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐπίσημον ἐξήγησιν τῶν ἀρχαίων ῥητρῶν καὶ νόμων, ὧν ἡ ἔννοια

(22) 1242. 1256 κτλ.
(23) Ἡσύχ. Ἁρποκρ. Φ. Μάστρος.
(24) Bœckh, C. J. G. N. 1364.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐφαίνετο βεβαίως σκοτεινὴ πολλάκις κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα ἐκείνους χρόνους.

Ὁ *Διαβέτης* ἐστὶν ἀρχὴ ἐν ἐπιγραφαῖς μόνον ἀπαντωμένη, ἢ μόνη, ἢ μετὰ τῆς λέξεως *Λιμναίων*. Πιθανῶς δὲ ἡ λέξις σύγκειται ἐκ τοῦ ἔτης, δημότης, πολίτης, ἔχοντος τὸ δίγαμμα. Ἀλλὰ τίς ἦν ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄρχοντος τούτου εἶναι ἄγνωστον.

Γραμματοφύλαξ ἀπαντᾶται ἐπίσης ἐν ἐπιγραφαῖς (25), καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον, ἂν ὄχι νόμους γραπτούς, ἀλλ' ἄλλα δημόσια ἔγγραφα καὶ ἀρχεῖα, ἃ οὗτος ἐφύλαττεν.

Οἱ *ἐπιμεληταὶ* ἤ, ἀφῃρημένως, αἱ *ἐπιμέλειαι* ἢ *ἐπιμελεῖαι* διαφόρων εἰδῶν, ὡς *ἐπιμελητὴς πόλεως*, *Ἀμυκλῶν*, *Κολωνείας* κλ. *Ἐπιμέλεια Θεοῦ Λυκούργου* (26).

Οἱ *προστάντες ἐν τῷ Γυμνασίῳ*, *Γυμνασίαρχοι*, ἐνίοτε *αἰώνιοι Γυμνασίαρχοι*, δηλαδὴ ἰσόβιοι, *ἀγωνοθέται*, *πανηγυριάρχης*, ὅταν οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ πανηγύρεις κατήντησαν ἡ πρώτη ἐπασχόλησις τῶν Ἑλληνίδων πόλεων καὶ αὐτῆς τῆς Σπάρτης.

Ἀρχιερεύς, *ἱερεῖς*, *θεωροί*, *σπονδοφόροι*, *χαλειδοφόροι*, *ἱεροθύται*, *Διὶ Μυσταγωγὸς ἀπ' Ἀσίας*, *Ἱερομνάμων* κτλ. ἰσὶν ἐπωνυμίαι ἱερῶν λειτουργῶν, ἀπαντώμεναι ἐπίσης εἰς ἐπιγραφὰς τῶν μεταγενεστέρων καιρῶν.

Ταμίας, *Γραμματεύς*, *Γραμματεὺς τῆς Βουλῆς* εἰσὶ δημόσιοι ὑπηρέται τῶν χρόνων καθ' οὓς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Σπάρτης εἶχεν ἀπολέσει τὸν πρῶτον ἀφελῆ καὶ πρωτότυπον αὐτοῦ χαρακτῆρα. Μνημονεύονται δὲ καὶ οὗτοι ἐν ἐπιγραφαῖς, ὡς ἐν ἄλλαις δύο

(25) C. J. Ἀρ. 1242.
(26) Αὐτ. Ἀρ. 1343.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γραμματεῖς καὶ τρεῖς ὑπογραμματεῖς, καὶ ἀλλαχοῦ εἷς οἰκονόμος δημόσιος, καὶ πάλιν δύο δημόσιοι, καὶ ὑπηρέται.

Πανέλλην ἀπαντᾶται ἐπίσης ἐν ἐπιγραφαῖς, ἀλλ᾽ εἶναι ἐπωνυμία ἐπὶ βραχὺν χρόνον δοθεῖσα οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἀλλ᾽ ὑπὸ πολλῶν Ἑλληνίδων πόλεων εἰς θεωροὺς οὓς ἔπεμπον εἰς τὰ ὑπὸ Ἀδριανοῦ ἐν Ἀθήναις συστηθέντα Πανελλήνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Δικαστικά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ δικαστικὸς δ᾽ ὀργανισμὸς δὲν ἐδύνατο νὰ μὴ ἔχῃ ἀφελέστατα καὶ αὐτὸς ἐν χώρᾳ ἥτις ἐπὶ μακρότατον διετήρησε τὸ ἀρχαϊκὸν τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς κατασκεύασμα, καὶ ὡς πολιτικὸν εἶχε δόγμα τὸ χρῆσθαι νόμοις ἀγράφοις. Τούτου ἕνεκα ἡ διαδικασία ἐν Σπάρτῃ περιωρίζετο εἰς ὀλίγα τινα καὶ ἁπλούστατα δικαστικὰ ἔθιμα, νομολογία δὲ δὲν ὑπῆρχε παντάπασι, καὶ αὐτῆς τόπον ἐπεῖχε τῶν δικαστῶν ἡ συνείδησις, δικαζόντων, ὡς προεῤῥέθη κατ᾽ Ἀριστοτέλην (1), οὐχὶ *κατὰ γράμματα καὶ νόμους*, ἀλλ᾽ *αὐτογνωμόνως*, ὑπ᾽ ὄψιν βεβαίως ὅμως ἔχοντες πάντοτε εἴ τι ἐν ταῖς ῥήτραις ἢ ταῖς παναρχαίοις παραδόσεσι, ταῖς τῷ Λυκούργῳ ἀποδιδομέναις, ἐνυπῆρχε δυνάμενον νὰ ὁδηγήσῃ τὴν κρίσιν αὐτῶν. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ ῥῆτραι καὶ παραδόσεις ἦσαν ἐπί-

(1) Πολ. Β, 6, 18. — 7, 6.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στης ἄγραφοι, καὶ διὰ τοῦ χρόνου ἡ ἔννοια καὶ τὸ κείμενον αὐτῶν διεστρέφετο, διὰ τοῦτο ὑπῆρχον οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες *ἐξηγηταὶ τῶν Λυκουργείων*, ἀντιστοιχοῦντες βεβαίως εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις *ἐξηγητὰς τῶν πατρίων*, διὰ μνήμης ἔχοντες τὰς ἀρχαίας ῥήτρας καὶ δικαστικὰς διατάξεις, ἐπαγγελλόμενοι αὐτῶν τὴν ἐντελῆ γνῶσιν καὶ κατάληψιν, καὶ ἐμπνέοντες, διὰ τὴν πεῖραν αὐτῶν ἐμπιστοσύνην τοῖς τε δικάζουσι καὶ τοῖς δικαζομένοις.

Καὶ ὅτι μὲν αἱ τοιαῦται δίκαι δὲν παρεῖχον πάσας τὰς ἐφικτὰς ἐγγυήσεις εὐθυδικίας καὶ ἀμεροληψίας, εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ὡς ἐσκληραγωγοῦντο εἰς πᾶσαν σωματικὴν κακουχίαν, οὕτως ἐνεκαυχῶντο καὶ κατὰ τῶν ἠθικῶν κακώσεων καὶ τῆς ἀδικίας θωρακιζόμενοι, καὶ παρὰ τῶν Θεῶν ὡς χάριν ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς, ἤτοι «*τὸ ἀδικεῖσθαι δύνασθαι*»· καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν λέγεται (2) ὅτι ὁ Τέλεκλος εἶπε πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μεμψιμοιροῦντα· «*Σὺ γὰρ οὐκ οἶδας ἀδικεῖσθαι, ἐγὼ δέ*».

Καί, ὡς ἐν Ἀθήναις, εἶχε μὲν ἑκάστη ἀρχὴ τὸ ἴδιον ἑαυτῆς δικαστήριον διὰ τὰς ὑποθέσεις αἵτινες εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ὑπήγοντο (3), ἀλλ' ἡ διαφορὰ εἰς τοῦτο συνίστατο, ὅτι ἐκεῖ μὲν αἱ ἀρχαὶ εἰσῆγον μόνον τὰς δίκας, ἐδίκαζε δὲ ἡ Ἡλιαία, ἐν Σπάρτῃ δὲ αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ μόναι ἐδίκαζον. Ἀπομνημονεύονται δὲ παρ' ἀρχαίοις ὡς καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐξασκοῦσαι ἀρχαί, αἱ ἑπόμεναι·

Οἱ *Βασιλεῖς*, δικάζοντες περὶ κληρονομιῶν, καὶ ἑπομένως περὶ πατρούχων κορῶν καὶ περὶ υἱοθετήσεων.

Ἡ *Γερουσία*, τὰ φονικά, ἴσως ὅλα τὰ ποινικά, τραύ-

(2) Πλούτ. Λ. Ἀποφθ. Τόμ. 6.
(3) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 8, 4. — Ἰδ. Πλάτ. Νόμ. ΣΤ, 767.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ματα, αἰκίας, κτλ. καὶ τ' ἀφορῶντα τὰ ἤθη· προσέτι δὲ καὶ τὰ ἐγκλήματα καθοσιώσεως καὶ τὰ πολιτικά, πάντων μέν, κυρίως δὲ τῶν Βασιλέων· εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ἀπεκλείετο ὁ κατηγορούμενος, διότι δὲν ἠξεύρομεν ἂν εἰς τὰς λοιπὰς ἐδίκαζον μόνοι οἱ 23 Γερουσιασταί, ὡς καὶ οἱ Τριάκοντα, ἐμπεριλαμβανομένων δηλαδὴ καὶ τῶν δύο Βασιλέων. Εἰς τὰ πολιτικὰ δ' ἐγκλήματα εἰσήγγελον τὴν δίκην οἱ Ἔφοροι, καὶ φαίνεται ὅτι καὶ συνεδίκαζον.

Οἱ *Ἔφοροι* τὰς πραγματικὰς δίκας, τὰς *συμβολαίων δίκας*, κατ' Ἀριστοτέλην (4), ὧν ἄλλος ἄλλην ἐδίκαζε, καὶ προσέτι καὶ τῶν ἀρχῶν τὰς εὐθύνας, καθ' ὅσον δὲν ἀπέβλεπον ἐγκλήματα καθοσιώσεως.

Οἱ *Βιδιαῖοι* τ' ἀφορῶντα τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ γυμνάσια.

Ἡ δ' *Ἁλία*, δικαστήριον καὶ αὐτή, οὐχὶ ὅμως ὡς ἡ ἐν Ἀθήναις Ἡλιαία, ἐδίκαζεν ἐν Σπάρτῃ ἐν μιᾷ περιστάσει, ἥτις ἦν ἡ περὶ διαδοχῆς εἰς τὸν θρόνον ἀμφισβήτησις τῶν τῷ βασιλικῷ γένει προσηκόντων· καὶ φαίνεται ὅτι περὶ τούτου προκειμένου, συναχθέντα πάντα τὰ στοιχεῖα τῶν ἀποδείξεων, ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν Ἁλίαν, ἥτις ἀπεφαίνετο ὁριστικῶς εἰς τίνα ἡ ἀρχὴ ἀνῆκε (5). Καὶ ἐπί τινων δ' ἄλλων ἐκτάκτων περιπετειῶν, συνεχομένων κυρίως μετὰ τῆς πολιτικῆς, δὲν ἐδίκαζε μὲν ἡ Ἁλία, ἀλλ' ἀπεφαίνετο περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῆς δίκης· ὡς διὰ τοὺς ἡττηθέντας εἰς τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, ἀντὶ ν' ἀφήσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ τακτικὸν αὐτῶν δικαστήριον, ὅπερ θὰ ἦν πιθανῶς ἡ Γερουσία, ἐπέτρεψεν αὐτῶν τὴν δίκην εἰς τὸν Ἀγησίλαον, καὶ ἐπεκύρωσεν αὐτοῦ τὴν ἀπόφασιν (6).

(4) Πολ. Γ, 1, 7.

(5) Ἡρόδ. Ε, 42. — ΣΤ, 65-66 — Πλούτ. Β. Ἄγιδ. ΙΑ. — Ξενοφ. Ἑλλ. Γ, 3, 3.

(6) Πλούτ. Β. Ἀγησιλ. Λ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ *διαιτηταὶ* δ' ὑπῆρχον ἐν Σπάρτῃ, καὶ πιθανῶς ἐδίκαζον οὗτοι τὰς πλείστας τῶν καθ' ἑκάστην ἰδιωτικῶν δικῶν.

Ἐνῆγον δ' ἐν Σπάρτῃ ἐπὶ μὲν τῶν ἰδιωτικῶν δικῶν, τῶν ἐπὶ τῶν συμβολαίων, οἱ ἐνεχόμενοι ἰδιῶται, ἐπὶ δὲ τῶν φονικῶν ὡς ἐν Ἀθήναις, οἱ ἀγχιστεῖς ἢ συγγενεῖς τοῦ παθόντος, καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν οὐχὶ ὁ βουλόμενος, καθὼς ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἄρχοντες· τοῖς δ' ἰδιώταις, καὶ αὐτοῖς τοῖς εἵλωσιν, ἐπετρέπετο μόνη ἡ καταμήνυσις (7).

Βεβαίως λίαν ἀτελεῖς ἦσαν ἐν Σπάρτῃ αἱ δικονομικαὶ διατάξεις· διά τινας ὅμως δίκας, ἂν οὐχὶ διὰ πάσας, τοὐλάχιστον διὰ τὰς ἀφορώσας σπουδαίας πολιτικὰς κατηγορίας, δὲν ἤρκουν αἱ ἁπλαῖ μαρτυρίαι τῶν ἐναγόντων, ὡς τοῦτο λέγει ὁ Ἀριστοτέλης περὶ Κύμης τῆς Ἀσιανῆς διὰ τὰς φονικὰς δίκας (8)· ἀλλ' ἐνταῦθα, ἐπὶ τοιούτων καταμηνύσεων, προσαπητοῦντο «*ἀναμφισβήτητα τεκμήρια*», ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης (9) ἐπὶ τῆς κατὰ Παυσανίου κατηγορίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μεταξὺ δὲ τῶν μέσων τῆς ἀποδείξεως ὑπῆρχε καὶ τὸ ἀπαίσιον τῆς *βασάνου* ἢ στρεβλώσεως, πρὸς ἐξομολόγησιν τῆς ἀληθείας καὶ καταγγελίαν τῶν συναιτίων (10). Ἄγνωστον δ' ἂν ἐφηρμόζετο καὶ ἐπὶ ἐλευθέρων, ἢ μόνον ἐπὶ δούλων, ὡς ἐν Ἀθήναις.

Ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῶν δικῶν, λέγει Νικοκλῆς ὁ Λάκων ἐν Ἀθηναίῳ (11), ὅτι ὁ Ἔφορος, διακούσας πάντων τῶν διαδίκων, ἢ ἀπολύει, ἢ καταδικάζει τὸν ἐναγόμε-

(7) Θουκ, Α, 132,
(8) Πολ. Β, 5, 12.
(9) Α, 132.
(10) Πολυαίν. στρατηγ. Β, 14.
(11) Δ, 140-141.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

νον· ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ περιπτώσει, ὅτι ὁ νικήσας ζημιοῖ ἐλαφρῶς τὸν ἀντίδικον, «*ἤτοι κάμμασιν ἢ καμματίσι*», δηλαδὴ εἰς καταβολὴν πλακοῦντος ἢ φύλλων δάφνης. Αἱ τοιαῦται δίκαι ἦσαν λοιπὸν ἀγῶνες τιμητοί, δηλαδὴ καθ' οὓς ὁ ἐνάγων προσδιώριζε τὴν ποινὴν τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ ἂν κατεδικάζετο, ὁ δ' Ἔφορος, ὡς οἱ νῦν ἔνορκοι, εἶχε μόνον ν' ἀποφανθῇ ἂν ὁ εναγόμενος ἦν ἔνοχος ἢ ἀθῶος. Προσέτι δὲ πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αἱ δίκαι αὗται δὲν ἐδύναντο νὰ στηρίζωνται ἐπὶ πραγματικῶν ἀλλ' ἐπὶ προσωπικῶν ἀγωγῶν, ἀφ' οὗ τῷ φεύγοντι ἐπεβάλλετο πρόστιμον, καὶ ἑπομένως ὅτι οἱ Ἔφοροι ἐδίκαζον οὐ μόνον τὰς συμβολαίων δίκας, ὡς λέγεται παρὰ τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ τὰ πλημμελήματα, ὡς ὕβρεως, βλάβης, αἰκίας, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἦσαν δ' ἐν γένει τὰ ἐπιβαλλόμενα ταῦτα πρόστιμα, ἅτινα ἄλλοι συγγραφεῖς, γενικώτερον ἐκφραζόμενοι (12), λέγουσιν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ καταγινωσκόμενα, ἐλαχίστης χρηματικῆς ἀξίας, ἕνεκα τῆς γενικῆς ἀχρηματίας τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ συνιστάμενα εἰς πράγματα καὶ οὐχὶ εἰς χρήματα· ἰδίως δ' ἦσαν *ἐπάϊκλα*, ἢ *ἐπιδόρπια*, ὡς εἴδομεν τὰ *κάμματα* καὶ τὰς *καμματίδας*, ἢ ὄσπρια, ἢ κάλαμος, ἢ στιβάς, ἤτοι χόρτα πρὸς στρῶσιν κλίνης.

Ἐπεβάλλοντο ὅμως καὶ βαρεῖαι χρηματικαὶ ζημίαι, ἀλλὰ μόνον ἐκείνοις οἵτινες ἐδύναντο νὰ φέρωσιν αὐτάς, τοῖς στρατηγοῖς καὶ τοῖς ἁρμοσταῖς, διότι οὗτοι ἐκέκτηντο πολλάκις μεγάλας οὐσίας, Οὕτως ὁ Πλειστιάναξ κατεδικάσθη εἰς 15 ταλάντων πρόστιμον (13), Ἆγις ὁ Α' εἰς

(12) Περσεὺς Λακ. Πολ. ἐν Ἀθην. Δ, 140.
(13) Θουκ. Ε, 63.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών Academy of Athens

100,000 Δραχμῶν (14), ὁ στρατηγὸς Φοιβίδας εἰς τὴν αὐτὴν ζημίαν, διότι ἄνευ ὁδηγιῶν κατέλαβε τὴν Καδμίαν (15).

Ἐντελὴς δὲ δήμευσις τῆς οὐσίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀκινήτων, φαίνεται ὅτι οὐδέποτε κατεγινώσκετο, καθ' ὃ ἀντικειμένη εἰς αὐτὰς τὰς βάσεις τοῦ Σπαρτιατικοῦ ὀργανισμοῦ, καθ' ἃς οἱ κλῆροι τῆς χώρας, διανεμηθέντες εἰς τὰς οἰκογενείας, ἔπρεπε νὰ μένωσιν εἰς αὐτάς. Ὁμοίως δέ, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ποινῶν καὶ ἡ ἐξορία, διότι ὁ Δωριεὺς Σπαρτιάτης ἀνῆκεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐν αὐτῇ ἐδύνατο καὶ νὰ τιμωρηθῇ καὶ νὰ θανατωθῇ, οὐχὶ ὅμως καὶ ν' ἀποξενωθῇ αὐτῆς· δι' ὃ καὶ οὐδὲ ἓν παράδειγμα φυγαδεύσεως ἕνεκα πολιτικῶν διχονοιῶν ἀναφέρει ἡ ἱστορία ἐν ὅσῳ διετηρεῖτο ἀκραιφνὲς τὸ τῆς Σπάρτης πολίτευμα. Ἑκούσιοι ὅμως φυγάδες ὑπῆρξαν πολλοί, ὅσοι φερ' εἰπεῖν εἰς βαρέα πρόστιμα καταδικασθέντες, ἤθελον ν' ἀποφύγωσιν αὐτῶν τὴν ἀπότισιν, ὡς ὁ Βασιλεὺς Πλειστιάναξ ὁ Παυσανίου (16), καὶ Θίμβρων ὁ Ἁρμοστής, καὶ ἔτι μᾶλλον ὅσοι ἐν τῇ φυγῇ ἐσώζοντο ἢ ἀπὸ ἀπειλούσης αὐτοὺς φονικῆς καταδιώξεως, ἔστω καὶ δι' ἀκούσιον φόνον, ὡς ἐν Ξενοφῶντι λέγεται περὶ παιδὸς ἀκουσίως φονεύσαντος ἄλλον διὰ ξύης ἢ ξυλίνης μαχαίρας, ἢ ἀπὸ θανατικῆς καταδίκης, ὡς Παυσανίας ὁ Πλειστιάνακτος (17)· διότι ἡ ἐκ τῆς πατρίδος φυγή, ἐν Σπάρτῃ ὡς καὶ ἐν πάσῃ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ἐθεωρεῖτο ὡς τοσοῦτον βαρεῖα ποινή, ὥστε πᾶσα ἄλλη ἐξέλειπεν ἐνώπιον αὐτῆς, καὶ αὐτὸς ὁ ἐν Θερμοπύλαις αἰσχρὸς τῶν Ἑλλήνων προδότης Ἐφιάλτης,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(14) Αὐτ.
(15) Πλούτ. Β. Πελοπ. ΣΤ, 13.
(16) Πλούτ. Β. Περικλ. ΚΒ. — Ξεν. Ἑλλ. Γ, 1, 8.
(17) Ξεν. Αὐτ. Ι, 5, 25. — Κύρ. Ἀνάβ. Δ, 12, 25.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καίτοι ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων αὐτῶν ἀποκηρυχθείς, ἔμενεν ἀσφαλὴς ἐν ὅσῳ διέτριβε μακρὰν τῆς πατρίδος του.

Φυλάκισις δ' ἐν Σπάρτῃ οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὡς ποινὴ ἐλευθέρων, ἀλλὰ μόνον ὡς προφύλαξις κατὰ δραπετεύσεως τοῦ ὑποδίκου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐνίοτε καὶ δεδεμένος προσήγετο ὁ κατηγορούμενος εἰς τὸ δικαστήριον(18).

Ποινὴ δὲ βαρυτάτη διὰ τοὺς φιλοτίμους Σπαρτιάτας ἦν ἡ ἐπιβαλλομένη ἀτιμία εἰς τοὺς *τρέσαντας*, ἤτοι τοὺς ἐν μάχῃ δειλιάσαντας καὶ τὰς τάξεις αὐτῶν καταλιπόντας, ἢ ἐν γένει ἀνάνδρους δειχθέντας, ὡς ἐθεωρήθη ὁ μόνος ἐν Θερμοπύλαις σωθεὶς Ἀριστόδημος. Οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον οὐδεμίαν μετοχὴν εἶχον εἰς τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ὀνείδει ποικιλόχρουν φέροντες τριβώνιον, ταπεινοὶ ἐβάδιζον, αὐχμηροὶ καὶ κατησχυμένοι, καὶ τὸ ἥμισυ κεκαρμένοι τοῦ πώγωνος, τῆς ὁδοῦ ὑποχωροῦντες καὶ τῶν θέσεων ἐπανιστάμενοι τοῖς νεωτέροις, καὶ ἐκ τῶν χορῶν ἀπηλαύνοντο εἰς τὰς ἐσχάτας τάξεις, καὶ ἐν τοῖς σφαιριστηρίοις δὲν εὕρισκον συσφαιριστῆρας, οὐδ' ἐν ταῖς παλαίστραις συγγυμναστάς, οὐδ' ἐν τοῖς στρατοπέδοις συσκήνους. Ἔμενε δ' ἐσβεσμένη αὐτῶν ἡ ἑστία, διότι οὐδεὶς ἔδιδεν αὐτοῖς πῦρ, «*Οὐδεὶς Σπαρτιητέων ἔναυεν αὐτοῖς πῦρ*», καθ' Ἡρόδοτον, οὐδὲ συνέδεέ τις μετ' αὐτῶν ἐπιγαμίαν· ὥστε ἂν ἦσαν ἄγαμοι, ἔμενον οὕτω, καὶ προσέτι ἐτιμωροῦντο καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὰ νενομισμένα, καί, ἂν εἶχον θυγατέρας, ἔμενον καὶ αὗται χωρὶς ἀνδρῶν, οὐχ ἧττον ὑποκείμεναι εἰς τὴν ἀγαμίου ποινήν. Προσέτι δ' ὁ βουλόμενος ἐδύνατο νὰ κτυπήσῃ αὐτούς, καὶ οἱ νέοι ἔψαλλον ἐπ' αὐτοῖς χλευαστικὰ ᾄσματα διασαλπίζοντα αὐτῶν τὴν αἰσχύνην. Ὥστε ὀρθῶς λέγει ὁ Ξενο-

(18) Πολυαίν. Στρατηγ. Β, 21.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φῶν (19)· «*Τοιαύτης τοῖς κακοῖς ἀτιμίας ἐπικειμένης, οὐδὲν θαυμάζω τὸ προαιρεῖσθαι ἐκεῖ τὸν θάνατον, ἀντὶ τοῦ οὕτως ἀτίμου τε καὶ ἐπονειδίστου βίου*».

Ἐλαφρότερον δ' εἶδος ἀτιμίας ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἐν πολέμῳ *αἰχμαλωτισθέντας*, ὅσοι δηλαδὴ οὔτε τὴν ἐπιδεξιότητα εἶχον νὰ νικήσωσιν, οὐδὲ τὴν γενναιότητα ν' ἀποθάνωσι μᾶλλον ἢ νὰ παραδοθῶσιν, ὡς οἱ ἐν Σφακτηρίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἁλόντες. Εἴργοντο δ' οὗτοι τῶν ἀρχῶν, καὶ τῆς ἐν ἀγορᾷ ἀγοραπωλησίας, ὡς οἱ ἔφηβοι, καὶ τοῦτο ἐφ' ὡρισμένον χρόνον (20).

Εἰς μερικὴν ἀτιμίαν ὑπέκειντο, ὡς προερρέθη, καὶ οἱ παρ' ἡλικίαν μένοντες ἄγαμοι, οὐ μόνον στερούμενοι τῶν τοῖς πρεσβυτέροις ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀπονεμομένων τιμῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς θέας ἐν ταῖς γυμνοπαιδιαῖς ἀπεκλείοντο, καὶ ἐν χειμῶνι γυμνοὶ ἠναγκάζοντο, περιιόντες τὴν ἀγοράν, νὰ ψάλλωσιν ᾠδὴν λέγουσαν ὅτι δίκαια ἔπασχον διότι ἠπείθουν τοῖς νόμοις (21).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ δὲ *θανατικὴ* ποινὴ ἐξετελεῖτο εἴτε δι' ἀγχόνης, ἐν οἰκίσκῳ τινὶ αὐτῆς τῆς εἱρκτῆς, ὅστις ἐκαλεῖτο *Δεκάς* (22), ἢ διὰ κατακρημνίσεως εἰς τὸ παρὰ τὴν Σπάρτην βάραθρον, οὗ τὸ ὄνομα ἦν *Καιάδας*, καὶ πάντοτε ἐν νυκτί (23)· διότι καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὡς καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ εὐγένεια τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ὡς ἀποτρόπαιον ἀνάγκην ἐθεώρει τὴν θανατικὴν ποινήν, καὶ ᾐδεῖτο νὰ ἐκτελῇ αὐτὴν κατὰ πρό-

(19) Λακ. Πολ. Θ, 4-6. — Ἴδ. Ἡρόδ. Ζ, 231. — Πλούτ. Β. Ἀγησ. Λ. — Β. Λυκ. ΚΑ. — Λακ. Ἀπ. ΣΤ. — Νικ. Δαμασκ. Πρόδρ. Ἑλλ. Βιβλ. Κορ. σ. 278.

(20) Θουκ. Ε, 34.

(21) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΕ.

(22) Πλούτ. Β. Ἄγιδ. ΙΘ.

(23) Ἡρόδ. Δ, 146.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σωπον τῆς ἡμέρας. Καὶ πρὸς καταδίκην μέν, Σπαρτιάτου μάλιστα, εἰς τὴν ἐσχάτην ταύτην τιμωρίαν, ἀπητοῦντο ἀναμφισβήτητοι ἀποδείξεις. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἅπαξ ἀπολυθέντος ἐδύνατο καὶ αὖθις καὶ πολλάκις νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἀνάκρισις ἐπὶ τῆς αὐτῆς κατηγορίας (24). Ἦν ὅμως ἐν γένει ἡ θανατικὴ ποινὴ σπανία ἐν Σπάρτῃ, καὶ μετὰ πλείστης φειδοῦς ἐπεβάλλετο. Καὶ τὸ μὲν πανάρχαιον Ἑλληνικὸν δίκαιον ἀπῄτει τὸ *τισίφονον*, ἤτοι φόνον ἀντὶ φόνου. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, πραϋνθέντων τῶν ἠθῶν, ἐπέβαλλεν ἡ θρησκεία φιλανθρωποτέρας ἀρχάς, καὶ νόμος περὶ τούτου ἐδόθη ἐκ Δελφῶν (25), ἰσχύων βεβαίως ἐν Σπάρτῃ μᾶλλον, διὰ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τοὺς Δελφούς, ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ χώρᾳ Ἑλληνικῇ, καθ' ὃν ἤρκει ὁ ἱλαστήριος καθαρμὸς ἵνα ἀπαλλάξῃ αἰτίας τὸν ἀκουσίως φονεύοντα, ἢ ἐν ἀγῶσιν, ἢ ἐν πολέμῳ. Πιθανὸν δ' ὅτι ὁ αὐτὸς νόμος ἐκανόνιζεν εἴς τινας περιστάσεις καί τινα διὰ δόσεως χρημάτων ἐξαγορὰν τοῦ αἵματος, ἤτοι ἐξιλέωσιν τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος· διότι, κατὰ Πλούταρχον (26), αὐτοὶ οἱ Δελφοί, ἀδίκως τὸν Αἴσωπον θανατώσαντες, καὶ τοῦτο μετὰ ταῦτα ἀναγνωρίσαντες, ἐπέβαλον ἑαυτοῖς χρηματικὴν ζημίαν, ἣν προσεκάλεσαν τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ νὰ ἔλθωσιν ἵνα λάβωσι.

Μεταξὺ δὲ τῶν τιμωρουμένων διὰ θανάτου ἐν Σπάρτῃ ἦσαν καὶ οἱ ῥιψάσπιδες.

---

(24) Θουκ. Α, 132. — Πλούτ. Λακ. Ἀποφθ. 217, 6.
(25) Πλάτ Νόμ. Θ, 865.
(26) Π. τ. ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὀρ. τιμωρ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Οἰκονομικά.

Ἡ δ' οἰκονομικὴ διαχείρησις ἦν ἀφελεστάτη μὲν ἐν πάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις, καθ' ὅσον καὶ τῶν δημοσίων φόρων καὶ τῆς θεραπείας τῶν δημοσίων ἀναγκῶν τὸ πλεῖστον συνίστατο εἰς προσωπικὴν ἐργασίαν· πολλῷ δὲ μᾶλλον τοῦτο οὕτως εἶχεν εἰς τὴν λιτὴν καὶ ἀχρήματον Σπάρτην.

Ἐστηρίζετο δ' ἐν αὐτῇ πᾶς ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς εἰς τὴν τῆς χώρας κατακληρούχησιν, περὶ ἧς αἱ κοινόταται εἰδήσεις διδάσκουσιν ὅτι, ἐπὶ μὲν Λυκούργου, ἢ ὀρθότερον, κατὰ τὴν πρώτην διανομὴν τῆς Λακωνικῆς μετὰ τὴν κάθοδον, τὸ μέρος αὐτῆς τὸ ἐπιφυλαχθὲν τοῖς Σπαρτιάταις, καὶ ὀνομασθὲν *Πολιτικὴ χώρα*, διῃρέθη εἰς 6,000 ἢ 4,500 κλήρους κατ' ἀξίαν ἢ πρόσοδον ἀκριβῶς ἴσους πρὸς ἀλλήλους, ἐπὶ σκοπῷ ἐντελοῦς ἰσότητος διαίτης μεταξὺ πάντων τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτι δ' ἔπειτα, ἐπὶ Πολυδώρου καὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Μεσσηνίας, αὐξήσαντος πιθανῶς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Σπάρτης διὰ τῆς προσθήκης καὶ τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ Δωριέων, προσετέθησαν εἰς τοὺς κλήρους ἐκείνους ἕτεροι τρισχίλιοι ἢ 4,500, καὶ πᾶσα ἡ πολιτικὴ χώρα διῃρέθη εἰς ἐννεακισχιλίους ἴσους κλήρους. Ἡ δὲ λοιπὴ Λακωνική, πρὸς διατροφὴν τῶν ἀρχαίων κατοίκων, ἢ τῶν περιοίκων, διενεμήθη καὶ αὐτὴ εἰς τρισμυρίους κλήρους, ἐπίσης ἴσους πρὸς ἀλλήλους (1).

(1) Πλούτ. Β. Λυκ. Η. — Πολύβ. ΣΤ, 45.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ ναὶ μὲν ὁ Ἀριστοτέλης λέγει (2) ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἦσαν ποτὲ ὡς μύριοι τὸν ἀριθμόν· ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν τῆς ἀκριβολογίας· ὅτε δ' ὁ Δημάρατος λέγῃ πρὸς τὸν Ξέρξην παρ' Ἡροδότῳ (3), «*ἔστιν ἐν τῇ Λακεδαίμονι Σπάρτη πόλις ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων μάλιστα*», ἀναφέρεται εἰς χρόνους μεταγενεστέρους τῆς διανομῆς, ἐφ' ὧν εἶχεν ἤδη ἐλαττωθῇ κατά τι τῶν Δωριέων ὁ ἀριθμός. Ὥστε ὁ μαρτυρούμενος ἀριθμὸς τῶν 9,000 κλήρων τῆς πολιτικῆς χώρας πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀληθὴς μετὰ τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς διανομήν.

Παρεῖχε δ' ἕκαστος τῶν κλήρων τούτων τῷ κατέχοντι αὐτὸν Σπαρτιάτῃ 82 μεδίμνους κριθῶν, καὶ τὸ ἀνάλογον ἐλαίου καὶ οἴνου, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (4)· «*Ὁ δὲ κλῆρος ἦν ἑκάστου τοσοῦτος, ὥστ' ἀναφορὰν φέρειν ἀνδρὶ μὲν ἑβδομήκοντα κριθῶν μεδίμνους, γυναικὶ δὲ δώδεκα, καὶ τῶν ὑγρῶν καρπῶν ἀναλόγως τὸ πλῆθος*». Ἀλλ' ἐκ τοῦ κλήρου ἐτρέφοντο πλὴν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἅτινα κατ' ἐλάχιστον ὅρον δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν 4, προσέτι καὶ οἱ κατανενεμημένοι αὐτοῖς εἵλωτες, ὧν ὁ ἀριθμὸς δύναται ἴσως νὰ ὑποτεθῇ ὡς ἑπταπλάσιος τῶν Δωριέων, διότι ἐν Πλαταιαῖς, ὅπου ἐπολέμησαν 5,000 Σπαρτιᾶται, εἶχον μεθ' ἑαυτῶν 35,000 Εἱλώτων· ὥστε ἑκάστη οἰκία συνίστατο τοὐλάχιστον ἐκ 32 ἀτόμων, ἐξ ὧν 4 Σπαρτιᾶται καὶ οἱ λοιποὶ Εἵλωτες. Ἐν ὅλοις λοιπὸν οἱ ἐννεακισχίλιοι κλῆροι τῆς πολιτικῆς χώρας διέτρεφον, πρὶν διὰ προσθαφαιρέσεων ἀλλοιωθῶσιν οἱ ἀριθμοί, 270 χιλιάδας ἀνθρώπων περίπου.

(2) Πολ. Β, 6, 12.
(3) Ἡρ. ΣΤ, 234.
(4) Πλούτ. Αὐτ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ δ' ἐπίλοιπος χώρα, εἰς 30,000 κλήρους διανενεμημένη, διέτρεφε τὰς 30,000 οἰκογενείας τῶν περιοίκων, ἤτοι 120,000 κατοίκους. Ὥστε, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἕκαστος περίοικος, ζῶν εὐτελέστερον μὲν τοῦ Σπαρτιάτου, ἀνετώτερον δὲ τοῦ Εἵλωτος, ἐχρειάζετο πρὸς συντήρησίν του τὸν μέσον ὅρον τῶν ἀπαιτουμένων δι' ἕκαστον ἄτομον Σπαρτιατικοῦ οἴκου, περιλαμβάνοντος ἐλευθέρους καὶ Εἵλωτας, ἕκαστος κλῆρος τῶν Περιοίκων πρέπει νὰ ἦν, ἂν ὄχι κατὰ τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρόσοδον, τὸ ἓν ὄγδοον τοῦ κλήρου τῆς πολιτικῆς χώρας.

Ἦν δ' ἡ ἔκτασις τῆς Λακωνικῆς, κατὰ τὰς γενομένας γεωγραφικὰς καταμετρήσεις, μιλίων 180, ὧν τὸ τέταρτον μόνον, ἤτοι μόλις 45 θεωροῦνται ὡς ἀρώσιμος καὶ κριθοφόρος χώρα. Τὰ 45 λοιπὸν ταῦτα μίλια, πρέπει, κατὰ τὴν ἄνω ὑπόθεσιν τῆς ἴσης διαίτης τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν περιοίκων, νὰ διῃρέθησαν εἰς δύο μέρη ἀνάλογα τοῦ πληθυσμοῦ ἑκατέρων, ἤτοι ἔχοντα ὡς 72 : 30· καὶ ἐπειδὴ τὸ μίλιον περιέχει 57,600 πλέθρα, τῆς πολιτικῆς χώρας ἕκαστος κλῆρος περιέχει περίπου $\frac{45 \times 57600 \times 72}{(72+30) \times 9000} = 203$ πλέθρα, φέροντα περὶ τοὺς 435 μεδίμνους, ἐξ ὧν, ἀφαιρουμένων τῶν 82, μένουσιν ἔτι 343, οἵτινες ἐδύναντο νὰ θρέψωσι περίπου 22 Εἵλωτας, ἀναλογιζομένων ἴσως καὶ διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ἤτοι 15 μεδίμνων ἀττικῶν εἰς ἕκαστον ἐτησίως. Ὥστε κατὰ ταῦτα θὰ ἦτον ὁ πληθυσμὸς τῆς Λακωνικῆς,

Δωριέων μέν, οἰκογενειῶν		9,000 × 4	ἀτόμων	36,000
Εἱλώτων δὲ	»	(9,000 × 22)	»	198,000
Περιοίκων δὲ	»	30,000 × 4	»	120,000
				354,000

Ἀλλ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀκρι-

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δεῖς καὶ ἀναμφισβήτητοι, διότι πλὴν τῆς ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν κατεχομένης χώρας ὑπῆρχον καὶ τὰ δημόσια κτήματα (5) καὶ τὰ Βασιλικὰ (6) ὧν ἀγνοεῖται ἡ ἔκτασις.

Μεγάλη δὲ κατεβάλλετο φροντὶς περὶ τοῦ ἀναλλοιώτου τῆς τῶν κλήρων ἰσότητος, καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς διατηρήσεως τῶν οἴκων εἶχε καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὡς καὶ ἐν πάσῃ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, καὶ πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐνταυτῷ σημασίαν, καὶ ἀπαίσιος ἐθεωρεῖτο συμφορὰ τὸ νὰ σβεσθῇ τῆς ἑστίας τὸ πῦρ καὶ νὰ μὴ μένῃ τις ὁ διατηρῶν τῶν προγόνων τὴν μνήμην καὶ τὰς νεκρικὰς αὐτοῖς ἀποδίδων τιμάς· δι' ὃ καὶ ὡς δεινότατόν τι λέγεται περὶ Γλαύκου ὑπὸ Ἡροδότου (7)· «*Οὔτε τι ἀπόγονον, οὔτ' ἑστίη οὐδεμίη νομιζομένη εἶναι Γλαύκου*». Τούτου ἕνεκα ὑπῆρχον οἱ κατὰ τῶν ἀγάμων νόμοι, καὶ φροντὶς κατεβάλλετο περὶ γεννήσεως διαδόχου, καὶ ἀπεπέμποντο αἱ ἄγονοι γυναῖκες (8), ἢ παρεχωροῦντο εἰς ἄλλους ἄνδρας, καὶ τὰ οὕτω γεννώμενα τέκνα αὐτῶν ἐγίνοντο δεκτὰ ὡς γνήσια εἰς τὴν οἰκογένειαν (9), καὶ ἐν τοῖς πολέμοις ἐφείδοντο τῶν ἀτέκνων (10), καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τῶν πεσόντων ἐδίδοντο ἄλλοι ἄνδρες, πρὸ πάντων δὲ ἀπελεύθεροι, οἱ *Ἐπεύνακτοι* καλούμενοι, ἵνα τὰ τέκνα κληρονομῶσι τὸν κλῆρον τοῦ ἀποθανόντος, καὶ ἐξακολουθῶσιν ἐκείνου καὶ οὐχὶ τοῦ γνησίου αὐτῶν πατρὸς τὴν οἰκογένειαν (11). Καθ' ὁμοίαν δὲ πρόνοιαν λέγεται καὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ πολέμου, ὅτε πολλαὶ Σπαρτια-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(5) Ἡρόδ. ΣΤ, 57.
(6) Ξεν. Λ. Π. ΙΕ, 2.
(7) ΣΤ, 86.
(8) Ἡρ. Ε, 36. — ΣΤ, 61.
(9) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΕ. — Ξεν. Λ. Π. Α, 7, 9.
(10) Ἡρ. Ζ, 205.
(11) Ἀθήν. ΣΤ, 271.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τικαὶ οἰκογένειαι ἐκινδύνευον ν' ἀποσβεσθῶσιν, ἐπέμφθησαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου νεανίαι εἰς Σπάρτην ἵνα νυμφευθῶσι τὰς ἐκεῖ ἐναπομεινάσας παρθένους, ὧν οἱ υἱοὶ ὠνομάσθησαν ὅθεν *παρθενίαι*, ἐκτὸς ἂν τὸ ὄνομα δὲν εἶναι παρεξήγησις, ἀνῆκον τοῖς γεννωμένοις ἐκ νομίμου γάμου πρὶν ἢ κηρυχθῇ δημοσίως(12). Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἐπεμελεῖτο ἡ πόλις καὶ τῆς νυμφεύσεως τῶν ἐπικλήρων, *Ἐπιπαματίδων*, ὡς ἐν γένει παρὰ Δωριεῦσιν ἐλέγοντο, *πατρούχων* δέ, ὡς ἰδίως ἐν Σπάρτῃ, ἅς φαίνεται ὅτι, ὡς ἐν Ἀθήναις, καὶ ὡς καὶ ἐν ἄλλαις Δωρικαῖς χώραις, οἷον ἐν Κατάνῃ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Χαρωνίδου, καὶ ἐν Ῥηγίῳ κατὰ τοὺς τοῦ Ἀνδροδάμαντος, ἐλάμβανον οἱ συγγενεῖς οἱ τὸ ἐγγύτατον δικαίωμα εἰς τὸν κλῆρον κεκτημένοι(13)· ὁ δὲ κλῆρος δὲν περιήρχετο εἰς αὐτούς, ὡς ἔχοντας ἤδη τὸν ἴδιον ἑαυτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ πάππου μετέβαινεν εἰς τὸν ἔγγονον. Ἀπὸ Ἐπιτάδεως ὅμως ἔπαυσεν ἡ αὐστηρότης αὕτη, καὶ ἐπετράπη νὰ νυμφεύωνται αἱ κόραι, καὶ ἐπίκληροι ἂν ἦσαν, κατ' ἀρέσκειαν(14). Τέλος δέ, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπίσης, ἐφρόντιζεν ἡ πόλις διὰ τῶν Βασιλέων καὶ περὶ εἰσποιήσεως κληρονόμων εἰς τοὺς ἀκλήρους οἴκους, λαμβανομένων ἐνίοτε ὡς τοιούτων τῶν *Μοθώνων* ἢ *Μωθάκων*, τῶν οἰκοτρόφων Εἱλώτων οἵτινες συνανετρέφοντο μετὰ τῶν νέων Σπαρτιατῶν.

Εἰς τὴν διατήρησιν δὲ τῆς τῶν κλήρων ἰσότητος συνέτεινε καὶ ἡ ὑπὸ τῶν θεσμῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἠθῶν ἐπιβαλλομένη ἀπαγόρευσις τῆς αὐτῶν ἀπαλλοτριώσεως, πωλήσεως ἢ ἀναδιαιρέσεως· «*Πωλεῖν δὲ γῆν, Λακεδαιμονίοις αἰ-*

(12) Ἴδ. Ἀνωτ. Τμ. Β, Κεφ. Γ, σ. 452.
(13) Ἡρ. ΣΤ, 57.
(14) Ἀριστοτ. Β, 6, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σχρὸν νενόμισται», λέγει Ἀριστείδης ὁ Ποντικός, καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (15), «*τῆς ἀρχαίας μοίρας ἀνανέμεσθαι οὐδὲν ἔξεστι*». Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἐκληρονόμουν, ὡς ἐν Ἀθήναις, τὸν πατέρα πάντα τὰ παιδία ἐξ ἴσου, ἀλλὰ μόνος ὁ πρωτότοκος υἱός, ἀναλαμβάνων τὸ καθῆκον τοῦ τρέφειν τοὺς λοιπούς (16), ὅτε αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο *Ἑστιοπάμων* (17), οἱ δ' ὑπ' αὐτοῦ τρεφόμενοι πιθανῶς *παῶται* ἐν Σπάρτῃ καθ' Ἡσύχιον, οἱ ἐν Κρήτῃ *Ὁμόκαποι*, *Ὁμοσίπυοι* δὲ παρὰ Χαρώνδᾳ. Ἀλλὰ σπανίως εἶχε νὰ τρέφῃ τούτους ἐπὶ πολύ, διότι ἐκ τῶν ἀκλήρων τινὲς μὲν ἐνυμφεύοντο ἐπικλήρους, ἄλλοι δ' ἀπήρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας. Μὴ ὑπάρχοντος δ' υἱοῦ, ἦν ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ ἐπίκληρος. Ὅτε δὲ πολλοὶ κλῆροι περιήρχοντο εἰς τὸν αὐτὸν οἶκον, τότε τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι διένεμον πάλιν αὐτούς, ὡς φαίνεται, εἰς τὰ ἄκληρα τῆς φυλῆς παιδία (18).

Ἀλλ' οὐχ ἧττον, ὁσημέραι μεταβαλλομένης τῆς ἀναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ, δὲν ἐδύνατο νὰ διαμείνῃ ἐπὶ μακρὸν ἡ ἰσότης τῶν κλήρων, καὶ ἐξέλιπεν ἐντελῶς ὅτε ὁ *Ἐπιτάδευς* εἰσήγαγε νόμον ἐπιτρέποντα ἐλευθέραν τὴν κληροδότησιν, καὶ ἐπομένως καὶ τῶν ἐπικλήρων τὴν νύμφευσιν. Ἦν δ' ὁ Ἐπιτάδευς Ἔφορος μετὰ τὸν Λύσανδρον, καὶ πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις ἀπατηθείς, ἐξέλαβε τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην ὡς ἀρχαῖον θεσμόν (19). Ἔκτοτε προώδευσε πολὺ ταχύτερον καὶ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Σπαρτιατικῶν οἴκων, ὥστε ἐπὶ Ἡροδότου μέν, ἀντὶ τῶν 9,000 ἦσαν 8,000 οἱ μάχιμοι Σπαρτιᾶται, καὶ ἐπὶ

(15) Πολιτ. Β, 6, 10.
(16) Προκλ. εἰς Ἡσίοδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 374.
(17) Πολυβ. Α, 8, 75. — Ι, 3, 20.
(18) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΣΤ.
(19) Πολιτ. Β, 6, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦσαν ἔτι 6.000. Ἀλλ' ἐπὶ Ἀριστοτέλους ἐσώζοντο πλέον μόνον 1000 (20), δι' ὃ καί, πρὸς ἐνθάῤῥυνσιν τῆς τοῦ πληθυσμοῦ αὐξήσεως, ἐχορηγήθη τότε ἀτέλεια εἰς τὸν πατέρα τεσσάρων υἱῶν (21). Ἐπὶ δὲ Ἄγιδος Γ' ἦσαν μόνον 700 οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ ἐκ τούτων μόνοι ἑκατὸν εἶχον κλήρους (22).

Ἐκ τοῦ προϊόντος δὲ τῶν κλήρων αὐτῶν ἔφερον οἱ Σπαρτιᾶται ἕκαστος *κατὰ κεφαλὴν* (23) τὴν ἰδίαν μερίδα, ἥτις ἦν, ὡς προεῤῥέθη, κατὰ μῆνα ἀλφίτων μέδιμνος, πιθανῶς Αἰγινητικός, διότι ὁ Ἀθήναιος λέγει ἕνα καὶ ἥμισυν μέδιμνον· ἔτι δὲ οἴνου χόες 8, τυροῦ μναῖ πέντε, σύκων ἡμίμναια πέντε (24)· καὶ εἰς ταῦτα προσέθετον 15 ὀβολοὺς αἰγιναίους διὰ κρέας (25), καὶ προσφορὰς ἑκουσίας ἐκ θήρας καὶ θυσιῶν, καὶ *ἐπάϊκλα* ἢ ἐπιδόρπια ἐκ δικαστικῶν προστίμων. Ἑπομένως, ἂν 4 ὑποτεθῶσι τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἐδαπάνων 48 ἐπὶ τῶν 82 μεδίμνων κατ' ἔτος, καὶ οἱ λοιποὶ τοῖς ἔμενον διὰ τὰς λοιπὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας, ἀνταλλασσόμενοι εἰς εἴδη εἰς τὴν ἀγοράν, κατὰ ταύτην τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου (26)· «*Ἡ τῶν ἐπετείων καρπῶν ἀλλαγὴ πρὸς τὰ λείποντα τῆς χρείας . . . κατὰ τὴν Λυκούργου νομοθεσίαν*». Πολλάκις δ' ἔμενον τὰ περισσεύματα ταῦτα τῶν ἀλφίτων καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐν ταμείοις ἐσφραγισμένα, καὶ πᾶς πένης ἐδύνατο νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῶν ὅσων ἐδεῖτο, ἐπιτιθεὶς μετὰ ταῦτα τὴν ἰδίαν σφραγῖδα (27)

(20) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 6, 2.
(21) Αὐτ. 13.
(22) Πλούτ. Β. Ἄγ. Ε.
(23) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 7, 4.
(24) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΒ.
(25) Ἀθήν. Δ, 141.
(26) ΣΤ, 149, 8.
(27) Ξεν. Π. Λακ. ΣΤ, 3, 4.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ δὲν ἐστερεῖτο μὲν ἐντελῶς ἡ Σπάρτη νομίσματος· ἀλλὰ τὸ νόμισμα ἐθεωρεῖτο ὡς ἀφορμὴ καὶ ὄργανον συσσωρεύσεως πλούτου, ἣν κατεδίκαζον καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ ἤθη. Διὰ τοῦτο τὸ Σπαρτιατικὸν νόμισμα ἦν λίαν δύσχρηστον, ἢ μᾶλλον ὅλως ἄχρηστον διὰ μεγάλας συναλλαγάς· διότι ἦν κατεσκευασμένον ἐκ σιδήρου (28), καὶ τούτου ἐσβεσμένου εἰς ὄξος, ὥστε πρὸς οὐδὲν ἕτερον νὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, καὶ οὐδεμίαν νὰ ἔχῃ καθ' ἑαυτὸν ἀξίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχεν, ὡς πανταχοῦ τὸ νόμισμα, σχῆμα ὀβελῶν (29), μετὰ ταῦτα δ' ἦν, φαίνεται, πλατὺ καὶ στρογγύλον, ὡς πλακοῦς θυσίας, διότι οὕτως ἐξηγεῖ ὁ Ἡσύχιος τὴν λέξιν *πελένορ*, καθ' ἣν ὠνομάζετο. Ἐτιμᾶτο δὲ χαλκῶν τεσσάρων, ἤτοι ἡμίσεως ὀβολοῦ αἰγιναίου, ἕλκον μνᾶν αἰγιναίαν, ἤτι δραχμὰς ἑκατόν, ἢ ὀβολοὺς ἑξακοσίους. Τοῦτο λέγει ὁ Πλούταρχος (30)· «*Τὸ σιδηροῦν, ὅ ἐστι μνᾶ ὁλκῇ αἰγιναία, δυνάμει δὲ χαλκοῖ τέσσαρες*»· ὥστε τὸ βάρος αὐτοῦ ἦν 600πλάσιον τῆς ἀξίας του· καὶ δικαίως λέγει ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς (31)· «*ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος*», διότι αἱ 10 μναῖ περιεῖχον 12,000 πελάνους, ὧν ἕκαστος εἶχε μνᾶς σταθμόν.

Ἀργύρου δὲ καὶ χρυσοῦ χρῆσις ἦν, κατὰ Ξενοφῶντα (32), αὐστηρῶς καὶ ἐπὶ προστίμῳ ἀπηγορευμένη τοῖς ἰδιώταις· «*Χρυσίον γε μὴν καὶ ἀργύριον ἐρευνᾶται, καὶ ἄν τι που φανῇ, ὁ ἔχων ζημιοῦται*». Τὸ δημόσιον ἦν ὅμως φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐξῃρημένον ταύτης τῆς ἀπαγορεύσεως, διότι αὐτὸ

(28) Πλουτ. Β. Λυκ. Θ. — Β. Λυσ. ΙΖ. — Πολυδ. Θ, 6, 79.
(29) Πολυδ. Ζ, 115. — Πλούτ. Αὐτ.
(30) Λ. Ἀποφθ. σ. 220.
(31) Β. Λυκ. Θ. — Ἴδ. καὶ Ξεν. Λ. Π. 7, 5.
(32) Λακ. Πολ. 7, 6. — Ἴδ. καὶ Πλούτ. Β. Λυσ. ΙΖ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ παρὰ τῶν περιοίκων καὶ Εἱλώτων, καὶ πολλάκις καὶ παρὰ ξένων πόλεων ἐλάμβανε φόρους. Καὶ ψήφισμα ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος τοῦ Σκιραφίδα καὶ Φλογίδα, διατάττον τὴν ἐξαίρεσιν ταύτην (33)· «*Δημοσίᾳ μὲν ἔδοξεν εἰσάγεσθαι νόμισμα τοιοῦτον, ἂν δέ τις ἀλῷ κεκτημένος ἰδίᾳ, ζημίαν ὥρισαν θανάτου*». Ὥστε καὶ οἱ θέλοντες νὰ ὁδοιπορήσωσιν ἐκτὸς τῆς Λακωνικῆς, ὅπου τὸ νόμισμα ἦν αὐτοῖς ἀναπόφευκτον, παρὰ τοῦ δημοσίου ἐδανείζοντο τοῦτο, κατὰ τὸ ἐν Ἡροδότῳ (34) παράδειγμα· «*Καὶ τὰ ἐπόδια λαβὼν ἐπορεύετο εἰς Ἦλιν*»· καὶ πολλάκις πρὸς τοῦτο τοὺς κλήρους αὐτῶν ἐνεχυρίαζον. Ἀλλ᾽ ἕκαστος νέος Βασιλεὺς ἀναγορευόμενος ἐξήλειφε ταῦτα τὰ χρέη (35). Ἐπίσης δὲ φαίνεται ὅτι ἐξηροῦντο καὶ οἱ Βασιλεῖς, διότι πολλοὶ μνημονεύονται οὐ μικρὰς ἔχοντες περιουσίας, ἐν γνώσει τῆς πόλεως, ἥτις μεγάλα ἐνίοτε ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς πρόστιμα ὅτε ἐπρόκειτο νὰ τοὺς τιμωρήσῃ· καθ' Ἡρόδοτον δὲ (36), δέκα τάλαντα ἔλαβεν ὁ Παυσανίας ἐν Πλαταιαῖς.

Καθ᾽ ὅσον ὅμως ἐξέλειπε τῶν ἀρχαίων ἠθῶν ἡ ἀφέλεια, ἤρξαντο πολλοὶ ὑπεκφεύγοντες καὶ τὴν περὶ κτήσεως νομίσματος αὐστηρότητα. Μὴ τολμῶντες ὅμως νὰ ἔχωσι χρήματα ἐν Σπάρτῃ ἀναφανδόν, ὑπεξέπεμπον κατ᾽ ἀρχὰς καὶ κατέθετον αὐτὰ κρύφα ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ (37). Ἐπὶ Λυσάνδρου δέ, ἢ καὶ πρὸ Λυσάνδρου ἀκόμη (38), ἡ Σπάρτη κατέστη ἡ πλουσιωτάτη τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, καὶ τότε βεβαίως ἦν ἤδη ἐπιτετραμμένη τοῖς ἰδιώταις ἡ

(33) Β. Λυσ. ΙΖ.
(34) ΣΤ, 70.
(35) Πλούτ. Β. Ἄγ. ΙΓ.
(36) Θ, 31.
(37) Ἀθήν. ΣΤ'. 232.
(38) Πλάτ. Ἀλκιβ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κτῆσις νομίσματος· διότι, ὡς ἄλλοτε τοῖς Βασιλεῦσιν, οὕτω κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους κατεψηφίσθησαν βαρέα πρόστιμα εἰς τοὺς στρατηγοὺς Φοιβίδαν, Λιπανορίδαν καὶ ἄλλους (39).

Φόρον δ' εἰς τὸ δημόσιον δὲν ἀπέτιον οἱ Σπαρτιᾶται, ὡς ἐκ τούτου τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου ἐξάγεται (40)· «*Πυνθανομένου τινὸς διατί χρήματα οὐ συνάγουσιν εἰς τὸ δημόσιον*»... Ἦν δὲ τοῦτο ἑπόμενον διὰ τὴν ἐντελῆ ἀχρηματίαν τῶν πολιτῶν, καὶ διότι ἐν γένει ἐν ταῖς ἀρχαίαις πολιτείαις, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ἐσωτερικὴ τακτικὴ φορολογία δὲν ὑπῆρχε, καὶ ἢ διὰ προσωπικῆς ἐργασίας ἢ δι' ἐκτάκτων εἰσφορῶν, ἢ δι' ἐξωτερικῶν φόρων ἐπήρκουν εἰς τὰς δημοσίας ἀνάγκας. Καὶ ἐν Σπάρτῃ δὲ ὀλίγα μέν τινα ἐπορίζοντο πρὸς τὰς ἀναποφεύκτους δαπάνας τοῦ δημοσίου, αἵτινες ἦσαν λιτόταται, ἐκ τῶν προσόδων τῶν δημοσίων κτημάτων· προσέτι δ' ἐν πολέμῳ, μέρος τῶν λαφύρων ἀνῆκεν ἐπίσης εἰς τὸ δημόσιον· φόρους δὲ παρὰ τῶν συμμάχων δὲν εἰσέπραττον τακτικῶς καὶ κεκανονισμένως, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ μόνον καθ' ὅσον διήρκουν, καὶ ὅσα ἀπήτουν αἱ τοῦ πολέμου ἀνάγκαι· ὥστε τῆς τοιαύτης φορολογίας ὁ ὁρισμὸς εἶχέ τι τὸ αὐθαίρετον (41). Ἐν πολέμῳ δὲ συνεισέφερον οἱ πλούσιοι ἵππους (42), καὶ εἰς ἄλλας ὑπεχρεοῦντο ἐκτάκτους συνεισφοράς, ἀφ' ὧν ἀπὸ Ἀλεξάνδρου, πρὸς ἐμψύχωσιν, ὡς ἐῤῥέθη, τοῦ πληθυσμοῦ, ἐδόθη ἀτέλεια τοῖς τέσσαρα παιδία κεκτημένοις Σπαρτιάταις (43).

---

(39) Πλούτ. Β. Πελοπ. ΣΤ, 13, κλτ.
(40) Λακ. Ἀπ. σ. 197.
(41) Θουκ. Α, 120. — Ἀθήν. ΣΤ, 232.
(42) Ξενοφ. Ἑλλ. ΣΤ, 4, 11-18. — Ἀριστοτ. Πολ. Β, 6, 23.
(43) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 6, 13.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Στρατιωτικά.

Ὑπὲρ πάντα δὲ τὸν πολιτικὸν ὀργανισμὸν τῶν Σπαρτιατῶν ὑπερεῖχεν ὁ περὶ τὰ στρατιωτικά, διότι τὸ δωρικὸν κράτος διὰ κατακτήσεως ἱδρύθη καὶ ἐρριζώθη ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τὴν κατάκτησιν καὶ τὴν βίαν ἐξηκολούθει ἔχον ὡς βάσιν εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἀρχαίων κατοίκων καὶ τῆς εἰσβαλούσης φυλῆς πολιτικὰς σχέσεις. Καὶ ἐκ πολιτικῆς ἑπομένως ἀνάγκης καὶ ἐξ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ προτίμησιν ἐνησκοῦντο εἰς τὰ πολεμικά, καὶ ἐπεμελοῦντο αὐτῶν ὡς τέχνης· δι᾽ ὃ καὶ γράφει ὁ Ξενοφῶν (1)· «*Ὥστε ὁρῶν ταῦτα, ἡγήσαιτο ἂν τοὺς μὲν ἄλλους αὐτοσχεδιαστὰς εἶναι τῶν στρατιωτικῶν, Λακεδαιμονίους δὲ μόνους τεχνίτας τῶν πολεμικῶν*»· καὶ στρατιωτικὸς ἦν ὁ κοινωνικὸς αὐτῶν ὀργανισμός, καὶ ἡ πόλις αὐτῶν σταθερὸν στρατόπεδον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ ἡ μὲν ἀγωγὴ πᾶσα, μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἥβης, ἢ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μόρφωσιν μαχητῶν γενναίων τὴν ψυχὴν καὶ ἀνδρείων τὸ σῶμα. Ἔκτοτε δὲ πᾶσα σχεδὸν ἡ ἐπίλοιπος ζωὴ ἦν ἀφιερωμένη εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἦσαν δὲ πάντες *ἔμφρουροι*, ἤτοι στρατεύσιμοι, ὡς ἐν Ἀθήναις, ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 60οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, ὥστε ὁ Ἀγησίλαος ὅτε ἦτον 62 ἐτῶν, δὲν ἦτο πλέον ἔμφρουρος (2)· καὶ ταῦτα τὰ τεσσαρά-

(1) Λ. Πολ. ΙΓ, 6.
(2) Ξεν. Ἑλλ. Ε, 4, 13. — Πλούτ. Ἀγησ. ΚΔ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κοντα ἔτη *ἀφ' ἥβης* καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐκεῖ ἐκαλοῦντο *ἡλικίαι*, καὶ *ἐν ἡλικίᾳ ἢ ἐν ἡλικίαις* οἱ αὐτὰ διατρέχοντες (3).

Ἕνεκα δὲ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, εἰς τοὺς Σπαρτιάτας δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὁδοιπορῶσιν ἐκτὸς τῆς χώρας, ἐν ὅσῳ ἦσαν ἐν ταῖς ἡλικίαις τῶν στρατευσίμων, ἄνευ ἀδείας τῶν ἀρχῶν. Ἦσαν δ' αἱ ἀρχαὶ αὗται πιθανῶς οἱ ἔφοροι, διότι, προκειμένης ἐκστρατείας, καὶ ἂν ἦσαν ἴσως κατ' ἀρχὰς οἱ Βασιλεῖς, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ὅμως ἦσαν οἱ ἔφοροι οἱ κατὰ Ξενοφῶντα (4) «*προκηρύττοντες τὰ ἔτη εἰς ἃ δεῖ στρατεύεσθαι*», ἤτοι οἱ προσδιορίζοντες μέχρι τίνος ἡλικίας ἢ οἱ μέχρι πόσων ἐτῶν ἀφ' ἥβης ἔμελλον νὰ ἐκστρατεύσωσι, ἀπὸ τῶν νεωτέρων εἰς τὰς πρεσβυτέρας ἡλικίας προβαίνοντες, καὶ μόνον ἐπὶ μεγίστης ἀνάγκης ἐκπέμποντες καὶ τοὺς ἀπὸ 35-40 ἐτῶν ἀφ' ἥβης (5). Πρὸς τοῦτο δὲ ὑπῆρχον καὶ ἐν Λακεδαίμονι, ὡς καὶ ἐν Ἀθήναις, κατάλογοι τῶν στρατευσίμων καθ' ἡλικίας, καὶ οἱ ἔφοροι *ἔφαινον φρουρὰν ἐκ καταλόγου*. Καὶ ὅτε μὲν πᾶσαι αἱ ἡλικίαι ἐλάμβανον τὰ ὅπλα, ἐλέγετο ὅτι ἐξεστράτευσαν *πανστρατιᾷ*, ὅτε δὲ πάντες οἱ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα καὶ οἱ ἀνωτέρων καὶ οἱ κατωτέρων ἡλικιῶν, *πανδημεί*.

Διῃρέθη δ' ὁ στρατός, καθ' Ἡρόδοτον (6), ὑπὸ Λυκούργου κατ' ἀρχὰς εἰς *Ἐνωμοτίας, συσσίτια καὶ τριακάδας*· ἢ μᾶλλον φαίνεται ὅτι ἡ τοῦ στρατοῦ διαίρεσις συνεταυτίζετο τότε τῇ πολιτικῇ· διότι ἐπὶ Ἄγιδος τοῦ τελευταίου, ὅτε ἔλαβε πάλιν ἡ πόλις 4500 οἴκους, ἦσαν 15 τὰ συσ-

(3) Πολύβ. Δ, 22, 8.
(4) Ξενοφ. Ἑλλην. ΣΤ, 4, 17.
(5) Ξενοφ. Ἑλλ. ΣΤ, 4, 17.—Ε, 4, 13.—Πλούτ. Β. Ἀγησ. ΚΔ.
(6) Α, 65.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σίτια ταῦτα, ἅτινα εἰσὶν ἑπομένως ἕτερα τῶν φιδιτίων, καὶ στρατιωτικαί τινες ἑνώσεις, φέρουσαι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην. Ὅτε λοιπὸν οἱ οἶκοι ἦσαν 9000, ἕπεται ὅτι καὶ τὰ συσσίτια ἦσαν 30, ἰσάριθμα ταῖς ὠβαῖς, πιθανῶς αὐταὶ αἱ ὠβαί, ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν τὴν ἄλλην ἐκείνην ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, δι' ὃ καὶ ὁ Πλούταρχος (7) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Πολέμαρχος εἶχεν ἐπιστασίαν τινὰ ἐπὶ τῶν συσσιτίων. Ἦσαν δ' ὑποδιαιρέσεις τῶν *ἐνωμοτιῶν*, αἵτινες ἄρα ἴσως ἀντεστοίχουν πρὸς τὰς *φυλάς*, καὶ ὑποδιῃροῦντο εἰς *Τριακάδας*, ὡς καὶ αἱ ὠβαί.

Ἡ μετὰ ταῦτα ὅμως συνήθης διαίρεσις τοῦ στρατοῦ τῆς Σπάρτης ἦν εἰς *μόρας*, *λόχους*, *πεντηκοστίας* καὶ *ἐνωμοτίας*. Ἦν δὲ τῆς μόρας τὸ ὄνομα ἰδιάζον τῇ Σπάρτῃ, καὶ ἦσαν αἱ μόραι τὸν ἀριθμὸν ἕξ (8)· ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ἁρποκρατίωνι (9) λέγει αὐτὰς πέντε, καὶ ἴσως τόσαι ἦσαν αἱ μόραι τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, ἡ δ' ἕκτη ἦτον ἡ τῶν ἱππέων· διότι ἀλλαχοῦ λέγει ὁ Ξενοφῶν (10)· *Μόρας μὲν διεῖλεν ἓξ καὶ ἱππέων καὶ ὁπλητῶν· ἑκάστη δὲ τῶν ὁπλητικῶν μόρα . . .*». Καὶ τῷ ὄντι, δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ τὸ ἱππικὸν νὰ διῃρεῖτο εἰς μόρας ἕξ. Ἂν δὲ κατὰ τὸν πρῶτον ὀργανισμόν, τὸν ἀποδιδόμενον τῷ Λυκούργῳ, ὑπῆρχον τρεῖς ἐνωμοτίαι, ἀντιστοιχοῦσαι τῇ κατὰ καταγωγὴν τριχῇ διαιρέσει τῶν Δωριέων, ἴσως, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τούτων εἰς τὴν Σπάρτην, σκοπιμώτερον ἐκρίθη νὰ διαιρεθῇ ὁ στρατὸς κατὰ τοὺς τοπικοὺς συνοικισμοὺς τῶν πέντε κωμῶν, ὥστε οἱ γνώριμοι καὶ γείτονες νὰ συμπαρατάττωνται

(7) Β. Λυκ. ΙΒ.—Λακ. Ἀπ. ΙΑ, 4.
(8) Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 1, 1.
(9) Φ. Μόρα.
(10) Λ. Πολ. ΙΑ, 4.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐν τῇ αὐτῇ μόρᾳ. Προΐστατο δὲ τῆς Μόρας εἷς Πολέμαρχος.

Ἑκάστη δὲ μόρα ὑποδιῃρεῖτο εἰς τέσσαρας Λόχους, ὧν ἕκαστος διῳκεῖτο ὑφ' ἑνὸς Λοχαγοῦ (11). Προστίθησι δ' ὁ Ξενοφῶν ὅτι ἕκαστος λόχος εἶχε δύο *Πεντηκοστύας*, ὑπὸ Πεντηκοστῆρας, καὶ ἑκάστη *πεντηκοστὺς* δύο Ἐνωμοτίας, ὑπὸ Ἐνωμοτάρχας.

Ὥστε, ἂν ἀληθῶς κατ' ἀρχὰς ἡ ἐνωμοτία ἐνέφαινε τὴν μεγαλητέραν διαίρεσιν τοῦ στρατοῦ, μετὰ ταῦτα ἐδήλου τὴν πασῶν ἐλάσσονα, τὴν πρώτην ὁμάδα συστρατιωτῶν δι' ὅρκου πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένων, ὡς ὁ Ἡσύχιος καὶ λέγει περὶ αὐτῆς «*Τάξις διὰ σφαγίων ἐνώμοτος*». Συνίστατο δέ, φαίνεται, ἑκάστη ἐνωμοτία ἐκ τῶν ἐν τῇ μόρᾳ ὁμηλίκων μάλιστα, ὥστε εὔκολον ἦν τῷ στρατηγῷ ν' ἀποσπᾷ ἐκ τοῦ στρατοῦ ἃς ἡλικίας ἤθελε (12). Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἡ ἐνωμοτία τὸ ἥμισυ τῆς πεντηκοστύος, πιθανῶς κατ' ἀρχὰς ἡ δύναμις αὐτῆς ἦν ἐξ ἀνδρῶν 25. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν ἐν τῇ ἐνωμοτίᾳ, οὔτε τῶν ἐνωμοτιῶν ἐν τῇ πεντηκοστύῃ, οὔτε τούτων ἐν τῷ λόχῳ, ἦν, ὡς φαίνεται, ὡρισμένος, ἀλλὰ διετάττετο εἰδικῶς ἐφ' ἑκάστης ἐκστρατείας, ὥστε οὕτως ἔμενεν ἄγνωστος τοῖς μὴ εἰδόσι καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ. Τοῦτο δὲ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο αἱ τῆς Σπάρτης ἀρχαί, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰς ἐκστρατείας διέταττον κατεσπευσμένως οἱ Ἔφοροι (13), καὶ ἡ ἔξοδος τοῦ στρατοῦ ἐγίνετο διὰ νυκτός (14). Οὕτω, κατὰ Θουκυδίδην, εἰς τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην παρῆσαν 7 λόχοι, ὧν ἕκαστος περιεῖχε

(11) Ξεν. Αὐτ.
(12) Ξεν. Ἑλλ. Δ, 5, 15. 16. — Ἴδ. καὶ Δ, 4, 16.
(13) Θουκ. Ε, 64.
(14) Ἡρόδ. Θ, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

4 πεντηκοστύας, καὶ ἑκάστη πεντηκοστὺς ἀνὰ 4 ἐνωμοτίας. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Ἄγις λέγεται διπλασιάσας τὰ στρατιωτικὰ τμήματα (15). Οὕτω λοιπὸν αἱ ἀπὸ τοῦ λόχου καὶ κατωτέρω διαιρέσεις τοῦ στρατοῦ δὲν ἦσαν σταθεραί, καὶ διετάττοντο ἑκάστοτε κατὰ τὴν ἀνάγκην.

Παρετάττοντο δ' εἰς τὴν ἐνωμοτίαν οἱ στρατιῶται ἀνὰ 4 κατὰ μέτωπον· καὶ ὅτε ἡ γραμμὴ εἶχεν, ὡς ἐν Θουκυδίδῃ, ὀκτὼ ἀνδρῶν βάθος, τότε συνέκειτο ἡ ἐνωμοτία ἐν 4×8=32 πολεμιστῶν, ἢ ἐκ 36, μετὰ τῶν τεσσάρων πρωτοστατῶν. Ὥστε κατὰ τοῦτο ἡ μόρα, κατὰ τοὺς συνήθεις ἀριθμούς, θὰ συνέκειτο ἐξ ἀνδρῶν 576, κατὰ δὲ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μαντινείας ἐκ 2304.

Περιεῖχε δ' ὁ στρατός, πλὴν τῶν οὕτως ὠργανισμένων ὁπλιτῶν, καὶ τὰ ἑπόμενα σώματα.

Τοὺς *σκιρίτας*, ἐπονομασθέντας ἐκ τῆς Λακωνικῆς χώρας Σκιρίτιδος, ὁμόρου τῇ Ἀρκαδίᾳ, καί, ὡς φαίνεται, κατ' ἀρχὰς ἀπ' αὐτῆς ἀποσπασθείσης, δι' ὃ καὶ ἐπὶ Ἐπαμεινώνδου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν (16). Προσετέθησαν δὲ πιθανῶς οἱ Σκιρῖται τοῖς Λακεδαιμονίοις οὐχὶ ὑποδουλωθέντες, ἀλλ' ἐπὶ ῥητοῖς, ἵνα χορηγῶσιν αὐτοῖς στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν, ὄντες μάχιμοι καὶ ἀτρόμητοι. Ἦσαν δ' οἱ Σκιρῖται λόχος συγκείμενος, ὡς αὐτόθι διδάσκει ὁ Θουκυδίδης, ἐπὶ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐκ στρατιωτῶν 600· καί, εἴτε κατὰ τοὺς ὅρους ἐφ' οἷς κατ' ἀρχὰς συνεβάλοντο μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, εἴτε διὰ τὸ μάχιμον καὶ ἐμπειροπόλεμον αὐτῶν, κατεῖχον τὰς κινδυνωδεστέρας θέσεις ἐν τῷ στρατῷ, ἐπὶ μὲν τῶν πορειῶν προπορευόμενοι (17), ἐν

(15) Θουκ. Ε, 68.
(16) Ξεν. Ἑλλ. Ε, 2, 24. —4, 52. ΣΤ, 4, 21.
(17) Ξεν. Λακ. Πολ. ΙΓ, 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῷ στρατοπέδῳ δ' ἐξασφαλίζοντες τὰς πτέρυγας αὐτοῦ (18), καὶ ἐν ταῖς μάχαις παρατασσόμενοι εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας (19)· βοηθοῦντες δὲ πανταχοῦ ὅπου ἐπόνει ὁ στρατός, καὶ ἐπιχειροῦντες τὰς παρατολμοτέρας ἐφόδους, καὶ εἰς τοὺς μείζονας ἐκτιθέμενοι κινδύνους. Παραβάλλει δέ που ὁ Ξενοφῶν αὐτοὺς (20) πρὸς τοὺς παρὰ Συρίοις Ὑρκανίους, ἐξ οὗ τινες (21) συνεπέραναν ὅτι ἦσαν ἱππεῖς. Ἀλλὰ πολλαχοῦ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἀναφέρεται ὅτι τοὺς Σκιρίτας ἔπεμπον οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς ἐφόδους πρὸς κατάληψιν λόφων καὶ ὑψηλῶν θέσεων, ὅπερ ἱππεῦσι θα ἦτον ἀδύνατον. Ὁ Ξενοφῶν δὲ παρέβαλλε βεβαίως αὐτοὺς ἐκείνοις, διότι οἱ Ἀσσύριοι μετεχειρίζοντο τοὺς Ὑρκανίους ὡς οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς Σκιρίτας, εἰς τὰς ἀποτετολμημένας ἐπιχειρήσεις, «*Οὐδὲν φειδόμενοι αὐτῶν οὔτε ἐν πόνοις οὔτ' ἐν κινδύνοις*». Ἦσαν δὲ πιθανῶς οἱ Σκιρῖται ψιλοὶ ὡς καὶ οἱ Ὑρκάνιοι (22).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ λεγόμενοι *Ἱππεῖς*, 300 τὸν ἀριθμόν, «*Τριηκόσιοι Σπαρτιητέων λογάδες, οὗτοι οἵπερ ἱππέες καλέονται*», καθ' Ἡρόδοτον (23), ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, τῶν τριῶν *Ἱππαγρετῶν*, καὶ ἦσαν, κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους κἂν, ἀπ' ἐναντίας τῆς ἐπωνυμίας αὐτῶν, πεζοί, κατὰ τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Στράβων (24), διαφέροντες τῶν ἐν Κρήτῃ. Κατ' ἄλλους ὅμως (25) ἐπολέμουν κατ' ἀμφοτέρους τοὺς

(18) Ξεν. Ἑλλ. Ε, 4, 2.
(19) Θουκ. Ε, 67.
(20) Κυρ. Παιδ. Δ, 2, 1.
(21) K. F. Hermann, Staats Alterth. § 29, 13.
(22) Nanso, I, 2, σ. 228 — Tittmann, σ. 535, 595. — Müll. Dor. II, σ. 242.
(23) Ζ, 124.
(24) Ι, 481.
(25) Διον. Ἁλικ. Ἀρχ. Β, 13.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τρόπους, καὶ ἦσαν ἐν πολέμῳ σωματοφύλακες τοῦ Βασιλέως. Ἀλλ᾽ ὁ Ἡρόδοτος ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι τοὺς Βασιλεῖς ἐφύλασσον «*ἑκατὸν ἄνδρες Λογάδες ἐπὶ στρατίης*». Ἐκ Ξενοφῶντος ὅμως καὶ Πλουτάρχου βλέπομεν(26) ὅτι εἴς τινας περιστάσεις βασιλικοὶ σωματοφύλακες συνεξεστράτευον μόνον τριάκοντα. Ἐκ τούτων δὲ πιθανὴ φαίνεται ἡ εἰκασία, ὅτι οἱ Ἱππεῖς οὗτοι ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν Ὁμοίων, ἢ τῶν γνησίων ἀρχαίων Σπαρτιατικῶν οἰκογενειῶν, ὥστε καὶ λέγονται *Λογάδες* ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, καὶ καθ᾽ ὅσον ἐμειοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν Δωριέων ἐν Σπάρτῃ, ἠλαττοῦτο καὶ ὁ τῶν συνεκπεμπομένων τούτων δορυφόρων, ἢ ἐφείδοντο αὐτῶν, ὥστε τὸ δέκατον μόνον συνεξεστράτευεν. Ἐκ τῶν πρεσβυτέρων δ᾽ ἐξ αὐτῶν, ἴσως τῶν ὑπερβάντων τὰς τῶν στρατευσίμων ἡλικίας, ἐλαμβάνοντο ἢ ἐξελέγοντο οἱ πέντε *ἀγαθοεργοὶ* λεγόμενοι, οἵτινες ἐπέμποντο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς πρεσβείας.

Τὸ κυρίως *ἱππικόν*, τεταγμένον συνήθως ἑκατέρωθεν τοῦ στρατοῦ, καὶ συνιστάμενον κατ᾽ ἀρχὰς ἐκ 400 ἱππέων(27), ηὐξήθη μετέπειτα μέχρις 600 (28). Ἀπετέλουν δὲ μίαν μόραν, διοικουμένην ὑπὸ τοῦ καλουμένου *Ἱππαρμοστοῦ* (29), καὶ διαιρουμένην εἰς *οὐλαμούς*, ὧν ἕκαστος ἐκ 50 ἵππων συγκείμενος, παρετάττετο εἰς τετράγωνον(30), πιθανῶς ἐκ 12 ἵππων κατὰ μέτωπον, καὶ τεσσάρων κατὰ βάθος. Ἴσως δ᾽ ἀνὰ δύο ἢ πλείους οὐλαμοὶ συνήπτοντο εἰς *λόχους*, ὧν μνημονεύει ὁ Ξενοφῶν, καὶ ὑπετέθη ὅτι οἱ ἱπ-

(26) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 4, 2. Δ, 1, 5, 30. 34. Ε, 3, 8. — Πλούτ. Β. Ἀγησ. ΣΤ. Ζ. Λυσ. ΚΓ.

(27) Θουκ. Δ, 55. — Ἴδ. καὶ Ε, 67.

(28) Ξενοφ. Ἑλλ. Δ, 2, 16.

(29) Αὐτ. Δ, 5, 12. Ἴδ. καὶ Δ, 4, 10.

(30) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΓ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πικοὶ οὗτοι λόχοι ἐκαλοῦντο ἴσως *ἶλαι*, ὡς ἐν Τάραντι τὸ ἱππικὸν σῶμα 128 ἱππέων (31), διότι ἡ λέξις ἴλη εὑρίσκεται εἰς τὴν τῇ στρατιωτικῇ ἀντιστοιχοῦσαν πολιτικὴν διαίρεσιν τῆς νεολαίας ἐν Σπάρτῃ. Ἐθεώρουν δὲ τὸ ἱππικόν, ἀπ' ἐναντίας τῶν Ἀθηναίων, ὡς ὅλως πάρεργον μέρος τοῦ στρατοῦ οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ ἔτρεφον μὲν τοὺς ἵππους οἱ πλούσιοι, ἐν πολέμῳ δ' ἀνεβίβαζον εἰς αὐτοὺς τοὺς τυχόντας πολίτας, καὶ δὴ τοὺς ἀδυνατοτάτους, δι' ὃ καὶ ὁ ἐμπειρότατος περὶ τὰ ἱππικὰ Ξενοφῶν λέγει *πονηρότατον*, ἤτοι ἀθλιώτατον, τὸ ἱππικὸν τῆς Σπάρτης. Καὶ αὐτὴ δ' ἡ μόρα, κατὰ Θουκυδίδην (32), συνέστη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν ἐν Σφακτηρίᾳ ἧτταν. Ὁ Φιλοστέφανος ὅμως ἐν Πλουτάρχῳ (33) ἀντιφάσκει τούτοις, ἀποδίδων τῷ Λυκούργῳ τὴν εἰς οὐλαμοὺς διαίρεσιν τοῦ ἱππικοῦ. Ὥστε πιθανὸν φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπῆρχεν ἱππικὸν ἐν Σπάρτῃ, διῃρημένον εἰς οὐλαμούς, οἱ 300 ἐκεῖνοι ἱππεῖς λεγόμενοι, βαθμηδὸν ὅμως παρημελήθη, καὶ ἔμεινεν αὐτῷ τὸ ὄνομα μόνον, ἐπὶ δὲ τῶν Πελοποννησιακῶν, ὅτε οἱ Σπαρτιᾶται ἐγνώρισαν ἐκ πικρᾶς πείρας πόσην ὑπηρεσίαν παρεῖχε τοῖς Ἀθηναίοις τὸ ἱππικὸν αὐτῶν, τότε ἐσύστησαν ἐκ νέου καὶ αὐτοὶ τὴν μόραν.

Οἱ *περίοικοι* ἐχορήγουν καὶ αὐτοὶ στρατιώτας βαρέως ὡπλισμένους, ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων μεταξὺ αὐτῶν, «*λογάδας περιοίκων*», ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος (34), διαιρουμένους εἰς λόχους. Ἦν δ' ἡ ἀναλογία αὐτῶν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας οὐχὶ πάντοτε ἡ αὐτή· καὶ ἐν Πλαταιαῖς, ἔνθα παρε-

(31) Ἡσύχ. Φ. Ἰλάρχης.
(32) Δ, 55.
(33) Β. Λυκ. ΚΓ.
(34) Ἡρόδ. Θ, 10, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τάττοντο 5,000 Σπαρτιᾶται, ἦσαν ἰσάριθμοι αὐτοῖς οἱ Περίοικοι. Μετ' αὐτῶν δ' ἐτάττοντο, ἢ ἐνίοτε καὶ ἰδίους ἀπετέλουν λόχους, οἱ *νεοδαμώδεις* καὶ ἀπελεύθεροι.

Οἱ *Εἵλωτες*, συμπαρηκολούθουν καὶ αὐτοὶ τῷ στρατῷ ὡς γυμνῆται, ἤτοι ψιλοί, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τεταγμένοι περὶ τοὺς Σπαρτιάτας ὁπλίτας ὡς ὑπισπισταὶ ἢ θεράποντες, ἤ τι ἀνάλογον πρὸς τοὺς pages τῶν μεσαιωνικῶν ἱπποτῶν, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *'Αμπιττάρων* (ἐξηγουμένου 'Αμφιστάντων) ἢ *ἐρυκτήρων* (35), βοηθοῦντες καὶ περιποιούμενοι αὐτοὺς ἐν ταῖς μάχαις, καὶ ἀποσύροντες αὐτοὺς τῆς συμπλοκῆς ὅταν ἐτραυματίζοντο. Οὕτως ἐν τῇ ἐν Πλαταιαῖς μάχῃ ἦσαν ἀνὰ 7 Εἵλωτες περὶ ἕκαστον Σπαρτιάτην. Πιθανὸν ὅμως δὲν εἶναι ὅτι ἐν ταῖς μάχαις, περικυκλοῦντες τοὺς ὁπλίτας, συνέχεον καὶ διέκοπτον τὴν ἑνότητα καὶ εὐκοσμίαν τῆς παρατάξεως, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνεται ὅτι ὀπίσω τῶν ἐνωμοτιῶν ἱστάμενοι, ἠνώχλουν τοὺς ἐχθροὺς διὰ σφενδονῶν καὶ ἀκοντισμάτων μέχρις οὗ ἡ ὑπηρεσία ἑκάστου ἀπῃτεῖτο περὶ τὸν κύριον αὐτοῦ. Πολλάκις δ' ἐστέλλοντο καὶ ὡς συνοδία πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ σκέπην σκηνοφορικῶν ἀποστολῶν. Φαίνεται ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ ὡς ὁπλῖται ἐν ἀνάγκῃ ἐμάχοντο, καὶ οἱ ἀριστεύοντες ἐξ αὐτῶν ἀπηλευθεροῦντο.

Ἦν δὲ τῶν ὁπλιτῶν τὸ ἔνδυμα «ἡ *φοινικὶς στολὴ*» κατ' Αἰλιανὸν (36), χιτὼν αἱματόχρους, ἢ πορφυροῦς, οὗ τὸ χρῶμα καὶ τοὺς μαχομένους καθίστα λαμπροτέρους, καὶ τὸν ῥύπον καὶ τὸ ἐκ τῶν τραυμάτων αἷμα ἐκάλυπτε (37). Τὴν βαφὴν δὲ ταύτην παρεῖχεν ἀφθόνως ἡ ἁλιεία καὶ κατερ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(35) Ἡσύχ. ἐν Φ. — Ξεν. Ἑλλ. Δ, 8, 39.
(36) Αἰλ. Π. Ἱ. ΣΤ, 6.
(37) Ξενοφ. Λακ. Πολ ΙΑ, 3. — Πλούτ. Λ. Ἐπιτ. ΙΑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γασία τῆς πορφύρας, ἥτις ἦν εἷς τῶν κλάδων τῆς τῶν περιοίκων βιομηχανίας (38). Ὁπλισμὸν δ' εἶχον τὸν λεγόμενον *δωρικὸν* (39), ἤτοι δόρυ μακρὸν (40), ξιφίδιον δὲ βραχύ, τὴν καλουμένην Λακωνικὴν μάχαιραν (41), ἀσπίδα δὲ χαλκῆν (42), ἐπίσημον ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ τὸ Λ, καὶ καλύπτουσαν τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῶν ποδῶν, ὡς διὰ τούτων περιγράφει αὐτὴν ὁ Τυρταῖος (43)· «*Μηρούς τε, κνήμας τε κάτω, καὶ στέρνα καὶ ὤμους ἀσπίδος εὐρείας γαστρὶ καλυψάμενος*». Ἐξηρτᾶτο δ' ἡ ἀσπὶς ἀπὸ τοῦ ὤμου, ὡς ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς χρόνοις, διὰ τελαμῶνος, στερεουμένου διὰ πόρπης (44). Κλεομένης δ' ὁ Γ' ἀντικατέστησεν ἀντὶ τοῦ τελαμῶνος τὴν Καρικὴν *ὀχάνην* (45), εἰς ἣν ἐνείρετο ἡ ἀριστερὰ χείρ, καὶ ἥτις ἀνέκαθεν ὑπῆρχεν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος· τὸ δὲ δόρυ ἀντικατέστησε διὰ τῆς Μακεδονικῆς σαρίσσης. Πέλτας δέ, τὰς ἐλαφρὰς καὶ εὐκινήτους ἀσπίδας, σπανίως μετεχειρίζοντο (46). Ἵνα δὲ φαίνωνται ὡραῖοι, ἔχαιρον τρέφοντες τὴν κόμην (47), ἐφ' ᾗ ἐνηβρύνοντο.

Ἐστηρίζετο δ' ἀνέκαθεν ἡ τάξις τοῦ Σπαρτιατικοῦ στρατοῦ εἰς ἐσωτερικὸν σύνδεσμον. Οὕτως αἱ ἐνωμοτίαι, ὡς ἐμφαίνει καὶ ἡ λέξις αὐτή, ἦσαν, ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν συστά-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(38) Pl. IX, 36, 60. — XXI, 8. — XXXVI, 5.
(39) Ἡσύχ.
(40) Ἡρόδ. Ζ, 211.
(41) Πλούτ. Β. Λυκ. ΙΘ. Βασ. Ἀπ. 130. Λακ. Ἀπ. 194.
(42) Ξεν. Πολ. Λακ. ΙΑ, 3.
(43) Fragm. II, Krunk, σ. 50.
(44) Κριτίας ἐν Λιβαν. 24, σελ. 26, R. — Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΒ. — Ἀριστοφ. Λυσ. 107.
(45) Πλούτ. Αὐτ.
(46) Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 4, 14.
(47) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΒ. — Ἀριστοτ. Ῥητ. Α, 9, 26. — Ἀλλ' ἴδ. Ἡρόδ. Α, 82. — Πλούτ. Λυσ. Α.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σει, σώματα συστρατιωτῶν ὀμνυόντων ἀλληλοβοήθειαν καὶ ἀμοιβαίαν πίστιν μέχρι θανάτου. Προσέτι δέ, μέχρι τῶν χρόνων ἔτι τῆς Σφακτηρίας, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ γείτονες κατετάττοντο εἰς τὴν αὐτὴν μόραν, καὶ οἱ δι' ἔρωτος, ἤτοι διὰ ζωηρᾶς φιλίας, ὡς ἐπεκράτει μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ νέων ἐν Σπάρτῃ, συνδεόμενοι, παρετάττοντο ἐν ταῖς μάχαις πλησίον ἀλλήλων, ὅπως ἡ αἰδὼς κινῇ αὐτοὺς εἰς γενναίας πράξεις· καὶ τούτου ἕνεκα, πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μάχης, οἱ κάλλιστοι ἔθυον εἰς τὸν Ἔρωτα, ὡς ἀνδρείαν ἐμφυσῶντα τοῖς ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν αὐτῶν μαχομένοις (48). Μεταγενεστέρως ὅμως ἔπαυσεν αὕτη ἡ κατὰ συγγενείας καὶ κατὰ βούλησιν παράταξις, καὶ ἐστηρίχθη ἡ τάξις ἐπὶ μόνης τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς τοὺς ἀρχηγούς.

Ἦσαν δ' ἐν τῷ Σπαρτιατικῷ στρατῷ οἱ ἀρχηγοί, οἵτινες καί, ἄνωθεν μέχρι τοῦ πεντηκοστῆρος, οἱ *ἐν τέλει* ἐλέγοντο, οἱ ἑπόμενοι·

Ὁ *Βασιλεύς*, ἤ, ἐν ἀνηλικιότητι αὐτοῦ, ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου καὶ τῶν ἐγγυτέρων αὐτοῦ συγγενῶν λαμβανόμενος *πρόδικος* αὐτοῦ, στρατηγὸς αὐτοκράτωρ, ἀφ' οὗ ἐπήγαζον πᾶσαι αἱ διαταγαί. Σπανίως δέ, καὶ ἐν ἐκτάκτῳ ἀνάγκῃ μόνον, ἐκαλεῖτο ἕτερος παρὰ τὸν Βασιλέα εἰς τὴν στρατηγίαν, περιβαλλόμενος πᾶσαν ἐκείνου τὴν ἐν τῷ πολέμῳ πληρεξουσιότητα. Ἐνίοτε δ' ὁ στρατηγῶν Βασιλεὺς συμπαρελάμβανε καὶ ἕτερόν τινα ἐπίσημον ἄνδρα ὡς βοηθόν, συστράτηγον καὶ ἀντικαταστάτην ἐν περιπτώσει βραχείας ἀπουσίας ἢ αἰφνιδίου θανάτου, ἰδίως ἐκ τοῦ Βασιλικοῦ γένους, ὡς ὁ Παυσανίας, ἐκστρατεύων κατὰ Μαρδονίου, προσείλετο ἑαυτῷ Εὐρυάνακτα τὸν Δωριέως (49).

(48) Ἀθήν. ΙΓ, 561. — Ἰδ. Αἰλ. Π. Ἱ. Γ. 9
(49) Ἡρόδ. Θ, 10.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Οἱ *πολέμαρχοι*, ὅσοι καὶ αἱ μόραι, ὧν ἕκαστος διῴκει ἑκάστην (50), σύμβουλοι τοῦ Βασιλέως (51), καὶ ὁμόσκηνοι αὐτῷ. Ἐνίοτε δὲ διῴκουν καὶ μεγάλα στρατοῦ ἀποσπάσματα, ἢ τὰς ἰδίας μόρας ἀνεξαρτήτως, ὡς ἐν Ξενοφῶντι (52). Ἂν δ' ὁ Βασιλεὺς ἀπέθνησκεν ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας, τότε ἀνελάμβανον αὐτοί, καὶ δὴ ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν, ὁ τὴν πρώτην μόραν διευθύνων, τὴν προσωρινὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ (53), μέχρις οὗ ἀπεφάσιζον τὰ οἴκοι τέλη, ἢ καθιδρύετο ὁ νέος Βασιλεύς.

Οἱ *Συμφορεῖς* τῶν Πολεμάρχων, βοηθοὶ καὶ σύμβουλοι αὐτῶν, πιθανῶς ἐπέχοντες παρ' αὐτοῖς ἣν θέσιν ἐπεῖχον οἱ προσαιρούμενοι ἐκεῖνοι ἄρχοντες παρὰ τοῖς Βασιλεῦσιν, ἤτοι συσκεπτόμενοι μετ' αὐτῶν, καὶ προσωρινῶς ἀντικαθιστῶντες αὐτοὺς ἐπὶ ἀπουσίας ἢ θανάτου.

Οἱ *Ἱππαγρέται*, τρεῖς, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν Ἐφόρων, προϊστάμενοι δὲ τῶν 300 λεγομένων ἱππέων, καί, ὡς φαίνεται, ἐκλέγοντες αὐτούς, κατὰ ῥητὰ βεβαίως προσόντα προτιμήσεως, πρὸς κατάταξιν εἰς τὸ σῶμα τῶν *λογάδων* τοῦτο (54).

Οἱ *λοχαγοί*, διοικοῦντες τοὺς λόχους.

Οἱ *πεντηκοστῆρες*, διοικοῦντες τὰς πεντηκοστύας.

Δὲν ἀνῆκον δὲ πλέον τοῖς *ἐν τέλει* οἱ ἑπόμενοι·

Οἱ *ἐνωμοτάρχαι*, οἵτινες προΐσταντο τῶν ἐνωμοτιῶν εἰς ἃς διῃροῦντο αἱ πεντηκοστύες.

Οἱ *ζευγῖται* ἢ ζυγῖται, οἵτινες κατὰ τὰ δύο ἄκρα, τὸ δε-

(50) Ξεν. Λακ. Π. 11, 6.
(51) Θουκ. Ε, 15.
(52) Ἑλλην. ΣΤ, 15.
(53) Ἡρόδ. ΣΤ, 173.
(54) Ξεν. Λ. Πολ. Δ, 3, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ξιὸν καὶ ἀριστερὸν ἑκάστου ζυγοῦ ἢ στίχου ἱστάμενοι (55), διεκρίνοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν, καὶ ὡς ὑπαξιωματικοί τινες ἐλογίζοντο οἱ *προστᾶται* ἑκάστου τμήματος τῆς ἐνωμοτίας, ὅτε αὕτη παρετάττετο ἐν κεκλασμένοις στίχοις.

Οἱ *ξεναγοὶ* δὲ ἦσαν οἱ διοικοῦντες τὰ ξενικά.

Τὸ δ' ἐπιτελεῖον τοῦ Βασιλέως ἦν ἡ καλουμένη *δαμοσία*, ἢ οἱ *περὶ τὴν δαμοσίαν*, ἂν δαμοσία ἦν ἡ Βασιλικὴ σκηνή. Ἀπετέλουν δ' αὐτὸ

Οἱ *πολέμαρχοι*.

Οἱ *πύθιοι*, δύο παρ' ἑκάστῳ Βασιλεῖ, ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεγόμενοι, καὶ μετ' αὐτοῦ συσκηνοῦντες καὶ συσσιτούμενοι, διότι ταμίαι ὄντες τῶν πάντα τὰ ἐν Σπάρτῃ θεόθεν διευθυνόντων Δελφικῶν χρησμῶν, οὓς αὐτοὶ πεμπόμενοι παρελάμβανον, καὶ οὓς ἐξήγουν, συνετέλουν ἰσχυρῶς εἰς διατήρησιν καὶ αὔξησιν τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τοῦ στρατοῦ.

Τρεῖς ἐκ τῶν *Ὁμοίων*, ἐπίσης σύσκηνοι τοῦ Βασιλέως (56), ὡς φροντισταί, ἐπιμελούμενοι πάντων τῶν ἐπιτηδείων· ὥστε ἴσως εἷς ἐξ αὐτῶν ἦν καὶ ὁ *κρεωδαίτης*, εἰς ἣν ὑπουργίαν ὁ Ἀγησίλαος ἔταξέ ποτε τὸν Λύσανδρον.

Οἱ *μάντεις*, οἱ *ἰατροί*, οἱ *αὐληταί*, καὶ οἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ *ἐθελονταί* (57), δηλαδὴ οἱ ἐκτὸς τῶν διαταχθεισῶν ἡλικιῶν ἑκουσίως συνεκστρατεύοντες, καὶ ἑπομένως ταῖς τάξεσι μὴ ἀνήκοντες.

Ἐν τῇ δαμοσίᾳ δὲ πιθανῶς κατηριθμοῦντο καὶ οἱ δύο *ἔφοροι*, ἀφ' ὅτου παρηκολούθουν τῷ Βασιλεῖ (58), καὶ οἱ

(55) Πλούτ. Β. Πελοπ. ΚΓ.
(56) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΓ, 1. — ΙΕ, 5.
(57) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΓ, 7.
(58) Manso, Sparta, II, 377. III, 214.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λαφυροπῶλαι, οἵτινες παρελάμβανον τὰ λάφυρα, ἔδιδον τῷ Βασιλεῖ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος, καὶ τῶν λοιπῶν τὰ μὲν ἀξιολογώτερα ἔπεμπον εἰς Σπάρτην, τὰ δὲ κοινότερα ἐπώλουν ἐκ τοῦ παραχρῆμα· προσέτι δὲ οἱ *ταμίαι*, οἱ *Ἑλλανοδίκαι*, ἤτοι οἱ στρατιωτικοὶ δικασταί (59)· οἱ ἀπὸ τοῦ Ἄγιδος συνοδεύοντες τὸν Βασιλέα *Σύμβουλοι* ἢ *Βουλαῖοι*· ὁ *Πυρφόρος*, ἱερεὺς τοῦ Ἄρεως, ὅστις προηγεῖτο τοῦ στρατοῦ, διατηρῶν ἄσβεστον τὸ πῦρ ὃ ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Βασιλέως, ἐν μὲν Σπάρτῃ ἐκ τῆς θυσίας ἥτις πρὸ τῆς ἐξόδου ἐτελεῖτο τῷ *Διῒ ἀγήτορι*, ἐπὶ δὲ τῶν ὁρίων τῆς χώρας ἐκ τῆς προσαγομένης τῷ Διῒ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ. Τέλος δὲ τῇ δαμοσίᾳ συγκατετάττοντο καὶ οἱ Ὀλυμπιονίκαι, ἀπολαμβάνοντες τῆς τιμῆς τοῦ μάχεσθαι ἐξαιρετικῶς περὶ τὸν Βασιλέα (60).

Πάντες δ' οὗτοι οἱ διάφοροι ἀξιωματικοὶ ὑπέκειντο ἀλλήλοις κατὰ τοὺς διαφόρους αὐτῶν βαθμούς, καὶ συνεδέοντο δι' ἰσχυροτάτης πειθαρχίας, ὅπερ ἐκφράζει ὁ Θουκυδίδης λέγων (61)· «*Σχεδὸν πᾶν, πλὴν ὀλίγου, τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων, ἄρχοντες ἀρχόντων εἰσί*». Ἡ κρίσις δ' αὕτη ἔστιν ἀκριβῶς ὀρθή, καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ οἱ ἁπλοῖ Δωριεῖς στρατιῶται ἦσαν ἄρχοντες τῶν περὶ αὐτοὺς μαχομένων Εἱλώτων.

Ἐδίδοντο δ' αἱ διαταγαί, αἵτινες *παραγγέλσεις* ἢ *παρεγγυήσεις* ἐλέγοντο, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἢ τοῦ στρατηγοῦ γεγωνείᾳ τῇ φωνῇ (62), καὶ ἐν τῷ ἅμα ὁμοίως μετεβιβάζοντο ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων τοῖς κατωτέροις μέχρι τῶν ἐνωμοταρ-

(59) Ξεν. Λακ. Πολ. ΙΓ, 11.
(60) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΒ. — Ἰδ. Müll. Dor. II, 240.
(61) Ε, 66.
(62) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΑ, 6.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χῶν, οἵτινες μετεβίβαζον αὐτὰς τοῖς στρατιώταις. Ἕκαστος δ' ὤφειλεν ὑπακοὴν μόναις ταῖς διδομέναις ὑπὸ τοῦ ἀμέσως ἀνωτέρου αὐτοῦ προϊσταμένου· ἐξ οὗ προέκυπτεν ὅτι ἀπείθεια ἀξιωματικοῦ τινος ὤφειλε παρασύρειν πᾶν τὸ ὑπ' αὐτὸν τμῆμα, ὡς ἡ τοῦ Λοχαγοῦ Ἀφομαράτου, παρ' Ἡροδότῳ(63), παρέσυρε πάντα τὸν λόχον, καὶ οἷον τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀφομοίδα καὶ Ἀριστοτέλους ἐν Θουκυδίδῃ(64). Ἦν δ' ἡ στάσις τοῦ ὁπλίτου ἐν τῇ παρατάξει ὀλίγον ἐπ δεξιά, ἤτοι προεῖχεν ὁ ἀριστερὸς ὦμος μετὰ τῆς ἀσπίδος, οὕτως ὥστε ἑκάστου στρατιώτου τὸ ἀκάλυπτον δεξιὸν μέρος ἐστεγάζετο ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ παραστάτου· *ζευγίτης* δὲ ἢ *ζυγίτης* ἐλέγετο ὁ εἰς τὸ ἄκρον τῆς γραμμῆς ἑκατέρωθεν τεταγμένος στρατιώτης, καὶ *πρωτοστάτης* ἕκαστος στρατιώτης ὡς πρὸς τὸν συνήθως ὀπίσω αὐτοῦ ἱστάμενον, ὡς καὶ οὗτος ἐκείνου *ἐπιστάτης*. Παρήγετο δὲ μεταξὺ τῶν δύο σχέσις τις καὶ σύνδεσμος ὡς ἐκ τῆς κοινῆς αὐτῶν τύχης καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀμύνης (65).

Καὶ αἱ μὲν κατὰ μέτωπον σειραὶ τῶν στρατιωτῶν ἐλέγοντο *τὰ ζυγὰ* ἢ *αἱ τάξεις*, καὶ ἐξ αὐτῶν ἡ πρώτη τάξις *πρόταξις*, ἡ δὲ δευτέρα *ἐπίταξις*, καὶ ἡ τῷ μετώπῳ κάθετος γραμμή, ἤτοι ἡ τοῦ ἀνδρὸς ὀπίσω ἀνδρὸς ἐλέγετο *στοῖχος*.

Καὶ ἐνίοτε μὲν ἐτάττοντο καὶ ἐνωμοτίαι στοιχηδόν (66), ὥστε, ἀνὰ ἕνα ἄνδρα κατὰ μέτωπον, ἦν πᾶσα ἡ σειρὰ κατὰ βάθος, ἔχουσα τὸν ἐνωμοτάρχην ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ ὀπίσω τὸν *οὐραγόν*, ἕνα τῶν ἀρίστων στρατιωτῶν· καὶ τοῦτο λέ-

(63) Ἡρόδ. Θ, 53.
(64) Θουκ. Ε, 71. 72.
(65) Αἰλ. Τακτ. Τόμ. Ζ, σ. 56 (Δούκ. Ἀῤῥιαν.).
(66) Αἰλ. Τακτ. 5, α.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γει ὁ Ξενοφῶν «*καθίστασθαι εἰς ἐνωμοτίας*» (67). Ἐκαλεῖτο ὅμως κυρίως ἡ τάξις αὕτη *ὀρθία*. Ἐπειδὴ δ' ὁ Σουΐδας ὀνομάζει *ὄρθιον λόχον*, διὰ τοῦτο ὑπέλαβόν τινες ὅτι καὶ ὁ λόχος ὅλος ἐτάττετο οὕτως εἰς μίαν μόνον γραμμήν, ἔχουσαν ἕνα ἄνδρα κατὰ μέτωπον· ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, καὶ ὄρθιος λόχος ἦν βεβαίως ὁ ἔχων εἰς ὀρθίαν τάξιν παρατεταγμένας τὰς ἐνωμοτίας, αἵτινες τότε ἵσταντο ἢ ἐβάδιζον εἰς στίχους οὐχὶ πυκνούς, ἀλλ' ἀπ' ἀλλήλων ὁπωσοῦν ἀφεστῶτας, καὶ ἡ παράταξις αὕτη ἐχρησίμευεν εἰς προσβολὴν ὑψηλῶν θέσεων (68). Ἐξ ἐναντίας δὲ πάλιν διηγεῖται ὁ Ἰσοκράτης ὅτι ὁ Σπαρτιατικὸς στρατός, τεταγμένος ποτὲ ἅπας κατὰ μέτωπον, καὶ ἐπὶ μόνον ἕνα κατὰ βάθος, ἐνίκησε τοὺς Ἀρκάδας.

Συνηθέστερον ὅμως ἐτάττοντο αἱ ἐνωμοτίαι κατὰ μέτωπον τριῶν ἢ ἓξ ἀνδρῶν (69), καὶ σπανίως ὀκτώ (70), καὶ εἶχον τότε βάθος ἀνάλογον τῇ ἑκάστοτε δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐλάμβανον θέσεις, ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, καὶ κατὰ τὰς παραγγέλσεις, ἢ πλησίον ἢ ὀπίσω ἀλλήλων. Τὸ δ' ἱππικὸν παρετάττετο εἰς τὸ δεξιὸν κέρας, ἵνα καλύψῃ αὐτὸ ὡς ἀσθενέστερον, διότι τὸ ἀριστερὸν ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν ἀσπίδων.

Αἱ μεταβολαὶ δὲ τῶν γραμμῶν, αἱ *ἐξελιγμοὶ* ἢ *παραγωγαὶ* καλούμεναι, ἐξετελοῦντο οὕτως, ὥσπε οἱ ἐνωμοτάρχαι καὶ πρωτοστάται, οἵτινες φαίνεται ὅτι ὡς οἱ ἄριστοι κατεῖχον τὴν θέσιν ταύτην, νὰ μένωσι πάντοτε ἐμπρός (71).

(67) Λ. Πολ. ΙΑ, 4.
(68) Ξεν. Κυρ. Ἀναβ. Δ, 2, 11. — 3, 17. — 8, 10.
(69) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΑ. 4.
(70) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 2, 16.
(71) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 4, 18.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἐλέγοντο δ' αἱ στροφαὶ ἑκάστου στρατιώτου, ὡς ἐκ τοῦ ὁπλισμοῦ, ἡ μὲν γινομένη πρὸς τὰ δεξιά, *παρὰ δόρυ*, ἡ δὲ πρὸς τ' ἀριστερὰ *παρ' ἀσπίδα*, καὶ ὁμοίως *παρὰ δόρυ* ἢ *παρ' ἀσπίδα* σώματός τινος τάττεσθαι, ἐδήλου δεξιῶς ἢ ἀριστερῶς αὐτοῦ θέσιν καταλαμβάνειν. *Κέρα* δ' ἐλέγοντο τὰ δύο πέρατα τῆς παρατάξεως, τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν, καὶ *ἐπὶ κέρως* ὥδευεν ὁ στρατός, ὅταν, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ παράταξιν, στραφεὶς ἐπ' ἀσπίδα ἢ ἐπὶ δόρυ, ἐπορεύετο πρὸς τ' ἀριστερὰ ἢ πρὸς τὰ δεξιά.

Ἂν λοιπὸν σώματός τινος ὁδεύοντος *ἐπὶ κέρως*, ὁ ἐχθρὸς ἐφαίνετο ἐμπρὸς αὐτοῦ, τὸ σῶμα, κατὰ παραγγέλσεις πάντοτε, ἵστατο, καὶ αἱ ἐνωμοτίαι ἐτάττοντο *παρ' ἀσπίδα*, ἢ ἐνήργουν *παραγωγὴν εἰς μέτωπον* (72) ἢ *ἐπὶ φάλαγγος*, ὅ ἐστίν, ἑκάστη τῶν ἑπομένων ἐνωμοτιῶν, διατηροῦσα τὴν τάξιν τῶν στοίχων αὐτῆς, ἐβάδιζεν οὕτως, ὥστε νὰ ταχθῇ ἀριστερῶς τῇ πρὸ αὐτῆς τεταγμένῃ, καὶ οὕτως ἀπετελεῖτο ἡ φάλαγξ κατὰ μέτωπον. Ἂν δ' ἤρχετο ἐξ ἑκατέρου τοῦ πλευροῦ ὁ ἐχθρός, ἐστρέφοντο αἱ ἐνωμοτίαι, ἑκάστη ὁλόκληρος, ὡς τριήρης, καὶ διετήρουν τὴν προσάλληλον αὐτῶν θέσιν (73). Ἂν δὲ τέλος ὁ ἐχθρὸς ἐνεφανίζετο ὄπισθεν, ἡ τελευταία ἐνωμοτία μετεστρέφετο ὁλόκληρος, οὕτως ὥστε νὰ διατηρῇ τὸν ἐνωμοτάρχην ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ αἱ ἐπίλοιποι ὁμοίως, βαδίζουσαι, κατελάμβανον θέσιν δεξιῶς αὐτῆς.

Ἂν δέ, κατὰ μέτωπον οὔσης παρατεταγμένης τῆς φάλαγγος, ὁ ἐχθρὸς ἐπήρχετο ὄπισθεν, τότε αἱ ἐνωμοτίαι ἐστρέφοντο ἐπὶ δόρυ, καί, προηγουμένου τοῦ ἐνωμοτάρχου, ἐστρέφοντο περὶ ἑαυτάς, ἢ περὶ τὸν οὐραγὸν ὡς κέντρον, ὅστις οὐδόλως μετεκινεῖτο, ἀλλὰ μόνον μετεστρέφετο. Κατὰ

(72) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΑ, 8. — Κυ. Ἀνάϐ. Δ, 3, 26. — Ἑλλ. Ζ, 5, 22.
(73) Ξεν. Λ. Π. ΙΑ, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦτον δὲ τὸν ἐξελιγμόν, ὅστις ἐκαλεῖτο *Λακωνικός*, ἡ φάλαγξ προὐχώρει πρὸς τὸν ἐχθρὸν κατὰ πᾶν τὸ βάθος αὐτῆς, ἐν ᾧ εἰς τὴν *μακεδονικὴν* φάλαγγα ἡ κίνησις ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ οὐραγοῦ, ὡς κέντρον χρησιμεύοντος τοῦ ἐνωμοτάρχου, ὥστε ἡ φάλαγξ ὠπισθοδρόμει κατὰ τὸ βάθος της· εἰς δὲ τὴν *Κρητικὴν* ὥδευον συγχρόνως ἐνωμοτάρχαι καὶ οὐραγοί, ὥστε ἡ φάλαγξ ἔμενεν εἰς τὴν θέσιν της (74).

Ἐβάδιζε δὲ τὸ στράτευμα ἐν ρυθμῷ πρὸς αὐλόν, συνήθως κατὰ τὸ Καστόρειον καλούμενον μέλος (75). Εἶτα δέ, προεξάρχοντος τοῦ Βασιλέως, ἀνεκρούετο ὁ *ἐμβατήριος* ἢ *ἐνόπλιος* λεγόμενος *παιὰν* (76), ἐν καταληκτικοῖς ἀναπαίστοις, κατὰ Κικέρωνα (77), οἵους ἐποίουν ὁ Ἀλκμὰν καὶ ὁ Τυρταῖος· διότι τούτου τὰ Ἐλεγεῖα δὲν ἦσαν παιᾶνες. Οὕτω δέ, ὑπὸ τοῦ μέλους φαιδρυνόμενοι τὴν φρένα, καὶ ἀτάραχοι τὸν θυμόν, ἐβάδιζον εἰς τὸν κίνδυνον (78). Μεγάλη δ' ἐπιμέλεια κατεβάλλετο ἵνα ἐθίζωνται εἴς τε ἐπιδρομὰς καὶ εἰς ὀπισθοχωρήσεις, καὶ οὐδέποτε νὰ συνταράττωσι τὰς τάξεις αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ βαδίζωσι διατηροῦντες αὐτὰς ἀδιαρρήκτους (79).

Ἐκστρατεύοντος δὲ τοῦ στρατοῦ, ἐν Σπάρτῃ ἤδη ἔθυεν ὁ Βασιλεὺς «*εἰς τὸν Ἀγήτορα Δία καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Θεούς*» (80), καὶ ἐκ τοῦ βωμοῦ λαβὼν τὸ ἱερὸν πῦρ ὁ *Πυρφόρος* ἱερεὺς τοῦ Ἄρεως, ἔφερεν αὐτό, προπορευόμενος τοῦ στρατοῦ, μέχρι τῶν ὁρίων τῆς χώρας, ἔνθα ὁ Βασιλεὺς

(74) Αἰλ. Τακτ. 26, 27. — Θουκ. Ε, 96.
(75) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΒ. — Π. Μουσ. 678. — Πολυδ. Δ, 10, 78
(76) Πλούτ. Λυκ. ΚΑ.
(77) Disput. Tuscul. II, 16.
(78) Ξενοφ. Λ. Πολ. ΙΓ, 8. — Θουκ. Ε, 70.
(79) Θουκ. Ε, 96.
(80) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΓ, 12

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔθυε πάλιν τὰ *διαβατήρια* εἰς τὸν Δία καὶ τὴν Ἀθηνᾶν. Λαβὼν δὲ καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἄσβεστον πῦρ, προηγεῖτο καὶ αὖθις ὁ πυρφόρος, καὶ ὁ στρατὸς ἐξήρχετο τῆς Λακωνικῆς. Τῶν Βασιλέων δὲ προὐπορεύοντο καὶ τὰ δύο *δόκανα*, ὧν ἕκαστον συνέκειτο ἐκ δύο παραλλήλων ξύλων συνδεδεμένων διὰ δύο ἐγκαρσίων, καὶ παρίστα συμβολικῶς ἕνα τῶν Διοσκούρων, τῶν προστατῶν τῆς Λακεδαιμονίας. Ὅτε δέ, μετὰ τὴν ἔριν τοῦ Δημαράτου πρὸς τὸν Κλεομένην, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύῃ πάντοτε ὁ ἕτερος τῶν Βασιλέων μόνον, ἔκτοτε ἐξῆγον μόνον τὸ ἓν τῶν δοκάνων (81).

Ἦν δὲ τὸ στρατόπεδον τῶν Σπαρτιατῶν οὐχὶ τετράγωνον, ὡς τινῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὡς τὰ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ στρογγύλον, κατὰ Λυκούργειον διάταξιν δῆθεν, καὶ εἶχε, φαίνεται, ὡρισμένον χῶρον διὰ μόνους τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐφρούρουν δὲ πρὸ αὐτοῦ διπλοῖ σκοποὶ πανταχοῦ, οἷς ἦν ἀπηγορευμένον νὰ φέρωσιν ἀσπίδα· ἐν δὲ τῷ στρατοπέδῳ ἕκαστος ὁπλίτης ὤφειλε νὰ ἔχῃ τὸ δόρυ ἕτοιμον πάντοτε παρ' ἑαυτῷ. Κατὰ πάντα δὲ τὸν χρόνον τῆς στρατοπεδεύσεως ἐξηκολούθουν τακτικῶς τὰ γυμνάσια δὶς τῆς ἡμέρας, πρὸ τοῦ ἀρίστου καὶ πρὸ τοῦ δείπνου (82), ἀλλὰ μετὰ πλείονος ἀνέσεως ἢ ἐπὶ τῆς εἰρήνης· καὶ ἐπεμελοῦντο τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῶν, καὶ τὸ σῶμα διὰ λουτρῶν ἐθεράπευον, καὶ τὴν κόμην ἐκαλλώπιζον (83), ὡς εὗρεν αὐτοὺς ἀσχολουμένους ὁ Πέρσης κατάσκοπος (84), ὥστε ἐπὶ τοῦ πολέμου οἱ Σπαρτιᾶται εὕρισκόν τινα ἀνάπαυσιν ἐκ τῆς σκληραγωγίας τῆς συνήθους αὐτῶν διαίτης. Πρὸ τοῦ δεί-

(81) Ἡρόδ. Ε, 75.
(82) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΒ, 6, 7.
(83) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΒ.
(84) Ἡρόδ. Ζ, 208.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πνου δ' ἔψαλλον ᾄσματα τοῖς Θεοῖς, καὶ μετὰ ταῦτα κατεκλίνοντο ἐπὶ τῶν ὅπλων αὐτῶν (85). Μετεστρατοπεδεύοντο δέ, ἤτοι ἤλλαζον τὸν τόπον τῶν στρατοπέδων αὐτῶν ἐκ συστήματος συνεχῶς, ἵνα ὅ,τι πλεῖστον βλάπτωσι τὴν χώραν τῶν πολεμίων, καὶ ἴσως καὶ ἵνα ἐλαττῶσι τὸν κίνδυνον τὸν ἐκ τῶν ἐχθρικῶν κατασκοπιῶν.

Πρὶν δ' ἢ συνάψωσι μάχην, ἔθυεν ὁ Βασιλεὺς εἰς τὰς Μούσας (86), ὡς προστάτιδας τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς τάξεως ἥτις σώζει ἐν μάχαις, καὶ διότι ἡ ἀρειμάνιος καὶ φιλόῤῥυθμος τῶν Δωριέων φυλὴ τὴν μάχην ἐθεώρει κατὰ μέρος καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἐπιδεικτικῆς παραστάσεως. Ἔθυον δέ, ἴσως οἱ συστρατιῶται καὶ φίλοι μεταξύ των, καὶ τῷ Ἔρωτι (87), ὡς προστάτῃ βεβαίως τοῦ δεσμοῦ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσιώσεως, ὅστις ἔμελλε νὰ σφραγισθῇ διὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν πρὸς σωτηρίαν τῶν φίλων των· ἐνίοτε δ' ἔθυον καὶ τῇ Ἀγροτέρᾳ Ἀρτέμιδι χίμαιραν (88), καὶ οἱ στρατιῶται ἐστεφανοῦντο, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἰδίως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐκαλεῖτο *ξανθίζεσθαι* (89).

Ἐπὶ δὲ τῆς μάχης ὁ Βασιλεὺς ἵστατο εἰς τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως, μετὰ τῆς πρώτης μόρας, τῆς λεγομένης τοῦ *Βασιλέως* (90), περιεστοιχισμένος ὑπὸ τῆς δαμοσίας καὶ τῶν τριακοσίων, ἢ τῶν συνεκστρατευόντων ἐξ αὐτῶν, ἔχων ἑκατέρωθεν ἀνὰ μίαν ἢ δύο μόρας, διοικουμένας ὑπὸ τῶν ἰδίων πολεμάρχων. Ἡ δὲ στρατηγικὴ τῶν Σπαρτιατῶν ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὸ προσβάλλειν τὸ ἀσθενέστερον μέρος

(85) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΓ.
(86) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΑ. — Λ. Ἀποφθ. 28.
(87) Σωσικρ. ἐν Ἀθην. ΙΓ, 561. — Αἰλ. Π. Ἱ. Γ, 9.
(88) Ξεν. Ἑλλ. Δ, 2, 20. — Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΒ.
(89) Bekk. Anecd. Τόμ. Ι, σ. 234.
(90) Ξεν. Λ. Πολ. ΙΓ, 6. — Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. στ. 1038.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τοῦ ἐχθροῦ καὶ διασπᾷν τὰς τάξεις αὐτοῦ, σπανίως δ' εἰς τὸ ὑπερφαλαγγίζειν αὐτόν, καὶ μόνη φροντὶς κατεβάλλετο μὴ αὐτοὶ τοῦτο πάθωσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων.

Ἦν δ' ὁ χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐν γένει, ἔτι δὲ μᾶλλον τῆς Σπαρτιατικῆς, στρατιωτικῆς ἀρετῆς ἡ καρτερικὴ λεγομένη καὶ τὸν χαλεινὸν τῆς πειθαρχίας εὐγενῶς φέρουσα ἀνδρεία, οἵα περιγράφεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βρασίδου ἐν Θουκυδίδῃ (91), ἐπίσης ἀπέχουσα τῆς ἀγενοῦς δειλίας καὶ τῆς τυφλῆς καὶ ἀψικόρου θρασύτητος τῶν βαρβάρων· δι' ὃ καὶ τὸν ἐν ταῖς μάχαις προεξανιστάμενον, τοῖς διατάγμασι μὴ πειθόμενον, ἢ καὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ἐν οὐ δέοντι ἀφειδοῦντα ἔψεγον, ἐπετίμων ἢ καὶ ἐτιμώρουν οἱ Σπαρτιᾶται. Οὕτως ἐστέρησαν τῶν τιμῶν τῆς νίκης τὸν γυμνὸν προκινδυνεύσαντα τῆς πόλεως Ἰσάδαν τὸν Φοιβίδου, ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἐπαμεινώνδου (92), ὡς εἰς τὴν φοβερὰν ποινὴν τῶν τρεσάντων ὑπέβαλον τὸν Ἀριστόδημον, διότι δὲν ἔμεινεν οὗ ἐτάχθη νὰ συναποθάνῃ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν Θερμοπύλαις (93). Καὶ ἐν γένει ἡ τῶν πολεμικῶν ἀριστοτέχναι Σπαρτιᾶται ἐθεώρουν τὸν πόλεμον οὐχὶ ὡς ἀφορμὴν κατακτήσεων καὶ παρανόμων ὠφελειῶν, ἀλλ' ὡς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὰς μάχας ὡς περίστασιν ἀναπτύξεως ἀνδρείας καὶ τέχνης, ὡς εὐγενῆ τινα μονομαχίαν, τιμῆς νόμους ἀναγνωρίζουσαν, οἵαν περιγράφει αὐτὴν ὁ Μαρδόνιος (94), καὶ ὡς θεατρικήν τινα, τῇ μουσικῇ καὶ ὀρχηστικῇ ἀνάλογον ἐπίδειξιν. Κατὰ ταύτας δ' ἴσως τὰς ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Ἑλλάδι ἤδη ἐνυπαρχού-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(91) Δ, 126.
(92) Πλούτ. Β. Ἀγησ. ΛΑ.
(93) Ἡρόδ. Θ, 71.
(94) Ἡρόδ. Ζ, 9, 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σας ἰδέας, λέγει παρ' Ὁμήρῳ (95) ὁ Αἰνείας, ὅτι ἐλπίζει καταβαλεῖν τὸν Μυριόνην, *καίτοι καλὸν ὀρχηστήν*· καὶ *πρυλέας* καλεῖ ὁ ποιητὴς τοὺς πολεμιστάς (96), ἐν ᾧ *Πρύλις* ἐδήλου ἐν Κύπρῳ καὶ Κρήτῃ τὸν χορευτήν (97), καὶ προορχηστῆρες ἐλέγοντο ἐν Θεσσαλίᾳ οἱ πρωτοστάται ἐν ταῖς μάχαις (98).

Οὔτε δὲ γενναῖον οὐδ' Ἑλληνικὸν ἡγούμενοι οἱ Λακεδαιμόνιοι «*κόπτειν καὶ φονεύειν ἀπολεγομένους καὶ παρακεχωρηκότας τοὺς πολεμίους*» (99), ἔπαυον τὴν καταδίωξιν ἅμα ἦτο βεβαία ἡ νίκη (100), καὶ ὡς ματαίως ἀπάνθρωπον, καὶ ὡς αὐτοὺς τοὺς διώκοντας εἰς ἄσκοπον κίνδυνον ἐκθέτουσαν. Ἐπὶ τῷ αὐτῷ δὲ λόγῳ ἔπαυε καὶ πᾶσα ἐχθροπραξία ἅμα ἐσήμαινε τὸ ἀνακλητήριον· καὶ τοσοῦτον ἦν ἐρριζωμένον τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις πολεμισταῖς, ὥστε διηγεῖται ὁ Πλούταρχος (101), ὅτι στρατιώτης, ὑψώσας ἤδη τὸ ξίφος ἵνα φονεύσῃ ἐχθρόν, ἀφῆκε τὴν χεῖρα νὰ πέσῃ ἄπρακτος, ἅμα ἤκουσεν ἠχῆσαν τὸ σημεῖον τῆς παύσεως. Τούτων ἕνεκα ἀπέβαινον συνήθως αἱ νῖκαι πολὺ ὀλιγώτερον φονικαὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἢ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν. Οὕτω πρὸ τῆς Ἀμφιπόλεως ἑπτὰ μόνον στρατιώτας ἀπώλεσεν ὁ Βρασίδας, ἐν ᾧ οἱ Ἀθηναῖοι ἑξακοσίους (102)· ἐν τῇ μεγάλῃ περὶ Κόρινθον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(95) Ἰλ. Π. 616-7.
(96) Ἰλ. Ε, 744 — Λ, 49.
(97) Σχολ. Πινδ. Πυθ. Β, 127. — Εὐστ. εἰς Ὁμ. Ἰλ. Μ, 77. σ. 743.
(98) Λουκ. Π. Ὀρχήσ. ΙΔ.
(99) Θουκ. Ε, 73.
(100) Πλούτ. Β. Λυκ. ΚΒ. — Λακ. Ἀποφθ. 226. — Ἡρόδ. Θ, 77. — Πολύαιν. Α, 16, 3.
(101) Λακ. Ἀποφθ. ΙΣΤ, 8.
(102) Θουκ. Ε, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μάχη Σπαρτιᾶται ἔπεσαν 8 (103), καὶ κατὰ τὴν *ἄδακρυν* κληθεῖσαν μάχην τοῦ Ἀρχιδάμου κατὰ τῶν Ἀρκάδων οὐδὲ εἷς Σπαρτιάτης ἀπέθανε (104).

Τοσοῦτο δ' ὀλίγον ἦν ἡ φιλοκέρδεια τὸ ἐλατήριον τῶν Σπαρτιατῶν ἐν πολέμοις, ὥστε οὐδεὶς ἐλεηλάτει ἄνευ ῥητῆς ἀδείας (105), καὶ ἡ σκύλευσις ἐπὶ τῆς μάχης ἦν ἀπηγορευμένη, καὶ ἀνόσιος ἐθεωρεῖτο ἡ εἰς ναοὺς ἀφιέρωσις τῶν λαφύρων (106), ὡς καὶ πᾶσα ἐπινίκιος ἑορτὴ ἢ θυσία, πλὴν τῆς ἀνέκαθεν ἠθισμένης τοῦ νικητηρίου ἀλεκτρυῶνος, καὶ πᾶσα ἔκφρασις ὑπερμέτρου χαρᾶς διὰ νίκην ἢ δι' ἀγγελίαν τοιαύτης, ἂν μάλιστα οἱ ἡττηθέντες ἦσαν Ἕλληνες. Μεγάλην δ' εἶχον οἱ Σπαρτιᾶται εὐλάβειαν πρὸς τὰς ἀρχαίας θρησκευτικὰς ἐκεχειρίας, οἷαν τὴν Ὀλυμπιακήν, καὶ ἀπέφευγον πᾶσαν ἐκστρατείαν ὅτε ἐτέλουν θυσίας κατ' οἶκον, καὶ ἰδίως δὲν ἐξεστράτευον ἐν τῷ Κρανείῳ μηνὶ πρὸ τῆς πανσελήνου, καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἑορτὰς ἐσέβοντο. Οὕτως ὁ Ἀγησίλαος μεγάλους δισταγμοὺς εἶχε, καὶ ἐπηρώτησε καὶ τὸν Ὀλύμπιον Δία καὶ τὸν Δελφικὸν Ἀπόλλωνα, ἐὰν ὤφειλε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀργολίδα κατὰ τοὺς ἐκεῖ νομιζομένους ἱεροὺς μῆνας.

Εἰς Λυκούργειον προσέτι ῥήτραν ἀπεδίδετο καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ μὴ συνεχῶς ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ γυμνάζωσι τοὺς ἄλλους εἰς τὰ πολεμικά, καὶ ἀποκαλύπτωσιν αὐτοῖς τὸν ἴδιον τρόπον τοῦ πολεμεῖν. Οὕτω λέγει ὁ Πλούταρχος (107)· « *Τρίτην δὲ ῥήτραν διαμνη-*

(103) Ξεν. Ἑλλ. Δ, 3, 1.
(104) Πλούτ. Β. Ἀγησ. ΛΓ.
(105) Πλούτ. Λ. Ἀποφθ. 246. — Αἰλ. Π. Ἱ. ΣΤ, 6.
(106) Πλούτ. Αὐτ.
(107) Β. Λυκ. ΙΓ. — Ἰδ. Β. Ἀγησ. ΚΣΤ. — Λ. Ἀποφθ. 188, 222. — Πολυαίν Α, 16, 2.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μονεύουσι τοῦ Λυκούργου τὴν κωλύουσαν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμύνεσθαι συνεθιζόμενοι, πολεμικοὶ γένωνται».

Τὴν ἀτομικὴν δ' ἀνδρείαν κυρίως τιμῶντες, ὀλίγον διέπρεπον ἐν πυργομαχίαις, «*οὐκ ἐπιστάμενοι τειχομαχέειν*», καθ' Ἡρόδοτον (108), δι' ὃ καὶ τὰ φρούρια *γυναικωνῖται* χλευαστικῶς λέγονται ἐν Λακωνικοῖς ἀποφθέγμασι· καὶ εἰς τὸν Λυκοῦργον ἀπεδίδετο (109) τὸ ἀξίωμα «*ὡς οὐκ ἂν εἴη ἀτείχιστος πόλις, ἥτις ἀνδράσι καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται*», συμφώνως πρὸς τὸ τοῦ Πλάτωνος (110) «*Χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ δεῖ εἶναι ἢ γήϊνα*»· καὶ περὶ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν ἔλεγεν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγησιλάου, ὅτι δι' αὐτῶν «*ἀπώλωλεν ἀνδρὸς ἀρετά*» (111).

Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον τῆς εἰς μόνην τὴν «*ἀνδρὸς ἀρετὴν*» πεποιθήσεως, καὶ διὰ τὴν χαρακτηριστικὴν προσήλωσιν ἣν εἶχον οἱ Σπαρτιᾶται εἰς τὰ πάτρια, ὀλίγην εἶχον κλίσιν εἰς τὰ ναυτικά, πρὸς ἃ ἐν γένει ἀφυῶς διέκειντο οἱ ἐκ τῶν ὀρέων τὸ πρῶτον ὁρμώμενοι Δωριεῖς. Δι' ὃ καὶ προθύμως, μετὰ τοῦ Παυσανίου τὴν προδοσίαν, ἐπείσθησαν νὰ παραχωρήσωσι τοῖς Ἀθηναίοις τῆς θαλάσσης τὴν ἡγεμονίαν, «*φοβούμενοι μὴ σφίσιν οἱ ἐξιόντες χείρους γίνωνται*», κατὰ Θουκυδίδην (112), μὴ δηλαδὴ οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐφ' ἡγεμονίᾳ ἐκπεμπόμενοι ναύαρχοι, διαφθείρωσιν, ὡς ὁ Παυσανίας, τὰ ἁγνὰ Σπαρτιατικὰ αὐτῶν φρονήματα (113).

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διῴκει τὸ ναυτικόν, ὡς φαίνεται,

(108) Θ, 7.
(109) Πλουτ. Λυκ.
(110) Νόμ. ΣΤ, 778, Δ.
(111) Πλούτ. Λακ. Ἀποφθ. Ἀρχιδ. 8.
(112) Θουκ. Α, 95.
(113) Διόδ. ΙΑ, 50.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἷς τῶν Βασιλέων, ὡς στρατηγός· μετὰ ταῦτα δὲ διωρίζοντο *ναύαρχοι* ἐπίτηδες εἴτε ἐκ τῶν Βασιλέων εἴτε ἐξ ἑτέρων (114), καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἦν τοσοῦτον ἀπόλυτος, ἰδίως ἐπὶ τῶν συμμάχων, καὶ τῶν χωρῶν εἰς ἃς κατέπλεον καὶ διέταττον μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ ἀνεξέλεγκτος, ὥστε ὁ Ἀριστοτέλης, τὸν Παυσανίαν πιθανῶς ἔχων κατὰ νοῦν, ἐπικρίνει αὐτήν, λέγων ὅτι «*σχεδὸν ἑτέρα βασιλεία καθέστηκε*». Περιωρισμὸς δ' ἐτέθη εἰς τὴν ἐξουσίαν ταύτην, κατὰ Ξενοφῶντα, ἄγνωστον πότε, ἴσως δὲ τότε μετὰ Παυσανίαν, «*περὶ τοῦ μὴ δὶς τὸν αὐτὸν ναυαρχεῖν*», ὥστε ἔκτοτε ἐξελέγετο ἐτησίως ὁ ναύαρχος, εἴτε Βασιλεὺς ἦν εἴτε μή.

Καὶ κατήρτισαν μὲν πολλάκις οἱ Σπαρτιᾶται, ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν θέσεως ἐν Ἑλλάδι ἀναγκαζόμενοι, ναυτικὸν οὐκ εὐκαταφρόνητον· ἀλλά, καίτοι αὐτῷ ὀφείλοντες τὸν ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων τελικὸν θρίαμβον αὐτῶν καὶ τὴν ὑπερτάτην αὐτῶν ἰσχὺν ἐν Ἑλλάδι, οὐχ ἧττον παρημέλησαν αὐτὸ ταχέως πάλιν, καὶ οὐδέποτε ἐπίσημόν τινα ναυμάχον ἀνέδειξαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(114) Ἴδ. Κεφ. Γ, σ. 227.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Διάφοροι περιπέτειαι τοῦ Στρατιωτικοῦ πολιτεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Αὔξησις τῆς Σπάρτης.

Διὰ τοῦ αὐστηροῦ δὲ τούτου ὀργανισμοῦ ὁ τοσοῦτον φιλοπόλεμος Δωρικὸς λαὸς ἀνεδείχθη εὐκόλως πρωτεύων ἐν Πελοποννήσῳ ἅμα κατέλαβε τὰς αὐτόθι οἰκήσεις του. Καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἀμέσως, ὡς ἀνωτέρω ἐῤῥέθη (1), ἀντέστησαν οἱ Ἀχαιοὶ ἐνιαχοῦ, καὶ διετήρησαν τὰ χωρία ἃ πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Δωριέων κατεῖχον. Ἀλλ᾽ ὑπὸ τοὺς Βασιλεῖς Χαρίλαον, Τήλεκλον καὶ Ἀλκαμένην ὑπετάγησαν πάντες, καὶ μετὰ τοὺς δύο μακροὺς καὶ πεισματώδεις Μεσσηνιακοὺς πολέμους (2), ὧν ἡ πιθανωτέρα χρονολογία φαίνεται ἡ τῶν Ὀλ. 9, β΄-13, β΄. καὶ Ὀλ. 23, δ΄-28, α΄. (3), προσετέθησαν εἰς τὰς κτήσεις τῆς Σπάρτης καὶ αἱ εὔφοροι πεδιάδες τῆς Μεσσηνίας. Προώδευον δὲ βαθμηδόν, καταλαμβάνοντες σχεδὸν πάντοτε ὀχυράν τινα θέσιν ἐν τῇ χώρᾳ

(1) Ἴδ. Ἀνωτ. Τμ. Α, Κεφ. Β, σ. 147.
(2) Παυσ. Δ, 4-24. — Justin. III, 4, 5.
(3) Ἴδ. Ste Croix, mém. sur l'Hist. et le Chen. des Mess. ἐν Mém. de l'Acad. d. Inscr. XLV, σ. 321. — Müller, Dor. I, 109.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν πολεμίων, ἀφ' ἧς ἐπετίθεντο κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ Παυσανίας «*Ὁρμητήριον*» λέγει τὴν Ἄμφειαν(4), καὶ ὡς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατέλαβον τὴν Δεκέλειαν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Παρεκώλυεν ὅμως καὶ ἀνεχαίτιζεν αὐτοὺς ἡ ἀπειρία αὐτῶν εἰς τὴν τειχομαχίαν καὶ τὰς πολιορκίας, οἷα κατεδείχθη ἐν Ἰθώμῃ, ἐν Εἴρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ (5).

Προσηνέχθησαν δέ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου, προσηνέστατα πρὸς τοὺς ἡττηθέντας, ὑπηκόους αὐτοὺς τῆς Σπάρτης καὶ ὑποτελεῖς καταστήσαντες(6), καὶ τὴν χώραν αὐτῶν οὐδόλως βλάψαντες, ὡς εἰς αὐτοὺς ἤδη ἀνήκουσαν, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (7)· «*Τὴν μὲν χώραν οὐκ ἐλυμαίνοντο, ἅτε δὴ νομίζοντες οἰκείαν, οὐδὲ δένδρα ἔκοπτον, οὐδὲ οἰκήματα κατέβαλλον· οἱ δὲ λείαν, εἰ περιτύχοιεν, ἤλαυνον, καὶ σῖτον καὶ τὸν ἄλλον καρπὸν ἀφῃροῦντο*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου Μεσσηνιακοῦ πολέμου ἐδόθη τοῖς Σπαρτιάταις παρὰ τῶν Ἀθηναίων παράδοξος ἐπικουρία, καὶ κατ' ἀρχὰς ἴσως φανεῖσα εἰρωνική, ἡ τοῦ ποιητοῦ Τυρταίου (8), οὗ ὅμως οἱ ἐνθουσιώδεις ἀνάπαιστοι τῶν ἐμβατηρίων καὶ ἐλεγείων πολὺ συνετέλεσαν, μετὰ τῆς ἐν τῷ Σπαρτιατικῷ στρατῷ παραδεδεγμένης μουσικῆς, εἰς τὸ νὰ ἐξεγείρωσι τὴν ἀρειμάνειον ὁρμὴν τῶν πολεμιστῶν, καὶ ν' ἀναδείξωσιν αὐτοὺς νικητάς. Ἀλλ' ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἡττηθέντας δὲν ἦτο πλέον οἷα ἐπὶ τοῦ πρώτου πολέμου, διότι τότε μὲν ὑπέταξαν ἐλευθέρους, ἤδη δ' ἐθεώρουν

(4) Δ, 5, 3.
(5) Θουκ. Β, 102. — Παυσ. Δ, 7, 1.
(6) Παυσ. Δ, 14, 3. — Αἰλ. Π. Ἱ. ΣΤ, 1.
(7) Δ, 7, 1.
(8) Λυκ. Κ. Λεωκρ. 28. — Στράβ. Η, 557, Δ. — Παυσ. Δ, 15, 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὅτι ἐνίκησαν καὶ εἶχον νὰ τιμωρήσωσιν ἀποστατήσαντας ὑπηκόους, δι᾽ ὃ καὶ κατεδίκασαν αὐτοὺς εἰς εἱλώτων δουλείαν (9).

Σταθεροὶ δὲ σύμμαχοι τῶν Μεσσηνίων εἰς τοὺς πολέμους τούτους ἦσαν οἱ Ἀρκάδες, οἵτινες, ἀρχαιότατοι καὶ ἰθαγενεῖς τῆς χώρας κάτοικοι ὄντες, ὑπερηφάνως ὑπερήσπισαν τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων (10)· καὶ οἱ Τεγεᾶται, οἱ ἰσχυρώτατοι ἐν αὐτοῖς, ἐπολέμησαν, καὶ παρέτειναν πεισματωδῶς τὴν ἀντίστασιν, αἰχμαλωτίσαντες καὶ τοὺς Βασιλεῖς Χαρίλαον (11) καὶ Θεόπομπον (12). Πόλιν ὅμως μετὰ πόλιν ἐξεπολέμει ἡ Σπάρτη· ὁ δ' Ἰσοκράτης, ἐξ Ἀττικῶν ἴσως προλήψεων ὁρμώμενος, λέγει ὅτι καὶ κατέστρεφεν αὐτάς (13)· «*Οὐδὲν ἐπαύοντο κατὰ μίαν ἑκάστην τῶν πόλεων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πολιορκοῦντες, καὶ κακῶς ποιοῦντες, καὶ καταστρέψαντες, πλὴν τῆς Ἀργείων*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀφορμὴν δ' ἔλαβον μάλιστα εἰς τὰς κατακτήσεις ταύτας τὴν περίστασιν, ὅτι ἀπὸ τῆς 25ης Ὀλ. τύραννοι ἐπεπόλασαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, πιθανῶς κατ' ἀντίδρασιν τῶν ἀρχαίων κατοίκων κατὰ τῆς ἐξουσίας τῶν Δωριέων (14), δι' ὃ οἱ Σπαρτιᾶται συμφέρον εἶχον νὰ καταβάλωσιν αὐτούς, τὰ πράγματα ἑκασταχοῦ τοῖς ὁμοφύλοις ἢ καὶ τοῖς φίλοις αὐτῶν ἀνατιθέμενοι, καὶ τὰ ἑκασταχοῦ πολιτεύματα πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν μεταβάλλοντες, ὡς λέγουσιν αὐτοῖς ἐν Θου-

(9) Παυσ. Δ, 23, 1. — Ἴδ. Θουκ. Α, 101 καὶ Σχολ.
(10) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 6, 8. — Ἰσοκρ. Ἀρχίδ. σ. 322. — Πολυαίν. Β, 13.
(11) Παυσ. Η, 48, 3.
(12) Πολύαιν. Η, 34. — Ἡρόδ. Α, 66.
(13) Παναθ. 574.
(14) Ἴδ. Ἀνωτ. Τόμ. Α, Βιβλ. Β, Μέρ. Β, Κεφ. Γ, σ. 135.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κιδίδη οἱ Ἀθηναῖοι πρέσβεις (15)· «*Ὑμεῖς μεν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, τὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πόλεις ἐπὶ τὸ ὑμῖν ὠφέλιμον καταστησάμενοι ἐξηγεῖσθε*». Οὕτω δέ, τοὺς ἐλευθερωτὰς τῆς Ἑλλάδος ἐπαγγελλόμενοι, καὶ μέχρι τῶν ἀπωτάτων χρόνων ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ εἰς τὰ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐπεμβαίνοντες, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν Πολυκράτην τῆς Σάμου ἐπολέμησαν (16), ἐξέτειναν κατ᾽ ὀλίγον τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ ἐπιῤῥοήν, καὶ περὶ Ὀλ. 45 ἡγεμόνευον ἐν τῷ πλείστῳ τῆς Πελοποννήσου, ὡς ὁ Ἡρόδοτος λέγει (17)· «*Ἤδε δέ σφι καὶ ἡ πολλὴ τῆς Πελοποννήσου ἦν κατεστραμμένη*»· καὶ ἡ φήμη αὐτῶν, ὡς τῆς Ἑλλάδος προϊσταμένων, ἔφθανε μέχρι τῶν ξένων ἡγεμόνων· δι᾽ ὃ καὶ ἐν Ἡροδότῳ (18) λέγουσι πρὸς αὐτοὺς οἱ πρέσβεις τοῦ Κροίσου· «*Ὑμέας γὰρ πυνθάνομαι προεστάναι τῆς Ἑλλάδος*», καὶ οἱ Ἴωνες ἐπίσης ἐπρέσβευον πρὸς αὐτούς (19), ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Σκύθαι (20).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Δύο δὲ μόναι Πελοποννησιακαὶ χῶραι ἔμειναν σταθερῶς ἀπηλλαγμέναι τῆς τῶν Σπαρτιατῶν κυριαρχίας, οἱ Ἀχαιοί, καὶ οἱ Ἀργεῖοι (20), οἱ μέν, τελευταῖον λείψανον τῆς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Ἀνάκτων ἐν Πελοποννήσῳ ἡγεμονευούσης φυλῆς, σχεδὸν παντάπασιν ἀφανεῖς καταστάντες καὶ λησμονηθέντες ἐν τῇ μεγάλῃ περιόδῳ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, προωρισμένοι ὅμως ν᾽ ἀναλάμψωσιν αὖθις ἐπὶ τῆς ἐσχάτης δύσεως, ὡς εἶχον λάμψει ἐπὶ τῆς πρώτης αὐγῆς

(15) Α, 76. — Ἴδ. καὶ Α, 18. — Ἡρόδ. Ε, 92. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Ε, 8, 18. — Πλούτ. π. Κακοηθ. Ἡρόδ. ΚΑ.
(16) Ἡρόδ. Γ, 44. — Ἴδ. Panofka, res Samiorum, 37.
(17) Α, 67.
(18) Α, 69.
(19) Αὐτ. Α, 152. Ε, 49. ΣΤ, 84.
(20) Θουκυδ. Β, 9. — Παυσ. Ζ, ὃ, 3. — Ἴδ. Θουκ. Γ, 92. — Ε, 82.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς Ἑλλάδος· Τὸ δ' Ἄργος, ἡ ἀρχαία, καὶ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς χρόνοις ἐπισημοτάτη καθέδρα τῆς Ἀχαϊκῆς ἐκείνης ἡγεμονίας, νεωτέρας ἀξιώσεις προσκτησαμένης ἀφ' ὅτου ἐπὶ τῆς Δωρικῆς εἰσβολῆς ἐνεμήθη Τημένῳ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν Ἡρακλειδῶν. Περὶ τὴν 8ην δὲ μάλιστα Ὀλυμπιάδα, ὡς φαίνεται (21), ἔφθασε τὸ Ἄργος εἰς περιωπήν τινα, καὶ παρουσιάζεται ἐπ' ὀλίγον προϊστάμενον πάλιν τῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ Φείδωνος (22), ὅστις κακῶς λέγεται Κορίνθιος ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Πινδάρου (23), καὶ περὶ οὗ ἱστορεῖται ὅτι πρῶτος ἔκοψε νόμισμα, καὶ τοῦτο ἐν τῇ, ὡς φαίνεται, ἐπίσης εἰς τὸ Ἄργος τότε ὑποκειμένῃ Αἰγίνῃ (24), καὶ ὅτι εἰσήγαγεν ἑνότητα μέτρων καὶ σταθμῶν (25). Καίτοι δὲ Τημενίδης ὤν, ἑπομένως Δωριεύς, φαίνεται ζηλώσας τὴν δίαιταν καὶ δύναμιν τῶν ἀρχαίων ἐγχωρίων τυράννων, διότι τύραννος καλεῖται ὑπ' Ἀριστοτέλους (26), καὶ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων κατακτήσας καὶ τὴν ἀξίαν ταύτην καὶ τοῦ Ἄργους τὴν θέσιν ἐν Πελοποννήσῳ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἦν δὲ τὸ πρώτιστον ἀντικείμενον ἔριδος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἄργους ἡ χώρα τῆς Κυνουρίας (27), πρὸς τὸ Ἄργος ὁριζομένη διὰ τοῦ ποταμοῦ Τανaοῦ (28), καὶ πρωτεύουσαν ἔχουσα τὴν Θυρέαν, ἥτις τέλος ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Λακεδαιμονίου Ὀθρυάδου ἐν Ὀλ. 57, γ' (29). Ἡ δὲ παρὰ

(21) Παυσ ΣΤ, 22, 2. — Ἴδ. Müller, Aeginet. 51-63. — Dorier, I, 177. — Larcher, Mem. de l'Acad. d. Inscr. T. XLVI, σ. 27.
(22) Στράβ Η, 549, Β. — Πλουτ. Ἐρωτ. διηγ. 2.
(23) Ὀλυμπ. ΙΓ, 20.
(24) Στράβ. Η, 577, Β. — Περιζ. εἰς Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΒ, 10.
(25) Ἡρόδ. ΣΤ, 127.
(26) Πολιτ. Ε, 8, 4.
(27) Ἴδ. Müller Aegin. σ. 45-60. Dor. I, 176. — Clint. F. H. II, 424.
(28) Εὐριπ. Ἠλέκτρ. 408. — Ἴδ. Leake, Κ. 22.
(29) Ἡρόδ. Α, 82, 83 — Στράβ. Η, 578, Α.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν Τύρινθα νίκη Κλεομένους τοῦ Α, ἐν Ὀλ. 65, α΄, καθ' ἣν ἑξακισχιλίους ἄνδρας ἀπώλεσαν οἱ Ἀργεῖοι (30), ἐξησφάλισεν ὁριστικῶς τὴν ὑπεροχὴν τῆς Σπάρτης ἐπὶ τοῦ Ἄργους, οὗ ἡρωϊκῶς ὑπερεμάχησε τότε ἡ Ἀργεία ποιήτρια Τελέσυλλα (31), σώσασα αὐτὸ ἁλώσεως καὶ καταστροφῆς. Ἀνεξάρτητοι ὅμως ἐξηκολούθησαν διατελοῦντες οἱ Ἀργεῖοι, καὶ ἐνίοτε ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς πάντοτε, ν' ἀναλάβωσιν αὖθις τὴν ἀρχαίαν περιωπήν (32).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Συνίστατο δ' εἰς τοῦτο ἡ *Ἡγεμονία* τῆς Σπάρτης ἐπὶ τῶν Πελοποννησιακῶν πόλεων, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐφ' ὅσων ἐδυνήθη νὰ ἐκτείνῃ αὐτήν, ὅτι εἶχεν ἐπ' αὐτῶν τὴν ἀρχηγίαν ἐν πολέμῳ, καὶ τὴν προεδρίαν ἐν τοῖς συμμαχικοῖς συμβουλίοις περὶ τῶν ἀφορώντων τὰ κοινὰ συμφέροντα, ὡς ὁ Θουκυδίδης ὁρίζει τὸ τῶν Ἡγεμόνων καθῆκον (1)· « *Χρὴ γὰρ τοὺς ἡγεμόνας, τὰ ἴδια ἐξ ἴσου νέμοντας, τὰ κοινὰ προσκοπεῖν, ὥσπερ καὶ ἐν ἄλλοις ἐκ πάντων προτιμῶνται* ». Ἐψηφίζοντο δ' αἱ περὶ πολέμου ἢ εἰρήνης ἀποφάσεις

(30) Ἡρόδ. Ζ, 148. — Αὐτ. ΣΤ, 76-83. — Ἀριστοτ. Πολ. Ε. 2, 8. — Πλούτ. π. Γυν. ἀρ. Τ. 8, σ. 269. Hutt.

(31) Πλούτ. Αὐτ. — Παυσ. Β, 20. — Πολυαιν. Η, 33. — Μάξ. Τύρ. ΛΖ, 5.

(32) Ἡρόδ. Ζ, 148. 149. — Ἴδ. Πλατ. Νομ. Γ, 692, Ε. — Θουκυδ. Ε, 14, 27. 41. — Διόδ. ΙΑ, 3. — ΙΒ, 75.

(1) Α, 120.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐν κοινῷ συνεδρίῳ, ἐν ᾧ πᾶσαι αἱ ἀντιπροσωπευόμεναι πόλεις ἦσαν ἰσόψηφοι (2), ἐκτὸς ὅταν διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων εἶχον ὑποβληθῆ εἰς ὅρους ὑποταγῆς, καὶ εἰς τὸ ν' ἀκολουθῶσιν ἀδιστάκτως τὴν Σπάρτην ὡς σύμμαχοι εἰς πάντα πόλεμον αὐτῆς, τὸν αὐτὸν μετ' αὐτῆς ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντες, ὡς τοῦτο ἐπεβλήθη εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτε ἡττήθησαν (3), καὶ εἰς τὴν Ὄλυνθον (4). Ὤφειλον δ' οἱ σύμμαχοι νὰ χορηγῶσιν ἐπικουρίας εἰς τὸν πόλεμον, καὶ νὰ καταβάλλωσι δι' αὐτὸν «*ἀργύριον ῥητόν*», ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (5), ἀπαιτούμενον παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, κατὰ Διόδωρον (6)· «*Τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέρος ἀπήτουν*». Ἀλλ' ἡ καταβολὴ αὕτη ἐγίνετο οὐχὶ τακτικῶς καὶ διαρκῶς ὡς τὸν φόρον τὸν καταβαλλόμενον ὑπὸ τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ μόνον ἐν καιρῷ πολέμου καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ὡς πάλιν λέγει ὁ Θουκυδίδης (7)· «*Οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὑποτελεῖς ἔχοντες φόρου τοὺς ξυμμάχους ἡγοῦντο*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ ὅροι ὅμως οὗτοι τῆς ἡγεμονίας οὐδόλως ἀφῄρουν ἀπὸ τῶν συμμαχίδων πόλεων τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν, καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὰς προσαλλήλους αὐτῶν σχέσεις καὶ πάσας τὰς ξένας εἰς τὴν συμμαχίαν, ἀλλ' ἐθεωροῦντο καὶ ἦσαν κατὰ ταῦτα αὐτόνομοι, ἕκασται τὰ ἴδια ἔχουσαι πολιτεύματα, ὡς ὁρίζει τὸ ἐν Θουκυδίδῃ Λακωνι-

(2) Θουκ. Α, 119. 125. 141. Ε, 30. — Ξεν. Ἑλλ. Ε, 2, 20.
(3) Ξεν. Ἑλλ. Β, 2, 20.
(4) Αὐτ. Ε, 3, 26. — Ἴδ. καὶ Αὐτ. ΣΤ, 3, 8.
(5) Β, 7.
(6) ΙΔ, 17.
(7) Α, 19.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κὸν ψήφισμα (8)· « *Ταὶ δὲ ἄλλαι πόλιες ταὶ ἐν Πελοποννάσῳ... αὐτόνομοι καὶ αὐτοπόλιες, τὰν αὐτῶν ἔχοντες, κατὰ πάτρια δίκας διδόντες τὰς ἴσας καὶ ὁμοίας* ». Καί τινες ἐξ αὐτῶν προΐσταντο μικρῶν ἰδιαιτέρων συμμαχιῶν, ὡς φερ' εἰπεῖν ἡ Ἦλις (9)· καὶ ἀλληλομαχοῦσαι διετέλουν πολλάκις ὡς οἱ Κλειτόριοι μετὰ τῶν Ὀρχομενίων ἐν Ἀρκαδίᾳ (10). Ἐπροσπάθει ὅμως ἡ Σπάρτη, καθ' ὅσον ἐδύνατο, νὰ προάγῃ πανταχοῦ ἐν αὐταῖς τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα καὶ τὰς ὀλιγαρχικὰς μερίδας, ὡς ἀσφαλεστέρας αὐτῇ καθ' ὃ συμπαθεστέρας καὶ συγγενεστέρας πρὸς τὸν πολιτικὸν αὐτῆς ὀργανισμόν, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (11)· « *Κατ' ὀλιγαρχίαν δὲ σφίσιν αὐτοῖς μόνον ἐπιτηδείως ὅπως πολιτεύσωσι θεραπεύοντες* ».

Ἦσαν δ' αἱ ὑποκείμεναι αὗται πελοποννησιακαὶ πόλεις εἰς τῆς Σπάρτης τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν Μηδικῶν, ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυών, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἐπίδαυρος, αἱ πόλεις τῆς Ἀρκαδίας, ἤτοι ἡ Τεγέα, ἡ Μαντίνεια καὶ ὁ Ὀρχομενός, προσέτι δ' ἡ Φλυούς, ἡ Τροιζήν, ἡ Ἑρμιόνη, ἡ Ἦλις, ἡ Πίσα, ἡ Τριφυλία (12). Ἐξ αὐτῶν δ' οἱ Τεγεάται ἠξίουν πάντοτε ἐν μάχαις τὴν θέσιν τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, τὴν ἐντιμοτάτην πασῶν (13)· οἱ δὲ Κορίνθιοι ἦσαν οἱ ἐπισημότατοι ἐν τῇ συμμαχίᾳ μετὰ τὴν Σπάρτην, καὶ πολλάκις ἐμετρίαζον αὐτῆς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν (14).

Ἐκτὸς δὲ τῆς Πελοποννήσου κατ' ἀρχὰς δὲν ἐνόμιζον

(8) (Α, Ε, 79.
(9) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 1, 23. — Διόδ. ΙΔ, 17.
(10) Ξεν. Ἑλλ. Ε, 4, 37.
(11) Α, 19.
(12) Ἴδ. Ἡρόδ. Η, 72. Θ, 28. — Παυσ. Ε, 23, 1.
(13) Ἡρόδ. Θ, 26. — Πλούτ. Β. — Ἀριστ. ΙΒ.
(14) Ἡρόδ. Ε, 71-93. — Θουκ. Α, 40. 41. — Ε, 27. — Πλούτ. Ἀριστ. Κ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σκόπιμον οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ ἐκτείνωσι τὴν ἡγεμονίαν των· τοὐλάχιστον τοὺς Πλαταιεῖς, ἀποστάτας τῶν Θηβαίων, προέτρεψεν ὁ Κλεομένης ἐν Ὀλ. 65, β΄. νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους (15). Ἐνέκειτο δὲ πιθανῶς ἐν τῇ συμβουλῇ ταύτῃ καὶ πολιτικός τις σκοπὸς ὑποθάλψεως τῆς ἀπὸ Ὀλ. 62, α΄. ὑφισταμένης ἤδη διχοστασίας (16) μεταξὺ τῶν δύο πόλεων αἵτινες προεῖχον τότε ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὴν Σπάρτην, καὶ ἦσαν ἕνεκα τῆς τε ἀλλοτρίας πρὸς αὐτὴν καταγωγῆς καὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς αὐτῶν θέσεως, αἱ φυσικαὶ καὶ ἐπικίνδυνοι αὐτῆς ἀντίπαλοι. Δὲν προεῖδεν ὅμως ὁ Κλεομένης ὅτι ἡ προσέλευσις αὕτη τῶν Πλαταιῶν ἦν ὁ πρῶτος θεμέλιος λίθος τοῦ μέλλοντος μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς ὅμοιον δὲ σφάλμα ὑπέπεσεν ἡ Σπάρτη καὶ ὅτε μετὰ δύο Ὀλυμπιάδας, ἀπαλλάξασα τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς τυραννίδος τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἀνεπτέρωσεν αὐτὰς εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἥτις ὑπῆρξε τῆς μεγαλουργίας αὐτῶν ἡ μήτηρ, δι' ὃ καὶ μεταμεληθεῖσα ἐπεχείρησεν, ἀλλὰ ματαίως, νὰ ἐπαναφέρῃ τύραννον τὸν Ἱππίαν (17).

Μετ' ὀλίγον δ' ἐπῆλθεν ὁ Μηδικὸς πόλεμος, ἐφ' οὗ τὴν ἡγεμονίαν εἶχον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Θουκυδίδου (18)· « *Οἱ Λακεδαιμόνιοι τῶν ξυμπολεμησάντων Ἑλλήνων ἡγήσαντο, δυνάμει προὔχοντες* ». Κατηνάγκασαν δὲ διὰ βίας νὰ συνταχθῶσιν αὐτοῖς μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν βορειοτέρων μερῶν Ἕλληνες, ὧν τινες μὲν ἐκ φόβου, τινὲς δὲ διότι καὶ ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν χώραις ὑπέκειντο εἰς ζυγὸν τυράννων, δὲν ἤθελον νὰ ἐκτεθῶσιν

(15) Ἡρόδ. ΣΤ, 108. — Θουκ. Γ, 55. 68.
(16) Ἡρόδ. Ε, 74.
(17) Ἡρόδ. Ε, 63-65. — 90-91.
(18) Α, 18. — Ἴδ. Ἡρόδ. Η, 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εἰς ἀντίστασιν πρὸς τοὺς βαρβάρους, ἣν τοσοῦτον ἐκθύμως ἀνέλαβον ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι. Οὕτως ὑπὸ τὴν Σπάρτην, πλὴν τῶν Λοκρῶν καὶ ἄλλων (19), καὶ οἱ Θηβαῖοι, καθ' Ἡρόδοτον (20), «*Ἀέκοντες ἔμενον καὶ οὐ βουλόμενοι. Κατεῖχε γὰρ σφέας Λεωνίδας, ἐν ὁμήρων λόγῳ ποιεύμενος*».

Ἦν λοιπόν, μετὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς θριάμβους κατὰ τῶν Περσῶν, ἡ Σπάρτη ἡγεμονὶς εὐρείας συμμαχίας, περιλαμβανούσης πάσας τὰς χώρας τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καὶ προσέτι τὰς ἐν ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς ἀποικίας· καὶ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων συνέδριον συνῆλθεν ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτῆς, πρῶτον εἰς Ἰσθμόν, καὶ ἔπειτα εἰς Σπάρτην, προσκαλέσαν ἐνώπιον αὐτοῦ εἰς κρίσιν καὶ αὐτὸν τὸν Θεμιστοκλῆν. Ἔκτοτε δ' ἐξηκολούθησεν ἡ Σπάρτη θεωροῦσα τὸ συνέδριον τῶν συμμάχων αὐτῆς ὡς ἀνώτατον Ἑλληνικὸν δικαστήριον, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Φιλοκλέους, ἐν Ὀλ. 93, δ' (21), καὶ τοῦ Ισμηνίου, ἐν Ὀλ. 99, γ' (22), καὶ ἐπεκράτησεν ἐπίσης ἔκτοτε οἱ στρατοδίκαι αὐτῆς νὰ καλῶνται *Ἑλλανοδίκαι* (22).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(19) Διόδ. ΙΑ, 4.
(20) Ζ, 203.
(21) Πλούτ. Λυσ. ΙΓ.
(22) Ξεν. Ἑλλ. Ε, 2, 35.
(23) Ξεν. Λακ. Πολ. ΙΓ, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Γ΄.

Περιορισμὸς τῆς ἡγεμονίας.

Ἀφ᾽ οὗ ὅμως ἐξέλιπεν ὁ παραχρῆμα κίνδυνος, ὁ συνασπίσας πάντας τοὺς Ἕλληνας, δυσχερὲς ἦν εἰς τὴν Σπάρτην νὰ ἐξακολουθήσῃ συνέχουσα ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἡγεμονίαν τοσαῦτα στοιχεῖα ἑτερογενῆ. Καὶ ἐξηκολούθησε μὲν ἔχουσα τὴν ἀξίωσιν ταύτην, καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτῆς ἐπιβάλλουσα νόμον, ὅτε τῆς Ἀμφικτυονίας ἀπέβαλε τοὺς μηδίσαντας Ἕλληνας (1), καὶ εἰς τὰς παραλίας ἐπεχείρισε νὰ μετοικίσῃ τοὺς Ἴωνας (2), καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου φρούρια ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ διὰ φρουρῶν (3). Ἀλλ᾽ ἤδη εἶχεν ἀναφυῇ ἀντίπαλος αὐτῇ ἄλλη δύναμις, ἡ τῶν Ἀθηνῶν, στηριζομένη ἐπὶ τῶν τροπαίων τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος, καὶ ὑπηρετουμένη ὑπὸ τῆς μεγαλονοίας καὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου, καὶ ἡ δόξα αὐτῆς ὡς προμάχου τῆς Ἐλευθερίας ἀνεβίβασεν αὐτὴν εἰς ἀνωτάτην περιωπήν, ὡς ἡ ἀναξία διαγωγὴ τῶν Μηδισάντων Θηβαίων ἐστέρησε τὰς Θήβας τῆς ἐπὶ τῶν Βοιωτῶν ἡγεμονίας αὐτῶν (4). Ἰδίως δ᾽ ἤγειρε τὰς Ἀθήνας ὑπὲρ τὴν Σπάρτην ἡ ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους δραστηρίως ἐπιδιωχθεῖσα θαλασσοκρατία (5) καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ναυτικῆς ἐκείνων δυνάμεως, ἰσοπάλου πρὸς ταύτης τὴν κατὰ ξηράν,

(1) Πλάτ. Θεμιστ. Κ.
(2) Ἡρόδ. Θ, 106. — Διόδ. ΙΑ, 37.
(3) Θουκ. Α, 90.
(4) Διόδ. ΙΑ, 81. — Justin. III, 6.
(5) Πλουτ. Θεμιστ. Κ. — Ἀριστ. ΚΒ. — Cic. Offic. III, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

προσέτι δ' ἡ προσηνὴς τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς συμμάχους συμπεριφορά, δι' ἧς μετὰ τὴν ἐν Μυκάλῃ ναυμαχίαν ὑπερτάτην ἐξήσκησαν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων ἃς εἶχον ἐλευθερώσει (6). Κατ' ἀρχὰς ἀπεπειράθησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ν' ἀντιποιηθῶσι καὶ τὸ κράτος τῶν θαλασσῶν (7)· ἀλλὰ παρῃτήθησαν ταχέως τοῦ ἀγῶνος τούτου, διότι εἶδον ὅτι ἐματαιοπόνουν, καὶ προσέτι διότι ἐφοβήθησαν μὴ ἡ μετὰ ξένων ἐπιμιξία ἀλλοιώσῃ τὰ ἀρχαϊκὰ αὐτῶν ἤθη, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο πᾶν αὐτῶν τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα· δι' ὃ καὶ στρατηγούς, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (8), «*Ἄλλους οὐκέτι ἐξέπεμψαν, φοβούμενοι μὴ σφίσιν οἱ ἐξιόντες χείρους γίγνοιτο*». Οὕτως ὑπεχώρησαν τοῖς Ἀθηναίοις σιωπηλῶς, ἐξακολουθούσης τῆς συμμαχίας ἢ *ὁμαιμίας*, ὡς καλεῖ αὐτὴν ὁ αὐτὸς (9), τῶν δύο πόλεων, ἐπὶ τῇ βάσει κοινῆς ἀμύνης καὶ ἀμοιβαίας εὐμενείας ἀφ' ὅτου ὁ Κίμων ἐν Ὀλ. 73, 5, διεδέχθη ἐν Ἀθήναις τὸν Θεμιστοκλῆν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων (10)· δι' ὃ καὶ ἐν Ὀλ. 79, α', ἡ Σπάρτη, ζητήσασα τῶν ἄλλων συμμάχων αὐτῆς τὴν ἐπικουρίαν κατὰ τῆς Ἰθώμης, ἀπήτησε καὶ τὴν τῶν Ἀθηνῶν (11). Ἀλλ' ἡ περιφρονητικὴ διαγωγὴ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διέῤῥηξε τὸν σύνδεσμον τῶν δύο πόλεων (12), καὶ αἱ Ἀθῆναι συνεμάχησαν ἀμέσως μετὰ τοῦ Ἄργους, ἤδη ὁπωσοῦν ἀναλαβόντος διὰ μακρᾶς εἰρήνης, καὶ διὰ τῆς προσλήψεως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(6) Θουκ. Α, 89. — Διόδ. ΙΑ, 37. — Ἴδ. 41.
(7) Θουκ. Α, 94, ἑπ. — Διόδ. ΙΑ, 44, ἑπ.
(8) Α, 95.
(9) Α, 48.
(10) Θουκ. Β, 135. — Διόδ. ΙΑ, 54.
(11) Θουκ. Α, 102. — Γ, 54.
(12) Διόδ. ΙΑ, 64. — Παυσ. Α, 29, 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἑλληνικῶν τινῶν ἐλασσόνων πόλεων (13), ὡς τῶν Μυκηνῶν, ἐν Ὀλ. 78, α΄ (14), αἵτινες καὶ ἔκτοτε σχεδὸν ἐντελῶς ἐκλείπουσι (15), τῶν Ὀρνεῶν, αἵτινες εἰσέτι δὲν εἶχον διόλου καταστραφῆ μέχρις Ὀλ. 91, β΄ (16), τῆς Τύρινθος, τῶν Ὑσιῶν, καὶ ἄλλων. Πλὴν τούτων δὲ συνεδέθησαν καὶ μετὰ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀλοταδῶν, οὓς οἱ Σπαρτιᾶται δὲν εἶχον κατορθώσει ν' ἀνατρέψωσιν ἐν Ὀλ. 77, γ΄, δωροδοκηθέντος τοῦ Βασιλέως Λεωτυχίδου. Εἶχον δὲ προσέτι τὴν Ἠϊόνα, τὴν Σκύρον (17), τὴν Νάξον, τὴν Θάσσον περὶ Ὀλ. 78, δ΄-79, γ΄ (18)· περὶ δὲ Ὀλ. 80, δ΄. κατέλαβον τὰ Μέγαρα μετὰ τῶν λιμένων αὐτῶν, τῆς Νισαίας καὶ τῶν Παγασῶν (19)· ἐν Ὀλ. 80, β΄ ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγιναν (20)· ἐν Ὀλ. 80, γ΄ τὴν Ναύπακτον (21), καὶ τέλος τὴν Ἀχαΐαν καὶ Τροιζηνίαν (22)· ὥστε καὶ ὁ Διόδωρος, ὁμιλῶν περὶ τῆς Ὀλ. 81, β΄, λέγει (23): «*Κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν πλείστων πόλεων οἱ Ἀθηναῖοι ἦρξαν*». Οὕτω δ' ηὐξήνθη καὶ κατὰ ξηρὰν ἡ δύναμις αὐτῶν εἰς ἐφάμιλλον τῆς τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἀνείχοντο δ' οἱ Σπαρτιᾶται μεθ' ὑπομονῆς τὴν αὔξησιν ταύτην τῶν Ἀθηνῶν ἕνεκα δύο λόγων κατὰ Θουκυδίδην (24), πρῶτον διότι ὁ πολιτικὸς αὐτῶν χαρακτὴρ ἦν ἡ περίσκε-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(13) Παυσ. Η, 27, 1.
(14) Διόδ. ΙΑ, 65. — Στράβ. Η, σ. 579, Β. — Παυσ. Β, 16, 4.
(15) Θουκ. Α, 10. — Στράβ. Η, 571, C. — Λουκ. Χαρων. 23.
(16) Θουκ. ΣΤ, 7.
(17) Θουκ. Α, 98. — Διόδ. ΙΑ, 60. — Πλούτ. Θησ. ΛΣΤ.
(18) Θουκ. Α, 100. 101. — Διόδ. ΙΑ, 70.
(19) Θουκ. Α, 103.
(20) Θουκ. Α, 105.
(21) Θουκ. Α, 103.
(22) Θουκ. Α, 115.
(23) ΙΑ, 85.
(24) Α, 118. — Ἴδ. καὶ Η, 69. — Ἰσοκρ. π. Εἰρ. 25.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ψις, καὶ ἀξίωμα εἶχον ν' ἀποφεύγωσι πάντοτε ὅσον ἐνεδέχετο τοὺς πολέμους, καὶ δεύτερον διότι ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου ἀπησχολημένοι, καὶ ἐπολέμουν πρὸς ὀχληροὺς γείτονας, ἢ πρὸς ἀποστάτας ὑπηκόους· «*Ὄντες μὲν καὶ προτοῦ μὴ ταχεῖς ἰέναι εἰς τοὺς πολέμους, εἰ μὴ ἠναγκάζοντο, τὸ δέ τι καὶ πολέμοις οἰκείοις ἐξειργόμενοι*». Ἦσαν δ' οἱ οἰκεῖοι οὗτοι πολέμιοι οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι μάλιστα (25)· ἐκ δὲ τῶν ὑπηκόων ἀπέστησαν οἱ Μεσσήνιοι, ἐπωφεληθέντες ἐκ τῆς ἀταξίας καὶ τῶν συμφορῶν ἃς ἐπέφερεν εἰς τὴν Λακωνίαν ὁ μέγας ἐν Ὀλ. 78, δ' συμβὰς σεισμός (26), καὶ ἐπὶ δέκα ὅλα ἔτη ἔμεινε τότε πᾶσα σχεδὸν τῆς Σπάρτης ἡ δύναμις τὴν Ἰθώμην πολιορκοῦσα (27).

Ἐν Ὀλ. 80, δ'. ὅμως δὲν ἠμέλησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν παρουσιασθεῖσαν αὐτοῖς ἀφορμὴν ὅπως ἀντιτάξωσιν εἰς τὴν πρόοδον τῶν Ἀθηνῶν τὴν αὔξουσαν δύναμιν τῶν Θηβαίων, τούτοις τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὅλης Βοιωτίας περιποιοῦντες (28). Εἰς τοῦτο δ' ὑποκινηθέντες οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐν Βοιωτίᾳ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχῶν (29), ἔπεμψαν στρατὸν εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, ἐπὶ προφάσει ἐπικουρίας εἰς τὴν συγγενῆ αὐτοῖς χώραν τῆς Δωρίδος· καὶ ἡττήθησαν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Τανάγρᾳ, ἀλλὰ μετὰ δύο μῆνας ἡ ἐν Οἰνοφύτοις μεγάλη νίκη τοῦ Μυρωνίδου ἐξέτεινε τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ἐπὶ τῆς Λοκρίδος, τῆς Φω-

(25) Ἡρόδ. Θ. 35. — Παυσ Γ. 11.
(26) Διόδ. ΙΑ, 63. — Πλούτ. Κίμ. ΙΣΤ. — Παυσ. Δ, 24, 2. — Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΣΤ, 7.
(27) Θουκ. Α, 101.
(28) Διόδ. ΙΔ, 81. — Just. III, 6.
(29) Θουκ. Α, 107.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κίδος καὶ τῆς Βοιωτίας (30). Μετὰ δεκαετίαν ὅμως πάλιν, ἐν Ὀλ. 83, β΄. ἡττηθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Κορωνείᾳ ὑπὸ τῶν φυγάδων Βοιωτῶν ὀλιγαρχῶν, ἀφῃρέθησαν πάσας ἐκείνας τὰς κατακτήσεις, καὶ προσέτι καὶ τὰ Μέγαρα καὶ τὴν Εὔβοιαν (31), καὶ ταχέως ἀθετηθείσης τῆς διὰ Κίμωνος ἐν Ὀλ. 82, β΄. συνομολογηθείσης εἰρήνης (32), ὑπέστησαν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ εἰσβολὰς τῶν Πελοποννησίων, καὶ ἠναγκάσθη συγχρόνως διὰ νέων τριακονταετῶν σπονδῶν ὁ Περικλῆς ἐν Ὀλ. 83, δ΄ (33) νὰ ἐγκαταλείψῃ πάσας τὰς κατὰ τὴν Πελοποννησιακὴν παραλίαν κατακτήσεις, ὅπως κἂν διατηρήσῃ τὴν Εὔβοιαν.

Διὰ τῶν σπονδῶν δὲ τούτων ἀπεφασίσθη νὰ διατηρῶσιν οἵ τε Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἑκάτερος τὰς ἰδίας αὐτῶν κτήσεις καὶ τοὺς ἰδίους συμμάχους, ἐν εἰρήνῃ διατελοῦντες, κατὰ Θουκυδίδην (34) «*Εἰρημένον γὰρ δίκας μὲν τῶν διαφόρων ἀλλήλοις διδόναι καὶ δέχεσθαι, ἔχειν δὲ ἑκατέρους ἃ ἔχομεν*». Προσωμολογήθη δ' ὅτι αἱ οὐδέτεραι πόλεις ἐδύναντο νὰ προστεθῶσιν εἰς οἱανδήποτε τῶν συμμαχιῶν προῃροῦντο (35), ὅπερ ἦν ἀσφαλὴς ἀφορμὴ νέων διχονοιῶν. Τῷ ὄντι δ' ἡ ἀνήσυχος φιλοδοξία τῶν Ἀθηναίων διήγειρε ταχέως τὴν δυσπιστίαν καὶ ἀντίπραξιν τῶν Λακεδαιμονίων, ἡ δὲ φιλαρχία καὶ φιλοχρηματία αὐτῶν δυσηρέστησεν ἐναντίον των αὐτοὺς τοὺς συμμάχους αὐτῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(30) Θουκ. Α, 108.
(31) Θουκ. Α, 114.
(32) Ἀνδ. π. Εἰρ. 3. 6. — Αἰσχ. π. πρπρσδ. 50.
(33) Θουκ. Α, 115. — Ἴδ. καὶ Α, 23, 81. Δ, 21.
(34) Α, 140.
(35) Θουκ. Α, 35.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Κατέστησαν ἐπομένως μετ᾽ οὐ πολύ, ἐν Ὀλ. 87, 6΄ εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, προϊστάμενοι τῶν συμμάχων αὐτῶν, οὓς κατ᾽ ὄνομα ἀπαριθμεῖ ὁ Θουκυδίδης (1), ἀφ᾽ οὗ ἐξησφάλησαν αὐτοῖς τὰς πρὸ τοῦ πολέμου κτήσεις διὰ συνθήκης, « *Ἐν ᾗ εἴρητο, ἃ ἔχοντες εἰς τὸν Ἀττικὸν πόλεμον καθίσταντό τινες, ταῦτα ἔχοντας καὶ ἐξελθεῖν* », κατὰ Θουκυδίδην (2). Προσετίθεντο δὲ προθύμως καὶ ἕτεροι εἰς τὴν συμμαχίαν, διότι, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἐπηγγέλλοντο καὶ τότε οἱ Σπαρτιᾶται τοὺς ἐλευθερωτὰς τῶν Ἑλλήνων, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ ποθοῦντες ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς καταθλιπτικῆς τῷ ὄντι ἐξουσίας τῶν Ἀθηναίων, ὡς αὐτὸς ὁ ἱστορικός, τῇ ἀληθείᾳ μᾶλλον ἢ τῷ πατριωτισμῷ θύων, ὁμολογεῖ (3)· « *Ἡ δὲ εὔνοια παραπολὺ ἐποίει τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἄλλως τε καὶ προειπόντων, ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦσιν . . . Οὕτως ὀργῇ εἶχον οἱ πλείους τοὺς Ἀθηναίους, οἱ μὲν τῆς ἀρχῆς ἀπολυθῆναι βουλόμενοι, οἱ δὲ μὴ ἀρχθῶσι φοβούμενοι* ».

Ἀλλ᾽ ὅτε ἐπῆλθον αἱ συμφοραὶ τῆς Πύλου, τῆς Σφακτηρίας (4), τῶν Κυθήρων (5) καὶ ἄλλαι (6) περὶ Ὀλ. 89,

(1) Β, 9.
(2) Ε, 31.
(3) Β, 8. — Ἴδ. καὶ Δ, 85. 108.
(4) Θουκ. Δ, 4-38.
(5) Θουκ. Δ, 53.
(6) Θουκ. Ε, 17, ἑπ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

α', καὶ ἡ Σπάρτη, ἐξασθενήσασα, συνωμολόγησεν ἐν Ὀλ. 88, δ', συνθήκην μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀπ' ἐναντίας τῆς γνώμης τῶν Κορινθίων, Βοιωτῶν, Μεγαρέων καὶ Ἠλείων, τότε δυσηρεστήθησαν οἱ σύμμαχοι κατ' αὐτῆς, ὡς ὁ Θουκυδίδης λέγει (7)· «*Κατὰ γὰρ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Λακεδαίμων μάλιστα δὴ κακῶς ἤκουε διὰ τὰς συμφοράς*». Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι, φρονηματισθέντες ἀφ' ὅτου ἐν Κορονείᾳ καὶ Δηλίῳ ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους (8), ἐθεώρουν ἑαυτοὺς κεκλημένους εἰς πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων (9)· αἱ δὲ πόλεις τῆς Πελοποννήσου ὕποπτοι ἔβλεπον τὴν Σπάρτην ἐπιφυλαχθεῖσαν, διὰ ῥητοῦ ὅρου ἐν τῇ συνθήκῃ, τὸ δικαίωμα τοῦ μεταρρυθμίζειν αὐτὴν ἄνευ τῆς αὐτῶν συναινέσεως (10).

Μετ' ὀλίγον δέ, περὶ τῆς ἑαυτῆς ἀσφαλείας στοχαζομένη, ἔκλεισεν ἡ Σπάρτη ἰδίαν συνθήκην μετὰ τῶν Ἀθηνῶν (11)· καὶ τότε προσεκάλεσαν οἱ Κορίνθιοι τοὺς Ἀργείους ν' ἀντιληφθῶσι τῆς ἀρχαίας ἡγεμονίας, καὶ νὰ ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς Σπάρτης τὰς πόλεις ὅσαι ἤθελον νὰ προσέλθωσιν εἰς αὐτούς (12)· καὶ προσῆλθον τῷ ὄντι ἡ Μαντίνεια, καὶ ἡ Ἦλις, καὶ προσέτι ἡ ἐν Θρᾴκῃ Χαλκιδική (13). Ἡ Τεγέα ὅμως συμπαρέμεινε μετὰ τῆς Σπάρτης, καὶ οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Βοιωτοὶ ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς ὀλιγαρχῶν τοῦ νὰ συνδεθῶσι μετὰ τοῦ δημοκρατικῶς φρονοῦντος Ἄργους· Ἀπήτησαν ὅμως ἰδίαν συν-

(7) Ε, 28.
(8) Ἴδ. Ἀνωτ.
(9) Ἴδ. Ξενοφ. Ἀπομν. Γ, 5, 4.
(10) Θουκ. Ε, 29.
(11) Θουκ. Ε, 22.
(12) Θουκ. Ε, 27.
(13) Θουκ. Ε, 31.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θήκην μετὰ τῆς Σπάρτης, οἵαν εἶχον αἱ Ἀθῆναι, καὶ οὕτω συνεμάχησαν μετ' αὐτῆς ἐν Ὀλ. 90, α' (14). Ἀλλὰ τοῦτο ἐπέφερε τὴν ἀπόσπασιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν συνασπισμὸν αὐτῶν μετὰ τοῦ Ἄργους, ἀφ' οὗ ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἀπεσπάσθη ἡ Κόρινθος (15). Μετὰ δύο δ' ἔτη ἡ ἐν Μαντινείᾳ ἧττα ἠνάγκασε καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἀργείους νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην μετὰ τῆς Σπάρτης (16), ἧς ἀνεπτερώθη τότε τὸ πολεμικὸν φρόνημα καὶ ηὔξησεν ἡ ὑπόληψις (17).

Τὸ δὲ Σικελικὸν τῶν Ἀθηναίων πάθημα νέαν περιεποίησε τοῖς Σπαρτιάταις ὑπεροχήν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀφορμὴν ὅπως ἀνανεώσωσι τὰς καὶ ἄλλοτε καταβληθείσας (18) προσπαθείας των περὶ θαλασσοκρατίας (19). Διέσπων δὲ τότε ἐσωτερικαὶ φατρίαι τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰσεχώρουν παρ' αὐτοῖς ὡς προστάται τῶν ὀλιγαρχῶν κατ' Ἀριστοτέλην (20)· «*Οἱ μὲν γὰρ Ἀθηναῖοι πανταχοῦ τὰς ὀλιγαρχίας, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς δήμους κατέλυον*». Προσέτι δὲ προσείλκυον τοὺς συμμάχους, ἐπαγγελλόμενοι αὐτοῖς αὐτονομίαν, ἧς πράγματι ἦσαν ἐστερημένοι ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Οὕτω προσῆλθον οἱ ἐν Θρᾴκῃ σύμμαχοι ἤδη ἐν Ὀλ. 90, α' εἰς τὸν καὶ διὰ τοῦ χαρακτῆρός του (21) τὰ πιστὰ παρέχοντα Βρασίδαν, «*Πιστεύσαντες αὐτὸν τοῖς ὅρκοις, οὓς τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ὀμόσαντα αὐτὸν ἐξέπεμψαν, ἦ μὴν*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(14) Θουκ. Ε, 39.
(15) Θουκ. Α, 47. 48.
(16), Θουκ. Ε, 65-80.
(17) Θουκ. Ε, 75.
(18) Θουκ. Γ, 32.
(19) Θουκ. Η, 2, ἑπ.
(20) Πολιτ. Ε, 6, 9. — Ἰδ. καὶ Δ, 9, 11. — Θουκ. Γ, 82. — Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 3, 14. — Ἰσοκρ. Πανηγ. 2. — Διόδ. ΙΓ, 48.
(21) Θουκ. Δ, 81.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔσεσθαι ξυμμάχους αὐτονόμους, οὓς ἂν προσαγάγηται», κατὰ Θουκυδίδην (22)· καὶ τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἐμιμήθησαν σχεδὸν πάντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι· ὥστε ὅτε κατέβαλον τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀντίζηλον, οἱ Σπαρτιᾶται δικαίως ἐδύναντο νὰ καυχῶνται ὅτι ἦσαν, ὡς ὁ Ξενοφῶν τοὺς λέγει (23), «*Πάσης τῆς Ἑλλάδος προστάται*», διότι πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ὑπήκουε τότε εἰς τὰ νεύματα τῶν Λακεδαιμονίων ἁρμοστῶν, ὡς ὁ αὐτός (24)· «*Πᾶσαι γὰρ τότε αἱ πόλεις ἐπείθοντο ὅ,τι Λακεδαιμόνιος ἀνὴρ ἐπιτάττοι*».

Ἐξακολουθοῦντες ὅμως τὴν πατροπαράδοτον αὐτῶν πολιτικήν, παρέδιδον τὰς πόλεις εἰς τὰς μισητὰς τοῖς πολλοῖς ὀλιγαρχίας, *δεκαρχίας* ἢ *δεκαδαρχίας* ἐγκαθιστῶντες (25), ἁρμοστὰς καὶ φρουρὰς πολλαχοῦ πέμποντες, καὶ μετὰ προϊούσης τῆς ἐπιτυχίας ἐγίνοντο καταθλιπτικώτεροι καὶ ὑπεροπτικώτεροι ἢ ὅ,τι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι (26). Βοηθείας δέ τινας χρηματικὰς παρὰ τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν λαβόντες, ἀφεγνώρισαν ἐν Ὀλ. 92, γ' τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐν Ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων (27), αἵτινες ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων, ἀπὸ Ὀλ. 82, γ' (28), ἢ 97, δ' καὶ τῆς ἐπὶ Κίμωνος συνθήκης (29) εἶχον ἐξησφαλισμένην τὴν ἀπὸ τῆς Περσίας ἀνεξαρτησίαν των, ὡς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Θουκυδίδου (30), ὅτι ὁ Τισσαφέρνης «*δι' Ἀθη-*

(22) Θουκ. Δ, 88.
(23) Ἑλλ. Γ, 1, 3.
(24) Αὐτ. 5. — Ἴδ. καὶ Ἀνάβ. ΣΤ, 4, 9. 13.
(25) Ἴδ. Πλούτ. Λύσ. Ε.
(26) Διόδ. ΙΔ, 10.—Ἴδ. Θουκ. Δ, 85, 86.
(27) Θουκ. Η, 18. 37. 58.—Ἴδ. καὶ Ἰσοκρ. Πανηθ. 602.
(28) Διόδ. ΙΒ, 4.
(29) Πλούτ. Β. Κίμ. ΙΓ.
(30) Η, 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ναύους» ἠδυνάτει νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους ἐκ τῶν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατανεμεμημένων ἑλληνικῶν πόλεων.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Ὀλ. 95, α' ἀποτυχίαν Κύρου τοῦ νεωτέρου, ἡ Σπάρτη, ἥτις εἶχεν ὑποστηρίξει αὐτὸν ἕνεκα πολιτικῶν συμφερόντων (31), ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς πόλεις ἐκείνας ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὖθις ἡγεμονίαν (32), καὶ διὰ τοῦ Θίμβωνος, τοῦ Δερκυλλίδου καὶ τοῦ Ἀγησιλάου, ἐν Ὀλυμπ. 95,6-96, γ', ἐπετύγχανεν ἤδη, ὅτε ἡ ἀντιζηλία τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Θηβῶν, ἐπιδεξίως ὑποθαλπομένη ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἀνεχαίτισε τὰς προόδους τοῦ Ἀγησιλάου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μέχρις ἀφαιρέσεως τῆς ἡγεμονίας.

Πρὸ πάντων δ' ἐκίνησε τὴν ἀντίπραξιν τῶν πόλεων ἐκείνων ἡ ἐν αὐτῇ τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐπίφοβος πρόοδος τῆς δυνάμεως καὶ τῆς φιλοδοξίας τῆς Σπάρτης, ἥτις, νικήσασα τὰς Ἀθήνας ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, ἠθέλησε δι' ἀρχῶν ἃς ἐν αὐταῖς ἐγκατέστησε, καὶ διὰ φρουρήσεως τῆς Ἀκροπόλεως, νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτάς, μονοκράτωρ οὕτως ἐν Ἑλλάδι ἀναδεικνυμένη. Ἕνεκα τούτου, ἥ τε Κόρινθος καὶ αἱ Θῆβαι κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπήτησαν τὴν ἐντελῆ κατασκαφὴν τῶν Ἀθηνῶν (1), ἔπειτα δέ, ταύτης ἀποτυχούσης, ἤρξαντο ἀνα-

(31) Διοδ. ΙΔ, 21.
(32) Ξεν. Ἑλλ. Γ. 2. 19.
(1) Ξεν. Ἑλλ. Β, 2. 19.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φανδὸν ἀντιπράττουσαι κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τοὺς Ἀθηναίους φυγάδας ἐγκολπούμεναι καὶ ὑποστηρίζουσαι, «*ὅτι ἐγίγνωσκον Λακεδαιμονίους βουλομένους τὴν τῶν Ἀθηναίων χώραν οἰκίαν καὶ πιστὴν ποιήσασθαι*, κατὰ Ξενοφῶντα (2), καὶ ἀπὸ τῆς κατ' Ἤλιδος ἐκστρατείας ἐν Ὀλ. 95, α' ἀποσυρθεῖσαι (3). Αἱ Ἀθῆναι δέ, καίτοι ἄρτι διὰ Θρασυβούλου ἀπὸ τῶν Τριάκοντα ἐλευθερωθεῖσαι, οὐχ ἧττον ὅμως ἐξηκολούθουν τῇ Σπάρτῃ ἑπόμεναι (4), καὶ συνεξέπεμψαν ἐπικουρίαν κατὰ τῆς Ἤλιδος καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ τοῦ Τισσαφέρνους (5).

Ηὔξησε δὲ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην δυσπιστίαν καὶ ἀντιπάθειαν ἡ πρὸς τὴν Ἤλιδα διαγωγὴ αὐτῆς (6), καὶ ἰδίως αἱ Θῆβαι, τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βοιωτίας ἐπιδιώκουσαι, κατεῖδον οἷα τύχη ἐπεφυλάττετο εἰς αὐτὰς διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Λακεδαιμονίων. Δι' ὃ καὶ ἀφοῦ ὁριστικῶς ἀπεσπάσθησαν (7), τέλος συνησπίσθησαν μετὰ τῆς Κορίνθου, τοῦ Ἄργους, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων (8), καὶ βοηθείᾳ Περσικοῦ χρυσοῦ συνέδεσαν τὴν συμμαχίαν, ἧς ματαία ἀπόπειρα εἶχε γίνει ἐν Ὀλ. 89, δ'. Αὕτη δ' ἐπέφερε τὸν Κορινθιακὸν κληθέντα πόλεμον, ἐφ' οὗ καλῶς ὁ Ἀγησίλαος ἀντέσχε κατὰ ξηράν· ἀλλ' ἡ καταναυμάχησις τοῦ στόλου αὐτοῦ ἐν Κύθνῳ, μεθ' ἣν τῶν Ἀθηναίων αἱ τριήρεις τροπαιοῦχοι περιέπλευσαν πάλιν τὴν Θρᾴκην καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, δεινὴν ἐπέφερε πληγὴν εἰς τὴν δύναμιν

(2) Αὐτ. Β, 4. 30.
(3) Ξεν. Γ, 2, 25. — Διόδ. ΙΔ, 17.
(4) Λυσίας Νικομ. 22 (σ. 860).—Διον. Ἀλ. Τ. Ε, σ. 531, 2 Rsk.
(5) Ξεν. Αὐτ. Γ. 1, 4.
(6) Ξεν. Γ, 2, 30.
(7) Ξεν. Γ, 4, 4.
(8) Ξεν. Γ, 5, 1.—Πλούτ. Ἀγησ. ΙΕ.—Διοδ. ΙΔ, 82.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς Σπάρτης, ἥτις οὐ μόνον τῆς ἡγεμονίας αὐτὴ ἐστερήθη, ἀλλὰ καὶ προσέφυγε ταπεινὴ εἰς τὸν Πέρσην, διὰ τῆς αἰσχρᾶς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδου (9), ἐν Ὀλ. 98, β', εἰς τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ πᾶσαν ὑποτάξασα τὴν Ἐλάσσονα Ἀσίαν, καὶ τὴν ἰσοῤῥοπίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ παραδοῦσα· ὥστε λέγει ὁ Ἰσοκράτης (10)· «*Χωρὶς δ' ἑκάτεροι πρέσβεις πέμπομεν ὡς ἐκεῖνον, ἐλπίζοντες, ὁποτέροις ἂν οἰκειότερον διατεθείη, κυρίους τούτους γενήσεσθαι τῆς ἐν Ἕλλησι πλεονεξίας*». Καὶ ὁ Ἀρταξέρξης ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν, ἰδίως ἐν Ὀλ. 101, γ', 102, α', 103, β', καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐν Ὀλ. 103, δ', φαίνεται τὴν πολιτικὴν στάθμην τῆς Ἑλλάδος κρατῶν (11).

Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ συνθήκης ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ἡ αὐτονομία πασῶν τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τῶν νήσων (12), πλὴν τῆς Κύπρου καὶ τῶν Κλαζομενῶν, αἵτινες παρεχωρήθησαν εἰς αὐτόν, καὶ πλὴν τῆς Λήμνου, τῆς Ἴμβρου καὶ Σκύρου, αἵτινες ἀφέθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους (13). Ὑπεχρεώθησαν δὲ καὶ οἱ Θηβαῖοι ν' ἀφήσωσιν ἐλευθέρας πάσας τὰς βοιωτικὰς πόλεις (14), καὶ οἱ Ἀργεῖοι ν' ἀποσύρωσι τὴν φρουρὰν δι' ἧς κατεῖχον τὴν Κόρινθον (15). Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι δέ, καὶ μάλιστα ἐν Πελοποννήσῳ, ἔμενε τῆς Σπάρτης ἡ θέσις ἡ αὐτὴ πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις, αὐτονόμους μὲν κατ' ὄνομα, ἀλλ'

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(9) Ξεν. Ἑλλ. Ε, 1, 31. — Διόδ. ΙΔ, 110.
(10) Παναθ 632.
(11) Ἰδ. Ἰσοκρ. Πανηγ. 34, 47, 48. — Πολύβ. Θ, 34, 3. — Ξεν. Ἑλλ. Ζ, 1, 27. 33. 39. — Διόδ. ΙΕ, 38. 50. 70. 76.
(12) Ἀνδοκ. π. Εἰρ. 12. — Αἰσχ. Π. πρπρσβ. 21.
(13) Ξεν. Ε, 1, 33. — Πλούτ. Ἀγησ. ΚΓ.
(14) Διον. ΙΔ, 86, 92.
(15) Διόδ. ΙΕ, 40, 45.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν αὐτῆς διατελούσας καὶ δι᾽αὐτῆς ὀλιγαρχουμένας. Μετ᾽ οὐ πολὺ ὅμως ἤρξατο δημοκρατική τις κίνησις παρὰ ταύταις ταῖς πόλεσι (16), καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τότε «*οὐδὲ δύο ἔτη φυλάξαντες τὰς κοινὰς σπονδάς*», κατὰ Διόδωρον (17), ἀφήρεσαν ἀπό τινων ἐξ αὐτῶν, ὡς ἀπὸ τῆς Μαντινείας, ἣν ἠρήμωσαν διὰ διοικισμοῦ, ἐν Ὀλ. 98, γ΄ (18), καὶ ἀπὸ τῆς Φλιοῦντος (18), καὶ τὸ ἔσχατον ἴχνος ἐλευθερίας.

Τότε δ᾽ αὖθις εἰς ἀκμὴν ἔφθασε κατά τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἡ δύναμις αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης (19). «*Ἴστε γὰρ δήπου, ὅτι γῆς καὶ θαλάττης ἦρχον οἱ Λακεδαιμόνιοι κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον*». Ὅτε ὅμως ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν Ὄλυνθον ἐν Ὀλ. 99, γ΄ (20), καὶ πρὸ πάντων ὅτε ὁ Φοιβίδας κατέλαβεν ἀδίκως καὶ παρασπόνδως τὴν Καδμείαν (21), τότε εἰς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἀπεκαλύφθη ἡ ὕπουλος καὶ ἰδιοτελὴς αὐτῶν πολιτεία, ἣν ἀσυστόλως αὐτὸς ὁ Ἀγησίλαος ἐκήρυττε, λέγων περὶ τοῦ Φοιβίδα, ὅτι συγχωρητέα ἦν ἡ πρᾶξίς του καὶ σύμφωνος πρὸς τῆς Σπάρτης τὰς παραδόσεις, ἂν ἦν ἐπωφελὴς εἰς τὴν Σπάρτην (22), καὶ ἣν ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Δημοσθένης, λέγων (23). «*Ἃ τῇ παρ᾽ ἐκείνοις πολιτείᾳ ξυμφέρει, ταῦτ᾽ ἐπαινεῖν ἀνάγκη καὶ ποιεῖν*». Ἐν γένει δ᾽ ἐδυσπίστει πρὸς αὐτοὺς ἡ Ἑλλάς, παρ᾽ ἧς ἐθεωροῦντο ὡς *ἄλλα φρονέοντες καὶ ἄλλα*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(16) ΙΕ, 5.—Ἴδ. καὶ Ξεν. ΣΤ, 3, 7-9.— Ἰσοκρ. Πανηγ. 32-35.—Δημ. πρ. Λεπτ. 42

(17) Ξεν. Ε, 2, 1.—Πλάτ. Συμπ. 193, Α.

(18) Ξεν. Ε, 3, 15.—Διόδ. ΙΕ, 19.

(19) Π. πρπρσβ. 425.—Ἴδ. καὶ Ξεν. Ε, 3, 27.—Διόδ. ΙΕ, 23.

(20) Ξεν. Ε, 2, 11.—Διόδ. ΙΕ, 19-23.

(21) Ξεν. Ε, 2, 25-36.—4, 1.—Διόδ. ΙΕ, 20.

(22) Ξεν. Ε, 2, 32.

(23) Πρ. Λεπτ. 17.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λέγοντες (24)· καὶ κατ᾽ ὀλίγον ἀπέστησαν ἀπ᾽ αὐτῶν αἱ πόλεις· καὶ αἱ μὲν Θῆβαι ἀνεκτήσαντο τὴν ἐλευθερίαν των ἐν Ὀλ. 100, β (25), πιθανῶς συμπράξει τῶν Ἀθηνῶν (26), καὶ ἀνέλαβον τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βοιωτίας· ἐν δ᾽ Ὀλ. 101, α΄ οἱ Ἀθηναῖοι νέαν συνήγαγον συμμαχίαν, καὶ κατεναυμάχησαν τοὺς Λακεδαιμονίους, οἵτινες ἐν τῷ συνεδρίῳ τῷ συνελθόντι ἐν Σπάρτῃ μετὰ βραχεῖαν εἰρήνην (27), κατ᾽ Ὀλ. 102, α΄ παρητήθησαν πασῶν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν κατακτήσεων, καὶ ἔπεμψαν ἐπιτρόπους κληθέντας *ἐξαγωγεῖς* (28) πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης. Κατὰ Διόδωρον ὅμως (29), ἀνεγνωρίζοντο αὐτοὶ εἰσέτι ὡς δικαιούμενοι εἰς τὴν κατὰ γῆν ἡγεμονίαν, ἐνῷ τὴν κατὰ θάλασσαν ἠναγκάζοντο νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους· «*Λακεδαιμόνιοι γὰρ καὶ Ἀθηναῖοι, διὰ παντὸς περὶ ἡγεμονίας διαφιλοτιμούμενοι, παρεχώρουν ἀλλήλοις οἱ μὲν κατὰ γῆν, οἱ δὲ τῆς κατὰ θάλατταν ἀρχῆς ἄξιοι κρινόμενοι*».

Διὰ τῆς συμπνοίας δὲ ταύτης μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἤλπισαν αὖθις νὰ καταβάλωσι τοὺς Θηβαίους (30)· ἀλλ᾽ εἴκοσιν ἡμέρας μετὰ τὴν παρ᾽ αὐτοῖς συγκρότησιν τοῦ περὶ τούτου βουλευθέντος συνεδρίου (31), ἐνικήθησαν ἐν Λεύκτροις ὑπὸ Ἐπαμεινώνδου, καὶ τότε πᾶσα ἡ Ἔξω Ἑλλὰς ἀποσκιρτήσασα ἀπ᾽ αὐτῶν, προσετέθη εἰς τοὺς νικητάς· καὶ

(24) Ἡρόδ. Θ. 54.—Ἴδ. Θουκ. Ε, 105.—Εὐριπ. Ἱκέτ. 191 —Ἀνδρομ. 445
(25) Ξεν. Ε, 4, 2.—Πλούτ. Πελοπ. ΣΤ-ΙΒ.—Π. Δαιμ. Σωκρ. 25-33.
(26) Δείν. κ. Δημ. 39.
(27) Ξεν. ΣΤ, 3, 2. ἐπ.—Διόδ. ΙΕ, 50.
(28) Διόδ. ΙΕ, 38.—Πολύβ. Δ, 27, 5.—Ξεν. αὐτ. 18.
(29) Αὐτ.
(30) Ξεν. ΣΤ, 3, 20.—Ἴδ. καὶ Διόδ. ΙΕ. 51.
(31) Πλούτ. Ἀγησ. ΚΗ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἱ Ἀθηναῖοι αὐτοί, ἐκ τῆς ἥττης τῆς Σπάρτης ὠφεληθέντες, καὶ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ἐρειδόμενοι, ἐγένοντο νέας συμμαχίας κέντρον, καλέσαντες εἰς ἀνεξαρτησίαν τοὺς βουλομένους τῶν Πελοποννησίων νὰ μετάσχωσι τῆς εἰρήνης ἣν ἐκεῖνος ἐπρότεινε (32). Καὶ ἐνέμειναν μέν τινες εἰσέτι πιστοὶ εἰς τὴν Σπάρτην (33)· ἀλλ' οἱ Ἀρκάδες, «ὡς *ἤδη αὐτόνομοι παντάπασιν ὄντες*, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (34), εἰς μίαν πολιτείαν συνελθόντες, συνηνώθησαν μετὰ τῶν Ἠλείων καὶ τῶν Ἀργείων (35), καὶ συγχρόνως θανάσιμον ἐπέφερε πληγὴν εἰς τῆς Σπάρτης τὴν ὑπεροχὴν ἡ ὑπὸ Ἐπαμεινώνδου ἐνεργηθεῖσα κάθοδος τῶν Μεσσηνίων (36), ἐν Ὀλ. 102, δ'.

Τότε δέ, κατὰ Ξενοφῶντα (37), διῃρέθη κατὰ νέον τρόπον ἡ ἡγεμονία μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἀποφασισθέντος νὰ διευθύνωσιν ἑκάτεροι κατὰ δεκαπενθήμερον τὸν κοινὸν στρατὸν κατά τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Καὶ ἀπεπειράθησαν μὲν οἱ Θηβαῖοι, βοηθείᾳ τοῦ τῶν Περσῶν Βασιλέως, νὰ κληρονομήσωσι παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἡγεμονίαν (38), καὶ ἔπεμψαν ἤδη καὶ ἁρμοστὰς εἰς Ἀχαΐαν (39) καὶ Σικυῶνα (40)· ἀλλ' οἱ Πελοποννήσιοι ἠρνήθησαν αὐτοῖς ὑποταγὴν (41). Οὐχ ἧττον ὅμως ἠλαττοῦντο βαθμηδὸν οἱ σύμμαχοι τῆς Σπάρτης (42), ἥτις ἠναγ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(32) Ξεν. ΣΤ, 5, 1-3.
(33) Ξεν. ΣΤ, 4, 18. 5, 29 —Ζ, 2, 2.
(34) ΣΤ, 54.
(35) Ξεν. Ζ, 1, 18.— Διόδ. ΙΕ, 62.
(36) Διόδ. ΙΕ, 66.—Παυσ. Δ, 27, 5.
(37) Ζ, 1, 14. — Ἴδ. καὶ Διόδ. ΙΕ, 67.
(38) Ξεν. Ζ, 1, 39.
(39) Αὐτ. 43.
(40) Ζ, 3, 4.
(41) Αὐτ. 33.
(42) Ξεν. Ζ, 2, 11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ τοῖς βουλομένοις νὰ συνθηκολογῶσιν ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν Θηβαίων, καὶ νὰ μείνωσιν οὐδέτεροι ἐν εἰρήνῃ, ἐξακολουθοῦσα μόνη τὸν πόλεμον (43). Οὕτω δ' ἀπώλεσε καὶ τὴν ἐσχάτην μετοχὴν εἰς ἡγεμονίαν.

Ἐξηκολούθησεν ὅμως ἀποκρούουσα τὴν ἀναγνώρισιν τῆς αὐτονομίας τῶν Μεσσηνίων, καὶ ἀξιώσεις ἔχουσα ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῶν, ἃς ἡ τότε ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων ἀνωτάτην ἐπιῤῥοὴν ἀσκοῦσα Περσία ὑπεστήριζε μέχρις Ὀλ. 103, β', κατὰ τὸ ἐν Δελφοῖς συγκροτηθὲν συνέδριον (44), ἔπαυσεν ὅμως ἀναγνωρίζουσα ἔκτοτε (45). Ἕνεκα δὲ τούτου ἔμεινεν ἡ Σπάρτη ἀποκεκλεισμένη τῆς κοινῆς εἰρήνης (46), ἥτις συνωμολογήθη ἐν Ὀλ. 104, γ', ἀφ' οὗ ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχῃ ἀφῆκε μετέωρον τῆς Ἑλλάδος τὴν ἡγεμονίαν (47). Τελευταία δέ, ἀλλὰ ματαία τῆς Σπάρτης ἀπόπειρα ὅπως ἐπαναλάβῃ αὐτήν, ἐγένετο ἐν Ὀλ. 107, α' (48).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(43) Ξεν. Η, 4, 9. — Ἴδ. καὶ Διόδ. ΙΕ, 76. — Πλούτ. Ἀγησ. ΛΔ.
(44) Ξεν. Ζ, 1, 27.
(45) Ξεν. αὐτ. 36. — Διόδ. ΙΕ, 90.
(46) Διόδ. ΙΕ, 89. — Πλούτ. Ἀγησ. ΛΕ. — Πολύβ. Δ, 33, 9.
(47) Ξεν. Ζ, 5, 26. — Στράβ. Θ, 634, C. D.
(48) Παυσ. Δ, 28, 1. — Διόδ. ΙΣΤ, 34, 39.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ἠθικὴ παρακμή.

Αἱ διάφοροι ὅμως αὗται τῆς Σπάρτης περιπέτειαι δὲν ἔμειναν ἄνευ ἐπιῤῥοῆς ἐπὶ τοῦ πολιτεύματος αὐτῶν, ὄντος ἀνέκαθεν προωρισμένου μᾶλλον διὰ λαὸν ἐν ἑαυτῷ περιωρισμένον, καὶ μὴ ἐκτείνοντα ἐξωτερικῶς τὴν δύναμιν καὶ τὰς σχέσεις του.

Ἰδίως δ' ἡ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ταχεῖα πρόοδος τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν ἐγένετο καὶ παρ' αὐτοῖς αἰσθητὴ ἀφ' ὅτου περιεστοιχίζοντο ὑπὸ δημοκρατουμένων λαῶν, καὶ ὁ δῆμος, ζηλοτυπῶν ὡς καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς τὴν ἐξουσίαν τῶν Βασιλέων, ἔτεινεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἐξουσίας αὐτῶν. Ἀδυνατῶν ὅμως νὰ καταβάλῃ ἢ προσβάλῃ αὐτὴν κατὰ πρόσωπον, διότι ἵδρυτο ἑδραίως ἐπί τε πολιτικῶν καὶ ἐπὶ θρησκευτικῶν βάσεων, τῇ ἀντέταξε δημοτικὴν ἀρχήν, τὴν Ἐφορείαν, εἴτε προστεθεῖσαν ὑπὸ Θεοπόμπου (1) πρὸς ἀποζημίωσιν καὶ ἰσοῤῥοπίαν πρὸς τὴν ῥήτραν ἐκείνου, εἴτε, ὃ καὶ πιθανώτερον, ἄσημον κατ' ἀρχὰς τῆς ἐκκλησίας ἐπίτροπον, καὶ μετ' αὐτῆς συνταυτιζομένην, εἶτα δέ, δι' ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐπιτηδείων ἐπεμβάσεων εἰς ἀρχὴν ἰσοτύραννον ἀποβᾶσαν, ὥστε, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ἐπῃνέθη ὡς συντελοῦσα ἐν τῇ Σπαρτιατικῇ πολιτείᾳ εἰς σοφὸν συνδυασμὸν τῶν κυβερνητικῶν στοιχείων (2),

(1) Ἴδ. Ἀνωτ. σ. 243.

(2) Π. Νομ. Γ, 692, Α. — Ἀριστ. Πολ. Β, 3, 10. 6, 15. Δ, 5, 11. 7, 4. — Ἰσοκρ. Παναθ. σ. 630. — Πολύβ. Δ, 3, 8. 10, 6. — Στοβ. Στρωμ. ΝΑ, 267.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἔπειτα αὐτὸς ὁ Πλάτων, εἰς τὴν κατάχρησιν τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἀφορῶν (3), λέγει· «*Τὸ γὰρ τῶν Ἐφόρων, θαυμαστὸν καὶ τυραννικὸν ἐν αὐτῇ γέγονεν*». Ὠφελοῦντο δ' οἱ Ἔφοροι πρὸς αὔξησιν τῆς ἐξουσίας των καὶ ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους διχονοίας τῶν δύο Βασιλέων, ἣν καὶ αὐτοὶ ὑπέθαλπον, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (4)· «*Σωτηρίαν ἐνόμιζον τῇ πόλει εἶναι τὸ στασιάζειν τοὺς βασιλέας*».

Ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ ἐν τῷ Λυκουργείῳ πολιτεύματι καθιερωμένη ἀριστοκρατία διεπλάττετο κατ' ὀλίγον εἰς ὀλιγαρχίαν καταθλιπτικήν, καθ' ὅσον ἐξέλειπεν ἡ ἀφέλεια τῶν ἀρχαίων ἠθῶν, καὶ εἰσήγετο εἰς τὰς διαθέσεις φιλοχρηματία, καὶ αἱ δι' ἐξωτερικῶν πολέμων μετὰ ξένων κοινωνοῦσαι ἀνώταται τάξεις, ᾠκειοῦντο πρὸς αὐτῶν τὰ ἰδιωτικὰ ἤθη καὶ τὰς πολιτικὰς διατάξεις. Διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Θουκυδίδης (5), τὰ ἀρχαῖα πολιτεύματα σῴζονται ἀμετάβολα ἐν ὅσῳ αἱ πολιτεῖαι μένουσιν ἐν ἑαυταῖς εἰρηνεύουσαι· ἐξωτερικαὶ συγκρούσεις ὅμως ἐπιφέρουσι πολλάκις ἀνάγκην νεωτερισμῶν. Τοιοῦτος ὑπῆρξε νεωτερισμός, ἀντιβαίνων εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς Σπάρτης ὑπαγορευόμενος, ὁ διορισμὸς στρατηγῶν ἄλλων παρὰ τῶν Βασιλέων, ὡς καὶ ἡ ἵδρυσις νέων ἀρχῶν, οἷον τῶν *ἁρμοστῶν* διὰ τὰς κατακτωμένας χώρας, τῶν *ἐπιστολέων* καὶ τῶν *ναυάρχων*, οἵτινες τοιαύτην ἀπόλυτον ἐξήσκουν ἐξουσίαν, ὥστε ὁ Ἀριστοτέλης (6) λέγει, ὅτι ἦτον «*σχεδὸν ἑτέρα βασιλεία*».

(3) Νομ. Δ, 712, Δ.

(4) Πολ. Β, 6, 20. — Ἴδ. καὶ Ἡρόδ. ΣΤ, 52. — Ξενοφ. Ἑλλ. Ε, 3, 20. — Παυσ. Γ, 1, 7.

(5) Α, 71.

(6) Πολιτ. Β, 6, 22.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἐτέθησάν τινες περιορισμοὶ εἰς τὰς ἐκτάκτους καὶ τῷ πολιτεύματι ἀντικειμένας ταύτας ἀρχάς, ὡς τὸ νὰ μὴ ἐκτείνωνται ὑπὲρ τὸ ἔτος, οὐδὲ νὰ ἄρχῃ τις αὐτὸς δίς (7)· ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ αὐταὶ ἠθετήθησαν, καὶ πολλοὶ τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως πεμπομένων ἤρξαντο ἐνδίδοντες εἰς δωροδωκίαν καὶ διαφθοράν, τὴν ἄμεσον ταύτην αἰτίαν τῆς καταστροφῆς τῆς Σπάρτης, ὡς ὁ χρησμὸς προεῖπεν (8)· «*Ἡ φιλοχρηματία Σπάρτην ὀλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν*». Καὶ ἐμελέτησαν τῷ ὄντι ἐκ τοιαύτης αἰτίας ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος ὁ Κλέαρχος (9), καὶ ὁ Λύσανδρος κατὰ τῆς βασιλείας ἐπιχειρήσας (10), καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χρόνοις, καθ᾽ οὓς ἡ Σπάρτη ἦν ἔτι μέχρι τινὸς ἀμιγής, καὶ διατηροῦσα τὴν ἁγνότητα τοῦ ἀρχαίου φρονήματος, ὁ Παυσανίας (11), βουλευθεὶς ν᾽ ἀναστατώσῃ τοὺς Εἵλωτας καὶ ἀνατρέψῃ τοὺς Ἐφόρους.

Συχνότατα δ᾽ εἰσὶ τὰ παραδείγματα τῶν διὰ χρημάτων διαφθαρέντων Σπαρτιατῶν· αὐτὸς ὁ Παυσανίας, ἀφορῶν εἰς δωροδοκίαν (12), ὁ Λεωτυχίδης ἐν Ὀλ. 77, γ΄. (13), ὁ Πλειστοάναξ καὶ ὁ Κλεανδρίδης ἐν Ὀλ. 88, 3 (14)· καὶ ὁ Περικλῆς ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ δήμου εἰς τί ἐδαπάνησε δέκα τάλαντα, ἀπεκρίθη «*ἐς τὸ δέον*» (15), πολιτικῶς συγκαλύπτων τὴν εἰς τοὺς Βασιλεῖς δωροδοκίαν· καὶ ὁ νικηθεὶς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(7) Ξεν. Ἑλλ. Β, 1, 7.
(8) Ἴδ. Σχόλ. εἰς Cic. d. Off. II, 22, 77.—Παυσ. Θ, 34, 3.—Neumann εἰς Ἀριστ. Ἀπόσπ. σ. 132.—Καὶ εἰς Διόδ. Ἀπόσπ. Vatic. σ. 3.
(9) Διόδ. ΙΔ, 12. 13.
(10) Διόδ. 13.—Πλούτ. Λύσανδ. ΚΔ, ἑπ.
(11) Θουκ. Α, 128-133.—Ἴδ. Ἀριστ. Πολιτ. Ε, 1, 5.—6, 2.
(12) Θουκ. Αὐτ. 131.
(13) Ἡρόδ. ΣΤ, 72.—Παυσ. Γ, 7, 8.
(14) Θουκ. Β, 21.—Ε, 16.
(15) Πλούτ. Περικλ. ΚΒ.—Ἴδ. Σχ. Ἀριστ. Νεφ. 858.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐν Σικελίᾳ Γύλιππος κατεμηνύθη ὡς χρήματα λαβών (16). Ὁ πρῶτος ὅμως κοινὸν εἰς Σπάρτην τὸ νόμισμα καταστήσας λέγεται ὁ Λύσανδρος, ὅτε ἔφερεν εἰς αὐτὴν τὰ λάφυρα (17), καὶ ἔκτοτε, διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων νικῶν, λέγει ὁ Πλάτων (18), «*Χρυσίον δὲ καὶ ἀργύριον οὐκ ἔστιν ἐν πᾶσιν Ἕλλησιν ὅσον ἐν Λακεδαίμονι ἰδίᾳ*». Οἱ μᾶλλον δὲ τῇ διαφθορᾷ ὑποκείμενοι ἦσαν οἱ μετέχοντες τῶν ἀνωτάτων ἀρχῶν, καθ' ὃ μᾶλλον ἀνεξάρτητοι, καὶ ἧττον εἰς ἔλεγχον ὑποπίπτοντες, ὡς οἱ Γερουσιασταί (19), καὶ οἱ Ἔφοροι, οἵτινες, καθ' ὃ ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ λαοῦ προϊόντες, ἦσαν ἐκ τῶν ἀπορωτέρων (20).

Προσέτι δὲ τὴν κατ' ἀρχὰς ἰσόμοιρον τῶν γαιῶν διαίρεσιν (21) διεδέχθη βαθμηδὸν ἑτέρα ἄνισος καὶ καταθλιπτική (22). Καὶ ἐνίοτε μὲν ὁ κλῆρος ἀπέβαινεν ἀνεπαρκὴς εἰς πολλὰς οἰκογενείας, ὧν ηὔξανεν ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν· ἄλλοτε δέ, διὰ συζεύξεων, ἢ δι' ἐλλείψεως κληρονόμων, οἵαν φυσικῶς ἐπέφερον οἱ συνεχεῖς πόλεμοι, δύο ἢ πλείονες κλῆροι περιήρχοντο εἰς ἕνα, ὅστις καὶ αὐτὸς δὲν κατέλειπε κληρονόμους, ἢ κατέλειπε μόνον θυγατέρας.

Κατέπεσε δὲ καὶ τὸ τῆς ἰσότητος οἰκοδόμημα ἰδίως ὅτε, μετὰ τὸν Ἀγησίλαον (23), ἢ ὀρθότερον μετὰ τὸν Λύσανδρον (24), ὁ Ἔφορος Ἐπιτάδευς (25) ἐπέτρεψε τὴν διάθεσιν

(16) Πλούτ. Λυσ. ΙΣΤ.—Διόδ. ΙΓ, 106.—Ἴδ. Ἀριστοφ. Εἰρ. 620, ἐπ.
(17) Πλούτ. Λύσ. 12.—Αἰλ. Π. Ι. ΙΔ, 29 —75. Θουκ. Α, 80, 141.
(18) Ἀλκ. Α, σ. 122. Ε.—Ἴδ. Ἱππ. Μείζ. σ. 283, Δ.
(19) Ἀριστ. Πολιτ. Β, 6, 18.
(20) Αὐτ. 14, 16.
(21) Ἴδ. ἀνωτ. σ. 278.
(22) Ἀριστ. Πολιτ. Β, 6, 10.
(23) Manso III, 1, § 263.
(24) Müller, Dor. II, 205.
(25) Πλούτ. Ἄγις. Ε.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῶν κλήρων, οὐχὶ μὲν διὰ πράσεως, ἀλλ' ὅμως διὰ δωρήσεως ἢ διὰ διαθήκης. Ἔκτοτε ἐπεκράτησε νὰ δίδωνται μεγάλαι προῖκες, ἃς εἶχεν ἀπαγορεύσει ὁ Λυκούργειος νόμος (26), καὶ δι' ἀμοιβαίων ἐπιγαμιῶν καὶ κληροδοσιῶν τῶν πλουσίων (27) προέκυψε τάξις πλουτοκρατική, ἡ τῶν *γνωρίμων*, ἢ *καλῶν κἀγαθῶν* κατ' Ἀριστοτέλην, ἀντιταττομένη πρὸς τὸν *δῆμον*, ὅστις γνησίους ἐπίσης Σπαρτιάτιάτας, καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἐφόρους περιελάμβανεν (28). Ἐνισχύθη δ' αὕτη καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος, ὃ ἀνέτρεπε, διότι κατ' αὐτὸ ἀπεκλείετο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων (29) πᾶς ὁ μὴ δυνάμενος νὰ συνεισφέρῃ τὸ μέρος αὐτοῦ εἰς τὰ συσσίτια (30), καὶ νὰ παιδαγωγήσῃ ἕνα γνήσιον Σπαρτιάτην· δι' ὃ ἐπὶ Ἄγιδος, ἐξ ἑπτακοσίων ἐναπολειπομένων Σπαρτιατῶν, ἑκατὸν μόνοι ἀπελάμβανον τῶν δικαιωμάτων τούτων (31)· ἐπὶ δ' Ἀριστοτέλους, αἱ γυναῖκες ἐκέκτηντο τὰ δύο πέμπτα τῶν ἐγγείων κτήσεων (32), καὶ ἡ ἐπιρροὴ αὐτῶν, ὑπ' οὐδενὸς νόμου κωλυομένη, ηὔξανε πάντοτε, καὶ ἀπέβαινεν ἀπαιτητικωτέρα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(26) Iustin. III, 3.—Αἰλ. Π. Ἱ. ΣΤ, 6.—Ἕρμιππ. ἐν Ἀθην. ΙΓ, 2.
(27) Ἀριστ. Πολ. Ε, 6, 7.—Πλούτ. Ἄγις, Ε.
(28) Ἀριστ. Πολ. Β, 6, 15.—Ἴδ. καὶ Θουκ. Α, 6.—Πλούτ. Ἀγησ. Κ.—Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 4, 21.
(29) Ξεν. Πολ. Λακ. Ι, 7.
(30) Ἀριστ. Πολ. Β, 6, 11.
(31) Πλούτ. Ἄγ. Ε.
(32) Ἀριστ. Πολ. Β, 6, 11-15. Πλούτ. Ἄγις, Ζ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ὑλικὴ παρακμή.

Οὐ μόνον δ' ὁ τῶν κεκτημένων πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν πολιτῶν ἀριθμὸς ἠλαττοῦτο ταχέως, διά τε τὴν προϊοῦσαν ἀνισότητα τῶν περιουσιῶν, καὶ διὰ τοὺς συνεχεῖς πολέμους· ὥστε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὁμιλεῖ (1) περὶ τῆς *ὀλιγανθρωπίας* τῆς Σπάρτης. Μειουμένων δ' αὐτῶν, ηὔξανεν ἀναλόγως καὶ ἐπιφόβως ὁ ἀριθμὸς τῶν Εἱλώτων, οὗ παντοίως ἐπροσπάθουν νὰ κωλύωσι τὴν ταχεῖαν πρόοδον (2), εἰ καὶ ἀδίκως, ὡς φαίνεται (3), ὑπετέθη ὅτι μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο βάρβαρα μέτρα, οἷον τὸ νὰ μεθύωσιν αὐτούς, προσέτι δὲ καὶ νὰ τοὺς ἐξολοθρεύωσι διὰ τῆς κρυπτείας, ἥτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦν συνήθως ἄσκησις μόνον τῶν νέων ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἴσως ἐξαιρετικῶς ἐν τῇ περιπτώσει ἧς ποιεῖται μνείαν ὁ Θουκυδίδης (4), ἐμολύνθη διὰ θηριώδους δολοφονίας (5). Ἔν τινι δὲ περιπτώσει ἐχάρησαν, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (6), διὰ τὴν πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς ἀπόδρασιν πεντακισμυρίων Εἱλώτων.

Καθ' ὅσον δ' ἠραιοῦντο αἱ ἴδιαι αὐτῶν τάξεις, ἠναγκάζοντο νὰ κατατάττωσιν εἰς αὐτὰς *νεοδαμώδεις*, πολιτο-

(1) Πολιτ. Β, 6, 12.
(2) Ἀθήν. ΙΔ, 74, σ. 657.
(3) Ἴδ. ἀνωτ. σ. 158. 159.
(4) Δ, 80.
(5) Ἴδ. Πλάτ. Νομ. Α, 633, Β. — Ε, 763, Β. — Πλούτ. Κλεομ. ΚΗ. — Πλούτ. Λυκούργ. ΚΗ.
(6) Κλεομ. ΙΗ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γραφοῦντες τοὺς Εἵλωτας, καὶ ἀπὸ Ὀλ. 89, α', ὅτε εἰς τὸν στρατὸν κατετάχθησαν οἱ κληθέντες *Βρασίδειοι*(7), ἐξέπεμπον αὐτοὺς καὶ τοὺς περιοίκους εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐκστρατείας, οἱ ἴδιοι μόνον ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεύοντες(8), καὶ τριάκοντα μόνοι συνοδεύοντες τὸν Βασιλέα, ὡς *σύμβουλοι* ἴσως (9), ὅταν αὐτὸς ὡδήγει τὸν στρατὸν ἐκτὸς τῆς χώρας(10)· εἰς πᾶσαν δ' ἄλλην περίστασιν ἤρκει Σπαρτιάτης νὰ εἶναι μόνος ὁ στρατηγῶν. Λόχων δὲ προΐσταντο καὶ περίοικοι (11)· καὶ ἐξαγόμενον φαίνεται ἐκ Ξενοφῶντος (12), ὅτι ἐνίοτε καὶ Εἵλωτες ἐπέμποντο ἁρμοσταί.

Καίτοι δ' οὕτως ἐλαττωθέντες ἀριθμητικῶς, ἐξηκολούθουν ὅμως οἱ Σπαρτιᾶται πιέζοντες τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἐφ' ὧν εἶχον λαβήν τινα, καὶ τὸ μῖσος κινοῦντες τῶν ὑπηκόων αὐτῶν, ὅπερ, ἐν Ὀλ. 96, δ' ἐκινδύνευσε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐντελῆ τοῦ πολιτεύματος ἀνατροπὴν διὰ τῆς συνωμοσίας τοῦ Κινάδοντος, ἀφ' ἧς ἔσωσεν ὁ Ἀγησίλαος τὴν πατρίδα του (13).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀλλ' εἰς τὸν Ἀγησίλαον ἐναπέκειτο, ἀφ' οὗ μεγάλως ὑπηρέτησε τὴν Σπάρτην, νὰ ἴδῃ ὅμως τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς τὴν καταστροφήν, διὰ τῆς μεγάλης τῶν Ἐφόρων ὑπερισχύσεως, καὶ τῆς σχεδὸν ἐξαφανίσεως τῆς Βασιλείας, διόλου ταπεινωθείσης ὑπὸ τοὺς ἀγερώχους ἐκείνους δημοτικοὺς ἄρχοντας, οὓς αὐτὸς ὁ Ἀγησίλαος ἰδὼν ὅτι ἀδυνατεῖ ν' ἀντιστῇ αὐτοῖς, ἤρξατο νὰ κολακεύῃ (14).

(7) Θουκ. Δ, 80. — Ε, 34.
(8) Θουκ. Ζ, 58. — Ξεν. Ἑλλ. Γ, 1, 4. Ε, 2, 24.
(9) Πλούτ. Λυσανδρ. ΚΓ.
(10) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 4, 2. Ε, 3, 8. — Διόδ. ΙΔ, 79.
(11) Θουκ. Η, 22.
(12) Γ, 5, 12.
(13) Ξεν. Ἑλλ. Γ, 3, 4-11. — Ἰδ. Ἀριστοτ. Πολ. Ε, 6, 2.
(14) Πλούτ. Ἀγησ. Δ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἔκτοτε ἐκμηδενισθέντες ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν, καὶ αὐτῇ βαθέως ἐκπεσούσῃ, καὶ τοῦ πρὸς ἑαυτοὺς σεβασμοῦ στερηθέντες οἱ Βασιλεῖς, ἤρξαντο, αὐτοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, παρὰ ξένοις πολεμοῦντες ὡς ὁδηγοὶ μισθοφόρων, ὡς Ἀρχίδαμος ὁ Γ'. ἐν Ὀλ. 110, γ' εἰς Τάραντα (15), Ἆγις ὁ Β' ἐν Ὀλ. 112, α' εἰς Κρήτην (16), ὁ Κλεώνυμος ἐν Ὀλ. 119, β' εἰς Θούριον (17). Ἄλλοι δ' οὐ σπανίως καὶ ὡς παράσιτοι διῆγον παρὰ ξένοις ἡγεμόσιν, ὡς ὁ Ἀκρότατος (18), Λεωνίδας ὁ Β' (19).

Προσέτι δ' ἡ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους στέρησις τῆς Μεσσηνίας ηὔξησε τὴν πτωχείαν παρὰ τοῖς πολλοῖς, ἣν εἶχεν ἤδη ἐπιφέρει ἡ παρ' ὀλίγοις τοῦ πλούτου σώρευσις, καὶ ἐβύθισε τὸν λαὸν εἰς χρέη (20)· καὶ ἐν γένει ἐξέλειπεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ πνεῦμα τοῦ Λυκουργείου πολιτεύματος, περιορισθέντος εἰς ἐπιμένοντας ἔτι τύπους ἐξωτερικούς· καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, παύσαντες ἤδη νὰ αἰσθάνωνται ὅτι ἡ πόλις των ἦτον ἀσφαλεστέρα ὅταν ὠχύρουν αὐτὴν τὰ στήθη των, περιέβαλον αὐτὴν διὰ τείχους, ὅπως ἀντιστῶσι κατὰ Δημητρίου καὶ κατὰ Πύῤῥου ἐν Ὀλ. 121, α' καὶ 127, α' (21).

Ἆγις δ' ὁ Γ', ἀναμορφωτοῦ γενναίας ἀλλὰ παρακαίρους συλλαβὼν ἰδέας, ἐμελέτησε καὶ ἐπεχείρησεν ἀναδασμὸν γαιῶν, καὶ ἀποκοπὴν χρεῶν· ἀλλὰ προσκρούσας εἰς τὰ ἰδιοτελῆ συμφέροντα τῶν ὀλιγαρχῶν, ὑπὸ τοῦ ἐξησθενημένου

(15) Διόδ. ΙΣΤ, 63. — Στράβ. ΣΤ, 429, Β.
(16) Διόδ. ΙΖ, 48.
(17) Διόδ. Κ, 105.
(18) T. Liv. X, 2. — Διόδ. ΙΘ, 71.
(19) Πλούτ. Ἆγ. Γ. — Ἀθήν. Δ, 20.
(20) Πλούτ. Ἆγις Ε.
(21) Παυσ. Α, 13, 5. — Ζ, 8, 3. — Justin. ΙΔ, 15. — Liv. XXXIV, 38.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δὲ καὶ ἤδη ἐξηχρειωμένου λαοῦ ὀλίγον ὑποστηριχθείς, κατεστράφη αὐτός, χωρὶς νὰ σώσῃ τῆς καταστροφῆς τὴν πατρίδα του (22).

Ἐπὶ μικρὸν δὲ χρόνον εὐτυχέστερος ἐφάνη ὁ Κλεομένης, ἀγωνισθεὶς νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἁγνότητα τοῦ Λυκουργείου πολιτεύματος, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι προαπητεῖτο ἀναγκαίως νὰ ἐπανέλθῃ ἡ ἁγνότης τῶν Σπαρτιατικῶν ἠθῶν, ἧς ἐκεῖνο ἦν προϊόν, καὶ δι' ἧς ἐσώζετο. Ἡ πρώτη δ' αὐτοῦ προσπάθεια ὑπῆρξε ν' ἀνατρέψῃ τοὺς τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολιτεύματος δολώσαντας δημοτικοὺς Ἐφόρους (23), ἀνθ' ὧν ἀντεκατέστησε τοὺς κληθέντας *πατρονόμους* (24). Συνεισαγαγὼν δὲ μετὰ τῶν ἀρχαίων πολιτικῶν τύπων καὶ μετὰ τοῦ ἀρχαίου βίου, τὴν νεωστὶ ἐπιτυχῆ ἀποδεικνυμένην μακεδονικὴν τακτικὴν (25), ἐφάνη ἐπ' ὀλίγον ἀναβιβάζων αὖθις τὴν Λακεδαίμονα εἰς περιωπὴν ἐν Πελοποννήσῳ (26). Ἀλλ' οἱ ἀγῶνές του συνετέλεσαν μόνον εἰς τὸ νὰ ἐπισύρωσι τὴν καταιγίδα κατὰ τῆς Σπάρτης, ὅτε αὕτη ἠδυνάτει πλέον ν' ἀντιστῇ εἰς αὐτήν.

Τρὶς ἀντιταχθεὶς ὁ νέος ἥρως εἰς Ἀντίγονον τὸν Δόσοντα συμμαχοῦντα μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλὰ καὶ τρὶς ἡττηθεὶς (27), ἐβιάσθη νὰ παραιτηθῇ πασῶν τῶν χωρῶν ὅσας εἶχε κατακτήσει, καὶ ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἧττα ἐν Σελλασίᾳ, ἐν Ὀλ. 139, γ', ἐπέφερε σχεδὸν ἀμέσως τὴν παῦσιν τῆς δυναστείας τῶν Ἡρακλειδῶν, ἂν καὶ ἐπὶ τρία ἔτη ἐπέζη-

(22) Πλούτ. Ἄγ. ΣΤ.
(23) Πλούτ. Κλεομ. Ζ.
(24) Παυσ. Β, 9, 1.
(25) Πλούτ. αὐτ. ΙΑ.
(26) Πλούτ. αὐτ. 10, ἐπ. — Πολύβ. Β, 46, ἐπ.
(27) Πλούτ. Ἀρατ. ΛΗ.—Πολύβ. Β, 51.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεν ὁ Κλεομένης, ἀλλ' ἐξόριστος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (28)· καὶ Ἡρακλεῖδαι ἐξηκολούθησαν ὑπάρχοντες (29) καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς δευτέρας μετα Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος (30).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἔσχαται τύχαι.

Ὁ Ἀντίγονος ὅμως, κατατροπώσας τὴν Σπάρτην, δὲν τὴν ὑπεδούλωσεν· ἀλλ' ἀφεὶς αὐτὴν αὐτόνομον, τῇ ἀπέδωκε τὴν ὑπὸ τοῦ Κλεομένους ἀφαιρεθεῖσαν ἐφορείαν (1). Αὕτη ὅμως τοῦτο ἐγένετο σπέρμα νέων διχονοιῶν (2), καὶ μετ' οὐ πολὺ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀντετάχθησαν αὖθις κατὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Μακεδόνων, συνασπισθέντες μετὰ τῶν Αἰτωλῶν.

Καὶ ἐβασίλευσε μὲν τότε τῆς Σπάρτης ὁ Ἡρακλείδης Ἀγησίπολις ὁ Γ'· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦν ἀνῆλιξ, συνεβασίλευσε κατ' ἀρχὰς μετ' αὐτοῦ, πᾶσαν ἐξασκῶν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἔπειτα μόνος, Λυκοῦργός τις τοῖς Ἡρακλείδαις ἀλλότριος (3). Εἷς δ' ἐξ αὐτῶν, Χείλων καλούμενος, συνώμοσε κατὰ τοῦ Λυκούργου, καὶ ἐπεχείρησε ν' ἀνατρέψῃ αὖθις τὴν Ἐφο-

(28) Παυσ. Γ, 6, 5.
(29) Πολύβ. Δ. 35.
(30) Bœckh C. I, σ. 655.
(1) Πολύβ. Β, 70.—Ε. 9, 8.—Κ, 5, 12.—Παυσ. Β, 9, 2.
(2) Πολύβ. Δ, 22.
(3) Πολύβ. Δ, 34, ἐπ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρείαν (4), ἀλλ' ἀπέτυχε, καὶ ὁ Λυκοῦργος ἐξηκολούθησε βασιλεύων ὑπὸ τοὺς ἐφόρους (5), μέχρις Ὀλ. 142, 6', ὅτε ἥρπασε τὴν βασιλείαν ὁ Μαχανίδας (6).

Ἔπεσε δ' οὗτος ἐν Μαντινείᾳ, ἐν Ὀλ. 143, 6', καὶ τότε τύραννος ἀνεδείχθη ὁ περιβόητος Νάβις (7), ὅστις κατ' ἀρχὰς μετὰ τῶν Ῥωμαίων συνταχθεὶς (8), μετὰ ταῦτα ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν, ὡς στηριζόντων τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, καὶ συνδεθεὶς μετὰ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ὑπέκυψεν εἰς τὰς συνεπείας τῆς ἐκείνου καταστροφῆς (9), βιασθεὶς ὑπὸ Κουϊγκτίου Φλαμινίου, ἐν Ὀλ. 146, 6', νὰ παραχωρήσῃ τοῖς Ἀχαιοῖς πάντας τοὺς λακωνικοὺς λιμένας, ὡς λέγει ὁ Λίβιος (10)· *«Achœis omnium maritimorum Laconum tuentorum à T. Quinctio demandata cura erat»*. Ὅτε δ' ἐν Ὀλ. 147, α' ἐθανατώθη ὁ Νάβις ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν (11), ὁ Φιλοποίμην εἵλκυσε τὴν Σπάρτην εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν.

Μετὰ τρία δ' ἔτη ἐπανάστασις συνέβη ἐν Σπάρτῃ, ἐξ ἧς ὁ Φιλοποίμην ἐπωφεληθείς, κατήργησε καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ πολιτεύματος τοῦ Λυκούργου, θέλων νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους τὸ τῆς Ἀχαΐας (12). Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεκαλέσθησαν καὶ ἐπέτυχον τὴν προστασίαν τῆς Ῥώμης (13), ἥτις, ὑποβλέπουσα τῆς συμπολιτείας

(4) Πολύβ. Δ, 81.
(5) Πολύβ. Ε, 29. Ἴδ. 91.
(6) Πολύβ. ΙΑ, 11, ἐπ.—Πλούτ. Φιλοπ. 1.—Παυσ. Η, 50, 2.
(7) Πολύβ. ΙΓ, 6.—ΙΔ, 13.—Παυσ. Δ, 29, 4.
(8) T. Liv. XXIX, 12.
(9) Πολύβ. ΙΖ, 5, 7.—Liv. XXXII, 20.—Παυσ. Ζ, 8.
(10) XXXV, 13.—Ἴδ. καὶ XXXIV, 36.
(11) Liv. XXXV, 35, ἐπ.—Πλούτ. Φιλοπ. ΙΕ.—Παυσ. Η, 50, 51.
(12) Liv. XXXVIII, 30-34.—Παυσ. Ζ, 8, 3.
(13) Πολύβ. ΚΓ, 1, 11.—ΚΔ, 4, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν πρόοδον, προθύμως ἐπελήφθη τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὅπως ἀναμιγῇ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς πράγματα.

Περὶ δὲ Ὀλ. 149, γ', ἡ Σπάρτη διὰ συνθήκης συνεμάχησε μετὰ τῆς συμπολιτείας, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος (14)· «*Ἀχαιοὶ ἔκριναν προσλαβέσθαι τὴν πόλιν, καὶ μετὰ ταῦτα, στήλης προγραφείσης, συνεπολιτεύετο μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἡ Σπάρτη*». Ἀλλὰ νέαι μετὰ ταῦτα ἀνεφύησαν ἔριδες πάλιν, ἐξ ὧν προέκυψε πόλεμος (15), καταλήξας ἐν Ὀλ. 158, γ' εἰς τὴν καθυπόταξιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπὶ δὲ Τίτου Κουϊγκτίου, ἀπαλλαγεῖσαι τῆς ὑποταγῆς αἱ περίοικοι πόλεις, τότε δὲ κῶμαι καλούμεναι, ἡνώθησαν μετὰ τῆς ὁμογενοῦς αὐταῖς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας.

Ἡ Σπάρτη ὅμως ἔμεινε, κατ' ἐπιφάνειαν κἄν, καὶ ὅσον ἐνεδέχετο νὰ μένῃ οἵα δήποτε ἑλληνικὴ πόλις, αὐτόνομος ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ὡς περιγράφει τὴν θέσιν αὐτῆς ὁ Στράβων (16)· «*Μικρὰ μέν τινα προσέκρουσαν τοῖς πεμπομένοις ὑπὸ Ῥωμαίων στρατηγοῖς, τυραννούμενοι τότε καὶ πολιτευόμενοι μοχθηρῶς· ἀναλαβόντες δὲ σφᾶς, ἐτιμήθησαν διαφερόντως καὶ ἔμειναν ἐλεύθεροι, πλὴν τῶν φιλικῶν λειτουργειῶν ἄλλο συντελοῦντες οὐδέν*». Κατὰ Δίωνα δὲ τὸν Χρυσόστομον (17), ἐξηκολούθησαν ἔχοντες καὶ τοὺς τύπους τοῦ πολιτεύματος τοῦ Λυκούργου, τὴν Γερουσίαν καὶ τοὺς Ἐφόρους, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐπὶ Κλεομένους εἰσαχθέντων *Πατρονόμων*.

Αἱ παραθαλάσσιοι δὲ πόλεις φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθουν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(14) ΚΕ, 2.
(15) Πολύβ. Λ, 1, ἐπ.—Παυσ. Ζ, 9, ἐπ.
(16) Η, 562, Β.
(17) ΚΕ, σ. 281.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτόνομοι διατελοῦσαι καὶ ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἀνεξάρτητοι, ὑπὸ Αὐγούστου εἰς εἰκοσιτέσσαρας ὁρισθεῖσαι, τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν παραλίαν. Ἔφερον δὲ τὴν ἐπωνυμίαν *ἐλευθερολακώνων* (18), καὶ ἀπετέλουν *κοινόν*, καὶ εἶχον ἄρχοντας καλουμένους *ἐφόρους* (19). Ἀλλ' ἐπὶ Ἀντωνείνων τινὲς αὐτῶν εἶχον αὖθις προστεθῆ εἰς τὴν Σπάρτην (20).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(18) Στράβ. Αὐτ.
(19) Bœckh, C. I. G. σ. 608.
(20) Παυσ. Γ, 21, 6.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἄλλα τινὰ Δωρικὰ πολιτεύματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἄργος.

Κατὰ τὸ Σπαρτιατικὸν δὲ καὶ Κρητικὸν ἐκεῖνο πολίτευμα, ἢ κατὰ τὸν ἀρχαίτυπον δωρικὸν ὀργανισμὸν ἐξ οὗ ταῦτα ἀπέῤῥευσαν, ἐπολιτεύοντο καὶ οἱ ἐπίλοιποι δωρικοὶ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ δευτερευουσῶν τινῶν ἀλλοιώσεων, αἵτινες ἦσαν συνέπειαι εἰδικῶν σχέσεων καὶ τοπικῶν περιστάσεων. Περὶ αὐτῶν δὲ θέλει ἀρκέσει ὀλίγα τινὰ νὰ δώσωμεν παραδείγματα, τὰ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτειῶν, καὶ περὶ ὧν ἀφθονώτεραι σώζονται αἱ εἰδήσεις.

Ἦν δὲ μία τῶν γνωστοτάτων τὸ Ἄργος, ἀξίωσιν ἔχον πρωτείων καὶ ἐπ᾿ αὐτῆς τῆς Σπάρτης (1), διότι, ἀνακτοκρατούμενον πρίν, ὅτε καὶ πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, ἐπὶ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἐγένετο κλῆρος τοῦ πρεσβυτάτου τῶν Ἡρακλειδῶν Τημένου, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Ἀριστομάχου (2).

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μύθους μᾶλλον ἢ ἱστορίαν διετήρησεν ἡ παράδοσις, αἰνιττομένους ἢ τοπο·

(1) Ἡρόδ. ΣΤ, 148.
(2) Ἰουλιαν. Ἐπιστ. ΛΕ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γραφικὰς περιστάσεις, ἢ γενικὰς τύχας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ σχέσεις μετὰ ξένων λαῶν. Οὕτως ὁ Βασιλεὺς *Ἴναχος*, ἐπώνυμος τοῦ Ἀργολικοῦ ποταμοῦ, ὑπὸ τοῦ Γάλλου Φρερέτου ἐθεωρήθη ὡς πρῶτος ἀντιπρόσωπος Αἰγυπτιακῆς ἀποικίας, ὡς ὁ Αἰγύπτιος Ἐνάκ· ὁ δ' υἱὸς αὐτοῦ *Φορωνεύς*, ὡς Φαραώ τις, συνοικήσας τοὺς παλαιοὺς τῆς χώρας κατοίκους, ἔχων κατ' Ἀπολλόδωρον (3) καὶ υἱὸν *Ἄπιν*, θυγατέρα δὲ τὴν κερασφόρον Ἰώ, ἥτις ἦν ἡ Ἶσις. Κατ' αὐτὸν ἑπομένως ἦν καὶ ὁ *Δαναὸς* Ὑξός τις, ἐκ τῶν ποιμένων Βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ἐκδληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Αἰγύπτου, ἤτοι τοῦ Αἰγυπτίου Ἀμενώφιος τοῦ Α'.

Καὶ ταῦτα μὲν δύνανται νὰ κριθῶσιν ἀποτετολμημένα, καὶ ἡ ὑπερθαλάσσιος μετανάστευσις Αἰγυπτίων κατὰ τοὺς ἀπωτάτους ἐκείνους χρόνους ἱκανῶς ἀμφίβολος. Βέβαιον ὅμως ὅτι ἡ Ἀργολίς, ἐν ὅσῳ διετέλει ὑπὸ τοὺς Ἀχαιούς, καὶ πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ Ἀνάκτων, ὡς πᾶσα σχεδὸν ἡ Ἑλλὰς ποτε, καὶ ὅτι ὁ Ἄναξ τοῦ Ἄργους ἐπεῖχε δευτερεύουσάν τινα θέσιν πρὸς τὸν ἐν Μυκήναις ἑδρεύοντα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πραγματεία δ' ὁλοσχερής, ἢ κἂν ἀποχρῶσαι πληροφορίαι περὶ τοῦ Ἀργολικοῦ πολιτεύματος μετὰ τὸν ἐκδωρισμὸν τῆς χώρας, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν σώζονται· ἐκ πολλῶν ὅμως ἐνδείξεων δύναται ἀναμφισδητήτως νὰ ἐξαχθῇ, εἰ καὶ οὐχὶ ἀκριδῶς οὕτω φρονεῖ ὁ Παυσανίας(4), ὅτι, κατὰ τοὺς γενικοὺς τοὐλάχιστον αὐτοῦ χαρακτῆρας, ὀλίγον διέφερε τοῦ Σπαρτιατικοῦ.

Καὶ πρῶτον μὲν καὶ ἐνταῦθα διεκρίνοντο αἱ τρεῖς Δωρικαὶ *φυλαί*, ἡ Ὑλλίς, ἡ Δυμανὶς καὶ ἡ Παμφυλίς, καὶ δὴ

(3) Β, 1, 2.
(4) Β. 19, 2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὡς φαίνεται, ἐν κεχωρισμένοις τμήμασι τῆς πόλεως οἰκοῦσαι, διότι *Παμφυλικὸν* τοὐλάχιστον ἀπαντᾶται παρὰ Πλουτάρχῳ (5) ἓν μέρος αὐτῆς καλούμενον. Ὑπῆρχεν ὅμως ἐν Ἄργει καὶ τετάρτη φυλή, *Ὑρνηθία* ἢ *Ὑρναθία* καλουμένη (6), ἴσως ἐξ ἀρχαίων τινῶν, ἢ ἄλλων ἀλλαχόθεν ἐλθόντων κατοίκων προκύψασα, ὡς καὶ ἐν *Ἐπιδαύρῳ* ὑπῆρχε πιθανῶς ἡ αὐτὴ φυλή, διότι χωρίον ἐκεῖ ἐκαλεῖτο Ὑρνήθιον (7), καὶ εἰς ἄλλας Δωρικὰς χώρας, τὴν Κόρινθον, τὴν Σικυῶνα, τὴν Αἴγιναν, μνημονεύονται πλείονες τῶν τριῶν φυλῶν.

Ἐκτὸς δὲ τῶν Δωριέων καὶ τῶν ἐν Ἄργει συνοίκων αὐτοῖς, ὑπῆρχον καὶ ἐν Ἀργολίδι, ὡς καὶ ἐν Λακωνίᾳ, *περίοικοι*, οἱ μετ' ἀντίστασιν βαθμηδὸν καὶ ἐπὶ ῥητοῖς ὑποταγέντες. Ἐκαλοῦντο δ' ἐνταῦθα *Ὀρνεᾶται*, κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς μεθορίου τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Μαντινιακῆς κειμένην πόλιν τῶν Ὀρνεῶν (8), ἥτις ὑπετάγη κατὰ τὴν 50ὴν Ὀλυμπιάδα, καθ' ὅρους βεβαίως οἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις τοῦ ὁριστικοῦ κανονισμοῦ τῶν σχέσεων καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν περιοίκων, διὰ τοῦτο ἐξ αὐτῆς λαβόντων τὴν ἐπωνυμίαν. Ὤκουν δὲ οὗτοι τὰς αὐτὰς τοῦ Ἄργους πόλεις καὶ κώμας, ἰδίας μὲν ἀποτελοῦντες κοινότητας, ἀλλ' εἰς τὴν κεντρικὴν ὑποτεταγμένοι κυβέρνησιν.

Καὶ δοῦλοι δ' ἐγχώριοι ὑπῆρχον, ἀντιστοιχοῦντες τοῖς Εἵλωσι τῆς Σπάρτης, ἐν δ' Ἄργει *Γυμνήσιοι* καλούμενοι, ἢ ἕνεκα τῆς ἐκ πτωχείας καὶ ἀγροικίας ἡμιγυμνότητος αὐτῶν, ἢ διότι ὡς γυμνοὶ ἢ ψιλοὶ ἐμάχοντο εἰς τῶν Ἀργείων

(5) Π. Γυναικ. ἀρετ. Τόμ. Ζ, 11.
(6) Παυσ. Β, 19, 1. 26, 2.
(7) Β, 28, 2. 3. — Στέφ. Βυζ. Φ.
(8) Ἡρόδ. Η, 73.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὰς τάξεις. Κατῴκουν δ' οὗτοι, ἢ κἂν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τοῦ Ἄργους, τοὺς Δωριεῖς αὐτῶν κυρίους ὑπηρετοῦντες, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι, ὅτε Κλεομένης ὁ Ἀναξανδρίδου, εἰς τὴν *ἐν Ἑβδόμῃ* λεγομένην μάχην ἐφόνευσεν ἑξακισχιλίους περίπου Ἀργείους (9), ὀλίγον πρὸ τῶν Μηδικῶν, τότε οἱ Γυμνήσιοι, τὴν πόλιν ἀπροστάτευτον βλέποντες, καὶ τὴν ἀνηλικιότητα τῶν παίδων τῶν πεσόντων ἐπωφεληθέντες, κατέλαβον τὸ Ἄργος, καὶ ἐγένοντο κύριοι τῶν ἀρχῶν. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἠνδρώθησαν τὰ παιδία ἐκεῖνα, ἐξέβαλον πάλιν τοὺς δούλους, καταφυγόντας εἰς Τίρυνθα, καί, πρὸς καταρτισμὸν τῆς λειψανδρούσης πόλεως, μετεκαλέσαντο εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν *Ὀρνεατῶν*, καὶ ἐκ πολιτῶν ἄλλων παρακειμένων ἀνεξαρτήτων πόλεων, καὶ συνῴκησαν αὐτοὺς ἐν Ἄργει, μεταδόντες αὐτοῖς δικαιωμάτων πολιτικῶν (10). Ἔκτοτε ὅμως, καὶ διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἐνοθεύθη τοῦ Ἄργους ὁ Δωρισμός, καὶ ἐῤῥίφθησαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς μετὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ δωρικοῦ πολιτεύματος ἀναπτυχθείσης δημοκρατίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐκ δὲ τῶν ἀρχῶν εἰσήχθη εἰς τὸ Ἄργος ἀπ' αὐτῆς τῆς δωρικῆς κατακτήσεως ἡ Βασιλεία, οὐχὶ ὅμως διεσπασμένη εἰς δύο Βασιλεῖς ὡς ἐν Σπάρτῃ, ἀλλ' ἕνα μόνον ἀρχηγὸν ἔχουσα. Καὶ περὶ αὐτῆς μὲν ὀλίγα μόνον καὶ ἀμφίβολα παρεδόθησαν ὡς πρὸς τὴν ἀλληλουχίαν καὶ τὴν χρονολογίαν τῶν Βασιλέων· ἀπομνημονεύεται ὅμως ὅτι ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆς καθόδου Βασιλεὺς ἦν ὁ Ἡρακλείδης Τήμενος, ὁ πρωτότοκος τῶν τριῶν τὴν Πελοπόννησον διανεμηθέντων υἱῶν τοῦ Ἀριστομάχου (υἱοῦ Κλεοδαίου, καὶ ἐγγόνου Ὕλλου τοῦ Ἡρακλέους)· ὅτι δ' αὐτὸν διεδέχθη ὁ υἱός αὐτοῦ

(9) Ἡρόδ. ΣΤ, 78-80. — Ζ, 148.
(10) Ἀριστ. Πολιτ. Ε, 2, 8. — Παυσ. Η, 27, 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Κοῖνος, διάδοχον ἀφεὶς καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιον υἱὸν *Μήδωνα*. Μετὰ δύο δὲ ἢ τέσσαρας ἀγνοουμένους Βασιλεῖς, μνημονεύεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀλυμπιάδων *Ἐρατός* τις (11), μεθ' ὃν ὁ *Ἀριστοδαμήδης*, ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Φείδων*, περὶ τὴν 8ην Ὀλυμπιάδα, κατὰ μὲν τὸν Ἔφορον παρὰ Στράβωνι δέκατος ἀπὸ Τημένου, κατὰ δὲ Θεόπομπον τὸν Χῖον, ἀφ' Ἡρακλέους, καὶ κατὰ τὰ Πάρια Μάρμαρα ἑνδέκατος ἀπ' αὐτοῦ. Λέγει δ' αὐτὸν ὁ Ἡρόδοτος (12) «*Τύραννον ὑβρίσαντα μάλιστα Ἑλλήνων ἁπάντων*»· ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ἀποδιδομένων αὐτῷ ἔργων φαίνεται ὅτι ἦν μεγαλοπράγμων καὶ μεγαλοφυής, διότι καὶ διὰ κατακτήσεων ἀπέδωκε πάλιν τῇ Ἀργολίδι τὰ ἀπ' αὐτῆς ἀποσπασθέντα τμήματα, καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἐνίσχυσε καὶ ἐξέτεινε, καὶ μέτρα καὶ σταθμά, τὰ κληθέντα *Φειδώνια*, εἰσήγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ νόμισμα χαλκοῦν καὶ ἀργυροῦν ἐχάραξε πρῶτος, καὶ συνήργησεν εἰς τῶν Ὀλυμπίων τὴν ἵδρυσιν, ἥτις ἰσχυρῶς συνετέλεσεν εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν συγχώνευσιν τῶν κατακτησάντων καὶ τῶν κατακτηθέντων λαῶν. Μετὰ δὲ Φείδωνα ἀναφέρεται περὶ τὴν 30ὴν Ὀλυμπιάδα *Δαμοκρατίδας* τις, ἄμεσος ἢ ἔμμεσος αὐτοῦ διάδοχος, μεθ' ὃν δεύτερος *Φείδων*, οὗ υἱὸς ἦν ὁ *Λακίδης*, εἰ καὶ ὁ Ἡρόδοτος λέγει αὐτὸν τοῦ πρώτου Φείδωνος, ὁ ἐν Ὀλ. 49, α' ἐλθὼν πρὸς Κλεισθένην τὸν τύραννον τῆς Σικυῶνος μετ' ἄλλων ὡς μνηστὴρ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ. Βασιλεύσας δέ, περιεφρονήθη διὰ τὴν τρυφηλότητα καὶ μαλθακότητα αὐτοῦ (13). Ὁ δὲ τούτου υἱὸς *Μέλτας* ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς (14), ἢ ἄλλως πως ἐκλιπόν-

(11) Παυσ. Β, 36, 5.
(12) ΣΤ, 137.
(13) Πλούτ. π. τ. πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθ. ὠφ. Τόμ. ΣΤ, σ. 336.
(14) Παυσ. Β, 19, 21.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τος τοῦ γένους τῶν Ἡρακλειδῶν, ὡς καὶ ἐν Σπάρτῃ εἴδομεν βαθμηδὸν ἐλαττουμένην τὴν Δωρικὴν φυλήν, οἱ Ἀργεῖοι ἐξελέξαντο, κατὰ χρησμόν, ἐκεῖνον εἰς οὗ τὴν οἰκίαν ἐπεκάθησεν ἀετός, καὶ ἦν οὗτος *Αἴγων* τις, βασιλεύσας περὶ τὴν 55^{ην} Ὀλυμπιάδα. Οἱ δ' ἀπόγονοι αὐτῶν ἦρχον εἰσέτι ἐπὶ τῶν Μηδικῶν(15), ἀλλ' οὐχὶ εὐδοξοῦντες. Ἐλαττουμένου δὲ τοῦ Δωρικοῦ πληθυσμοῦ, καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἐκτεινομένων τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν, μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ἐξεβλήθησαν οἱ Βασιλεῖς, καὶ ἀποκατέστη ἡ δημοκρατία, ἤτοι τὸ μεταγενέστερον ἀττικὸν πολίτευμα διεδέχθη τὸ δωρικόν, καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐλέγετο τότε *Ἁλιαία*.

Ὑπῆρχε δὲ καὶ *Βουλὴ* ἐν Ἄργει, πιθανῶς ἡ «Βουλὴ γερόντων», ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τῆς Σπάρτης τὴν τῶν Γερόντων. Καὶ ἐνομίσθη μὲν ἔκ τινος χωρίου τοῦ Διοδώρου(16) ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς ἦσαν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους· ἀλλὰ πιθανώτατον εἶναι ὅτι ὁ Διόδωρος τὴν συνέχεε μετὰ τῆς μεταγενεστέρας δημοκρατικῆς Βουλῆς. Ἐπὶ δὲ τῶν Βασιλέων ἐξήσκει αὕτη ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ἀποφαινομένη περὶ πολέμου, εἰρήνης καὶ συμμαχιῶν (17). Συνεδρίαζε δὲ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ (18).

Γίνεται δὲ μνεία καὶ τῶν *Ὀγδοήκοντα*, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (19)· οὐδὲν δὲ διδόμενον ἔχομεν ἵνα γνωρίσωμεν ἂν ὑφίσταντο καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Βασιλέων. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τῆς δημοκρατίας μνημονεύονται μετὰ τῆς Βουλῆς, ὡς μία τῶν ἀρχῶν αἵτινες ὤμωσαν κατὰ

(15) Ἡρόδ. Ζ. 149.
(16) ΙΘ. — Ἴδ. Tittmann.
(17) Ἡρόδ. Ζ, 147. 149.
(18) Αὐτ.
(19) Θουκ. Ε, 47.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τὴν 90ὴν Ὀλυμπιάδα τὴν μετὰ τῶν Μαντινέων, Ἠλείων καὶ Ἀθηναίων εἰρήνην, καὶ ἐδέξαντο τοὺς ὅρκους αὐτῶν, πιθανὸν φαίνεται ὅτι οἱ ὀγδοήκοντα ἐπεῖχον ἐν τῇ Ἀργείᾳ δημοκρατικῇ Βουλῇ οἵαν θέσιν οἱ Πρυνάνεις ἐν τῇ τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ ἑτέρα δ' ἀρχὴ μνημονεύεται ἐν Ἄργει, οἱ *ἀρτῦναι*. Φαίνεται δ' οὖσα ἀρχαία αὕτη, διότι ἡ αὐτὴ εὕρηται καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ (20), ἥτις βεβαίως ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀποικήσεως παρέλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἄργους τὰς πολιτικὰς αὐτῆς διατάξεις. Οὐχὶ ἀπίθανον δ' ὅτι ἦσαν ἐν Ἄργει τὸ ἀντίστοιχον τῶν ἐν Σπάρτῃ Ἐφόρων, ἤτοι δημοτική τις ἀρχή, βαθμηδὸν ὀγκουμένη, μέχρις οὗ ὑψώθη ὑπὲρ αὐτὴν τὴν Βασιλείαν καὶ ἀπεῤῥόφησεν αὐτήν.

Ἀναφέρονται δὲ τέλος καὶ *δαμιουργοὶ* ὑπὸ Ζωναρᾶ καὶ τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ (21) ὡς ἄρχοντες ἐν Ἄργει. Ἴσως δ' ὑπῆρχον ταυτώνυμοι ἄρχοντες καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου, διότι οὕτως ἐκφράζεται ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου (22)· «*Βασιλεὺς Μακεδόνων Φίλιππος Πελοποννησίων τῶν ἐν τῇ συμμαχίᾳ τοῖς δημιουργοῖς καὶ τοῖς συνέδροις*». Ὁ δ' Ἡσύχιος, καὶ παρ' Εὐσταθίῳ (23) ὁ Αἴλιος Διονύσιος διϊσχυρίζονται ὅτι οἱ δημιουργοὶ ἦσαν ἀρχὴ κατ' ἐξοχὴν Δωρική· ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται ἀκριβές, διότι ἐν ᾧ εἰς οὐδεμίαν ἄλλην δωρικὴν χώραν ῥητῶς ἀναφέρονται, πλὴν τοῦ Ἄργους, συνεχέστατα ἀπαντῶνται παρὰ μὴ Δωριεῦσι, καὶ μάλιστα παρ' Αἰολεῦσιν, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ὡς ἐν ἄλλοις εἰς τὴν αἰολικὴν Πετιλίαν

(20) Πλουτ. Ἑλλ. Κεφ. Τ. Α, Σ. 7, 171. R.
(21) Ἐν φ.
(22) Δημ. π. Στεφ.
(23) Εἰς Ὁμ. Ὀδυσσ. Ρ. σ. 1825.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τῆς κάτω Ἰταλίας (24). Ἐξηγεῖ δ' ὁ Αἴλιος Διονύσιος τοὺς Δημιουργοὺς ὡς «*Δήμου προστάτας*», ἀλλὰ πιθανῶς τοῦτο ἐδήλου, διὰ τὸ Ἄργος κἂν, οὐχὶ κεντρικήν τινα ἀρχήν, ὡς ἦσαν οἱ Ἔφοροι, καὶ ὡς ἦσαν ἴσως ἀλλαχοῦ αὐτοὶ οἱ δημιουργοί, ἀλλὰ κατωτέραν καὶ εἰδικωτέραν τινὰ ἀρχήν, ὡς τοὺς Δημάρχους· δι' ὃ καὶ ἐν τῇ μετὰ τῆς Μαντινείας καὶ Ἤλιδος συνθήκῃ, ἐν ᾧ τῶν Μαντινέων καὶ Ἠλείων ἀναφέρονται οἱ Δημιουργοί, ἐκ μέρους τῶν Ἀργείων μνεία αὐτῶν δὲν γίνεται.

Στρατιωτικὴν δ' ἀρχὴν ἀναφέρουσιν ὁ Θουκυδίδης (25) καὶ ὁ Διόδωρος (26), τοὺς *πέντε στρατηγούς*, ἀποτελοῦντας βεβαίως συμβούλιον.

Ἐπώνυμος δ' ἐν Ἄργει ἦν ἡ ἱέρεια τῆς Ἀργείας Ἥρας, καὶ τὰ ἔτη ἠριθμοῦντο κατὰ τὰ τῆς ἱερωσύνης αὐτῆς (27).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Κόρινθος.

Μία δὲ τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων ἐν Πελοποννήσῳ, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως μεταξὺ δύο Ἠπείρων καὶ δύο θαλασσῶν, ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ *Κόρινθος*, ἢ καὶ ἀρσενικῶς ὁ Κόρινθος, ὡς ἀποδεικνύει ὁ *Ἀκρο-*

(24) Bœckh. C. I. G. ἀρ. 4.
(25) Ε, 59, 60.
(26) ΙΒ, 78.
(27) Θουκυδ. Β, 2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Κόρινθος, καλουμένη δὲ πρὸ τῶν Δωριέων καὶ *Ἐφύρα*, ἢ μόνον τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσα, κατ' ἐκείνους ὅσοι φρονοῦσι μεταγενέστερον καὶ παρέγγραπτον τὸ χωρίον τοῦ Ὁμήρου ἐν ᾧ ἡ πόλις καλεῖται Κόρινθος (1).

Ἦσαν δ' οἱ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι Αἰολεῖς (2), μεθ' ὧν λέγεται ὅτι συγκατῴκησαν καὶ Ἴωνες (3)· οἱ δὲ Βασιλεῖς αὐτῶν ἦσαν *Σισυφίδαι*, οὓς ὁ Παυσανίας (4) ἀπαριθμεῖ κατ' ὄνομα οὕτω· Σίσυφος, Ὀρντίων, Δαμοφῶν, Κροισόδας, Δωρίδας, Ἰανθίδας. Διηγεῖται δ' ὅτι, ἐπελθόντων τῶν Δωριέων ὑπὸ Ἀλήτην, τέταρτον ἀφ' Ἡρακλέους (Ἡρακλῆς, Ἀντίοχος, Φίλος, Ἱππότης, Ἀλήτης), ὑπετάγησαν οἱ Σισυφίδαι οὗτοι ἑκουσίως, παραμείναντες αὐτοὶ μόνοι εἰς τὴν πόλιν, ἀφ' ἧς ἐξηλάθησαν πάντες οἱ λοιποὶ Κορίνθιοι. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἀπολύτως οὕτως, ἀλλ' αἰνίττεται βεβαίως περιορισμόν τινα τῶν ἀρχαίων κατοίκων, τῶν πολιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ἴσως καὶ τῆς ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἐνοικήσεως αὐτῶν, ὡς συνέβη ἐν Λακωνίᾳ· καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δωρίδου ἀποδιδόμενον εἰς ἕνα τῶν τελευταίων Αἰολέων Βασιλέων, φαίνεται αἰνιττόμενον ἀνάμιξίν τινα τῶν δύο φυλῶν.

Ἦσαν δ' αἱ ἀπὸ τῆς καθόδου φυλαὶ εἰς ἃς διῃρεῖτο ὁ λαὸς τῆς Κορίνθου ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν (5). Καὶ ὅτι μὲν αὗται περιελάμβανον καὶ τὰς τρεῖς Δωρικάς, ὑπ' οὐδενὸς μαρτυρεῖται, ἀποδείκνυται ὅμως ἐκ τῆς περιστάσεως ὅτι ἡ τῶν Ὑλλέων μνημονεύεται ἐν Κερκύρᾳ, ἥτις ἦν ἄποικος τῆς Κορίνθου, καὶ ἐκεῖθεν τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς λαβοῦσα.

(1) Ἰλ. Β, 570.
(2) Θουκ. Α, 42.
(3) Κόν. Διηγ. 26.
(4) Β, 4.
(5) Σουίδ. — Μιχ. Ἀποστόλ.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὅτι δ᾽ ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὑπῆρχον καὶ πέντε ἕτεραι, ἔστιν ἄλλη πιθανὴ ἀπόδειξις ὅτι ὁ ἀρχαῖος πληθυσμὸς δὲν ὑπεχώρησεν ἐπὶ τῆς καθόδου, ἀλλὰ παρέμεινε μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν ὑποδιαιρέσεων. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ συμβολικὸν ὄνομα τοῦ *Ἀλήτου*, δηλοῦν τὸν πλάνητα, ὡς καὶ τὰ μυθευόμενα περὶ τῶν πολλῶν πλανήσεων καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἱππότου πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἱδρύσεως τῆς Δωρικῆς ἀρχῆς (6), δὲν φαίνονται ἐπικυροῦντα τὴν διήγησιν τοῦ Παυσανίου περὶ τῆς εὐκόλου καὶ ἀναιμάκτου κατασχέσεως τῆς χώρας. Ἐξ ἐναντίας δὲ πιθανολογεῖται, ὅτι οἱ εἰσβαλόντες εὗρον ἐνταῦθα ἀξιομάχους τοὺς ἐνοίκους Αἰολεῖς καὶ Ἴωνας, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλωσιν αὐτούς, ἦγον καὶ ἔφερον ἐπὶ μακρὸν τὴν ὕπαιθρον χώραν, μέχρις οὗ κατέλαβον παρὰ τὴν πόλιν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ὑψηλὸν λόφον *Σολύγιον*, ἀφ᾽ οὗ ἠπείλουν τὴν πόλιν. Τότε δὲ πρέπει νὰ εἰκάσωμεν ὅτι παρεδόθη ἡ πόλις, ἀλλ᾽ ἐνέμειναν οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι, πολυπληθέστεροι μάλιστα ὄντες τῶν ξένων, ἂν διῃροῦντο εἰς πέντε φυλὰς ὅτε ἐκεῖνοι εἰς τρεῖς· δι᾽ ὃ καὶ ἴσως ἔτυχον καλητέρων ὅρων ἢ οἱ Ἀχαιοὶ τῆς Λακωνίας, καὶ οὐδ᾽ ἐξώσθησαν τῆς πόλεως, οὐδ᾽ εἰς περιοίκων θέσιν περιέστησαν, ἀλλ᾽ ἔμειναν πολῖται, τῶν Βασιλέων ὑπήκοοι, καὶ διὰ τῶν ἠθῶν αὐτῶν ἐπενήργησαν μᾶλλον ἐπὶ τῶν Δωριέων ἢ ὅτι παρεδέχθησαν τὰ Δωρικά· ἐν ᾧ οἱ κατακτηταί, μαχιμώτεροι ὄντες, καὶ τῶν ὅπλων κύριοι, ἀπετέλεσαν τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἀριστοκρατίαν τῶν Βακχιαδῶν.

Ὑποδιῃροῦντο δ᾽ αἱ φυλαὶ εἰς *πάτρας*, ἴσως ἀντιστοιχούσας πρὸς τῶν Σπαρτιατῶν τὰς ὠβάς. Μνημονεύονται δ᾽ ἐν Κορίνθῳ καὶ οἱ *Κυνόφαλοι* καλούμενοι ὡς ἐκ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, ὁ κοινὸς λαός, οἱ Θῆτες,

(6) Ἀπολλοδ. Β, 8. — Κόν. 26. — Ἐτυμ. Μ. λ. Ἀλήτης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἵτινες ὅμως οὐδόλως ἦσαν δοῦλοι ὡς οἱ Εἵλωτες, διότι βιαία κατάκτησις ἐνταῦθα δὲν ὑπῆρξε.

Δοῦλοι δ' ὑπῆρχον μόνον οἱ *ἀργυρώνητοι* ἐν Κορίνθῳ, οἵτινες ἦσαν πολλοί, ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις πρὸ πάντων, ὅτε ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν τῆς πόλεως τὸ ἐμπόριον.

Δωριεῖς δὲ Βασιλεῖς μνημονεύονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Ὁ *Ἀλήτης*, βασιλεύσας κατὰ Δίδυμον (7) τριάκοντα ἔτη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν, ὅπερ αἰνίττεται ὅτι τοσοῦτος ἐχρειάσθη χρόνος πρὶν καθήσῃ εἰς Κόρινθον ἡ δωρικὴ κυριαρχία. Ἐβασίλευσε δέ, κατὰ τὸν αὐτόν, ἔτη 38.

Μετὰ τοῦτον δ' ἐβασίλευσαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλητίδαι, οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ *Ἰξίων*, *Ἀγέλας*, *Προύμνης* καὶ *Βάκχις*, μέχρις οὗ 110 ἔτη λογίζονται ἀπὸ Ἀλήτου, καὶ ἀφ' οὗ οἱ Βασιλεῖς ὠνομάσθησαν *Βακχιάδαι*. Ἀπαριθμοῦνται δ' οὗτοι μετὰ τὸν Βάκχιν ὡς ἕπεται: *Ἀγέλας* Β', *Εὔδαμος*, *Ἀριστομήδης*, *Ἀγήμων* (τούτου ἀδελφός, ἐκθρονίσας τὸν ἀνεψιόν του *Τελέστην*), *Ἀλέξανδρος*, *Τελέστης* (ὁ ἐκθρονισθείς), ἀναιρέσας τὸν παρανόμως βασιλεύσαντα Ἀλέξανδρον, καὶ ἀναιρεθεὶς καὶ αὐτός, ὅτε καὶ κατηργήθη ἡ Βασιλεία, μετὰ 143 ἐτῶν ἐξουσίαν τῶν Βακχιαδῶν.

Διεδέχθη δ' αὐτὴν πολίτευμα ἀριστοκρατικόν, καὶ προΐσταντο αὐτοῦ διακόσιοι *Βακχιάδαι*, οἱ ἐναπολειπόμενοι βεβαίως ἐκ τῶν οἰκογενειαρχῶν τῶν πρώτων Δωριέων οἵτινες ἐκυρίευσαν τὴν Κόρινθον. Οὗτοι δέ, κατὰ Διόδωρον, «*καὶ κοινῇ μὲν προϊστήκεσαν τῆς πόλεως ἅπαντες, ἐξ ἑαυτῶν δὲ ἕνα κατ' ἐνιαυτὸν ᾑροῦντο Πρύτανιν, ὃς τὴν τοῦ Βασιλέως εἶχε τάξιν*»· καὶ καθ' Ἡρόδοτον, οὗτοι «*ἔνεμον τὴν πόλιν*», καὶ ἦσαν οἱ ἀριστοκρατικώτατοι πάντων Ἑλ-

(7) Ἐν Σχολ. Πινδ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λήνων, μόνον ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες ἐπιγαμίαν (8). Συνέβη ἑπομένως ἐν Κορίνθῳ ὅ,τι καὶ ἐν Ἀθήναις· φιλοδοξοῦσα δηλαδὴ ἡ ἀριστοκρατία, ὑπέσκαπτε τὴν Βασιλείαν, ἐξησθένησεν αὐτήν, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ περὶ τοὺς τελευταίους τρεῖς Βασιλεῖς ἀνωμαλίαι, καὶ μέχρι τέλους ἀνατρέψασα διεδέχθη αὐτήν, κατανείμασα τὴν Βασιλείαν εἰς ἐνιαυσίων ἀρχόντων ἐξουσίαν, ἵνα οὕτω πάντες οἱ Βακχιάδαι ἔχωσι πιθανότητα μετοχῆς εἰς αὐτὴν ἀλληλοδιαδόχως· ἀλλὰ διὰ τούτου ἠνέωξαν μόνον οἱ ἀριστοκράται τὴν ὁδὸν εἰς τὸν αὐτοῖς ζηλοτύπως ἐποφθαλμιῶντα καὶ παρεπόμενον δῆμον, ὅστις ἐνταῦθα συνέκειτο μάλιστα καὶ ἐξ ἐχθρικῶν στοιχείων, τῶν τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, ἐκθύμως δραξαμένου τῆς εὐκαιρίας τοῦ ν' ἀποσείσῃ τὸν ζυγὸν τῶν κατακτητῶν, καὶ νὰ καταρρίψῃ αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ θρόνου ὃν οὗτοι ἐκρήμνισαν.

Ὑπῆρχε δ' ἐπὶ τῶν Βασιλέων, καὶ ἐπὶ τῆς διαδεχθείσης αὐτοὺς ἀριστοκρατίας, καὶ *Γερουσία* ἐν Κορίνθῳ. Περὶ αὐτῆς δ' οὐδὲν περισσότερον γινώσκεται· ἀλλὰ πιθανὸν ὅτι ἐξελέγετο καθ' οἷον δήποτε τρόπον ὑπὸ τῶν Βακχιαδῶν· τοὐλάχιστον ὅμως εἰς οὐδεμίαν δύναται νὰ ὑπόκειται ἀμφιβολίαν ὅτι ἐξ αὐτῶν συνέκειτο. Τὸ δὲ μέρος ἔνθα συνήρχετο καλεῖ ὁ Διόδωρος *Βουλευτήριον*.

Ἐκκλησία δὲ τοῦ δήμου οὐδαμοῦ μνημονεύεται ἐπὶ τῆς Βασιλικῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς ἐποχῆς. Πιθανῶς ὅμως ὑπῆρχεν ὡς ἐν τῷ ἀρχαιτύπῳ ἀνακτορικῷ πολιτεύματι καὶ ὡς ἐν πᾶσι τοῖς δωρικοῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔπρεπε νὰ σύγκειται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τῶν κατακτηθέντων, ἀποτελούντων τὸν κυρίως λαὸν τῆς Κο-

(8) Ἡρόδ. Ε, 92, 2.—Παυσ. Β, 4.—Στράβ. Η, 20.—Διόδ. Ἀποσ. ΙΒ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ρίνθου, επόμενον ἦν ὅτι ἐλάχιστα κατὰ τὰς δύο πρώτας περιόδους ἐκείνας ἀπενεμήθησαν αὐτῇ προνόμια, οὐχὶ μείζονα τῶν ὧν εἶχον ἐπὶ τῶν Ἀνάκτων, δι' ὃ καὶ μνεία αὐτῆς δὲν γίνεται, ηὔξησε δὲ μετὰ ταῦτα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ συνέβη, ἡ θέσις αὐτῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας.

Μνημονεύονται δὲ τέλος καὶ *συσσίτια* ἐν Κορίνθῳ ὡς τὰ ἐν Σπάρτῃ· ἀλλὰ βεβαίως ταῦτα περιωρίζοντο εἰς μόνους τοὺς Δωριεῖς Βακχιάδας, καὶ δὲν ἦσαν γενικὴ διάταξις τοῦ λαοῦ ὡς ἐκεῖ, δι' ὃ καὶ δὲν παρέμειναν μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμονῆς ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων.

Διετηρήθη δ' ἡ ἀριστοκρατικὴ ἐκείνη κυβέρνησις ἐπὶ 90 ἔτη, κατὰ Διόδωρον, συμφωνοῦντα μετὰ Στράβωνος, ὅστις λέγει (9)· «*Οἱ Βακχιάδαι κατέσχον τὴν ἀρχὴν ἔτη σχεδόν τε διακόσια*, διότι πρὸς τοῖς 90 τῆς ἀριστοκρατικῆς αὐτῶν ἀρχῆς προσυπολογίζει καὶ τὰ 143 καθ' ἃ λέγονται βασιλεύσαντες ἀπὸ Βάκχιδος.»

Κατὰ δὲ Ὀλ. 30, γ', ἢ τὸ 659ον π. Χ., καὶ κατὰ Διόδωρον 447 ἔτη ἀπὸ τῆς Καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ 413 ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλήτου ἐν Κορίνθῳ, συνέβη καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις πολιτείαις ἐν Ἑλλάδι· ἤτοι ὁ κατακτηθεὶς καὶ πιεζόμενος λαός, τὴν ἰδίαν δύναμιν συναισθανθείς, ἐπανέστη, καὶ ἀνέκτησε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, ἐκλεξάμενος ἑαυτῷ προστάτην, ὅστις ὅμως, κύριος ὢν τοιαύτης δυνάμεως, κατεχρήσατο αὐτῇ, καὶ ἐγένετο *τύραννος*. Ἦν δ' οὗτος ἐν Κορίνθῳ *Κύψελος* ὁ Ἀετίωνος τοῦ Ἐχεκράτους, Λαπίθης καὶ Καυνίδης, ἤτοι Αἰολεὺς τὸ γένος, ἐκ δήμου Πέτρας. Ὅτι δ' ἡ μήτηρ αὐτοῦ

(9) Η, 6, 20.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Λάβδα ἡ χωλή, θυγάτηρ Ἀμφίωνος (10), κατήγετο ἐκ Βακχιαδῶν, οὐ μόνον δὲν ἐκώλυσε τὴν ἐπὶ τοῦ δήμου ἐπιῤῥοὴν τοῦ Κυψέλου, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ηὔξησεν αὐτήν, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ κατὰ τῶν εὐπατριδῶν εἰς τύραννον ἀρθεὶς Πεισίστρατος ἦν καὶ αὐτὸς εὐπατρίδης.

Καὶ κατέλυσε μὲν ὁ Κύψελος τῶν Δωριέων τὴν ἐξουσίαν καὶ τοὺς ἀριστοκρατικοὺς αὐτῶν θεσμούς, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως, δι' ὃ καὶ ἐπ' αὐτοῦ μνημονεύονται εἰσέτι συσσίτια.

Ἀλλ' ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Περίανδρος*, τυραννήσας ἔτη 44, μέχρις Ὀλ. 48, δ', συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς μεταπολιτεύσεως, οὐ μόνον τὰ συσσίτια, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν Δωρικὴν παιδείαν καὶ ἀγωγήν, ὡς ξένην τινὰ καὶ ἐπείσακτον καταργήσας (11), καί, καθ' ὃ ἀνιδρυτὴς τῆς ἀρχαίας τυραννίδος, ἥτις ἦν τὸ πολίτευμα τῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων δουλωθείσης καὶ κατ' αὐτῶν ἐπαναστάσης φυλῆς, συνέδεσε στενὰς τὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἀσιανῶν ἡγεμόνων, μεθ' ὧν εἶχε κοινὸν τὸν τῆς ἀρχῆς χαρακτῆρα. Τοσαύτη δ' ἦν ἡ μετ' αὐτῶν συνάφεια, ὥστε καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Περιάνδρου καθ' ἕνα τῶν Αἰγυπτίων Βασιλέων ὠνομάσθη *Ψαμμίτυχος*. Ἦν δ' υἱὸς Γορδίου τινός, καὶ οὐχὶ τοῦ τελευταίου τυράννου, πάντως ὅμως Κυψελίδης καὶ αὐτός.

Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἔβλεπον μετὰ ζηλοτύπου δυσαρεσκείας τὴν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος συμβᾶσαν ταύτην ἐξανάστασιν τῶν ἀρχαίων λαῶν, διότι αὕτη ἦν κίνημα πάσης τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς Δωρικῆς κατακτήσεως, καὶ

(10) Ἡρόδ. Ε, 72.
(11) Ἀριστοτ. Πολιτ. Ε, 9, 22.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

επομένως κατὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐπιῤῥοῆς. Ἕνεκα τούτου ἡ Σπάρτη ἐκηρύχθη κατὰ τῶν νέων τούτων τυραννιῶν, καὶ σημαίαν ἄρασα τῆς ἐλευθερίας, ἐξεστράτευε πανταχοῦ ἀπρόσκλητος ἐπίκουρος τῶν λαῶν, ἐπὶ καταργήσει τῶν τυραννίδων, αἵτινες ὅμως ἐν ὀνόματι τῶν λαῶν εἶχον ἱδρυθῆ καὶ ὑφίσταντο. Κατηργήθη ἐπομένως καὶ ἐν Κορίνθῳ, διὰ τῆς Σπάρτης ἀναμφιβόλως, ἡ τυραννίς, ἐν Ὀλ. 49, γ΄ (π. Χ. 582), ἀφ᾽ οὗ διήρκεσεν ἔτη 76 καὶ μῆνας 6.

Τῶν τυράννων ὅμως οὕτως ἀποβληθέντων, διὰ Σπαρτιατικῆς μάλιστα ἐνεργείας, ἑπόμενον ἦν νὰ μὴ ὑπερισχύσῃ ἀμέσως καὶ ἐντελῶς ἡ δημοτικὴ ἐξουσία ἧς ἐκεῖνοι εἶχον τὴν ἀντιπροσωπείαν καὶ παρακαταθήκην, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ συγγενεστέρα τοῖς Σπαρτιατικοῖς θεσμοῖς ἀριστοκρατία, πιθανῶς περιλαμβάνουσα κατὰ τὸ πλεῖστον ἤδη καὶ ἐγχώρια στοιχεῖα, διότι ἡ ἀποκλειστικῶς δωρικὴ ἐκείνη ἐπιῤῥοὴ εἶχε βεβαίως μεγάλως ἐλαττωθῆ. Οὕτως ἀπαντῶνται καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις διακεκριμένοι τινὲς καὶ προνομιοῦχοι οἶκοι, ὡς παρὰ Πινδάρῳ (12) ὁ τῶν Ὀλιγαιθιδῶν. Καὶ κατὰ τὰ ἄλλα δ᾽ ἦν τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος συμφωνότερον πρὸς τὸ τῆς Σπάρτης, καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, καίτοι ἰσχυρωτέρα ἢ ἐπὶ τῶν τυράννων, ἀπεῖχεν ὅμως τῆς παντοδυναμίας τῶν ἐκκλησιῶν ἐν καθαρῶς δημοτικοῖς πολιτεύμασι, καὶ ἦν πάσης ἀκολασίας ἀπηλλαγμένη· δι᾽ ὃ καὶ ὁ Πίνδαρος, κατὰ τὴν 79ην Ὀλυμπιάδα, ἤτοι 118 ἔτη μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν τυράννων, καὶ πεντεκαίδεκα μετὰ τὰ Μηδικά, ἐπαινεῖ τὴν *εἰρήνην*, τὴν *δίκην* καὶ τὴν *εὐνομίαν* τῆς πόλεως, ἐξ ἧς λέγει ὅτι ἀπῆν ἡ «*ὕβρις, ἡ θρασύμυθος μήτηρ τοῦ κόρου*» (13).

(12) Ὀλυμπ. ΙΓ, 2. 137.
(13) Αὐτ. ΣΤ. 5-13.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ ὀλιγαρχικὸς δ' οὗτος ὀργανισμὸς μετὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς ἐπιβαλούσης αὐτὸν Σπάρτης διετηρήθη μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν, ὅτε ἡ Κόρινθος διετέλεσε, πλὴν μικροῦ τινος διαλείμματος, πιστὴ τῶν Σπαρτιατῶν σύμμαχος, καὶ πολεμία τῶν Ἀθηναίων.

Μετὰ τὸν πόλεμον δ' ἐκεῖνον, ἐν Ὀλ. 96, β' καὶ γ', ἡ δημοκρατικὴ μερίς, ὑποστηριζομένη ὑπὸ χρηματικῆς ἐπικουρίας τῶν Περσῶν, οἵτινες ἀνεμίγνυντο τότε εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ διῄρουν αὐτοὺς ἵνα τοὺς ἐξασθενῶσιν, ἐπιπεσοῦσα ἐπὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Εὐκλείων ἐπὶ τοὺς Λακωνίζοντας καὶ ὀλιγαρχικούς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέσφαξε, κατέλαβε δὲ τὴν ἀρχήν, καὶ ἠθέλησε νὰ ἑνώσῃ τὴν Κόρινθον μετὰ τοῦ Ἄργους, καὶ αὐτοὺς τοὺς ὅρους μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἀφαιροῦσα (14). Ἀλλ' οἱ φυγάδες τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος, ὑπὸ τῶν ἐν Σικυῶνι Λακεδαιμονίων βοηθούμενοι, κατέλαβον τὸ Λέχαιον (15)· ὡς φαίνεται δὲ καὶ ὑπερισχύσαντες, κατῆλθον αὖθις καὶ ἀποκατέστησαν τὴν ἀρχαίαν τῶν πραγμάτων τάξιν, διότι μετὰ ταῦτα πάλιν ἡ Κόρινθος ἀπαντᾶται συμμαχοῦσα τοῖς Λακεδαιμονίοις· καὶ ἐν Ὀλ. 106, ἐπὶ Φιλίππου, φαίνεται εἰσέτι ὀλιγαρχικὸν ἔχουσα ἡ πόλις τὸν ὀργανισμόν, καθ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία περὶ ὀλίγων μόνον σκέπτεται (16)· τὸ δὲ κράτος ἦν, ὡς φαίνεται, μάλιστα ἐπὶ τῇ Γερουσίᾳ, ἥτις, κατὰ Διόδωρον (17), διεπραγματεύετο μετὰ τῶν πρέσβεων, προέτεινε στρατηγούς, καὶ ἔκρινε προσέτι καὶ τὰς φονικὰς δίκας.

Καὶ κατέλαβε μὲν Τιμοφάνης, ὁ τοῦ Τιμολέοντος ἀδελ-

(14) Ξεν. Ἑλλ. Δ, 4, 2-6.
(15) Αὐτ. 7, 17-18.
(16) Πλούτ. Β. Δίων. ΝΓ. — Β. Τιμολ. Ε.
(17) ΙΣΤ, 65.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

φός, τὴν τυραννίδα κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων τυράννων· ἀλλ᾽ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ὡς παράνομος, καὶ ὡς προσωρινὴ μόνον διακοπὴ τῆς ὀλιγαρχίας (18).

Ἐπὶ Μακεδόνων δ᾽ ὑπέκυψεν ἡ Κόρινθος αὐτοῖς, καὶ ἐδέξατο φρουρὰν Μακεδονικήν· Ἐνίοτε δ᾽ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς κατελαμβάνετο ἐν ἀνωμαλίαις ὑπ᾽ ἰδίων τυράννων, μέχρις Ἀράτου, ἐφ᾽ οὗ συνετέλει εἰς τὸ Ἀχαϊκόν. Τίτος δὲ Κοΐντιος ὁ Φλαμινῖνος ἐκήρυξε κατὰ τὰ 196 π. Χ. μετὰ πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ αὐτὴν ἐλευθέραν. Ἀλλὰ καὶ αὖθις κατετάχθη εἰς τὸν Ἀχαϊκὸν δεσμόν, καὶ ἐνέμεινεν αὐτῷ μέχρις οὗ, τῷ 146 π. Χ., ἐκυριεύθη καὶ κατεσκάφη ὑπὸ Μομμίου.

Πλὴν δὲ τῶν κεντρικῶν ἀρχῶν τῆς Γερουσίας καὶ Ἐκκλησίας ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (19) καὶ Ἄρχοντας ἐν γένει, πιθανῶς τοὺς προϊσταμένους εἰδικῶν ἐπιμελειῶν· ἀλλ᾽ οὐδὲν γινώσκεται περὶ αὐτῶν ἀκριβέστερον. Μνημονεύει δ᾽ ὁ Θουκυδίδης (20) Ἐπιδημιουργούς, οὓς οἱ Κορίνθιοι ἔπεμπον κατ᾽ ἔτος εἰς Ποτίδαιαν, ὡς πιθανῶς καὶ εἰς τὰς ἄλλας αὐτῶν ἀποίκους, καὶ οὓς ὁ Σχολιαστὴς παραβάλλει πρὸς τοὺς φυλάρχους ἢ δημάρχους τῶν Ἀθηναίων, δέον ὀρθότερον νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς Ἁρμοστὰς τῶν Σπαρτιατῶν. Ὑπέθεσαν δέ τινες ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἐμφαίνει τὴν ὕπαρξιν καὶ ἐν Κορίνθῳ τῶν καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντωμένων *δημιουργῶν*, ὡς ἐν Ῥώμῃ μετὰ ταῦτα οἱ ὕπατοι ἐπέμποντο ὡς ἀνθύπατοι εἰς διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν.

Ὡς πρὸς τὰς οἰκονομικὰς δὲ διατάξεις, φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῆς καταλήψεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Δωριέων ἐγένετο

(18) Ἀριστοτ. Πολιτ. Ε, 5, 9.
(19) Β. Τιμολ. Γ.
(20) Α. 56.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀναδασμὸς τῶν γαιῶν, καθ᾽ ὃν ἐδόθησαν κλῆροι καὶ εἰς τοὺς κατακτητάς, ἀλλ᾽ ἐπεφυλάχθησαν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους κατοίκους· διότι δυνατὸν δὲν εἶναι, ἂν οὗτοι, ὡς ὑπετέθη, ἐγκατέμειναν εἰς τὴν πόλιν, ν᾽ ἀπεκληρώθησαν ἐντελῶς τῆς ἐγγείου κτήσεως. Μὴ ὑπαρχόντων ὅμως νόμων ὡς ἐν Σπάρτῃ περὶ τῆς αὐστηρᾶς τῶν κλήρων διατηρήσεως, ἐξέλιπεν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ταχέως ἡ ἰσότης αὐτῶν. Ἐξάγονται δὲ ταῦτα ἐκ χωρίου τοῦ Ἀριστοτέλους(21), ὀνομάζοντος *Φείδωνά* τινα Κορίνθιον νομοθέτην, ἀρχαιότατον, χωρὶς ὅμως νὰ ὁρίζῃ καὶ ῥητῶς τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ, ὅστις ἀνίσους εὑρὼν ἤδη τοὺς κλήρους, διετήρησεν αὐτοὺς τοιούτους, ἀλλ᾽ ἐκανόνισεν ὥστε τοῦ λοιποῦ νὰ μένωσιν ἀμετάβολοι. Προστίθησι δ᾽ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι οἱ τότε κεκτημένοι τοὺς κλήρους ἦσαν οἱ μόνοι πολῖται, ὅπερ δηλοῖ βεβαίως ὅτι κατεκληρουχήθη κατ᾽ ἀρχὰς ἡ γῆ ἐξ ἴσου εἰς πάντας τοὺς πολίτας, ἀρχαίους καὶ νέους, ἢ ἴσως εἰς κατηγορίας τινὰς αὐτῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησαν λογιζόμενοι ὡς πολῖται καὶ πολιτικὰ δικαιώματα ἀσκοῦντες οἱ κλήρους κεκτημένοι καὶ διατηροῦντες αὐτούς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μνημονεύεται δὲ (22) νόμος ἐν Κορίνθῳ, καθ᾽ ὃν ὁ ὑπὲρ τὴν περιουσίαν του δαπανῶν, ἀνακριθείς, ἐνουθετεῖτο, καὶ ἂν δὲν ἐπείθετο, ἐτιμωρεῖτο διὰ προστίμου, καὶ ἂν πάλιν δὲν μετέβαλλε βίον, παρεδίδετο εἰς τὸν δήμιον!

Ἐπεβάρυνον δὲ τοὺς κλήρους τῶν ὀρφανῶν καὶ ἐπικλήρων τινὲς τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ ἰδίως αἱ ἀναγκαῖαι πρὸς καταρτισμὸν ἱππικοῦ, καὶ ἐθεωρεῖτο τοῦτο ὡς οὐχὶ ἄδικον, καθ᾽ ὅσον τὰ εἰσοδήματα τῶν κλήρων ἐκείνων δὲν ἐδαπανῶντο πρὸς θεραπείαν ἀμέσων ἀναγκῶν τοῦ ᾧ ἀνῆκον,

(21) Πολιτ. Β, 3, 6.
(22) Ἀθήν. ΣΤ, σ. 227 f.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἀλλ' ἐταμιεύοντο ἵνα πλουτίσωσιν αὐτὸν εἰς τὸ μέλλον(23).

Νόμισμα δ' εἶχον οἱ Κορίνθιοι τὸ αὐτὸ τῷ Αἰγινητικῷ, καὶ 10 Αἰγιναῖοι ὀβολοὶ ἀπετέλουν ἕνα Κορίνθιον στατῆρα. Εἰσήχθη δὲ τὸ νόμισμα τοῦτο εἰς Αἴγιναν, ἄρα καὶ εἰς Κόρινθον, ὑπὸ τοῦ Ἀργείου Φείδωνος, ἐξ οὗ φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ μεγαλεπήβολος ἐκεῖνος Βασιλεύς, ὡς πολλὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, οὕτως εἶχεν ὑποτάξει καὶ τὴν Κόρινθον.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Γ΄.

Κυρήνη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Μετέφερον δ' οἱ Δωριεῖς τοὺς θεσμοὺς αὐτῶν ὅπου καὶ ἂν μετέβαινον, οὐ μόνον εἰς τὰς ἀμέσους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐμμέσους ἀποικίας προσέτι, ὡς ἐν ἄλλοις παράδειγμα τούτου παρέχει ἡμῖν ἡ Κυρήνη (1).

Ἦν δ' ἡ Κυρήνη, ἐπὶ τῆς Λιβυκῆς παραλίας, ἄποικος τῆς Θήρας, ἥτις καὶ αὐτὴ ἀπῳκίσθη ἀπὸ τῆς Σπάρτης ὀλίγον μετὰ τὸν ἐκδωρισμὸν αὐτῆς, κατὰ τὰ 1072 π. Χ, καὶ 72 ἔτη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν, ὡς διηγοῦνται. Ἐκόμισε δ' ἐκεῖσε τὴν ἀποικίαν ἐκ Θήρας, περὶ τὰ 640 π. Χ, Ἀριστοτέλης ὁ Πολυμνήστου, ἀπόγονος τοῦ Ἀργοναύτου Εὐφήμου, καί, κατά τινας, τῆς Δωρίδος, ὅπερ ἐμφαίνει ἐπικύρωσιν τῆς Δωρικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς. Γνωστότερος δ' ἦν ὁ οἰκιστὴς οὗτος ὑπὸ τὸ ὄνομα Βάττος, ὅπερ

(23) Cic De rep. II, 20.

(1) J. P. Thriege, Historia Cyrenes. — S. N. Bloch.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅμως, καθ' Ἡρόδοτον (2), ἦν προσηγορικὸν μᾶλλον ἢ κύριον, δηλοῦν παρὰ Λιβύοις τὸν Βασιλέα. Τὴν δ' ἀποικίαν ἔφερεν εἰς Λιβύαν κατὰ χρησμὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, καὶ ἡ πόλις ἣν ἔκτισεν ἦν ἐπώνυμος τῆς νύμφης Κυρήνης, ἣν ἠγάπησεν ὁ Ἀπόλλων (3), ἅπερ πάντα δηλοῦσι τὴν ὑπὸ δωρικοὺς οἰωνοὺς καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πολιούχου Θεοῦ τῶν Δωριέων ἵδρυσιν τῆς ἀποικίας.

Τὸ ἀρχικὸν δὲ πολίτευμα τῆς ἀποικίας ταύτης ἦν ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς μητροπόλεως, καὶ ἀπόῤῥοια τῶν αὐτῶν Δωρικῶν θεσμῶν ἐξ ὧν καὶ ἐκεῖνο ἐπήγασε· καὶ διήρκεσε μέχρι περίπου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε ἡ Κυρήνη ἐδημοκρατήθη.

Ὑπῆρξεν ὅμως σπουδαία τις διαφορὰ ὡς πρὸς τὸν ἐκδωρισμὸν τῆς Κυρήνης καὶ τὸν τῆς ἀμέσου καὶ τῆς ἐμμέσου αὐτῆς μητροπόλεως, συνισταμένη εἰς τοῦτο, ὅτι ἐν μὲν Σπάρτῃ καὶ Θήρᾳ οἱ ἄποικοι κατῴκησαν μεταξὺ Ἑλλήνων, οὓς ὑποτάξαντες, διετήρησαν περὶ ἑαυτοὺς ἐν μέρει περιοίκων· ἐν Κυρήνῃ ὅμως κατῴκησαν μεταξὺ βαρβάρων καὶ σχεδὸν ἀγρίων, μεθ' ὧν βεβαίως οὐδεμίαν εἶχον πολιτικὴν συνάφειαν, καὶ τὸ πολὺ μετεχειρίζοντο αὐτοὺς ὡς ἀνδράποδα. Ἐνταῦθα λοιπὸν περὶ ἐγχωρίων περιοίκων οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ γίνῃ λόγος· οὐχ' ἧττον ὅμως εἶχον καὶ οἱ Κυρηναῖοι *περιοίκους*, κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς Σπάρτης ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ τούτους συμπαρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῶν περιοίκων τῆς Θήρας, καί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν τῇ μητροπόλει, διένειμαν αὐτοῖς τὴν περίχωρον εἰς καλλιέργειαν καὶ κάρπωσιν ἐπὶ φόρῳ, ἐπεφύλαξαν δ' ἑαυτοῖς τοὺς περὶ τὴν πόλιν κλήρους μετ'

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(2) Δ, 155.
(3) Διόδ. Δ, 69.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αὐτῆς τῆς πόλεως, καὶ μετὰ τῆς ἀποκλειστικῆς ἐξασκήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ἐπῆλθον δὲ μεθ' ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα περίπου καὶ νέοι ἄποικοι εἰς Κυρήνην, καὶ περὶ τὰ 540 π. Χ. λέγεται ὅτι, νέου κανονισμοῦ γενομένου, διῃρέθη ὁ λαὸς τῶν ἀποίκων εἰς *φυλὰς τρεῖς*, καὶ ὅτι εἰς τὴν φυλὴν τῶν ἀρχαίων Κυρηναίων, ἤτοι τῶν ἐκ Θήρας τὸ πρῶτον ἐλθόντων, κατετάχθησαν τότε καὶ οἱ μετ' αὐτῶν συγκατελθόντες περίοικοι, καὶ ὅτι τούτοις τοῖς ἀρχαίοις ἀποίκοις μόνον ἐπεφυλάχθη τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἔχωσι *θήτας* (4), πιθανῶς ἐγχωρίους δούλους, εἰ καὶ εἰς πάντας τοὺς μεταγενέστερον ἀποικήσαντας ἀπεδόθησαν πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα.

Καὶ ἡ μὲν κατάταξις τῶν περιοίκων μετὰ τῶν πρώτων Δωριέων ἦν βεβαίως συνέπεια τοῦ αὐτοῦ συμπτώματος ὃ συνέβη εἰς πάσας τὰς δωρικὰς ἀποικίας, καὶ ὃ συμβαίνει εἰς πάσας τὰς ἀποκλειστικὰς ἀριστοκρατίας, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν αὐτῶν ἐλαττοῦται ἠναγκάσθησαν ἑπομένως, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ διαφόρῳ τρόπῳ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ τῆς προσλήψεως τῶν ἀρχαιοτάτων αὐτῶν συνοίκων νὰ ἐπιῤῥώσωσι τὴν μερίδα των. Τὸ ὅτι ὅμως ἡ τῶν *ἀρχαίων Κυρηναίων* ἦν ἡ μία τῶν τριῶν φυλῶν δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι τότε ἡ τῶν ἐπελθόντων θὰ ἦτον ἡ ἄλλη, καὶ δὲν βλέπομεν τίς θὰ ἦτον ἡ τρίτη. Πιστεύομεν δὲ μᾶλλον ὅτι αἱ τρεῖς ἐκεῖναι φυλαὶ ὑπῆρχον ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀποικίας, καὶ ἦσαν αἱ εἰς ἃς διῃροῦντο οἱ τριχάϊκες Δωριεῖς, τότε μόνον ἴσως ἐπὶ τὸ κανονικώτερον διακοσμηθεῖσαι.

Αἱ γνωσταὶ δ' ἐκ συγγραφέων ἀρχαὶ τῆς Κυρήνης εἰσίν·

Οἱ *Βασιλεῖς*, ὀκτὼ ἀλλήλους διαδεχθέντες, ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ Ἀριστοτέλους ἢ Βάττου, περὶ τὰ 631 π. Χ. (Ὀλ,

(4) Ἀριστ. Πολιτ. ΣΤ, 6. 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

37, α΄), τέσσαρες ἐναλλὰξ Βάττοι καὶ τέσσαρες Ἀρκεσίλαοι, μέχρι τοῦ 431 π. Χ. (Ὀλ. 87, α΄) (5).

Οἱ *Ἔφοροι*, ὑπάρχοντες, ὡς φαίνεται, ἀνέκαθεν ἐν Κυρήνῃ, διότι ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ μητροπόλει αὐτῆς, τῇ Θήρᾳ, ὡς μαρτυρεῖται ὑπό τινος σωζομένης ἐπιγραφῆς (6). Τοῦτο δ' ἦν ἑπόμενον, διότι ἡ Ἐφορεία ἦν βεβαίως ἀρχὴ ἀνέκαθεν ὑφισταμένη ἐν τῷ Σπαρτιατικῷ, ἄρα καὶ ἐν τῷ Θηραϊκῷ πολιτεύματι, ἀφανὴς καὶ ἄσημος κατ' ἀρχάς, κατ' ὀλίγον δ' ὡς ἐν Σπάρτῃ αὐξηθεῖσα, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐξουσίαν ἐπισκιάσασα. Ὅτε δ' ἐπῳκίσθη ἡ Κυρήνη, ἦν ἤδη ἡ Ἐφορεία ἂν οὐχὶ ἔτι ἐν πλήρει ἰσχύϊ, ἀλλ' ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ ἐν Σπάρτῃ. Καὶ τίς μὲν κυρίως ἡ δικαιοδοσία τῶν Ἐφόρων τούτων, ἂν καὶ ἐνταῦθα ἀντεπροσώπευον καὶ ἐπεστάτουν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἂν ὑπῆρχεν ὅλως ἐνταῦθα ἐκκλησία, ὡς πιθανώτατον, οὐδαμοῦ μαρτυρεῖται. Ἀλλ' ὡς ἐν Σπάρτῃ, εἶχον καὶ ἐν Κυρήνῃ οἱ Ἔφοροι δικαστικὴν ἐξουσίαν, καὶ δή, καθ' Ἡρακλείδην τὸν Ποντικόν, ἐδίκαζον, ἐζημίουν καὶ ἀτίμους ἐποίουν «*τοὺς πολυδίκους καὶ κακοπράγμονας*».

Οἱ *Τριακάτιοι* (τριακόσιοι) *ἔφηβοι* (7), ἀντιστοιχοῦντες βεβαίως πρὸς τοὺς ἐν Σπάρτῃ Τριακοσίους.

Ἐκ τῆς ταυτότητος δὲ ταύτης τῶν μνημονευομένων Κυρηναϊκῶν ἀρχῶν μετὰ τῶν Σπαρτιατικῶν ἢ ἐν γένει τῶν Δωρικῶν δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ πιθανὸν συμπέρασμα, ὅτι πᾶς καὶ τῆς μεμακρυσμένης καὶ ἐμμέσου ταύτης ἀποικίας ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς ἦν ἐντελῶς ἐμφερὴς πρὸς τὸν τῆς μητροπόλεως.

---

(5) Ἡρακλ. Ποντ. Π. Πολ. Δ.
(6) Boeckh, C. I. G. Ἀρ. 2448.
(7) Ἡσύχ. λ. Τριακάτιοι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΙ ΕΠΙΣΗΜΟΤΕΡΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Πάντες δὲ σχεδὸν οἱ λοιποὶ τῆς Ἑλλάδος λαοὶ ἐπολιτεύοντο συμφώνως πρὸς τοὺς δύο προεκτεθέντας μεγάλους καὶ γνωστοτάτους τύπους πολιτευμάτων, τὸν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν τῆς Σπάρτης καὶ Κρήτης, ἀναλόγως τῆς φυλετικῆς συναφείας ἣν εἶχον πρὸς τὰς πόλεις ἐκείνας.

Καίτοι δ᾽ αὐτονόμως οἱ πλεῖστοι κυβερνώμενοι, καὶ τῆς αὐτονομίας αὐτῶν ζηλότυποι ὄντες, οὐδέποτε ὅμως ἐπαύσαντο πάντες ἐνδόμυχον διατηροῦντες τὸ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος αἴσθημα, καὶ ἡ πρὸς συνένωσιν τάσις ἐξεδηλοῦτο πολλάκις διὰ συνδέσμων τῶν πόλεων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρῶν ἢ παγίων, οἵτινες ἀλλεπαλλήλως διεδέχθησαν τῆς Ἑλλάδος τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τῆς ἀγωνιώδους ἑλληνικῆς ἐλευθερίας τὴν ὑπεράσπισιν, μέχρις οὗ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος ἡ ὑποδούλωσις ἀπὸ Φιλίππου ἤδη καὶ Ἀλεξάνδρου, πρὸ πάντων δὲ διὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, κατώρθωσεν ὅ,τι ἡ ἐλευθερία δὲν εἶχε δυνηθῆ, τὴν γενικὴν εἰς πλήρη ἑνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους συγχώνευσιν.

Ἦσαν δ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιότητι τοιοῦτοι δεσμοὶ αἱ Ἀμφικτυονίαι, ὧν ἐπισημοτάτη ἀνεδείχθη ἡ Δελφική· αἱ Ἰωνικαὶ δωδεκαπόλεις, καὶ τὰ συνέδρια, οἷον τὸ τῶν Πανιώνων ἐν Δήλῳ, πολλὰς πόλεις συνδέοντα διὰ σχέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σεων πολιτικῶν συγχρόνως καὶ θρησκευτικῶν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἱστορικῶν χρόνων προϊὸν τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἦσαν αἱ ἡγεμονίαι, ἡ τῆς Σπάρτης τὸ πρῶτον, ἡ τῶν Ἀθηνῶν μετ' ἐκείνην, πολλῶν πόλεων τὰς δυνάμεις καὶ τὸν πολιτικὸν βίον περὶ ἓν κέντρον συσσωματοῦσαι. Καὶ ἀφ' οὗ εἰς ἐμφυλίους θυέλλας ἐσβέσθησαν οἱ δύο τῆς Ἑλλάδος φωστῆρες ἐκεῖνοι, εἰς τὸ στερέωμα τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαμψαν ἐλάσσονες ἄλλοι ἀστέρες, καὶ μετὰ τὴν ἐφήμερον ἀπόπειραν συγκροτήσεως νέου συνεδρίου περὶ τὰς Ἀθήνας ἐν Ὀλ. 101, ἄλλαι πόλεις συνεδέθησαν εἰς συμπολιτείας, ἀλληλοδιαδόχως καὶ προσωρινῶς εἰς δύναμίν τινα καὶ ἐπιῤῥοὴν διὰ τῆς ἑνώσεως προαχθεῖσαι. Μεταξὺ δ' αὐτῶν αἱ ἐπιφανέσταται καὶ διαρκέσταται ἀνεδείχθησαν ἡ *Βοιωτική*, ἡ *Θεσσαλική*, ἡ *Αἰτωλικὴ* καὶ ἡ *Ἀχαϊκή*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Βοιωτικὴ συμπολιτεία.

Ἡ πρώτη δ᾽ ἐκ τῆς ἐξασθενήσεως καὶ ταπεινώσεως τῶν δύο ἡγεμονίδων πόλεων ὠφεληθεῖσα, καὶ μετ᾽ αὐτὰς εἰς πρωτεύουσαν ἐν Ἑλλάδι θέσιν προαχθεῖσα, ὑπῆρξεν ἡ Βοιωτία, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων ἀπετέλει δεσμὸν πόλεων οὐχὶ 12, ὡς αἱ Ἰωνικαὶ δωδεκαπόλεις, ἀλλὰ 14, διότι παρατηρεῖται ὅτι οἱ ἀριθμοὶ 7 καὶ 14 ἦσαν ἱεροὶ παρὰ Βοιωτοῖς(1)· τὸν ἀριθμὸν ὅμως τοῦτον δὲν διετήρησαν σταθερῶς δι᾽ ὅλων τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Βέβαιαι δ᾽ ἐκ τῶν πόλεων τούτων εἰσὶν αἱ Θῆβαι, ἡ Λεβάδεια, ὁ Ὀρχομενός, ἡ Κορώνεια, αἱ Κῶπαι, ἡ Ἁλίαρτος, αἱ Θεσπιαί, ἡ Τανάγρα, ἡ Ἀνθηδών, καὶ ἴσως προσέτι ἡ Χάλεια, ἡ Χαιρώνεια, αἱ Πλαταιαί, ὁ Ὠρωπὸς καὶ αἱ Ἐλευθεραί(2). Ἐκ τῶν τελευταίων ὅμως τούτων τινὲς δὲν ἀνῆκον πάντοτε τῇ συμπολιτείᾳ, ὡς αἱ Ἐλευθεραί, δοθεῖσαι τῇ Ἀττικῇ· καὶ μετὰ ταῦτα, ἐν Ὀλ. 65. 6΄, ὁμοίως αἱ Πλαταιαί, αἵτινες ἐτιμωρήθησαν διὰ διπλῆς καταστροφῆς διὰ τὴν ἀποστασίαν των, πρῶτον ἐν Ὀλ. 88, καὶ ἀφ᾽ οὗ ἐπανῆλθον εἰς Βοιωτίαν ἐν Ὀλ. 98, 6΄, κατεστράφησαν αὖθις ἐν Ὀλ. 101, δ΄(3), ὁριστικῶς δὲ τέλος ἐν Ὀλ. 117, 6΄ ἐδόθησαν

(1) Müll. Orchom. 222. — Bœckh, de magistr. Bœot. C. I. G. p. 729.
(2) Παυσ. Δ, 27, 5. Θ, 1, 4.
(3) Παυσ. Θ, 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοῖς Θηβαίοις, ὅτε, κατὰ Παυσανίαν (4), «*Διαλλαγῆναι καὶ οὗτοι Πλαταιεῦσιν ἠξίωσαν, καὶ συλλόγου μετασχεῖν κοινοῦ.. ὅτε Κάσσανδρος ὁ Ἀντιπάτρου τὰς Θήβας ἀνῴκησεν*». Ὁ δ᾽ Ὠρωπός, ἐν τῷ μεθορίῳ κείμενος τῆς Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ πολλαχῶς ἠμφισβητεῖτο, ὡς λέγει ὁ Στράβων (5)· «*Ὠρωπὸς ἐν ἀμφισβητησίμῳ γεγένηται πολλάκις. Ἵδρυται γὰρ ἐν μεθορίῳ τῆς τε Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας*», καὶ ἀπεδόθη ἐπίσης καὶ αὐτὸς ὁριστικῶς τοῖς Βοιωτοῖς μόνον ἐν Ὀλ. 117. Ἐξ ἐναντίας δ᾽ ἡ Λάρυμνα ἐκ Λοκρίδος ἐδόθη εἰς τὴν Βοιωτίαν (6). Συνήρχετο δὲ κατ᾽ ἀρχὰς ὁ Βοιωτικὸς δεσμὸς περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς, καὶ διὰ τοῦτο ὑπετέθη ἥρως τῆς Ἰτώνιος, πλασθεὶς υἱὸς τοῦ Ἀμφικτύονος (7).

Δὲν ἦσαν δ᾽ αἱ πόλεις αὗται μεμονωμέναι, ἀλλ᾽ εἶχον καὶ ἐλάσσονας ἄλλας ἀπ᾽ αὐτῶν ἐξηρτωμένας, ἃς *ἰσοτελεῖς* ἢ *συμμόρους* ὁ Θουκυδίδης καλεῖ, ὡς ἦν αὐτὴ ἡ Χαιρώνεια, ἐπὶ τῶν Πελοποννησιακῶν ἔτι ἐξηρτωμένη ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ, κατὰ Θουκυδίδην (8) «*Χαιρώνεια δέ, ἡ εἰς Ὀρχομενὸν τὸν Μινύειον πρότερον καλούμενον, νῦν δὲ Βοιώτιον* (9) *συνετέλει*»· καὶ ὁμοίως σύμμοροι ἦσαν τοῦ Ὀρχομενοῦ οἱ Ὀλμονεῖς καὶ ὁ Ὑετός (10), καὶ αἱ Σῖφαι τῶν Θεσπιῶν (11).

Ἅπασαι δ᾽ αὗται αἱ πόλεις, πληθυσμὸν ἔχουσαι οὐχὶ

(4) Θ, 3, 4.
(5) Θ, 612.
(6) Παυσ. Θ, 23, 4. — Πλούτ. Β. Σύλλ. ΚΣΤ. — Στρβ. Θ, 621.
(7) Θουκ. Δ, 91, 93. — Παυσ. Θ, 3-4.
(8) Δ, 76.
(9) Στράβ. Θ, 6, 6, Α.
(10) Παυσ. Θ, 24, 36.
(11) Θουκ. Δ, 76.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐλάσσονα τοῦ τῆς Ἀττικῆς (12), ἀπετέλουν τὴν Βοιωτικὴν συμπολιτείαν (13), ἧς ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιῤῥοῆς ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων ἐπὶ πολὺ ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς κατὰ καιροὺς συμπνοίας τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν μελῶν. Εἶχον δὲ συνέδριον κοινόν, καὶ ἑκάστη πόλις ἔπεμπεν εἰς αὐτὸ ἀνὰ ἕνα ἀντιπρόσωπον ἢ ἄρχοντα, καλούμενον *Βοιωτάρχην*, ἐξ ὧν, ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐν Δηλίῳ μάχης ἐν Ὀλ. 89, α', ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει ἕνδεκα (14)· «*Τῶν ἄλλων Βοιωταρχῶν, οἵ εἰσιν ἕνδεκα, οὐ ξυνεπαινούντων μάχεσθαι, Παγώνδας Βοιωταρχῶν ἐκ Θηβῶν μετ' Ἀριανθίδου, καὶ ἡγεμονίας οὔσης αὐτῷ . . . ἔπειθε κτλ.*» Ἦσαν δὲ τότε δέκα μόνον αἱ τὸ συνέδριον ἀποτελοῦσαι πόλεις. Αἱ δὲ Θῆβαι εἶχον δύο Βοιωτάρχας, ἴσως καθ' ὃ συγχωνεύσασαι ἐν ἑαυταῖς ἄλλην πόλιν τῆς συμπολιτείας, τὴν Ἀκραιφίαν (15), κατὰ Βοίκιον, ὥστε ἦσαν 11 οἱ Βοιωτάρχαι· ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης περιεστάλησαν εἰς 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Εἶχον δ' οἱ Βοιωτοὶ τέσσαρας Βουλάς, αἵτινες ἀπεφάσιζον περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (16)· «*Πρὶν δὲ τοὺς ὅρκους γενέσθαι, οἱ Βοιωτάρχαι ἐκοίνωσαν ταῖς τέσσαρσι Βουλαῖς τῶν Βοιωτῶν ταῦτα, ἅπερ ἅπαν τὸ κῦρος ἔχουσιν*». Ἄγνωστον δ' ἂν ἡ ὕπαρξις καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῶν Βουλῶν τούτων ἐστηρίζοντο ἐπὶ τοπικῆς διαιρέσεως.

Ὅτι δ' ἦν ἀρχαιοτάτη ἡ Βοιωτικὴ αὕτη συμπολιτεία

(12) Ξεν. Ἀπομν. Γ, 5, 2. — Clint. F. H. 399.

(13) Müll. Orchom. 402-413. — Bœckh, C. I. n. 726. — Wachsm. I, 1. 128. — R. Roch. Mem. de l'Acad. d. Inscr. T. VIII, σ. 214-249.

(14) Δ, 91.

(15) Παυσ. Θ, 23.

(16) Ε, 38.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀποδείκνυται ὑπὸ τῆς καθιερούσης αὐτὴν ἑορτῆς τῶν Παμβοιωτίων, τελουμένης, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας(17), κατὰ τὸ ἐν Κορωνείᾳ κοινὸν ἱερὸν τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς, ἐπωνύμου δῆθεν υἱοῦ τινος τοῦ Ἀμφικτύονος, ὅπερ ἐμφαίνει τὸν ἀμφικτιονικὸν χαρακτῆρα τῆς ἑορτῆς· «*Πλὴν δὲ ἐς Κορώνειαν ἐξ Ἀλαλκομενῶν ἀφικέσθαι, τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς ἐστι τὸ ἱερόν. Καλεῖται δὲ ἀπὸ Ἰτωνίου τοῦ Ἀμφικτύονος, καὶ εἰς τὸν κοινὸν συνίεσιν ἐνταῦθα οἱ Βοιωτοὶ σύλλογον*».

Πολιτικὸν δὲ κέντρον τοῦ συνεδρίου ἦσαν κυρίως αἱ Θῆβαι, κατ' ἀρχὰς μεταξὺ ἴσων πόλεων πρώτη, διηνεκῶς ὅμως τείνουσαι εἰς ἀπόλυτον ἡγεμονίαν, εἰς ἣν προῆγεν αὐτὰς καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν Λακεδαιμονίων, θελόντων νὰ καταστήσωσι τὰς Θήβας *ἀντίπαλιν* τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ Διόδωρον(18). Ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀξιώσεων τούτων ἐξανίσταντο αἱ πιεζόμεναι βοιωτικαὶ πόλεις, τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἀντιποιούμεναι, καί, κατὰ Ξενοφῶντα (19), «*Βοιωτῶν μὲν γὰρ πολλοί, πλεονεκτούμενοι ὑπὸ Θηβαίων, δυσμενῶς αὐτοῖς ἔχουσιν*». δι' ὃ ἐν Θουκυδίδῃ (20) οὕτω παραπονοῦνται οἱ Θηβαῖοι, προκειμένου περὶ Πλαταιῶν· «*Ἡμῶν κτισάντων Πλάταιαν ὕστερον τῆς ἄλλης Βοιωτίας, καὶ ἄλλα χωρία μετ' αὐτῆς, ἅ, ξυμμίκτους ἀνθρώπους ἐξελόντες ἔχομεν, οὐκ ἠξίουν οὗτοι, ὥσπερ ἐτάχθη τὸ πρῶτον, ἡγεμονεύεσθαι ὑφ' ἡμῶν*».

Καὶ μέχρι μὲν τῶν Περσικῶν ὑπερίσχυον αἱ Θῆβαι ἐν Βοιωτίᾳ. Ἀλλ' ὅτε συνεμάχησαν μετα τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ

(17) Θ, 34. — Ἰδ. καὶ Στρβ. Θ, 631. — Πλούτ. Ἐραστ. 4.
(18) ΙΑ, 81.
(19) Ἀπομν. Γ. 5, 2.
(20) Γ, 61.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, τότε περιεφρονήθησαν ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν, καὶ αἱ πόλεις ἀπέστησαν ἀπ' αὐτῶν, οἱ δ' ἐν Ὀλ. 80, δ' εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἐλθόντες Σπαρτιᾶται, νικήσαντες κατ' ἀρχὰς ἐν Τανάγρᾳ, ἡττήθησαν ἔπειτα κατὰ κράτος ἐν Οἰνοφύτοις ὑπὸ τοῦ τὰς πόλεις ὑποστηρίξαντος Μυρρωνίδου τοῦ Ἀθηναίου (21). Τότε δ' ὑπερίσχυσεν ἡ ἀντιθηβαϊκὴ ἢ δημοτικὴ μερίς, διότι οἱ ὀλιγάρχαι πασῶν τῶν πόλεων ἐφρόνουν τὰ τῶν Θηβῶν. Ἀλλὰ «*κακῶς πολιτευομένη*» κατ' Ἀριστοτέλην (22), ταχέως διεφθάρη ἡ δημοκρατία, καὶ οἱ ὀλιγάρχαι, λαμπρὰν νίκην ἄραντες ἐν Κορονείᾳ, κατ' Ὀλ. 81, α', ὑπερίσχυσαν ὁριστικῶς, καὶ ἕως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔμειναν μετὰ τῆς Σπάρτης συμπολιτευόμενοι (23), ἐν ᾧ δημοτικὴ μερίς, κινουμένη πάντοτε καὶ αὐτή, προὐκάλεσεν ἐν Ὀλ. 89, α' τὴν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκβᾶσαν ἐν Δήλῳ μάχην (24).

Ἦν δ' ἐν Θήβαις ἡ Ἀριστοκρατία ἀρχαιοτάτη, ὀργανωθεῖσα ἐν Ὀλ. 13 ὑπὸ Φιλολάου τοῦ Κορινθίου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατηρήσεως μὲν τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν οὐσιῶν, «*ὅπως ὁ ἀριθμὸς σώζηται τῶν κλήρων*», κατ' Ἀριστοτέλην (25), καὶ ἀξιοῦσα, κατὰ τὸν αὐτὸν (26) «*τὸν δέκα ἔτη μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς μὴ μετέχειν ἀρχῆς*», ἤτοι, πιθανῶς, τὴν δεκαετῆ ἀποχὴν ἀπὸ ἀγοραίων ἐπιτηδευμάτων τῶν εἰς ἀρχὰς προχειριζομένων. Κατὰ τ' ἄλλα ὅμως ἦσαν αἱ ἀρχαὶ τῆς ὀλιγαρχίας ταύτης ἱκανῶς ἐλευθέριαι, καὶ οὐχὶ λίαν μακρυνόμεναι τῶν δημοτικῶν· οἱ δ' ἐν

(21) Διόδ. ΙΑ, 81. — Θουκ. Α, 107. — Just. III, 6.
(22) Πολ. Ε, 2, 6.
(23) Θουκ. Ε, 31.
(24) Διόδ. ΙΒ, 69. — Θουκ. Δ, 76. ΣΤ, 95.
(25) Πολ. Β, 9, 6-8.
(26) Γ, γ', 4. — Ἴδ. καὶ ΣΤ', δ', 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Θήβαις καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων σωζόμενοι *Σπαρτοί*, καίτοι ἐξ ἀρχαιοτάτου καταγόμενοι γένους, οὐδεμίαν δύναμιν εἶχον (27). Ἦσαν δ' οἱ στρατιωτικοὶ αὐτῶν ἄρχοντες οἱ καλούμενοι *πολέμαρχοι*, ἐπίσημοι κατὰ πᾶσαν τὴν Βοιωτίαν, καὶ οἱ *ἵππαρχοι* (28), ὧν ἀνώτερος πρέπει νὰ ἦτον ὁ *στρατηγός*, ἢ *ἄρχων*, ἤ, ὡς ἅπαξ λέγεγεται (29) «*ἄρχων καὶ στρατηγός*».

Πολὺ δ' αὐστηροτέρα ἦν ἐν ἄλλαις Βοιωτικαῖς πόλεσιν ἡ ἀριστοκρατία, ὡς ἐν Θεσπιαῖς ἡ τῶν καλουμένων *δημούχων*, ὧν οἱ ἀπόγονοι ἡγοῦντο ἔτι τῆς πόλεως μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Διοδώρου (30), καὶ τῶν *ἱππέων* ἐν Ὀρχομενῷ (31)· καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, ὡς καὶ ἡ πάντοτε προϊοῦσα τῶν Θηβῶν φιλοδοξία, διέστησε, καὶ εἰς πόλεμον ἐκίνησε τὰς πόλεις ταύτας κατὰ τῶν Θηβῶν (32). Καὶ ἐν τῷ Κορινθιακῷ δὲ πολέμῳ, ἐν Ὀλ. 96, γ', τῷ λήξαντι διὰ τῆς ἐν Κνίδῳ νίκης τοῦ Κόνωνος (33), οἱ Βοιωτοὶ ἐτάχθησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, Ἀργείων καὶ Κορινθίων, κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Θηβαίων, καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Ἀνταλκίδου εἰρήνης, ἐν Ὀλ. 98, β', ἠναγκάσθησαν οἱ Θηβαῖοι, κατὰ κοινὴν γνώμην, ν' ἀφήσωσι τὰς Βοιωτικὰς πόλεις αὐτονόμους (34).

Ὅτε δ' ἐν Ὀλ. 99, γ' ὁ Σπαρτιάτης στρατηγὸς Φοιβίδας, βοηθῶν τὴν τῶν Θηβῶν ὀλιγαρχίαν, καὶ ὑπὸ τῶν φί-

(27) Παυσ. Η, 11.
(28) Πλούτ. δαιμ. Σωκρ. 4. 5.
(29) Πλουτ. π. Ἐρωτ. 4.
(38) Διόδ. Δ, 29.
(31) Αὐτ. ΙΕ, 79.
(32) Διόδ. Δ, 29. — Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ. 4, 10.
(33) Ξεν. Γ, 5, 1. — Πλούτ. Β. Ἄγ. ΙΕ.
(34) Ξεν. Ε, 1, 33. — Πλούτ. Ἄγ. ΚΓ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

λων αὐτῆς Λεωντίδου, Ἀρχίου, καὶ τῶν λοιπῶν προσκληθεὶς, ἐκυρίευσε τὴν Καδμείαν, ἐνίδρυσε μὲν ἐν Θήβαις δυναστείαν οἷαι ἦσαν αἱ τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς Βοιωτίας, περὶ ὧν λέγει ὁ Ξενοφῶν (35)· «Ἐν πάσαις γὰρ ταῖς πόλεσι δυναστεῖαι καθιστήκεσαν ὥσπερ ἐν Θήβαις»· ἀλλὰ διετήρησε τὴν ἀξίαν τῶν Πολεμάρχων καὶ τῶν Ἱππάρχων, οἵτινες ἦσαν δημοτικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν φατριῶν προΐσταντο, ὡς περὶ αὐτῶν ὁ Ξενοφῶν (36)· «Στασιαζόντων δὲ τῶν Θηβαίων, πολεμαρχοῦντες μὲν ἐτύγχανον Ἰσμηνίας καὶ Λεοντιάδης· διάφοροι δὲ ὄντες ἀλλήλοις, καὶ στρατηγοὶ ἑκάτεροι τῶν ἑταιριῶν...» Τὸν ἕνα ὅμως τῶν πολεμάρχων τούτων, τὸν Ἰσμηνίαν, πλουσιώτατον τῶν Θηβαίων, ἐθανάτωσεν ὁ Φοιβίδας, μετὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ Βοιωτῶν, ὡς ἐχθρικῶς διακείμενον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους (37). Ἀλλ' ἐν Ὀλ. 101, δ' ἐπέστρεψαν ἐξ Ἀθηνῶν οἱ φυγάδες φίλοι τοῦ Ἰσμηνίου ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν καὶ Μέλλωνα, καὶ ἠλευθέρωσαν τὴν πατρίδα των, ὡς πρό τινων Ὀλυμπιάδων ἐπέστρεφον ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀθήνας οἱ ἐλευθερωταὶ αὐτῶν ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον. Τότε δὲ φαίνεται εἰσαχθὲν εἰς Θήβας πολίτευμα καθαρῶς δημοκρατικόν, κατὰ τὸν τύπον τοῦ Ἀττικοῦ (38).

Ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν δὲ τοῦ πολιτεύματος τούτου ἀνέλαμψαν τότε αἱ Θῆβαι, ἀναδείξασαι συγχρόνως δύο μεγάλους ἄνδρας, τὸν Πελοπίδαν καὶ Ἐπαμεινώνδαν, οἵτινες εἰς περιωπὴν δόξης καὶ ἰσχύος ἀνεβίβασαν τὴν πατρίδα των, ὠφεληθέντες ἐκ τῶν καιρῶν, τὴν ὑπερήφανον ἀπόφασιν τῆς πόλεως ὑπο-

(35) Ε, 2, 20.
(36) Ε, 2, 23.
(37) Ξεν. Β, 2, 25. 36.
(38) Ξεν. Ε, 4, 2, ἐπ. — Πλούτ. Β. Πελοπ. ΣΤ-ΙΒ. — Π. Δαιμ. Σωκρ. 25-33. — Δείν. κ. Δημ. 39.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

θρέψαντες τοῦ νὰ ὑπερασπισθῇ μέχρι θανάτου τὴν ἐλευθερίαν της κατὰ τῆς τότε τροπαιούχου Σπάρτης, καὶ ἰσχυρῶς βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ «*Ἱεροῦ Λόχου*» τοῦ Γοργίδα, οὗ τοὺς λοχίτας πρὸς ἀλλήλους συνέδεε δεσμὸς ἔρωτος (39), ἀνάλογος πρὸς τὸν ἐν Σπάρτῃ καὶ Κρήτῃ μεταξὺ νέων καὶ ἀνδρῶν ὑφιστάμενον.

Τῆς δὲ δραστηρίας ταύτης ἀναβιώσεως ἀποτέλεσμα ἦν ὅτι, καὶ πρὶν ἢ ἐν Λεύκτροις τὰ Βοιωτικὰ ὅπλα ἀναδειχθῶσι νικηφόρα κατὰ τῆς Σπάρτης, ἡ πόλις τῶν Θηβῶν ἐπεκράτησεν ἤδη πάσης τῆς Βοιωτίας, οὐ μόνον ὡς συνεδρίου ἀρχηγέτις, ἀλλ' ὡς αὐτόχρημα πρωτεύουσα, καὶ οἱ Θηβαῖοι, κατὰ Διόδωρον (40), «*συνεῖχον τὴν Βοιωτίαν ἐν τῇ κατ' αὐτοὺς μιᾷ συντελείᾳ*», ὥστε καὶ «*Βοιωτοὶ οἱ ἐν Θήβαις*» ἐκαλοῦντο ἔκτοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (41), καὶ οἱ Βοιωτάρχαι, εἰς ἑπτὰ περισταλέντες τοὐντεῦθεν (42), μνημονεύονται ἤδη πολλάκις ὡς Θηβαϊκὴ ἀρχή.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀλλὰ μετὰ τὰς νίκας των ἐδείχθησαν ὑπερόπται καὶ καταθλιπτικοί, καταστρέψαντες ἀπανθρώπως τὰς Θεσπιάς, τὸν Ὀρχομενὸν ἐν Ὀλ. 103, 3, καὶ τὰς Πλαταιάς (43), δι' ἃ ὠργίζοντο κατ' αὐτῶν ἰσχυρῶς οἱ Ἕλληνες, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης (44)· «*Οὐκ ἀλόγως οὐδ' ἀδίκως αὐτοῖς ὀργιζόμενοι. οἷς γὰρ ηὐτυχήκεσαν ἐν Λεύκτροις, οὐ μετρίως*

(39) Πλούτ. Πελοπ. ΙΗ. — Ἀθήν. ΙΓ, 12. 78. — Πλάτ. Συμπ. 179, Α. — Ξεν. Συμπ. Η, 32. — Αἰλ. Π. Ι 9. — Περιζών. αὐτ. — Ἴδ. καὶ Πλάτ. Συμπ. 182, Β.

(40) ΙΕ, 38.

(41) Αἰσχ. κ. Κτησ. 44. — Ἴδ. Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 3, 19.

(42) Παυσ. Θ, 13. 3. — Πλούτ. Β. Πελοπ. ΙΓ.

(43) Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ'. 3, 1. — Παυσ. Δ, 27, 5. Θ'. 14, 1. 15, 2. — Δημ. π. Μεγαλοπ. 203, 4. Ἰσοκρ. π. Εἰρήν. 17.

(44) Π. Στεφ. 231, 3. — Ἴδ. καὶ Διόδ. ΙΕ, 46. — Ἰσοκρ. πρ. Φιλ. 53. — Ἀριστείδ. Τ. 1. σ. 620. Dind.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐχρήσατο». Οὐχ ἧττον δὲ διήγειρε τὴν ὕποπτον ζηλοτυπίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἀκόρεστος φιλοδοξία τῶν Θηβαίων, μὴ ἀρκεσθέντων μόνον εἰς τὸ νὰ θραύσωσι καὶ καταστήσωσιν ἐσαεὶ ἀκίνδυνον τὴν δύναμιν τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ θαλασσοκρατίας ἀντιποιηθέντων (45), καὶ εἰς τὴν γενικὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν ἀποβλεψάντων· ὥστε, κατ' Αἰσχίνην(46), ἐτόλμα νὰ λέγῃ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅτι ἔπρεπε νὰ φέρωσι τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῆς Καδμείας τὴν προστασίαν. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης (47) τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν.

Τότε κατηνάγκασαν τὸν τύραννον τῶν Φεραίων Ἀλέξανδρον νὰ τοῖς ἀκολουθῇ «*ἐφ' οὓς ἂν ἡγῶνται καὶ κελεύωσι*» (48), καὶ ἐπί τινων μερῶν τῆς Πελοποννήσου ἐκάθισαν στερεῶς τὴν ἐπιῤῥοήν των, ὥστε ἔπεμπον Ἁρμοστὰς εἰς Ἀχαΐαν καὶ Σικυῶνα (49), καὶ ὁ Πελοπίδας διὰ τῆς εὐγλωττίας του ἔπεισε τὸν Μέγαν Βασιλέα ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν αὐτῶν. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν Πελοποννησίων, ὑπ' αὐτῶν τῶν Θηβαίων εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἄρτι κληθέντες, δὲν ἠθέλησαν νὰ κλίνωσιν ὑπ' αὐτοὺς τὸν αὐχένα (50), ἀλλὰ μάλιστα οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἠλεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες ἤριζον ἐν τοῖς συνεδρίοις των πρὸς αὐτοὺς περὶ ἡγεμονίας (51). Καὶ αἱ Ἀθῆναι δὲ δὲν εἶχον τοσοῦτον καταβληθῇ, ὥστε νὰ μὴ ἀποκρούωσι τὰς ἐν Εὐ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(45) Διόδ. ΙΕ, 78.
(46) Π. πρπρσβ. 29.
(47) Φιλ. Γ', 116, 5.
(48) Πλούτ. Πελοπ. ΛΕ.
(49) Ξεν. Ἑλλ. Ζ. 1. 43. 3, 4.
(50) Ξεν. Ζ, 1, 33-39.
(51) Πλούτ. Πελοπ. ΚΔ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

βοίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ προσβολὰς τῶν Θηβαίων· καὶ τέλος ἡ Φωκίς, ἡ Λοκρίς, καὶ ὅσαι πόλεις μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην εἶχον προστεθῇ εἰς τὰς Θήβας (52), μετὰ τὸν ἐν Μαντινείᾳ θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἐν Ὀλ. 104, γ', ἀνεκτήσαντο τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὥστε καὶ ὁ Δημάδης λέγει (53)· «*Τῷ γὰρ Ἐπαμεινώνδου σώματι συνέθαψε τὴν δύναμιν τῶν Θηβαίων ὁ καιρός*».

Ἀλλὰ τῶν σκοπῶν αὐτῶν δὲν παρῃτήθησαν εἰσέτι οἱ Θηβαῖοι, καὶ πρὸ πάντων ἐκίνουν οἱ Φωκεῖς, ὡς γείτονες, τὴν ζηλοτυπίαν των (54). Ἐνόμισαν δὲ τὴν κατάκτησιν αὐτῶν εὔκολον ὅτε, δι' ὑποτιθεμένην ἀσέβειαν αὐτῶν πρὸς τὸ Δελφικὸν ἱερόν, οἱ Ἀμφικτύονες ἀπεκήρυξαν αὐτοὺς ἐν Ὀλ. 106, α'. Τοῦτο ὅμως ηὔξησε τὴν ὑλικὴν δύναμιν τῶν Φωκέων· διότι ἅπαξ κηρυχθέντες ἱερόσυλοι ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, οὐδόλως πλέον ἐφείσθησαν τῶν ἱερῶν χρημάτων, καὶ δι' αὐτῶν ἐστρατολόγησαν ἰσχυρὰν δύναμιν μισθοφόρων, καὶ βοηθούμενοι, ἀλλ' ἀδρανῶς καὶ ἐμμέσως μόνον, ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀντέστησαν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν Θεσσαλοθηβαϊκὴν συμμαχίαν (55)· δι' ὃ οἱ Θηβαῖοι κατὰ πρῶτον τότε ἠναγκάσθησαν, ἀφιστάμενοι ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν, νὰ μισθοφορήσωσι παρὰ Πέρσαις (56), κατ' ἀρχὰς πέμψαντες τῷ Ἀρταβάζῳ πεντακισχιλίους μετὰ Παμμένους, ἀνδρείως πολεμήσαντας κατὰ τοῦ Βασιλέως, ἔπειτα δὲ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως 300 τάλαντα, καὶ πέμψαντες αὐτῷ τὸν Λακράτην μετὰ 1000 ἀνδρῶν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων. Συγχρόνως δ' ἐβιάσθη-

(52) Ξεν. ΣΤ, 5, 23. — Διόδ. ΙΕ, 57.
(53) Ἀποσπ. δωδεκ. 13. — Ἴδ. Πολύβ. ΣΤ, 43.
(54) Ξεν. ΣΤ, 4, 1.
(55) Διόδ. ΙΣΤ, 23. — Παυσ. Ι, 2.
(56) Διόδ. ΙΣΤ, 34. 40. 44.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σιν καὶ αὐτοί, ὡς καὶ οἱ Θεσσαλοί, νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου (57), καί, κατὰ Δημοσθένην (58), τότε «*Κακῶν Ἰλιὰς περιεστήκει Θηβαίους*».

Τῆς ἀφορμῆς δὲ ταύτης ἐδράξατο προθύμως ὁ Φίλιππος ὅπως εἰσδύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος. Καταστρέψας δὲ βοηθείᾳ τῶν Θηβαίων τὸ Φωκικὸν κράτος, ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὰς ὑπὸ τῶν Φωκέων ἀφαιρεθείσας Βοιωτικὰς πόλεις Ὀρχομενὸν καὶ Κορώνειαν· ἀλλ' ἅπαξ παρελθὼν τὰς παρόδους, ἐγένετο κύριος τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ τῆς τύχης τῶν Ἑλλήνων (59). Καὶ τότε κατενόησαν, ἀλλ' ὀψέ, αὐτοὶ οἱ Θηβαῖοι τὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἀφροσύνην των, καὶ συνησπίσθησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὅπως εὐγενῶς συμπολεμήσωσιν, ἀλλὰ καὶ συνηττηθῶσιν εἰς τὸν τελευταῖον ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

Πρὸ πάντων τῶν ἄλλων δ' αἱ Θῆβαι ἐβλάβησαν ἐκ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ ἥττης, διότι αὐται ἐπρώτευον τότε καὶ πρωτηγωνίστουν. Καὶ ἀνεξαρτήτους μὲν ἐκήρυξεν ὁ Φίλιππος τὰς Θεσπιάς, τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὰς Πλαταιάς, εἰς τοὺς Ἀθηναίους δ' ἔδωκε τὸν Ὠρωπόν (60), ὃν τοῖς εἶχεν ὑποσχεθῆ ἐπὶ τῆς ἐν Ὀλ. 108, β' συνομολογηθείσης συνθήκης (61), φρουρὰν δ' ἐνέβαλεν εἰς τὴν Καδμείαν, ἣν ὅμως, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐξήλασαν οἱ Θηβαῖοι. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐπελθὼν ὁ Ἀλέξανδρος, κατέσκαψε τὴν πόλιν (62) καὶ κατεκληρούχησε τὴν χώραν αὐτῶν τοῖς λοιποῖς Βοιωτοῖς,

(57) Διόδ. ΙΣΤ. 58.
(58) Π. πρπρσβ. 387.
(59) Δημ. π. Εἰρ. 62. — Φιλίππ. Β'. 67, 26.
(60) Διόδ. ΙΣΤ, 87. — Παυσ. Α, 34, 1. Δ, 27. Θ, 1, 37.
(61) Δημ. π. Εἰρ. 59. — Π. Πρπρσβ. 375.
(62) Διόδ. 12, ΙΖ. — Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΒ, 57. ΙΓ, 7. — Ἀρριαν. Α, 7-9. — Πλούτ. Β. Καμίλλ. ΙΘ. — Justin. IX, 4.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οἵτινες διὰ τοῦτο ἔμειναν πιστοὶ εἰς τοὺς Μακεδόνας καὶ ἐπὶ τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου (63).

Ὑπὲρ αὐτῶν ὅμως ἐκινήθη ὁ γενικὸς τῶν Ἑλλήνων οἶκτος, καὶ ὁ Κάσσανδρος τέλος, πιθανῶς ἐν Ὀλ. 116, β', ἀποκατέστησεν αὖθις τὴν πόλιν (64), καὶ τὸ *κοινὸν τῶν Βοιωτῶν*, ὡς ἦτον ἀνέκαθεν. Εἰσὶ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης αἱ πλεῖσται σωζόμεναι ἐπιγραφαὶ τοῦ *κοινοῦ* (65), ἐν αἷς ἀπαντᾶται καὶ τὸ ἀξίωμα *Ἄρχων τοῦ κοινοῦ*, πιθανῶς κατὰ πρῶτον εἰς τὸν νέον τοῦτον σχηματισμὸν εἰσαχθέν.

Αἱ συμφοραὶ ὅμως καὶ ἡ δουλεία εἶχον δαμάσει μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ τὸ φρόνημα τῶν Θηβαίων, καὶ εἰς κτηνώδη τρυφὴν ἐξαχρειώσει τὰ ἤθη αὐτῶν, ὥστε καὶ παροιμιακῶς ἐλέγετο « *Βοιωτία ὗς, ἀναισθησία* » (66). Προσέτι δὲ συνετέλεσεν εἰς ἐξασθένησιν αὐτῶν οὐχ ἧττον καὶ τῆς ἀκράτου δημοκρατίας ὁ παρ' αὐτοῖς ἐκτραχηλισμός· ὥστε ὁ Αἰτωλικὸς πόλεμος εὗρεν αὐτοὺς παραλελυμένους, καὶ ἐν Ὀλ. 132 ἔπεσαν ἐν Χαιρωνείᾳ χίλιοι Θηβαῖοι μετὰ τοῦ Βοιωτάρχου (67), καὶ τὰ Μέγαρα, ἀποσπασθέντα ἀπὸ τῶν Θηβῶν, ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν (68).

Ὅτε δ' ἤρξαντο ὑπερισχύοντες ἐν Ἑλλάδι οἱ Ῥωμαῖοι, τότε καὶ αἱ σπαράττουσαι τὴν Βοιωτίαν ἐσωτερικαὶ φατρίαι ἔλαβον πολιτικώτερον χαρακτῆρα, ἀλλὰ πρὸς δυστυχίαν τῆς Βοιωτίας, διότι εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις, καὶ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Φιλίππου (69), καὶ εἰς τὸν τοῦ Ἀντιό-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(63) Διόδ. ΙΗ, 11. — Παυσ. Α, 25, 4.
(64) Διόδ. ΙΘ, 54. — Παυσ. Δ, 27, 5. Θ, 7, 1.
(65) Bœckh, C. I. G. Pars V, V, l. 1.
(66) Ἀθήν. Ι, 11. — Δικαίαρχ. Β. Ἑλλ.
(67) Πλουτ. Β. Ἀράτ. ΙΣΤ.
(68) Πολύβ. Κ, 4-6.
(69) Πολύβ. ΙΗ, 26. — Liv. XXXIII, 1. 2. 27-29.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χου (70), ὑπερίσχυσεν ἡ ἀντιῤῥωμαϊκὴ μερίς, τὴν δυσμένειαν τῶν νικητῶν ἐπισύρασα εἰς τὴν πόλιν. Ἐπὶ Περσέως δὲ τέλος, ἐν Ὀλ. 150-152, προσεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι τοῖς Ῥωμαίοις· ἀλλ' οἱ λοιποὶ Βοιωτοὶ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπιμείναντες ἀπερισκέπτως, διέῤῥηξαν τὴν συμπολιτείαν, ὡς διηγεῖται ὁ Πολύβιος (71)· « *Τὸ δὲ τῶν Βοιωτῶν ἔθνος, ἐπὶ πολὺν χρόνον συντετηρήκασί τε τὴν κοινὴν συμπολιτείαν . . . τότε προπετῶς καὶ ἀλογίστως ἑλόμενον τὰ παρὰ Περσέως, εἰκῆ καὶ παιδαριωδῶς πτοηθέν, κατελύθη, καὶ διεσκορπίσθη κατὰ πόλεις* ». Λέγει δ' ὁ Παυσανίας (72) ὅτι ὁ Μόμμιος κατέλυσε τὰ συνέδρια « *ἐν Φωκεῦσιν, ἢ Βοιωτοῖς, ἢ ἑτέρωθί που τῆς Ἑλλάδος* », ἐξ οὗ ἐξέλαβόν τινες (73) ὅτι ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπὶ Περσέως διάλυσιν συνέστη τὸ Βοιωτικὸν συνέδριον πάλιν, καὶ ἐκ νέου κατηργήθη ὑπὸ Μομμίου, ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κορίνθου, ἐν Ὀλ. 158, δ'. Ὅπως δήποτε ὅμως, οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἅλωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, λυπηθέντες τοὺς Ἕλληνας, ἀπέδωκαν αὐτοῖς αὖθις τὰ ἑνότητά τινα καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαν δύναμιν χορηγοῦντα συνέδρια, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (74)· « *Ἔτησιν οὐ πολλοῖς ὕστερον ἐτρέποντο εἰς ἔλεος Ῥωμαῖοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνέδριά τε κατ' ἔθνος ἀποδιδόασιν ἑκάστοις τὰ ἀρχαῖα* »· ὥστε καὶ Βοιωτάρχαι ἀπαντῶνται ἔτι ἐν τῷ δευτέρῳ χριστιανικῷ αἰῶνι (75).

Ἐγένετο δὲ καὶ αὖθις θέατρον πολέμου ἡ Βοιωτία, τοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(70) Πολύβ. ΚΓ, 2. — Liv. XXXVI, 6.
(71) ΚΖ, 2, 10.
(72) Ζ, 16.
(73) Bœckh.
(74) Ζ, 116. — Ἰδ. καὶ Cic. d. nat. deor. III, 19. — Πλούτ. Κίμ. Β.
(75) Πλούτ. Κεφ. Κατ. Ἑλλ. 17.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μεταξὺ Σύλλα καὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ Μιθριδάτου (76)· ἀλλὰ μετ᾿ αὐτὸν καὶ ἕνεκα αὐτοῦ αἱ Θῆβαι σχεδὸν ἐξεμηδενίσθησαν, καὶ ἐπὶ Παυσανίου περιεστάλησαν ἤδη εἰς τὴν σημερινὴν περίπου ἔκτασιν αὐτῶν· «*Τὸ ὄνομα τῶν Θηβῶν ἐς Ἀκρόπολιν μόνην καὶ οἰκήτορας καταβέβηκεν οὐ πολλούς*» (77).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(76) Παυσ. Θ, 7, 4. — 33, 4. — — Ἀππιαν. Μιθριδ. 190.
(77) Η, 33, 1. — Ἴδ. καὶ Δίον. Χρυσόστ. Ζ, 123. Β.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἀρκαδικὴ συμπολιτεία.

Ὑπὸ τῶν νικῶν δὲ τῶν Θηβαίων περὶ Ὀλ. 102 φρονηματισθέντες οἱ σύμμαχοι αὐτῶν Ἀρκάδες, οὓς ὁ Ἐπαμεινώνδας ἤθελε ν᾿ ἀντιτάξῃ τοῖς Σπαρτιάταις, καὶ καυχώμενοι ὅτι αὐτῶν καὶ μόνων ἦν πατρὶς ἡ Πελοπόννησος, διότι μόνοι ἦσαν αὐτόθι αὐτόχθονες, ἀντελάβοντο τῆς ἀνεξαρτησίας, καί, κατ᾿ εἰσήγησιν τοῦ Τεγεάτου ἢ Μαντινέως Λυκομήδους, συνεκρότησαν σύνοδον ἢ Συντέλειαν ἐκ 10,000 ἀνδρῶν, ὡς λέγει ὁ Διόδωρος (1). « *Ἔπεισε τοὺς Ἀρκάδας εἰς μίαν συντέλειαν συνταχθῆναι, καὶ κοινὴν ἔχειν σύνοδον, συνεστῶσαν ἐξ ἀνδρῶν μυρίων, καὶ τούτους ἐξουσίαν ἔχειν περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης βουλεύεσθαι* », καὶ εἶχον ἀνδρεῖον στρατόν, οὗ τὸ ἐκλεκτὸν σῶμα ἐκαλεῖτο *Ἐπάριτοι*. Βοηθοῦντες δὲ μετὰ πλείστης δραστηριότητος ἐκ τῶν ἄλλων ἀλληλομάχων λαῶν ὁτὲ μὲν τούτους ὁτὲ δ᾿ ἐκείνους, τοὺς Ἀργείους ἐν Ἐπιδαύρῳ κατ᾿ Ἀθηναίων, μετὰ ταῦτα τοὺς Ἀθηναίους, καὶ πάλιν νικῶντες τοὺς Σπαρτιάτας ἐν Ἀσίνῃ ἣν ἐπόρθησαν, διετήρησαν ἐπί τινα χρόνον ἰσοῤῥοπίαν τινα ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἐπρώτευον ἐν αὐτῇ. Ἀλλὰ τέλος στασιάσαντες ἀλληλεσφάγησαν, καὶ ἠνέωξαν οὕτω τὴν Ἀρκαδίαν εἰς τὸν Ἀγησίλαον, πορθήσαντα τὴν Τεγέαν.

(1) ΙΕ, 59. — Ἴδ. καὶ Ξεν. Ἑλλ. Ζ, 1, 23-4, 3.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἦν δὲ καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου σχέδιον ὁ συνασπισμὸς τῶν Ἀρκάδων, πρὸς ὃ καὶ συνῴκισε τὴν Μεγαλόπολιν ἔκ τινων ἐλασσόνων περιοίκων πολισμάτων (2). Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐφείλκυσεν ἡ πόλις αὕτη τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων ἀρκαδικῶν πόλεων, ἀλλ᾽ ἐβοηθήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Μαντινείᾳ συλλόγου, ἐπεκαλέσθη δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, ὑπὲρ ἧς θερμῶς ἠγόρευσεν ὁ Δημοσθένης (3). Καὶ ἐν γένει συνδεθὲν τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων μετὰ τῶν Ἀργείων, Σικυωνίων, Θηβαίων καὶ Μεσσηνίων, ἐγένετο μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου μετακλήσεως τούτων εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα των, ἓν τῶν πρωτίστων προσκομμάτων τῆς ἀνακύψεως τῆς Σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας.

Ἀλλ᾽ ἡ τάσις αὕτη τοῦ καταβάλλειν τὰς ἀνωτάτας ἐπιρροάς, καὶ τοῦ ἐπιφέρειν ἰσορροπίαν μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, εἰσῆγε συγχρόνως ἐν αὐτοῖς πολιτικὴν ἀναρχίαν, καθ᾽ ἣν οὐδεὶς οὐδένα ὡς ἀνώτερον κατὰ δύναμιν καὶ ἐπιρροὴν ἀναγνωρίζων, καὶ πάντες φρονοῦντες ὅτι ἐδύναντο ἐπίσης νὰ πρωτεύσωσιν, ἀντεφθονοῦντο, ἐδυσπίστουν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐμονοῦντο, ὡς ἀναγνωρίζει ὁ Δημοσθένης (4)· «*Ἔπειτα προστασίαι πολλαὶ καὶ πανταχόθεν γίνονται, καὶ τοῦ πρωτεύειν ἀντιποιοῦνται μὲν ἅπαντες ἀφεστᾶσι δ᾽ ἔνιοι καὶ φθονοῦσι καὶ ἀπιστοῦσιν ἑαυτοῖς, οὐχ ὡς ἔδει· καὶ γεγόνασι καθ᾽ ἑαυτοὺς ἕκαστοι, Ἀργεῖοι, Θηβαῖοι, Κορίνθιοι, Λακεδαιμόνιοι, Ἀρκάδες ἡμεῖς*».

Ἠνάγκασεν ὅμως τὴν Ἑλλάδα εἰς ἑνότητα ἡ πίεσις τῆς

(2) Στράβ. Η, 595. Α. — Παυσ. Η, 27, 6. — Πολύβ. Θ, 21.
(3) Ὑπ. Μεγαλοπ.
(4) Φιλιππ. Δ, 145.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Λακεδαιμονικῆς ἰσχύος, καὶ τότε πολλάκις ἡ Πελοπόννησος συνεδέθη πάλιν, ἀλλὰ περὶ κέντρον τὴν Σπάρτην, ὡς μετὰ τὴν ἐν Ἀρβήλοις μάχην, ἐπὶ Ἄγιδος Β΄, ἐν Ὀλυμπ. 112 (5), ὅτε ὥπλισε δισμυρίους πεζοὺς καὶ δισχιλίους ἱππεῖς, ἐπὶ Ἀρέως Β΄ καὶ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, ἐν Ὀλ. 125 (6), ἀμέσως πάλιν μετὰ ταῦτα ἐπὶ Κλεομένους Γ΄ (7)· μέχρις οὗ τὴν κοινοπραγίαν ὠργάνισε καὶ συνέσφιγξεν ὁ Ἀχαϊκὸς δεσμός.

Καὶ ἄλλα δέ τινα ἔθνη, τῷ αὐτῷ ἑπόμενα παραδείγματι, ἀπετέλεσαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους συνέδρια, ὡς οἱ Φωκεῖς (8), οἱ Δωριεῖς, οἱ Λοκροί, οἱ Ἀκαρνᾶνες κατ' Ἀγησιλάου (9), οἱ Ἠπειρῶται (10). Τὰ πλεῖστα ὅμως ἀπέβλεπον κυρίως εἰς ἰσχυροτέραν ἄμυναν μόνον, οὐδ' εἶχον οἱ δεσμοὶ οὗτοι στερεότητα, ἔκτασιν καὶ δύναμιν ἱκανὴν ὥστε νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(5) Διόδ. ΙΖ, 62. 63.
(6) Just. XXIV, 1.
(7) Πολύβ. Β, 46. — Πλούτ. Β. Κλεομ. ΙΔ.
(8) Παυσ. Ι΄. 5.
(9) Ξεν. Ἑλλ. Δ, 6, 4.
(10) Ἴδ. Ste Croix, des anc. gouvts féd. σ. 210, ἑπ — Wachsm. de jure gent σ. 68 — Pastoret, hist. de la législ T. VIII, σ. 341-400.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Θεσσαλική συμπολιτεία.

Εἰς περιωπὴν δ' ἐξ ἐναντίας καὶ εἰς δύναμιν προήχθη ἡ Θεσσαλικὴ συμπολιτεία, ἥτις ἔσχε τὴν φιλόδοξον ἀξίωσιν τοῦ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν Βοιωτικὴν εἰς τῆς Ἑλλάδος τὴν ἡγεμονίαν.

Ἀφ' ὅτου ὀλίγον μετὰ τὰ τρωϊκὰ ἡ Θεσσαλία ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ἐξ Ἐφύρας τῆς Θεσπρωτικῆς ὁρμηθέντων Θεσσαλῶν, καὶ κατ' αὐτοὺς ὠνομάσθη (1), εἶχε μὲν πάντοτε ἐθνικὴν ἑνότητα (2), ἀλλ' ὁ μεταξὺ τῶν πόλεων αὐτῆς δεσμὸς φαίνεται οὐχὶ λίαν ἰσχυρὸς ὑπάρξας, διότι μνημονεύονται πολλάκις ὡς ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητοι, ἔχουσαι καὶ ἰδίους ἄρχοντας ἕκασται, οἷον ἐν Θουκυδίδῃ (3)· « *Καὶ ἀφίκοντο Λαρισσαῖοι, Φαρσάλιοι, Παράλιοι, Κρανώνιοι, Πειράσιοι, Γορτύνιοι, Φεραῖοι. Ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν, ἐκ μὲν Λαρίσσης . . ., ἐκ δὲ Φαρσάλου Μένων. Ἦσαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων κατὰ πόλεις ἄρχοντες* ». Τὸ αὐτὸ δὲ συμπέρασμα ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ Ξενοφῶντος (4) μνημονευομένης προτάσεως τοῦ Φεραίου Ἰάσωνος πρὸς τὸν Φαρσάλιον

(1) Διόδ. ΙΕ, 60. — Ξενοφ. Ἑλλ. ΣΤ, 5, 1. — Ἰσοκρ. πρ. Φίλιππον 119.

(2) Ἴδ. Πλάτ. Ἱππ. μείζ. 284, Α. — Νομ. Α, 625, Δ. — Ἡρόδ. Ζ, 169. — Πολύβ. Δ, 8, 10. — Justin. VII, 6. — Παυσ. Ι, 1, 2.

(3) Β, 22.

(4) Ἑλλ. ΣΤ, 1, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πολυδάμαντα, τοῦ νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀναδείξῃ αὐτὸν ἀρχηγόν.

Ἦν δ' ἡ σχέσις τῶν ἀρχαίων κατακτηθέντων κατοίκων τοῦ τόπου πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν ἐπελθόντων κατακτητῶν οἵα ἐν πάσαις ταῖς δωρικαῖς χώραις· καὶ οἱ μὲν εἰς κατάστασιν δουλείας περιελθόντες, καὶ τοῖς Εἵλωσι τῆς Σπάρτης ἀντιστοιχοῦντες, ἐκαλοῦντο *Πενέσται*, εἴτε ἐκ τοῦ *πένεσθαι*, κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα (5), εἴτε ἐκ τοῦ *μένειν* (κατὰ διαλεκτικὴν παραφθορὰν τοῦ *μενέσται*) κατ' Ἀθήναιον (6), ὡς *μείναντες* ἐν τῇ χώρᾳ καὶ μὴ ἀπελασθέντας, ἢ ὡς πολλὰ *ὑπομένοντες*· εἰ καὶ μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος ὅτι οἱ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπλούτησαν ὑπὲρ τοὺς ἰδίους κυρίους. Προσέτι δ' ἐλέγοντο καὶ *λάτρεις*, ἤτοι θεράποντες. Καὶ γνωστόν ἐστι περὶ αὐτῶν ὅτι ἐσυνθηκολόγησαν τοῖς κατακτηταῖς νὰ ἔχωσι τὴν ζωὴν σώαν καὶ νὰ ἐγκαταμείνωσιν ἐν Θεσσαλίᾳ, καλλιεργοῦντες τὴν γῆν ἐπὶ συντάξει, ἤτοι ἐπὶ φόρῳ. Οἱ δ' ἐλεύθεροι, καὶ τῶν περιοίκων τὴν θέσιν κατέχοντες, ἐλέγοντο συνήθως *ὑπήκοοι* (7), οἷοι ἦσαν οἱ Μάγνητες, οἱ Φθιῶται, οἱ Περραιβοί, οὓς ὁ Στράβων λέγει *ὑποτελεῖς* μόνων τῶν Λαρισσαίων (8). Ἐνέμειναν ὅμως ἐν Θεσσαλίᾳ καί τινα τῶν ἀρχαίων Βασιλικῶν γενῶν, ὡς οἱ *Ἀλευάδαι* ἐν Λαρίσσῃ καὶ ἴσως καὶ ἐν Φαρσάλῳ (9), ἐξ Ἀλεύα τοῦ Πυῤῥοῦ (10), καὶ οἱ *Σκωπάδαι* ἐν Κράνωνι (11). Διετήρησαν δ' οὗτοι καὶ πλοῦτον καὶ ἐπιῤ-

(5) Β, 9

(6) Α, 88. — Ἴδ. καὶ σ. 151. — Ἡσύχ. λ. Πενέσται. — Ἀμμών. ἐν λ. Θής. — Πίνδ. Νεμ. Δ, 88. καὶ Σχόλ.

(7) Θουκ. Β, 101. Δ, 78. Η, 3. — Ἀθήν. ΣΤ, 88.

(8) Ι, 671, Δ.

(9) Θουκ. Α, 111.

(10) Πλούτ. Π. φιλαδ. 2.

(11) Περιζών. Εἰς Αἰλ. Π. Ἱ. ΙΒ, 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ροήν, ὥστε καὶ πολυτέλειαν τυράννων ἀξίαν πολλάκις ἐπεδείκνυον, καὶ τὴν ἀρχαϊκὴν φιλοξενίαν πρὸς πεπαιδευμένους καὶ ποιητάς (12), ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Ἡρόδοτος *Βασιλῆας Θεσσαλίης* καλεῖ αὐτούς (13), καὶ ἐν Ὀλυμπ. 77, γ', ὅτε ἡ Σπάρτη κατέβαλλε τοὺς τυράννους, ὁ Λεωτυχίδας ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν (14). Ἐπλούτουν δ' οἱ Θεσσαλοί, καί, ἕνεκα τῆς πεδινῆς φύσεως τῆς χώρας αὐτῶν, ἦσαν ἄριστοι ἱππεῖς, ὡς λέγει καὶ ὁ Πλάτων (15)· «*Θετταλοὶ εὐδόκιμοι ἦσαν ἐν Ἕλλησι, καὶ ἐθαυμάζοντο ἐφ' ἱππικῇ τε καὶ πλούτῳ*».

Ἦν δὲ τὸ ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς πόλεσιν ἐπικρατοῦν σύστημα ἀριστοκρατικόν, ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Τυρίου (16) παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τῆς Κρήτης καὶ Σπάρτης· ὁ δὲ Θουκυδίδης λέγει περὶ αὐτοῦ (17)· «*Δυναστείᾳ μᾶλλον ἢ αὐτονομίᾳ ἐχρῶντο τὸ ἐγχώριον οἱ Θεσσαλοί*». Προΐστατο δ' ἑκάστης τῶν πόλεων εἷς ἄρχων, ὅστις ἐν μεταγενεστέραις ἐπιγραφαῖς (18) καλεῖται *Ταγός*, ἴσως ὅμως κατ' ἀρχαϊσμοῦ ἐπιτήδευσιν, διότι Ταγὸς ἐλέγετο ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῆς Θεσσαλίας ἀνώτατός τις ἀρχηγός, ὅστις ἐκτάκτως κατελάμβανε τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐπὶ πάσης τῆς Θεσσαλίας, καὶ συνεκέντρου πάσας τὰς Θεσσαλικὰς δυνάμεις, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ξενοφῶν (19), ὅτι· «*ὅταν ταγεύηται ἡ Θεσσαλία, εἰς ἑξακισχιλίους μὲν οἱ ἱππεύον-*

(12) Πλάτ. Μέν. 70, Β. — Ἰσοκρ. π. Ἀντιδ. 83. — Φιλόστρ. Β. σοφ. 16, 2.
(13) Ζ, 6.
(14) Πλούτ. π. κακοηθ. Ἡροδ. 21.
(15) Μενέξ. 70, Α.
(16) Β, 4.
(17) Δ, 78.
(18) Bœckh, C. I. G. n. 1770.
(19) Ἑλλ. ΣΤ, 1, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τες γίγνονται, ὁπλῖται δὲ πλείους ἢ μύριοι καθίσταντα». Καλεῖ δ' ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς τὸν Ταγόν, Ἀρχὸν (20), καὶ ὁ Ἡρόδοτος μάλιστα *Βασιλέα* (21). Ἐπειδὴ δ' ἦν ἔκτακτος ἡ ἀρχὴ αὕτη, διὰ τοῦτο δὲν ἦτο δικαιωματικῶς διαδοχική, καὶ αἱ πρὸς τακτικὴν διαδοχὴν γινόμεναι ἀπόπειραι δὲν ἦσαν ἐπιτυχεῖς πάντοτε.

Μεταξὺ δὲ τῶν ὀλιγαρχῶν τῶν πόλεων ὑπῆρχον πολλάκις στάσεις περὶ πρωτείων (22)· ἀλλὰ πολλάκις διελύοντο εἰρηνικῶς καὶ διὰ συμβιβασμοῦ, ὥστε καὶ ἐν Λαρίσσῃ μνημονεύονται ὑπὸ Θουκυδίδου (23) δύο συνάρχοντες, ὁ Πολυμήδης καὶ ὁ Ἀριστόνους, ἀρχηγοὶ ὄντες τῶν δύο ἀντιθέτων μερίδων, «*ἀπὸ τῆς στάσεως ἑκάτερος*», καὶ αὐτόθι ἀναφέρεται ὑπ' Ἀριστοτέλους (24) *ἄρχων μεσίδιος*, ὁ οὐδέτερος καὶ συμβιβαστικός. Ἐν γένει δ' οἱ περὶ τὰς ἀρχὰς ἐκαλοῦντο, κατὰ τοὺς γραμματικοὺς (25), *δημιουργοὶ* ἐν Θεσσαλίᾳ ὡς καὶ ἐν Ἄργει.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Δημοτικὴ δὲ μερὶς φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐν Λαρίσσῃ οἱ λεγόμενοι *Λαρισσοποιοί*, (26). Ἀλλὰ δημοκρατικὰ κινήματα ἤρξαντο μόνον περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, καὶ ἐξ αὐτῶν, ὡς φιλεῖ συμβαίνειν, προέκυψε τυραννίς, ἡ τῶν Φεραίων Ταγῶν, εἰς ἥν, ἕνεκα τῆς καταγωγῆς αὐτῆς, ἀντετάττετο ἡ ἀριστοκρατικὴ μερίς, ἰδίως ἡ τῶν Ἀλευαδῶν. Ἤδη ἐν Ὀλ. 86, α' ὁ Φεραῖος Λυκόφρων ἐβουλεύθη «*ἄρξαι ὅλης τῆς Θετταλίας*» (27), καὶ πολεμηθεὶς

(20) Ε, 74.
(21) Ε, 63.
(22) Ἀριστοτ. Πολιτ. Ε, 5, 7.
(23) Β, 22.
(24) Πολ. Ε. 9. — Ἠθ. Νικομ. Ε, 4, 7.
(25) Ζωναρ. Β. Ἐτυμ. ἐν λ.
(26) Ἀριστοτ. Πολ. Γ, 1, 9.
(27), Ξεν. Ἑλλ. Β, 3, 4

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὑπὸ Μηδίου, τοῦ δυνάστου τοῦ Φαρσάλου, βοηθουμένου ὑπὸ Κορινθίων καὶ Βοιωτῶν, ἐνίκησεν (28), ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς φιλοδόξου προθέσεώς του.

Πρῶτος δ' ὁ μεγαλόφρων Ἰάσων ὁ Φεραῖος διεπράξατο ἐν Ὀλ. 102, γ', συγχρόνως τῷ Λυκομίδῃ ἐν Ἀρκαδίᾳ, νὰ συσσωματώσῃ πάντας τοὺς Θεσσαλούς, καὶ ν' ἀναγορευθῇ γενικὸς αὐτῶν Ταγός, καὶ ἀντεποιήσατο αὐτῆς τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας (29), ὠφελούμενος ἐκ τῆς θέσεως τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, ὅτε τῶν μὲν δύο προεχουσῶν πόλεων, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, εἶχεν ἀντισυντριβῆ ἡ δύναμις, αἱ δὲ Θῆβαι εἶχον καὶ αὐταὶ ἐκπέσει τῆς μεγάλης αὐτῶν περιωπῆς, ὡς ἱστορεῖ ὁ Διόδωρος (30)· «*Λακεδαιμονίους γὰρ συνέβαινε περὶ Λεῦκτρα μεγάλῃ συμφορᾷ περιπεπτωκέναι, Ἀθηναίους δὲ μόνον τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς ἀντέχεσθαι, Θηβαίους δὲ πρωτείων ἀξίους μὴ εἶναι, Ἀργείους δὲ διὰ στάσεις καὶ φόνους ἐμφυλίους τεταπεινῶσθαι*». Συνήγαγε δὲ στρατὸν ὁπλιτῶν μὲν δισμυρίων, πελταστῶν δέ, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν, «*Ἱκανὸν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀντιταχθῆναι*», καὶ ἱππέων ὀκτακισχιλίων, δι' ὧν μεγάλα ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἡ Θεσσαλία, ἂν εἶχεν ἑνότητα παγίαν, καὶ ὀργανισμὸν κατάλληλον. Ἀλλ' ὁ Ἰάσων μετὰ ἓν ἔτος ταγείας ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Πολυδώρου, ἢ ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν (31). Περιῆλθε δὲ τότε ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς δύο αὐτοῦ ἀδελφοὺς Πολύδωρον καὶ Πολύφρονα, ὧν ὁ δεύτερος, θανατώσας τὸν πρῶτον, ἔμεινε μόνος Ταγὸς ἐπὶ ἓν καὶ αὐτὸς ἔτος, καὶ

(28) Διόδ. ΙΔ, 82. — Ξεν. Ἑλλ. Β, 3, 4.
(29) Διόδ. ΙΕ, 60 — Ξεν. Ἑλλ. ΣΤ, 1, 4. — Ἰσοκρ. πρ. Φίλιππ. 119.
(30) Αὐτ.
(31) Ξεν. ΣΤ, 4, 20-37.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἐπολιτεύθη σκληρῶς καὶ τυραννικῶς. Ἐφονεύθη δὲ καὶ οὗτος ὑπ᾽ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ὅστις ἀνεδείχθη ἄγριος μὲν τύραννος κατ᾽ οἶκον, ἄδικος δὲ ἀλλὰ καὶ ἐπίφοβος ἐχθρὸς πρὸς τοὺς ξένους, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν(32)· «*Ἐπεί... παρέλαβε τὴν ἀρχήν, χαλεπὸς μὲν Θετταλοῖς Ταγὸς ἐγένετο, χαλεπὸς δὲ Θηβαίοις καὶ Ἀθηναίοις πολέμιος, ἄδικος δὲ λῃστὴς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν*». Ἀλλὰ μέχρι τέλους ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Θηβαίων, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ αὐτοῖς, καὶ ν᾽ ἀφήσῃ ἐλευθέρας τὰς τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ἀποστρεφομένας Θεσσαλικὰς πόλεις, καί, κατὰ Πλούταρχον (33), «*Θεσσαλοῖς μὲν ἀποδοῦναι τὰς πόλεις ἃς εἶχεν αὐτῶν· Μάγνητας δὲ καὶ Φθιώτας καὶ Ἀχαιοὺς ἀφεῖναι, καὶ τὰς φρουρὰς ἐξαγαγεῖν· ὀμόσαι δ᾽ αὐτόν, ἐφ᾽ οὓς ἂν ἡγῶνται Θηβαῖοι καὶ κελεύωσιν, ἀκολουθήσειν*». Ἐφόνευσε δὲ τοῦτον Λυκόφρων ὁ Β΄, ὃν πάλιν ἐξέβαλον οἱ Ἀλευάδαι, ἐν Ὀλ. 106, δ΄, βοηθοῦντος αὐτοὺς τοῦ Φιλίππου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ὀλίγον ὅμως ἐνδιέφερεν εἰς τὸν Φίλιππον τῶν προσώπων μόνων ἡ ἀλλαγή· ὅ,τι δ᾽ ἤθελεν, ἦν ἡ ἀνατροπὴ τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ ἐκείνου, ὅστις ἐπέτρεπε τὴν συσσωμάτωσιν τῶν Θεσσαλῶν εἰς καταρτισμὸν ἐπιφόβου δυνάμεως. Διὰ τοῦτο, ὑποθάλπων τὴν Ἀριστοκρατίαν, κατώρθωσεν ἐν Ὀλ. 109, α΄, διαιρέσας, ἢ μᾶλλον εὑρὼν διῃρημένην τὴν Θεσσαλίαν εἰς τέσσαρα κυριώτερα τμήματα, νὰ καταστήσῃ ἐν αὐτοῖς διοικήσεις αἵτινες ἐκλήθησαν *τετραδαρχίαι*, καὶ *δεκαδαρχίαι* εἰς τὰς ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν, τὰ τμηματικὰ συμφέροντα οὕτω τῇ ἐθνικῇ ἑνότητι ἀντι-

(32) Αὐτ. 35. — Ἴδ. Διόδ. ΙΕ, 61. 95. — Πλούτ. Β. Πελοπ. 26-35. — Δημ. κ. Ἀριστοκρ. 660, 5.—κ. Πολυκλ. 1207. 17.—Π. Τριηρ. στεφ. 1239, 6.
(33) Β Πελοπ. ΛΕ. — Διόδ. ΙΕ, 80.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τάξας. Ἐκφράζεται δ' οὕτως ἐπὶ τὸ ῥητορικώτερον ὁ Δημοσθένης περὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης τοῦ Φιλίππου (34)· «Ἀλλὰ Θετταλία πῶς ἔχει; Οὐχὶ τὰς πόλεις καὶ τὰς πολιτείας αὐτῶν περιῄρηται, καὶ τετραδαρχίας καθέστακε παρ' αὐτοῖς, ἵνα μὴ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατ' ἔθνη δουλεύωσι»; Καὶ ἀλλαχοῦ (35)· «Τί δ' οἱ Θετταλοί; Ἆρ' οἴεσθ' ὅτ' αὐτῶν τοὺς τυράννους ἐξέβαλε, καὶ πάλιν Νίκαιαν καὶ Μαγνησίαν ἐδίδου, προσδοκᾶν τὴν καθεστῶσαν νῦν δεκαδαρχίαν ἔσεσθαι παρ' αὐτοῖς»; Οὕτω δ' ὑπετάγησαν οἱ Θεσσαλοὶ πράγματι εἰς τοὺς Μακεδόνας, ὡς ὁ Πολύβιος ῥητῶς λέγει (36)· «Θετταλοὶ μὲν γὰρ ἐδόκουν κατὰ νόμους πολιτεύειν, καὶ πολὺ διαφέρειν Μακεδόνων· διέφερον δ' οὐδέν, καὶ πᾶν ὁμοίως ἐποίουν τὸ προσταττόμενον τοῖς βασιλικοῖς»· ὥστε καὶ ἐν Εὐσεβίῳ οἱ Βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων, ἔκτοτε μέχρι τῆς εἰς Ῥώμην ὑποδουλώσεως τῆς Θεσσαλίας, καλοῦνται «Θεσσαλῶν Βασιλεῖς».

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην, κατ' ὀλ. 170, δ', ἐξεβλήθησαν οἱ Μακεδόνες τῆς Θεσσαλίας, ἥτις, ὑποκύψασα τοῖς Ῥωμαίοις, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν αὐτονομίας σκιάν (37).

---

(34) Φιλιππ. Γ, 117.
(35) Φιλιππ. Β, 71.
(36) Δ, 76, 2.
(37) T. Liv. XXXIII, 34. — XXXIV, 51. — Πολύβ. ΙΗ, 30, 7.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Αἰτωλικὴ συμπολιτεία (1).

ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Νεωτέρα δὲ τῶν προειρημένων ἦν ἡ Αἰτωλικὴ συμπολιτεία, ἥτις ἰσχύν, ἴσως καὶ ἀρχήν, ἔλαβεν ἐπὶ Μακεδόνων, καθ' ὧν καὶ ὡς ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος ἀντετάχθη.

Ἦν δ' ἡ Αἰτωλικὴ φυλὴ πολυάριθμος μέν, ἰδίως τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα οἰκοῦσα, μέχρι δ' αὐτῶν τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῆς ἐπιλοίπου Ἑλλάδος τραχεῖα κατὰ τὰ ἤθη, ἄμικτος, γλῶσσαν ὁμιλοῦσα διαλεκτικῶς ἰδιότροπον, καὶ τὸν πόλεμον, ἢ μᾶλλον τὰς ἁρπαγὰς πρώτιστον ἔχουσα μέλημα, ὡς μεταξὺ ἄλλων περιγράφει καὶ ὁ Θουκυδίδης (2) αὐτήν· «*Τὸ γὰρ ἔθνος μέγα μὲν εἶναι τῶν Αἰτωλῶν καὶ μάχιμον, οἰκοῦν δὲ κατὰ κώμας, ἀτειχίστους καὶ ταύτας διὰ πολλοῦ, καὶ σκευῇ ψιλῇ χρώμενον . . . Ἐπιχειρεῖν δ' ἐκέλευον πρῶτον μὲν Ἀποδώτοις, ἔπειτα δ' Ὀφιονεῦσι, καὶ μετὰ τούτους Εὐρυτᾶσιν, ὅπερ μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν· ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσί*»· καὶ ὁ Πολύβιος περὶ τῶν ληστρικῶν αὐτῶν ἕξεων (3)· «*Εἰθισμένοι μὲν ζῆν ἀπὸ τῶν πάλαι, δεό-*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(1) Schorn, Geschichte Griech. — Chr. Lucas, üb. Polyb. Darstell. 4. Act. Acad. — Ubbo Emmius, II, σ. 257, ἑπ. — Ste Croix. σ. 203, ἑπ. — Dumann, σ. 494, ἑπ. — Tittman, σ. 721, ἑπ. — Pastoret, VIII, 374, ἑπ. — Wachsmuth, I, 2, 391.

(2) Γ, 94. — Ἴδ. καὶ Α, 5.

(3) Πολύβ. Δ, 3, 1. — Ἴδ. Αὐτ. 16, 5. ΙΒ, 39. — Μάξ. Τύρ. ΚΓ, 2.— Ἀριστ. ἐπιστ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μενοι δὲ πολλῆς χορηγίας διὰ τὴν ἔμφυτον ἀλαζονίαν, ἢ δουλεύοντες ἀεί, πλεονεκτικὸν καὶ θηριώδη ζῶσι βίον, οὐδὲν οἰκεῖον, πάντα δ' ἡγούμενοι πολέμια». Ἕνεκα ὅμως αὐτῶν τούτων τῶν φιλοπολέμων αὐτῶν ἕξεων, καὶ τῆς ἀπομονώσεως αὐτῶν, διετήρησαν διαρκέστερον πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τὴν ἀγρίαν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἑκάστοτε κατακτητῶν.

Ἦν δὲ τὸ πολίτευμα αὐτῶν κυρίως δημοκρατικόν, καὶ συνήρχοντο εἰς γενικὰς συνελεύσεις τοῦ *Παναιτωλικοῦ* εἰς τὸν ἐν Θέρμῳ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος (4), ἀνθ' οὗ, ἐσφαλμένως, ὡς φαίνεται, ὀνομάζει ἐνίοτε τὰς Θερμοπύλας ὁ Λίβιος. Συνεκροτοῦντο δ' αἱ συνελεύσεις μετὰ τὴν ἰσημερίαν τοῦ φθινοπώρου, καὶ τότε ἐγίνοντο αἱ ἀρχαιρεσίαι (5), καθ' ἃς ἐξελέγοντο εἷς *στρατηγός*, εἷς *ἵππαρχος*, καὶ εἷς *Γραμματεύς* (6)· οἱ τρεῖς δ' οὗτοι, *σύνεδροι* ὁμοῦ καλούμενοι (7), ἐξέλεγον διαρκές τι *συμβούλιον* ἐκ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν, λεγόμενον *ἀποκλήτους*, κατὰ Λίβιον (8) προσθέτοντα· «*Ita vocant sanctius concilium; ex delectis constat viris*». Εἶχε δὲ καὶ ἑκάστη πόλις ἰδιαίτερον ἄρχοντα, καλούμενον, ὡς φαίνεται, ὡς ἐν Βοιωτίᾳ, *Πολέμαρχον* (9).

Μόνοι δὲ σχεδὸν οἱ Αἰτωλοί, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτε σχεδὸν πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ὑπέκυψεν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ἔμενον ἐλεύθεροι, καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των ταύτην νὰ σώσωσι θέλοντες, ἐτάχθησαν ἐπὶ τοῦ Λα-

(4) Στράβ. I, 711 C. — Πολύβ. Ε, 6-11.
(5) Πολύβ. Δ, 37, 2.
(6) T. Liv. XXXVIII, 11.
(7) Bœckh, C. I. G. n. 2382. 3064.
(8) Liv. XXXV, 34. — Ἴδ. καὶ Πολύβ. Δ, 5, 9. — Κ'. 1, 1.
(9) Πολύβ. Δ, 18, 2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μιακοῦ πολέμου προθύμως κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου (10), καὶ μετὰ τὴν ἧτταν ἔτι ἐξηκολούθησαν ἀνθιστάμενοι ἐντὸς τῶν ὁρίων των (11), καὶ ἀφ' οὗ ὁ Ἀντίπατρος ἀπῆλθεν εἰς Ἀσίαν, ἐκυρίευσαν τὴν Λοκρίδα, καὶ ἐπ' ὀλίγον αὐτὴν τὴν Θεσσαλίαν (12). Συμπολίτης δ' αὐτῶν ἦν ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Πολυσπέρχων, καὶ τοῦτον ἰσχυρῶς ὑπεστήριξαν κατὰ τοῦ Κασσάνδρου, διαφιλονεικήσαντες τούτῳ τὴν πάροδον τῶν Θερμοπυλῶν (13).

Μετὰ δὲ τῶν Ἀκαρνάνων ἦσαν πολλάκις συνδεδεμένοι, καὶ συναντετάττοντο πρὸς τὴν Μακεδονικὴν δύναμιν, κατὰ Στράβωνα, λέγοντα (14)· «*Πλεῖστον μέντοι χρόνον συνέμειναν Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων πρὸς τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας*». Ἐνίοτε ὅμως εἶχον γειτονικὰς ἔριδας, ἐξ ὧν ὠφελοῦντο οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν (15). Ὑπὸ Παυσανίου δὲ μνημονεύονται Ἀκαρνᾶνες «*συντελοῦντες εἰς τὸ Αἰτωλικόν*» (16), καὶ ἰδίως ἦσαν οὗτοι οἱ Οἰνιάδαι (17), καὶ Στράτος, ἡ ἀρχαία τῆς Ἀκαρνανίας πρωτεύουσα (18). Κυριευθεῖσαι δ' ὑπ' αὐτῶν ἡ Λοκρὶς καὶ ἡ Φωκίς, προσετέθησαν εἰς τὴν συμπολιτείαν αὐτῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ Πολυβίου (19)· «*Τοὺς δὲ Φωκέας καὶ τοὺς Λοκροὺς συνεχώρησαν* (οἱ Μακεδόνες) *αὐτοῖς ἔχειν, καθάπερ εἶχον καὶ πρότερον ἐν τῇ συμπολιτείᾳ*». Πιθανῶς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(10) Διόδ. ΙΗ, 8. — Justin. XIII, 5.
(11) Διόδ. Αὐτ. 24. — Πολύβ. Θ, 30, 3.
(12) Διόδ. Αὐτ. 38.
(13) Διόδ. ΙΘ, 35. 53. — Πολύβ. Ι, 41, 5.
(14) Ι, 707, Β.
(15) Διόδ. Αὐτ. 68. — ΙΗ, 38. — Παυσ. Δ, 25, 2.
(16) Α, 25, 4.
(17) Πολύβ. Θ, 32, 2.
(18) Πολύβ. Ε, 14, 1.
(19) ΙΗ, 30.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὅμως ἦν ἡ προσχώρησις ἐκείνη ἀκουσία, καὶ διὰ βίας γενομένη, διότι μετὰ ταῦτα αἱ δύο ἐπαρχίαι συνεμάχησαν κατὰ τῶν Αἰτωλῶν (20). Ἠνάγκασαν δὲ προσέτι καὶ τοὺς Ἡρακλειώτας τῆς Οἴτης καὶ τοὺς Οἰταιεῖς νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν δεσμὸν αὐτῶν (21).

Καθ' ὃ κύριοι δὲ τῆς Φωκίδος, κατεῖχον καὶ τοὺς Δελφούς (22), ἐξ οὗ κωλυόμενος ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, ἠθέλησεν, ἐν Ὀλ. 122, γ', νὰ τελέσῃ τὰ Πύθια ἐν Ἀθήναις (23). Μετά τινα ἔτη δ' ἐκινήθη κατ' αὐτῶν ὁ τελευταῖος Ἀμφικτυονικὸς πόλεμος ὑπὸ τὸν Βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀρέα (24), καὶ ὡς τὸ ἱερὸν βεβηλούντων καὶ σφετεριζομένων, καὶ συγχρόνως ὡς συμμαχούντων μετὰ τοῦ πορθητοῦ τῆς Πελοποννήσου, Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ. Τῆς ἀξιώσεως δὲ ταύτης τοῦ νὰ ὦσι κύριοι καὶ φρουροὶ τοῦ ναοῦ ἀπέδειξαν ὅτι ἦσαν ἄξιοι ὅτε, ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἐν Ὀλ. 125, οἱ Γαλάται εἰσέβαλον εἰς τὰς Θερμοπύλας, διότι τότε ἐπολέμησαν αὐτοὺς ἀνδρείως μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καὶ προέχοντες μάλιστα μεταξὺ αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (25)· «*Τὸ γὰρ Αἰτωλικὸν προεῖχεν ἀκμῇ νεότητος τὸν χρόνον τοῦτον*». Ὅτε ὅμως ὁ Γονατᾶς ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, φαίνεται ὅτι εἶχεν ἤδη συνταραχθῆ ἡ πρὸς αὐτὸν σχέσις τῶν Αἰτωλῶν, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου συνεμάχησαν μετὰ τῶν διαρκῶν αὐτῶν ἀντιπάλων τῶν Ἀχαιῶν (26). Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα πά-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(20) Πολύβ. Ε, 96, 4. — ΙΑ, 6, 4.
(21) Παυσ. Ι, 21, 1. — Πολύβ. Ι, 42, 4.
(22) Πολύβ. Δ, 25, 8.
(23) Πλούτ. Δημ. Μ. — Ἀθήν. ΣΤ, 63.
(24) Justin. XXIV.
(25) Α, 4, 4. — Ἴδ. καὶ Ι, 20-22.
(26) Πολύβ. Β, 44-46. — Πλούτ. Β. Ἀρατ. ΛΑ-ΛΔ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λιν συνέπραξαν μετ' Ἀντιγόνου τοῦ Δόσοντος πρὸς κατακερματισμὸν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας (27), καὶ ἀφ' ὅτου οἱ Ἀχαιοὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν Μακεδόνων, ἀπὸ Ὀλ. 139, α', συνεδέθη ἡ Αἰτωλία μετὰ τῆς Σπάρτης κατ' ἀμφοτέρων (28)· καὶ αὕτη ἦν τῆς δυνάμεως τῶν Αἰτωλῶν ἡ ὑπερτάτη ἀκμή, ἐν ᾗ ὅμως δὲν εἶχον ἀποβάλει τὰ τραχέα καὶ ληστρικὰ αὐτῶν ἤθη· δι' ὃ καὶ παράνομον πολλάκις ἐποιοῦντο τῆς δυνάμεως ταύτης χρῆσιν, ὡς ὅτε ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Βοιωτῶν ἐν εἰρήνῃ πανηγυριζόντων, καὶ «*τὴν τῶν Παμβοιωτῶν πανήγυριν, εἰρήνης οὔσης, παρεσπόνδησαν*» κατὰ Πολύβιον (29), «*σκυθικῶς*», ὡς ἐν τῇ ἀγανακτήσει του λέγει ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ (30). Ἐνίκησαν ὅμως εἰς τὸν ἐκ τούτου προκύψαντα πόλεμον (31).

Ἵνα δ' ἔχωσι πρόσοδον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁρμητήριον τῶν ληστειῶν αὐτῶν, περιεποιοῦντο πάντοτε τὴν φιλίαν τῶν Ἠλείων, «*χάριν τοῦ διὰ τούτων ἐπιπλοκὰς λαμβάνειν περὶ τὰς ἁρπαγὰς τὰς ἐκ Πελοποννήσου καὶ ληστείας*», κατὰ Πολύβιον (32). Εἶχον δὲ καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἐν Ἀρκαδίᾳ τὸν Ὀρχομενόν, τὴν Τεγέαν, τὴν Μαντίνειαν (33), καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τὴν Φιγαλίαν (34), οὐ μόνον συμμαχίδας, ἀλλὰ καὶ συμπολιτευομένας. Προσεκέκτηντο δὲ καὶ τὴν Κεφαληνίαν (35), καὶ ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Θεσσαλίας ἐπί τινα χρόνον τὴν Λαμίαν, τὴν

(27) Πολύβ. Θ, 34, 6.
(28) Αὐτ. 31, 4.
(29) Θ, 34, 11.
(30) Δ, 3, 5-25.
(31) Πλούτ. Β. Ἀράτ. ΙΣΤ.
(32) Δ, 9, 10.
(33) Πολύβ. Β, 46, 2.
(34) Πολύβ. Δ, 3, 6.
(35) Πολύβ. Δ, 6, 2.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὑπάτην, καὶ τὰς Φθιώτιδας Θήβας (36)· καὶ προσέτι ἐξέτειναν τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῶν καὶ εἰς μεμακρυσμένας ἀποικίας, ὡς τὴν Λυσιμάχειαν, τὴν Χαλκηδόνα, τὴν Κίον, ἧς τοὺς κατοίκους λέγει ὁ Πολύβιος (37) «*Κιανοὺς μετ' Αἰτωλῶν συμπολιτευομένους*», καὶ τὴν νῆσον Κέων πρὸς τούτοις (38).

Αἱ ἐπιτυχίαι ὅμως αὐτῶν ηὔξησαν ἀντὶ νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ληστρικὴν αὐτῶν πλεονεξίαν, ἥτις μέχρι τέλους καὶ αἰτία ἐγένετο τῆς καταστροφῆς αὐτῶν. Οὕτως, οὐδεμίαν ἔχοντες πίστιν καὶ οὐδένα σεβόμενοι συνθήκης δεσμόν, ἐπέπεσαν κατὰ τῆς Μεσσηνίας, φίλης οὔσης καὶ συμμάχου, ὡς εἶχον πρὶν ἐπιπέσει ἐπὶ τῆς Βοιωτίας, ἐπὶ σκοπῷ ληστεύσεως, καὶ ἐπεχείρησαν ἀνόσιον πόλεμον κατ' αὐτῆς (39), καθ' ὃν ἐνίκησαν ἐν Καφυαῖς τὸν Ἄρατον ὑπερμαχοῦντα τῶν Μεσσηνίων (40). Ἕνεκα τούτου δ' ἐξεῤῥάγη ὁ κληθεὶς *συμμαχικὸς πόλεμος* (41), κινηθείσης κατ' αὐτῶν τῆς ἐπὶ Ἀντιγόνου συστάσης συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν, Φωκέων, Μακεδόνων, Βοιωτῶν, Ἀκαρνάνων, Θεσσαλῶν, καὶ τῶν αὐτοῖς προστεθέντων Μεσσηνίων (42), καὶ ἐπ' αὐτοῦ Φίλιππος ὁ Ἀντιγόνου εἰσήλασε δὶς εἰς τὴν Αἰτωλίαν.

Πολλὰ δὲ τότε ζημιωθέντες καὶ ἐξασθενήσαντες, παρεδόθησαν ἐν Ὀλ. 142, β' τοῖς Ῥωμαίοις ἐπὶ παραδόξοις ὅροις· «*Ἐφ' ᾧ τὰ μὲν σώματα καὶ τὰ ἔπιπλα Ῥωμαίων ὑπάρχειν, τὰς δὲ πόλεις καὶ τὴν χώραν Αἰτωλῶν*», κατὰ

(36) Πολύβ. Ε, 99, 2.
(37) ΙΖ, 3, 12. — Ἴδ. καὶ ΙΕ, 23, 8.
(38) Bœckh, C. I. G. II. σ. 281.
(39) Πολυβ. Δ, 3.
(40) Αὐτ. 12.
(41) Αὐτ.
(42) Αὐτ. 9, 4.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πολύβιον (43)· ἔνθα διὰ *σωμάτων* ἐννοοῦνται βεβαίως οἱ δοῦλοι αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐγκατέλιπον αὐτοὺς πάλιν μετ' οὐ πολύ (44)· καὶ ἐν Ὀλ. 143, 6', ἐλπίζοντες ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν ἐσωτερικὴν παραλυσίαν, ἣν ἐπέφερεν ἡ ἀσέβεια πρὸς τοὺς νόμους, ἐξελέξαντο δύο *νομογράφους*, ὡς τοὺς ἐκάλεσαν, τὸν Δορύμαχον, υἱὸν τοῦ πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς παρασπονδήσαντος Νικοστράτου, καὶ τὸν Σκόπαν, οἵτινες ὅμως, ἀντὶ νόμους νέους νὰ γράψωσιν, ἦσαν οἱ αἰτιώτατοι τῶν ἀρχαίων παρανομιῶν, καὶ ταύτας ἐξηκολούθουν διὰ πάσης τῆς δυνάμεως ἣν ἐκέκτηντο (45).

Εἰς δὲ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην, ἐν Ὀλ. 145, δ', συνεπολέμησαν πάλιν οἱ Αἰτωλοὶ μετὰ τῶν Ῥωμαίων κατὰ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ὅστις εἶχε παροξύνει αὐτούς, διότι ἐν Ὀλ. 144, δ' εἶχε προσβάλει τοὺς συμμάχους αὐτῶν κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Ἑλλήσποντον (46).

Ἀλλ' ἀφ' οὗ οἱ Ῥωμαῖοι παρεδέξαντο συμμάχους τοὺς Ἀχαιούς, καὶ ἰδιαιτάτην ἐπεδείξαντο πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν, ἐψυχράνθησαν ἔκτοτε πρὸς τὴν Ῥώμην οἱ Αἰτωλοί (47), καὶ ἀποσκιρτήσαντες τέλος αὐτῆς, ἀπετάθησαν πρὸς Ἀντίγονον τὸν Μέγαν, καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν ἀπὸ Συρίας, ὅπως ἐλθὼν ἐλευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα (48). Ὅτε δ' ὁ Ἀντίγονος ἐνικήθη, ἔπεσεν ἡ Αἰτωλία (49), καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τῶν νικητῶν τὴν διάκρισιν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(43) ΙΑ, 6, 5. — Ἴδ. καὶ T. Liv. XXVI, 34.
(44) Liv. XXIX, 12.
(45) Πολύβ. ΙΓ, 1.
(46) Στράβ. Θ, 574 Α. — Πολύβ. ΙΖ, 3.
(47) Πολύβ. ΙΗ, 19.
(48) Πολύβ. Κ, 1, κτλ. — Διόδ. Θ, 392, 6. — Πλούτ. Β. Φιλοπ. ΙΕ. — Liv. XXXV, 33. — Justin, XXV, 4.
(49) Πολύβ. ΚΒ, 9-15. — Liv. XXXVIII, 8-11.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δι' ἐσωτερικῶν σπαραγμῶν καὶ διχοστασιῶν προὐκάλεσε νέαν καὶ δραστηρίαν τῶν κυρίων αὐτῆς ἐπέμβασιν (50).

Μετὰ ταῦτα δέ, ἐξ αἰτίας τοῦ κατὰ Περσέως πολέμου, ἠναγκάσθησαν οἱ Αἰτωλοὶ νὰ πέμψωσιν εἰς Ῥώμην ὡς ὁμήρους τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν πολιτῶν αὐτῶν (51)· καὶ ὅτε ὁ Αὔγουστος ἔκτισε τὴν Νικόπολιν ἐπὶ τοῦ Ἀκτίου (52), τοὺς Αἰτωλοὺς μετῴκισεν εἰς αὐτήν. Οὐχ ἧττον ἐξηκολούθει σωζόμενος Αἰτωλικὸς δεσμὸς καὶ ἐπὶ Παυσανίου, καὶ μέλος αὐτοῦ ἦν καὶ ἡ Φωκικὴ Ἄμφισσα (53).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(50) Liv. XLI, 25. — XLII, 5.
(51) Justin, XXXIII, 2.
(52) Στράβ. Ζ, 501, Α. — Παυσ. Ζ, 18, 6.
(53) Παυσ. Ι'. 38, 2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Σύστασις αὐτῆς.

Νεωτάτη δὲ πασῶν τῶν πολιτικῶν τούτων ἑνώσεων ἦν ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, καίτοι τὰς ῥίζας ἔχουσα ἐν αὐτῇ τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιότητι, ὅτε, μετὰ τῶν Δωριέων τὴν εἰσβολήν, καὶ τὴν κατάργησιν τῆς τῶν Ἀχαιῶν Ἀνάκτων ἡγεμονίας ἐν Πελοποννήσῳ, οἱ ἐκ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας ἐξελαθέντες Ἀχαιοὶ ἀνῆλθον εἰς τὰ βόρεια, ἐξέβαλον ἐκεῖθεν τοὺς Ἴωνας ἐγκατοίκους, καὶ ἀπετέλεσαν, κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνων, τὴν *Αἰγιαλικὴν δωδεκάπολιν*, συνδέσαντες αὐτὴν καὶ διὰ θρησκευτικοῦ δεσμοῦ κοινῆς πανηγύρεως.

Ἦσαν δ' αἱ δώδεκα αὐτῆς πόλεις, καθ' Ἡρόδοτον (2) καὶ Στράβωνα, ἡ *Πελλήνη*, ἡ *Αἴγειρα*, αἱ *Αἰγαί*, ἡ *Βοῦρα*, ἡ *Ἑλίκη*, (εἰς ἣν καὶ κατ' ἀρχὰς κατέφυγον οἱ ἡττηθέντες Ἴωνες), τὸ *Αἴγιον*, οἱ *Ῥύπες*, αἱ *Πάτραι*, ἡ *Φάρα*, (κατὰ

(1) Πολύβ. — Στράβ. Η, 589-594. — Παυσ. Ζ, 6-16. — Wachsm. I, II, 392-5. — Tittmann, περιγρ. Ἑλλ. πολιτευμ. σ. 363-365. καὶ 673-688. — Helwing, ἱστ. Ἀχ. συμμαχίας.

(2) Α, 145.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Στράβωνα, οἱ *Φαρεῖς* δέ, κατὰ Παυσανίαν καὶ Στέφανον), ἡ (ἢ ὁ) *Ὤλενος*, ἡ *Δύμη*, ἡ *Τριταία*. Κατὰ δὲ Πολύβιον (3), ἴσως αἰνιττόμενον ἀλλοίωσιν ἐπελθοῦσαν εἰς ἄγνωστον ἐποχήν, ἀντὶ τῶν Ῥυπῶν καὶ τῶν Αἰγῶν, περιελαμβάνοντο ἐν τῇ δωδεκαπόλει ἡ *Κηρύνεια* καὶ τὸ *Λεόντιον*, καὶ κατὰ Παυσανίαν (4), ἀντὶ τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Αἰγίου, δύο διεφθαρμένα ὀνόματα *Ἐάσιον* καὶ *Κεκύρινα*.

Προΐστατο δ' ἑκάστη τῶν πόλεων τούτων τμήματος πολλὰ χωρία ἔχοντος, ὥστε ἡ δωδεκάπολις συνίστατο ἐκ δώδεκα ἐπαρχιῶν, κατὰ Στράβωνα, λέγοντα (5)· « *Οἱ μὲν οὖν Ἴωνες κωμηδὸν ᾤκουν· οἱ δ' Ἀχαιοὶ πόλεις ἔκτισαν, ὧν εἴς τινας ὕστερον συνῴκησαν . . . Ἑκάστη δὲ τῶν δώδεκα μερίδων ἐκ δήμων συνεστήκει ἑπτὰ καὶ ὀκτώ. Τοσοῦτον εὐανδρεῖν τὸ χωρίον συνέβαινεν* ».

Περὶ τῆς πρώτης ὅμως ταύτης Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας σπανίως καὶ τυχαίως μόνον γίνεται λόγος παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς, διὸ καὶ οὐδὲν βέβαιον ὡς πρὸς τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὴν τύχην αὐτῆς ὑπάρχει γνωστόν. Καὶ ὅτι μὲν κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀχαιοὶ ἐξηκολούθησαν Ἄνακτας ἔχοντες, ὡς ἐν ταῖς ἕδραις ἀφ' ὧν ὡρμήθησαν, τοῦτο καὶ ἑπόμενον ἦν καὶ ῥητῶς μνημονεύεται, *Ὤγυγος* δὲ καλεῖται ὑπὸ Πολυβίου (6) ὁ Ἄναξ, πρὸς οὗ τοὺς παῖδας δυσαρεστοῦντες οἱ Ἀχαιοί, ἐπανέστησαν, καὶ « *μετέστησαν εἰς δημοκρατίαν τὴν πολιτείαν* ». Οὐχὶ ὅμως δημοκρατία ἀμέσως, ἀλλ' ἀκριβέστερον ἀριστοκρατία διεδέχθη καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοὺς Βασιλεῖς, διότι ὁ Ξενοφῶν λέ-

(3) Β, 41, 8.
(4) Ζ, 6, 1.
(5) Η, 592, Α.
(6) Β, 41. — Ἴδ. Στράβ. Η, 6, 1.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γει (7), ὅτι κατὰ τὴν 103ην Ὀλυμπιάδα συνεκάλεσεν ὁ δημαγωγὸς Εὔφρων τὸν δῆμον ἐν Σικυῶνι ἵνα «*πολιτευθῶσιν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις*», ἤτοι ἰσονόμως καὶ δημοκρατικῶς, ἕως τότε διοικούμενοι «*κατὰ τοὺς Ἀχαιῶν νόμους*», ἄρα ἀριστοκρατικῶς.

Καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν ὅμως τῆς βασιλείας παρέμεινεν ἡ δωδεκάπολις, καὶ διελύθη, οὐχὶ ὡς ὁ Στράβων διατείνεται (8), ἐπὶ Μακεδόνων, ἀλλ ἱκανῶς πρίν, ὅτε ἐν Ὀλ. 101, δ' κατεποντίσθησαν ὑπὸ σεισμοῦ ἡ Βοῦρα καὶ ἡ Ἑλίκη, ἥτις ἦν ἡ πρωτεύουσα τοῦ δεσμοῦ, περιέχουσα καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὸ κοινὸν ἱερόν (9).

Κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα χρόνους αἱ δώδεκα πόλεις διεσπάσθησαν, καὶ ἀλληλομαχοῦσαι ἐνίοτε, ὑπέκυψαν εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἢ ἐδέχησαν τυράννους παρ' αὐτῶν, κατὰ μὲν Παυσανίαν (10) μόνη ἡ Πελλήνη· «*αἱ δ' ἄλλαι πόλεις τῶν Ἀχαιῶν τὸν χρόνον ἅπαντα τυράννων ἀπείρως ἐσχήκεσαν*». Ἀλλ' ὀρθότερον λέγει τὸ ἐναντίον ὁ Πολύβιος (11)· «*Συνέβη πάσας τὰς πόλεις, χωρισθείσας ἀπ' αὐτῶν ἐναντίον τὸ συμφέρον ἄγειν ἀλλήλαις· ἐξ οὗ συνέπεσε τὰς μὲν ἐμφρούρους αὐτῶν γενέσθαι, διά τε Δημητρίου καὶ Κασσάνδρου, καὶ μετὰ ταῦτα δι' Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, τὰς δέ τινας τυραννεῖσθαι. Πλείστους γάρ δη μονάρχους οὗτος ἐμφυτεῦσαι δοκεῖ τοῖς Ἕλλησι*».

Ἀλλ' ἐν Ὀλ. 125, α' (π. Χ. 281), τέσσαρες ἐκ τῶν πόλεων τούτων, οἱ *Δυμαῖοι*, οἱ *Πατρεῖς*, οἱ *Τριταιεῖς* καὶ οἱ *Φαραιεῖς*, τὴν ἀνάγκην συναισθανθεῖσαι συνασπισμοῦ,

(7) Ἑλλ. Ζ, 44. 45.
(8) Η, 7, 1.
(9) Διόδ. ΙΕ, 48. — Παυσ. Ζ, 24, 4. — Ovid. Metam. XV, 293.
(10) Η, 7, 1.
(11) Β, 41, 10.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἐπωφεληθεῖσαι ἐκ τῶν τοῦ Γονατᾶ δυσπραγιῶν, συνεδέθησαν εἰς νέον δεσμόν, καὶ πέντε ἔτη μετὰ ταῦτα καὶ οἱ *Αἰγιεῖς*, ἐκβαλόντες τὴν παρ᾽ ἑαυτοῖς φρουράν, τὴν Μακεδονικὴν πάντως, καὶ μετ᾽ αὐτοὺς οἱ *Βουραῖοι*, θανατώσαντες τὸν παρ᾽ ἑαυτοῖς τύραννον, προσετέθησαν εἰς τὴν συμπολιτείαν. Ἰσέας δέ, ὁ τῆς *Κερυνείας* τύραννος (ἥτις καὶ Κεραύνια ὑπ᾽ ἄλλων, καὶ Κυρήνη λέγεται), φοβηθεὶς τὴν αὐτὴν τύχην, κατέθηκε τὴν ἀρχὴν ἑκουσίως, καὶ προσήρτησε τὴν πόλιν τῷ συνεδρίῳ.

Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα 25 ἔτη φαίνεται ὅτι μόναι αὗται αἱ πόλεις ἀπετέλουν τὸν δεσμόν, καὶ συνέλεγον ἐτησίως *κοινοβούλιον*, καὶ ἐξέλεγον ἕνα ἐτήσιον γραμματέα καὶ δύο στρατηγούς, ἴσως κατὰ τῶν Αἰτωλῶν τὸ παράδειγμα.

Εἴκοσι δ᾽ ἔτη μετὰ τὴν προσθήκην τῶν τριῶν πόλεων, καὶ 25 ἀπὸ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ δεσμοῦ, περὶ τὰ 255 π. Χ., ἀντὶ δύο, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέγωσιν ἕνα μόνον ἐτήσιον στρατηγόν, καὶ ἐξελέξαντο πρῶτον τὸν Κερυνέα Μάρκον (12). Ἔκτοτε δ᾽ ἤρξατο προκόπτων ὁ δεσμός, καὶ βαθμηδὸν προσλαμβάνων πάσας τὰς τὸ ἀρχαῖον συνέδριον ἀποτελούσας Ἀχαϊκὰς πόλεις, «*πλὴν Ὠλένου καὶ Ἑλίκης, τῆς μὲν οὐ συνελθούσης, τῆς δ᾽ ἀφανισθείσης ὑπὸ κύματος*», κατὰ Στράβωνα (13). Εἰς τὴν ἀκμὴν δὲ τῆς ἰσχύος προήγαγε τὴν συμπολιτείαν ὁ Σικυώνιος Ἄρατος, ὅτε, ἐλευθερώσας τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἀπὸ τῶν τυράννων, καίτοι δωρικὴν οὖσαν (14) καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς μὴ προσήκουσαν, προσῆψεν ὅμως αὐτὴν τῷ δεσμῷ ἐν ἔτει 251 ἢ 252

(12) Πολύβ. Β, 41. 43. — Στράβ. Η, 7, 3.
(13) Η, 7, 1.
(14) Πλούτ. Β. Ἀράτ. ΙΗ. ΚΓ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Χ., καὶ ἐκλεχθεὶς στρατηγὸς τῆς συμπολιτείας, προσήγαγεν αὐτῇ καὶ τὴν Κόρινθον, κυριεύσας διὰ νυκτὸς τὸν ὑπὸ φρουρᾶς τοῦ Ἀντιγόνου κατεχόμενον Ἀκροκόρινθον(15). Μετ' οὐ πολὺ δὲ προσῆλθον τὰ Μέγαρα(16), ἡ Ἐπίδαυρος καὶ ἡ Τροιζὴν(17), καὶ ἡ Μεγάλη Πόλις παρεδόθη ἑκουσίως ὑπὸ τοῦ παραιτηθέντος τυράννου αὐτῆς Λυσιάδου(18), καὶ ταύτην παρηκολούθησε τὸ πλεῖστον τῆς Ἀρκαδίας. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀράτου ἐλευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν(19), προσεχώρησαν προθύμως οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Ἑρμιονεῖς, καὶ μετ' αὐτοὺς προσέτι οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Φλιάσιοι(20). Καθ' ὅσον δ' ἰσχυρώτερος ἐγίνετο ὁ δεσμός, κατὰ τοσοῦτον ἠνοῦντο αὐτῷ αἱ ἐλάσσονες πόλεις, ὥστε οὐ μόνον τὸ πλεῖστον τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ πολλαὶ μετ' αὐτοῦ συνεδέθησαν, κατὰ τοῦ Παυσανίου τὴν ἐξιστόρησιν(21)· «*Ἑλλήνων δὲ τῶν λοιπῶν Σικυώνιοι συνεδρίου πρῶτοι τοῦ Ἀχαϊκοῦ μετεῖχον· μετὰ δὲ Σικυωνίους ἐπήεσαν ἤδη καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων οἱ μὲν αὐτίκα, οἱ δὲ χρόνον τινὰ ἐπισχόντες· τοὺς δὲ καὶ ἐκτὸς οἰκοῦντας τοῦ Ἰσθμοῦ συντελεῖν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς ἔπειθεν, ὅτι ἐς πλέον ἰσχύος προϊὸν ἑώρων τὸ Ἀχαϊκόν*».

---

(15) Πλούτ. Αὐτ. ΚΔ.
(16) Πολύβ. Β, 43, 5. — ΙΕ, 6, 7. — Στράβ. 591, Α.
(17) Παυσ. Β, 8, 4.
(18) Πλούτ. Αὐτ. Λ.
(19) Πλούτ. Αὐτ. ΛΔ.
(20) Πλούτ. Κ. Αὐτ.
(21) Ζ, 7, 1.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Β΄.

Ὀργανισμός.

Καταποντισθείσης δὲ τῆς Ἑλίκης, ἀνεδείχθη μετὰ τὸν πλήρη καταρτισμὸν τῆς συμπολιτείας κέντρον αὐτῆς τὸ Αἴγιον, μία τῶν ἀνέκαθεν ἐπισημοτάτων τῆς Ἀχαΐας πόλεων, κατὰ Παυσανίαν (1)· « *Ἀθροίζεσθαι δὲ εἰς Αἴγιον σφίσιν ἔδοξεν· αὕτη γὰρ μετὰ Ἑλίκην ἐπικλυθεῖσαν πόλεων ἐν Ἀχαΐᾳ τῶν ἄλλων δόξῃ προεῖχεν ἐκ παλαιοῦ, καὶ ἴσχυεν ἐν τῷ τότε* ». Ἐνταῦθα δ' εἶχε τὴν ἕδραν αὐτῆς ἡ *Βουλὴ* τῶν Παναχαιῶν (2), καὶ προσέτι συνήρχετο καὶ ἡ γενικὴ *σύνοδος*, οὐχὶ ἐκ μόνων ἀντιπροσώπων, ἀλλ' ἐξ ὅλου τοῦ πλήθους τῶν ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη γεγονότων ἐκ πασῶν τῶν ὁμοσπόνδων πόλεων, ὅσον ἤθελε νὰ συῤῥεύσῃ, ὡς ὁ Πολύβιος (3)· « *Τὸ τῶν Ἀχαιῶν πλῆθος . . . συναθροισθὲν εἰς τὴν καθήκουσαν σύνοδον* » καὶ ἀλλαχοῦ (4)· « *Συνῆγε τοὺς Ἀχαιοὺς διὰ τῶν ἀρχόντων εἰς ἐκκλησίαν· ἀθροισθέντος δὲ τοῦ πλήθους εἰς Αἴγιον κατὰ τοὺς νόμους . . .* ». Πρὸ πάντων δέ (5)· « *Καὶ γὰρ συνοιθροίσθη πλῆθος ἐργαστηριακῶν καὶ βαναύσων ἀνθρώπων ὅσον οὐδέποτε* ». Συνέῤῥεον ἐπομένως εἰς τὰς πανδήμους ταύτας ἐκκλησίας πλείονες ἢ ἐλάσσονες καθ' ὃ εἶχον ἐνδιαφέρον καὶ

(1) Ζ, 7, 1. 24.
(2) Πολύβ. Δ, 26, 8.
(3) Δ, 14, 1.
(4) Ε, 1, 7.
(5) ΛΗ, 4, 5.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατὰ βούλησιν, δι' ὃ καὶ ὁ Πολύβιος καλεῖ αὐτὰς ἀδιαφόρως *ἐκκλησίαν*, *ἀγοράν*, *σύνοδον*, *τὸ πλῆθος*, *οἱ πολλοί*, *οἱ ὄχλοι*, *τὸ ἔθνος*, *οἱ Ἀχαιοί*.

Ἦν δ' ἡ θέσις τῶν συνελεύσεων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν Αἰγιαλέων Ἰώνων, ἄλσος τι περὶ τὴν πόλιν, καλούμενον κατὰ Στράβωνα (6), *Ἀρμάριον*, ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν *Ἀννάριον*, ἢ μᾶλλον *Ὁμάριον*, καὶ ἀφιερωμένον τῷ Διΐ, βεβαίως τῷ κατὰ Παυσανίαν (7) ἐν Αἰγίῳ λατρευομένῳ *Ὁμαγυρίῳ*, παρ' οὗ τὸν ναὸν ὑπῆρχε καὶ ὁ τῆς Παναχαιᾶς ἢ *Παναχαίας* Δήμητρος, προστάτιδος ἐπίσης τῆς Ἀχαϊκῆς ἑνότητος. Φαίνεται δὲ μόνη ὀρθὴ ἡ κλῆσις *Ὁμάριον*, διότι καὶ ἐν Πολυβίῳ μνημονεύεται (8), ὅτι οἱ Μεγαλοπολῖται τῷ *Ὁμαρίῳ* ἀνέθηκαν στήλην μετὰ τὴν κατεύνασιν ἐμφυλίων αὐτῶν ταραχῶν, καὶ ἀλλαχοῦ (9), ὅτι Ἰταλικαὶ πόλεις συμφρονήσασαι, καὶ μιμηταὶ γενόμεναι τῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας, «*ἀπέδειξαν Διὸς Ὁμαρίου κοινὸν ἱερὸν τόπον, ἐν ᾧ τάς τε συνόδους καὶ τὰ διαβούλια συνετέλουν*». Ἦν δ' ἡ λέξις ἢ ἐκ τοῦ ὁμοῦ καὶ ὅρος συντεθεῖσα, ἢ ἐπιτομὴ τοῦ *Ὁμαγύριος*, ἢ παράγωγος τοῦ *ὁμοῦ* καὶ *ἄρειν* ἢ *εἴρειν*, συναρμόττειν, ὅθεν καὶ τὸ *ὁμαρές*, δηλοῦν καθ' Ἡσύχιον, τὸ «*ὁμοῦ, συμφώνως ὑπάρχον*».

Συνήρχοντο δ' αὗται αἱ τακτικαί, ἢ «ἐκ τῶν νόμων καθήκουσαι σύνοδοι» (10), αὐτοκλήτως, δὶς τοῦ ἔτους, ἐν τέλει τοῦ ἔαρος, «*περὶ τὴν τῆς πλειάδος ἐπιτολήν*» (11),

(6) Η, 7, 3. 5.
(7) Ζ, 24, 1. 2.
(8) Ε, 93.
(9) Β, 39.
(10) Πολύβ. Δ, 7, 13. 26.
(11) Αὐτ. Δ, 37, 1. — Ε, 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καὶ ἐν τέλει τοῦ φθινοπώρου, «*συνάπτοντος τοῦ χειμῶνος*» (12), καὶ διήρκει ἑκάστη ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ὡς ἐξάγεται ἐκ Λιβίου (13)· «Supererat unus justi concilii dies; tertio enim lex jubebat decretum fieri». Καὶ κατὰ μὲν τὴν δευτέραν ἡμέραν ὑπεβάλλοντο τὰ ψηφίσματα εἰς τὴν σύνοδον, κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἐκυροῦντο (14).

Πλὴν δὲ τῶν τακτικῶν, συνήρχοντο καὶ ἔκτακτοι σύνοδοι, ἄλλαι εἰς ἄλλας πόλεις, ὡς ἐν Πολυβίῳ (15)· «*Σύγκλητος συναχθεῖσα εἰς τὴν τῶν Σικυωνίων πόλιν, ἐν ᾗ συνέβαινε μὴ μόνον συμπορεύεσθαι τὴν Βουλήν, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν*». Ἀλλαχοῦ δὲ μνημονεύονται ἕτεραι, συνελθοῦσαι εἰς Κόρινθον (16), εἰς Λέρναν ἢ Ἄργος (17), εἰς Μεγαλόπολιν (18), εἰς Κλείτορα (19), ὡς ὁ Φιλοποίμην ἐπρότεινε νὰ συνεδριάζῃ καὶ ἡ τακτικὴ σύνοδος ἀλληλοδιαδόχως ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων τοῦ δεσμοῦ (20), ἀλλ' ἀγνοεῖται ἂν ἐνεκρίθη ἡ πρότασις αὐτοῦ, πολεμηθεῖσα ὑπὸ τῶν Δημιουργῶν καὶ ὑπὸ τῶν Αἰγαίων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Συνήρχοντο δ' αἱ ἔκτακτοι αὗται σύνοδοι, σκεψόμεναι μόνον περὶ πολέμου ἢ συμμαχίας, οὐχὶ δ' αὐτοκλήτως, ὡς εἰκός, ἀλλὰ συγκαλούμεναι ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, ἤτοι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῶν Δημιουργῶν, ὡς ἐν Πολυβίῳ (21)· «*Ὁ δὲ Βασιλεὺς Φίλιππος, ἐνδεὴς ὢν σίτου καὶ χρημάτων*...

(12) Αὐτ. Β, 54, 3. — Liv. XXXVIII, 32.
(13) XXXII, 22. — Ἰδ. Πολύβ. ΚΘ, 9, 10.
(14) Πολύβ. Ἐκλγ. π. Πρεσβ. 89.
(15) ΚΘ, 9, 6.
(16) Πολύβ. Δ, 13-14. — Ἐκλ. 89. 144.
(17) Πλούτ. Β. Κλεομ. ΙΕ. ΙΖ.
(18) Πολύβ. Δ, 7 τέλ.
(19) Πολύβ. Ἐκλ. 43.
(20) Liv. XXXVIII, 30.
(21) Πολύβ. Ε, 1. — Ἐκλ. 47.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συνῆγε τοὺς Ἀχαιοὺς διὰ τῶν ἀρχόντων εἰς ἐκκλησίαν». Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται (22)· «*Συνάγοντος τοῦ στρατηγοῦ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν τῶν Ἀργείων πόλιν*», καί, παρὰ Λιβίῳ (23), εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν σύνοδον ἀποτεινόμενος ὁ στρατηγὸς Ἀρισταίνετος, προσφωνεῖ αὐτήν· «Principes Achæorum». Ἦσαν δὲ τῷ ὄντι αἱ ἀρχαὶ αἱ τὴν συνέλευσιν διευθύνουσαι, διότι αὗται εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ὑποβάλλειν τὰς πρὸς συζήτησιν προτάσεις, ἀλλ' οὐχὶ ἄλλας ἐκείνων δι' ἃς συνῆλθεν ἡ σύνοδος (24), ἀναμφιβόλως ἡ ἔκτακτος· διὰ κήρυκος δὲ προὐκάλουν τοὺς βουλομένους ἐκφέρειν γνώμην περὶ αὐτῶν (25). Ἐψηφοφόρουν δ' οἱ συνελθόντες οὐχὶ κατὰ κεφαλάς, ἀλλὰ κατὰ πόλεις (26), ὡς συνέβαινεν ἐν πάσαις ταῖς συμπολιτείαις καὶ πάσαις ταῖς Ἀμφικτυονίαις (27).

Ἐνίοτε δὲ συνεκάλει τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς ἔκτακτον σύνοδον καὶ μόνος ὁ στρατηγός, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὅτε ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς ἐκστρατείαν, καὶ ἵνα τὰ περὶ αὐτῆς διαθέσωσιν· ὥστε καὶ συνήρχοντο ἔνοπλοι, ὡς ἐν Πολυβίῳ (28)· «*Συνάγειν τὸν στρατηγὸν τοὺς Ἀχαιοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις. Ὁ δ' αὐτοῖς συνελθοῦσι βουλευομέναις δόξῃ, τοῦτ' εἶναι κύριον*».

Ἐγίνοντο δ' αἱ τῶν τελῶν ἀρχαιρεσίαι ἐτησίως ἐν τῇ ἐαρινῇ τακτικῇ συνόδῳ (29), τοὐλάχιστον μέχρι Ὀλ. 140,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(22) Ἐκλ. 41.
(23) XXXII, 21.
(24) Liv. XXXIX, 25.
(25) Liv. Αὐτ. 20. — Πολύβ. Ἐκλ. 89.
(26) Liv. XXXII, 22, 23.
(27) Niehbur. Röm. Gesch. T. II, Σελ. 33. 34.
(28) Δ, 7, 5.
(29) Πολύβ Δ, 17, 1. — Ε, 1. 1.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δ', ὅτε ὑποτίθεται ὅτι μετεβλήθη ἴσως ὁ ὅρος οὗτος (30). Τὸν δὲ πρὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐκλογῆς ἀποβιοῦντα διεδέχετο, μέχρις ἐκείνης, ὁ προκάτοχος αὐτοῦ (31).

Ἦσαν δ' αἱ αἱρεταὶ αὗται ἀρχαὶ αἱ ἑπόμεναι·

Ὁ *Στρατηγός*, ὅστις ἐνιαυσίως μὲν ἐξελέγετο, ἐδύνατο δὲ πολλάκις ν' ἀνεκλεχθῇ, ἀλλὰ μετὰ διαλείψεως ἑνὸς τοὐλάχιστον ἐνιαυτοῦ, ὡς ὁ Πλούταρχος περὶ Ἀράτου (32)· « *Οὕτω δ' ἴσχυσεν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, ὥστ' εἰ μὴ κατ' ἐνιαυτὸν ἐξῆν, παρ' ἐνιαυτὸν αἱρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτόν* ». Συνέβαινον ὅμως ἐνίοτε ἐξαιρέσεις, ὡς ἐμπιπτουσῶν τῶν ἐκλογῶν ἐν μέσῳ πολέμου, ὅτε ἀβλαβῶς ἐκλογὴ τοῦ ἀρχηγοῦ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπέλθῃ· δι' ὃ καὶ περὶ Φιλοποίμενος λέγει ὁ Λίβιος (33)· « Philopœmeni continuatur magistratus », καὶ τὸ αὐτὸ εἰκάζουσί τινες (34) καὶ περὶ Ἀράτου. Ἦν δ' ὁ Στρατηγὸς ἡ ὑπερτάτη τῶν Ἀχαιῶν ἀρχή, καὶ συνεκάλει οὗτος τὰς ἐκτάκτους συνόδους μετὰ τῶν δημιουργῶν ἢ καὶ μόνος, καὶ διηύθυνε μετ' ἐκείνων τὰς συνεδριάσεις, καὶ ὑπέβαλλεν αὐταῖς τὰ συζητητέα, καί, ὡς φαίνεται (35), ὤφειλε ν' ἀποφανθῇ πρῶτος γνώμην, πρὶν ἢ ψηφίσῃ ἡ σύνοδος. Ἔφερε δὲ καὶ τὴν δημοσίαν σφραγίδα, καὶ ἐξέδιδε διαταγὰς πρὸς τὰς πόλεις ἐν ὀνόματι τῆς συμπολιτείας (36), καὶ μετὰ ξένων πρέσβεων διεπραγματεύετο ὅσα δὲν ἀπῄτουν τῆς συνόδου ἀπόφασιν. Τὴν ἔκτασιν δὲ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἀποδείκνυσι καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυβίου (37) περὶ τῆς

(30) Clint. F. H. III, σ. 102. — Schorn. σ. 210-215.
(31) Πολύβ. Μ, 2, 1.
(32) Β. Ἀράτ. ΚΔ.
(33) XXXVIII, 33.
(34) Seebode καὶ Jahn, Merlecken.
(35) Πολύβ. Ἐκλ. 74.
(36) Πολύβ. Δ, 7. — ΙΣΤ, 20.
(37) Ἐκλ. 52.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατηγορηματικῆς ἀπαντήσεως ἢν μετὰ τῶν ἀρχῶν, ἀλλ' ἄνευ τῆς Συνόδου, ἔδωκεν ὁ στρατηγὸς τοῖς τὸ ἔλεος τῶν Ἀχαιῶν ἐξαιτουμένοις Μεσσηνίοις. Ἐν δὲ τῷ πολέμῳ εἶχεν ὁ στρατηγὸς τὴν αὐτοκράτορα ἀρχηγίαν, τὴν δύναμιν τοῦ προκηρύττειν τὴν ἐκστρατείαν, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διατάττειν ἐκτάκτους συνεισφορὰς στρατιωτῶν καὶ χρημάτων (38), ὥστε καὶ ἔν τινι περιπτώσει αὐτογνωμόνως διατάσσει ταῖς πόλεσι νὰ ἐλευθερώσωσι καὶ πέμψωσιν εἰς τὸν στρατὸν ἀριθμόν τινα, ὃν αὐτὸς ὁρίζει, τῶν οἰκογενῶν αὐτῶν δούλων (39).

Ὁ *Γραμματεύς*, ὅστις ὑπῆρχε καὶ ἀρχαιότατα ἤδη, ἀπὸ τῆς ἀνακαινίσεως κἂν τῆς συμπολιτείας ἐν Ὀλ. 124, καθ' ἣν ἐποχὴν δύο ἦσαν οἱ στρατηγοί (40), καὶ παρέμεινε καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων, διότι ἀπαντᾶται καὶ ἐπὶ ἐπιγραφῆς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων (41). Ἀλλ' ἀπ' Ἀράτου ἔπαυσεν, ὡς φαίνεται, ἡ σημασία τῆς ἀρχῆς ταύτης, διότι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται γραμματεύς τις ὀνομαστί, ὥστε ἀγνοεῖται ἄν, πλὴν τῶν παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ καθηκόντων ἃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμφαίνει, εἶχε καὶ ἄλλην τινὰ εὐρυτέραν δικαιοδοσίαν.

Ὁ *Ἵππαρχος*, ὑπὸ τὸν Στρατηγόν. Ἐδόθη δ' ἡ ἱππαρχία ὑπὸ τῆς Συνόδου εἰς αὐτὸν τὸν Πολύβιον (42).

Οἱ *Ὑποστράτηγοι*, οἵτινες φαίνεται ὅτι ἐπέμποντο ἀνὰ εἷς ἐξ ἑκάστης πόλεως, ἢ ἐκ πολλῶν τῶν ἐλασσόνων πόλεων ὁμοῦ, διοικοῦντες ἕκαστος τῆς ἰδίας πόλεως τὴν μοῖραν ἢ τὸ ἀπόσπασμα, διότι ὁ Πολύβιος λέγει τὸν Φαρέα

(38) Πολυβ. ΙΣΤ, 20. Μ, 2.
(39) Πολύβ. Μ, 2.
(40) Πολ. Β, 33.
(41) Bœckh, C. I. G. Ἀρ. 1443.
(42) Πολύβ. Ε, 95, 7. — ΚΗ, 6, 9.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Λύκον *«ὑποστράτηγον τῆς συντελείας τῆς πατρικῆς»* (43), ἤτοι τοῦ στρατοῦ ὅσον συνεισέφερεν ἡ πατρὶς αὐτοῦ. Ἀλλαχοῦ δὲ μνημονεύει ὁ αὐτὸς *ὑποστρατήγου Ἀχαιῶν* (44), ὅπερ αἰνίττεται ἢ τὸν ὑποστράτηγον τῆς Ἐπαρχίας τῆς Ἀχαΐας, ἢ ἕνα τῶν ὑποστρατήγων ἐν τῷ Ἀχαϊκῷ στρατῷ.

Καὶ *Ναύαρχον* δὲ τῶν Ἀχαιῶν ὀνομάζει ὁ Πολύβιος (45), καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦν βεβαίως οὐκ εὐκαταφρόνητος.

Οἱ *Δημιουργοί*, ἤ, Αἰολιστὶ δαμιοργοί, δέκα τὸν ἀριθμόν (46). Λέγουσι δ' οἱ γραμματικοὶ δηλοῦσαν ἐν γένει τὴν λέξιν ταύτην, ὡς ἀλλαχοῦ ἐσημειώθη (47), *τοὺς τῶν δήμων προστάτας*, ἤτοι τοὺς ἑκάστου δήμου ἢ ἑκάστης πόλεως διοικητικοὺς ἄρχοντας, καὶ οὕτω καὶ ὁ Λίβιος ἀποκαλεῖ τοὺς τοῦ Ἀχαϊκοῦ δεσμοῦ τούτους demiurgos civitatum (48)· καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τινι (49) φέρεται· *«ἐν Αἰγίῳ δὲ δαμιοργέοντος Μίκκωνος»*, ἐξ οὗ δύναται νὰ εἰκασθῇ ὅτι ἑκάστη πόλις εἶχε τὸν ἴδιον ἑαυτῆς δημιουργόν, ὅστις ἦν ἐπώνυμος αὐτῆς ἄρχων, ὡς καὶ οἱ δέκα δημιουργοὶ ὁμοῦ ἦσαν ἐπώνυμοι τῆς συμπολιτείας κατ' ἄλλην ἐπιγραφήν (50). Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημιουργῶν δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀπετέλουν, συνερχόμενοι ἐπὶ ταὐτό, οἱ δημιουργοὶ τῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων, αἵτινες ἦσαν ἐπίσης δέκα, ἀφ' οὗ ἐκ τῆς πρὶν δωδεκαπόλεως κατεκλύσθη ἡ Ἑλίκη καὶ δὲν προσῆλθεν ἡ Ὤλενος. Ἀλλὰ τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἰσό-

(43) Ε, 94, 1. Ἐκλ. π. Ἀρ. σ. 1480.
(44) Δ, 59, 2.
(45) Ε, 95 Τέλ.
(46) Πολύβ. Ε, 1, 9. — ΚΓ, 10, 11. — Πλούτ. Β. Ἀράτ. ΜΓ.
(47) Βιβλ. Γ, Μέρ. Γ, Τμ. Δ, Κεφ. Α, σ. 357.
(48) XXXVIII, 30.
(49) Bœckh, C. I. G. Ἀρ 1567.
(50) Ἀρ. 1542.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ἤτος δικαιωμάτων ἧς βεβαίως ἀπελάμβανον αἱ μὴ Ἀχαϊκαὶ πόλεις μετὰ τῶν Ἀχαϊκῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἠξεύρομεν ὅτι δημιουργοὶ ὑπῆρχον πλὴν τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰς Ἄργος, καὶ οἱ Γραμματικοὶ μάλιστα χαρακτηρίζουσι τὴν ἀρχὴν ταύτην ὡς δωρικήν, διὰ τοῦτο τὸ πιθανώτατον φαίνεται ὅτι ὁ μὲν ἀριθμὸς ὡρίσθη ἐκ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ δεσμοῦ, ὅτε εἶχε μόνον τὰς δέκα πόλεις τῆς Ἀχαΐας· δὲν ἐκρίθη δὲ μετὰ ταῦτα ἀναγκαῖον ν' αὐξηθῇ αὐτός, ἀλλ' ἐξελέγοντο δὲν ἠξεύρομεν πῶς, ἢ ἂν κατά τινα διαδοχήν, ἐκ πασῶν βεβαίως τῶν πόλεων τῆς συμπολιτείας. Λέγει δὲ προσέτι αὐτὸς ὁ Λίβιος καὶ summum magistratum (51), ὅπερ ἦσαν οὗτοι ἀναμφιβόλως καὶ ἐν ταῖς ἰδίαις πόλεσι, καὶ ὡς πρὸς τὴν συμπολιτείαν προσέτι κατὰ δικαίωμα, ἀλλὰ πράγματι ὑπερτέραν ἐξουσίαν ἐξήσκει ὁ στρατηγός. Αὐτῶν δὲ τὸ ἔργον συνίστατο κυρίως εἰς τὸ νὰ συγκαλῶσι τὴν ἐκκλησίαν συμπράξει τοῦ στρατηγοῦ, νὰ διευθύνωσι τὰς συνεδριάσεις καὶ συζητήσεις αὐτῆς, νὰ ὑποβάλλωσι τὰς προτάσεις, καὶ νὰ διεξάγωσι τὰς ψηφοφορίας, ὡς οἱ Πρυτάνεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀθηναίων.

Ἀναφέρει δέ που ὁ Πολύβιος (52) καὶ «*Προεστῶτας τῶν Ἀχαιῶν*», ὡς ἀποκρινομένους τοῖς πρέσβεσι περὶ χορηγητέας βοηθείας καὶ παραδοχῆς νέας πόλεως εἰς τὴν συμπολιτείαν. Ἀλλ' ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ καταφανὲς γίνεται ὅτι εἰδικήν τινα σημασίαν δὲν ἔχει αὕτη ἡ ἔκφρασις, ἀλλ' ἐννοεῖ ἐν γένει τὰς ἀρχάς, τὸν στρατηγὸν μετὰ τῶν δημιουργῶν.

Ὀνομάζει δέ που ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (53) καὶ *συναρ-*

(51) XXXII, 22.
(52) Δ, 9. — Ἴδ. καὶ Β, 46.
(53) Ἐκλ. 114.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χίας, αἵτινες ἐν ἀποῤῥήτῳ συνεδριάσει ἐσκέπτοντο περὶ ἐξωτερικῶν σχέσεων. Αὗται δ' ἐπίσης οὐδαμόθεν ἐξάγεται ὅτι ἦσαν ἰδιαίτεραι ἄλλαι ἀρχαί, ἀλλ' ἢ αὐτοὶ οἱ δημιουργοί, ἴσως καὶ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ, ἢ ἡ Βουλή, ἢ πᾶσα ἄλλη πολυμελὴς ἀρχή.

Μνημονεύεται δ' ἀλλαχοῦ, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πολυβίου πάλιν (55), καὶ *Βουλή*, ἑδρεύουσα ἐν Αἰγίῳ, οὐχὶ ἡ ἰδιαιτέρα τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλὰ γενικὴ τῶν Ἀχαιῶν, διότι μετὰ τῶν ἀρχόντων ἀποφαίνεται περὶ πολέμου. Ἴσως δ' αἰνίττεται ἐκκλησίαν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, εἰ καὶ εἰς ἄλλο χωρίον (56) λέγει ὅτι ὁ Εὐμένης ἤθελε νὰ καταβάλῃ 120 τάλαντα (720,000 δραχ.), ἵνα ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν μισθοδοτῆται ἡ Βουλή. Τοιαύτη ὅμως μισθοδοσία διὰ τὴν πάνδημον ἐκείνην ἐκκλησίαν ἦν ἀδύνατος, ἐκτὸς ἂν ἐνόει ἐκ τῶν τόκων τῆς ποσότητος ἐκείνης νὰ μισθοδοτῇ ἢ τοὺς ἐπὶ 6 μόνον ἡμέρας κατ' ἔτος συνεδριάζοντας, ἢ τοὺς ἐπισημοτέρους μεταξὺ αὐτῶν. Πιθανὸν ὅμως εἶναι, πλὴν τῆς ἐκκλησίας, νὰ ὑπῆρχε καὶ Βουλὴ μόνιμος, ὡρισμένου ἀριθμοῦ μελῶν, ἔχουσα ἐλάσσονα τὴν δικαιοδοσίαν, προπαρασκευάζουσα ἴσως τὰς προτάσεις ἃς μόνη ἡ ἐκκλησία ἐδύνατο νὰ λύσῃ, καὶ ἀποφασίζουσα περὶ πάντων τῶν λοιπῶν μικροτέρων ζητημάτων.

Καὶ *Γερουσίαν* δὲ προσέτι ἀναφέρει ἅπαξ ὁ Πολύβιος (57), τῆς τάξεως ἐν τῇ συνόδῳ ἐπιμελουμένην, καὶ τὸν λόγον ἀφαιροῦσαν ἀπὸ τοῦ Κριτολάου, ἀποθρασυνομένου κατὰ τῶν Ῥωμαίων πρεσβευτῶν, ἐκτελοῦσαν ἑπομένως καθήκοντα ἃ κυρίως τῇ δικαιοδοσίᾳ τῶν δημιουργῶν ἔπρεπε

(55) Β, 46. Δ. 26.
(56) Ἐκλ. π. προβ. 41.
(57) Β, 46.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ν ἀνήκωσιν. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδαμοῦ οὐδὲν ἕτερον περὶ αὐτῆς λέγεται, ἀδύνατον νὰ συμπεράνωμεν ἂν ἄλλην τινὰ ἀρχὴν διὰ τοῦ γνωστοτέρου τούτου ὀνόματος ἀποκαλεῖ ὁ ἱστορικός, ἢ ἄν, ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, εἶχεν ἡ συμπολιτεία κατὰ τὸν τύπον τῶν δημοκρατικῶν κυβερνήσεων, καὶ Βουλὴν καὶ Γερουσίαν μετ' ἀναλόγων καθηκόντων, καθ' ἃ ἡ Γερουσία καὶ τῆς ἐκκλησίας μετεῖχεν, ὑπερτάτην τινὰ ἐπιτήρησιν ἐξασκοῦσα ἐπὶ τῶν συζητήσεων.

Ἐν ἐπιγραφαῖς δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων (58) ἀπαντᾶται καί τις ἀρχὴ καλουμένη *Σύνεδροι*, ἥτις ὅμως ἦν, ὡς φαίνεται, τοπικὴ τῶν πόλεων, καὶ οὐχὶ τῆς συμπολιτείας, καὶ ἴσως ἀντιστοιχοῦσα πρὸς Βουλὴν αὐτῶν.

Ἐπίσης δ' ἐν ἐπιγραφῇ τῶν αὐτῶν χρόνων (59) ἀναφέρεται ὁ *Θεοπόλος*, ἱερεὺς πιθανώτατα τοῦ Ὁμαγυρίου Διός, ἢ καὶ τῆς Παναχαιᾶς Δήμητρος, ἢ ἄλλης τινὸς παναχαϊκῆς θεότητος. Φέρεται δ' ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὡς ἐπώνυμος τοῦ ἔτους, διότι τότε ἡ συμπολιτεία εἶχε πάλιν περισταλῆ εἰς μόνας τὰς ἀχαϊκὰς πόλεις, καὶ ἡ σημασία τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων εἶχε μεγάλως ἐλαττωθῆ, ὥστε ὁ ἱερεὺς ἐπεῖχε τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ δεσμῷ.

Τὴν *δικαστικὴν* δ' ἐξουσίαν τῆς συμπολιτείας, διὰ τὰ πρὸς αὐτὴν ἐγκλήματα καὶ ἴσως καὶ τὰς μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς διαφωνίας, εἶχεν, ὡς εἰς πάντα τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἐκκλησία, ἣν βλέπομεν καταδικάζουσαν τὸν Ἀρέα καὶ Ἀλκιβιάδην, κατὰ Παυσανίαν (60)· «*Ἀχαιοὶ δὲ σφίσιν, ἀπελθοῦσιν εἰς Ῥώμην, καὶ κατηγορήσασι τῶν Ἀχαιῶν, ἐπιβάλλουσιν ἐν τῷ συνεδρίῳ θανάτου ζημίαν*».

(58) Bœckh, C. I. G. Ἀρ. 1543.
(59) Αὐτ. Ἀρ. 1563.
(60) Ζ, 9, 2.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀνέθετον τὰς τοιαύτας τὸ κοινὸν τοῦ δεσμοῦ ἀφορώσας δίκας εἰς εἰδικοὺς δικαστάς, οὓς ὁ Πολύβιος λέγει κοινοὺς πάσῃ τῇ συμπολιτείᾳ. Προστίθησι δ' ὁ ἱστορικὸς ταύτας τὰς πληροφορίας (61)· «*Ἀλλὰ καὶ νόμοις χρῶνται τοῖς αὐτοῖς, καὶ σταθμοῖς καὶ μέτροις καὶ νομίσμασι· πρὸς δὲ τούτοις ἄρχουσι, Βουλευταῖς, δικασταῖς τοῖς αὐτοῖς*», ὅπου πρόκειται βεβαίως περὶ τῶν κεντρικῶν ἀρχῶν καὶ διατάξεων, καὶ οὐχὶ περὶ τῶν ἰδίων ἑκάστῃ πόλει.

Ἀλλ' ὡς τὰ νομίσματα γενικὸν μὲν εἶχον τύπον, τὸν τοῦ Ὁμαγυρίου Διὸς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς *Ἀχαιῶν*, ἀλλὰ τ' ἀνήκοντα ἰδίως ταῖς πόλεσιν εἶχον καὶ γνωρίσματα αὐτῶν ἰδιαίτερα, οὕτω καὶ νόμοι ὑπῆρχον μὲν γενικοί, πᾶσαν ἀφορῶντες τὴν συμπολιτείαν, καὶ ὁ τῶν συντελουσῶν πόλεων καθόλου ὀργανισμὸς ἦν παρὰ πάσαις ὅμοιος, ἀλλὰ συγχρόνως εἶχεν ἑκάστη πόλις τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν, καὶ ὁ σύνδεσμος ἐστηρίζετο ἐπὶ τελείας δικαιωμάτων ἰσότητος, καὶ ἦν διὰ τοῦτο πάντων τῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι συστάντων ὁ ἐντελέστερος καὶ ὁ ἑδραιότερος· ὥστε καὶ ὁ Πολύβιος λέγει τὴν συμπολιτείαν κυβερνωμένην ὡς μίαν πόλιν (62)· «*Καθόλου δὲ τοῦτο μόνον διαλλάττειν τοῦ μὴ μιᾶς πόλεως διεύθυνσιν ἔχειν σχεδὸν τὴν σύμπασαν Πελοπόννησον τῷ μὴ τὸν αὐτὸν περίβολον ὑπάρχειν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτῇ· τ' ἄλλα δ' ἐστὶ καὶ κοινῇ καὶ κατὰ πόλεις ἑκάστοις ταὐτὰ καὶ παραπλήσια*».

Εἶχον δὲ τὰ πολιτεύματα τῶν συνδεδεμένων τούτων πόλεων τὸν κοινὸν χαρακτῆρα σώφρονος καὶ συγκεκραμένης

(61) Β, 37. — Ἰδ. καὶ Ἐκλ. π. Πρεσβ. 84. — Ἐκλ. Ἀρ. καὶ Κ. σ. 1489.
(62) Β, 41-44.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

δημοκρατίας (63), περὶ ἧς ὁ Πολύβιος (64)· « *Τῆς ἰσηγορίας καὶ παῤῥησίας καὶ καθόλου δημοκρατίας ἀληθινῆς σύστημα καὶ προαίρεσιν εἰλικρινεστέραν οὐκ ἂν εὕροι τις τῆς παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς ὑπαρχούσης. Ὅθεν αὕτη τινὰς μὲν ἐθελοντὶ αἱρετιστὰς εὗρε Πελοποννησίων, πολλοὺς δὲ πειθοῖ καὶ λόγῳ προσηγάγετο, τινὰς δὲ βιασαμένη σὺν καιρῷ, παραχρῆμα πάλιν εὐδοκεῖν ἐποίησε τοὺς ἀναγκασθέντας· οὐδενὶ γὰρ οὐδὲν ὑπολειπομένη πλεονέκτημα τοῖς ἐξ ἀρχῆς, ἴσα δὲ πάντα ποιοῦσα τοῖς ἀεὶ προσλαμβανομένοις, ταχέως καθικνεῖτο τῆς προκειμένης ἐπιβολῆς, δύο συνεργοῖς χρωμένη τοῖς ἰσχυροτάτοις, ἰσότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ* ».

Συγχρόνως ὅμως διετηροῦντο ἐν τοῖς πολιτεύμασι τούτοις καί τινα στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας ἀριστοκρατίας, δι' ἧς αὐτὰ μετέβησαν ἀπὸ τῆς βασιλείας εἰς τὴν δημοκρατίαν, καὶ τοιαῦτα εἰσὶν οἱ *βέλτιστοι*, ὧν μνείαν ποιεῖται ὁ Ξενοφῶν (65).

Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ Ἀχαιοὶ ἀφ' ἑνός, ὁ Ἄρατος καὶ ὁ Φιλοποίμην, τοῖς Λυκουργείοις νόμοις ἀντιπολιτευόμενοι, ἐξέτεινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀντέπραττον κατ' αὐτῶν δραστηρίως οἱ Μακεδόνες, ἀγωνιζόμενοι ν' ἀναδείξωσι καὶ στηρίξωσι πανταχοῦ τυράννους, ὡς τὸν Λυδιάδαν ἐν Μεγαλοπόλει, τὸν Ξένωνα ἐν Ἑρμιόνῃ, τὸν Κλεώνυμον ἐν Φλιοῦντι, τὸν Ἀριστόμαχον ἐν Ἄργει, οἵτινες διέσπων τὸν δεσμὸν καὶ ἠλλοτρίουν τὰς πόλεις πρὸς τὴν συμπολιτείαν. Ἀντίπαλον ὅμως ἰσχυρὸν εὗρον οὗτοι τὸν Ἄρατον, ὅστις τοὺς μὲν

(63) Παυσ. Ζ, 7, 1. — Δημοσθ. π. συμμ. Ἀλεξ. 214, ιϛ'.
(64) Β, 38. — Ἰδ. 37.
(65) Ἑλλ. Ζ, 1, 43.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κατέβαλλε διὰ τῶν ὅπλων, τοὺς δὲ ᾠκειοῦτο διὰ τῆς εὐγλωττίας του (66)· καὶ ὁ μὲν Λυδιάδας ἑκουσίως καταθεὶς τὴν τυραννίδα, προσήγαγε τὴν Μεγαλόπολιν εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν, ἄλλαι δὲ πόλεις ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦτο ἅμα ἀπέθανεν ὁ προστάτης αὐτῶν Δημήτριος, ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, καὶ ἡ Αἴγινα καὶ ἡ Ἑρμιόνη προσετέθησαν αὐθορμήτως (67). Οὕτω βαθμηδὸν κατωρθοῦτο ἡ μεγαλεπήβολος τοῦ Ἀράτου πρόθεσις τοῦ νὰ καταρτίσῃ ἐσωτερικῶς μὲν τὴν ἑνότητα τῆς Πελοποννήσου, στηριζομένην ἐπὶ τοῦ συνδέσμου πόλεων ἐλευθέρων, ἐξωτερικῶς δὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ὡς ὁ Πολύβιος (68)· *«Λοιπὸν γὰρ ἤδη διετέλει προστατῶν μὲν τοῦ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνους, πάσας δὲ τὰς ἐπιβολὰς καὶ πράξεις πρὸς ἓν τέλος ἀναφέρων· τοῦτο δ' ἦν τὸ Μακεδόνας μὲν ἐκβαλεῖν ἐκ Πελοποννήσου, τὰς δὲ μοναρχίας καταλῦσαι, βεβαιῶσαι δ' ἑκάστοις τὴν κοινὴν καὶ πάτριον ἐλευθερίαν»*· καὶ ὡς ἀλλαχοῦ (69) λέγει περὶ τῶν μετὰ τοῦ Ἀράτου Ἀχαιῶν, ὅτι *«Προσαγόμενοι τὰς πόλεις, ἐπεβάλλοντο Πελοποννησίους πάντας ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἄγειν ὀνομασίαν καὶ πολιτείαν»*.

---

(66) Πολύβ. Β, 44. — Στράβ. 591, Α. — Πλούτ. Ἀρατ. ΝΕ.
(67) Πλούτ. Αὐτ. ΛΔ. — Πολυβ. ΚΓ, 8.
(68) Β, 43, 7. — Ἴδ. καὶ Δ, 8. — Παυσ. Β, 8 καὶ 9.
(69) Β, 39, 9.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Πρόσοδος εἰς τοὺς Μακεδόνας.

Πρὸς ἀπαρτισμὸν ὅμως τῆς ποθουμένης ἑνότητος τῆς Πελοποννήσου ὑπελείπετο εἰσέτι ἡ Ἦλις, κατέχουσα καὶ τὴν Ψωφίδα, ἡ Μεσσηνία, ἡ Λακωνία, προσέτι δὲ τῆς Ἀρκαδίας ἡ Φιγάλεια, κατεχομένη ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, καὶ ἡ Τεγέα, ἡ Μαντίνεια καὶ ὁ Ὀρχομενός, ἃς πόλεις οἱ Αἰτωλοὶ ἑκουσίως ἐξεχώρησαν τῷ Κλεομένει (1). Ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων ἡ προσάρτησις καὶ τῶν πόλεων τούτων δὲν ἐδύνατο νὰ κατορθωθῇ· διότι πᾶσα ἡ δύναμις τῆς συμπολιτείας, ὡς ἀπαριθμεῖται ὑπὸ Πολυβίου (2), συνίστατο εἰς πεζοὺς μὲν τρισχιλίους, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους, καὶ μισθοφόρους πεζοὺς μὲν ὀκτακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ πεντακοσίους· τὸ δὲ ναυτικὸν ἦν ὅλως ἄσημον (3), συνιστάμενον εἰς τρία πλοῖα περιπλέοντα τὰς μεσημβρινὰς καὶ τρία τὰς βορείας ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου. Πρὸ πάντων δ' αὐτὸς ὁ Ἄρατος ἦν πολιτικώτερος μᾶλλον ἢ στρατηγικώτερος, ὡς περιγράφει αὐτὸν ὁ Πλούταρχος (3)· «*Ἄρατος μὲν γάρ, ἀργότερος εἶναι δοκῶν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὁμιλίᾳ καὶ πρᾳότητι καὶ φιλίαις βασιλικαῖς τὰ πλεῖστα κατειργάσατο τῶν πραγμάτων*».

Οὕτως οἱ Ἀχαιοί, τὴν συμπολιτείαν ἀναξιόμαχον ὁρῶντες πρὸς Κλεομένην τὸν Γ΄, ὅστις κυριεύσας τὴν Μεγαλόπολιν, καὶ δύο νίκας νικήσας, ἔφθασε μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Σι-

(1) Πολύβ. Δ, 70, 2.
(2) Ε, 98, 6.—Πολύβ. Αὐτ. καὶ Πλούτ. Φιλοπ. ΙΔ.—T. Liv. XXXV, 26.
(3) Πλούτ. Φιλοπ. Η.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κυῶνος καὶ τῆς Κορίνθου (4), ἵνα μὴ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπροτίμησαν νὰ παραιτηθῶσι τῆς ἀνεξαρτησίας των, καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον τὸν Δόσοντα, «*ὅτι παντὸς δεινοῦ λαβεῖν πεῖραν ὑπέμειναν, ἐφ' ᾧ μὴ ποιεῖν Κλεομένη τὸ προσταττόμενον*», κατὰ Πολύβιον (5). Μετ' αὐτοῦ δὲ κατεπολέμησαν τὸν Κλεομένην, καὶ νίκην ἐν Σελασίᾳ ἀράμενοι κατ' Ὀλ. 139, γ', κατέστρεψαν τὴν ἐν Σπάρτῃ βασιλεύουσαν δυναστείαν τῶν Ἡρακλειδῶν (6).

Ἡ νίκη δ' αὕτη ἐπανήγαγεν εἰς τὴν συμπολιτείαν τὴν Τεγέαν καὶ τὴν Μαντίνειαν (7), ἥτις ὅμως κατεστράφη τότε, καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀντιγονειάς (8), ὃ διετήρησε μέχρις Ἀδριανοῦ (9). Ἀλλ' εἰς τὸν Ἀντίγονον ἐδόθη ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ Κόρινθος (10), καὶ ἡ ἡγεμονία ἐπὶ τῆς Συμπολιτείας (11), ἥτις ἐν ὑπηκόου μέρει σχεδὸν κατέστη, διαταγὰς παρ' αὐτοῦ δεχομένη, μετ' οὐδεμιᾶς ἄλλης δυνάμεως ἔχουσα τὴν ἄδειαν παρὰ θέλησιν αὐτοῦ νὰ διαπραγματεύηται, καὶ βιαζομένη νὰ τρέφῃ τοὺς Μακεδόνας, ὡς ἐν Πολυβίῳ (12)· «*Γράμματα πρὸς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ πρὸς τὰς πόλεις ἐξαπέστελλεν . . . πότε καὶ ποῦ δεήσει συναντᾶν πάντας ἐν τοῖς ὅπλοις*»· καὶ ὡς ὁ Πλούταρχος λέγει (13)· «*Ἐψηφίσαντο*

(4) Πολύβ. Β, 46. — Πλούτ. Κλεομ. ΙΔ.
(5) Δ, 76, 7.
(6) Πλούτ. Β. Κλεομ. ΚΗ. ἐπ. — Πολύβ. Β'. 64, 65.
(7) Πολύβ. Β, 54.
(8) Πούτ. Δ. Ἀρατ. ΜΕ.
(9) Παυσ. Η, 8, 6.
(10) Πολύβ. Δ, 6, 5.
(11) Αὐτ. Β'. 54, 4.
(12) Δ, 67, 8.
(13) Β. Ἀράτ. ΜΕ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

δὲ ἄλλῳ μὴ γράφειν Βασιλεῖ, μηδὲ πρεσβεύειν πρὸς ἄλλον ἄκοντος Ἀντιγόνου. Τρέφειν δὲ καὶ μισθοδοτεῖν ἠναγκάζοντο τοὺς Μακεδόνας.

Ἐντελῶς δ' ὑπέκυψεν ἡ συμπολιτεία εἰς τοὺς Μακεδόνας ὅτε, θελήσας ὁ Ἄρατος νὰ προσλάβῃ τὴν Μεσσηνίαν, ἐνικήθη ἐν Καφυαῖς ὑπὸ τῶν πορθούντων αὐτὴν Αἰτωλῶν, καὶ προσέφυγεν εἰς Φίλιππον τὸν Δημητρίου, τὸν διαδεχθέντα τὸν Ἀντίγονον (14). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Ἄρατος ἐξήσκει ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ Φιλίππου· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὑπερίσχυσαν παρὰ τούτῳ οἱ λοιποί, οἵτινες καὶ τὸν ἐφαρμάκευσαν (15). Ἦν δ' ἕτοιμος ὁ Φίλιππος παρασπονδήσας νὰ καταλάβῃ τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια (16), καὶ νὰ καταστρέψῃ διόλου τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πελοποννήσου, ἂν Δημήτριος ὁ Φάριος (17) δὲν τὸν ἔπειθε νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ῥωμαίων (18), καθ' ὧν εἶχεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῆς συμπολιτείας, διότι σύμμαχοι αὐτῶν ἦσαν οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἀχαιῶν Αἰτωλοὶ καὶ ἡ Σπάρτη (19).

---

(14) Πολύβ. Δ, 10-13. — Πλούτ. Ἀράτ. ΜΖ. — Ἰδ. Ἀνωτ. σ. 401.
(15) Πολύβ. Ε, 12, 5. Ζ, 13, ἐπ. — Η, 14. Πλουτ. Ἀρατ. ΜΗ-ΝΒ.
(16) Πολύβ. Ζ, 10, ἐπ. — Πλούτ. Ἀρατ. Ν. — Στράβ. Η, 555.
(17) Πολύβ. Γ, 16-19.
(18) Πολύβ. Ε, 101, 8. Ζ, 9. — Justin. XXIX, 2.
(19) Πολύβ. Θ, 28.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ἐπὶ Φιλοποίμενος.

Εὐτυχὴς ὅμως ἐκλογὴ κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον, ἐν Ὀλ. 144, α΄ προέταξε τῆς συμπολιτείας τὸν Μεγαλοπολίτην Φιλοποίμενα, ὅστις μεγάλην ἔφερε ῥοπὴν εἰς τῶν Ἀχαιῶν τὰ πράγματα, φιλοπόλεμον αὐτοῖς ἐμπνεύσας ἐνθουσιασμόν, καὶ ἐκ νέου τὰ στρατιωτικὰ ὀργανίσας (1), ὥστε ἐν Μαντινείᾳ ἐνίκησεν ἐν ἐπισήμῳ μάχῃ τὸν Μαχανίδαν, τύραννον τῆς Σπάρτης, καὶ περιεποίησε πᾶσαν τὴν Ἀρκαδίαν εἰς τὴν συμπολιτείαν (2). Τότε δ' ἡ Ἑλλὰς πᾶσα ἐπήνεσε τὸν νικητὴν εἰς τὰ Νέμεια, καὶ τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνευσε τ' ὄνομά του, ὥστε ἤρκεσε μετὰ πέντε ἔτη ἡ μόνη ἀγγελία τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ, ὅπως ἐλευθερώσῃ τὴν Μεσσηνίαν ἀπὸ Νάβιδος, τοῦ διαδόχου τοῦ Μαχανίδου, εἰ καὶ ἐξεστράτευε τότε μόνον ὡς ἐθελοντής· διότι ῥᾳδιουργίαι εἶχον ἀποκλείσῃ αὐτὸν τῶν κοινῶν, καὶ ἐν ᾧ ἡ Ἀχαΐα περιπλέκετο εἰς τὸν δεύτερον κατὰ Ῥωμαίων μακεδονικὸν πόλεμον, αὐτὸς ἐστρατήγει ἐν Κρήτῃ, ὑπομίσθιος τῶν Γορτυνίων (3).

Ὅτε δ' ἐπανῆλθεν οἴκαδε, ἐν Ὀλ. 146, β΄ εὗρε τὰ πράγματα μεταβεβλημένα· διότι ἐν τούτοις ὁ Ἀρίσταινος (4) εἶχε συνδέσει τὴν Ἀχαΐαν μετὰ τῆς Ῥώμης, ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Νάβις ἦσαν τεταπεινωμένοι, καὶ αἱ παράλιοι πόλεις τῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(1) Πλούτ. Β. Φιλοπ. Θ. — Πολύβ. Ι, 24. 25. ΙΑ, 9, ἑπ. — Παυσ. Η, 49-52.

(2) Πολύβ. ΙΑ, 11, ἑπ. — Πλούτ. Β. Φιλοπ. Ι΄. — Παυσ. Η, 50, 2.

(3) Πλούτ. Φιλοπ. ΙΒ. ΙΓ.

(4) Παυσ. Ζ, 8, 1. — T. Liv. XXXII, 19, ἑπ. — Πολύβ. ΙΖ, 13. ΚΓ, 9. 10. ΚΕ, 9. — Exc. vat. σ. 419-421.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Λακωνίας εἶχον προστεθῆ εἰς τὴν συμπολιτείαν· εἶχον δὲ προσέτι ἀφεθῆ ἐλεύθεροι ὁ Ἀκροκόρινθος καὶ ἡ Σικυών, ἥτις τότε ἐκαλεῖτο Δημητριάς, καὶ ἡ Χαλκίς, ἃς ὁ Φλαμινῖνος ἐξηκολούθει κατέχων, ὡς *πέδας τῆς Ἑλλάδος* (5), καὶ ἀφ' οὗ πομπωδῶς ἐκήρυξε τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐλευθερίαν (6).

Μετὰ τρία δ' ἔτη, ἐν Ὀλ. 147, α' ἐκυρίευσεν αὐτὴν τὴν Σπάρτην ὁ Φιλοποίμην, καὶ δοὺς αὐτῇ ἀντὶ τῶν Λυκουργείων θεσμῶν τοὺς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας (7), συνεπλήρωσεν οὕτω τὸ μέγα σχέδιον τοῦ Ἀράτου περὶ ἑνότητος τῆς Πελοποννήσου, ὃ θεωρεῖται ὑπὸ Πολυβίου ὡς εὐδαίμων ἐποχὴ δι' αὐτήν (8)· « *Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, ἐν οἷς πάντες* (Πελοποννήσιοι), *ἓν καὶ τὸ αὐτὸ λέγοντες, μεγίστην καρποῦσθαι δοκοῦσιν εὐδαιμονίαν* ». Ἦν δ' ὁ ἐν Ὀλ. 147, β' στρατηγῶν ὁ Διοφάνης (9), δι' ὃ εἰς τοῦτον ἀποδίδωσιν ὁ Παυσανίας τὸ μέγα τῆς ἑνώσεως ἔργον, καὶ λέγει αὐτὸν (10) « *συνταξαντα πρῶτον Πελοπόννησον τὴν πᾶσαν εἰς τὸν ὀνομασθέντα Ἀχαϊκὸν σύλλογον* ». Ἀμφίβολον ὅμως μένει πάντοτε ἂν εἰς τὸν σύλλογον περιελήφθη ποτὲ καὶ ἡ Ἦλις (11).

---

(5) Πολυβ. ΙΖ, 11, 4. — Liv. XXXIV, 49.

(6) Πολυβ. ΙΗ, 29. — Πλούτ. Β. Φλαμιν Ι. — T. Liv. XXXIII, 31-32.

(7) Liv. XXXVIII, 30-34. — XXXV, 35. — Παυσ. Ζ, 8, 3. — Η, 50, ἑπ. — Πλούτ. Φιλοπ. ΙΕ.

(8) Β, 62, 4.

(9) Πλούτ. Φιλοπ. ΙΣΤ. — Συγκρ. Φιλοπ. καὶ Φλαμ. Γ.

(10) Η, 30, 2.

(11) T. Liv. XXXVI, 5. 31.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὑπὸ τὴν Ῥώμην.

Αἱ ἐπιτυχίαι ὅμως αὗται ἐκίνησαν τῶν Ῥωμαίων τὴν ἀνησυχίαν καὶ ζηλότυπον ἀντίδρασιν, καὶ ὁ Φλαμινῖνος ὑπενήργησε τὴν ἀπόστασιν τῆς Μεσσηνίας ὑπὸ τὸν Δεινοκράτην, ὁ δὲ Φιλοποίμην, συλληφθείς, ἐφυλακίσθη καὶ ἐθανατώθη (1). Ἀλλ' ἄξιος διάδοχος καὶ ἐκδικητὴς αὐτοῦ ἀνεδείχθη Λυκόρτας, ὁ τοῦ Πολυβίου πατὴρ (2), εἰς ὃν ὅμως ἰσχυρῶς ἀντέπραξεν ἡ ῥωμαΐζουσα μερίς, ὑπ' ἀρχηγὸν Καλλικράτην τὸν Λεοντῖνον, ὅστις, εἰ καὶ γενικῶς μισούμενος, κατώρθωσεν ὅμως νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῶν πραγμάτων ἐφ' ὅσον ἔζη (3).

Οὗτος, βλέπων τοὺς συμπατριώτας του τῆς ἐλευθερίας ἀντιλαμβανομένους καὶ δυσανασχετοῦντας διὰ τὴν προϊοῦσαν τῆς Ῥώμης ὑπερίσχυσιν ἐν Ἑλλάδι, ἀπέτρεψεν ὅμως αὐτοὺς τοῦ νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ Περσέως· καὶ μετὰ τούτου τὴν καταστροφήν, ἵνα ἐξολοθρεύσῃ τοὺς ἀντιπάλους του, διέβαλε τοὺς ἐπισημοτάτους αὐτῶν πρὸς τὴν Ῥώμην ὡς ὑπόπτους καὶ τὰ ἐκείνου φρονοῦντας (4), καὶ αἰτία ἐγένετο ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι, καλέσαντες χιλίους εἰς Ῥώμην, καθέξωσιν αὐτοὺς αἰχμαλώτους ἐπὶ δεκαεπτὰ ἔτη, μέχρις Ὀλ. 157, γ΄ (150 π. Χ.) (5).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(1) Πλούτ. Φιλοπ. ΙΗ-ΚΑ. — Παυσ. Δ, 29, 5. — Liv XXXIX, 49. — Πολύβ. ΚΔ, 5, 23.
(2) Πολ. ΚΔ, 12. — Παυσ. Ζ, 9, 3.
(3) Πολύβ. ΚΣΤ΄. 1-3. Λ΄. 20. — Παυσ. Ζ΄. 10.
(4) Πολύβ. Λ, 61. 70. — Liv. XL, 23.
(5) Παυσ. Ζ, 10. — Πλούτ. Β. Κάτ. Μείζ. Θ. — Πολύβ. ΛΑ, 8.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν τούτοις δ' ἐπενέβαινεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ Ῥώμη διαιροῦσα τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐνεργοῦσα ἐν αὐταῖς ὡς διαιτητής. Ὅτε δ' ἐν Ὀλ. 158, 6 ἀπήτησε διὰ πρέσβεων ἐπιτακτικῶς ν' ἀπολυθῶσι τῆς συμπολιτείας ἡ Κόρινθος, ὁ Ἀρκαδικὸς Ὀρχομενός, τὸ Ἄργος καὶ ἡ ἐν Οἴτῃ Ἡράκλεια (6), τότε ἐξεῤῥάγη τὸ κοινὸν αἴσθημα κατ' αὐτῆς, καὶ ὡπλίσθη ἡ συμπολιτεία ὅπως ἀποσείσῃ τὸν ζυγὸν ἐν ᾧ τὰ ῥωμαϊκὰ ὅπλα ἠσχολοῦντο ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀφρικῇ (7). Ἀλλ' αὐτῆς προΐσταντο τότε Διαῖος ὁ Μεγαλοπολίτης καὶ ὁ Κριτόλαος, ἄνδρες ἄφρονες καὶ ἀδέξιοι, οἵτινες παρέσυραν τὴν πατρίδα των εἰς ἀτόπους ἐπιδείξεις, ἠρέθισαν τὴν Ῥώμην, καὶ ἐπέφερον τῆς Ἑλλάδος τὸν ὄλεθρον.

Καὶ ὁ μὲν Κριτόλαος τετρακισμυρίων στρατηγὸς ὤν, ἐνικήθη κατὰ κράτος ὑπὸ Μετέλλου ἐν Σκαρφαίᾳ, ὅπου ἔπεσαν δύο μυριάδες Ἑλλήνων, ὁ δὲ Διαῖος ἡττήθη ἐν Χαιρωνείᾳ· καὶ τέλος ἡ ἐν Λευκοπέτρᾳ νίκη τοῦ Μομμίου καὶ τῆς Κορίνθου ἡ ἅλωσις συνεπλήρωσαν τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐγένετο ἔκτοτε φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν Ῥώμην· δέκα δὲ Ῥωμαῖοι ἐπέμφθησαν εἰς αὐτήν, οἵτινες καταλύσαντες τὰς δημοκρατίας, ἐγκατέστησαν τὰς ἀπὸ τιμημάτων ἀρχάς (8).

Οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως ἔτρεφον πάντοτε σέβας καὶ εὐλάβειαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα τοῦ πολιτισμοῦ, δι' ὃ καὶ μετ' οὐ πολλὰ ἔτη, κατὰ Παυσανίαν (9), «*ἐτράποντο εἰς ἔλεον τῆς Ἑλλάδος*», καὶ ἐπέτρεψαν ἐν αὐτῇ τὴν καὶ αὖθις συγκρό-

(6) Παυσ. Ζ, 14, 1. — Just. XXXIV, 1.
(7) Παυσ. Ζ, 11-16. — Fallmerayer, Gesh. d. Halbins. Morea, I, 37-76. — Πρὸ πάντων: Παπαῤῥηγόπουλον, Π. τ. τελευτ. ἔτους τῆς Ἑλλ. ἀνεξαρτ.
(8) Παυσ. Ζ, 16, 6. — Πολύβ. Μ. 9-11.
(9) Ζ, 16, 7.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τησιν τῶν συνεδρίων, ἥτις ἐφαίνετο οὖσα τῆς ἐλευθερίας ἐγγύησις, ὡς καὶ τὴν κτῆσιν γαιῶν ἐν τῇ ὑπερορίᾳ. Ἀλλά, καίτοι μὴ εἰσέτι κυρυχθεῖσα Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, σύμμαχος δέ, ὡς φαίνεται, λεγομένη, πράγματι ὅμως ἡ Ἑλλὰς ἦν ἤδη τῆς Ῥώμης ὑπήκοος, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ῥωμαίου στρατηγοῦ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (10)· «*Ἡ δὲ κρίσις ἦν ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας· οὔπω γὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαῖοι στρατηγοὺς διεπέμποντο*». Καὶ ὁ Ἰουλιανός, ἴσως πατριωτικώτερον μᾶλλον ἢ ἀκριβέστερον ἐκθέτων τὰ πράγματα, λέγει ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν του (11)· «*Ῥωμαίοις δὲ ὕστερον οὐχ ἁλοῦσα μᾶλον ἢ κατὰ συμμαχίαν ὑπήκουσεν*». Ἀλλὰ καὶ ὁ Κικέρων καλεῖ (12) Σικυώνιόν τινα, φίλον καὶ σύμμαχον τοῦ δήμου· «***Populi romani socium et amicum***». Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ (13) διϊσχυρίζεται ὅτι ἦν πρὸ τοῦ Καίσαρος ἐλευθέρα ἡ Ἑλλάς, καθ' ὅσον ὁ τότε ψηφισθεὶς νόμος ἐξησφάλιζεν αὐτῆς τὴν ἐλευθερίαν ἀντιθέτει ὁ αὐτὸν πρὸς τὸν μετὰ ταῦτα, ὅστις ὑπεδούλου τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. «***Nam lege Cæsaris justissima atque optima populi liberi plane et vere erant liberi, lege autem ea, quam nemo legem præter te et collegam tuum putavit, ommiserat tibi Achaja, Thessalia, Athenæ, omnis Græcia addicta***». Καὶ ὁ Σενέκκας ἐπίσης μαρτυρεῖ ὅτι πλήρης τότε ἐλευθερία ἐδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα (14)· «***Ut quæ Achæis, Rhodiis et plerisque urbibus claris jus integrum libertatemque cum immunitate reddiderat***».

Ἀπὸ Καίσαρος ὅμως καὶ Αὐγούστου ἐπέμποντο καὶ εἰς

(10) Β. Κίμ. Β.
(11) 35.
(12) Ad. Verr. II, 1, 17.
(13) In Pison. XVI.
(14) De benef. V, 16.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἑλλάδα ἄλλοι ἀλλαχοῦ στρατηγοί (15), καὶ ἐπ' Αὐγούστου ἐκηρύχθη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Ἑβδόμης στρατηγίας*, περιλαμβανούσης τὴν «*Ἀχαΐαν, μέχρι Θετταλίας καὶ Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων καί τινων Ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν, ὅσα τῇ Μακεδονίᾳ προσώριστο*» (16). Τότε ἐπέμφθη ἀνθύπατος εἰς αὐτήν. Ἐλεύθεραι ὅμως κατ' ὄνομα ἔμειναν αἱ Ἀθῆναι, οἱ Δελφοί, αἱ Θεσπιαί, ἡ Τανάγρα, καὶ ἐπ' Αὐγούστου ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα Νικόπολις, καὶ ἡ Λακωνική (17)· εἰς δὲ τὴν Ἄμφισσαν καὶ τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς ἐδόθη ἀτέλεια.

Ῥωμαϊκαὶ δ' ἀποικίαι ἐπέμφθησαν μετὰ ταῦτα εἰς Κόρινθον (18), μετακληθεῖσαν Colonia Julia ὑπὸ Καίσαρος, εἰς Πάτρας (19), κληθείσας Colonia Augusta Aroe Patrensis, εἰς Μέγαρα (20), καὶ εἰς Δύμην· ἀλλ' οἱ ἄποικοι δὲν ἦσαν Ῥωμαῖοι πάντοτε, ὡς περὶ Δύμης λέγει ὁ Στράβων (21) · «*Δέδεκται δ' οἰκήτορας καὶ ἡ Δύμη μικρὸν πρὸ ἡμῶν, ἀνθρώπους μιγάδας, οὓς ἀπὸ τοῦ πειρατικοῦ πλήθους περιλιπεῖς ἔσχε Πομπήιος καταλύσας τὰ ληστήρια*».

Κατενεμήθη δ' ἐπ' Αὐγούστου ἡ Ἀχαΐα εἰς τὴν Βουλὴν τῆς Ῥώμης· ἐπὶ τῆς ἀρχῆς δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου ἐδόθη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα (22), ὡς λέγει ὁ Τάκιτος (23)·

(15) Στράβ. Η, 584, Β.
(16) Αὐτ. ΙΖ. 1198. — Ἴδ. καὶ Παυσ. Ζ, 16, 7.
(17) Plin. H. N. I, IV.
(18) Δίων Κάσσ. ΜΓ. 50. — Πομπ. Μελ. Β, 3, 77. — Πλουτ. Καῖσ. ΝΖ. — Παυσ. Β, 1, 2. Ε. 1, 1. — Bœckh, C. I. G. n. 1716.
(19) Στράβ. Η, 594, Α. — Ι, 706, Β. — Παυσ. Ζ, 18. 5.
(20) Plin. IV, 7.
(21) 594, Β.
(22) Δίων Κάσ. ΝΓ, 12.
(23) Tac. Ann. I, 76.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

« Achajam ac Macedoniam, onera deprecantes, levari in præsens proconsulari imperio tradique Cæsari placuit ». Ἔπεμπε δ' αὐτόθι ὁ Αὐτοκράτωρ ἕνα *Legatus Augusti*, ἀνθ' οὗ ὅμως ὁ Κλαύδιος ἤρξατο πέμπων *Ἀνθύπατον* (proconsul)(24).

Ἀπροσδόκητος δὲ τῆς ἐλευθερίας προστάτης ὁ Νέρων ἀναδειχθείς, ἐκήρυξε τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν ἐν τοῖς Ἰσθμίοις (25)· ἀλλὰ τὸ δῶρον τοῦτο ἐδόθη ὅτε οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ τὸ διατηρήσωσι, καὶ ἐσπατάλησαν αὐτὸ εἰς ἐμφυλίους στάσεις, δι' ἃς ὁ διάδοχος τοῦ Νέρωνος Οὐεσπεσιανὸς ἐθεώρησεν αὐτοὺς ἀνικάνους ν' αὐτοκυβερνῶνται, καὶ τοὺς ἐκήρυξεν αὖθις ὑποτελεῖς καὶ ὑπηκόους, κατὰ τοὺς τραχεῖς τούτους λόγους τοῦ Παυσανίου (26)· *« Σφᾶς ὑποτελεῖς τε αὖθις εἶναι φόρων καὶ ἀκούειν ἐκέλευσεν ἡγεμόνος, ἀπομεμαθηκέναι φήσας τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν »*.

Ὁ φιλέλλην δὲ καὶ φιλότεχνος Ἀδριανὸς εὐηργέτησε πολυειδῶς καὶ ὑλικῶς τὴν Ἑλλάδα (27)· πολιτικὴν ὅμως ὕπαρξιν τὰ εὐσεβῆ καὶ φιλάνθρωπα αὐτοῦ δῶρα δὲν τῇ ἔφερον, καὶ κενὸς μόνον ἀρχαϊσμὸς ἦν, πάσης στερούμενος ἐθνικῆς σημασίας ἢ ἐπιῤῥοῆς, ἡ ὑπ' αὐτοῦ καθιερωθεῖσα ἑορτὴ τῶν *Πανελληνίων* (28)· διότι αὗται αἱ λέξεις *Ἑλληνισμὸς* καὶ *πατρὶς* οὐδεμίαν πλέον ἐκέκτηντο παρὰ τοῖς πολλοῖς πολιτικὴν ἔννοιαν, καὶ ἔζων μόνον ἔτι εἰς τὸ στόμα τῶν λογίων καὶ τῶν σοφιστῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(24) Suet. V. Claud. 25.—Δ. Κάσ. Ξ, 24.—Bœckh, C. I. G. I, σ. 839.
(25) Plin. IV, 8. — Πλούτ. Β. Φλαμιν. ΙΖ. — Suet. Ner. 24. — Δ. Κάσ. ΞΓ, 11.
(26) Ζ, 17, 2. — Ἰδ. Φιλόστρ. Ἀπολλ. Τυανν. Ε, 41. — Suet. Vespas. VIII.
(27) Παυσ. Α, 5, 5. — Δ. Κάσ. ΞΘ, 5.
(28) Φιλόστρ. Β. Σοφιστ. Β, 1, 5. — Ἰδ. Bœckh, C. I. G. n. 1625.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Εἶχον δὲ τοσοῦτον καταστρέψει τὸν τόπον καὶ φθείρει τὸν πληθυσμὸν αἱ ἀλληλομαχίαι τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων κατακτητῶν, ὥστε μεγάλαι ἐκτάσεις αὐτοῦ ἔμενον ἔρημοι καὶ ἦσαν εἰς ληστὰς παραδεδομέναι (29)· καὶ μόλις ἐδύνατο πᾶσα ἡ Ἑλλὰς νὰ παράσχῃ τρισχιλίους ὁπλίτας ἐπὶ Πλουτάρχου, ὅστις λέγει (30)· «*Τῆς κοινῆς ὀλιγανδρίας, ἣν αἱ πρότεραι στάσεις καὶ οἱ πόλεμοι περὶ πᾶσαν ὁμοῦ τε τὴν οἰκουμένην ἀπειργάσαντο, πλεῖστον μέρος ἡ Ἑλλὰς μετέσχηκε· καὶ μόλις ἂν νῦν ὅλη παράσχοι τρισχιλίους ὁπλίτας, ὅσους ἡ Μεγαρέων μία πόλις ἐξέπεμψεν εἰς Πλαταιάς*».

Διὰ τοῦτο ἐν ἔτει 265 μ. Χ. οἱ Γότθοι, ἐξ Ἀσίας ὁρμηθέντες, περιέτρεξαν πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ἤτοι τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Ἤπειρον, καὶ οὐδαμοῦ εὗρον σπουδαίαν ἀντίστασιν, μόνοι δ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκρουσαν αὐτούς, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως Δεξίππου, ὡς διηγεῖται ἀκριβολογῶν ὁ Τρεβέλλιος Πολλίων (31)· «*Atque inde Cyzicum et Asiam, deinceps Achajam omnem vastaverunt, et ab Atheniensibus, duce Deuxippo, scriptore horum temporum, victi sunt. Unde pulsi per Epirum, Acarnaniam, Beotiam pervagati sunt*».

Ἑκατὸν δὲ καὶ τριάκοντα ἔτη μετὰ ταῦτα, ἐν ᾧ ἡ Ἑλλὰς ἦν Βυζαντινὴ ἐπαρχία, ὑπ' ἀνθυπάτου τῶν αὐτοκρατόρων ἀθλίως κυβερνωμένη, ἐπῆλθεν ὁ καταστρεπτικὸς χείμαρος τοῦ Ἀλαρίχου (32), καὶ οὐδεμίαν οὐδαμοῦ ἀπαντῶν

(29) Στράβ. Ζ, 496. — Cic. ad. div. IV, 5.
(30) Π. ἐκλελ. χρηστηρ. 8. — Ἰδ. καὶ Πολύβ. Exc. Vat. σ. 450 Μαΐ. — Δίων Χρυσόστ. Λόγ. ΛΓ, σ. 401. — Λουκ. Νεκρ. Διάλ. ΚΖ, 2.
(31) Trebell. Poll. Vit. Gallien. XIII.
(32) Chandian. in Ruffin. II, 186. — Ζώσιμ. Ε, 5, ἑπ. — Εὐνάπ. σ. 93.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀντίστασιν, κατεκάλυψεν αὐτὴν δι᾽ ἐρειπίων τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς μεγαλείου, καὶ τὴν ἀφῆκεν ἡμιθανῆ, ὁποίαν εὗρε σχεδὸν αὐτὴν ἡ ἐπενεγκοῦσα τὴν τελευταίαν καιρίαν πληγὴν ὀθωμανικὴ κατάκτησις.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ

Α

Ἀβαμβάκευτον, Β. 104.
Ἀγαθοεργός, Β, 293.
Ἀγαμίου, Β, 198. 275.
Ἀγελάτης, Β, 104.
Ἀγελαστός, Β, 104.
Ἀγέλη, Β, 104.
Ἀγίδαι, Β, 220.
Ἀγορά, Β, 115. 156. 379.
Ἀγορανόμος 416. Β, 263.
Ἀγορᾶς τέλος, 417.
Ἀγορεύειν, 228.
Ἄγραφα ἀδικήματα, 256.
Ἀγροτέρα, Β, 306.
Ἀγωγή, 293.
Ἀγῶνες, 33.
Ἀγωνοθέται, 421.
Ἀδέσποτοι, Β, 158.
Ἀδύνατοι, 403. 462.
Ἀθηναῖοι, 63.
Ἄζωστοι, Β, 170.
Ἀθλοθέται, 42.
Αἰγιαλεῖς, Β, 144.
Ἄϊκλον, Β, 172.
Αἰολεῖς, 23.
Αἰσυμνῆται, 142.
Ἀΐτας, Β, 192.
Ἀΐτιαι, Β, 196.
Αἰχμαλωτισθέντες, Β, 275.
Ἀκοσμία, Β, 118.
Ἀκούσιος φόνος, 307.
Ἀλευάδαι, Β, 393.
Ἀλήτης, Β, 360.
Ἀλία, Β, 270.
Ἀλιδιάς, Β, 356.
Ἀλκιβιάδης, Β, 26. 43.
Ἀλκμαιονίδαι, 111.
Ἀλογίου γραφή, 47.
Ἀλοῦς, 345.
Ἄμπαιδες, Β, 182.
Ἀμπεχόνη, Β, 168.
Ἀμπίτταρες, Β, 157. 295.
Ἀμυκλαΐδες, Β, 167.
Ἀμφικτυονία, 36. Β, 373.
Ἀμφιορκία, 317.
Ἀμφοτερόπλουν, 390.
Ἀνάγκη, 360.
Ἀναδικία, 388.
Ἀναιδείας λίθος, 296.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀνάκρισις, 344.
Ἄναξ, 54. Β, 352.
Ἀνάῤῥησις, 187.
Ἄνδρια (ἡ ἀνδρεῖα), Β, 106. 171.
Ἀνδρολήψιον, 291. 326.
Ἀνήλικες, 204.
Ἀνθεστηριάς, Β, 198.
Ἀνθυπωμοσία, 376.
Ἄνπανσις, Β, 137.
Ἀντιγραφεύς, 273. 435.
Ἀντιγραφή, 345. 457. 366. 377.
Ἀντίδοσις, 456.
Ἀντιλαγχάνειν, 382.
Ἀντωμοσία, 317.
Ἄξωνες, 124.
Ἀπάγελοι, Β, 104.
Ἀπαγωγή, 328. Β, 104.
Ἀπαλλαγή, 202.
Ἀπατούρια, 187.
Ἀπελεύθερος, 109.
Ἀπελλάζειν, Β, 336.
Ἀπία, Β, 144.
Ἀπλαῖ, Β, 167.
Ἀπογραφή, 351.
Ἀποδέκται, 430. 435.
Ἀποδιαιτήσεις, 387.
Ἀποδοκιμασία, 403.
Ἀπόδρομοι, Β, 104.
Ἀποθέται, 176.
Ἀποκήρυξις, 205.
Ἀπόκλητοι, Β, 400.
Ἀπόληψις, 203.
Ἀπόῤῥητα, 417.
Ἀποστολεῖς, 450.
Ἀποτιμᾷν, 202.
Ἀποτυμπανισμός, 370.
Ἀποφθέγματα, Β, 191.
Ἀποφράδες, 295.
Ἀπρόσκλητος, 341.
Ἄρατος, Β, 410.
Ἀργεῖοι, Β, 144.
Ἀργίας, 279.
Ἀργὸς λίθος, 296.
Ἀργυρολόγοι, 429.
Ἀργυρώνητοι, Β, 361.
Ἄρειος Πάγος, 59. 133, 275. 288. Β, 91.
Ἀριστείδης, 151.
Ἀρκάδες, 17. Β, 144.
Ἁρμοσταί, Β, 263. 369. 383.
Ἁρμοσύνοι, Β, 264.
Ἅρμωσις, Β, 197.
Ἀῤῥητοποιός, 278.
Ἀρτύναι, Β, 357.
Ἀρχαί, 395. Β, 260.
Ἀρχηγέται, Β, 219.
Ἀρχιθεωρία, 444.
Ἄρχοντες, 111.
Ἀρχός, Β, 395.
Ἄρχων ἐπώνυμος, 409.
Ἄρχων τοῦ κοινοῦ, Β, 336.
Ἀσεβείας γραφή, 329.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ἀστεροπός, B, 243. 245.
Ἀστός, 181.
Ἀστυνόμοι, 415.
Ἀσυλία, 32.
Ἀτέλεια, 451.
Ἀτθίδες, 62.
Ἀτίμητος δίκη, 365.
Ἀτιμία, 193. 196. 197. 388.
Ἀττική, 63.
Ἀττικῆς διαίρεσις, 67.
Αὐληταί, B, 299
Αὐτοκράτωρ (Βουλή), 263.
Αὐτοτελὴς (δίκη), 301. 381.
Ἀφαμιῶται, B, 101.
Ἀφανὴς (οὐσία), 454.
Ἀφελεῖς, 400. 403.
Ἀφέται, B, 157, 162.
Ἀφέταιροι, B, 101.
Ἀφίδιτοι, B, 173.
Ἀφίστασθαι, B, 237.
Ἀφοσιούμενος, 440.
Ἀχαία, B, 91.
Ἀχαιοί, 23.

B

Βαβύκα, B, 237.
Βακτηρία, 319.
Βακχιάδαι, B, 361.
Βάραθρον, 169.
Βάρβαροι, 18.
Βάσανος, 354, B, 271.
Βασιλεύς, 58. 335. 410. B, 219. 253. 279. 357. 371. 394.
Βάφα, 172.
Βέλτιστοι, B, 423.
Βῆμα, 272. B, 90.
Βιασμός, B, 121.
Βιδιαῖοι, B, 186. 261. 270.
Βιθυνοί, B, 151.
Βλάβης δίκη, 321.
Βοή, B, 240.
Βοιωτάρχαι, B, 377. 382.
Βουαγοί, B, 181. 262.
Βοῦαι, B, 180.
Βουλαῖος, B, 300.
Βούλευσις, 307.
Βουλευτήριον, B, 235. 362.
Βουλή, 58. 132. 260. B, 93. 94. 264. 356. 377. 412. 420.
Βοωνης, 420.
Βρασίδεια, B, 344.
Βραχυλογία, B, 190.
Βωμονίκης, B, 190.

Γ

Γάμος, 183. B, 105. 201. 280.
Γένη, B, 215.
Γεννῆται, 99.
Γέρα, B, 229.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Γέροντες, Β, 113.
Γεροντία, Β, 231.
Γερουσία, Β, 231. 255. 269. 362. 420.
Γερσάκται, Β, 265.
Γεώμοροι, 91.
Γνήσιοι, 181.
Γνώριμοι, Β, 342.
Γόρτυνος ἐπιγρ. Β, 119.
Γραμματεύς, 273. Β, 267. 400. 410. 417.
Γραμματοφύλαξ, Β, 267.
Γραφή, 323. 341.
Γυμνασιαρχία. 443. Β, 267.
Γυμναστική, Β, 184.
Γυμνήσιοι, Β, 353.
Γυμνῆται, Β, 151.
Γυμνοπαιδίαι, Β, 184.
Γυμνότης, Β, 169.
Γυναικονόμοι, 421.

Δ

Δαιτυμόνες. Β, 170.
Δαμιουργοί, Β, 357.
Δαμοσία, Β, 230. 395.
Δαμοφάντης, Β, 165.
Δέκα ἄνδρες, Β, 31.
Δεκαδαρχίαι, Β, 397.
Δεκαδοῦχοι, Β, 49.
Δεκάδρομοι, Β, 104.
Δεκάς, Β, 275.
Δεκατευτήριον, Β, 38.
Δελφίνιον, 307.
Δεσμοφύλακες, 338.
Δεσμωτήριον, 368.
Δεσποσιοναῦται, Β, 158.
Δήμαρχοι, 413.
Δήμευσις, 370. Β, 273.
Δημιόπρατα, 374, 424.
Δήμιος, 414.
Δημιουργία, 91.
Δημιουργοί, Β, 395. 414.
Δῆμοι, 147, Β, 215.
Δημόκοινος, 414.
Δημοποίητος, 175.
Δημοσιομάσται, Β, 266.
Δημόσιος, 414.
Δημοτικοί, Β, 106.
Δημοῦχοι, Β, 380.
Διαβατήρια, Β, 305.
Διαβάτης, Β, 267.
Διαγραφεῖς, 454.
Διαδοχή, Β, 224.
Διαζύγιον, 202. Β, 123.
Δίαιτα, 386.
Διαιτηταί, 384. Β, 271.
Διαμαρτυρία, 347.
Διαμεμετρημέεη ἡμέρα, 360.
Διετὲς ἡβᾷν, 191. 267.
Δίκαι (ἴδιαι), 321.
Δικάσιμοι ἡμέραι, 38. 295.
Διοικήσει (οἱ ἐπὶ τῇ), 432. 461.
Διώκειν, 292.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Διωμοσία, 296. 398.
Δόκανα, Β, 305.
Δοκιμασία, 326.
Δορπία, 187.
Δοῦλοι, 30. 158. Β, 102.
Δράκων, 114. 301.
Δρομεῖς, Β, 104.
Δρόμος, Β, 104.
Δυμᾶνες, Β, 143, 214.
Δωδεκάπολις, Β, 373. 408.
Δωρεαί, 171.
Δωριεῖς, 23.
Δωτίνη, Β, 197.

Ε

Ἐθελονταί, Β, 299.
Ἔθνη, 94.
Εἰκοστολόγοι, 428.
Εἵλωτες, Β, 151. 156. 295. 343.
Εἴρην, Β, 180.
Εἰσαγγελία, 248, 255.
Εἰσπνήλος, Β, 192.
Εἰσφορά, 452. 456.
Ἑκατόμπολις, Β, 153.
Ἐκεχειρία, 50. Β, 152.
Ἐκκλησία, 220. Β, 34. 115. 236. 252. 362.
Ἐκκλησία μικρά, Β, 241. 247.
Ἐκκλησιαστικόν, 225.
Ἐκκλησιαστικὸς πίναξ, 194.
Ἔκκλητοι, Β, 242.
Ἔκκλητος δίκη, 393.
Ἐκλογεῖς, 429. 454.
Ἐκφυλλοφόρησις, 264.
Ἐλευθερολάκωνες, Β, 350.
Ἑλλαδάρχης, 48.
Ἑλλανοδίκαι, 50. Β, 300. 321.
Ἕλληνες, 13.
Ἑλληνοταμίαι, 433.
Ἐμβατεία, 373.
Ἔμμηνος δίκη. 356. 394.
Ἐμπέλωρος, Β, 263.
Ἐμπόρων δίκη, 390.
Ἔμφρουροι, Β, 287.
Ἔνδειξις, 327.
Ἕνδεκα, 337.
Ἐνέχυρα, 372.
Ἐννέα ἄρχοντες, 113. 408.
Ἐννεαετηρίς, Β, 223.
Ἐνοικίου δίκη, 373.
Ἐνωμοτάρχης, Β, 290. 298.
Ἐνωμοτίαι, Β, 288. 290. 299.
Ἐξαγωγεῖς, Β, 335.
Ἐξαγωγή, 373.
Ἐξελιγμός, Β, 302.
Ἐξετασταί, 473.
Ἐξηγητής, Β, 266.
Ἐξοστρακισμός, 149. 235.
Ἐξούλης δίκη, 373.
Ἐπαγγελία, 327.
Ἐπάικλον, Β, 173.
Ἐπακτοί, Β, 389.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐπευνάκται, Β, 162.
Ἐπευνάται, Β, 202.
Ἐπιγραφῆς, 454.
Ἐπιδημιουργός, Β, 367.
Ἐπίδοσις, 457.
Ἐπίκληρος, 200. 210.
Ἐπιμέλεια, 396. Β, 267.
Ἐπιμεληταὶ νεωρίων, 450.
Ἐπιμεληταὶ ἐμπορίου, 317. 420. 427.
Ἐπιμεληταὶ Φυλῶν, 406.
Ἐπιμελητής, Β, 82. 85. 267.
Ἐπιμενίδης, 117.
Ἐπιπαμίτας, Β, 281.
Ἐπίσκοποι, 412.
Ἐπιστάτης, 269. Β, 93. 301.
Ἐπιστολεῖς, Β, 339.
Ἐπιτάδευς, Β, 282.
Ἐπίταξις, Β, 301.
Ἐπίτιμοι, 368.
Ἐπιτροπή, 384.
Ἐπίτροποι 205.
Ἐπιχειροτονία, 471.
Ἐπιψηφίζων, 233.
Ἐπωβελία, 377.
Ἐπώλιον, 423.
Ἐπώνυμοι, 334. 409. Β, 86. 93. 249.
Ἐπώνυμοι ἡλικιῶν, 467.
Ἐρανιστικαὶ δίκαι, 371.
Ἔρανος, 457.
Ἐρατῶναι, Β, 98.
Ἔρημος δίκη, 374.
Ἑρμεῖα, Β, 102,
Ἐρυκτῆρες, Β, 157. 245.
Ἔρως, Β, 108. 197. 306. 382.
Ἑστίασις. 445.
Ἑστιοπάμμων, Β, 116. 282.
Ἑταιρίαι, Β, 106.
Ἐτεόκρητες, Β, 98.
Ἑτερόπλους; 390.
Εὐθεῖα, 349.
Εὐθυδικία, 345.
Εὐθῦναι (εὔθυναι). 327. 471. Β, 226.
Εὔθυνοι, 473.
Εὐκράτης, Β, 21.
Εὐμολπίδαι, 91.
Εὐνάται, Β, 202.
Εὐπατρίδαι, 91.
Εὐρυποντίδαι, Β, 216. 220.
Εὐταξίας, 466.
Ἔφεσις, 299. 381. 387. 393.
Ἐφέται, 59. 300.
Ἔφηβοι, 190. Β, 104.
Ἐφήγησις, 329.
Ἐφιάλτης, 382.
Ἐφορεῖον, Β, 249.
Ἔφοροι, Β, 42. 242. 270. 288. 299. 338. 339. 372.
Ἔφοροι ἐλάττους, Β, 246. 261.
Ἐχῖνος, 353.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ζ

Ζευγῖται, 129, Β, 298. 301.
Ζημίαι, Β, 272.
Ζητηταί, 247. 488.
Ζυγά, 301.

Η

Ἡβᾷν, 190. Β, 287.
Ἡγεμονία δικαστηρίων, 333. 387.
Ἠλία, Β, 236.
Ἠλιαία, 312.
Ἠλιασταί, 314.
Ἠλιαστικόν, 320.
Ἡλικία, Β, 288.
Ἡπιωδεία, Β, 168.
Ἡρακλῆς, 27.
Ἡρωϊκοὶ χρόνοι, 25.

Θ

Θάνατος, Β, 275.
Θεοί, Β, 93.
Θεοὶ πατρῷοι, 58.
Θεοπόλος, Β, 421
Θεράπων, Β, 158.
Θεσμοθέται, 225. 336. 411.
Θέτης, 215. 269.
Θετός, 215.
Θετταλικὰ πτερά, Β, 166.
Θεωρικά, 435.
Θηραμένης, Β, 36. 43.
Θησεύς, 26. 87.
Θῆτες, 129. Β, 371.
Θουκυδίδης, Β, 18.
Θρασύβουλος, Β, 48.

Ι

Ἰατρός, Β, 299.
Ἰδιῶται, 229.
Ἰδυῖοι, 353.
Ἱερεὺς Σωτήρων, 84.
Ἱερομνήμονες, 42.
Ἱεροποιοί, 420.
Ἱερὸς λόχος, Β, 382.
Ἱκέται, 31.
Ἱκετηρία, 223.
Ἶλαι, Β, 180. 294.
Ἴμβριοι, 375.
Ἱππαγρέτης, Β, 292. 298.
Ἵππαρχος, 459. 465. Β, 380. 400.
Ἱππαρμοστής, Β, 293.
Ἵππαρχος, Β, 417
Ἱππεῖς, 469. Β, 115. 292. 293. 380.
Ἱππέων (ἐπὶ τῶν), 461.
Ἱπποτροφία, 469.
Ἰσοτελεῖς, Β, 376.
Ἴωνες, 221.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Κ

Καδίσκοι, 298. 364.
Καικίας, Β, 275.
Κακοτεχνιῶν, 3.
Κακούργων Ἐπιμεληταί, 437.
Καλλικυριεῖς, Β, 151.
Καλοὶ κἀγαθοί, Β, 342.
Καλοφόροι, Β, 106.
Κάμματα, 173. 272.
Καρποῦ δίκη, 373.
Καταδιαιτήσεως, 387.
Κατακαῦται, Β, 98.
Κατάλογοι, 462.
Κατάστασις, 470.
Κατωνακοφόροι, Β, 157.
Κεκροπίδαι, 63.
Κειρεσθαι, Β, 467. 168.
Κέρας, Β. 303.
Κήρυξ, Β, 92. 155.
Κίμων, Β, 18.
Κλαρῶται, Β, 102.
Κλεινοί, Β, 109.
Κλεισθένης, 143.
Κλεοφῶν, Β, 41.
Κλέπτειν, Β, 188.
Κλεψύδρα, 360.
Κλέων, Β, 23.
Κληρονομία, 207. Β, 126.
Κλῆρος, Β, 379.
Κληρουχίαι, 178.
Κλήρωσις, Β, 92.
Κλῆσις, 293. 339.
Κλητήρ, 339.
Κνακίων, Β, 237.
Κοιμητήριον, Β, 107.
Κοινοβούλιον, Β, 410.
Κόμιστρα, Β, 124.
Κονίποδες, Β. 152.
Κοπίδες, Β, 174.
Κορυνοφόροι, Β, 151.
Κοσμηταί, 424.
Κόσμοι, Β, 111.
Κουρεῶτις, 187.
Κραναοί, 63.
Κραυγαλίδαι, Β, 142.
Κρεωδαίτης, Β, 299.
Κριτίας. Β, 48.
Κρυπτία, Β, 159. 257.
Κρυπτός, 419.
Κυδῶνες, Β, 98.
Κυνόσουρα, Β, 216.
Κυνόφαλοι, Β, 151. 360.
Κυρία βουλή, 363.
» ἐκκλησία. 223.
» ἡμέρα, 356.
» ὁμολογία, 384.
Κύριος, 339.
Κωλακρέται, 429.
Κῶμαι, Β, 215.
Κώνειον, 369.

Λ

Λακεδαιμόνιοι, Β, 158.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Λακωνικαί, Β, 169.
Λακ. ἐξελιγμοί, Β, 304.
Λάμαχος, Β, 23.
Λαμπαδαρχία, 443.
Λαρισσοποιοί, Β. 395.
Λάτρεις, 393.
Λαφυροπῶλαι, Β, 300.
Λάχης, Β, 23.
Λειπομαρτυρίου δίκη, 363.
Λειτουργίαι, 437.
Λέσχη, Β, 176.
Ληξιαρχικόν, 190.
Ληξίαρχος, 225.
Λῆξις, 341. 463.
Λίμναι, Β, 216.
Λογισταί, 473.
Λογογράφοι, 357.
Λόγος πρῶτος, 359.
» ὕστερος, 360.
Λοχαγός, Β, 290. 298.
Λόχος, 466. Β, 290. 293.
Λυκοῦργος, Β, 205.

Μ

Μάντις, Β, 299.
Μαριανδυνοί, Β, 151.
Μάρτυρες, 353. 361.
Μαστῆρες, 422. Β, 266.
Μαστιγοφόρος, Β, 182.
Μαστίγωσις, Β, 189.
Μέθη, Β, 175.
Μέλας ζωμός, Β, 172.
Μελείρηνες, Β. 181.
Μενέσται, Β, 151,
Μέρεσι (ἐν τοῖς), 192. 467.
Μερίς, Β, 283.
Μεσίδιος ἄρχων, Β, 395.
Μεσόα, Β, 215.
Μοσοδάμα, Β, 199.
Μέταλλα, 423.
Μεταλλικαὶ δίκαι, 391.
Μετοίκιον, 423.
Μέτοικοι, 167.
Μετρονόμος, 429.
Μητρίς, Β, 117.
Μίνως, 27. Β, 99.
Μισθός, 397. 470.
Μισθωτός, Β, 62.
Μνήμων, Β, 135.
Μνησικλῆς, Β, 81.
Μνήστευσις, Β, 197.
Μνῶται Β, 101.
Μόθακες, Β, 157.
Μόθωνες, Β, 157.
Μονοχίτωνες, Β, 170.
Μόρα, Β, 281. 289. 294.
Μοῦσαι, 306.
Μουσική, Β, 183.
Μύσταξ, Β, 298.

Ν

Ναύαρχος, 460, Β, 227. 311. 419.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ναυκραρία, 103. 145. 430.
Ναυτικά, Β, 310.
Ναυτοδίκαι, 389.
Νεοδαμώδεις, Β, 162. 295.
Νικίας, Β, 21. 23.
Νόθος, 181. Β, 203. 214.
Νομογράφοι, Β, 405.
Νόμισμα, Β, 284.
Νομοθεσία, 239.
Νομοφύλακες, 233. 278. Β, 261.
Νομοφύλ. ἐλάττους Β, 261.
Νυμφεύτρια, Β, 198.

Ξ

Ξανθίζεσθαι, Β, 306.
Ξεναγός, Β, 299.
Ξενίας δίκη, 390.
Ξενικαί (τράπεζαι), Β, 107.
Ξένοι, 171.
Ξύλον, 369.

Ο

Ὀγδοήκοντα, Β, 356.
Ὀγκίνοι, 369.
Οἰκεῖς, Β, 102.
Οἰκέτις, Β, 199.
Οἰκοδομία, Β, 162.
Οἰκονόμος, Β, 268.
Οἰκότροφος, Β, 157.
Ὀλύμπια, 49.
Ὀλυμπιονίκαι, Β, 300.
Ὁμάριοι, Β, 413.
Ὅμοιοι, Β, 216. 299.
Ὁμόκαποι, Β, 116. 282.
Ὁμοσίπυοι, Β, 282.
Ὁμότιμοι, Β, 217.
Ὀμωμοκότες, 239.
Ὅπλων (ἐπὶ τῶν), 466.
Ὀπτιλέτις, Β, 211.
Ὀργεῶνες, 100.
Ὀρθαγορίσκος, Β, 172.
Ὀρθία τάξις, Β, 302.
Ὁρκιώτερος, Β, 192.
Ὅρκος, 244. 385. 426. Β, 224.
Ὀρνεάται, Β, 152. 358.
Ὀρύγματι (ἐπ'), 414.
Ὀρφανοδικασταί, Β, 139.
Ὀρφανοί, 205.
Οὐλαμός, Β, 352.
Οὐραγός, Β, 305.
Οὐρανοσκοπία, Β, 223. 253.
Οὐσίας δίκη, 373.
Ὀχάνη, Β, 296.
Ὀψιγαμίου, Β, 199.

Π

Παιάν, Β, 304.
Παῖδες, 190. Β, 103. 167. 176.

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Παιδονόμοι, Β, 103. 182. 262.
Παλινδικία. 382.
Παλλάδιον, 304.
Παμφυλικόν, Β, 353.
Πάμφυλοι, Β, 143. 214. 220.
Παναιτωλικόν, Β, 400.
Παναχαιοί, Β, 412.
Πανδαμεί, Β, 288.
Πανέλλην, Β, 246.
Πανηγυριάρχης, Β, 267.
Πανστρατιᾷ, Β, 288.
Παραβόλιον, 344.
Παραγγέλλοντες, 234.
Παραγγέλσεις, Β, 300.
Παραγραφή, 348.
Παραγωγή, Β, 302.
Παρὰ δόρυ, Β, 303.
Παρακαταβολή, 343.
Παρακατάστασις, 342. 386.
Παρακυπαρίσσιοι, Β, 152.
Παρανόμων γραφή, 242. Β, 33.
Παράπτωσις, 342. 386.
Παρ' ἀσπίδα, Β, 303.
Παράστασις, 386.
Παρεγγυάσεως, Β, 300.
Πάρεδροι, 412.
Παρθενίαι, Β, 202, 281.
Πάτραι, Β, 215. 260.
Πατρικὴ ἐξουσία, 164.
Πατρονόμοι, Β, 265.
Πατροῦχοι, Β, 105. 121. 229. 231.
Παῶται, Β, 282.
Πείσανδρος, Β. 22.
Πεισιστρατεῖδαι, 133.
Πέλανορ, Β, 284.
Πελασγοί, 19.
Πενέσται, Β, 151. 393.
Πεντακισχίλιοι, Β, 32. 34.
Πεντακόσιοι, Β, 52.
Πεντακοσιομέδιμνοι, 129.
Πεντηκοστή, 423.
Πεντηκοστῆρες, Β, 290. 298.
Πεντηκοστύς, Β, 290.
Πεντηκοστολόγοι, 428.
Περιϊόντες δικασταί, 391.
Περικλῆς, Β, 16.
Περίοικοι, Β, 101. 144. 153. 295. 353. 370.
Περίπολοι, 467.
Πευσίνιοι, 420.
Πῆλαι, Β, 167.
Πινάκιον, 404.
Πιτάνα, Β, 215.
Πλευῦνες, Β, 236.
Πληθυσμός, 163. 180. Β, 82. 98. 343.
Ποδοκάκη, 369.
Ποίησις, 213.
Ποιναί, 298.
Πολέμαρχος, 336. 410, Β, 264. 290. 298. 299. 380. 400.
Πόλεμος, 29. 38,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Πολιτεία, 174. Β. 178.
Πολίτης, 157.
Πολιτικὴ χώρα, Β, 277.
Πολιτικοὶ παῖδες, Β, 198.
Πορισταί, 429.
Πράκτορες, 428.
Πρείγιστος, Β, 114.
Πρέσβεις, 473. Β, 228. 262.
Προαγορεύειν, 393.
Προβολή, 248. 326.
Πρόβολος, Β, 33.
Προδικασία, 294.
Πρόδικοι, Β, 204. 297.
Πρόδικος δίκη, 384.
Πρόεδροι, 269. Β, 34.
Προθεσμία, 349. 372.
Προικὸς δίκη, 391.
Προίξ, 203. Β, 197.
Προκλήσεως, 255.
Προλέγειν, 299.
Πρόμαχος, Β, 104.
Προμετρηταί, 419.
Προξενίαι, 31, 174. Β, 228.
Πρόξενοι, Β, 263.
Προσποιηταὶ μάχαι, Β, 189.
Προστάτης, Β, 299.
Προστίμημα, 372.
Πρόστιμον, 368.
Πρόταξις, Β, 301.
Πρυτανεῖα, 424.
Πρυτανεῖον, 272. 308. 342.
Πρυτάνεις, 226. 428. Β, 93. 361.
Πρωτείρηνες, Β, 181.
Πρωτόκοσμος, Β, 112.
Πρῶτος λόγος, 360.
Πρωτοστάτης, Β, 301.
Πύθιοι, Β, 213. 223. 265. 299.
Πυλαγόραι, 62.
Πυλαία, 43.
Πυρίαμα, Β, 170.
Πυρφόροι, Β, 300. 304.
Πωληταί, 415. 428.

Ρ

Ῥαδαμάνθυον δίκαιον, Β, 116.
Ῥήτρα, Β, 212.
Ῥιψάσπιδες, Β, 276.
Ῥυθμὸς οἰκοδομικός, Β, 164.

Σ

Σαντάλαι, Β, 167.
Σεισάχθεια, 121.
Σημεῖον, 224.
Σιτοφύλακες, 417.
Σιτῶναι, 419.
Σκιάς, Β, 237.
Σκιρῖται, 291.
Σκότιοι, Β, 103.
Σκύθαι, 419.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Σκυπάδαι, Β, 393.
Σκυρία, δίκη, 375.
Σόλων, 118, 134.
Σπαρτιοχαῖται, Β, 167.
Σπαρτοί, Β, 382.
Σπευσίνιοι, 420.
Σπουδάρχης, 234.
Στάρτος, Β, 114, 127.
Στηλιτεύειν, 376.
Στίχος, Β, 301.
Στρατεία ἐν Ἐπωνύμοις, 468.
» » τοῖς μέρεσι, 192. 469.
Στρατηγία, Β, 91.
Στρατήγιον, 463.
Στρατηγίς, 465.
Στρατηγός, 459. 464. Β, 92. 226. 339. 380. 400. 416.
Στρατολογία, 462.
Συγγραφεῖς, 230. Β, 33.
Συγκρητισμός, Β, 111.
Συκοφάντης, 252. 379.
Συλλογεῖς, 429.
Συμβόλαια, Β, 255.
Συμβόλων (ἀπὸ) δίκη, 393. 394,
Σύμβουλοι, Β, 227. 344.
Συμμορίαι, 447.
Σύμμοροι, Β, 376.
Συμπολιτεῖαι, 374.
Συμφορεῖς, Β, 298.
Συναρχίαι, 420.
Σύνδικοι, 428. 476. Β, 265.
Συνέδριον, Β, 55. 113.
Σύνεδροι, Β, 400. 421.
Συνήγοροι, 473. 476.
Συνθῆκαι, 352.
Σύνοδος, Β, 412.
Συντάξεις, 427. Β, 56. 393.
Συντέλεια, 447. Β, 382. 589.
Συντελεῖς, Β, 155.
Συσσίτια, Β, 103. 288. 363.
Σφαιρεῖς, Β, 181.
Σχιστός, Β, 170.
Σχοινίον μεμιλτωμένον, 224.
Σωφρονιστής, 421. Β, 182.

Τ

Ταγός, Β, 394.
Ταλθυβιάδαι, Β, 414.
Ταμίαι, 431. 434. Β. 267. 300.
Ταξίαρχοι, 459. 466.
Τάξις, 466. Β, 301·
Τειχομαχίαι, Β, 310.
Τέλη, 128. Β, 241. 260.
Τεσσαράκοντα, 391.
Τετραδαρχίαι, Β, 397.
Τετρακόσιοι, Β, 34.
Τιμήματα, 128. 345. 366. 424. Β, 82.
Τιμητὴ δίκη, 365.
Τισαμενός, Β, 52.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Τισίφονοι, Β, 276.
Τοξόται, 419.
Τρέσαντες, Β, 274.
Τρικάδες, Β, 215. 288.
Τριακάτιοι, Β, 372.
Τριάκοντα, 302. 391. Β, 44.
» λογισταί, 475.
Τρίβων, Β, 165.
Τριηραρχία, 445.
Τριήραρχοι, 465.
Τριτογονία, 400.
Τριττύαρχοι, 406.
Τριττύες, 93. 145.
Τριχάϊκες, Β, 143.
Τρόφιμοι, Β, 157.
Τροχός, 370.
Τυραννίς, 135. Β, 409.
Τυρταῖος, Β, 313.

Υ

Ὕβρεως λίθος, 296.
Ὑδρίαι, 407.
Ὕδωρ, 360.
Υἱοθεσία, 213.
Ὑλλεῖς, Β, 143. 214. 359.
Ὑπέρβολος, Β, 31.
Ὑπήκοοι, Β, 393.
Ὑπηρέτης τῶν Ἕνδεκα, 414.
Ὑπογραμματεύς, 273.
Ὑπομείονες, Β, 216.
Ὑποστράτηγος, Β, 417.
Ὑπωμοσία, 244. 375.
Ὑρνηθέα, Β, 353.
Ὕστερος λόγος, 360.

Φ

Φανερὰ οὐσία, 454.
Φανομηρίδες, Β, 169.
Φάσις, 331.
Φείδων, Β, 316. 355.
Φερνή, 201.
Φεύγων, 339.
Φιδίτια, Β, 171.
Φιλήτορες, Β, 109.
Φοινικίς, Β, 295.
Φονικαὶ δίκαι, 287.
Φορά, 458.
Φόροι, 424. Β, 101. 286.
Φουάξηρ, Β, 189.
Φράτορες, 187.
Φρατρίαι, 93. Β, 215.
Φρατρίαρχοι, 406.
Φρεαττοῖ (ἐν), 310.
Φρύννιχος, Β, 37.
Φυλαὶ ἀττικαί, 73. 168. 466.
» δέκα, 144. Β, 34. 88. 93.
Φυλαὶ ἰωνικαί, 77.
» δωρικαί, Β, 215. 352. 371.
Φύλακες, 412.
Φυλάκισις, Β, 274.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Φύλαρχοι, 465.
Φυσίκελλος, Β, 174.

Χ

Χαλκίον, 404.
Χαρώνιον, 369.
Χειροτονία, Β, 91.
Χείτων, Β, 243.
Χηρεία, 204. Β, 123.
Χιτών, Β, 165.
Χλαῖνα, Β, 165.
Χλαμύς, Β, 166.
Χορηγία 440.
Χορῶν κριταί, 407.
Χρεῶν ἀποκοπή, 123.
Χροσώνητος, Β, 103.

Ψ

Ψευδομαρτυριῶν δίκη, 382.
Ψῆφος Ἀθηνᾶς, 289. 365.
» τετρυπημένη, 365.
» Βασιλέων, Β, 225.
Ψηφοφορία, 298. 317. 363. Β, 91.

Ω

Ὠβαί, Β, 215.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

	Σελ.	Στίχ.	Ἀντὶ	γρ.
	86	15	τετραχοῦς	τετραχῆ
	93	17	τριχὶ	τριχῆ
	471	9	χειροτονικῶν	χειροτονητῶν
Β.	211	14	Αἰγιμιοῦ	Αἰγιμίου
	281	28	452	202
	284	2	Παλένορ	Πέληνορ
	289	12	πεντηκοστίας	πεντηκοστύας.

Αἱ παραπομπαί, ἰδίως εἰς τοὺς ῥήτορας, εἰσὶν ἐνιαχοῦ κατὰ διαφόρους ἐκδόσεις, διότι κατ' ἄλλους χρόνους ἄλλας ἐξ ἄλλων βιβλίων λαβών, δὲν ηὐκολύνθην ἔπειτα νὰ τὰς συνδυάσω.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Τόμ. Β. Σελ. 119. Ἐκφράζω τὴν λύπην μου ὅτι τῆς ἀξιολόγου ἐργασίας τοῦ Κ. Ἰ. Ἀ. Τυπάλδου περὶ τῆς ἐν Γόρτυνι ἐπιγραφῆς γνῶσιν ἔλαβον ἀφ' οὗ μόνον εἶχε τυπωθῆ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βιβλίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.—Πολίτευμα τῶν τῶν Ἀθηναίων. . . Σελ. 5

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.— Διάφοροι περιπέτειαι τοῦ Ἀττικοῦ πολιτεύματος. . . . . » 5

ΚΕΦ. Α'.— Μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν . . . . » 5

Β'.— Ἐπὶ Περικλέους . . . . » 13

Γ'.— Μέχρι τῶν Σικελικῶν . . . . » 19

Δ'.— Μέχρι τῆς ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ἥττης. Οἱ Υ', οἱ Ε . . . . » 29

Ε'.— Οἱ Λ' . . . . » 42

ς'.— Μέχρι τῶν Μακεδονικῶν. . . . . . . » 50

Ζ'.— Μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης . . . . » 67

Η'.— Μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν . . . . » 75

Θ'.— Ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους. . . . . » 88

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.—Δωρικὰ πολιτεύματα . . . . . » 96

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.—Κρήτης πολίτευμα . . . . . » 96

ΚΕΦ. Α'.— Πληθυσμός. . . . . » 96

Β'.— Ἰδιωτικὸς βίος . . . . » 103

Γ'.— Πολιτικὸς ὀργανισμός. . . . . . . » 111

Δ'.— Παράρτημα. Ἐπιγραφὴ τῆς Γόρτυνος . . . » 119

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.—Σπάρτης πολίτευμα . . . . » 141

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.—Πληθυσμός. . . . . » 141

ΚΕΦ. Α'.— Δωριεῖς. . . . . » 141

Β'.— Κάθοδος Ἡρακλειδῶν . . . . » 146

Γ'.— Σπάρτης περίοικοι. . . . . » 152

Δ'.— Δοῦλοι . . . . » 156

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.—Ἰδιωτικὸς βίος. . . . . . » 163

ΚΕΦ. Α'.— Σπαρτιατικὴ δίαιτα . . . . » 163

α'. Κατοικία . . . . » 163

β'. Ἱματισμός . . . . » 165

γ'. Τροφή . . . . » 171

Β'.— Σπαρτιατικὴ ἀγωγή . . . . » 176

Γ'.— Προσωπικαὶ σχέσεις κατ' οἶκον . . . . . » 196

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.—Πολιτικὸς ὀργανισμός . . . . Σελ. 204
ΚΕΦ. Α'.— Νομοθεσία . . . . » 204
Β'.— Πολιτικὴ διαίρεσις τῶν Σπαρτιατῶν . . . . » 214
Γ'.— Βασιλεῖς . . . . » 219
Δ'.— Γερουσία . . . . » 231
Ε'.— Ἐκκλησία . . . . » 236
ς'.—Ἔφοροι . . . . » 242
Ζ'.— Τέλη . . . . » 260
Η'.— Δικαστικά . . . . » 268
Θ'.— Οἰκονομικά. . . . . » 277
Ι'.— Στρατιωτικά . . . . » 287
ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. — Διάφοροι περιπέτειαι τοῦ Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος . . . . » 312
ΚΕΦ. Α'.— Αὔξησις τῆς Σπάρτης. . . . . » 312
Β'.— Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης . . . . « 317
Γ'.— Περιορισμὸς τῆς ἡγεμονίας . . . . » 322
Δ'.— Πελοποννησιακὸς πόλεμος . . . . » 327
Ε'.— Μέχρις ἀφαιρέσεως τῆς ἡγεμονίας . . . . . » 331
ς'.— Ἠθικὴ παρακμή . . . . » 338
Ζ'.— Ὑλικὴ παρακμή . . . . » 343
Η'.—Ἔσχαται τύχαι . . . . » 347
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ—Ἄλλαι τινὲς δωρικαὶ πολιτεῖαι . . » 351
ΚΕΦ. Α'.—Ἄργος . . . . » 351
Β'.— Κόρινθος . . . . » 358
Γ'.— Κυρήνη . . . . » 369
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.—Αἱ ἐπισημότεραι τῶν συμπολιτειῶν. . » 373
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.—Βοιωτικὴ συμπολιτεία . . . . » 375
» ΔΕΥΤΕΡΟΝ.—Ἀρκαδικὴ συμπολιτεία . . . » 389
» ΤΡΙΤΟΝ.—Θεσσαλικὴ συμπολιτεία . . . » 392
» ΤΕΤΑΡΤΟΝ.—Αἰτωλικὴ συμπολιτεία. . . . » 399
» ΠΕΜΠΤΟΝ.—Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία . . . » 407
ΚΕΦ. Α'.— Σύστασις αὐτῆς . . . . » 407
Β'.—Ὀργανισμός . . . . » 412
Γ'.— Πρόσοδος εἰς Μακεδόνας. . . . . » 425
Δ'.—Ἐπὶ Φιλοποίμενος. . . . . » 428
Ε'.— Ὑπὸ τὴν Ῥώμην . . . . » 430

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ . . . . » 433
ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ . . . . » 452

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens
003357
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ